

SCI-CONF.COM.UA

TOPICAL ISSUES OF THE DEVELOPMENT OF MODERN SCIENCE

**ABSTRACTS OF X INTERNATIONAL
SCIENTIFIC AND PRACTICAL CONFERENCE
JUNE 4-6, 2020**

**SOFIA
2020**

TOPICAL ISSUES OF THE DEVELOPMENT OF MODERN SCIENCE

Abstracts of X International Scientific and Practical Conference

Sofia, Bulgaria

4-6 June 2020

**Sofia, Bulgaria
2020**

UDC 001.1

The 10th International scientific and practical conference “Topical issues of the development of modern science” (June 4-6, 2020) Publishing House “ACCENT”, Sofia, Bulgaria. 2020. 827 p.

ISBN 978-619-93537-5-2

The recommended citation for this publication is:

Ivanov I. Analysis of the phaunistic composition of Ukraine // Topical issues of the development of modern science. Abstracts of the 10th International scientific and practical conference. Publishing House “ACCENT”. Sofia, Bulgaria. 2020. Pp. 21-27. URL: <http://sci-conf.com.ua>.

Editor

Komarytskyy M.L.

Ph.D. in Economics, Associate Professor

Collection of scientific articles published is the scientific and practical publication, which contains scientific articles of students, graduate students, Candidates and Doctors of Sciences, research workers and practitioners from Europe, Ukraine, Russia and from neighbouring countries and beyond. The articles contain the study, reflecting the processes and changes in the structure of modern science. The collection of scientific articles is for students, postgraduate students, doctoral candidates, teachers, researchers, practitioners and people interested in the trends of modern science development.

e-mail: sofia@sci-conf.com.ua

homepage: <http://sci-conf.com.ua>

©2020 Scientific Publishing Center “Sci-conf.com.ua” ®

©2020 Publishing House “ACCENT” ®

©2020 Authors of the articles

TABLE OF CONTENTS

1.	<i>Akbarli R. S.</i> THE MATHEMATICAL PROBLEMS OF THE NON –LINEAR WAVES IN COMPLEX TWO-PHASE SYSTEM.	15
2.	<i>Banzak H. V., Banzak O. V., Leschenko O. I.</i> DETECTOR MODELING FOR RADIATION CONTROL SYSTEMS.	18
3.	<i>Bodiak A. O., Popovkin M. M.</i> IMPACT OF PERSONALITIES OF IT LEADERS ON THEIR COMPANIES.	23
4.	<i>Davydova N. V.</i> LAW TERMS VARIATIONS LEARNING AS CONDITION FOR ADEQUATE PROFESSIONAL TRANSLATION.	27
5.	<i>Dehtiarova N., Rudenko Yu., Shabalda T.</i> ON THE ISSUE OF COGNITIVE LOAD THEORY IN THE ASPECT OF ELECTRONIC EDUCATION.	32
6.	<i>Franzhulo V.</i> SYMBOLIC SIGNIFICANCE OF THE VISUAL SIGN OF ORNAMENT AND ITS LEXICAL DESIGNATION.	35
7.	<i>Haievskiy O., Purdenko Eu.</i> DOCUMENTATION OF WELDED JOINT REQUIREMENTS.	40
8.	<i>Ihnatieva N., Rachkovskiy O., Lomonosova Z.</i> COMPARATIVE ANALYSIS OF METHODS FOR FOREIGN LANGUAGE SPEECH COMPETENCE DEVELOPMENT.	43
9.	<i>Kravchenko O. V., Gladka M. V., Kucherenko R. Y.</i> DEVELOPMENT OF IOT SOLUTIONS FOR CLIMATE CONTROL OF DAIRY PRODUCTION PROCESS.	48
10.	<i>Khmara T., Shevchuk H., Bambuliak A., Boichuk O.</i> VALUE OF KNOWLEDGE BY THE AGE X-RAY GENANATOMY OF THE OXYMFACIAL REGION IN THE SETTING OF THE CORRECT DIAGNOSIS.	51
11.	<i>Kurdybakha O. M.</i> PSYCHOLOGICAL FEATURES TRAINING OF ATHLETES ON COMPETITIVE ACTIVITY.	55
12.	<i>Lakhtionova L., Muranova N., Bugaiov O.</i> CHARACTERISTICS AND MAIN PROVISIONS OF THE ACCOUNTING POLICY OF THE RUSSIAN VENTURE COMPANY.	58
13.	<i>Maslova N. M., Solomko E. A.</i> PHYSICAL ACTIVITY IN REHABILITATION AND PREVENTION OF CARDIOVASCULAR DISEASES.	62
14.	<i>Safronova A. V.</i> ACTUAL TYPES, TENDENCIES AND FEATURES OF PHOTOBOOK DESIGN IN UKRAINE.	66

15.	Shevchuk V. M. MODERN PROBLEMS CRIMINALISTIC TECHNIQUE: INNOVATIONS, TENDENCIES, PROSPECTS.	71
16.	Suyunova H. A. WAYS OF INTEGRATIVE TEACHING IN SECONDARY SCHOOL.	82
17.	Tsykhanovska I., Tovma L., Morozov I., Tesnikov A. THE MECHANISM OF FAT-BINDING AND FAT- CONTENTING OF THE NANOPARTICLES OF THE “MAGNETOFOOD” FOOD ADDITIVE.	87
18.	Zhuchok Yu. V. A NEW CONSTRUCTION FOR FREE COMMUTATIVE g - DIMONOID.	93
19.	Александров Ю. В. ПРОБЛЕМА ОПАНОВУЮЧОЇ ПОВЕДІНКИ ТА ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ В СУЧАСНІЙ ПСИХОЛОГІЇ.	97
20.	Андрусяк Д. В., Душанова Т. В. ОСОБЛИВОСТІ МОНІТОРИНГУ ВПЛИВУ СЕЛЬБИЩНИХ ТЕРИТОРІЙ НА ВОДОТОКИ НАЦІОНАЛЬНОГО ПРИРОДНОГО ПАРКУ «ПОДІЛЬСЬКІ ТОВТРИ».	102
21.	Бабарыгин А. В., Коршикова Н. Г. ХОЗЯЙСТВЕННО-БИОЛОГИЧЕСКИЕ ОСОБЕННОСТИ НЕКОТОРЫХ НОВЫХ СОРТОВ КАРТОФЕЛЯ (SOLANUM TUBEROSUM L.).	109
22.	Бабачук Ю. М., Головащук А. О. ПЕДАГОГІЧНИЙ СУПРОВІД САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ З ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ СТУДЕНТІВ ЗВО В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ.	115
23.	Бадєєва Л. І. ГОСПОДАРСЬКІ ЗАНЯТТЯ МЕШКАНЦІВ РОГАНІ У ХVІІІ– ХІХ СТ.	119
24.	Бадєєва Л. І. ІСТОРІОГРАФІЯ ДЕРЖАВОТВОРЧИХ ПРОЦЕСІВ ПЕРІОДУ УКРАЇНСЬКОЇ РЕВОЛЮЦІЇ (1917-1921).	129
25.	Байда Б. Ф. АНАЛІЗ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ В'ЇЗНОГО ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ.	138
26.	Бакашбаев А. Ж., Нурғалиева А. М. ФАКТОРЫ, ВЛИЯЮЩИЕ НА ОБЪЕМЫ БАНКОВСКОГО ФОНДИРОВАНИЯ В ПЕРИОД КРИЗИСА.	143
27.	Бандровський Г. О. ЗАКОНИ НЕЛІНІЙНОЇ ДИНАМІКИ В МОДЕЛЮВАННІ ІНФОРМАЦІЙНИХ ВПЛИВІВ У СОЦМЕРЕЖАХ.	151

28.	Бейрак Є. М. АНАЛІЗ ЗОБРАЖЕНЬ ДЛЯ ФОРМУВАННЯ РЕКОМЕНДАЦІЙ.	155
29.	Бондаренко В. Ф. ДЕМОКРАТИЗАЦІЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ У США: ІСТОРИКО- ПЕДАГОГІЧНИЙ АСПЕКТ.	163
30.	Бондаренко Н. М. ОСОБЛИВОСТІ ОБЛІКУ ВИТРАТ І ВИХОДУ ПРОДУКЦІЇ РОСЛИННИЦТВА НА СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВАХ.	170
31.	Буздуган І. О., Скринська Н. А. КЛІНІЧНИЙ ПЕРЕБІГ ПЕПТИЧНОЇ ВИРАЗКИ ШЛУНКА ТА ДВНАДЦЯТИПАЛОЇ КИШКИ У ПОЄДНАННІ З ЦУКРОВИМ ДІАБЕТОМ ТИПУ 2.	177
32.	Васьківська К. В., Шеленко Д. І., Лозінська Л. Д., Галімух Ю. О. ЕКОНОМІЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ПІДПРИЄМСТВА: ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ.	185
33.	Войтовська В. І., Третякова С. О., Кононенко Л. М., Мазур Р. С. ДЕПОНУВАННЯ КОЛЕКЦІЇ ВІВСА В УМОВАХ IN VITRO.	190
34.	Гавриш К. В. ПРОБЛЕМИ ФУНКЦІОНУВАННЯ МАШИНОБУДІВНИХ ПІДПРИЄМСТВ У КОНТЕКСТІ ВИХОДУ ПРОДУКЦІЇ НА МІЖНАРОДНИЙ РИНОК.	205
35.	Гащук О. І., Москалюк О. Є., Сімонова І. І. РОЗРОБЛЕННЯ РЕЦЕПТУР М'ЯСНИХ ПРОДУКТІВ ДЛЯ ДИТЯЧОГО ХАРЧУВАННЯ ЛІКУВАЛЬНО- ПРОФІЛАКТИЧНОЇ ДІЇ.	214
36.	Гриценко А. П. ПРОВЕДЕННЯ ФОРМУВАЛЬНОГО ЕТАПУ ПЕДАГОГІЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ ВПРОВАДЖЕННЯ МЕТОДИЧНОЇ СИСТЕМИ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ.	224
37.	Гоголіна Ю. О. КОНЦЕПЦІЯ ПРОТИСТОЯННЯ НАСИЛЛЮ У РОМАНІ ЛЬОУ СІНЛУНА «СВЯТИЙ ТЬЄНМЕНКХОУ»	235
38.	Гоголіна Ю. О. ОСОБЛИВОСТІ КИТАЙСЬКИХ ГУМОРЕСОК «СЯНШЕН».	239
39.	Дерба С. М. СУЧАСНИЙ ПОСІБНИК З УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ДЛЯ ІНОЗЕМНИХ СТУДЕНТІВ.	246
40.	Дешко А. Л. БЮДЖЕТНА БЕЗПЕКА В УКРАЇНІ: РИЗИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ.	251

41.	Драган О. А. МЕТОДОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ ІНТЕГРАЦІЇ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ТА ЇХ ВПРОВАДЖЕННЯ У ДИСТАНЦІЙНОМУ НАВЧАННІ РОСІЙСЬКОЇ МОВИ ЯК ІНОЗЕМНОЇ.	258
42.	Єфімов В. В. ЩОДО ПОВНОВАЖЕНЬ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ В ПРОТИДІЇ ЕКОНОМІЧНИМ ЗЛОЧИНАМ У БАЗОВИХ ГАЛУЗЯХ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ (АГРОПРОМИСЛОВИЙ КОМПЛЕКС).	268
43.	Завгородній І. В. МЕХАНІЗМ УПРАВЛІННЯ ДІЯЛЬНІСТЮ ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ: ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ДО ПРАКТИЧНОГО ЗАСТОСУВАННЯ.	272
44.	Заміховський Л. М., Ольховський А. О. АВТОМАТИЗОВАНА СИСТЕМА ДІАГНОСТУВАННЯ ГАЗОПЕРЕКАЧУВАЛЬНИХ АГРЕГАТІВ НА ЗАСАДАХ ХМАРНИХ ТЕХНОЛОГІЙ.	279
45.	Золотарьова Т. В. ОПОСЕРЕДКОВАНЕ ВНУТРІШНЄ РОЗВИВАЛЬНЕ, АБІЛІТАЦІЙНЕ, КОРЕКЦІЙНЕ, РЕАБІЛІТАЦІЙНЕ УПРАВЛІННЯ ПРОЦЕСОМ КОМПЕНСАЦІЇ ПОЗИТИВНИХ СКЛАДОВИХ ЛЮДИНИ ЯК СИСТЕМИ «БІО-СОЦІО-ДУХ».	286
46.	Ищук Н. В. ПОНЯТИЕ ДИАЛОГА В СОВРЕМЕННОЙ КАТОЛИЧЕСКОЙ ТЕОЛОГИИ.	296
47.	Ігліцький І. І. ПОРІВНЯЛЬНА ЕФЕКТИВНІСТЬ МЕТОДІВ ЛІКУВАННЯ ЗА ГНІЙНО-НЕКРОТИЧНОЇ ПАТОЛОГІЇ ДИСТАЛЬНОГО ВІДДІЛУ КІНЦІВОК У КОРІВ.	303
48.	Ілечко М. П. ПРИНЦИПИ ЦИКЛІЧНОСТІ В УКРАЇНСЬКІЙ МУЗИЦІ КІНЦЯ ХХ СТОЛІТТЯ В ЖАНРАХ СЮЇТИ ТА ПАРТИТИ.	312
49.	Ісакова О. І. ІННОВАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ.	322
50.	Канкаш Г. Д. ОСНОВНІ ЕТАПИ СТАНОВЛЕННЯ ДИПЛОМАТИЧНОГО ПІДСТИЛЮ.	327
51.	Камишіна А. І., Топчій О. А. РОЗРОБЛЕННЯ ТЕХНОЛОГІЇ М'ЯСОРОСЛИНИХ ПАШТЕТІВ ДЛЯ ФУНКЦІОНАЛЬНОГО ХАРЧУВАННЯ.	333
52.	Камчатна Н. В. СТАН ПРАЦЕВЛАШТУВАННЯ ДИЗАЙНЕРІВ- ВИПУСКНИКІВ КОЛЕДЖУ.	340

53.	Кашинська О. Є. АЛГОРИТМ УПРОВАДЖЕННЯ ЕЛЕМЕНТІВ ДУАЛЬНОЇ ФОРМИ ЗДОБУТТЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ В ПІДГОТОВКУ ФАХІВЦІВ ГОТЕЛЬНО-РЕСТОРАННОЇ СПРАВИ.	345
54.	Квасова Л. С., Тісагдіо І. Ю. ОСОБЛИВОСТІ ТИПОЛОГІЇ ТРУДОВОЇ ПОВЕДІНКИ ПРАЦІВНИКА ПІДПРИЄМСТВА.	353
55.	Кеча Д. В., Литвиненко К. О. ОСОБЛИВОСТІ МОТИВАЦІЇ СПІВРОБІТНИКІВ НА ЕТАПІ АДАПТАЦІЇ.	359
56.	Кравцов В. И. ЧИСЛЕННОЕ ИССЛЕДОВАНИЕ ДЕФОРМИРОВАНИЯ РЕССОР С УЧЕТОМ ТРЕНИЯ МЕЖДУ ЛИСТАМИ.	363
57.	Крамаренко Ю. Д. ПОРІВНЯЛЬНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ МЕТОДІВ МАШИННОГО НАВЧАННЯ ДЛЯ АНАЛІЗУ ТОНАЛЬНОСТІ ТЕКСТУ ПРИ ОБРОБЦІ ПРИРОДНИХ МОВ.	369
58.	Краснікова Л. В., Пікалов Д. В. ЛАБОРАТОРНА ДІАГНОСТИКА ВІРУСНОГО ГЕПАТИТУ С.	375
59.	Крупа Ю. О. МУЗИЧНІ КОЛЕКЦІОНЕРИ В СИСТЕМІ СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТКУ АВТОРСЬКОЇ ПІСНІ КИЄВА.	379
60.	Круть М. В., Гаврилюк Л. Л. ІННОВАЦІЇ ІНСТИТУТУ ЗАХИСТУ РОСЛИН НААН ТА ПРОБЛЕМИ ЕКОЛОГІЇ.	384
61.	Клюєва С. Д. РАЗВИТИЕ ТВОРЧЕСКОЙ ЛИЧНОСТИ НА ОСНОВЕ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ИНТЕГРАЦИИ ИСКУССТВ В ХОРЕОГРАФИИ.	390
62.	Ковалюк О. К. ОКРЕМІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ЛЕКСИКИ НА ПОЗНАЧЕННЯ ЕМОЦІЙ ТА ЕМОЦІЙНИХ СТАНІВ ЛЮДИНИ В УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ XIV–XVI СТ.	395
63.	Ковальчук Т. І. БЕЗПЕЧНІСТЬ ПЛАВЛЕНИХ СИРІВ.	402
64.	Ковалик Н. В. ОРГАНІЗАЦІЯ ДИСТАНЦІЙНОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ ПАНДЕМІЇ COVID-19: ДОСВІД КАФЕДРИ ІНОЗЕМНИХ МОВ ЛТЕУ.	408
65.	Козак Н. Ф., Єфіменко В. В. КУЛЬТУРНО-РОЗВАЖАЛЬНИЙ КОМПЛЕКС.	412
66.	Кожем'яко Н. В., Петрук Ю. С. ОСНОВНІ НЕДОЛІКИ ПОДАТКОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ.	415

67.	Конященкова І. Ю., Чуланова Г. В. ЛІНГВОКРАЇНОЗНАВЧА КОМПЕТЕНЦІЯ ЯК СКЛАДОВА ЗМІСТУ НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ.	418
68.	Коновальчук Н. О. НАВЧАННЯ КОРИСТУВАННЯ СЛОВНИКОМ ПІД ЧАС ЗАНЯТЬ З УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЯК ІНОЗЕМНОЇ.	425
69.	Колісник М. П. ПРИНЦИП ДОСЛІДЖЕННЯ ЛЕКСИЧНИХ ОДИНИЦЬ ПІВНІЧНО-СХІДНОГО ДІАЛЕКТУ АНГЛІЇ.	432
70.	Косьмін Д. С. ВИКОРИСТАННЯ ПРОГРАМ-МЕСЕНДЖЕРІВ ДЛЯ ВИВЧЕННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ.	437
71.	Курило О. Б., Блага О. В. ПОДАТОК НА НЕРУХОМЕ МАЙНО, ЯК ДЖЕРЕЛО ФІНАНСОВИХ РЕСУРСІВ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ.	442
72.	Кухаренко П. М., Улексін В. О., Стремоухов О. Б. ГАЗОДИЗЕЛЬ: ПОДАЧА ПАЛИВА ТА ХАРАКТЕРИСТИКА КОНВЕРТОВАНОГО ГАЗОДИЗЕЛЯ.	447
73.	Лазірко Н. О., Петрів І. В. ФОРМУВАННЯ ЗАГАЛЬНОЛЮДСЬКИХ ЦІННОСТЕЙ ЗАСОБАМИ ХУДОЖНЬОЇ ЛІТЕРАТУРИ: ОСВІТНІЙ АСПЕКТ.	457
74.	Ларіна Д. Є., Балабанова Н. В. ОЦІНКА ВПЛИВУ ІНТЕНСИВНОСТІ ЗОВНІШНЬОТОРГОВЕЛЬНОЇ СПІВПРАЦІ УКРАЇНИ ТА ЄС НА СТАН ЇЇ ЗОВНІШНЬОТОРГОВЕЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ.	462
75.	Латишева В. В. ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ДИСТАНЦІЙНОЇ РОБОТИ В УКРАЇНІ.	468
76.	Лелеченко А. П. СУТНІСТЬ РЕГІОНАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ СТАЛОГО РОЗВИТКУ В УМОВАХ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ.	474
77.	Лелюх О. Є. ПОТЕНЦІАЛ СТРІМІНГУ В СУЧАСНОМУ ІНФОРМАЦІЙНОМУ ПРОСТОРІ.	479
78.	Лисенко Н. В., Лисенко О. М. ОСОБИСТІСНО-ОРІЄНТОВАНИЙ ПІДХІД У ПЕДАГОГІЦІ ДО ВИВЧЕННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ.	488
79.	Листопадова В. В., Мосійчук О. А. РІВНЯННЯ ДИФУЗІЇ З ПОСТІЙНИМИ КОЕФІЦІЄНТАМИ.	493
80.	Литвинова Л. А., Калініна-Симончук Ю. С. КНИГИ ДЛЯ СЛІПИХ – АВТОРСЬКЕ ПРАВО – БІБЛІОТЕКИ.	497
81.	Лосік В. Г., Брюханова Т. С. ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СПЕЦІАЛІСТІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ І СПОРТУ.	505

82.	Марчук Н. А. ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ ЭФФЕКТИВНОГО ИСПОЛЬЗОВАНИЯ СОВРЕМЕННЫХ МЕТОДОВ ОБУЧЕНИЯ В ПРОЦЕССЕ ПРЕПОДАВАНИЯ МАТЕМАТИЧЕСКИХ ДИСЦИПЛИН.	509
83.	Махмудов У. Б. УЗБЕКИСТАН И ЕВРАЗИЙСКИЙ ЭКОНОМИЧЕСКИЙ СОЮЗ. УТЕРЯННЫЕ ВОЗМОЖНОСТИ.	519
84.	Межжеріна Г. В. КОНКАТЕНАТО-ЛАНЦЮЖКОВІ КОМПОЗИТИ: ВИЗНАЧЕННЯ, СЕМАНТИКА, ПЕРЕКЛАД (НА МАТЕРІАЛІ АВІАЦІЙНИХ ТЕРМІНІВ).	529
85.	Мельник Л. І., Білоусов О. Ю. КОМПОЗИЦІЙНИЙ МАТЕРІАЛ НА ОСНОВІ АНДЕЗИТУ З РІЗНОВИДАМИ ПОЛІМЕРНОГО ЗВ'ЯЗУЮЧОГО.	536
86.	Мигаль Д. С., Олійник Ю. О. СУЧАСНІ ЗАСОБИ ТА МЕТОДИ СЕМАНТИЧНОГО АНАЛІЗУ УКРАЇНОМОВНИХ ТЕКСТІВ.	544
87.	Михайлов В. В. ВІДРОДЖЕННЯ ІСТОРИЧНОЇ ПАМ'ЯТІ В ДІЯЛЬНОСТІ ХЕРСОНСЬКОГО ТОВАРИСТВА «МЕМОРІАЛ» В ПЕРІОД ПЕРЕБУДОВИ.	558
88.	Мияссаров Исломбек Магрип Угли, Тогашиаров А. С., Шукуров Ж. С., Тухтаев С. РЕОЛОГИЧЕСКИЕ СВОЙСТВА СИСТЕМЫ МОНОКАРБАМИДОХЛОРАТА НАТРИЯ -ДИНАТРИЯ- КАЛЬЦИЯ ЭДТА – ВОДА.	562
89.	Мусійчук С. М. КОМУНІКАТИВНА ТАКТИКА ЯК ОСНОВА ФОРМУВАННЯ МОВНОЇ ОСОБИСТОСТІ (НА МАТЕРІАЛІ ФРАНЦУЗЬКОЇ МОВИ).	565
90.	Нагаєва С. П., Зубарєва Ю. А. ОЦІНКА ПРИРОДНО ЗАПОВІДНОГО ФОНУ ХЕРСОНСЬКОЇ ОБЛАСТІ.	574
91.	Нагорна Н. М. «АВТОБІОГРАФІЇ» ПИСЬМЕННИКІВ ЯК «ЕКСКЛЮЗИВНИЙ» ЖАНР (ВИТОКИ, НАРАЦІЙНА СТРУКТУРА).	576
92.	Ніколаєнко С. М., Складана В. В. ПРОБЛЕМИ РОЗПОДІЛУ ЗАГАЛЬНОВИРОБНИЧИХ ВИТРАТ НА ПІДПРИЄМСТВІ.	583
93.	Орлова Т. В. ЗАСТОСУВАННЯ МУЛЬТИМЕДІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В СЦЕНІЧНОМУ МИСТЕЦТВІ.	588

94.	Олексін Ю. П. ДИСТАНЦІЙНА ФОРМА НАВЧАННЯ ЯК ОДНА ІЗ ТЕХНОЛОГІЙ ОРГАНІЗАЦІЇ ІННОВАЦІЙНОГО НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ.	592
95.	Останіна Т. Г., Полушкін П. М., Кривсун А. О. ГЕНДЕРНІ ОСОБЛИВОСТІ ПОКАЗНИКІВ ЛІПІДНОГО ОБМІНУ У ХВОРИХ З ІНФАРКТОМ МІОКАРДУ І ГОСТРИМ ПОРУШЕННЯМ МОЗКОВОГО КРОВООБІГУ В АНАМНЕЗІ.	597
96.	Павленко Т. С. ВІРТУАЛЬНІ ВИСТАВКИ ОСВІТЯНСЬКИХ БІБЛІОТЕК УКРАЇНИ ЯК ІНФОРМАЦІЙНИЙ РЕСУРС: ТРАДИЦІЇ ТА ІННОВАЦІЇ.	604
97.	Петропавловська С. Є., Акентьєва Л. О. ЕФЕКТИВНІСТЬ МАРКЕТИНГОВИХ МОЖЛИВОСТЕЙ В КОНТЕКСТІ НАЦІОНАЛЬНИХ КУЛЬТУР.	609
98.	Прокофьева О. А., Смирнов Б. И. СОВРЕМЕННЫЙ ЧЕЛОВЕК КАК “Я ПОТРЕБЛЯЮЩИЙ” И ПРЕДЕЛЬНЫЕ ЭКЗИСТЕНЦИАЛЬНЫЕ БЕСПОКОЙСТВА.	619
99.	Прокопов В. Г., Фиалко Н. М., Шеренковский Ю. В., Меранова Н. О. СВОЙСТВО ОТНОСИТЕЛЬНОЙ ЛОКАЛИЗАЦИИ СПЕЦИФИКИ ПРОЯВЛЕНИЯ УСЛОВИЙ ОДНОЗНАЧНОСТИ В ПРОЦЕССАХ ПЕРЕНОСА.	624
100.	Просенюк А. І., Горанська В. П. ТЕОРІЯ І МЕТОДИКА ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ У ЗАКЛАДАХ ФАХОВОЇ ПЕРЕДВИЩОЇ ОСВІТИ.	629
101.	Полулященко Т. Л., Жигайлова Ю. В. РОЛЬ ТРЕНЕРА В ПСИХОЛОГІЧНІЙ ПІДГОТОВЦІ ЛЕГКОАТЛЕТА У ПОЗАШКІЛЬНІЙ РОБОТІ З ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ І СПОРТУ.	637
102.	Рамазанова Д. Г. ДЕЯКІ ПРОБЛЕМИ ВИКЛАДАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ НА КАФЕДРІ МОВНОЇ ПІДГОТОВКИ ЗДМУ.	645
103.	Ревть А. Б., Гриник І. М. ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА СОЦІАЛЬНИХ ПЕДАГОГІВ ДО РОБОТИ З ОБДАРОВАНИМИ ДІТЬМИ.	649
104.	Рубцова К. В. ПЕРЕКОДУВАННЯ КУЛЬТУРОЛОГІЧНО ОБУМОВЛЕНОЇ ЛЕКСИКИ ЯК ЗАСІБ МІЖКУЛЬТУРНОЇ АДАПТАЦІЇ ТЕКСТІВ.	655
105.	Рыжый М. С. ОБОБЩЕННЫЕ ПОЛЯ ПОВЕРХНОСТЕЙ И ТРАЕКТОРИЙ НЕБЕСНЫХ ТЕЛ, ПОЛЕВОЙ ИНСТАНТОН И ДРУГИЕ АДАПТАЦИИ СВОЙСТВ МИКРОМИРА.	662

106.	Самсонова О. О., Скірко Г. З., Чорна Г. В. СУТНІСТЬ ФАСИЛІТУЮЧОЇ ПОЗИЦІЇ ПЕДАГОГА ДОШКІЛЬНОГО ЗАКЛАДУ ЯК ПЕДАГОГІЧНОГО ЯВИЩА.	669
107.	Семикіна О. В., Свєчніков Ю. Ю. УДОСКОНАЛЕННЯ ОБ'ЄМНО-ПЛАНУВАЛЬНИХ РІШЕНЬ РЕКРЕАЦІЙНО-ТУРИСТИЧНИХ КОМПЛЕКСІВ НА ПРИКЛАДІ БАГАТОФУНКЦІОНАЛЬНОГО ОФІСНО- ГОТЕЛЬНОГО КОМПЛЕКСУ.	674
108.	Сенік Л. М., Лебеденко І. Л., Новосьолова А. К. РЕАЛІЗАЦІЯ ПРИНЦИПУ ПРОБЛЕМНОГО НАВЧАННЯ В НАВЧАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ ІНОЗЕМНИХ СТУДЕНТІВ- НЕФІЛОЛОГІВ.	678
109.	Сербіненко Н. В., Крутько Є. В. ПСИХОЛОГІЧНИЙ ВПЛИВ РЕКЛАМИ НА СПОЖИВАЧІВ.	687
110.	Сидиков Абдулазиз Абдуманоп угли, Тогашаров А. С., Шукуров Ж. С., Тухтаев С., Ахмаджанова М. Х. РАСТВОРИМОСТЬ СИСТЕМЫ $\text{NaClO}_3 \cdot \text{CO}(\text{NH}_2)_2 \cdot$ $\text{N}(\text{C}_2\text{H}_4\text{OH})_3 \cdot \text{H}_2\text{SO}_4 \cdot \text{H}_2\text{O}$.	693
111.	Скіба Н. Я., Козолуп М. С. РЕФЛЕКСИВНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ МАЙБУТНІХ ВИКЛАДАЧІВ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ ДЛЯ ЕКОНОМІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ.	696
112.	Старцев В. Є., Кузьменко А. О. ТЕМПОРАЛЬНА МЕРЕЖА ТЕКСТІВ АМЕРИКАНСЬКОГО ВИКОНАВЦЯ “ЕМІНЕМ (МАРШАЛЛ БРЮС МЕТЕРС)”.	701
113.	Страйгородська Л. І. НАУКОВО-ІНФОРМАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ ДЕРЖАВНОЇ НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНОЇ БІБЛІОТЕКИ УКРАЇНИ ІМЕНІ В.О. СУХОМЛИНСЬКОГО КРІЗЬ ПРИЗМУ БІОБІБЛІОГРАФІЧНИХ РЕСУРСІВ.	709
114.	Сопільник Л. І., Свідерський Г. М. ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА ПІДПРИЄМСТВА: СУТНІСТЬ ТА СИСТЕМА ПОКАЗНИКІВ ОЦІНЮВАННЯ.	714
115.	Соснова Н. С., Кунанець І. М., Кухарук Д. С. МОРФОМЕТРИЧНІ ВЛАСТИВОСТІ ПРОСТОРІВ ТА УЗГОДЖЕННЯ СОЦІАЛЬНИХ ДІЙ В НИХ.	718
116.	Титаренко В. В. АНАЛІЗ ОСОБЛИВОСТЕЙ ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ТА ВПРОВАДЖЕННЯ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ ПРИ ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ ВИКОНАВЦІВ ХУДОЖНЬО- ОФОРМЛЮВАЛЬНИХ РОБІТ.	730

117.	Тіхонов В. І., Негальчук О. Л. ПРОГРАМНИЙ МУЛЬТИПЛЕКСОР ДЛЯ БАГАТОКАНАЛЬНОЇ ПЕРЕДАЧІ ДАНИХ ТЕЛЕМЕТРІЇ ЧЕРЕЗ МОДИФІКОВАНИЙ ІНТЕРФЕЙС ETHERNET.	736
118.	Томіна Анна-Марія В., Буря О. І., Набережний Є. О., Зубенко О. О. ВПЛИВ ХРІЗАТИЛОВОГО АЗБЕСТУ НА ФІЗИКО- МЕХАНІЧНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ АРОМАТИЧНОГО ПОЛІАМІДУ ФЕНІЛОН.	741
119.	Фадєєва А. В., Валентьєва А. В., Сімачова А. В. ГОРМОНАЛЬНІ ЕФЕКТИ ЖИРОВОЇ ТКАНИНИ.	746
120.	Федик О. В. САМООСВІТНЯ ДІЯЛЬНІСТЬ ВИКЛАДАЧА – УМОВА ПРОФЕСІЙНОГО РОСТУ.	749
121.	Харчук І. Л. СУТНІСТЬ ТА МЕТОДИ УПРАВЛІННЯ ВИТРАТАМИ.	755
122.	Харченко А. В. ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ ТЕХНІЧНИХ ТЕРМІНІВ НА АНГЛІЙСЬКУ МОВУ.	760
123.	Хміль С. В., Франчук У. Я., Франчук М. В. ОПТИМІЗАЦІЯ ДІАГНОСТИКИ СТУПЕНЯ ТЯЖКОСТІ ПРЕЕКЛАМПСІЇ НА ТЛІ МЕТАБОЛІЧНОГО СИНДРОМУ З ОЦІНКОЮ ПСИХОСОМАТИЧНОГО СТАНУ ЖІНОК.	766
124.	Хужаназаров И. Э., Гадоев К. К., Абдусаттаров Х. А., Алимов И. Р., Косимов А. А. ТАКТИКА ХИРУРГИЧЕСКОГО ЛЕЧЕНИЯ БОЛЬНЫХ С ДЕГЕНЕРАТИВНЫМ СПОНДИЛОЛИСТЕЗОМ ПОЯСНИЧНОГО ОТДЕЛА ПОЗВОНОЧНИКА.	776
125.	Цехмістро О. В. ЗАСТОСУВАННЯ МУЛЬТИМЕДІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ВОКАЛЬНИХ ТВОРІВ.	779
126.	Цигура В. В., Янковський Р. В. ВИКОРИСТАННЯ СИРОПУ ІЗ ФІНІКІВ В ТЕХНОЛОГІЇ ВИГОТОВЛЕННЯ ЙОГУРТІВ.	782
127.	Цодікова О. А., Гарбар К. Б., Бринцова С. С. ВПЛИВ СІМЕЙНИХ ФАКТОРІВ НА СТАНОВЛЕННЯ ОСОБИСТОСТІ ПІДЛІТКА.	786
128.	Цуй Цзянь МУЗИЧНА ПАМ'ЯТЬ ЯК ВАЖЛИВА СКЛАДОВА ТВОРЧОГО РОЗВИТКУ МАЙБУТНЬОГО ВИКЛАДАЧА МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА.	793

129.	<i>Черникова С. А., Акинъшин С. Н., Линник Д. В., Шевченко М. А.</i>	798
	ОПЫТ СОЗДАНИЯ СТРУКТУРЫ БАЗЫ ДАННЫХ
ГЕОЛОГИЧЕСКОГО МУЗЕЯ СТАХАНОВСКОГО
ИНСТИТУТА ГОРНЫХ И ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ
ТЕХНОЛОГИЙ.	
130.	<i>Шевченко О. М.</i>	806
	ПСИХОЛОГІЯ ОСОБИСТІСНОГО СТАНОВЛЕННЯ
СТУДЕНТА-МЕДИКА.	
131.	<i>Шнур І. В.</i>	812
	СПЕЦИФІКА СПІВВІДНОШЕННЯ ФЕНОМЕНІВ
«ПІСЕННИЙ ШЛЯГЕР» І «КІТЧ».	
132.	<i>Шуменко О. А., Архіпова Є. Є.</i>	820
	ЗАСОБИ НАВЧАННЯ ЯК МОТИВАЦІЙНИЙ ФАКТОР У
НАВЧАННІ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ.	

THE MATHEMATICAL PROBLEMS OF THE NON –LINEAR WAVES IN COMPLEX TWO-PHASE SYSTEM

Akbarli R. S.

Azerbaijan

University of Architecture and Construction

Abstract Nonlinear equation of evolution, describing nonlinear wave's spreading processes in two-phase continua, is investigated in this paper. In this case, passing to the moving coordinate system with change of time and space, the evolution of wave from perturbation source by the help of little parameter is investigated.

Keywords: Environment, disturbances, wave, nonlinear, small parameter, evolution.

Theoretical investigation of nonlinear wave's spreading in the limits of two-phase continuum model for little part of dispersion phase volume is investigated in [1]. In this case in each phase effects of solidness are absent, that's why one of phases is present in the form of separate mono-dispersion inclusions, direct interaction among which is neglected. Carrying phase is described by the viscous fluid model and viscous resistance powers are reduced only to effective power [2,3]. In equations of movement each continuum phase's tension is conditioned by the tension of carrying phase. In using by us two-phase continuum model both phases are considered as two interpenetrating compressing mediums, tensions of which are differed. Solid phase contains viscous-elastic parts, which are formed from few more little parts, possessing power of inertia.

Mathematically is formulated problem for one-dimensional case is reduced to the solution of equation of mass and impulse preservation [3].

$$\frac{\partial(\alpha_i \rho_i)}{\partial t} + \frac{\partial(\alpha_i \rho_i v_i)}{\partial x} = 0, \quad (1)$$

$$\frac{\partial(\alpha_i \rho_i v_i)}{\partial t} + \frac{\partial(\alpha_i \rho_i v_i v_i)}{\partial x} = \delta_{1i} \frac{\partial \sigma}{\partial x} + \alpha_i \frac{\partial P}{\partial x} - (-1)^i R_{12} \quad (2)$$

$$\alpha_1 + \alpha_2 = 1. \quad (3)$$

We shall consider the connection between the tensions and deformation of solid phase in the form [4]

$$(b_0 + \sum_{l=1}^m b_l \frac{D^l}{Dt^l} (\sigma + \gamma P)) = \left(a_0 + \sum_{l=1}^n a_l \frac{D^l}{Dt^l} \right) e_1 \quad (4)$$

The system of equations (1)-(3) is closed by thermodynamic equations of condition [3]

$$\rho_1 = \rho_1(\sigma, P), \rho_2 = \rho_2(P) \quad (5)$$

For Gauss method algorithm the criterion was found, which garatee the correctness and stability of method. The system of nonlinear equations derived was solved by Zeidel method. Computed experiments carried out for (9) equation shows that decreasing of liquid phase in watersaturated porous media causes increasing of initial impulse amplitude around focal zone and, by removing, quickly attenuating and changing its profile, intesively moves to right if $\alpha_2^{(0)} = 0,1$ as well as under small values of $\alpha_2^{(0)}$ extension wave transmit to compression waves.

Depending on the values of the coefficient of interphase resistance κ_μ the profile of initial impulse changes sharply its form with distance. Under small value of κ_μ near focal zone the disturbance, wakening and attenuating, widen the run in the space. Practically sharp attenuation of disturbances in such media physically mean that accelerations of particles are increasing corresponding to the values of waves amplitude.

REFERENCES

1. Rahmatulin Kh.A. Basis of the gas-oil dynamics interpenetrating motion of compressible medium. PMM, Vol.20,1956,p.184-195.
2. Nikolayevski Kh.A. Non-linear waves in the rocks and cvocklike naining rock. FTPRPI.
Novosibirsk, 1998, №6, p.31-38.
3. Roc G.M., Boyd M.R. Parametric energy conversion in distributed systems. Proc. I.R.E.,
1959, V.47, pp.1213.

DETECTOR MODELING FOR RADIATION CONTROL SYSTEMS

Banzak Hennadii Vyacheslavovich

Ph.D. in Technical Sciences

Banzak Oksana Viktorovna

D.Sc. in Engineering, Associate Professor

Leschenko Oleg Ivanovich

Ph.D. in Technical Sciences, Associate Professor

Odessa state academy of technical regulation and quality

Odessa, Ukraine

Annotation. In the work, block diagram is proposed and a multi-channel digital amplitude analyzer is created, which provides selection of the input signal according to the shape of pulse at high loads, which is not available to existing instruments today. The use of such an analyzer made it possible to increase the energy resolution and stability of detector with an even greater increase in the input load of measuring path.

Keywords: digital amplitude analyzer, detector, radiation control

Currently, almost all industries, many branches of science use sources of ionizing radiation (IR). Nuclear power plants, gamma installations of various capacities, flaw detectors, counters, and many other equipment are widely used in the defense complex, medicine, and agriculture. However, the most important industry in use of IR in Ukraine after the elimination of combat nuclear potential is nuclear energy [1]. In this regard, the problems of dosimetry, which today has become an independent scientific and technical area of nuclear physics, are becoming increasingly important. Dosimetry inherently solves the problems of connecting physical quantities with the expected radiation effects of the use of IR. The main task of dosimetry – identifying

sources of IR that are dangerous to the environment and humans - today is solved using a variety of technical registration tools with varying degrees of effectiveness.

Devices and systems of radiation monitoring are used to perform measurement, control and control functions in nuclear energy and industry, as well as to control radiation hazardous facilities, personnel safety and environmental protection.

The structural diagram of the detector consists two main parts: primary transducer of energy of ionizing radiation (IR) into an electrical signal – sensor; secondary converter of this electrical signal.

The characteristics of the detector are determined mainly by physical properties of semiconductor crystal as a sensitive element of the primary transducer, as well as by the features process of recording an electrical signal.

Block diagram of semiconductor sensor and circuit for switching on preamplifier of secondary converter, i.e. The entire detector is shown in figure 1.

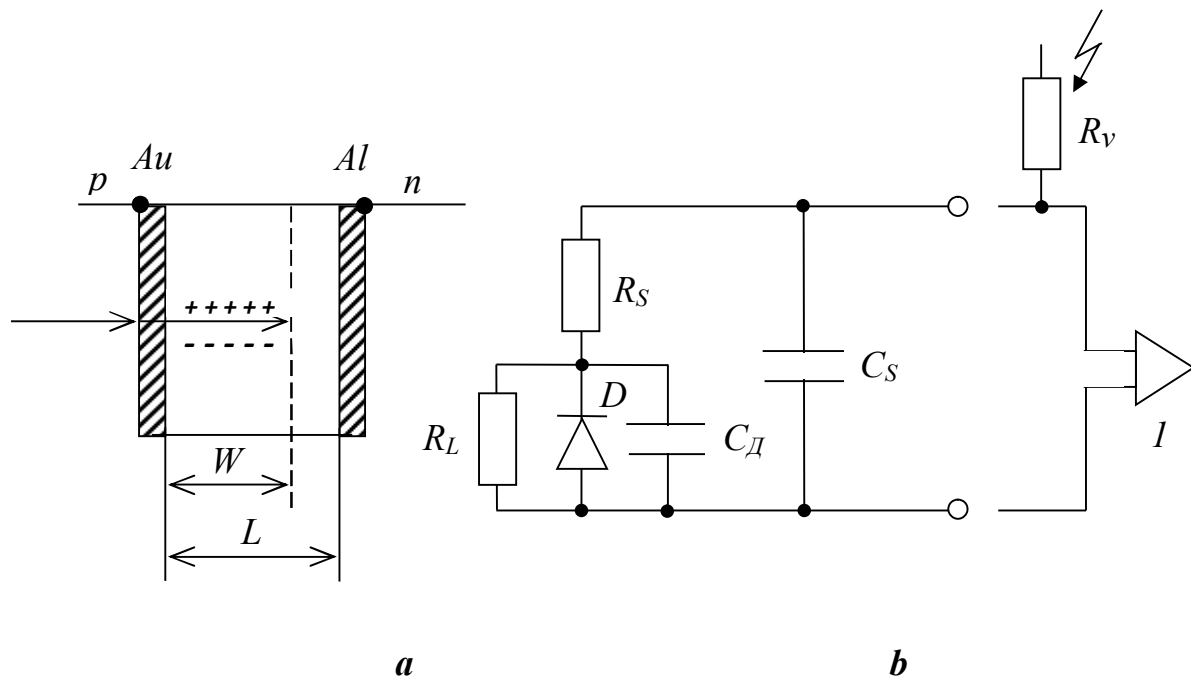

Fig. 1. The structure of sensor (a) and equivalent circuit (b) for switching on semiconductor detector: notation is in text

Consider processes occurring in primary and secondary blocks of such a detector. When energy of ionizing radiation is absorbed in the zone W of the intrinsic semiconductor, electron-hole pairs are formed, which drift under the action of an electric field between the p and n-contacts, inducing a charge pulse on the sensor

electrodes (Fig. 1a). The width of the zone W is determined by thickness of material L and applied voltage U_b . For CdZnTe, a carrier-free zone is determined by the material properties.

To ensure the directional movement (drift) of the created charge carriers, bias voltage is supplied to contacts of sensor D through the load resistance R_V (Fig. 1b).

The resulting pulse voltage $U = \frac{Q}{C}$ drop in most cases is not proportional to energy lost by γ -quantum. The difference in the time of collection charges leads to a spread in duration, and therefore in amplitude of pulses. In addition, capacitance of sensor itself does not remain constant. Therefore, it is necessary to use a charge sensitive preamplifier 1 in the detector circuit (Fig. 1b).

The equivalent circuit of the semiconductor sensor contains, in addition to diode D itself, capacitance of depletion zone CD , stray capacitance CS , leakage resistance RL and "path" resistance RS . The latter is a combination of resistance of the output electrodes. The capacitance of diode also depends on voltage and quality of crystal. Approximately this dependence can be represented in the form [2]:

$$C_D = 21 \cdot 10^3 A (\rho U_b)^{-\frac{1}{2}}, \text{ пФ}, \quad (1)$$

where σ^2 – is variance or mean square deviation of amplitude U_i from average value \bar{U} .

Suppose that all other causes that distort the spectrum of the amplitude of signals, compared with influence of noise, are negligible and register monochromatic charged particles that leave all the energy in the sensor. In this case, measured spectrum of signal amplitudes (Fig. 2) is also determined by expression (2). However, now \bar{U} – is average amplitude of signal, and σ is determined by noise, and σ is equal to the rms voltage of the noise. The width of the curve at half maximum is called resolution (PSWP). Substituting the value in equation (2), it is easy to obtain $\frac{1}{2}\Delta$. By measuring the resolution in units of energy (in electron volts), it is possible to

determine what part of the energy corresponds to noise level, recounted to input of this amplifier [1, 2].

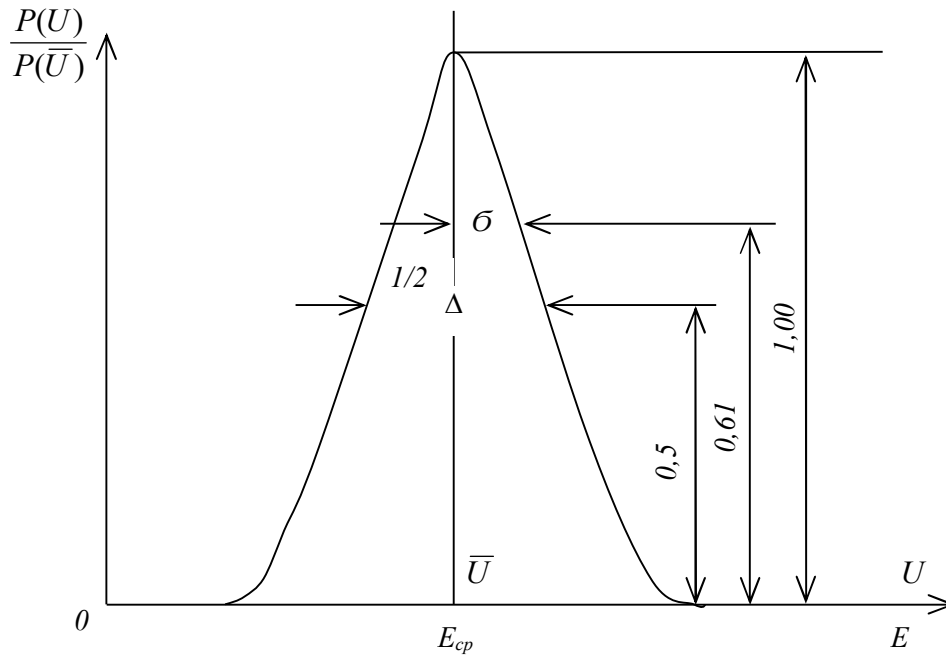

Fig. 2. Extension of energy line due to noise

The absolute value of capacitance C_D , as well as the stray capacitance, largely determines the noise level, and with it the energy resolution of the charge-sensitive pre-amplifier. The current flowing through the leakage resistance R_L is another source of noise, which also leads to a decrease in energy resolution.

For the subsequent detector devices to work – an amplitude analyzer, discriminator, coincidence circuit – an amplifier with a high gain is needed. Usually an amplifier consists of two separate units: a preamplifier and a main amplifier. This separation is due to the desire to minimize the input capacitance C_i , which affects the resolution, while preamplifier is located next to the sensor. The signal, amplified by the first block to a level at which the noise of the subsequent amplifier is practically no longer affected, is transmitted to the second block via an agreed cable.

Conclusions:

1. The work created a model of primary transducer – gamma radiation sensor. It is based on the following properties of a semiconductor crystal: maximum quantum

efficiency; maximum carrier mobility; minimum density of structural defects; maximum values of resistivity and density. The combination of these properties provides significant sensor sensitivity with minimum crystal sizes. The inconsistency of such a combination must be eliminated both during the manufacturing process of the crystal (for example, to obtain a high-resistance crystal by the simultaneous use of purification, components, and compensating alloying), and subsequent processing by the methods proposed in this work (thermal field method, ionization annealing).

Among the known materials for gamma-ray sensors, single crystals of $\text{Cd}_x\text{Zn}_{1-x}\text{Te}$ solid solutions possess optimal combination of above properties and possibilities for their preparation.

2. The model of primary converter (sensor) allows you to calculate dependence of energy equivalent of noise on the properties of the input stage of the preamplifier, taking into account real properties of crystal. It is shown that:

- increase in crystal volume, bias voltage, and sensor capacitance increases the noise level;
- results of analysis with respect to CdZnTe -crystals used in this work indicate possibility of sensor working without cooling.

LITERATURE

1. Мокрицький В.А. Радіаційне легування сульфїду кадмїю / Мокрицький В.А., Банзак О.В., Охрамович М.М. // Збірник наукових праць Військового інституту Київського національного університету імені Тараса Шевченка. – К., 2008. – № 11. – С. 42–45.
2. Банзак О.В. Полупроводниковые детекторы нового поколения для радиационного контроля и дозиметрии ионизирующих излучений / О.В. Банзак, О.В. Маслов, В.А. Мокрицкий: Под ред. В.А. Мокрицкого, О.В. Маслова. – Монография. – Одесса, 2013. – Изд-во «ВМВ». – 220 с.

IMPACT OF PERSONALITIES OF IT LEADERS ON THEIR COMPANIES

Bodiak Anton Olegovich

Popovkin Maksym Maksymovich

Students

Kharkiv national university of radio electronics

Kharkiv, Ukraine

Abstract: we analyze three examples of executives in the IT industry who had a big impact on their companies, and try to determine how their personalities impacted their business. We found that personality traits do indeed influence business decisions in the reviewed examples, and that certain traits can be generalized to make predictions on the overall type of business decisions made by that person.

Keywords: personality traits, business decisions, neophobia, senior management, psychology.

Introduction

Much of the success of any business can be attributed to effective managers, smart investors, and hard working employees, but there are some parts of that success that are due to unique qualities of their de facto leaders, in whatever title they manifest themselves. We can draw many examples of such impact from the technology industry and their leaders.

Effects of eccentricity

A prominent example of personality influence on a company's performance is Elon Musk, CEO of many companies but most importantly Tesla Inc and SpaceX. Musk's eccentric personality was a key component in the popularity that Tesla cars and various SpaceX projects achieved. In particular his talent to passionately talk about his products and projects like space exploration and electric cars has gained him

much of the following that his brands enjoy, independent of the actual qualities of the products.

Yet Elon Musk is just as prominent of an example of a negative effect of an eccentric personality on a company as that of a positive. Because while such a personality is associated with high self confidence that naturally leads to great charisma, the same self confidence can lead to devastating effects when the person is unwilling to for example take into consideration other people whom their actions might affect. This effect is best illustrated with the following diagram of Tesla stock prices.

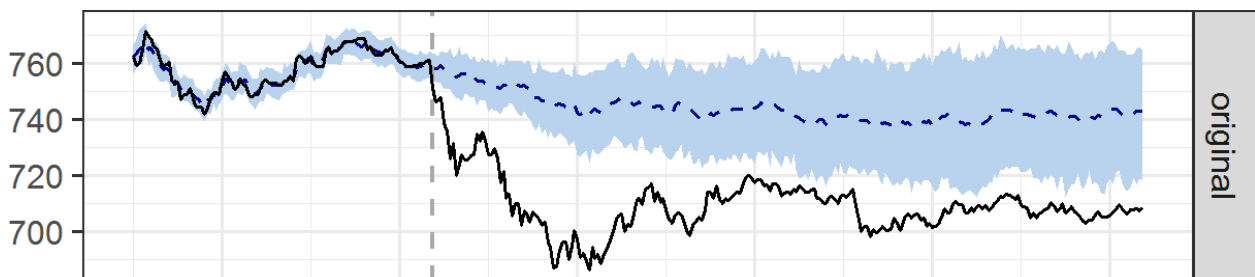

Fig. 1. Tesla stock price after one of Musk’s tweets [1]

On figure 1 Tesla stock price is the black line and the blue dotted line represents its predicted value based on S&P 500. The grey dotted vertical line is when Elon Musk published a tweet saying “Tesla stock is too high imo” (sic). This was not the first time when investors shorted their stock after Musk did something eccentric in public and since then it wasn’t the last time either.

Eccentric personalities, while relatively common among IT executives and founders, can lead to both positive and negative effects on the company, and if there is anything to be said for certain of such personalities is that they are unstable and unpredictable and are only of potential interest to psychology and not to business schools.

Effects of uncompromising determination

As an example of a different kind of self-confident personality we can look at Steve Jobs. It is important to stress however, that while Jobs’ and Musk’s personalities might seem in a way similar, as they both prefer to do things their own way instead of relying on common knowledge or generally accepted practices, in their cases that confidence stems from different sources. With Musk it was more about eccentricity,

but with Jobs it was about determination, the desire to put good products into customers' hands, and his vision of what popular technology should look like.

This determination is what allowed Apple to introduce original products with a recognizable design, both in the visual sense and the user experience sense. And it is the same determination that enabled them to go against the market at the time and put forth ideas that no other more conservative executive would ever approve of. It is truly hard to underestimate the impact that Steve Jobs's personality had on the success of his company.

Determination for the right reasons with the ability to learn from past mistakes and recognize emerging patterns in one's area of expertise can indeed be a great advantage for a CEO who prefers to hold tight control over what their company does. A competent enough CEO with enough determination can use his power to bring about progress in both his company and the industry.

Effects of motivated curiosity

A condition called neophobia is associated with, as the name suggests, a fear of trying anything new or breaking from a routine. As research has shown, mice that have lived long enough alongside humans show a weaker neophobic reaction than wild mice [2, 12], possibly due to the necessity to constantly adapt to new conditions that humans create. And that is even more true in the technology industry, that demands from any competent manager and executive to be able to adapt to new approaches. An example of such high ability to adapt would be the two founders of Google, Larry Page and Sergei Brin.

When Google was founded in 1997 the internet was still relatively young, yet even then it already had around 24 million webpages. And it takes a special kind of mind to take on such a challenge and try to build a search engine for all of those 24 million pages that also ranks them based on their credibility. Ability to innovate, come up with new solutions, and adapt quickly is what allowed Page and Brin to achieve what they achieved with Google and change or rather create the search engine market.

In contrast to neophobia, a drive to new ideas and solutions is something that many successful founders and CEOs possess and it is exactly people like that who shaped the IT industry into what it is today.

Conclusion

We have reviewed several personality traits in executives in the tech industry and their effects on the respective companies. We found that both successes and failures of these businesses, when caused or influenced by their leaders, can be generally connected to a certain personality trait of that person. These traits are mostly stable and can be expected to produce similar behaviors for that particular person, the predictability of results of which however varies for different traits. There is still work to be done regarding how these personality traits change over time, if at all, and in finding a more systematic approach to describing them.

BIBLIOGRAPHY

1. Synthetic control: Elon's tweet tanked Tesla's stock
<https://www.alexpghayes.com/blog/elon-musk-send-tweet/>
2. Meddock TD, Osborn DR (May 1968). "Neophobia in wild and laboratory mice". Psychonomic Science.

УДК: 81

LAW TERMS VARIATIONS LEARNING AS CONDITION FOR ADEQUATE PROFESSIONAL TRANSLATION

Davydova Nataliya Victorovna

Senior Lecturer

Dnipropetrovsk State University

of Internal Affairs

Dnipro, Ukraine

Annotation. The article is devoted to the modern legal terminology variability, concerning American and British modern English. Both national and foreign linguists have previously studied this phenomenon actively and effectively. However, over time, the language has changed under the modern reality influence, partially and sometimes completely, transforming semantic meanings, lexical structures. This fact delivers some difficulties for beginning translators, as well as for professionals, which are fluent in general English, to understand the legal terminology peculiarities and the variety of English speaking countries terminology. The aim of the work is to analyze the legal terms variability in British and American English for adequate translation, to provide some theoretical and practical material for understanding the problem, to prove the motivation approach necessity for presenting this topic to the students.

Key words: term, translation, variant, adequate, law, legal, professional, motivation.

Law terminology is widely used not only in professional but also in other spheres of communication. That is why there is great demand concerning law language study for special purposes. Law terminology is unique investigation object, characterized with wide usage spheres in comparison with other term systems. Taking into consideration Law Genre Commission [1, p.25] data (Great Britain) special texts variations in professional sphere are about 70%. Possible to suppose that this phenomenon is

connected with the fact that English and American Law Systems belong to well-developed Anglo-Saxon System of Law, the body of legal principles that prevailed in England from the 6th century until the Norman Conquest (1066). Scandinavian Law and so-called barbarian laws of continental Europe made up the body of law called Germanic Law. Anglo-Saxon Law was written in the vernacular and was relatively free of Roman influence found in continental laws that were written in Latin. Roman influence on Anglo-Saxon law was indirect and exerted primarily through the church. There was a definite Scandinavian influence upon Anglo-Saxon law because of the Viking invasions in the 8th and 9th centuries. Only with the Norman Conquest, Roman Law made its influence felt on the laws of England. Anglo-Saxon law was made up of three components: the laws and collections promulgated by the king, authoritative statements of custom such as those found in the Norman-instituted Domesday Book, and private compilations of legal rules and enactments. The primary emphasis was on Criminal Law rather than on private law [1, p.35][. Under this influence, this body of rules had developed into strong system of English Law.

Law terminology in the process of Law Institutions, strengthening in England, was separated from Common Language and became understandable only by specialists. Latin words that were borrowings contained 10 % of terminology. American Laws that were based on this system were changed due modern reality. Law terms were unchanged but varied semantically. To compare law terms in English and Ukrainian is difficult not only there are of different language groups but also they denote notions of Codified System (Ukrainian) and English represents Precedential one. The difficulties of interpreting are usually observed. Vocabulary conformity does not give correct lexical unit imagination. Two similar identified meanings in different languages often denote different notions or inadequate terms value that are near in meaning. For example, “prosecutor” some common language dictionaries interpret as “the lawyer who represents the government’s side and seeks to prove that the suspect is guilty”, but the functions of these figures do not coincide. In Britain and the USA prosecutor is a lawyer who represents the person bringing criminal charge against someone.

In Ukraine and other countries with codified law system, this person charges the accused. Word “advocate” is used in British English, except Scotland, for the person, who publicly supports particular way of doing things. In Ukrainian Law system an “advocate” is the lawyer on defense, “barrister”- a lawyer who can argue cases in the higher law courts in Britain, “counselor” speaks in court, defending the accused in the USA. Besides “attorney” is used in American law as “lawyer” in Britain. There are differences in the state institutions titles: State Department (USA) – Foreign and Commonwealth Office (UK), Treasury Department (USA) – Treasury (UK), Department of Justice (USA) – Department for Constitutional Affairs (UK), Department of Education (USA) – Department for Educational Skills (UK). There are the most common examples, but nevertheless even these variations get difficulties in special text adequate translation. Considering these facts there is necessity to describe the ways of law terms translation for performing complex term system study in various spheres. Preeminently, we propose to clear up terms status in the language lexical system and remind what differs them from common lexis. F. de Saussure overviews the main difference in following: “Word as a sign has no motive, free nature. But term is a sign of special semiotic system, that has special semiotic function which is nominative because the term is complex fragment from the common sense system” [2, c.126]. Analyzing special literature we can emphasize some terms peculiarities: 1) relationships not with separate subject or feature, but with the class of these ones; 2) relationships that are not connected with common notion but with scientific one; 3) necessity of term functioning in the definite term system; 4) higher degree of abstracting; 5) term connection with definite professional activity. It is interesting to analyze what criteria lawyers get out for law terms. Overlooking the works, we can make the conclusion, that the term must be 1) unified and clear-cut in one system limits; 2) overused; 3) stable; 4) logically connected with other system terms; 5) correspondence to professional sphere [3, p.19]. The main that lawyers and linguists have to stress is term independence in the context. The term meaning is open in its definition, but not in the context that is usual for common lexis. In such a way, the word gets to the professional language and becomes term

system element. These facts understanding may help to make adequate translation and improve its technique.

Crime classification is another example of British and American Term System specific. First time the law term classification system in English and American was similar [4, p.27]. All crimes were divided into felonies, misdemeanors and treason. According to old classification, felony was defined into Common Law capital felony, statutory felony. Misdemeanor included two classes: misdemeanor in common law and high misdemeanor. Such classification have been common since the end of 19th century [4, p. 41]. However, in 1967 new classification, based on the crime object segregation appeared in English Law Terminology. The term “ offence” appeared in usage as founded on the base of the term “crime” – crime against the state, crime against the justice, crime against religion, crime against morality – became common instead terms felony, misdemeanor and treason in British Term Lexis [5, p.15]. So, crime against reputation includes libel (a method of defamation, expressed by print, writing, an intentional false communication either published or spoken, that injures somebody’s reputation or good name, slander (defamatory words speaking tending to prejudice his reputation [6, p. 21]. Old classification, taken from English Law is kept in modern American Law terminology. Term “criminal offence” includes offences against persons (for example murder, manslaughter), offences against property (larceny), offences against public order and government (treason). Besides American Law System, crime classification is according to the burden of crime [7, p.67]. These Law doctrine peculiarities influence terminology usage and that is why adequate terminology interpretation choice is possible only after the whole system interconnection study as well as each term correlation.

Therefore, we consider it appropriate to pay more attention to the analysis and provision of theoretical and practical knowledge to the interpreting field, taking into account these realities, both in the legal professionals training and general translator’s preparation. The author's careful modern research analysis and publication studies show that the legal term variability and the translation adequacy is an urgent problem today.

REFERENCES

1. Law Genre Commission. [Electronic Resource]-Access Mode: <https://books.google.com.ua>.
2. Ferdinand de Saussure. General Linguistics Course. [Electronic Resource]-Access Mode: www.philol.msu.ru
3. Toper P.M. (2000) *Perevod v systeme sravnitel'nogo literaturovedeniya* [Translation in the system of comparative literature]. Moscow: Heritage, -252 p. [in Russian]
4. Chernovaty L.M., Dvoynikov S.Yu.(2018) *Pereklad skladnyh terminiv v sferi lingvodidaktiki* [Compound English Terms Interpreting in the Linguodidactics Sphere]. *Tezy dopovidey naukovo praktychnogo seminaru "Inshomovna komunikativna kompetentnist u phachoviy diyalnosti"*. ["Foreign Language Communicative Competence in the Professional Activity"] Kharkiv, National. Law un-ty by Yaroslav the Wise, - P. 21-22. [in Ukrainian]
5. Richards J.C., Platt J., Platt H., *Longman Dictionary of Language Teaching and Applied Linguistics*. Basingstoke: Longman, -1992.-423 p.
6. Wong Mungchen & Caren Rotello. Conjunction errors and semantic transparency. *Memory and Cognition*, -2017. -C 38.
7. Black's Law Dictionary. [Electronic Resource]-Access Mode: <https://books.google.com.ua>

УДК: 374.31

**ON THE ISSUE OF COGNITIVE LOAD THEORY IN THE ASPECT OF
ELECTRONIC EDUCATION**

Dehtiarova Nelia

Candidate of Pedagogical Sciences

Associate Professor, Department of Computer Science

A.S. Makarenko Sumy State Pedagogical University

Rudenko Yulia

Candidate of Pedagogical Sciences

Department of Computer Science

A.S. Makarenko Sumy State Pedagogical University

Shabaldas Tatiana

teacher of the highest category

College of Sumy National Agrarian University

Summary. World quarantine has led to the use of distance learning. Teachers began to understand more exactly how to reduce the negative aspects of distance learning. The positive aspects of e-learning have also become more visible. The authors conducted a study about electronic resources and services of the global network. The problems of the pedagogical design of distance learning courses and the cognitive load on the student were also considered. This publication addresses one aspect of cognitive load.

Keywords: e-learning, distance learning, cognitive load theory, methods of teaching computer science

Testing, developing a lesson, monitoring two-way learning, developing school plans and programs, assessing success, sharing information, calling with a teacher is done using online platforms. Teachers work with the services and platforms My Class,

Google Classroom, For Lesson, Classtime, One School, e-schools.info, ZOOM, Discord, Skype and others.

The teacher wants to have more opportunities to share knowledge with the student. He tries to explain, give more examples, so that the learner understands. Sometimes a teacher can put too much information on the platform. The student quickly becomes bored and does not want to fully study everything that he sees. A lot of is do not mean better. It is important to use learning technologies that help structure and memorize material, when developing a distance course.

The theory of cognitive load is a theory according to which a person is able to effectively process and memorize material under the condition of rational effort. The following principles of the theory of cognitive load are applied (Denisenko, 2015):

- reducing the amount of secondary material and unnecessary repetitions (they create an additional load on the working memory);
- use of visual and sound methods;
- when developing certain skills, the result will be the formation of a specific component of competence;
- Combining information from different sources.

In the event of cognitive overload, students will make mistakes, be distracted, tired, and, as a result, will not be able to master the course material. To avoid the effect of cognitive overload, the following methods should be used:

- use hyperlinks to secondary facts, additional explanations, examples, repetitions, which are managed by the student;
 - apply schemes, illustrations, the loss of which is not reflected in the content of the course;
 - use infographics that distribute educational material between information processing channels and reduce cognitive load;
 - the presentation is dosed - the study material is divided into modules, and the transition to the next level occurs only after mastering the previous lesson (*osvita.ua*).
- Inclusion of elements of e-learning should begin with an analysis of the objectives of learning, didactic capabilities of new technologies for the transfer of educational

information; requirements for distance learning technologies; age and level of knowledge of students; features of academic disciplines.

REFERENCES

1. Denisenko, S.M. (2015). Pedagogical design in an ordinary process. *Newsletter of the Zhytomyr Sovereign University of Ivan Franko. № 3 (81)*, 79-83.
2. Distance education: advantages and disadvantages.
<http://www.osvita.org.ua/distance/articles/18/> (date of application: 10.05.2020)

SYMBOLIC SIGNIFICANCE OF THE VISUAL SIGN OF ORNAMENT AND ITS LEXICAL DESIGNATION

Franzhulo Valeriia

graduate student

Lviv National Academy of Arts

Ukraine, Lviv

Abstract. The ornament is associated with the function, form and material of the object, but at the same time it has the ability to convey artistic images in a specific language with its own principles of composition. In the arts and crafts, there is no more universal language with such inexhaustible wealth of expressive means.

Keywords: ornament, arts and crafts, zoomorphic ornament, artistic image, ceramic toy.

A rather complicated ethnic history formed the original Crimean Tatar art, which absorbed the diversity of local traditions. Of course, with the adoption of Islam in national art, along with ethnic traditions, the traditions of Muslim art, which influenced the artistic and ideological content and style of the works, also developed. In general, the national art of the Crimean Tatars reflected the general patterns in the development of culture. This was manifested in the common stages of the evolution of artistic ideas, the aesthetic criteria of art and in the established universal canons of creativity, the principles of visualization.

An ornament is not just a drawing, but a symbol, behind which a certain content is hidden. Ornament - a unique language of the soul, understanding of the world by the people, this is the image in which the memory is encrypted [Emirasanova R.M., p.452].

Images of the animal world had symbolic meaning - both realistic (fish, poultry, peacocks, etc.), and stylized in the form of various signs: images of the eye, rooster

(sometimes only its crest), crab, goose foot, chicken collarbone and other Peacock (tavus kushu) in the Iranian-Sufi mythology has the meaning of world spirit. In Islam, two peacocks symmetrically located near the world tree symbolize the psychic duality of man, drawing life force from the principle of unity [Myths of the peoples of the world]. This image came to Muslims from Persia. Images of peacocks come across in the embroidery of head covers and decorative towels until the middle of the 19th century. Later, only paired images of birds are found.

The rooster (hozora) in the Crimean Tatars is usually associated with the wishes of abundance. He personifies with the sun, light, he himself is like the sun. His earthly image is a zoomorphic transformation of heavenly fire. And so the symbolism of the resurrection from the dead, the eternal rebirth of life, is associated with the rooster. At the same time, it is a symbol of wakefulness of the spirit [Crimean Tatar symbolism]. Biting grain, he was embroidered on decorative wedding towels. A realistic image is found on gugyum copper jugs and embroidered towels of the 19th – 20th centuries, stylized in the shape of a scallop - in weaving.

Chicken (tavuk) on Crimean Tatar towels was associated with the ceremony of letting her into the house before the bride entered it. The image of chicken on wedding towels is known among the peoples of the Balkan group, especially among the Bulgarians, Pontic Armenians [Roslavytseva LI, 66].

Fish (balyk) as a sacred symbol in Islam correlate with the idea of the origin of life, the universe from the cosmic waters of the oceans, as they live in water. Their images in stone carvings appear on the bottom of ponds and pools of basins from the XVIII century.

In the Crimean Tatar ornament, there are often elements whose name includes the word eye: eye of a camel, sweat goat, eye of an ox goat goat, eye of an unrooted foal, tuurlyk goat, etc. The image of the eye symbolizes a spring, a source. The word Cesme, denoting a source in the Crimean Tatar language, a drinking fountain, is of Persian origin. The root of the bowls denotes the eye. The Tajik word chama is a spring. In the Crimean Tatar language there is an expression goat achmak - open the eye. This indicates the action to clean the surface of the spring from debris. In Turkey

until the 17th century along with the word *cesme*, the Arabic word *Ain* was used, which also means the eye.

Thus, there is a Turkic, Arab and Iranian tradition of comparing natural sources with the eye. Two figurative parallels are appropriate here: the eye from which tears drip, and the spring - like a transparent eye of the earth. The combination in the artistic image of the name of the village (Kokkoz) and the source (in the form of an eye) can be seen in the example of a drinking fountain under the arbor entrance in the Yusupov Summer Palace. Ornamental motifs depicting the eye were used in the mortgage technique of weaving on patterned towels, and were also common among Nogais in felt appliques. In other types of arts and crafts, the use of this motive is not observed.

The main traditional forms and means of the Crimean Tatar ethnic design are:

- productive work on artistic crafts, which strengthened the volitional (effective-practical) sphere of the spiritual life of the individual, since it provided for a concentration of efforts to overcome the resistance of the processed materials, the mandatory completion of artistic labor actions with aesthetically attractive products;
- oral folklore, which stimulated the development of the intellectual sphere of the spiritual life of the individual, since it assumed the possession of artistic speech and was the basis for the development of fantasy at the mythological level, necessary for new artistic ideas for artistic work;
- folk games and toys that are directly related to the development of the emotional sphere of the spiritual life of a person and artwork, since they required the production of decorations, game attributes, toys from various materials and were models of various types of activities;
- the calendar and ceremonial holidays of folk pedagogy suggested the use of the “prospect of joy” technique, stimulating people to engage in art work [Kemalova S.N., p. 144].

The decorative and applied art of the Crimean Tatars is also represented by toys. In pottery, a typological group of toy utensils (cups, tins, jugs, jars) and a typological group of whistle figures (zoomorphic, anthropomorphic) were widespread. A few in

the Crimea were the manufacture of piggy bank toys and figurine toys.

Crimean folk ceramic toys by variety can be divided into figurative (anthropomorphic, zoomorphic) and toy miniature dishes.

Zoomorphic toys were often made. Modeling of "horses" - whistles was quite common. According to Kastsyukevich Svyatlana, toys in the form of horses are similar in style to all East Slavic peoples [Kastsyukevich S., p.167]. However, even within Ukraine there were differences in the plastic solution of the "horse". Crimean Tatar horses have graceful proportions, a straight back, slender legs and a neck.

Common in folk art of ceramic toys was a fish motif. The image of fish as a symbol of sacrifice in Christianity was also affirmed through its repeated mention in the Gospel (Gospel of Matthew). So, the fish motif has long been endowed with Christian symbolism. In Crimea, "fish" - whistles were made often. The decorative effect of the "fish" - whistle scale was achieved using the extrusion (or engraving) technique.

The manufacture of bird-shaped whistles was quite a noticeable phenomenon. Images of birds in the era of the Upper Paleolithic and Neolithic were sacred.

In many centers of pottery, great importance was attached to the image of a rooster, possibly as a symbol of a watchman rooster. "Roosters" - sistulas, as a rule, did not sign.

The decorative and applied art of the Crimean Tatars appears as a vivid phenomenon in the national culture and cultural space of the entire Crimean region. It is directly associated with the life of people, its folk traditions. The richness of the Crimean Tatar arts and crafts is most clearly expressed in the ornament and unique unique color.

Ornamental and decorative motifs are distinguished by the variety and expressiveness of forms, which are reflected in different types of decorative art. The patterns have a natural basis, there is a rethinking of the ornaments of Turkish and Persian fabrics. At the same time, the decorative and applied art of the Crimean Tatars formed their own ideological and emotional structure, predetermined by an ensemble of certain artistic representations and the deepest continuity of customs and traditions.

The decorative and applied art of the Crimean Tatars has preserved its own individuality, built on the style and canons of Islamic art and its own ethnic tradition, this makes it possible to say about the historical significance and self-sufficiency of this phenomenon in the culture of Crimea.

REFERENCES

1. Emirasanova R.M. Ornament in the decorative and applied art of the Crimean Tatars // In the collection: Young Science, a collection of scientific works of a scientific and practical conference for students and young scientists. – 2016. – S. 451-453.
2. Myths of the peoples of the world. Encyclopedia. In 2 vols. M., 1980. – 720 p.
3. Crimean Tatar symbolism: dictionary experience. - Simferopol, 2002. – 16 p.
4. Roslavytseva L.I. Clothing of the Crimean Tatars of the late XVIII – early XX centuries: historical and ethnographic research / L. I. Roslavytseva. – M.: Nauka, 2000. – 104 p.
5. Kemalova S. N. Features of the art work of the Crimean Tatars // Problems of modern pedagogical education. 2015. – № 48-5. – S. 140-145.
6. Kastyukovich S. Images of the glorified tsatak of Belarus // Ukrainian Ceramology Journal. – Description: Ukrainian Nationality, 2005. – No. 1-4. – S. 162-176.

DOCUMENTATION OF WELDED JOINT REQUIREMENTS

Haievskiy Oleh

PhD, Associate Professor

Purdenko Eugene

Student

Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute

Kyiv, Ukraine

Annotation: The study aims to identify regulatory-oriented approaches for determining the requirements for a welded joint. It is shown that the requirements should be formulated by the product designer in the symbols of the welded joint in the drawing and include a designation of the welding method, the position of the welded joint, the quality level of the weld metal, the welding materials used, preparation of the edges for welding.

Key words: welded joints, requirements, designations.

Introductions. Determining product requirements is the first and mandatory step towards ensuring its quality. Welded joints differ in a wide variety of methods and conditions for their preparation. This fact determines the need to apply universal approaches that allow to maximize regulate the acceptance criteria for welded joints in technical documentation.

Aim. The aim of the study was to determine the current set of minimum necessary to ensure the quality of regulatory requirements for a welded joint.

Materials and methods. The results were obtained by a comprehensive analysis of empirical data on the factors influencing technological aspects on the formation of the welded joint and the regulatory requirements for welds.

Results and discussion. According to reports, the main factors influencing the formation of a welded joint are the welding method and applied protection of the

ZW-129-334-C

3765

3721±5

3600

330

Nº2
A1

300

4

2

84

378

C

3

1

A1
Nº1

A

50

50

$\phi 46$

2 om.

6

5

10

7

11

12

13

1820±5

B (1:15)

Nº3;4
A1

Nº5;6

C (1:10)

245

50

8

9

15

540

A1
Nº7;8

A1 = z3 < 135/ISO5817-B/ISO6947-PB/ISO9692-3.1.2/ISO14341-A: G 42 3 M21 3Si1
Parent Material: PNH84020-88: St3W

The requirements of the drawing must be correlated with relevant international standards: ISO 5817; ISO 6947; ISO 9692; ISO 14341.

41

REFERENCES

1. Babkin A.S., Chang Y., Babkin I.A. Identification welding parameters using complex criteria of quality // China Welding (English Edition). – 2017. - № 26(4). - pp. 1-9.
2. Djarot B. Darmadi, Faizal Novanti Abdillah, Rudianto Raharjo. Controlling the pressure force to obtain a better quality of aluminum 6061 friction stir welded joint // Eastern-European Journal of Enterprise Technologies. – 2019. - № 3/1. - pp. 6-10.

UDC 81.139

**COMPARATIVE ANALYSIS OF METHODS FOR FOREIGN LANGUAGE
SPEECH COMPETENCE DEVELOPMENT**

Ihnatieva Natalia

Senior Lecturer

Rachkovskyi Olexandr

Candidate of Technical Science

Associate Professor

Lomonosova Zhanna

Senior Lecturer

Kharkiv National University of Construction and Architecture

Kharkiv, Ukraine

Abstract: The paper presents the results of a research of an out-of-class form of students' learning activity using the example of organizing and carrying out intra-university student language competitions (Olympiads), City student Olympiads, and National student competitions. The article justifies the relevance and importance of the Olympiads as a means to encourage engineering students in improving their speech competence by application information computer technologies in the course of organizing and carrying out the competition (Kharkiv National University of Construction and Architecture - KNUCA).

Keywords: student competition (Olympiad), out-of-class work, to encourage, to participate, foreign language speech competence, learning experiences, information computer technologies.

Nowadays, proficiency in a foreign language is one of the key conditions for the realization of a competitive personality capable of self-education and self-development. Foreign language is not only a communicative tool. First of all, it is an instrument that stimulates the process of cognition.

Increasing demands to the professional competence of graduates, in particular, regarding their proficiency in foreign languages, determine the current processes of reforming the higher education system in Ukraine towards its integration into the European educational space. The geopolitical location of Ukraine and the current economic situation inside the country, its neighborhood with the European Union, the growing intensity of political, economic, cultural, and other social ties with other countries are the factors that determine related social needs. First of all, it is to expand the circle of students as future professionals in various profiles, who start putting efforts into studying a foreign language. On the other hand, it is the need for in-depth mastery of knowledge and skills related to theoretical and practical aspects of a foreign language. Students who plan an internship or further study abroad should master at least the B2 level of a foreign language according to the "European guidelines for language education" to meet international requirements for a modern professional.

Taking into consideration a quite small number of hours currently allocated to the "Foreign Language" discipline in non-language faculties curriculums, the role of independent learning activities among students gets more important than ever. Learning processes in universities should provide the development of the student's personality in terms of acquired professional skills, and intellectual and moral qualities, thus implementing the principles of problem-based and developmental learning, which form key professional competencies of the student. Any university should provide the student with all possible conditions for the realization of one's independent learning activities, and equip the whole educational process with effective means. Out-of-class work with students becomes a thing of great importance. It is necessary to apply its variable forms, thus encouraging students to acquire new knowledge.

In general, the aims of holding the student foreign language Olympiad are the following:

- Looking for students who are proficient in English;
- Generating interest to the subject among students together with the development of motivation for its study and practical application for various activities;
- Revealing and development of creative abilities among young talents;
- Creating conditions for intellectual development and support for gifted students;
- Forming and development of fair competition skills;
- Working out such personal qualities as purposefulness, initiative, independence, determination, persistence, endurance, self-discipline;
- Establishing educational, cognitive and training, communicative, general cultural competences.

The method of comparative analysis of the experience of Carrying out the competitions in the "Foreign Language" discipline in a higher education institution has found its application in the work.

Foreign language competitions traditionally enjoy great interest among the KNUCA students. As a rule, the Olympiad comprises two stages and is the first round of the All-Ukrainian Foreign Language Olympiad [1].

This year, all interested students of all faculties of our University took part in the first stage of the Olympiad in the discipline "English language". Students were offered tasks that embraced 4 types of speech activity: reading, writing, listening, and speaking. The Olympiad was carried out in two stages. During the first one, students had to take test tasks using the electronic platform STVteam.com.

The participants who scored the most points were recommended to join the next round. During the second round, in addition to the winners of the first round of the Olympiad, also students and postgraduate students took part. They had passed the English language exam at the B2 level successfully, having obtained the appropriate certificates. Three students who received the highest scores in all types of speech activity were recommended to participate in the second stage of the All-Ukrainian English Language Olympiad [1].

Student language competition in the discipline "German language" takes place as a personal championship in the form of a set of competitions in all types of speech activity: reading, listening, written, and oral speech [2, p. 6-7]. Competitive tasks are focused on the competence of the fourth level - B2.

Level B2 implies knowledge of the German standard language (Hochdeutsch), allowing its seamless usage in private, public, educational, and professional areas. Practically, it means the understanding spoken language of phone messages and radio programs. More specifically, it is an awareness of the basic content of special and abstract topics and the ability to extract important information. Having mastered this level, a student understands a wide range of texts, both short and simple ones (like advertisements), and large complex professional texts, comments, and messages. This level implies composing structured letters on complex subjects and correcting errors in the writings by others. Also students should demonstrate an ability to create structured oral statements on general issues, as well as the topics related to their interests [3, 4].

The winners of each stage of the Olympiad are determined by the total number of points scored in all mandatory rounds of the Olympiad. The winners of the first stage of the Olympiad are determined by the jury of the Department of foreign languages. They become participants of the city tour of the Olympiad, its second stage. The list of these students is approved by an order of the rector.

Involving students in the Olympiad contributes to the development of their speech competence, expanding their knowledge of country studies, and stimulating their capacity for research by understanding scientific texts in foreign languages.

It should be noted that one of the important points in the organization and carrying out this foreign language competition at the KNUCA was the use of information technology, which is gradually becoming an integral part of a holistic educational process, significantly increasing the efficiency of the latter. Practice proves the high efficiency of multimedia technologies, providing the opportunity to use educational information within various information environments (audio, video, text, graphics, etc.), which is best suited for learning a foreign language.

Application of an ICT helps to arrange educational material in various information environments; to improve respective software and methodological support; it allows to personalize the process of performing tasks; to provide final control of the tasks by giving feedback; it brings the possibility to obtain an objective students' knowledge assessment, to explore their motivation to participate in the Olympiad in a foreign language employing multimedia technologies; to develop informational competence in students and teachers; to optimize of teachers' function while checking the works of participants; even to save paper for hard copies.

Thus, competitions appear to be an effective form of learning, an effective tool for deepening and expanding students' knowledge. Traditionally, the best students, motivated to win the competition are chosen to participate in the Olympiad. It is necessary to try to make student competitions even more popular. Also, there is an opinion, that student competitions are not necessary. This is the view of those who have never participated in the competitions. For all involved in this intellectual competition, student Olympiads seem to be useful and memorable for a lifetime. Not all students will become Olympiad winners, but for sure all of them have the opportunity to gain a wide range of knowledge and skills.

SOURCES

1. Olympiads and competitions. Website. <http://kstuca.kharkov.ua/nauka/konkursi-naukovih-robit>
2. Amelina S.M., Shynkaruk V.V., Kharchenko S.V. Guidelines for carrying out of All- Ukrainian Student Competition in “German language” subject. -Kyiv, National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine, 2018, 32.
3. Materialien zur Prüfung Goethe-Zertifikat B2. Website. http://www.goethe.de/pro/relaunch/prf/materialien/B2/b2_uebungssatz.pdf
4. All- Ukrainian Student Competitions. Website. <https://imzo.gov.ua/osvita/vyscha-osvita/vseukrayinski-studentski-olimpiadi/>

**DEVELOPMENT OF IOT SOLUTIONS FOR CLIMATE CONTROL OF
DAIRY PRODUCTION PROCESS**

Kravchenko Olha V.

Ph.D.

Associate Professor of Information Systems and Technologies

Gladka Myroslava V.

assistant of the department of information systems and technologies

Kucherenko Ruslan Y.

master

Taras Shevchenko National University of Kyiv

Kyiv, Ukraine

Abstract: The problem of industrial application of IoT of things is considered. A system of IoT solutions for climate control of the cheese-making process at a dairy plant is being developed. The structural scheme of the climate control system is proposed, which includes hardware and means of communication. Sensor data is transmitted to the data processing system.

Keywords: IoT solution, climate control system, production technology, block diagram, information technology

The Industrial Internet of Things (IoT) is a revolution in manufacturing by automating most processes. Includes controllers, sensors installed at industrial sites, means of communication and powerful analytical tools [1].

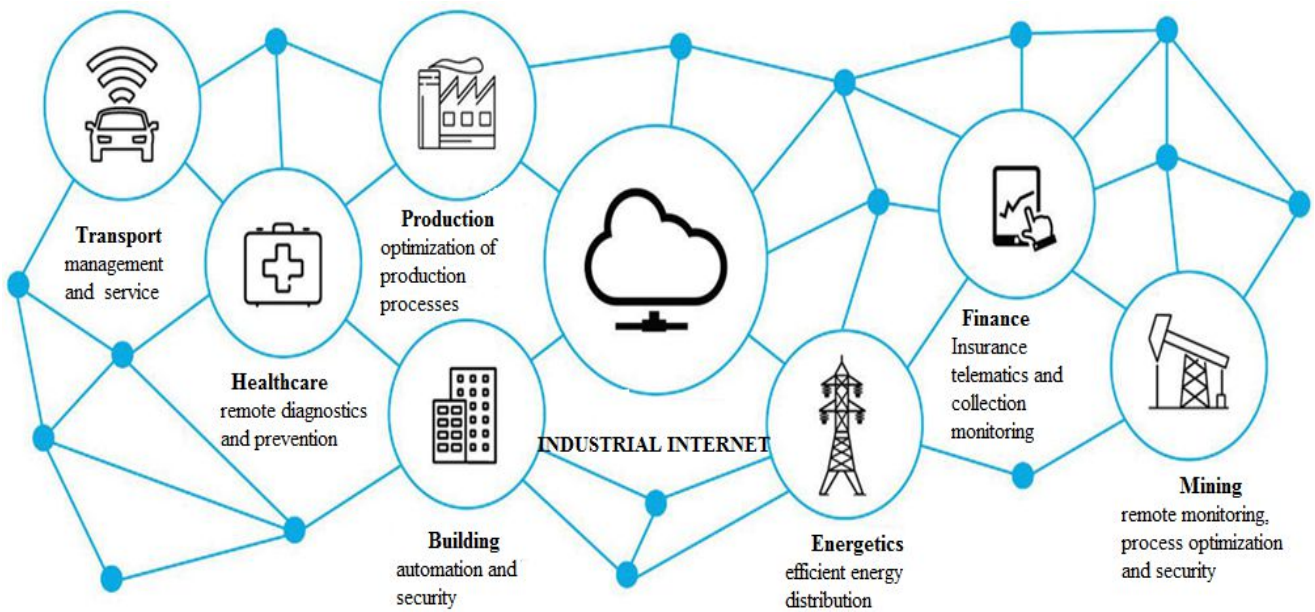

Fig. 1. Industrial Internet of Things [1]

Sources [1,2] consider technological perspectives and various aspects of the impact of Internet of Things technology in the industrial sector. This is a significant increase in efficiency with the ability to remotely access and control production.

The report considers the task of developing a system of IoT solutions for climate control of the cheese-making process.

The system works according to the following algorithm:

1. Downloading optimal temperature and humidity data for storing dairy products.
2. Reading current data from sensors.
3. Comparison of current data with the optimal ones. According to the result, apply a signal to the control devices.

Thus, the device must contain a microcontroller, the necessary sensors, a Wi-Fi connection module. Additionally, the system has the ability to monitor the level of CO₂ gas in the air and room lighting.

The block diagram of the climate control system is shown in Figure 2.

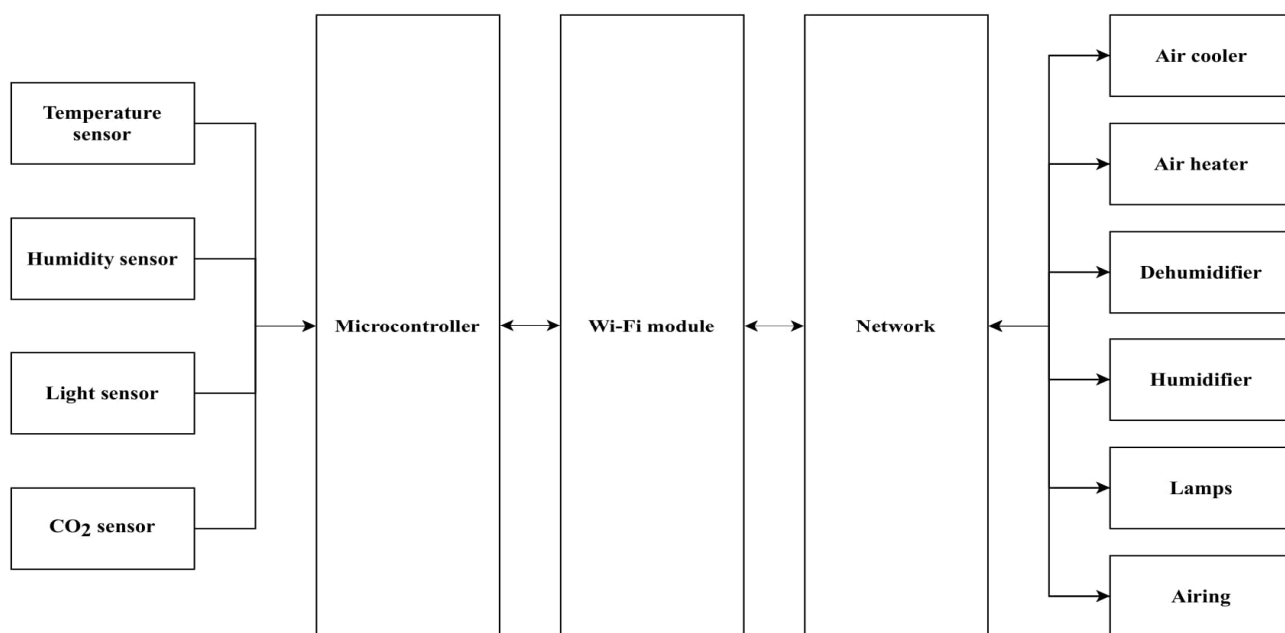

Fig. 2. Block diagram of the climate control system

A climate control system for the dairy production process is presented, which includes a control device and a software product with a graphical user interface.

REFERENCES

- [1] Industrial Internet of Things [Electronic resource] - Access to resource mode: <https://cutt.ly/Zt2IILU> (accessed 10.05.2020).
- [2] Debasish Mondal. The Internet of Thing (IOT) and Industrial Automation: a future perspective. World Journal of Modelling and Simulation. Vol. 15 (2019) № 2, pp. 140-149.

UDC 616.716-073.75:611.92

**VALUE OF KNOWLEDGE BY THE AGE X-RAY GENANATOMY OF THE
OXYMFACIAL REGION IN THE SETTING OF THE CORRECT
DIAGNOSIS**

Khmara Tetiana

Doctor of Medical Sciences, Professor

Shevchuk Hrustyna

Postgraduate Student

Bambuliak Andrii

Candidate of Medical Sciences, Associate Professor

Boichuk Oleh

Candidate of Medical Sciences, Assistant

Higher State Educational Establishment of Ukraine

“Bukovinian State Medical University”

Chernivtsi, Ukraine

Annotation. At the present level of development of medicine, it is perhaps impossible to find a section of it wherever such a method as x-ray diagnostics wasn't used. In the future, the radiographs clearly show the fusion of the individual parts of the bones into a single whole: the fontanelles disappear and form sutures with typical jagged contours; appear and develop airways sinuses that open into the nasal cavity; there is a change and loss of the tooth. Fluency in the knowledge of anatomy allows you to decipher the picture of the emergence of interesting structural options, malformations, extremely complex diseases, to recognize the morphological prerequisites for their possible occurrence, and to outline the correct treatment paths.

Key words: X-ray diagnostics, cranial bones, air cavities, diagnosis, anatomy.

At the present level of development of medicine, it is perhaps impossible to find a section of it wherever such a method as x-ray diagnostics wasn't used. In this case, a

prerequisite for reading x-rays is a thorough knowledge of x-ray pictures of the norm, which is the subject of study of normal x-ray anatomy [1]. Of particular diagnostic importance is the age-related X-ray examination of the bones of the skull. So, on the roentgenogram of the skull of a newborn, the scales of bones - frontal and occipital, as well as the lower jaw - consist of two halves. In the frontal, sphenoid bones and in the upper jaw there are no airways sinuses. On the roof of the skull, the gaps between the bones remain wide, especially in the fontanelles, which is explained by the fact that this is not the ossified connective tissue stage of bone development [2, 3].

In the future, the radiographs clearly show the fusion of the individual parts of the bones into a single whole: the fontanelles disappear (the connective tissue ossifies) and seams with typical serrated contours form; appear and develop airways sinuses that open into the nasal cavity; there is a change and loss of the tooth.

Approximately 4-5% of adults have a suture that divides the scales of the frontal bone into two sections corresponding to the frontal tubercles. Knowledge of this structural feature helps to avoid the wrong diagnosis in the radiographic picture [4, 5].

Radiographs of the skull in case of a head injury may be misinterpreted if the parietal bone is divided into 2 or 3 parts due to nonunion of ossification points. Skulls consisting entirely of "soft" bones, that is connective tissue that has not undergone ossification, are rare. This is the result of non-growth of multiple points of the ossification

Fluctuations in the thickness of the bones of the skull and the location of the airways in them deserve attention in the daily practice of a doctor. The bones of the skull are composed of the outer and inner plates of a compact substance, between which is a layer of spongy substance (or "diploe"). If the thickness of the outer plastic of a compact substance reaches 1.5–2 cm, then its inner plate is extremely thin and is called "glass". In case of a head injury, destruction of the inner plate can occur, which is dangerous because bone fragments violate the integrity of the meninges, damage blood vessels and brain matter. Therefore, the absence of cracks on the outer surface of the bones of the skull does not mean that the injury is mild.

Particularly thin and fragile are those parts of the facial skull that divide the orbits, nasal cavity and the airways sinuses that communicate with it. The lower wall of the orbit is a thin plate of compact substance that separates the orbit from the maxillary sinus. An untreated purulent process in this sinus can lead to severe phlegmon of the orbit when the bone wall melts with pus. Extremely thin medial wall of the orbit. The orbital plate of the ethmoid bone, which is part of this wall, is figuratively called “paper” [6].

Neglecting the anatomical features of the partitions between these cavities sometimes leads to grave consequences. There are known cases of infection in the cranial cavity while probing the sinuses through the nasal cavity: the surgeon’s instrument passes through thin bony plates, destroying them, and penetrates the cranial cavity. This requires caution and depth knowledge of the age and individual anatomical variability of the skull bones, as well as the facial norm of the skull: features of the anatomical structure of the walls of the orbit and nasal cavity, and their messages. The fragility of the bones of the skull due to impaired mineral metabolism can also have a forensic value.

It is extremely important to take into account the age-related anatomical features of the above-mentioned airways in the bones of the skull, since they mainly occur at different periods of a child’s life: from a year to 3-4 years.

Thus, fluency in the knowledge of anatomy allows you to decipher the picture of the occurrence of interesting structural options, malformations, extremely complex diseases, recognize the morphological prerequisites for their possible occurrence, and outline the correct treatment paths.

LIST OF LITERATURE.

1. Sevalniv AI, Kostenetsky MI, Kutsak AB. The mill of the labor exchange in the population of the Zaporizhzhya region for the mollusks of medical oprominennya. Zaporizhzhya medical journal. 2012; 5 (74): 55-6.
2. Basics and principles of radiation diagnostics: Textbook method. allowance / A.I. Aleshkevich [et al.]. - Minsk: BSMU, 2015 .-- 86 p.
3. Sakharovskaya EL, Reznik IS, Dubrovin MM, Pavlova GP, Shcherbina AY. X-ray picture of malignant osteopetrosis in the early and late stages of the disease. Oncohematology. 2012; 4: 43-7
4. Bredikhin AB, Bredikhin KA, Czech OA. Headache as a dysfunction of the sutures of the skull. Medical news. 2015; 11: 23-7.
5. Obukhov LA, Chevagin NN. Functional anatomy of the skull: textbook.-method. allowance / Novosib. state un-t Novosibirsk, 2011.74 s.
6. Malanchuk VO, Kopchak AB. Estimation of the ligament of the bones of the facial tissue of the cranium and the classification of the type based on biomechanical parameters. Ukrainian medical chronicle. Actual nutrition of clinical practice. 2013; 1.93: <https://www.umj.com.ua/article/46039/ocinka-yakosti-kistkovoitkaninilicevogo-viddilucherepa-ta-klasifikaciya-ii-tipiv-na-osnovi-biomexanichnix-parametriv>

PSYCHOLOGICAL FEATURES TRAINING OF ATHLETES ON COMPETITIVE ACTIVITY

Kurdybakha Oksana Mykolaivna

candidate of psychological sciences

National University of Physical Education and Sports of Ukraine

Kyiv, Ukraine

Abstract: the mental training of athletes, both in competitive and training activities is of great significance since the efficiency of an athlete depends not only on the professional training but also on the ability to apply psychological assistance in various physiological and emotionally volitional states.

Key words: mental training, emotionally volitional sphere of the athlete, technologies of mental training, competitive activity, psychological features of athletes.

Psychological and pedagogical sciences have made great contributions to the study of psychological qualities of athletes. Sports-related jobs always include a number of stressors. A long-term training requiring significant and lengthy physical and mental energy, pressing on the game day, high expectations that are impossible to reach, and physical and mental stress lead to dissatisfaction with the results of their work, reduced vitality, and demoralization in terms of personal growth. It, in turn, makes sports participants potentially prone to negative changes in their emotionally volitional sphere and professional burnout. Due to the dynamic changes in the sports career, there is a growing need to introduce, improve, and implement innovative psychological and pedagogical technologies to realize athletes in training and competitive activities.

Mental training is one of the aspects of using the scientific achievements of psychology, the implementation of its tools and methods in order to improve the

performance of sportsmen. Thus, mental training is closely related to improving the psychological culture of sports and an interdisciplinary interaction of sports sciences [3, p. 89]. This approach solves organizational problems and structures a training process. Nevertheless, it remains problematic to set up a systemic interaction of its various types.

A thorough analysis of the professional activities of athletes revealed that the most important factor for the successful completion of tasks is presence of certain personal qualities, their identification, and a need for continuous personal development. The experience of previous research conducted by home and foreign scientists indicates that a key element of success in a sports career is values-orientedness, which shows particular values that are important for an individual. It is a kind of life programming which resembles an integrating and system-forming component of the internal structure of personality. Thus, it is manifested through beliefs, assessments, motives, ideals and needs forming the orientation of an individual as well as through their attitude to objective reality, their team, and themselves. Furthermore, this 'programming' is realized in professional activities and life in general, serving as a psychological foundation of personality.

Exercising a psychological influence on athletes, one should take into account psychological mechanisms and nurture personality features significant for sports activities. As a result, an individual learns techniques of creating necessary mental states, removing the effects of psycho-emotional exhaustion and overexertion, programming themselves to the necessary mood, and motivating themselves to succeed. Situational management of the mental state and behavior of an athlete is conducted in cases when one identifies deficiencies in mental training and urgency to intervene. Similarly is conducted in the training activity: before the training, when doing certain exercises, afterwards or in a certain training cycle.

Mental training of athletes is exercised through conversation (explanatory, psychotherapeutic, psychocorrective, informativel) aimed at resolving interpersonal and intrapersonal conflicts using mnemonic methods, activating mental functions and techniques of self-regulation, and an emotional state recovery. Psychological and

pedagogical recommendations can be followed by both an athlete and a coach (those people who directly interact with an athlete), positively influencing personality development. In this case, a team along with the coach play the main role. Coaches direct the work of the team, establish relationships with athletes, assist everybody individually during training sessions, meetings and competitions, stimulate players' interest in sports, provide the right motivation for their activities, and develop a desire for self-education, using peer pressure, personal communication, and their authority. To conclude, the essence of mental training of athletes comes down to programming of his thoughts and actions to solve training and competitive tasks. The final stage of mental training is when athletes indicate their mental readiness, which is expressed through the maximum increase of efforts and complete dedication to achieving greatest results.

LIST OF REFERENCES:

1. Weinberg R. S. Psychology of sport / R. S. Weinberg, D. Gould. - Kyiv: Olympic Literature, 2001. - 336 p.
2. Volkova V. I. Psychology of sport: textbook. manual / V. I. Volkova. - Kyiv: Olympic Literature, 2007. - 298 p.
3. Kurdybacha O. M. The influence of stressful factors on the competitive activity of athletes / O. M. Kurdybacha // International scientific and practical conference "Perspectives of world science and education". – CPN Publishing Group, Osaka, Japan. – 2019. – C. 417–422.
4. Kurdybacha O. M. The influence of stressors on the emotional and volitional sphere of athletes in competitive activities / O. M. Kurdybacha // All-Ukrainian electronic conference "Actual problems of psychological and pedagogical support and development of sports subjects". - Kyiv – 2019. – P. 27 – 28.
5. Weinberg R., Gould D. Fundamentals of the psychology of sport and physical culture. -K.: Olympic literature, 1998.-334 p.

CHARACTERISTICS AND MAIN PROVISIONS OF THE ACCOUNTING POLICY OF THE RUSSIAN VENTURE COMPANY

Lakhtionova Liudmyla

PhD (Economics), Associate Professor
National Aviation University
Kyiv, Ukraine

Muranova Nataliia

Doctor of Pedagogy, Professor, Director
the Educational and Research Institute
of Innovative Educational Technologies
of the National Aviation University
Kyiv, Ukraine

Bugaiov Oleksandr

PhD (Engineering), Associate Professor
National Aviation University
Kyiv, Ukraine

Introduction. The Russian Federation of today is influencing the development of different national economies. However, in recent years, there has been a decline in Russia's innovative position due to the lack of financial resources in the innovation sphere. A possible way out of this situation is the creation and effective use of venture capital structures in Russia. An important factor in managing the activities of venture companies is creation of a rational accounting policy of such structures. With the help of a well-formed accounting policy, an objective source information base for development and making correct management decisions is formed. It is therefore important to study the approaches to formation of accounting policy and its main provisions in the Russian venture company, hence the relevance of the chosen subject of research.

Aim. The aim of the article is to investigate and expose the principal accounting policies of the Russian venture company (RVC).

Materials and methods. According to the RVC official website and the annual financial report, we will show the main accounting policies of RVC [1]. The main methods of the study of the accounting policy are: analysis, synthesis, logical and historical approaches, induction, deduction, comparison, grouping and generalization.

Results and discussion. RVC's accounting policy has been formed in accordance with the current legislation and regulations governing bookkeeping and tax accounting.

For bookkeeping and tax accounting RVC uses computers with the installed program "1C:Enterprise".

Accounting policy for fixed assets. In bookkeeping and tax accounting in 2018, depreciation on fixed assets was carried out in a linear manner in accordance with the classification of fixed assets that are included in depreciation groups. Classification of fixed assets by depreciation groups was approved by the Resolution of the Government of the Russian Federation "On classification of fixed assets included in depreciation groups" of January 1, 2002 № 1 as amended by the Resolution of the Government of the Russian Federation of December 27, 2019 № 1924 "On amendments to the classification of fixed assets included in depreciation groups" [2, 3]. These amendments came into force on 08.01.2020.

Accounting policy for intangible assets. In bookkeeping and tax accounting in 2018, depreciation on intangible assets was carried out in a linear manner.

Accounting policy for financial investments. Financial investments are accepted for accounting in the amount of actual acquisition costs. Financial investments include divvies, shares, deposits in bank accounts, interest-free and interest-bearing loans, investments in investment companies. Interest-free loans are provided to borrowing organizations that are subsidiaries (partnerships) that distribute profits in favor of RVC JSC on the basis of the founding documents (partnership agreements). The purpose of the loan is to acquire an investment asset and to incur all costs associated with such acquisition. Accordingly, such a loan provides a return on investment.

In 2018, amendments were made in the accounting policy (Order № 122/18 of 24.12.2018).

Accounting policy for inventories. Acquisition and procurement of inventories was reflected in the accounting using account 10 "Materials". The inventories were written off in bookkeeping and tax accounting by the FIFO method.

Accounting policy for deferred expenses. Expenses for granting non-exclusive rights that occurred in the reporting period, but relate to subsequent reporting periods, are reflected in the financial statements depending on the term of use of these rights. If the use of non-exclusive rights exceeds 12 months, the costs are reflected in the line "Other Non-Current Assets" of the "Balance Sheet" form. If the use of non-exclusive rights does not exceed 12 months, the costs are reflected in the line "Other current assets" of the "Balance Sheet" form and are included in the cost of production during the period to which they relate.

Accounting policy for receivables and payables. Accounts payable consisted of debts with a maturity under the terms of the contract not exceeding 12 months. Accounts receivable consist of receivables with a maturity of up to one year or more.

Accounting policy for taxes. Taxes are paid centrally, where RVC is located.

It should be noted that in the Ukrainian practice of formation of the accounting policy of companies, approaches are used that are similar to those used in Russian companies. However, the Ukrainian Accounting Provision (Standard) 7 "Fixed assets" uses a different term of depreciation - straightforward [4]. The essence of this method of calculation is the same, but the names differ. The Ukrainian legislation uses the term *straightforward*, the Russian – *linear*.

Both in Ukrainian and in Russian accounting practice it is allowed to introduce changes into the accounting policy of a company. All changes in the accounting policy of a company are to be reflected in the Order on the accounting policy of this entity. This is exactly what happened in RVC in 2018.

Conclusions. The results of the study allow us to make the following conclusions:

- RVC complies with the requirements of the company's accounting policy in accordance with Russian laws and regulations;

- both in Ukraine and in Russia are used identical approaches to the principles of formation of the accounting policy of a company and to the principles of reflection of its main components in a single document - the Order on accounting policy;
- both in the Ukrainian and Russian accounting practices it is allowed to introduce changes into the accounting policy of a company with their obligatory reflection in the order on accounting policy.

Carrying out further comparative characterization of the Ukrainian practice of accounting policy implementation at EU companies with similar practices is a subject for future research.

REFERENCES:

1. *Годовой отчет акционерного общества «Российская венчурная компания» за 2018 год* (Распоряжение Росимущества). № 401-р. (2019). Removed from https://www.rvc.ru/about/disclosure/godovoy-otchet/Annual_report_2018.pdf.
2. *О классификации основных средств, включаемых в амортизационные группы* (Постановление правительства Российской Федерации). № 1. (2002). Removed from <https://www.referent.ru/1/352507>
3. *О внесении изменений в классификацию основных средств, включаемых в амортизационные группы* (Постановление правительства Российской Федерации). № 1924. (2019). Removed from <https://normativ.kontur.ru/document?moduleId=1&documentId=351683>
4. *Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 7 «Основні засоби»* (Наказ Міністерства фінансів України). № 92 (2000). Removed from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0288-00>

PHYSICAL ACTIVITY IN REHABILITATION AND PREVENTION OF CARDIOVASCULAR DISEASES

Maslova Natalya Mikhailovna

c.m.s., assistant

Solomko Ekaterina Andreevna

Student

Kharkov National Medical University

Kharkov, Ukraine

Abstract: Researches connected with rehabilitation and prevention of cardiovascular diseases have one of the greatest role, because these diseases are the most frequent reason of human death in today's world.

Numerous studies have been conducted, according to the literature, for example in Michigan about testing technical methods studying the effectiveness of the Internet walk program for patients with peripheral arterial disease. Despite established recommendations for regular walking as a first line therapy for adults with peripheral artery disease (PAD), most patients do not walk routinely. (Anjana M Kumar , Angela K Lyden , Noelle E Carlozzi , Ananda Sen , Caroline R Richardson, Elizabeth A Jackson 2018). Participants were randomized in four groups: 1) telephone counseling to promote walking, 2) an internet-based walking program with tailored step-count goals, 3) the combination of telephone counseling with the internet-based walking program, or 4) waitlist control. The result of the study was evaluated at the beginning, after 4 and 12 months. The primary outcome is walking distance assessed through a standardized treadmill protocol. Additional outcomes include change in step-counts measured with a commercial activity tracker, pain-free walking distance, and changes in health-related quality of life from baseline to follow-up. [Efficacy of brief behavioral counselling by allied health professionals to promote physical

activity in people with peripheral arterial disease (BIPP): study protocol for a multi-center randomized controlled trial.]

Effective programs for promoting walking among patients with PAD were created based on the results of the study. This study added to current evidence regarding use of internet based programs with and without telephone counseling to promote regular walking in this population.

Acute heart failure (AHF) is associated with impaired peripheral perfusion, which leads not only to the dysfunction of many organs, but also to various changes in skeletal muscle. (Kinga Węgrzynowska-Teodorczyk, Agnieszka Siennicka,, Monika Kasztura Waldemar Banasiak, 2 Piotr Ponikowski). Research conducted at the Faculty of Physiotherapy in the University of physical education in Wroclaw. The results showed that muscle tissue is another area of the body that follows to take into account during the treatment of AHF, requiring the development of targeted therapeutic strategies, such as well-conducted rehabilitation. [Evaluation of Skeletal Muscle Function and Effects of Early Rehabilitation during Acute Heart Failure: Rationale and Study Design].

In patients with chronic heart failure, exercise limitation cannot be exclusively attributed to cardiac dysfunction. During progression of the disease, peripheral factors have a growing impact on functional capacity. Chronic underperfusion of skeletal muscles, inactivity and a harmful effect of neuroendocrine stimulation lead to a myopathy syndrome characterized by atrophy, a shift in muscle fiber type and a loss of capillaries and mitochondria, which cause reduced muscle strength and aerobic capacity. Unlike left ventricular systolic function, which is a poor predictor of exercise tolerance in patients with chronic heart failure, parameters characterizing the myopathy syndrome correlate well with functional capacity. In the last 20 years, numerous studies have demonstrated that chronic heart failure patients in NYHA classes II and III benefit from physical training without deterioration of their cardiac function. (Michael Kindermann , Wilfried Kindermann, Georg Nickenig 2013).

Physical activity primarily improves muscle function and increases maximal as well as submaximal exercise capacity. Advantageous effects have also been observed with

regard to neuroendocrine stimulation. The effect on central hemodynamics is much smaller and indirectly mediated by a trend towards decreased peripheral resistance. Although continuous exercise training (mainly by use of cycle ergometry) has been investigated most thoroughly, there is an increasing number of studies reporting beneficial effects of interval and resistance training. [How to diagnose diastolic heart failure: a consensus statement on the diagnosis of heart failure with normal left ventricular ejection fraction by the Heart Failure and Echocardiography Associations of the European Society of Cardiology]

Regular physical activity improves muscular function, cardiac function, and metabolic syndrome-related disorders. Leisure time physical activity reduces all-cause mortality by 22-34% and cardiovascular mortality by 27-35%. These data have been shown in many prospective cohort studies and published in four large meta-analyses with more than 800,000 participants (evidence IA). The risk reduction is somewhat more pronounced in the elderly and in women (IB). In addition to reduced mortality, physical activity also improves cardiopulmonary function and quality of life (IB). This also holds true for coronary artery disease, cardiac failure, and arterial hypertension with high-grade evidence (IA). Furthermore, evidence has been shown a risk reduction in stroke, development of cognitive dysfunction, and intermittent claudication. Training recommendations for physical activity have reached high-grade evidence (IA). Therefore, regular physical activity is one of the most important components of a healthy lifestyle. All physicians should ask their patients at all clinic and office visits about physical activity and recommend activity for prevention and therapy. [Evidence-based recommendations for exercise in health and disease]

Conclusion: Rehabilitation and prevention of cardiovascular diseases are the most relevant task in the world today, because these diseases are the most common reason of human death. Rehabilitation of skeletal muscle has a great importance not only in prevention of acquired cardiovascular diseases, but also in the rehabilitation of patients who had a stroke, heart attack, as well as those who have atherosclerosis, heart failure, peripheral artery disease, and a genetic tendency to acquire such diseases. Exercises selected by a competent specialist who takes into account all the

necessary health parameters of a person, will help him to save the ability of movement, relieve pain and will reduce a significant amount of serious medications that always have a great side-effect on many vital systems and also this will reduce the costs of the treatment of patient and other medical organizations. The solution of this issue is very complex . The condition of the heart and blood vessels depends on many factors, such as a healthy diet, the consumption of a sufficient amount of water, the exclusion of bad habits, good sleep, and the emotional part. But exactly skeletal muscle and knowledge of it's physiology makes possible to improve the quality of life of patients, prevent many diseases and increase patient's life expectancy. Therefore, the motivation of patients to perform special exercises, making of complexes, as well as their selection, taking into account health parameters of patients, is one the most important issue which should be relevant for the doctor.

**ACTUAL TYPES, TENDENCIES AND FEATURES OF PHOTOBOOK
DESIGN IN UKRAINE**

Safronova A.V.

Graduate student

Kyiv National University of Technologies and Design

Kyiv, Ukraine

Abstract. The photobook is considered as an art object and the final stage of an artistic project like goal for every photographer. The typology of photobook was created which describes the main methods of it's narrative aspect(photo-history, photo-typology, photo-approbation) .The main tendencies and features of photobook design in Ukraine are analyzed.

Keywords: photobook, art object, design, photo art, photo history, photo typology.

Introduction. At numerous modern photo exhibitions and photo competitions, a photo book has become widespread - a kind of photo album with a unique design, the ability to apply various effects, captions, cliparts and other elements. The interest in the photo book is evidenced by the large number of international festivals that take place annually in Europe, America, Japan and more. Since 2019, photo book festivals are taking place in Ukraine.

The photo book is characterized by exclusivity (small circulation); lack of market orientation (predominance of self-publications); increasing price over time (due to the artistic value of individual samples). [1, 2, 3]. The photo book is one of the forms of art presentation, which is able to simultaneously broadcast the author's concept through the maximum number of channels of information perception: tactile, sight, smell, and sometimes taste. Thus, in the practice of photography, as well as other modern creative practices, the term "art object" is often used, which means an object of art or synthesis of arts, a valuable, non-utilitarian thing created from various

materials and objects that transmits creative idea of the artist through visual interaction with the viewer and is designed for the emotional reaction of man

Objective: to explore the features and characteristics of a modern photo book as an object of design, its artistic and compositional solutions, types (options); identify the state, trends in the development of photo books of relevant types in the world and in Ukraine.

Materials and methods. The article uses visual-analytical analysis to process samples and written sources, typological - to identify criteria for the distribution of samples and their systematization, comparative - for stylistic, compositional, substantive, analysis of various works of photography, photo albums and other publications.

Research results and discussion. The conducted researches allowed to generalize features on which the modern competitive, demanded in the market photobook is created, it is: originality of the concept, its complexity, a way of delivery of idea of a photobook to the spectator; design, variety of approaches to shaping; typography - technical skill, appropriate choice of materials and decor.

According to the way of presenting content, photo books can be divided into those, that contain a certain photographic story, sequential disclosure of the topic in a certain chronological sequence (photo-history), and those, that contain a series of photos (photo-typology), combined thematically and associatively, (photos of objects of this type). This method was used, for example, by artists of the Kharkiv School of Photography, the group "Shilo", and others in order to rethink the past events, change the point of view on familiar objects, giving relevant content to it. Another conceptual method of conveying the author's idea to the audience is the photo-appropriation, which in structure can be both a photo-typology and a photo-history, depending on the author's idea [4]. In the latter case, to create a photo book, with photographs that are taken not by the artist (the author of the photo book) but by other artists. Authors have to change the content and be able to reveal the idea of the author. This method was used, for example, by artists of the Kharkiv School of

Photography, the Odessa group "Shilo" and others in order to rethink the past, change the point of view on familiar objects, giving them relevant content.

Photo-typology, as a form of presentation of a thematic photo project, was used in the works of August Zander Bernd and Hilla Becher. [3]. This method provides a set of individual images that convey the overall meaning of the project after the perception of all the photos together. This technique gives the photographer the opportunity to express the idea, for example, through a gallery of portraits of people who are united by circumstances, or a problematic issue raised by the author [3].

Ethnographic themes are common in terms of photo-typology. It should be noted that the meaning of "ethnography" goes beyond national themes, such as typology; social classes; age and sex; social conflict or conflict. This approach is marked by the well-known photo book "Passport" by Alexander Chekmenyov. It included photos of people created by O. Chekmenyov in 1994-1995 in Luhansk for certification disabled or old people, with the help of workers in social services. His photo book "Passport" is a photo-typology of the classic format with a minimalist graphic and printing solution. Its concept is revealed by the introductory part, the color scheme of the cover, which corresponds to the national and ethnographic component, the photos of the artist's own passport and a series of portraits of various subjects. They are placed on translucent paper with a frame equal to a passport sheet. The main part of the book contains portraits full of emotional tension, because despite the requirements for a passport photo, O. Chekmenyov's photos included, in addition to the image of the model, a photo of the environment in which surrounded her. The result turned out to be extremely eloquent: in the background the objects related to the daily life of the subject of photography can be observed, the foreground consists of the the person portrayed, the social worker, and their interaction. This technique has revealed the impressive details of many people's lives and raised the issue of social insecurity.

Therefore, the main role in the compositional solution of a photo book belongs to photographs. It distinguishes photobooks from other types of photographic polygraphy products. Photographs, in turn, are characterized by: clear reproduction of the content, without the effects of changing the depth of field (shooting on a wide-

angle lens); color brightness that mimics filming; lack of artistic effects; achieving the impression of unprofessional photography, naturalness, without posing by the subject, without visible retouching. Such features are inherent in the famous Ukrainian photo books, which have received international recognition. These are "Slavik Fashion" by Yurko Dyachyshyn, "Kachalka.Muscle Beach" by Kirill Golovchenko, "Pearly Gates" by Anastasia Lazurenko, etc.

In addition to these factors, the important compositional component of a photo book is the explanatory text, although the captions are usually concise and contain only information about the subject, place and time of shooting. Sometimes the textual component may be absent, however its form can be quite diverse. There are several options of text approach, which tends to reveal the essence of the photos and convey the idea of the author: captions, titles; history or detailed description; visually active text, for example, calligraphic, in the form of inserts that have an independent artistic role next to the photographs or act as a supplement to it. All three methods can be combined in order to achieve greater expressiveness and disclosure of the contents of the photo book.

The global rise of websites, which give an opportunity to make the design of photobook, leads to increased number of templates, that offer the completed decision of the appearance of photobook and its format. Commonly, the templates are suffering from a big amount of elements which disturbs from the photographs and the main ideas of artist. This is the reason why the commercial photobooks are mainly made with the help of internet constructors, while artists prefer to make their photobooks completely by themselves.

It is important to mention, that almost of ukrainian photobooks are self-published. Such type of publishing gives the artists an opportunity to be free from the official demands of typographies and censor. This is an increasing worldwide tendency within art-works in publishing and Ukraine follows the practice [5,6].

Conclusion. Photobook of the late XX-early XXI century became a phenomenon of world photography. It is a printed visualization of the creative concept of the photographer's project. According to its properties, a photo book belongs to art

objects. The most common approach in creating the concept of a photo book in Ukraine is a photo-typology, which involves the use of both photographs from the archive (so-called appropriation) and photographs taken by the photographer directly for a particular publication. The style of photos in photo books coincides with the global tendencies in the art sphere and trends of modern photography. [4,5].

REFERENCES:

1. Parr, Martin, and Gerry Badger. The Photobook: A History. London: Phaidon. Vol 2.
2. Parr, Martin. The Photobook: A History. London: Phaidon Vol 1.
3. Tyler, S. (2011). Typologies – Steve Tyler Photography. [online] Cargocollective.com. Available at: <http://cargocollective.com/stevetylerphotography/Typologies>
4. The Photobook as a Reinvented Medium: Narrativity, Design and Publishing in the Twentieth and Twenty-First Century dissertation Dublin Institute of Technology in part fulfilment of therequirements for award of BA Photography Alisha DoodyJanuary 2017
5. The Photobook as Object. Available at: <https://cphmag.com/photobook-object/> Accessed.MARCH 26 2017
6. The Photographer, the Publisher, and the Photographer's Book, Metelerkamp, P. (c2004) <<http://www.petermet.com/>

**MODERN PROBLEMS CRIMINALISTIC TECHNIQUE: INNOVATIONS,
TENDENCIES, PROSPECTS**

Shevchuk V. M.

Doctor of Legal Sciences, Professor

Professor of Criminalistics of the

Yaroslav the Wise National Law University

Honored Lawyer of Ukraine

Summary. The article is devoted to the study of the problems of modern understanding of criminalistic technique, researchers of current problems of innovations in criminalistics and practice of their realization in law enforcement activity. The modern tendencies of development of criminalistic technique are analyzed, its modern understanding, a subject and tasks taking into account various kinds and directions of activity for the purpose of the effective decision of problems of criminal proceedings are defined. Scientific approaches and author's proposes on the decision of researched debatable problems of criminalistic technique are formulated. The main innovative areas of use of criminalistic technique in law enforcement activities, which ensure its efficiency and effectiveness, are identified. It is substantiated that as a promising innovative direction it is necessary to significantly intensify the work on the use of artificial intelligence to ensure the solution of practical problems in the fight against crime, including counteracting the spread of the coronavirus epidemic. It is noted that one of the most important tasks of further development of criminalistics is to improve the structure of criminalistic technique in view of the emergence, development and current state of certain innovative areas of this branch of criminalistics.

Key words: criminalistic technique, innovations in criminalistic, technique criminalistic innovation, innovative directions, innovation criminalistic product.

Introduction. In modern conditions, the tasks of criminalistics are determined by her social function — to assist your own receptions, methods and means to combat criminal phenomena. In this regard, the main task of criminalistics is to support law enforcement agencies in the fight against crime, full and timely technical criminalistic support and accompaniment the investigation and prevention of crimes, their judicial trial. This task can be realized on the basis of comprehensive use of the achievements of modern science and technics [3; 8; 13]. Therefore, in today's conditions in the formation and implementation of criminalistic knowledge must take into account the processes of informatization, digitalization, globalization in society, their impact on the state and nature of crime, the level of civilization and the presence of global threats to the world community. Crime accompanies global problems of society in the field of economy, politics, ecology, provision of resources and supplies, energy, demography, including a significant impact and the current exacerbation of the epidemic situation in the country and the world.

In the context of a pandemic, modern crime has recently changed somewhat, it has acquired new features, trends and characteristics. Practice shows that in such conditions street crime has significantly decreased, while has sharply increased the number of crimes committed by organized criminal groups related to the use of Internet technologies. Fraud perpetrated by organized criminal groups, characterized by "criminal specialization" and a clear division of functions and often an international level of connections, and has become widespread. Such negative trends in the dynamics and structure of crime have posed new tasks and functions to criminalistics, which are related to the "social order" of practice to find adequate means, receptions and methods to combat modern challenges of crime.

In view of the above, we conclude that in today's realities before criminalistics and each of its sections are constantly important theoretical and methodological problems aimed at studying and consideration into account modern innovative advances in science and technique, the impact of scientific and technological progress on development and formation modern criminalistic knowledge, which in today's conditions can be effectively used in combating crime and providing innovative

criminalistic recommendations urgent needs of the investigator, the judicial and expert practice.

As the study of special literature and practice shows, today not enough attention is paid to the study and analysis of innovative areas of criminalistic research and problems of their application in the practice of law enforcement agencies to improve efficiency and optimize their work. Therefore, the problems of innovations in criminalistic techniques, which are not sufficiently developed in criminalistics today and need in-depth research and analysis, are becoming especially relevant and important today.

Results and discussion. Today, criminalistic technique, harmoniously combining the achievements of natural, technical, humanities, is considered by most criminalistic scientists (V.P. Bakhin, R.S. Belkin, V.G. Goncharenko, V.Y. Karlov, N.I. Klymenko, M.V. Saltevsy, V.Yu. Shepitko, etc.) as a section of criminalistics, which is a system of scientific knowledge, as well as developed on their basis technical means, technique and methods designed to collect, research and use the use of criminalistical significant information in order to establish truths in litigation.

Developing the idea of relevance and significance of innovations in criminalistic technique, it is rightly noted in the literature that today we can note one important natural trend in criminalistics, namely - the constant increasing role and importance of criminalistic technique in crime investigation and trial. First of all, this is primarily due to the growing need of society and individuals to ensure personal safety, protect themselves and their families from criminal encroachment. Secondly, the use of criminalistic technique in the framework of procedural activities contributes to a comprehensive and more complete establishment of factual data during the investigation of crimes, their proper procedural consolidation and objective investigation. This, in turn, significantly increases the efficiency of the detection, fixation, examination and evaluation of physical evidence, ensures their reliability and individualization, while preventing the substitution of some objects and physical evidence by others. Innovative means and methods of criminalistic technique provide detection and fixation of criminalistic signs of criminal offenses,

further create appropriate conditions for cognitive activity of investigators, detectives, prosecutors and court, objectivity and completeness of evidence, promote guarantees of rights of all participants in criminal proceedings, etc. [5, p. 62-69].

In the modern realities in the field of criminalistic technique there is a tendency of active search for the development and implementation of innovative criminalistic products aimed at optimizing the investigation of crimes and trials. As noted in the criminalistic literature, such innovative products include new developed or adapted to the needs of investigative (judicial) practice criminalistic means, modern information technology, electronic knowledge bases, methods of recording, analysis and evaluation of evidence, and others. Examples of innovations in law enforcement are identification biometric systems based on static and dynamic human characteristics (electronic human identification systems based on biometric characteristics — fingerprints, appearance, appearance of the iris, DNA, gait, handwriting, etc.), automated workplaces (in particular, the workstation of the investigator "Insight"), automated information retrieval systems and databases ("Investigative Practice", "Investigative Precedent", etc.), etc. [15, p. 40].

Among the innovative methods and tools, importance is given to biometrics, that is those that allow you to measure the physical and behavioral characteristics of a person in order to identify him or solve diagnostic problems. Original attempts to find new ways to solve the problems of personal identification are the use of means, in particular: identification of a person by his external signs through video systems, using thermal imaging equipment; by voice, by articulation during the pronunciation of individual sounds, words. In this regard, the use of nanotechnology for criminalistic purposes, in particular, the development of innovative methods and technologies that expand the possibilities of human identification in genotypic examination are of scientific and practical interest. The development of a biochip, which allows to establish the identity of the subject on a tiny trace of DNA with a probability of 99.6%, allows today to identify individuals when detecting at the scene, say, crumpled napkin or cigarette butt with a small amount of saliva, which was impossible before [6, p. 121].

In the field of criminalistic technique, the search for new biometric methods for use in investigative and judicial activities continues, in particular, the identification of a person by a pattern of the bottom or iris of eye. Thus, according to research and data from American scientists, human fingerprints have 40 unique characteristics, while the iris - 256. That is why scanning the retina of the human eye is quite actively used by the banking security system to identify a person [4, p. 51]. To solve the problem of identification, a *method of scanning the so-called venous map* is used, that is infrared reading of the image of the veins of the hand. The widespread use of computer technology has led to the increasing use of criminals to commit crimes. As a result, it was possible to identify the person by keyboards handwriting [9, p. 267-279].

Moreover, the development of criminalistic technique involves the development of information-reference systems such as Automated Workplaces (AWP). Examples of such AWP's are: AWP of the investigator "Insight", AWP of forensic experts of various expert specialties (trasologist, ballist, economist, phonoscopist, polygrapholog examiner, etc.). Therefore, criminalistic technique today is developing in the direction of introducing innovative information, digital and telecommunications technologies in law enforcement activities. This development is also associated with the improvement and creation of criminalistic means for the study of sound, electronic traces, human DNA; adaptation of the latest technics for technical-criminalistic support of tactics of investigative (search) actions and unspoken investigative (search) actions.

In this context, relevant in the field of criminalistic technique are research and retrieval of ideal traces in human memory with the help of technical-criminalistic means. Innovative means and technologies are: the use of computer polygraph, "PhotoRobot", digital photography, audio and video recording, spectrograph, unmanned aerial vehicles, surveillance and video surveillance systems, etc. So, in our opinion, the statements of some scientists and practitioners that research in the field of using technical means such as a polygraph to diagnose the information state of the individual is quite reasonable [8, p. 338].

Recently, along with traditional means of detection, fixation, retrieval, as well as the study of material traces and the situation in general, an innovative and very promising area is the active use of modern three-dimensional digital technologies and artificial intelligence, which aims to create visualization and reconstruction of circumstances and pictures of the crime or its individual episodes (details) using 3D models. Practice shows that law enforcement officers are increasingly faced with the need to study and record material objects located in large areas — the consequences of criminal explosions, fires, accidents and catastrophes on various modes of transport, man-made disasters. For the reconstruction of the scene, the method of laser scanning of certain objects and their reproduction in the form of 3D-visualization systems is becoming more widespread, which allows to capture and reconstruct in millimeter details the scene and its individual objects in three-dimensional space, which is not possible when using conventional means and methods of research of these objects. This makes it possible to investigate and use important criminalistic information during the investigation of criminal offenses and subsequently in the trial of criminal proceedings. The use of laser scanning of terrain and objects, which results in a 3D model, allows to increase several times the informativeness of the data collected at the scene, provides a clear and convenient visualization in three dimensions, which allows to achieve high illustrative quality [10, p. 159].

Innovative and modern application of 3D technologies today is the method of "Virtopsia" (*virtual autopsy*) — the direction of autopsy, which allows you to get the necessary information about injuries to bones and soft tissues without resorting to mechanical dissection of the body. This method has already been introduced in forensic examination of a number of countries (Germany, France, Great Britain, USA, Israel, Australia). Virtopsia allows to get 3D images with the ability to look at an event in virtual reality (for example, a traffic event) [1, p. 13].

Investigating the role of criminalistic technique in combating crime, V.Yu. Shepitko points out that at the present stage the use of the latest scientific-technical means and technologies is proposed in the investigative activity: audio, video control, surveillance systems, digital photography and video recording, electronic controllers,

unmanned aerial vehicles (UAVs) — quadcopters and criminalistic aerial photography. There are certain peculiarities in the introduction of innovations and in the application of criminalistic means and technologies in remote pre-trial proceedings, during interrogation, identification by videoconference, presentation for identification of a person outside of his visual and audio surveillance, etc. The use of the latest scientific-technical means is quite important when conducting unspoken investigative (search) actions: removal of information from transport telecommunications networks, removal of information from electronic information systems, inspection of public places, housing or other property, locating electronic means, monitoring person, thing or place, audio, video control of a person or audio, video control of a place, etc. [16, p. 146]. To increase the efficiency of this direction of activity, it is necessary to make greater use of geodetic satellite systems and aerial photography, carried out with the help of unmanned aerial vehicles [2, p. 47-57].

Among the promising areas that have important criminalistic significance in the investigation of crimes, we can highlight the *use of technology "BIG DATA"*. In practice, this method is used during investigative (search) actions and unspoken investigative (search) actions, in the methodology of investigation of certain types of crimes, including criminalistic technique. At the same time, the technologies of network analysis, tactical profiling, pattern analysis allow to successfully detect and investigate crimes [11, p. 74-78]. Therefore, in our opinion, today a very promising and innovative direction of further research in criminalistics is the practice of using the capabilities of "BIG DATA" technologies and global satellite positioning systems in investigative and operational activities aimed at her optimization.

Promising areas for the use of innovative technologies in combating the spread of Covid-19 coronavirus infection are the following: 1) using of unmanned aerial vehicles; 2) application of surveillance and video surveillance systems; 3) using of electronic control over the movement of persons in space and air; 4) development and application of identification systems for facial recognition; 5) using of "BIG DATA" technologies; 6) introduction of various applications, services and platforms used in the fight against the spread of coronavirus; 7) using of a system for detecting people

with increased temperature, which can be installed at the entrance to the building; 8) using of automated systems to identify potential patients and prevent the spread of coronavirus, etc. Thus, the prospects for the development of this branch are associated with the creation of new such means, innovative technologies, as well as taking into account foreign experience (China, South Korea, USA, etc.). Therefore, the work on the use of artificial intelligence to ensure the solution of practical problems in the fight against crime, including combating the spread of the coronavirus epidemic, should be significantly intensified.

In our opinion, a promising area in criminalistics is the use of innovative means and technologies of criminalistic technique in various areas of law enforcement, expanding the application of criminalistic knowledge in various types of legal practice, which in today's reality is quite relevant and requires further research. We are talking about the possibility of using criminalistic technique in court proceedings, in criminal and civil proceedings, administrative proceedings, in the prosecutor's office, advocacy and notarial activities [18, p. 43] etc. In our opinion, this shows a manifestation of another important trend in the development of modern criminalistics — the expansion of the application of criminalistic knowledge from the sphere of combating crime to law enforcement and other activities [14, p. 905].

Conclusions. In view of the above, we can conclude that improving the efficiency and quality of the investigation is inextricably linked with the active introduction into investigative practice of modern advances of science and technology. Criminalistics, integrating the latest advances of science and technics, creates for law enforcement agencies in line with modern threats of innovative means, receptions and methods of combating crime" [7, p. 20]. Scientific-technological progress directly affects the acceleration of the development of criminalistic science [3, p. 61], and her individual components. This fully applies to criminalistic technique, as a system of criminalistic knowledge and a variety of practical activities. The purpose of the use of criminalistic technique is to identify and study the reflections (traces) of a criminal event and extract evidence from them. Therefore, the successful and skillful use of innovative means of criminalistic technique ensures the completeness, accuracy, efficiency and

effectiveness of the investigation and trial, contributes to the optimization of these activities and the solution of the main tasks of criminal proceedings.

One of the most important tasks of further development of criminalistics is to improve the structure of criminalistic technique in view of the emergence, development and current state of certain innovative areas of this branch of criminalistics. As practice shows, a promising area of research in modern criminalistics is the study of non-traditional branches of criminalistic technique (criminalistic odorology, phonoscopy, polygraphology, etc.). To a large extent, they determine the innovative directions of modern criminalistic research in the field of criminalistic technique. Of particular importance are the possibilities of using criminalistic technique in today's global threats, informational influences and the situation of the epidemiological crisis associated with the coronavirus pandemic. The use of criminalistic technique permeates all types of activities (investigative, judicial, expert, prosecutorial, legal, detective, operational and investigative, etc.), which takes into account the trend of expanding the scope of criminalistic knowledge in legal practice.

REFERENCES

1. Aleksandrenko, O.V. & Zhenuntyy, V.I. (2019, December). Innovations and digital technologies in criminalistics and forensic expertise: current opportunities and problems of application (pp. 10-14). *Innovative methods and digital technologies in criminalistics, forensic expertise and legal practice: materials of the international "round table"*. [compiled by: Shepitko, V.Yu. (editor.), Zhuravel, V. A., Shevchuk, V. M. & Avdeeva, H.K.] Kharkiv: Pravo.
2. Bilous, V.V. (2016). Classification of unmanned aerial vehicles and its significance for criminalistics practice. *Theory and practice of forensic examination and criminalistics : collection of scientific works*, 16, 47-57.
3. Belkin, R.S. (1997). *Course of criminalistics: In 3 vols. T. 1: General theory of criminalistics* (p.837). Moscow: Lawyer.

4. Bernaz, P. V. (2015). Innovations are the basis for criminal maintenance activities for the investigation of crimes. *South Ukrainian Law Journal*, 4, 49-53.
5. Danovskaya, I. I. (2010). Use of criminalistics technology in the process of detection and investigation of crimes: priority areas for improvement. *Forum prava*, 3, 62-69.
6. Zhizhina, M.V. (2012). Innovative development of criminalistics at the present stage. *Lex Russica (Scientific works: Kutafin State Law University)*, 1, 117-125.
7. Zhizhina, M.V. (2012). Innovative way of development of criminalistics at the present stage. Bulletin of criminalistics. In A. G. Filippov (Ed.). Moscow, Russia, 1(41), 18-24.
8. Kogutich, I. I. Trends in the adaptation of forensic knowledge in the implementation of legal proceedings. *Visnyk of the Lviv University. Series Law*, 57, 336-341.
9. Mikhailov, M. A. (2009). Biometrics: a new word in identity identification. *Voronezh forensic readings: collection of scientific papers*, 11, 267-279.
10. Pavlyuk, N. V. (2019). Fixing evidentiary information using 3D-visualization systems: materials of the scientific conference based on the results of specialists ' work Academician Stashis Scientific Research Institute for the Study of Crime Problems National Academy of Law Sciences of Ukraine on fundamental topics in 2018. (Pp.158-160) Kharkiv: Pravo, Ukraine.
11. Samoroka, V. A., Prokhorov K. O. (2019). Prospects for using "BIG DATA" in the detection and investigation of crimes. *Academic thought*, 1(6), 74-78.
12. Shevchuk, V.M. (2019). Innovative directions of development of criminalistics. *Innovative methods and digital technologies in criminalistics, forensic science and legal practice: materials of the international round table* (pp. 142-147), Kharkiv, Ukraine.
13. Shevchuk, V.M. (2019). Current state and trends in the development of criminalistics: current problems of our time. *Problems of legality*, 146, 234-246.
14. Shevchuk, V.M. (2020, May) Innovations in criminalistic and practice of their implementation in law enforcement activity. *Modern science: problems and*

innovations. Abstracts of the 2nd International scientific and practical conference. SSPG Publish (Pp. 903-913).. Stockholm, Sweden.

15. Shepitko, V.Yu., Zhuravel, V.A. & Avdeeva, H.K. (2011). Innovations in criminalistics and their implementation in the activities of pretrial investigation bodies. *Issues of crime prevention*, Kharkiv: Pravo, 21, 39-46.

16. Shepitko, V.Yu. (2018, September) Problems of criminalistics in the context of global threats and evolutionary transformations of crime. Criminalistics and forensic expertise: science, training, practice: materials of the scientific and practical conference of the International Congress of criminalists in 2 volumes, Volume 1. (pp.144-147). Odessa: Legal literature

17. Shepitko, V.Yu. (2019, March). Problems of optimization of scientific and technical support of investigative activities in the conditions of adversarial criminal proceedings. *Academician Stashis Scientific Research Institute for the Study of Crime Problems National Academy of Law Sciences of Ukraine: scientific conference* (pp. 144-147), Kharkiv, Ukraine.

18. Shepitko, V.Yu. (2012) Criminalistics of the XXI century: the subject of knowledge, tasks and trends in the new conditions. *Modern state and development of criminalistics: collection of scientific papers*. (pp.43-45) Kharkiv: Apostil.

WAYS OF INTEGRATIVE TEACHING IN SECONDARY SCHOOL

Suyunova Hilola Azamatova

Navoi State pedagogical Institute

Abstract. In this thesis the importance of integrative approach in general education is based on both theoretical and practical implications. Teaching in an integrated approach is emerging as an opportunity for progress in schools as one of the most up-to-date models linking the learning content of several disciplines. With the increasing need for interdisciplinary approaches to meet scientific, economic and social demands in various fields, it has been suggested that there is a need to understand the meaning of dynamic and functional unity between different disciplines. The author demonstrates that the positive effects of using an integrative approach have a positive impact not only on the development of students' knowledge but also on their teachers.

Keywords: Integrative approach, education, interdisciplinary, social demand, represent, learning technologies, speaking, scientific, functional unity, technological.

Nowadays, integrated learning technologies are unique in all areas of modern life, while innovations in education are beginning to change all the rest. This can be understood as a mysterious phenomenon that can bring about great changes in all areas of education. The latest scientific and technical advances in all areas of life and work in society today call for the need for sustainable and quality change to address all the problems and contribute to the development and development of society. From a social, economic, technological and cultural standpoint, it is necessary to introduce innovative technologies because it represents a good model for improving the modern way of life. Speaking of updated social development opportunities, we must pay particular attention to education development, because the acquired knowledge is the only reliable source of support for this development.

Knowledge, understanding, processes, attitudes, interests, and the like should be studied as integrated individual elements that reflect the most pressing issues and challenges of today's globalized world. As the need for interdisciplinary approaches to meet the scientific, economic and social demands of various fields grows, it is important to understand the meaning of dynamic and functional unity between different disciplines[3].

For this reason, teaching as an integrative approach is seen as an opportunity to advance the message as one of the newest models linking the learning content of several disciplines. Integrative education as its basis embodies the idea of the integrity, structure and commonality of the relationship between the student and the reality in life.

This type of education treats the world as a whole, and learns it that way. Collaborative activities and content contribute to full, valuable and useful knowledge. Integrative learning is a process that combines individual elements, interconnected, and integrated into one; So they have a whole new meaning. It creates knowledge that can be viewed from a different perspective, that is, functional knowledge.

The famous Czech educator and creator of the science education system, Jan Amos Komensky, has made it clear that subject teaching can lead to excessive fragmentation of learning content.

As a result, he recommended grouping the learning materials into natural and logical lessons that could be developed within specific topics[5]. The Komensky idea was not practical, so integrated teaching was then used as a model. Theoretical Foundations of Integrative Approach Teaching The theory of Gestalt (German-gestalt-image, form), according to which organizational and integrity are the most important features of a person's mental processes and behaviors. It is important to understand the whole relationship, to understand each part, and to understand them in the form of segments that are connected together [1].

The concept of integration can be interpreted as the interconnection of individual elements and the interdependence of individual elements. Given this interpretation of the concept of integration, an integrative learning approach can be considered as

education based on a combination of interdependent components and activities that contribute to a purposeful and comprehensive learning. Only this method of learning can be applied to reality. The current concept of learning includes disciplines that combine individual elements with which students gain deep knowledge.

With the emphasis on interdisciplinary interdisciplinary teaching of modern education, the positive effects of integrated learning in school practice will be achieved:

1. Develops students' sensitivity to problems;
2. Learners' ability to see problems in themselves will be enhanced;
3. The student develops the ability to analyze and synthesize evidence he or she knows;
4. Develops creative, unconventional thinking of students;
5. They have the ability to think critically;
6. The learner can differentiate between the subject and the subject;
7. Students will understand that the opinions of one expert are not the final.

The positive effects of using an integrative approach will have a positive impact not only on the development of students' knowledge but also on their teachers. This will enable them to use more intensive research and modern teaching resources. Learning how to integrate learning resources is not just about using a single textbook, but students are exploring different possibilities in searching for sources [2].

For example, if we encourage students to work in the school library, we can ensure that they can work independently in groups and work on classroom assignments, in groups.

One of the integrated approaches to learning can be computer-based. These are project presentations, readings and writing. Integrative training also includes extracurricular activities. These are well-planned and well-organized excursions and an active research process for specific activities. One of the integrative approaches to teaching is to work in small groups, which often combines both traditional and individual methods of working with students in a common task.

In this respect, relationships are reflected in each other's help and explanation. The following is an example of an integrated lesson plan in the 6th grade of high school.

Subject: Do you like fairy tales.

Class: -6

Objectives: To identify the main features of fairy tales; enable students to learn and find information on their own.

Objectives of the topic: - to expand existing knowledge and acquire new knowledge about the features of fairy tales through information retrieval; - reading comprehension - developing the ability to analyze fairy tales; - Encouraging musical creativity - to integrate and integrate rhyme knowledge into a given text; drawing on fairy tales and drawing - a piece of optional fairy tale.

Teaching Methods: Dialogue, Demonstration, Textual, Listening, Writing, and Practical Methods. Forms of training: individual, group. Textbook: handouts in the following subjects: English, native language, music.

Teaching aids: musical instruments, computers.

Preparing for work: 1. The task that students need to do is find and read texts about textbooks, encyclopedias, children's publications or other sources. 2. Divide students into groups. Activities: A short discussion about expressive reading and impressions.

The baby was sleeping under a tree and his mother was cooking food. The mosquito was sitting on the baby's arm. He took a small bite. "How delicious!" cried the mosquito, "this is what the king wants!" And he flew away quickly to take the good news to the snake. He did not see that a swallow was flying after him. After some time the mosquito came to the large tree where the snake was having a rest. "Oh, my King," he said, "I tasted all the animals in the world. I know which is the sweetest meat of all. It's the meat of"[4]

2. Group work of students. Students are divided into five groups according to their personal interests: 1) English language group - engaged in the analysis of fairy tales; 2) Native language group - engaged in completing worksheets with questions about the main features of fairy tales; 3) Music Group - producing rhymes and playing musical instruments; 5) Art Group - imaging the device from the fairy tale they like.

3. Students work in groups and then change their work in groups. A teacher walks around the students, explains what they don't understand, helps them and motivates them. 4. Group members prepare their own reports to reinforce the lesson, and each group leader selected by the teachers reports on their work. Tasks for Groups by Teacher: English Group 1. Read the fairy tale carefully. 2. Find the unknown words in the fairy tale and find out the meaning of the dictionary.

3. Name a fairy tale. 4. Pick a piece from your favorite fairy tale and read it. Explain why you chose the exact part. 5. Agree or disagree. 1) Fairy tales are boring. 2) All fairy tales have a happy end. 3) Fairy tales are for only small children. 4) There are only good characters in fairy tales. 5) Fairy tales teach us many clever things.

Then explain how you describe these expressions. What for?

In summary, integrative education prepares students for the rapidly evolving modern world. Through this training, students not only acquire knowledge on specific topics, but also develop mental, physical, emotional and social skills. The importance of integrated learning is to create effective interdisciplinary links; understand the importance of a holistic learning approach to learning material;

Provide system knowledge and encourage teamwork.

REFERENCES:

1. J.Jalolov. Methods of teaching foreign languages. "O'qituvchi" Nashriyot-matbaa ijodiy uyi. Tashkent - 2012
2. Roberts R. Aims and Objectives in Language Teaching. – "English Language Teaching", .XXVI, No. 3.
3. Rogova G.V. Methods of teaching English. L. Prosveshenie, 1975
4. FACTA UNIVERSITATIS Series: Teaching, Learning and Teacher Education Vol.2, No1, 2018, pp. 113 - 123 <https://doi.org/10.22190/FUTLTE1801113S> 018 by University of Niš, Serbia Creative Commons Licence: CC BY-NC-ND Professional article
5. Textbook for the 6 th grade of general secondary schools. "Uzbekiston" Publishing House Printing House - 2018

THE MECHANISM OF FAT-BINDING AND FAT-CONTENTING OF THE NANOPARTICLES OF THE “MAGNETOFOOD” FOOD ADDITIVE

Tsykhanovska Iryna

Doctor of Technical Sciences, Associate Professor
Ukrainian Engineering-Pedagogics Academy

Tovma Lidiia

PhD of Engineering Science, Associate Professor

Morozov Ihor

PhD, senior researcher

Tesnikov Aleksandr

National Academy of the National Guard of Ukraine

Abstract. The goal of research is the mechanism study of interaction of Fe_3O_4 nanoparticles (“Magnetofood” food additive) with linoleic acid and sunflower oil which is represented by the “Two-layer coordination” model. The chemical composition of the surface layers and the chemical state of elements on the surface of Fe_3O_4 nanoparticles coated with linoleic acid and unrefined sunflower oil was studied by X-ray photoelectron spectroscopy. It was established that on the spectra lack the C 1s absorption band at 290 eV which corresponds to carboxyl carbon (-COOH), that is, there is no Estern group. This allows for the conclusion about the fat-binding and fat-contenting capacity of the nanoparticles of “Magnetofood” food additive.

Key words: nanoparticles, food additive “Magnetofood”, carboxyl carbon (-COOH), linoleic acid, sunflower oil.

Introduction One of the important functionally and technological properties of the food raw materials and the food ingredients which determines the technological processes course and the finished product quality is the fat-retaining capacity (FRC). FRC is the capacity to bind and retain fat. Fats are triglycerides. The edible fat

speciation. besides triglycerides, also contains the higher fatty acids (oleinic linoleic, linoleic ones are in oils; palmitic, stearic are in animal fats). Therefore, when studying of the FRC mechanism it is necessary to consider the physical chemical interactions of the food systems ingredients with the main components of fats and oils - triglycerides and higher fatty acids. Knowledge of the binding mechanisms and the fat content of the raw materials will allow the rational use of new types of the food raw materials and the food additives and predict the raw ingredients behavior in the food systems (dough and confectionery masses, minced meat, etc.) in the process of the processing and storage of finished products.

Thus, the food fibers have the high fat-binding capability (FBC) of the mechanism of which is not well understood. There is an opinion that FRC and FBC are determined by lignin presence and are not affected by the particles size [1, p. 16; 2, p. 23]. The following scientific studies of the mechanism of FRC and FBC and the food fibers in the meat systems [3, p.19; 4, p. 46; 5, p.32; 6, p. 68] showed the dependence of the fat-retaining capacities and the fat burning properties on the number and size of the raw particles. This suggested that the fat absorption mechanism by the food fibers can be determined not only by the lignin sorption activity the availability of which increases during grinding, but also by the surface adsorption [3, p.28; 4, p. 51; 5, p.37; 6, p. 69].

Materials and methods

Research subjects:

- sample 1 – Fe_3O_4 nanoparticles covered by linoleic acid. It was obtained by the dispergating 1 g of Fe_3O_4 nanoparticles (sample 1) and 0,2 g of linoleic acid in 10 ml of dymethylformamide for 12 hours at a temperature of $(50 \pm 1)^\circ\text{C}$ and nitrogen stream blowing over the surface of the reaction mixture. After cooling the suspension to $(20-25)^\circ\text{C}$, Fe_3O_4 nanoparticles covered by linoleic acid were isolated by magnetic filtration and washed with the water-ethanol mixtures (1: 1) in 5–7 times. The final product was dried in vacuum at $(60 \pm 1)^\circ\text{C}$ for 24 hours;
- sample 2 – Fe_3O_4 nanoparticles covered by the unrefined sunflower oil or 1-linoleyl-2-oleoyl-3-linole-noylglycerol. Dispersed 1 g of Fe_3O_4 nanoparticles

(sample 1) and 0,2 g of the unrefined sunflower oil or 1-lino-leyl-2-oleoyl-3-linolenoylglycerol in 10 ml of dimethylformamide for 12 hours at a temperature of $(50 \pm 1) ^\circ\text{C}$ and the nitrogen stream of above the surface of the reaction mixture. After cooling the suspension to $(20\text{--}25) ^\circ\text{C}$, Fe_3O_4 nanoparticles covered by the unrefined sunflower oil or 1-linoleyl-2-oleoyl-3-linolenoylglycerol were isolated by magnetic filtration and washed with the water-ethanol mixture (1:1) in 5–7 times. The final product was dried in vacuum at $(60 \pm 1) ^\circ\text{C}$ for 24 hours.

X-ray photoelectron spectroscopy (XPES or XPS)

The study of the chemical composition of the surface layers and the chemical state of the elements on the surface of the experimental samples 1, 2 was carried out on the Kratos Axis Ultra DLD electron spectrometer (“Kratos Analytical Limited”, UK). As an exciting X-ray, the Al K_α line with photon energy $h\nu = 1486,6 \text{ eV}$, voltage at the 15 kV tube and the emission current of 10 mA were used. The recording of XPE-spectra was carried out in the constant energy mode of the analyzer passing through which was 160 eV when recording observation spectra and 40 eV – for the registration of the spectra of the internal electronic levels of the main elements: Fe 2p, O 1s, C 1s. The scales of the association energy (E_{as}) of the spectrometer were pre-calibrated on the peaks position of the main levels Au 4f_{5/2} ($E_{\text{bond}}=83,96 \text{ eV}$), Ag 3d_{5/2} ($E_{\text{as.}}=368,21 \text{ eV}$) i Cu 2p_{3/2} ($E_{\text{bond}}=932,62 \text{ eV}$) on the surface spectra of the samples of elemental standards (Aurum, Argentum, Kuprum); calibration accuracy $\pm 0,03 \text{ eV}$. Charge samples were evaluated for Carbon C 1s spectra (284,5 eV).

The analysis samples were prepared in a pre-fabricated thin layer of the sample (50,0 mg) in metallic In, which is located directly in the holder of the measuring chamber of the device.

For a detailed analysis of the chemical states of atoms we used the spectra decomposition into the individual components according to a program that takes into account the mixed Lorentz - Gaussian shape of the peaks and the area under the peaks while simultaneously optimizing the background parameters by using the minimizing principle of the number of bands needed to describe the experimental spectra.

The error in the peak position determining was $\pm 0,01$ eV. The analysis of the chemical state of the atoms (Ferum, Oxygen and Carbon) on the surface of the samples consisted in a detailed study of the spectra of the electronic levels: Fe 2p (705 – 740 eV), O 1s (525 – 554 eV) and C 1s (275 – 295 eV) which allowed to quantify the phase composition of the surface of the samples.

X-ray photoelectron spectroscopy (RPES or XPS)

The chemical composition of the surface layers of the “lipid-NP Fe₃O₄” system and the chemical state of the elements on its top are further investigated by the X-ray photoelectron spectroscopy (RPES) method. Fig. 1 shows the X-ray photoelectron spectra (RPES or XPS-spectra) of the internal electronic levels of C 1s and Fe 2p of the experimental samples 1 (Fig. 1, a, b) and 2 (Fig. 1, c, d) of the compositions “lipid-NP Fe₃O₄”.

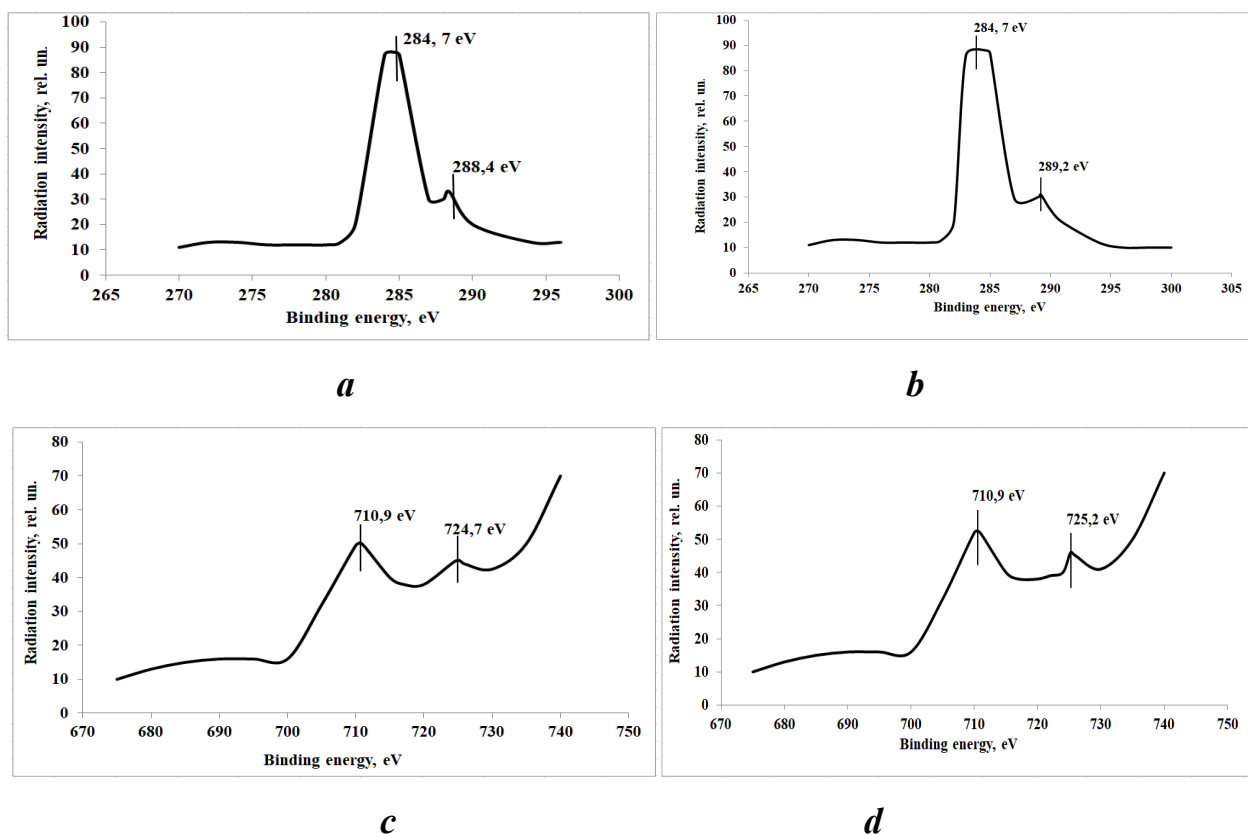

Fig. 1. XPS images of C 1s and Fe 2p internal electronic levels: C 1s level of Fe₃O₄ nanoparticles coated with linoleic acid (a); C 1s lvel of Fe₃O₄ nanoparticles coated with sunflower oil (b); Fe 2p level of Fe₃O₄ nanoparticles coated with linoleic acid (c) and Fe 2p level of Fe₃O₄ nanoparticles coated with sunflower oil (d)

Results and discussion

On the spectra (Fig. 1, *a, b*), there is no absorption band C 1s at 290 eV which corresponds to carboxylic Carbon ($-\text{COOH}$) [8, p. 35]. And this indicates the absence of free carboxylic acid or ester group of triglyceride on Fe_3O_4 nanoparticles coated with lipids. The peak at 284,7 eV (Fig. 1, *a, b*) is attributed to the Carbon atoms in the aliphatic chain ($\text{C}-\text{C}$); and the peaks at 288,4 eV (Fig. 1, *a*) and 289,2 eV (Fig. 1, *b*) are related to carboxylate ($-\text{COO}^-$). That agrees with the received data from the previous literature [9, p. 18].

On the spectra (Fig. 1, *c, d*) the characteristic peak of oxides and ferric hydroxides at 710,9 eV is not observed which characterizes the binding of energy to the electron of the basic level of Fe 2 $p_{3/2}$ [9, p. 42]. However, in the experimental samples 1 (*d*) and 2 (*e*), an absorption band appeared in the area of higher binding energies 724,7 eV (Fig. 1, *b*) and 725,2 eV (Fig. 1, *d*). This absorption band is related to the carboxylate of the ferrum [9, p. 54].

The spectra of X-ray photoelectron spectroscopy (RPEC) of the level C 1s and Fe 2 p give one more confirmation of the chemical structure of the experimental samples of the system of “lipid-NPs Fe_3O_4 ” system. Indicating the formation of the chemical bonds between the atoms of the Ferrums NPs Fe_3O_4 and lipids Oxygen atoms (higher fatty acids, in particular, linoleic, and triglycerides of oils and fats, in particular sunflower oil).

Conclusions

The chemical composition of the surface layers in the experimental samples of the system “lipid-NPs Fe_3O_4 ” was established by the method of X-ray photoelectron spectroscopy (RPES). On the spectra of samples 1, 2, the absorption band C 1s at 290 eV is not observed which corresponds to carboxylic Carbon ($-\text{COOH}$). That is no free carbonic acid or ester group. The peak at 284,7 eV (in samples 1, 2) is attributed to Carbon atoms in the aliphatic chain ($\text{C}-\text{C}$); and the peaks at 288,4 eV (sample 1) and 289,2 eV (sample 2) are bound to carboxylate ($-\text{COO}^-$). The spectra of samples 1, 2 do not show the characteristic peak of oxides and ferrous hydroxides at 710,9 eV, however, the absorption band appeared at 724,7 eV (sample 1) and 725,2 eV (sample

2). This absorption band is related to the carboxylate of the ferrum. All this points to the formation of the chemical bonds between the atoms of Ferrum of NPs Fe_3O_4 , and the lipids Oxygen atoms.

REFERENCES

- [1]. Herbacel A. Plus Citrus Fibers – Type N: Specification For Food Additives And Recipes, 2013. (In English)
- [2]. María J. Beriain, Inmaculada Gómez, Francisco C. Ibáñez, M. Victoria Sarriés, Ana I. Ordóñez. Chapter Food Quality: Balancing Health And Disease. A Volume In Handbook Of Food Bioengineering, 2018, 1, 74. (In English)
- [3]. Camila de Souza Paglarini, Guilherme de Figueiredo Furtado, João Paulo Biachi, Vitor Andre Silva Vidal, Marise Aparecida Rodrigues Pollonio: Journal of Food Engineering, 2018, 222, 29. (In English)
- [4]. Tsykhanovska I., Alexandrov A., Evlash V., Lazareva T., Bryzytska O.: Eastern european journal of advanced technology, 4, 94, 61. (In Ukrainian, doi: 10.15587/1729-4061.2018.140048.
- [5]. Mahdavi M., Ahmad M., Haron M., Namvar F., Nadi B., Abraham M.: Molecules, 2013, 18, 7533. (In English), doi:10.3390/molecules18077533.
- [6]. Alexandrov A., Tsykhanovska I., Evlash V., Svidlo K., Gontar T.: Eastern european journal of advanced technology, 5, 89, 61. (In Ukrainian), doi: 10.15587/1729-4061.2017.111522.
- [7]. Cihanovs'ka I., Skurihina L., Aleksandrov O., Gontar T.: Progresivni tekhnika ta tekhnologii harchovih virobniectv restorannogo gospodarstva i torgivli: zb. nauk. pr. HDUHT, 2017, Harkiv, 1. (In Ukrainian)
- [8]. Tsykhanovska I., Alexandrov A., Evlash V., Lazareva T., Svidlo K., Gontar T.: Eureka: Life Sciences, Estonia, Tallinn, 2017, 6, 43. (In English), doi: 10.21303/2504-5695.2017.00511.
- [9]. Tsykhanovska I., Alexandrov A., Evlash V., Lazareva T., Svidlo K., Gontar T.: Eureka: Life Sciences, Estonia, Tallinn, 2018, 2, 67. (In English), doi: 10.21303/2504-5695.2018.00611.

A NEW CONSTRUCTION FOR FREE COMMUTATIVE g -DIMONOIDS

Zhuchok Yuliia Volodymyrivna

Candidate of Physical and Mathematical Sciences

Associate Professor of the Department

of Algebra and System Analysis

Luhansk Taras Shevchenko National University

Starobilsk, Ukraine

Abstract. A g -dimonoid is an algebra defined on a set with two binary associative operations. g -Dimonoids play a prominent role in dimonoid theory and the theory of 0-dialgebras with associative operations. Recently, free commutative g -dimonoids of an arbitrary rank were constructed and an alternative description of free commutative g -dimonoids of rank 1 was found. We offer a new construction for free commutative g -dimonoids.

Keywords: g -dimonoid, free commutative g -dimonoid, dimonoid, semigroup.

Introduction. A generalized dimonoid or a g -dimonoid for short [1] is a nonempty set equipped with two binary operations \circ and \cdot satisfying the axioms

$$(x \circ y) \circ z = x \circ (y \circ z),$$

$$(x \circ y) \cdot z = x \circ (y \cdot z),$$

$$(x \cdot y) \cdot z = x \cdot (y \cdot z),$$

$$(x \cdot y) \circ z = x \cdot (y \circ z).$$

The g -dimonoids generalize the notion of dimonoids. Recall that a g -dimonoid is a dimonoid if it satisfies the axiom $(x \cdot y) \circ z = x \cdot (y \circ z)$. Dimonoids were introduced by Loday [2] in the context of the theory of Leibniz algebras. The

motivation to have this generalization is its importance in the study of 0-dialgebras with associative operations [3], that is, linear analogs of g -dimonoids.

Free g -dimonoids, free n -nilpotent g -dimonoids and free commutative g -dimonoids were constructed in [1, 4], [4] and [5], respectively. There exists an alternative construction for free commutative g -dimonoids of rank 1 [5]. The paper [6] is devoted to the study of automorphisms of endomorphism semigroups of free commutative g -dimonoids.

The aim of this work is to present a new construction for free commutative g -dimonoids.

The main result. A g -dimonoid $(D, ", ')$ is called commutative [5] if both semigroups $(D, ")$ and $(D, ')$ are commutative. The class of all commutative g -dimonoids forms a subvariety of the variety of g -dimonoids. A g -dimonoid which is free in the variety of commutative g -dimonoids is called a free commutative g -dimonoid.

Recall the construction of the free commutative g -dimonoid [5].

Let A be an arbitrary nonempty set and $\bar{A} = \{\bar{x} \mid x \in A\}$. For every $x \in A$ assume $\bar{\bar{x}} = x$ and introduce a map $\alpha = \alpha_A : A \cup \bar{A} \rightarrow A$ by the following rule:

$$y\alpha = \begin{cases} y, & y \in A, \\ \bar{y}, & y \in \bar{A}. \end{cases}$$

Let further S be an arbitrary semigroup. Define operations $"$ and $'$ on $S \cup \bar{S}$ by

$$a"b = (a\alpha_S)(b\alpha_S), \quad a'b = \overline{(a\alpha_S)(b\alpha_S)}$$

for all $a, b \in S \cup \bar{S}$. The algebra $(S \cup \bar{S}, ", ')$ is denoted by $S^{(\alpha)}$.

Lemma 1. ([5], Lemma 1) $S^{(\alpha)}$ is a g -dimonoid but not a dimonoid.

Evidently, if S is commutative, then $S^{(\alpha)}$ is a commutative g -dimonoid. If X is a generating set for a semigroup S , then, obviously, $S^{(\alpha)} \setminus \bar{X}$ is a g -subdimonoid of

$S^{(\alpha)}$ generated by X . The g -dimonoid $S^{(\alpha)} \setminus \overline{X}$, in which S is the free commutative semigroup on X , is denoted by $FCgD(X)$.

Theorem 1. ([5], Theorem 1) $FCgD(X)$ is the free commutative g -dimonoid.

In [5], it was established that if N_+ is the additive semigroup of all positive integers, then $N_+^{(\alpha)} \setminus \{1\}$ is the free commutative g -dimonoid of rank 1.

Now we construct a g -dimonoid which is isomorphic to the free commutative g -dimonoid. The alternative construction does not use the set X and, in our opinion, it is more natural.

Let $X = \{x_i \mid i \in I\}$ and let N^0 be the additive semigroup of all positive integers with zero 0, $N_i^0 = N^0$ for all $i \in I$. By 0^* denote the unit of the semigroup $\prod_{i \in I} N_i^0$. Let

further $\tilde{N} = \prod_{i \in I} N_i^0 \setminus \{0^*\}$, and let $\overline{N} = \{\overline{x} \mid x \in N\}$, $\overline{N}^0 = \overline{N} \cup \{0\}$, $\overline{N}_i^0 = \overline{N}^0$ for all

$i \in I$. Take $(\overline{y}_i)_{i \in I} \in \prod_{i \in I} \overline{N}_i^0$. If $\overline{y}_j = \overline{1}$ for some $j \in I$ and $\overline{y}_k = \overline{0}$ for all $k \in I$,

$k \neq j$, then we denote $(\overline{y}_i)_{i \in I}$ by $(\overline{y}_i^j)_{i \in I}$. If $\overline{y}_i = \overline{0}$ for all $i \in I$, then we denote

$(\overline{y}_i)_{i \in I}$ by $\overline{0}^*$. Assume that $\Lambda = \{(\overline{y}_i^j)_{i \in I} \mid j \in I\}$ and $\hat{N} = \prod_{i \in I} \overline{N}_i^0 \setminus \{\Lambda \cup \overline{0}^*\}$. Define

operations $''$ and $\overline{}$ on $\tilde{N} \cup \hat{N}$ by

$$(y_i)_{i \in I} '' (z_i)_{i \in I} = (y_i)_{i \in I} '' (\overline{z}_i)_{i \in I} = (\overline{y}_i)_{i \in I} '' (z_i)_{i \in I} = (\overline{y}_i)_{i \in I} '' (\overline{z}_i)_{i \in I} = (y_i + z_i)_{i \in I},$$

$$(y_i)_{i \in I} \overline{} (z_i)_{i \in I} = (y_i)_{i \in I} \overline{} (\overline{z}_i)_{i \in I} = (\overline{y}_i)_{i \in I} \overline{} (z_i)_{i \in I} = (\overline{y}_i)_{i \in I} \overline{} (\overline{z}_i)_{i \in I} = \overline{(y_i + z_i)}_{i \in I}$$

for all $(y_i)_{i \in I}, (z_i)_{i \in I} \in \tilde{N}$ and $(\overline{y}_i)_{i \in I}, (\overline{z}_i)_{i \in I} \in \hat{N}$. The obtained algebra will be denoted by $FCgD$.

Lemma 2. $FCgD$ is a g -dimonoid.

Proof. A direct verification shows that $FCgD$ is a g -dimonoid.

The lemma is proved.

Theorem 2. $FCgD(X) \cong FCgD$.

Proof. Consider the free commutative semigroup $F^*[X]$ on the set $X = \{x_i \mid i \in I\}$. For all $a \in X$ and all $w \in F^*[X]$, the number of occurrences of an element a in w is denoted by $d_a(w)$. Define a map

$$\varphi: FCgD(X) \rightarrow FCgD: v \mapsto v\varphi,$$

where the i -th component of $v\varphi$ is equal to $d_{x_i}(v)$, $i \in I$, if $v \in F^*[X]$, and the i -th component of $v\varphi$ is equal to $\overline{d_{x_i}(v\alpha)}$, $i \in I$, if $v \in FCgD(X) \setminus F^*[X]$.

It is immediate to check that φ is an isomorphism.

The theorem is proved.

Conclusions. In this work, we consider g -dimonoids which are sets with two binary associative operations satisfying additional two axioms. Every 0-dialgebra with associative operations is a linear analog of a g -dimonoid. The main result of this work is a new construction for free commutative g -dimonoids.

REFERENCES

1. Movsisyan Y., Davidov S., Safaryan M. Construction of free g -dimonoids // Algebra Discrete Math. – 2014. – 18, no. 1. – P. 138-148.
2. Loday J.-L. Dialgebras // In: Dialgebras and related operads: Lect. Notes Math. – Springer-Verlag, Berlin. – 2001. – 1763. – P. 7-66.
3. Pozhidaev A. P. 0-dialgebras with bar-unity and nonassociative Rota-Baxter algebras // Sib. Math. J. – 2009. – 50, no. 6. – P. 1070-1080.
4. Zhuchok Yul. V. On one class of algebras // Algebra Discrete Math. – 2014. – 18, no. 2. – P. 306-320.
5. Zhuchok A. V., Zhuchok Yul. V. Free commutative g -dimonoids // Chebyshevskii Sbornik. – 2015. – 16, no. 3. – P. 276-284.
6. Zhuchok Y. V. Automorphisms of the endomorphism semigroup of a free commutative g -dimonoid // Algebra Discrete Math. – 2016. – 21, no. 2. – P. 309-324.

ПРОБЛЕМА ОПАНОВУЮЧОЇ ПОВЕДІНКИ ТА ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ В СУЧАСНІЙ ПСИХОЛОГІЇ

Александров Юрій Васильович

кандидат психологічних наук, доцент
Харківський національний університет
внутрішніх справ
м. Харків, Україна

Анотація: В статті розглядаються проблеми поведінки людини, спрямованої на подолання складних стресових ситуацій в житті, так званого копінгу. Дається визначення опановуючої поведінки та емоційного інтелекту.

Ключові слова: копінг, опановуюча поведінка, емоційний інтелект, психологічний захист, психологія опанування.

Проблема поведінки, спрямованої на подолання складних ситуацій – копінгу (coping) – починаючи з 80-х років ХХ ст., традиційно знаходиться у фокусі уваги західних, зокрема американських науковців (Д. Брайт, А. Біллінс, К. Карвер, Р. Лазарус, К. Міллер, С. Фолкман та ін.). Вивчення особливостей поведінки людей у складних, напружених, екстремальних умовах у вітчизняній психології традиційно була прерогативою досліджень у галузі психології праці (Ф. Березін, А. Злотніков, О. Осницький, В. Паньковець та ін.), психології спорту (Л. Аболін, Р. Загайнов та ін.), медичної психології (Н. Сирота, В. Ялтонський, С. Лігер та ін.), психології екстремальних ситуацій (І. Лебедев, М. Магомет-Емінов). У межах загальної та педагогічної психології останнім часом також почали проводитись дослідження, спрямовані на вивчення особливостей подолання людиною складних життєвих ситуацій (Л. Анциферова, О. Будницька, Ф. Василюк, Р. Грановська, І. Нікольська, Н. Дорошенко, О. Зайва, Є. Коржова, О. Кочарян, Є. Лібіна, А. Налчаджян, С. Нартова-Бочавер та ін.). Встановлено, що опановуюча поведінка – це форма поведінки, яка відображає

готовність індивіда вирішувати складні життєві ситуації. Вона реалізуються за допомогою сукупності засобів, методів та прийомів (стратегій копінг поведінки) та психологічних властивостей особистості (копінг ресурсів), які дозволяють долати труднощі і можуть розглядатися як форми адаптації [1, С. 82-90].

Поняття психологічного захисту зобов'язане своїм походженням психоаналітичній теорії та її засновникові - З. Фрейду. Вперше цей термін з'явився в 1894 р. в його роботі «Захисні нейропсіхози». Механізм психологічного захисту спрямований на те, щоб позбавити значущості і тим самим знешкодити психологічно травмуючі моменти. У вітчизняній психології та психотерапії поняття захисту розглядається як найважливіша форма реагування свідомості індивіда на психічну травму. Існує кілька підходів до класифікації психологічних захистів. Самим звичайним поділом є класифікація захистів на зрілі і примітивні. Розділити захисти можна і за іншим принципом, згідно з яким одні з них діють на рівні сприйняття (наприклад, витіснення), а інші - на рівні трансформації, переробки матеріалу. Психологічний захист – це спеціальна регулятивна система стабілізації особистості, яка направлена на усунення або зведення до мінімуму відчуття тривоги, пов'язаної з усвідомленням якого-небудь конфлікту [2, с. 462].

На думку Б. Д. Карвасарського, весь захист можна розділити на декілька груп. До першої групи входить захист, який не проводить переробку інформації, але витискає, пригнічує, блокує, чи заперечує її. Витискання - механізм, що перекладає травматичний зміст із свідомості у несвідоме. Близькими до витискання вважаються механізми перцептивного захисту. До другої групи належить захист, що спрямований на спотворення змісту думок, почуттів, поведінки особистості. Це – раціоналізація [3, С. 154].

У вітчизняній психології та психотерапії поняття захисту розглядається як найважливіша форма реагування свідомості індивіда на психічну травму. При цьому мається на увазі захисна перебудова, яка відбувається в системі відносин та ієрархії цінностей, яка знижує емоційну напруженість і приводить до

тимчасового полегшення, утриманню самооцінки. Забезпечення внутрішнього комфорту, впевненості в собі, зняття тривоги і занепокоєння дозволяють людині знайти сили для конструктивного (не захисного) рішення проблеми.

Існують великі складності в розмежуванні механізмів захисту та опанування. Найбільш поширеною є точка зору, згідно з якою психологічний захист характеризується відмовою індивіда від конструктивного вирішення проблеми, а способи опанування - необхідністю проявляти продуктивну активність та прагненням впоратися з труднощами. Можна сказати, що предметом психології опанування є вивчення механізмів емоційної та раціональної регуляції людиною своєї поведінки з метою оптимальної взаємодії з життєвими обставинами або їх перетворення в відповідності зі своїми намірами.

«Опанування» - є індивідуальний спосіб взаємодії із ситуацією у відповідності з її власною логікою, значущістю в житті людини та її психологічних можливостей.

Психічна регуляція за допомогою захисних механізмів, як правило, протікає на неусвідомлюваному рівні. Тому вони, минаючи свідомість, проникають в особистість, підривають її позиції, послаблюють її творчий потенціал як суб'єкта життя. Психозахистне вирішення ситуації видається обдуреній свідомості як дійсне розв'язання проблеми, як єдино можливий вихід зі складної ситуації.

Дослідження проблеми опанування в психології призвело до цілого ряду висновків. По-перше, необхідно вивчати ситуативні змінні, або так звані важкі життєві ситуації (Анциферова Л.І., Лазарус Р. та Фолькман С.), по-друге, дослідити ті особистісні властивості, які багато в чому визначають стиль реагування на ситуацію (Коста П., Маккрі Р., Стреляу Я.).

Стосовно емоційного інтелекту судження відносно рівня його сформованості, як вважають дослідники, зробити складніше, бо емоційний інтелект, на відміну від, скажімо, академічного чи загального інтелекту, формується як в процесі навчання, так і в процесі життєдіяльності певною мірою стихійно. На необхідність його цілеспрямованого формування ніхто ще не звертав

спеціальної уваги в процесі надання освіти, а в спонтанному сімейному вихованні виявлення емоцій може або контролюватись і певним чином стримуватись в даній конкретній родині, або, навпаки, бути повністю занедбаним. Тому багато педагогічних психологів вважають доцільним обговорювати цю проблему, користуючись терміном «емоційна компетенція», а не «емоційний інтелект». Емоційний інтелект - EQ - це показник нашої здатності до спілкування, вміння усвідомлювати свої емоції та розуміти почуття інших людей. EQ вважається емоційним еквівалентом пізнавального інтелекту (IQ) [4].

Автори вважають, що емоційний інтелект може стати аспектом спеціального тренування. Знання про адекватну поведінку в ситуаціях соціальної взаємодії можуть бути корисними як при навчанні у середній школі, так й у будь-яких навчальних закладах. Вони необхідні при вихованні дітей у сім'ї та у дошкільних навчальних закладах; на робочих місцях в процесі професійної діяльності.

Можна погодитись з авторами одної з останніх монографій з проблеми емоційного інтелекту, що дослідники стоять ще на початку шляху вивчення цього психологічного феномену, і наступні роки повинні принести додаткові наукові результати, які стануть внеском в наше розуміння цього важливого особистісного конструкта та його ролі у життєдіяльності людини, в тому числі в опануванні.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ.

1. Макаруч Л. О. Опановуюча поведінка як фактор подолання порушень поведінки підлітків з розумовою відсталістю. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова*. Серія 12. Психологічні науки : збірник наукових праць. Київ : НПУ імені М. П. Драгоманова, 2016. – № 4(49). С. 82-90.
2. А.Г. Маклахов. *Общая психология : учебник для вузов*. СПб : Питер, 2007. 583.

3. Олійников О. А. Сучасні підходи до класифікації психологічного захисту особистості. Вісник Національного університету оборони України. 2011. 3 (22). С. 152-156.

4. Вікторія Белкіна. Що таке емоційний інтелект і Як дізнатися свій рівень EQ? <http://itstechnology.ru/page/shho-take-emocijnij-intelekt-i-jak-diznatisja-svij-riven-eq>.

УДК 504.05:504.45

**ОСОБЛИВОСТІ МОНІТОРИНГУ ВПЛИВУ СЕЛЬБИЩНИХ
ТЕРИТОРІЙ НА ВОДОТОКИ НАЦІОНАЛЬНОГО ПРИРОДНОГО
ПАРКУ «ПОДІЛЬСЬКІ ТОВТРИ»**

Андрусяк Дмитро Васильович

аспірант

Інститут агроєкології і природокористування НААН України

м. Київ, Україна

Душанова Тетяна Віленинівна

ст. викладач

Кам'янець-Подільський національний університет

імені Івана Огієнка

м. Кам'янець-Подільський, Україна

Анотація: Дане дослідження спрямоване на розробку методологічної бази моніторингу впливу сельбищних територій на гідрохімічні показники якості води річок в умовах змішаного живлення, в якому найбільша частка належить підземному. Розглядається в рамках пошукових досліджень і може бути використане як інструмент для комплексного дослідження впливу міських і сільських поселень на водні об'єкти Національного природного парку «Подільські Товтри».

Ключові слова: гідрохімічний моніторинг, селитебні території, вплив, НПП «Подільські Товтри»

Якість водних ресурсів має життєво важливе значення для підтримки здорових умов існування природних екосистем і людини [1]. 40% населення світу нині живе в басейнах річок з високим водним стресом [2]. Сьогоднішня криза доступності якісних водних ресурсів все більш загострюється, головним чином через зростаючий попит на сільськогосподарське, промислове і побутове

використання. Близько 18,27% усієї води в Україні скидається у водні об'єкти без очищення [3]. Відсутність систем очищення побутових стічних вод позначається на природних водних об'єктах, особливо у сільській місцевості.

Сільські домогосподарства, які не мають систем очищення, вдаються до альтернатив, а саме: незаконного скидання безпосередньо до річок та озер, в глибокі колодязі. Більшість з цих рішень не гарантують якість води, що створює потенційний ризик для здоров'я людей і підземні та поверхневі водні джерела. Особливо значущими наслідками вирізняється вплив на водотоки території природно-заповідного фонду – ділянки водного простору, які мають особливу природоохоронну, наукову, естетичну, рекреаційну та іншу цінність.

Різноманітність природних умов, різний ступінь гідрогеологічної і гідрохімічної вивченості об'єктів дослідження створюють певні труднощі в отриманні репрезентативних результатів досліджень таких впливів. Прикладом того є поповнення поверхневих водотоків підземними водами на селитебній території, обумовлені умовами залягання і типом підземних вод, впливом кліматичних факторів і особливостей гідрологічного режиму. Екологічний моніторинг впливу населених пунктів на гідрохімічний стан водотоку за стандартними програмами, коли висновки роблять лише за результатами пробовідбіру до населеного пункту і після нього (за течією річки), може призвести до отримання недостовірних даних.

Тому, такі складні комплексні випадки гідрогеологічної обстановки та антропогенного навантаження потребують особливих зважених підходів.

Мета даного дослідження полягала у визначенні показників програм гідрохімічного моніторингу водотоків Національного природного парку (НПП) «Подільські Товтри» в умовах антропогенного впливу селитебних територій.

Територія НПП «Подільські Товтри» багата водними ресурсами, основна частина яких зосереджена у річкових системах. Особливістю цієї території є те, що Дністер і його притоки течуть у глибоких каньйоноподібних долинах, їх береги часто круті й обривисті [4]. До них відносять і притоки Дністра – Жванчик, Смотрич, Мукшу, Студеницю, Ушицю. Річки належать до типу

рівнинних зі змішаним живленням, в якому найбільша частка належить підземному[4].

Моніторинг якості води річок НПП регулярно проводиться санітарними службами в місцях водозабору та масового відпочинку на цільових створах операційного моніторингу. Проте ці багаторічні дослідження спрямовані лише на встановлення відповідності нормативам якості для води комунально-побутового та питного призначення. Вивченням гідрохімічних характеристик займалися науковці Кам'янець-Подільського національного університету [5]. Дослідницький моніторинг проводила лабораторія НПП «Подільські Товтри» [6, 7], проте через фінансові та технічні проблеми її можливості наразі обмежені. Вивчення особливостей моніторингу впливу селитебних територій на гідрохімічні характеристики водотоків НПП було проведено вперше.

Зразки води відбиралися у двох створах (рис. 1): до (створ 1) і після (створ 2) проходження водного потоку селитебною територією.

Рис. 1. Картосхеми території дослідження

При відборі використовували скляні та поліпропіленові контейнери, які транспортували при 4° С в холодильній камері для подальшого аналізу в лабораторних умовах. Дослідження проводили згідно методик, що входять до Переліку допущених Держспоживстандартом до використання в сфері охорони навколишнього середовища з дотриманням термінів зберігання та умов

консервації. Показники розчиненого кисню, рН, температури і електропровідності визначалися на місці відбору проб.

Усі зразки аналізували за допомогою трьох паралельних проб з визначенням середнього значення.

Місцем проведення дослідження було вибрано р. Мукша, що протікає селитебною територією с. Тарасівка.

У процесі вивчення дотримання умов природоохоронного законодавства щодо водоохоронних зон було встановлено ряд невідповідностей. Присадибні розорювані земельні ділянки впритул наближались до річки. Берегові лінії були засмічені побутовим та будівельним сміттям, органічними рештками городини. При наявній системі комунального водопостачання каналізування було відсутнім. Часто вигрібні туалети сільських садиб знаходились у прибережних захисних смугах.

Очікуваними результатами були: зміна рН середовища, підвищення концентрації хлоридів, сульфатів, амоній, нітрит та нітрат іонів тощо. Проте спостерігали зворотне явище. Вода покращувала свою якість за рахунок зниження концентрації іонів: амонію у 1,7; нітритів – 1,4; нітратів – 1,3; хлоридів 1,5; сульфатів 1,9 разів (рис. 2).

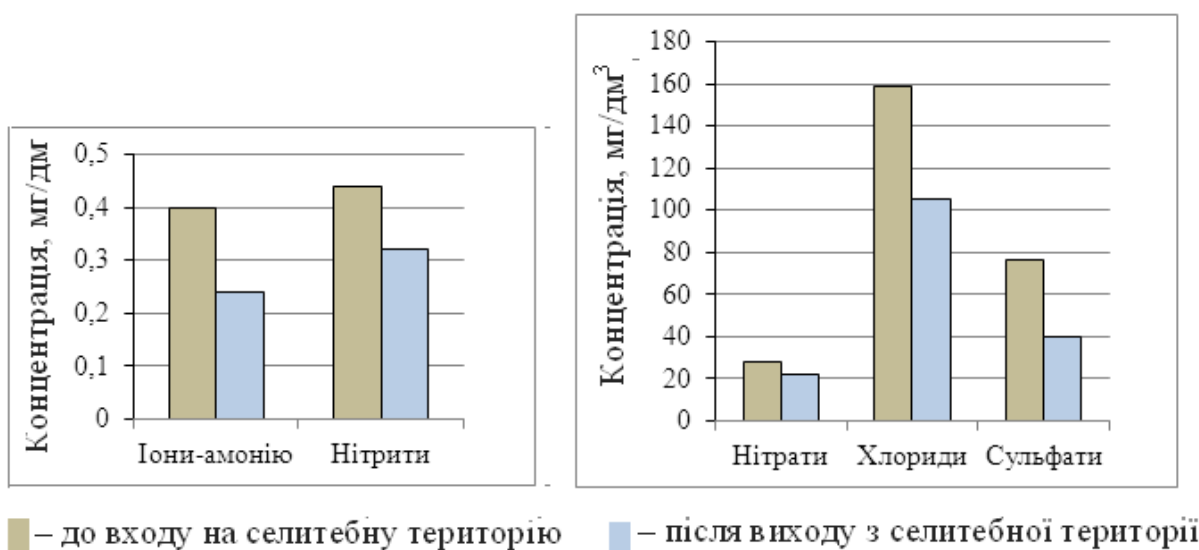

Рис. 2. Зміна концентрацій основних аніонів

Жорсткість води збільшувалась, змінювався показник рН від 8,6 до 9,1 одиниць. Змінам піддалися й інші показники (табл.1).

Таблиця 1**Якість води річки Мукша**

№ з/п	Досліджуваний показник	Значення показника (за течією)	
		до села	після села
1	Водневий показник рН , одиниць	8,6	9,1
2	Іони амонію , мг/дм ³	0,4	0,24
3	Нітрити , мг/дм ³	0,44	0,32
4	Нітрати , мг/дм ³	27,8	21,8
5	Хлориди , мг/дм ³	159,0	105,0
6	Сульфати , мг/дм ³	76,7	39,7
7	Загальне залізо , мг/дм ³	0,14	1,2
8	Мідь , мг/дм ³	0,04	0,036
9	Сухий залишок , мг/дм ³	840,0	542,0
19	Кольоровість ⁰	94,7	84,2
11	Мутність Єм/дм ³	66,7	62,6

Повторні відбори підтвердили виявлену закономірність.

Ключовим моментом при встановленні причини такого явища стало вимірювання температури води, яким, як правило, нехтують при проведенні гідрохімічного моніторингу. На вході річки до селитебної території, при проходженні уздовж стінки каньйону температура становила 13 С°. Після проходження 3,3 км відрізка та виході у широку долину температура збільшилась до 16 С°. Для спекотного серпневого дня (температура повітря фіксувалась на рівні 31,5 С°) такі значення були свідченням підтоку підземних джерельних вод, а також поясненням причини покращення якості води.

З огляду на вище розглянуті матеріали дослідження, пропонується запровадити двостадійний гідрохімічний моніторинг впливу селитебних територій на поверхневі води НПП «Подільські Товтри», що складатиметься з двох підсистем: базового та прогресивного моніторингу.

Базовий моніторинг спрямований на встановлення можливих місць розвантаження підземних вод і повинен включати:

- збирання інформації, наданої жителями населеного пункту в ході напівструктурованих інтерв'ю;
- визначення параметрів мікрокліматичних умов території дослідження на момент відбору проб води;
- визначення температури потоку уздовж усієї досліджуваної ділянки водотоку;
- визначення показників стандартної програми спостережень водневого показника рН та питомої електропровідності. Ці показники рН включені в якості основних параметрів, оскільки є одними з найбільш чутливих до зміни гідрологічних умов та хімічного складу. Вимірювання є доступними, швидкими у часі виконання, не потребують лабораторних умов.

Усі показники базового моніторингу повинні вимірюватись на місці, оскільки значення можуть змінюватися протягом періоду між відбором проб в польових умовах і аналізом у лабораторії.

Прогресивна підсистема гідрохімічного моніторингу повинна проводитись за стандартними програмами.

Висновки

Вивчення особливостей впливу селитебних територій на гідрохімічні характеристики водотоків НПП «Подільські Товтри» повинно мати дослідницький підхід, який дозволив би обережно підходити до оцінки антропогенної дії, щоб виокремити вплив геогенних джерел від впливу людської діяльності.

Параметри, що мають особливий інтерес при виявленні підтікання підземних вод у води річки – це температура атмосферного повітря, температура води, рН водного середовища та електропровідність. Вони повинні бути включені до програми попередніх (базових) досліджень у якості основних параметрів, що визначаються на місці дослідження для виявлення підземного живлення поверхневого водотоку.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Eline Boelee, Gertjan Geerling, Bas van der Zaan, Anouk Blauw, A. DickVethaak. Water and health: From environmental pressures to integrated responses // *Acta Tropica*. – 2019. – V. 193. – pp. 217-226.
2. Принципи ОЕСР щодо водного врядування [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.oecd.org/cfe/regional-policy/OECD%20Principles%20on%20Water%20Governance_Ukrainian.pdf.
3. *Національна доповідь про якість питної води та стан питного водопостачання в Україні у 2016 році*. 28.02.2018 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.minregion.gov.ua/wp-content/uploads/2019/11/Proekt-Nats.-dop.-za-2018.pdf>.
4. Воропай Л.І. Коржик В.П. Рідуш Б.Т. Геологічна будова території Національного природного парку «Подільські Товтри» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.npptovtry.org.ua/geologichna-budova-terytoriyi-natsionalnogo-prirodnogo-parku-podilski-tovtry>.
5. Водно-болотні угіддя Поділля : монографія/ за ред. Балашова Л.С., Любінської Л.Г., Матвєєва М.Д., Касіяника І.П. – Кам'янець-Подільський : ТОВ «Друкарня Рута», 2014. – 240 с.
6. Кучинська О.П., Чайка Н.А. Експедиційні дослідження поверхневих вод басейну р.Дністер в межах НПП "Подільські Товтри" в 2003-2004 рр. // Мат. III міжнар. наук.-практ. конференції «Екологія хімії». – Кишинів, 20-21.05.2005р. – С. 103.
7. Кучинська О.П., Чайка Н.А. Дослідження поверхневих вод басейну р. Дністер у межах НПП “Подільські Товтри” // *Різноманіття природи Хмельниччини: збірник статей за матеріалами Всеукр. наук.-практ. конференції «Ландшафтне та біологічне різноманіття Хмельниччини: дослідження, збереження та відтворення»*. – Кам'янець-Подільський: Абетка- НОВА. – 2004. – С.220-223.

УДК 633.491

ХОЗЯЙСТВЕННО-БИОЛОГИЧЕСКИЕ ОСОБЕННОСТИ НЕКОТОРЫХ НОВЫХ СОРТОВ КАРТОФЕЛЯ (SOLANUM TUBEROSUM L.)

Бабарыгин Александр Владимирович

Студент

Коршикова Наталья Гурьевна

к.б.н, доцент.

ФГБОУ ВО «Калининградский государственный
технический университет»

г. Калининград, Российская Федерация

Аннотация: в статье приведены результаты изучения восьми сортов картофеля, возделываемых в целях семеноводства в условиях Калининградской области. Целью исследования была оценка хозяйственных и биологических качеств новых для области сортов.

В качестве объекта исследования использовали мини-клубни – первое поколение после меристемного размножения, оригинаторами которых выступили такие страны, как США и Нидерланды. Проведены фенологические наблюдения, изучены морфометрические показатели растений, определена по сортам продуктивность с куста и масса клубней.

Ключевые слова: картофель, семеноводство, сорта, фенология, урожайность

Увеличение урожайности и улучшение качества клубней картофеля за счет использования продуктивных сортов с высокой устойчивостью к комплексу болезней и основным экологическим факторам среды является актуальной задачей. Только постоянный процесс создания и широкого испытания сортов нового поколения позволят получать объективные данные по оценке образцов, определить адаптивные способности сортов, их экологическую пластичность и хозяйственную ценность. ООО «Балтийские семена» - предприятие в

Калининградской области, которое выращивает картофель на семенные цели сортов нового для области направления использования – изготовления чипсов. Размножаемые сорта созданы в США и Нидерландах.

Цель исследования – оценить хозяйственные и биологические качества новых для Калининградской области сортов картофеля.

Задачи:

1. Определить морфометрические параметры растений картофеля;
2. Изучить фенологию сортов;
3. Определить урожайность сортов.

В качестве объекта исследования были 8 сортов картофеля. Описание сортов:

ВР808 - среднеранний сорт, пригоден для производства чипсов. Масса товарного клубня 80-109 г. Содержание крахмала 16,2-18,7%. Товарность 88-95%. Лежкость 95%. Устойчив к возбудителю рака картофеля, золотистой картофельной цистообразующей нематоды. По данным оригинатора, среднеустойчив к возбудителю фитофтороза, морщинистой мозаике. Оригинатор сорта - KWS Potato B.V. (Нидерланды) [1].

Коломба - очень ранний сорт, столового назначения. Содержание крахмала 11,0-15,0%. Товарность 81-98%. Лежкость 95%. Устойчив к возбудителю рака картофеля, золотистой картофельной цистообразующей нематоды. По данным оригинатора, среднеустойчив к возбудителю фитофтороза. Оригинатор сорта - NZPC HOLLAND B.V. (Нидерланды) [1].

Леди Клер - очень ранний до раннего, пригоден для переработки на чипсы. Содержание крахмала 11,6-16,2%. Товарность 81-94%. Лежкость 94%. Устойчив к возбудителю рака картофеля и золотистой картофельной цистообразующей нематоды. По данным ВНИИ фитопатологии, восприимчив по ботве и умеренно восприимчив по клубням к возбудителю фитофтороза. Оригинатор сорта - C.MEIJER B.V. (Нидерланды) [1].

Мелодия – среднепоздний сорт, столового назначения. Содержание крахмала 11,0-17,0%. Товарность 87-95%. Лежкость 95%. Устойчив к возбудителю рака картофеля, золотистой картофельной цистообразующей нематоды. По данным

оригинатора, устойчив к морщинистой и полосчатой мозаике. Оригинатор сорта - C.MEIJER B.V. (Нидерланды) [1].

Мемфис - среднеранний сорт, столового назначения. Содержание крахмала 14,2-16,7%. Товарность - 84-96%. Лежкость - 95%. Устойчив к возбудителю рака картофеля, золотистой картофельной цистообразующей нематодой. По данным оригинатора среднеустойчив к возбудителю фитофтороза Оригинатор сорта - HZPC HOLLAND B.V. (Нидерланды) [1].

Ньютон – раннеспелый сорт, пригоден для производства чипсов. Содержание крахмала 14,5-17,3%. Товарность 85-90%. Лежкость 96%. Устойчив к возбудителю рака картофеля, золотистой картофельной цистообразующей нематодой. По данным оригинатора, устойчив к возбудителю фитофтороза, вирусу скручивания листьев. Оригинатор сорта - Robert W. Hoopes (США) [1].

Орестра – среднеранний сорт, столового назначения. Содержание крахмала 14,4-16,8%. Товарность 80-98%. Лежкость 94%. Устойчив к возбудителю рака картофеля, золотистой картофельной цистообразующей нематодой. По данным оригинатора, восприимчив к возбудителю фитофтороза, среднеустойчив к скручиванию листьев. Оригинатор сорта - C.MEIJER B.V. (Нидерланды) [1].

Челленджер - среднеспелый, пригоден для производства картофеля «фри» Содержание крахмала 16,3-19,5%. Товарность 80-96%. Лежкость 96%. Устойчив к возбудителю рака картофеля, восприимчив к золотистой картофельной цистообразующей нематодой. По данным оригинатора, среднеустойчив к возбудителю фитофтороза. Оригинатор сорта - HZPC HOLLAND B.V. (Нидерланды) [1].

Полевые опыты проводили на полях ООО «Балтийские семена», на выделенных участках, расположенных на севере Калининградской области в Славском городском округе в 2019 году.

На территории участка преобладают дерново-подзолистые и подзолистые почвы. По гранулометрическому составу почвы легкосуглинистые и среднесуглинистые, меньшую часть составляют тяжелосуглинистые и песчаные почвы, а также торфяные.

Показатель pH почвенного раствора варьирует от 4,1 до 6,5. Средний показатель на участке 5,1-5,5. Доступный для растений обменный калий колеблется от 4 до 25 мг/100 г и подвижного фосфора - от 5,1 до 30 мг/100 г [2, с. 7].

На предприятии картофель возделывают по голландской технологии, схема посадки мини-клубней - 75x12 см. Посадочный материал изучаемых 8 сортов представлял собой мини-клубни после микрклонального размножения, фракции 10-20. Фракцию определяли с помощью сайзеров (решет с определенным размером прямоугольников со сторонами в миллиметрах). Определяли число побегов на растении, высоту куста, число клубней на растении, массу клубней в 10-кратной повторности. Полученные данные обрабатывались методами математической статистики: рассчитывали средние арифметические изучаемых параметров, их стандартные отклонения.

В табл. 1 представлены морфометрические показатели растений картофеля. Анализ измерений показывает, что сорта отличались по высоте, невысокие – ВР808 и Леди Клер, более высокие Коломба, Челленджер, Мемфис и Ньютон. У каждого сорта растения были очень выровнены по высоте. По количеству клубней на куст сорта незначительно различались (по 7-9 штук). На растениях сортов Мемфис и ВР808 несколько меньше (5-6 штук). Более крупные клубни образовали сорта Мелодия, Коломба, Мемфис и Челленджер, клубни имели массу более 100 г. Наибольшую урожайность с куста имели сорта Мелодия и Коломба, по 0,81 и 0,82 кг соответственно, наименьшую – сорта ВР808 и Мемфис.

Таблица 1

Морфометрические показатели сортов картофеля

Сорта	Высота куста, м	Количество клубней, шт/куст	Масса клубня, г	Урожайность куста, кг
Вр-808	0,52 ± 0,018	6 ± 1,23	92,75 ± 27,99	0,56 ± 0,11
Мелодия	0,64 ± 0,016	8 ± 2,30	101,18 ± 11,16	0,81 ± 0,16
Коломба	0,72 ± 0,020	8 ± 1,85	105,16 ± 30,31	0,82 ± 0,17
Орестра	0,64 ± 0,019	9 ± 1,87	84,73 ± 17,76	0,74 ± 0,17
Мемфис	0,68 ± 0,020	5 ± 0,63	118,53 ± 14,29	0,56 ± 0,06
Леди Клер	0,48 ± 0,017	8 ± 1,15	88,30 ± 28,33	0,71 ± 0,13
Ньютон	0,68 ± 0,020	9 ± 1,37	85,88 ± 15,10	0,76 ± 0,14
Челленджер	0,71 ± 0,019	7 ± 1,81	110,38 ± 14,36	0,78 ± 0,16

В течение вегетационного периода 2019 года проводили фенологические наблюдения за ростом и развитием растений картофеля. В год проведения опыта коллекционные образцы высаживали с 14 по 20 мая. Сроки прохождения фенологических фаз и уборки испытуемых коллекционных образцов приведены в табл. 2.

Таблица 2

Фенологические фазы роста и развития картофеля

Название сорта	Дата посадки	Фенологические фазы						Число дней от всходов до цветения	Уборка
		всходы		бутионизация		цветение			
		начало	полное	начало	полное	начало	полное		
ВР 808	14.05	1.06	5.06	18.06	24.06	2.07	6.07	32	4.09
Мемфис	16.05	2.06	6.06	20.06	28.06	1.07	6.07	31	14.09
Коломба	17.05	2.06	6.06	16.06	22.06	27.06	2.07	27	6.09
Леди Клер	18.05	3.06	7.06	21.06	27.06	1.07	5.07	29	5.09
Оркестра	18.05	3.06	7.06	19.06	24.06	3.07	8.07	32	14.09
Мелодия	18.05	4.06	9.06	20.06	29.06	11.07	16.07	38	14.09
Челленджер	18.05	6.06	11.06	28.06	04.07	14.07	19.07	39	19.09
Ньютон	20.05	6.06	10.06	19.06	27.06	3.07	8.07	29	6.09

Из табл. 2 можно видеть, что период от посадки до всходов мало отличается. Период занимает в среднем 18 дней. Число дней от полных всходов до цветения характеризует сорта по срокам созревания.

Таким образом, изучаемые сорта в условиях Калининградской области проявили себя как очень ранние – Коломбо, Леди Клер, Ньютон, среднеспелые – Мелодия и Челленджер. Среднеранние сорта – ВР808, Мемфис, Оркестра. Скороспелость сортов согласуется с характеристиками этих сортов в «Государственном реестре селекционных достижений, допущенных к использованию».

Из результатов проведенных исследований следует, что почвенно-климатические условия Калининградской области вполне соответствуют биологическим потребностям сортов нового для области использования картофеля. Первое поколение после меристемного размножения – мини-клубни имели высокую урожайность, клубни набирали массу от 85 до 120 г. В условиях Калининградской области сорта проявили себя как очень ранние – Коломбо, Леди Клер, Ньютон, среднеспелые – Мелодия и Челленджер и среднеранние сорта – ВР808, Мемфис, Оркестра. Вегетационный период по сортам составил в среднем от 110 до 123 дней.

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ

- 1 ФГБУ Госсорткомиссия [Электронный ресурс] / Сорта растений, включенные в Государственный реестр селекционных достижений, допущенных к использованию – Режим доступа: <https://reestr.gossort.com/reestr>
2. Удобрение, технологии и урожай: справочник агронома по химизации земледелия / В.И. Панасин [и др.] – Калининград: Изд-во БФУ им. И. Канта, 2018. – 315 с.

УДК 796.01

ПЕДАГОГІЧНИЙ СУПРОВІД САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ З ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ СТУДЕНТІВ ЗВО В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

Бабачук Юлія Михайлівна

асистент кафедри
теорії і методики фізичного виховання

Головащук Аліна Олегівна

студентка
Глухівський національний педагогічний
університет імені Олександра Довженка
м. Глухів, Україна

Анотація. Розглянуто питання організації самостійної роботи з фізичного виховання студентів закладів вищої освіти в умовах дистанційного навчання. Визначено умови організації освітнього процесу з фізичного виховання студентів ЗВО із використанням дистанційних технологій. Розроблено практичні рекомендації щодо здійснення супроводу дистанційного навчання студентів з фізичного виховання.

Ключові слова: фізичне виховання, самостійна робота, дистанційне навчання, інтернет.

Організація освітнього процесу з фізичного виховання у закладах вищої освіти незалежно від підпорядкування, типів і форм власності базується на Законах України «Про освіту», «Про вищу освіту», «Про фізичну культуру і спорт», Національній доктрині розвитку освіти, Положенні про державний заклад вищої освіти, Положенні про організацію навчального процесу у закладах вищої освіти. Адекватною і єдино можливою відповіддю на виклики сучасності є використання технологій дистанційного навчання студентів задля

ефективного здійснення їхнього фізичного виховання в умовах карантину. При цьому однією з ключових проблем стає належна організація фізкультурно-оздоровчої діяльності студентів задля збереження їхнього здоров'я в умовах вкрай обмеженої рухової активності.

Проблемі вивчення різних аспектів дистанційного навчання студентів, зокрема її соціологічних параметрів, застосування інноваційних методик і технологій його проведення, висвітлені у працях Р.Г. Вернидуба, М.В. Головка, І.М. Дичківської, А.В. Хуторського, Н.В. Шаповалової та інших авторів.

А.П. Кудін під дистанційними технологіями навчання розуміє електронні засоби і способи передачі цифрової інформації (або даних) навчального призначення між учасниками освітнього процесу (студент, викладач, ЗВО) у віртуальному освітньому середовищі [1, с.83].

У дослідженні О.В. Тимошенко зазначено, що освітнім віртуальним середовищем виступає сьогодні інтернет, який є єдиним інформаційним середовищем з вільним доступом. На його думку, сьогодні існують дві часові форми передачі електронної інформації в інтернеті: online-комунікація «в реальному часі», offline-комунікація «не в реальному часі». Відповідно дистанційні технології навчання поділяються на online-технологію навчання і offline-технологію навчання. Прикладом першої є відео-інтернет-конференц-зв'язок, а другої – чат чи електронна пошта [2].

Для того, щоб здійснювати організацію освітнього процесу з фізичного виховання студентів закладів вищої освіти на основі дистанційних технологій навчання, в університеті повинні бути забезпечені такі умови:

1. Створення «віртуального деканату» з метою управління освітнім процесом з використанням дистанційних технологій.
2. Розробка інтернет-адаптованого навчально-методичного забезпечення із врахуванням вимог кредитно-модульної організації навчального процесу з фізичного виховання.
3. Наявність фондів електронних наукових і навчальних джерел у електронній бібліотеці та відеотеці з фізичного виховання.

Слід зауважити, що дистанційне навчання з дисципліни «Фізичне виховання» на нашу думку, має здійснюватися за допомогою використання технічних та інформаційних засобів, навчальних ресурсів, а також через сервіси Viber, Zoom, Facebook, безкоштовної інтерактивної платформи GoogleClassroom, електронної пошти та мобільного зв'язку з викладачами кафедри.

Студентам 1-3 курсів денної форми навчання під час карантину пропонуємо виконувати самостійно завдання з дисципліни «Фізичне виховання», які складаються з двох блоків: теоретичного та практичного.

Завданнями теоретичного блоку можуть бути: ознайомлення з лекційним матеріалом, написання реферату з обраної теми, тестова робота, ведення щоденника самоконтролю, розробка комплексу вправ для підтримки фізичної підготовленості в умовах карантину.

Завдання з практичного блоку – зняти відеофільм з власним виконанням комплексу фізичних вправ або окремих вправ.

У дослідженнях Г.А. Шандригось, В.І. Шандригось, П.І. Ладика зазначено ряд обмежень на використання дистанційних технологій - віртуальних стадіонів і спортивних залів поки не створили, засвоєння техніки рухів, методика навчання, здача спортивних нормативів, проведення контрольних ігор тощо не завжди вписується в дистанційне навчання.

Автори стверджують і про недоліки дистанційного навчання до яких можна віднести:

- відсутність безпосереднього контакту студента і викладача;
- велику трудомісткість і необхідність значних матеріальних витрат при розробці дистанційних курсів;
- складність внесення оперативних змін до освітнього контенту;
- необхідність формування додаткової мотивації і самостійності у студентів;
- висока залежність від якості роботи Інтернету та технічної підтримки систем;
- відсутність достатньої кількості ІТ-фахівців у сфері дистанційного навчання [3].

Отже, в процесі організації самостійної роботи з фізичного виховання студентів закладів вищої освіти в умовах дистанційного навчання варто забезпечувати педагогічний супровід. Крім цього необхідно забезпечити належні педагогічні умови організації освітнього процесу з фізичного виховання студентів ЗВО із використанням дистанційних технологій. На нашу думку основною проблемою дистанційного навчання на сьогоднішній день виступає спілкування або емоційна взаємодія між викладачем і студентами, а також між самими студентами.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Кудін А.П. Інформаційно-комунікаційні технології в навчанні. Луцьк: СПД Гадяк Ж.В., «Волиньполіграф»тм, 2012. – 415 с.
2. Тимошенко О.В. Особливості організації дистанційної форми навчання майбутніх фахівців фізичного виховання та спорту у вищих навчальних закладах України. Режим доступу. [file:///D:/VchdpuPN_2014_118\(2\)__60%20\(2\).pdf](file:///D:/VchdpuPN_2014_118(2)__60%20(2).pdf) (дата звернення: 02.06.2020).
3. Шандригось Г.А., Шандригось В.І., Ладика П.І. Дистанційне навчання в системі підготовки фахівців з фізичної культури та спорту. *Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова*. Випуск 5 К(61)' 2015. С. 270-273. [file:///D:/Nchnpu_015_2015_5\(1\)__88.pdf](file:///D:/Nchnpu_015_2015_5(1)__88.pdf) (дата звернення: 02.06.2020).

ГОСПОДАРСЬКІ ЗАНЯТТЯ МЕШКАНЦІВ РОГАНІ У XVIII–XIX СТ.

Бадєєва Людмила Іванівна

к.і.н., доцент

Харківський національний університет радіоелектроніки

м. Харків, Україна

Annotation: The author reveals the economic system of the inhabitants of the village of Rohan in the XVIII-XIX centuries. The settlement of Rohan has been a landowner's village since its foundation, but it had the character of a settlement. Since the 80s of the XVIII century. Rohan became a serf village of the princes of Kantemir, later – Passek and Prince Shakhovsky. In the second half of the XIX century. Rohani residents become part-time employees of local factories or Kharkiv enterprises. But before the First World War, the main occupation of the inhabitants of Rogani remained agriculture.

Key words: sloboda,, village, river, agriculture, factory, the Cantemirs, the Pessekas.

Постановка проблеми. «Не тільки велике місто, але і незначні село чи хутірець мають свою історію, свої особливості і стають знайомими. За кордоном опису та історії не тільки міст, а й містечок присвячені цілі книги» – писав майже два століття тому один із перших харківських краєзнавців [1, передмова]. Історії Рогані XVIII–XIX ст. цілу книжку не присвятити – бракує джерел.

В період незалежної України краєзнавству приділяється більше уваги і у середині 1990-х років працівники Харківського архіву спільно з вченими університету ім. В. Н. Каразіна опублікували три збірки документів з історії Харківського району XVII–XX ст. [2]. Документи і матеріали збірок, які містять відомості про власників та мешканців Рогані, є джерельною основою пропонованого дослідження. Крім того, цікавий матеріал про власників і

забудову Рогані містить дослідження Г. К. Лукомського «Старовинні садиби Харківської губернії» [3]. Задум дослідження історії садибної забудови виник у петербурзького мистецтвознавця Г. К. Лукомського та власника маєтку на Харківщині – графа М. В. Клейнміхеля. Для реалізації задуму вони у 1914 р. здійснили автомандрівку повітами губернії і серед інших міст, містечок і сіл відвідали Рогань. У Рогані вони візуально оглянули залишки діяльності власників села XVIII – першої половини XIX ст. і зробили сім світлин. Подальші дослідження перервала перша світова війна. Все-таки, у 1918 р. графу М. В. Клейнміхелю вдалося власним коштом надрукувати підготовлену Г. К. Лукомським працю з історико-архітектурного дослідження поміщицького побуту Слобідської України. Важливість роботи Г. К. Лукомського пояснюється тією обставиною, що Рогань з перших звісток про існування була приватним поміщицьким володінням, а не козацьким селом чи містечком, як більшість населених пунктів Харківського повіту у час існування козацько-полкового устрою. Епізодичні згадки Рогані у письмових пам'ятках XVIII–XIX ст. набувають історичного змісту завдяки працям істориків, які досліджували історію Слобідської України в цілому або той чи інший аспекти політичного, господарського, соціального життя краю. Найбільший внесок у вивчення історії Слобожанщини XVIII–XIX ст. зробив Д. І. Багалій. З його праць Слобідська Україна постає самобутнім українським регіоном. Позбувшись опіки імперських цензорів, Д. І. Багалій у показі політики царської влади дотримувався принципу наукової об'єктивності і дійшов до висновку як про позитивний, так і негативний вплив політики Москви у регіоні [4]. Соціальні та господарські явища історії Слобожанщини XVII–XVIII ст. вивчив А. Г. Слюсарський [5]. праця з еволюції структури селянства Лівобережжя і Слобожанщини виконана О. І. Гуржієм [6]. Літературний доробок цих та інших фахівців і дає можливість дослідити господарський устрій Рогані – слободи, села.

Виклад основного матеріалу. Історія появи у 1730-х роках слободи Рогань, яка пізніше перетворилася на село, пов'язана з наслідками російсько-турецької

війни 1710–1712 рр. Поразка Росії у війні змусила до переселення у межі Російської держави групу молдавських союзників царя Петра I на чолі з Дмитром Кантеміром. Маючи намір продовжити боротьбу за дунайські князівства, цар надав князеві Д. Кантеміру та групі молдавських бояр і дворян землеволодіння. Отже, за царським указом у власність Д. Кантеміру було віддано шматок землі на березі річки Рогань, який задля цього вилучили із складу Харківського козацького полку. Невідомо, чи була на берегах Рогані яка-небудь осілість харківських полкових козаків чи інших мешканців полку. Тільки від 1755 р. маємо відомість про склад Харківського полку за сотнями із вказівкою місць проживання козаків кожної сотні. Ця відомість вказує, що у володінні Кантемірів козаків не було [7, с.191-195]. Кантеміри для залюднення отриманої від царської влади землі пішли звичним для Слобожанщини шляхом: закликали людей на слободи, надаючи їм різні пільги на певний термін. На жаль, документальний матеріал не відобразив цю сторону діяльності молдавських князів-вигнанців на українській землі. Першу письмову згадку про слободу Рогань маємо від 1736 р. У історико-статистичному описі Харківської єпархії вказано, що у Рогані з цієї дати існує Вознесенська церква [8, табл.]. У 1750 р. ця церква нараховувала майже сімсот віруючих: 373 особи чоловічої статі і 318 жіночої статі. Вони складали населення слободи Рогань і двох хуторів, що належали родині Кантемір – Дробицького та Усовського. Назва Дробицького хутору збереглася у топоніміці Харківщини до нашого часу. Дробицький яр містяться на південно-східній околиці Харкова і знаний в Україні своїм меморіалом. Перший географічний опис слободи Рогань з'явився лише після скасування козацького полкового устрою. Згідно маніфесту імператриці Катерини II від 28 липня 1765 р. козацька служба була замінена регулярною армійською, а замість полків як адміністративних одиниць постала Слобідсько-Українська губернія. 1773 р. чиновники губернського управління склали відомості про провінції і комісарства Слобідсько-Української губернії, про їхні містечка, села, хутори разом з наявними мешканцями «обоєго пола». Згідно з цією «Ведомостию...» слобода Рогань належить кн. Костянтину

Дмитровичу Кантеміру та його дружині Софії Богданівні Кантемір (уродженій Пассек). У слободі мешкали 10 осіб духовного звання. Населення слободи складало 1053 особи, з них 569 – чоловічої статі та 484 – жіночої. Щодо національного складу мешканців, то більшість феодалнозалежних від власників слободи становили «черкаси», тобто українці – 958 осіб та 81 – «волохи» – молдавські земляки Кантемірів [7, с. 321]. Таким чином, слобода Рогань населена була переважно українцями, великоросів ні серед селян, ні серед прислуги Кантемірів не було. Що стосується «волохів», то із довідки неможливо визначити, чи прибули вони на Слобожанщину під час нової російсько-турецької війни, яка почалася у Подунав'ї 1768 р., чи були переселенцями більш раннього часу. Імовірно, що саме «волохи» складали дворовий штат Кантемірів, а часто й охорону, яка була не зайвою у зв'язку із зростанням числа селянських виступів по всій імперії, які незабаром набули масштабів селянської війни.

У 1783 р. був складений Генеральний план Харківського повіту. Саме у цьому документі можна ознайомитися з першим докладним описом слободи Рогань. Слобода була розташована на правому, більш високому березі річки Рогань (до річі, сучасна назва річки – Роганка – у писемних джерелах уживається, починаючи з XIX ст.). Безпосередньо через слободу проходив шлях із Харкова до Чугуєва. Слободу на окремі частини поділив також Метюков струмок. Можливо, так у XVIII ст. називався струмок, який збігає до річки у районі вулиці Чехова і відомий своєю джерельною водою. На річці навпроти слободи Кантеміри мали млин, який працював цілорічно. Він використовувався як для потреб поміщика і мешканців Рогані, так і для сторонніх замовників. Щорічний прибуток з роботи млина складав до 30 руб. [2, ч. 1, с. 32]. Річка мала спокійну течію, у ширину була вісім сажнів. Улітку вона міліла, рівень води знижувався до пів-аршина. Річкову рибу (окунів, карасів, линів, тунців) селяни ловили для потреб поміщика.

Основним заняттям панських черкас-українців і у часи слобід, і пізніше, коли імперія поширила у краї кріпацтво, було землеробство. На роганських

чорноземних ґрунтах краще родили такі культури, як жито, овес, пшениця і просо [2, ч. 1, с. 33] Натомість роганські луки мали середню вартість. У навколишніх байраках і невеликих лісах росли дуби, клени, ялини, ясени, горіхи і вільха. Промислового значення місцева деревина не мала, але на потреби житлового будівництва Кантемірів та залежних від них селян була придатна. Типовими для періоду панування натурального господарства були сільські ремесла: ковальське, шевське, гончарне, столярне, кравецьке і плотницьке. Слобідське жіноцтво, крім участі у польовій праці, пряло коноплі, бавовну і шерсть та займалося рукоділлям. У XVIII ст. у слободі Рогань не було ні ярмарок, ні постійної або епізодичної торгівлі. І поміщики, і слобожани користувалися харківськими, мерех'янськими та липецькими ярмарками. Джерела зберегли кілька описів липецьких ярмарків. Щорічно у сотенній козацькій слободі Липці відбувалися від трьох до п'яти ярмарків. Традиційними датами їх проведення були 9 травня, 29 червня, 1 вересня і 6 грудня (усі дати – за старим стилем). Ярмарки тривали один-два дні. Поміщицькі селяни, серед них і мешканці Рогані, привозили хліб і волові шкіри, купці із Харкова та Белгорода – шовкові та «бумажні» тканини, різноманітні дрібні речі, необхідні у господарстві [8, с. 203–204]. Невдовзі після скасування полкового устрою один із липецьких ярмарок відвідав петербурзький академік В. Ф. Зуєв, який залишив колоритний опис ярмаркування по-слобожанськи. Приїжджі і все населення містечка були на ярмарку. Вулиці були заповнені возами з різноманітним крамом. На возах привезли їстівні припаси, овочі, кримську сіль. У лавках і просто у хатах мешканців Липців – сулії з горілкою і медом. Гроші стягують переважно за вино і сіль, інші товари часто-густо продаються в обмін на потрібне купцеві. Ціна глиняного горшка – дві міри жита, які треба насипати у нього ж. За кухлик молока – такий же кухлик [8, с. 170]. Ліквідація козацького устрою Слобожанщини царським урядом привела до суттєвих соціальних перетворень, зачепила усі верстви населення. «Послушенствующие» панам, селяни стали кріпаками. В першій половині XIX ст. кріпаки знаходилися в абсолютній волі пана з усіх питань: правових, майнових, родинних. На долі

кріпаків села Рогань також позначилася зміна власників. У період утримання через хворобу князя Д. К. Кантеміра під вартою, Роганню фактично опікувалася казна. Пізніше унаслідок судових розглядів новими власниками стали нащадки його матері – родина Пассеки і князі Шаховські. Пассеки належали до стародавнього дворянського роду, який вийшов з Чехії. І надвірний радник В. В. Пассек, і князь О. О. Шаховський вважалися власниками половини Рогані і хуторів, які розміщувалися на їхній землі. Пізніше князі Шаховські продали свою землю Харківському поземельному банку [2, ч. 1, с. 33].

Кріпосне право викликало опір серед селян, гальмувало господарський і соціальний розвиток. Понад 1200 жителів Рогані і 26 хуторів суцільно були неписьменними. Органи «народної» освіти констатували в усіх звітах, що у Рогані, як і в інших поміщицьких землях, світської школи немає. Нарешті, у 1859 р. розуміння необхідності і неминучості скасування кріпацтва утвердилося і у царя Олександра II, і 1861 р. з'явився загальновідомий Маніфест. 23 вересня 1862 р. кріпаки села Рогань отримали Уставну грамоту про надання волі від поміщика П.В. Пассека. Помпею Васильовичу Пассеку належало 1800 десятин землі. Грамота змінювала статус 198 селян і 129 дворових людей із кріпаків на тимчасовозобов'язаних, кожна ревізька душа чоловічої статі отримувала у вічне і спадкове володіння кількість землі, яка складала 25% максимального наділу Харківського повіту. Переділ землі між власником села П. В. Пассеком і колишніми кріпаками викликав необхідність у переселенні 32 родин у межах Роганської волості. Грамота надавала «внутрішнім мігрантам» три роки на переселення. Можна твердити, що наслідком скасування кріпацтва стало залюднення мешканцями Рогані лівого берега річки [2, ч. 2, с. 15-16]. Факсиміле уставної грамоти села Рогань, підписаної замість неписьменних селян священиком місцевої церкви П. Захаровим, можна бачити у сучасній збірці архівних документів [2, ч. 2, с. 18].

Починаючи з 1851 р. землеробську характеристику Рогані став доповнювати перший промисловий об'єкт – паперова фабрика. Фабрика була заснована місцевими поміщиками Пассеками. Фабрика виробляла обгортувальний папір

для фасування чаю, тютюну і цукру. В асортимент продукції входив також картон для капелюхів-циліндрів. Роганська фабрика поєднувала механічну і ручну працю. Основним двигуном був пар. У перші роки на фабриці працювали місцеві кріпаки, вільнонайманими були лише майстри. Використання кріпацької праці робило низькою собівартість продукції. Для виробництва паперу використовувалася вторинна сировина, солома і лахміття. Заготівлею сировини займалися знову-таки селяни-кріпаки. Фабричним транспортом були коні і вози. Зберігся детальний опис паперової фабрики пореформеного часу. У 1881 р. вона належала місцевій поміщиці Єлизаветі Петрівні Пассек. Асортимент продукції продовжував складати папір для чаю, тютюну, цукру. У зв'язку із запитом кількох цукрових заводів папір для цукру виготовляли білого і синього кольорів. Коштував він 2 руб. 60 к. за пуд. Річний об'єм виробництва складав 2 тис. пудів, а все виробництво паперу – 11800 пудів на суму 32100 руб. [2, ч. 2, с. 31–32]. На фабриці було 24 кваліфікованих робітника і 18 «чорноробів». Крім того, у ручному виробництві працювали 3 робітники. Керували виробництвом три майстри. Усі працівники фабрики були мешканцями Рогані. Середня заробітна платня складала 10-12 руб. Використану воду рукавом зливали у річку Роганку. Це було причиною забруднення території, що пролягала нижче фабрики. Екологічна шкода була причиною конфліктів власниці фабрики та місцевих селян і час від часу ставала об'єктом уваги фабричної інспекції.

У 1882 р. паперова фабрика Є. П. Пассек не працювала. Звіт Харківського фабричного округу за 1885 рік фіксує відновлення роботи фабрики. Її новими власниками стали брати Монакови [9, с. 6–7]. Харківський фабричний округ охоплював територію Харківської і Катеринославської губерній, частину повітів Полтавської губернії і більшість території Області Війська Донського. На території округу працювали усього три паперових фабрики. Конкуренція між ними не мала місця і кожна з фабрик мала гарантований ринок збуту продукції, передусім від замовлень цукрових заводів і фірм з продажу чаю і тютюну. Фабричний інспектор В. Святловський та його помічник інженер-

технолог Долінський відзначили, що паперова фабрика у Рогані знаходиться у котловині на піщаному ґрунті. Технічне обладнання фабрики гірше, ніж Некрасовської фабрики Глухівського повіту (власник М. Терещенко). На фабриці працюють місцеві мешканці. Умови техніки безпеки задовільні, працівники фабрики користуються медичною допомогою. При цьому було відзначено, що фабрика із свого скромного бюджету виділяє на медичні потреби 112 руб. (при кількості працівників – 87 осіб), що є добрим прикладом для інших власників підприємств [9, с. 88]. Фабрика працювала у дві зміни: денну і нічну. Крім чоловіків серед робітників були жінки і діти. Заробітна платня жінок складала $\frac{3}{4}$ зарплати чоловіків, дітей – $\frac{1}{2}$ зарплатні дорослих. Але треба відмітити, що чоловіки, жінки та діти виконували різні операції у виробничому циклі.

На початку XX ст. Роганська фабрика стає власністю Ш. Х. Цейтліна, а після його смерті – удови і спадкоємців. У січні 1905 р. робітники фабрики оголошують страйк з вимогами скорочення робочого дня до 8 год., підвищення заробітної плати, покращення умов праці на фабриці. Незадовільний стан санітарних умов на паперових фабриках відзначався у тогочасній літературі [10, с. 11]. Загострилося питання про забруднення річки і навколишньої місцевості стічними водами. У липні 1911 р. спеціальна комісія оглянула стан фабрики. Фабричні очисні споруди мали фільтри Дрейзера і відстійники, зроблені за проектом професора Скворцова. Фільтри містили шлак і кокс, які мали забезпечити очистку води. Відстійники мали місткість $20 \times 3 \times 2,5$ сажень. Забруднена вода поступала у чотири відстійника по чергово. Після проходження усіх чотирьох відстійників вода потрапляла у річку [2, с. 82]. Насичення річки недостатньо чистою водою сприяло заболоченню. Для вирішення питання стічних вод і поліпшення санітарного стану фабрики комісія розробила програму з 14 пунктів. Серед них: хімічний аналіз води, заходи щодо захисту працівників від бруду, створення закритих джерел питної води, облаштування спеціального місця для відходів виробництва. Виконання цих вимог розтягнулося більше, ніж на два роки і лише у листопаді 1913 р. чергова комісія

визнала систему очисних споруд задовільною [2, с. 85]. Інформацію про те, що власники фабрики не приділяють достатньої уваги до благоустрою села, відзначив під час відвідин пам'ятних місць Рогані Г. К. Лукомський [3, с. 57].

Висновки і перспективи подальших досліджень. Населений пункт Рогань з часу свого виникнення у 1730-х роках належав до поміщицьких сіл України і перший час мав характер слободи. З середини XVIII ст. населення Рогані складало приблизно 700 осіб «черкас», а протягом XVIII ст. ніколи не зменшувалося і зросло до 1000–1300 осіб. Власниками слободи і села Рогань були кн. Кантеміри, дворяни Пассеки, кн. Шаховські. Основними заняттями мешканців Рогані було землеробство та пов'язані з ним ремесла – ковальство, шевство та ін.

Характер місцевості і брак робочих рук визначив поступовий характер господарського засвоєння території Рогані. Показником цього є зростання кількості хуторів від двох у середині XVIII ст. до двадцяти шести напередодні селянської реформи 1860-х рр. У другій половині XIX ст. мешканці Рогані частково стають робітниками місцевої фабрики, частково наймаються працювати на підприємствах губернського центру. Але більшість жителів Рогані у період до Першої світової війни продовжували займатися землеробством.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Щелков К. П. Харьков: историко-статистический опыт. Харьков: Тип. губерн. правл., 1880. 72 с.
2. Харківський район. Збірник архівних документів і матеріалів. Гол. ред. Б. К. Мигаль. Ч. 1. Харків: Фоліо, 1994, 92 с.; ч. 2. Харків: Фоліо, 1995. 142 с.; ч. 3. Харків: Фоліо, 1996. 184 с.
3. Лукомский Г. Старинные усадьбы Харьковской губернии. 2-ое изд. Харьков: ЧП «Райдер», 2001. 96 с., альбом, прил.
4. Багалій Д.І. Історія Слобідської України. Харків: Дельта, 1993. 256 с.

5. Слюсарский А.Г. Социально-экономическое развитие Слобожанщины XVII-XVIII вв. Харьков: Книжн. изд-во, 1964. 462 с.
6. Гуржій О.І. Еволюція соціальної структури селянства Лівобережної та Слобідської України (друга половина XVII – XVIII ст.). Київ: Ін-т історії України НАН України, 1994. 150 с.
7. Материалы для истории колонизации Харьковской и отчасти Курской и Воронежской губернии. Харьков: Тип. К. Л. Счасни, 1890. С.143-318.
8. Историко-статистическое описание Харьковской епархии. Отд. II. Уезды Харьковский и Валковский. Москва: Тип. Готье, 1857. 332 с.
9. Святловский В. В. Отчет за 1885 г. фабричного инспектора Харьковского округа д-ра В. В. Святловского. Санкт-Петербург: Тип. В. Киршбаума, 1886. 127 с., табл. (IX Харьковский фабричный округ).
10. Опацкий А. Н. Фабрично-заводская промышленность Харьковской губернии и положение рабочих. Харьков: Тип. Дарре, 1912. 138 с., табл.

ІСТОРІОГРАФІЯ ДЕРЖАВОТВОРЧИХ ПРОЦЕСІВ ПЕРІОДУ
УКРАЇНСЬКОЇ РЕВОЛЮЦІЇ (1917-1921)

Бадєєва Людмила Іванівна

к.і.н., доцент

Харківський національний університет радіоелектроніки

м. Харків, Україна

Annotation. The author of the article analyzes the works devoted to the processes of state building during the Ukrainian revolution. The works of the participants in the events of the 1917 – 1921 are of great importance, although the memoir literature is characterized by subjectivism, The main achievement of the Ukrainian historiography of the XXI century – the concept of national revolution.

Key words : Ukrainian revolution, historiography, concept, national question, statehood.

Державотворчі процеси періоду 1917–1921 рр. є однією з найбільш досліджуваних і найбільш актуальних тем історії України. Нестабільність політичного і соціально-економічного розвитку, болючі втрати останніх років, воєнно-політичний натиск зі Сходу і фінансова залежність від західних кредитів, антагонізм політичної еліти і псевдонародні «республіки» – все це має певні аналогії у подіях 1917–1921 рр. Разом з тим важливість теми визначається і складністю історичних процесів 1917–1921 років, переплетінням соціальної та національної революцій. У сутності та змісті революційних подій зазначеного часу намагаються розібратися різні сили, з різним ставленням до революції як форми вирішення суспільних протиріч. Загальним наслідком актуальності теми стало зростання елементів публіцистичності, використання документального матеріалу переважно в якості ілюстрацій, тенденційний підбір фактів і думок, різнобій в оцінці тих чи інших подій. Таким чином, існує нагальна потреба в

історіографічному огляді наукового доробку нової української історіографії в основних її рисах, без претензії на всеохоплюючий характер і категоричність висновків.

Фундаментом вітчизняних студій подій зазначеного часу стали твори, спогади, щоденники М. Грушевського [1], П. Христюка [2], М. Шаповала [3], Д. Дорошенка [4], І. Мазепи [5], В. Винниченка [6], Є. Чикаленка [7] та інших діячів і свідків української революції, які залишили по собі наукові дослідження з теми. Розуміння сутності боротьби українців під час революції неможливе без праці М. Грушевського «На порозі нової України: гадки і мрії» [8]. Сформульовані в роботі оцінки – результат аналізу досвіду першого року Української революції. М. Грушевський розкриває неминучість перемоги українського народу в боротьбі за державність і незалежність, окреслює напрямки розвитку основних сфер життя. М. Грушевський вважав за необхідне забезпечити у соціальній сфері проведення аграрної реформи, охорону прав трудящегося населення, його потреб.

Визначальним мотивом праць В. Винниченка [6], Є. Чикаленка [7], П. Христюка [2], М. Шаповала [3] та І. Мазепи [5] є болісний процес з'ясування причин невдач Української революції: складнощів історичних умов революції, що стала наслідком світової війни, деформованої соціальної структури, низького рівня урбанізації українського населення тощо. За виключенням Є. Чикаленка, названі автори належали до соціалістичного напрямку політики та історичної думки. Важливим твором іншого державницького напрямку стала праця В. Липинського «Листи до братів-хліборобів» [9]. В. Липинський першим серед українських авторів поширив право радикальні ідеї, спираючись саме на досвіді революції 1917-1921 рр. Центральне місце в його праці займає критика недоліків революційної політики, і саме у цих прорахунках і недоліках він вбачає головну причину поразки революції.

В. Липинський аналізує роль української інтелігенції у державотворчих та руйнівних процесах періоду революції. На його думку, українська інтелігенція, належачи у дореволюційний час до т.зв. вільних професій, уявити себе у ролі

будівничого української держави не могла і обрала собі роль посередника між російською державою і українськими народними масами» [9, с.36]. В. Липинський робить висновок, що державу неможливо будувати без апарату примусу і, зокрема, регулярної армії.

Двотомна «Історія України 1917-1923» Д. Дорошенка [4] розглядає два революційні етапи: добу Центральної Ради і гетьманату П. Скоропадського. Виходячи із засад державницького напрямку історіографії, Д. Дорошенко вважав рушійною силою революції частину національної еліти, яка зрозуміла необхідність державотворення. Він піддав критиці народницький, соціалістичний світогляд лідерів Центральної Ради, яка шукала підтримки у народних мас, відкидаючи державотворчий потенціал заможних верств населення. Цей курс призвів до відчуження заможних верств населення від влади, відсутності кваліфікованих кадрів в управлінських структурах центру і провінції.

І. Лисяк-Рудницький [10] значну увагу приділив причинам «соціалістичного забарвлення» українського національного руху. На його думку, це наслідок соціальних умов, які склалися в Україні у передреволюційний час. Характер революції визначила потреба в одночасному вирішенні національних і соціальних питань. За переконаннями І. Лисяка-Рудницького, українська революція хоча і не досягла своєї мети, внутрішньо переродила суспільство України, створивши модерну націю.

В УРСР історики опиралися на публіцистичну спадщину В. Леніна, який розглядав Українську Центральну Раду як організацію, сформовану дрібнобуржуазними партіями для захисту власних інтересів. Фактично розв'язавши війну проти Центральної Ради, В. Ленін наголошував на «розгромі» Центральної Ради виключно силами робітників і селян України. Саме ці твердження стали основою радянської концепції революції в Україні. В умовах утвердження тоталітарного режиму в СРСР та ідеологічного контролю все, що було пов'язане з українським національним рухом, вважалось буржуазним націоналізмом.

Після проголошення незалежності України розпочався новий період у вітчизняній історичній науці. У дослідженнях В. Солдатенка, В. Верстюка, О. Реєнта, Ф. Турченка, О. Щусь, Я. Грицака та ін. проаналізована поведінка різних соціальних сил у перший період революції – з березня 1917 по весну 1918 р. Ці автори прийшли до висновку, що у зазначений період українські національні партії мали досить широку соціальну підтримку, а вплив військ Радянської Росії було значно сильнішим, ніж вважалося раніше. Саме ці дві обставини – усвідомлення широкої соціальної бази Центральної Ради і значних масштабів втручання Радянської Росії, що переросли у війну, стало основою широких узагальнень. Була відкинута як помилкова концепція переростання буржуазно-демократичної революції в соціалістичну, характерна для радянської історіографії, і поновлена в правах концепція національної революції. Як правило, для означення подій 1917-1921 рр. використовуються терміни «Українська революція» або «Українська національно-демократична революція». Головною причиною революції вважається невирішене національне питання, а соціальною базою – широкі верстви українського народу – насамперед селянство і національну інтелігенцію [11]. Ступінь новітнього вивчення проблематики першого періоду революції певною мірою віддзеркалює книга В. Верстюка «Українська Центральна Рада» [12]. У цій праці, а також у вступній статті до збірника документів «Українська Центральна Рада» [13] і у розділі узагальнюючої праці «Історія України: нове бачення» [11] В. Верстюк наголошує на тому, що діяльність Центральної Ради не може мати однозначних оцінок. Об'єктивно, пише він, можна ствердити одне: Центральна Рада виступала лідером національно-визвольного руху і в результаті її діяльності вперше на політичній карті XX ст. з'явилася українська держава [13, т.1, с.5].

У сучасній історіографії визнано фундаментальне висвітлення революції 1917-1921 рр. у працях В. Солдатенка [14; 15]. Дослідник дає високу оцінку осмисленню революційних процесів, яке велося декілька десятиліть в середовищі української еміграції, наголошує, що стрижнем наукових доробок

діаспори було національне відродження, прорив нації до власної державності і соборності. Разом з тим В. Солдатенко відзначає тенденцію «міфотворчості», яка має місце як серед діаспорних авторів, так і в «Україні сущих». Наприклад, міфом, позбавленим фактичної основи, він вважає погляд Р. Млиновецького [16] про те, що Центральна Рада у березні 1917 р. спочатку утворилася за ініціативою «самостійників» на чолі з М. Міхновським, і лише у другій половині березня провід перебрало ТУП [14, с.44–45].

Серед праць другої половини ХХ ст., які вперше побачили світ у діаспорі, звертає увагу докладністю викладу і потягом до неупереджених оцінок книга о. Ісидора Нагаєвського «Історія української держави ХХ ст.» [17]. Історик як людина духовного сану чималу увагу приділяє моральності політики української влади і окремих діячів революції, а також щирості намірів іноземних держав, які в той чи іншій мірі вплинули на історію Української революції. На жаль, о. Ісидора зачепила спадкова хвороба українських діячів часів революції – певна наївність. На сторінках книги кілька разів звучить мотив щирості німецької політики щодо України в період австро-німецької окупації 1918 р. [17, с.124, 143]. Щодо німецької «щирості» промовисто говорить німецький документ, який стосується вугільної промисловості. «Вивчення договору про вугілля стає ясным із зіставленням цін: у мирний час один пуд вугілля коштував тут [в Україні] 20 копійок, встановлена нами ціна – 4,5–5 крб. Якщо таким чином Німеччина поставить Україні 19 млн. тонн вугілля, то це принесе нам величезний прибуток – майже 96 млн. марок» [18, с. 89]. Не можна погодитися з думкою І. Нагаєвського щодо суверенності політики гетьмана Скоропадського [17, с.142–143]. На жаль, його влада мала виразний маріонетковий характер, як доведено вітчизняними дослідженнями.

В сучасній історіографії також звернено увагу на недостатній розробці проблематики 1917–1921 рр. Мало уваги приділяється такій специфічній національно-революційній моделі масового руху як отаманщина. У творах, присвячених цій темі, має місце надмірна героїзація, зведення явища до стихійного вияву протестуючих бунтарських настроїв. Перспективу

подальшого вивчення теми має її розгляд у площині співвідношення масового революційного руху з отаманщиною як уособленням збройної боротьби за досягнення вузькосоціальних (захист статків сільського населення) або навіть корисливих, включно і особистих інтересів [14, с. 17]. До маловивчених питань історії України належить і внутрішнє становище, еволюція поглядів політичних партій. Відсутнє об'єктивне вивчення причин популярності у середовищі української інтелігенції соціалістичних ідей. Поширеність соціалістичних ідей часто зводять до «європейської моди» або, за сучасними зразками, до популізму. Якісно нового рівня висновків і узагальнень можна досягти при вивченні державних революційних утворень не осібно, а комплексно, порівнюючи теоретичні погляди та спроби їх практичного здійснення. Не можна залишити поза увагою і вплив на перебіг подій в Україні масонства, до якого належало чимало діячів революційної епохи, в тому числі М. Грушевський, С. Єфремов, П. Скоропадський, С. Петлюра, В. Чехівський та ін. З наявної літератури сюжети щодо впливу масонства досить докладно розглянуті в праці В. Савченка «Симон Петлюра» [19].

В сучасній історіографії залишається дискусійним питання підготовки протигетьманського повстання. Таємність підготовки протигетьманського повстання, відмінності у розумінні перспектив Української революції у разі евакуації австро-німецьких військ дозволили В. Солдатенку і О. Бойко прийти до протилежних висновків. Так, О. Бойко вважає, що ініціатори повстання В. Винниченко і М. Шаповал обрали «лівоесерівську тактику збройного повстання, а відтак діяли по-змовницькому, без широкої підтримки [20, с. 167]. В. Солдатенко вважає, що не помічати широкої соціальної бази антигетьманського руху неможливо. «Діячі УНС і майбутньої Директорії, – зазначає історик, – стали організаторами і керівниками мас, які піднялися за відновлення Української народної республіки» [15, с. 237].

Останніми роками увагу дослідників привернули важливі аспекти внутрішньої політики Центральної Ради та її уряду – Генерального секретаріату. У цьому плані аргументованими висновками позначена монографія О. Реєнта [21].

Автор аналізує еволюцію та потенціал українського національного руху. Він доводить, що з початком ХХ ст. український національний рух перейшов у фазу практичних зусиль. У праці розглянуто політику українських урядів 1917–1920 рр. у робітничому питанні, показано згубний вплив русифікації робітництва. Саме русифікація робітничого класу мала наслідком індиферентність значної його частки щодо національно-визвольної боротьби і неприйняття української державності.

Таким чином, аналіз новітніх публікацій, присвячених історії Української революції 1917-1921 рр. засвідчує, що у цій галузі історичної науки відбулися значні зрушення. Основні етапи революції, оцінка тогочасних подій, явищ, тенденцій на сьогодні набагато чіткіші, об'єктивніші, аніж історіографія ХХ ст. Проте питання причин поразок Української національної революції та короткої тривалості самостійного існування національних державних утворень залишаються дискусійними предметами. У загальному вигляді сучасна наука вважає, що такий сумний підсумок став наслідком поєднання агресії з боку сусідніх держав, помилок і прорахунків української влади та її надмірної орієнтації на загальноісторичні процеси повоєнного часу і, зокрема, зовнішні сили.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Грушевський М.С. Спомини // Час. – 1989. – № 9. – С.126–149.
2. Христюк П. Замітки і матеріали до історії Української революції. 1917–1920 рр. – Нью-Йорк: вид-во Чарторійських, 1921. –Т.1. – 151 с; – т. 2 – 204 с; – т. 3. – 160 с; – т. 4–192 с.
3. Шаповал М. Велика революція і українська визвольна програма / М. Шаповал. – Прага, 1928. – 333 с.
4. Дорошенко Д. Історія України (1917–1923): у 2-х т. – Докум.–наук. вид. /Упоряд.: К.Ю. Галушко. – К.: Темпора, 2002. – Т. 1 – 320 с.; т.2 – 287 с.
5. Мазепа І. Україна в огні й бурі революції (1917–1921) – Дніпропетровськ: Січ, 2001. – 416 с.

6. Винниченко В. Відродження нації: у 3-х ч. [репр. вид.]. – Відень, 1920; К.: Вид-во політ. л-ри, 1990. – Ч.1, – 348 с; ч.2. – 328 с; ч.3, – 542 с.
7. Чикаленко Є. Щоденник (1919–1920) / За ред. В. Верстюка, М. Антоновича; УВАН у США, Істор. секція, НАН України, Ін-т історії України. – Київ – Нью – Йорк, 2005. – 640 с.
8. Грушевський М. С. На порозі нової України: гадки і мрії – К.: Наукова думка, 1991. – 128 с.
9. Липинський В. Листи до братів – хліборобів // Повне зібрання творів, архів, студії / Східноєвроп. дослідж. ін-т ім. В.К. Липинського (США), НАН України, ін-т укр. археограф. –Т. 6. Кн. 1. – К.: Смолоскип – Філадельфія, 1995. – 471 с.
10. Лисяк-Рудницький І. Роль України в новітній історії // Історичні есе: в 2 т. – Т.1 / Пер. з анг. М. Бадік, У. Гавришків, Я. Грицак та ін. – К.: Основи, 1994. – С. 145–172.
11. Верстюк В. Ф. Українська народна республіка під проводом Директорії // Історія України: нове бачення: в 2-х т. / під ред. В.А. Смолія. –Т. 2. – К.: Україна, 1996. –С. 77-101.
12. Верстюк В. Ф. Українська Центральна Рада: навчальний посібник.– К.: Вид-во «Заповіт», 1997. – 344 с.
13. Українська Центральна Рада: Документи і матеріали у 2 т. / Упоряд. В.Ф. Верстюк (кер.), О.Д. Бойко, Ю.М. Галерецький та ін. –Т.1. 4 березня –9 грудня 1917 р. – К.:Наукова думка, 1996. –589 с.; – т.2. 10 грудня 1917 –29 квітня 1918 р. – 426 с.
14. Солдатенко В.Ф. Революційна доба в Україні (1917–1920 роки): логіка пізнання, історичні епізоди, ключові постаті. – 2-е вид., доп. і перероб. – К.: ДП НВЦ «Пріоритети», 2012. –522 с.
15. Солдатенко В.Ф. Українська революція. Історичний нарис: монографія. – К.:Либідь, 1999. – 976 с.
16. Млиновецький Р. Нариси з історії українських визвольних змагань 1917–1918. – Львів: Каменяр, 1994. – 571 с.

17. Нагаєвський І. Історія української держави двадцятого століття. – К.: Український письменник, 1994. – 413 с.
18. История гражданской войны в СССР. Вып. 1. Крах германской оккупации на Украине (по документам оккупантов). — М.: Гос. изд-во «История гражданской войны в СССР», 1936. – 208 с.
19. Савченко В. А. Симон Петлюра. – Х.: Фолио, 2006. – 414 с.
20. Бойко О. Український національний союз: організація протигетьманського повстання. // Проблеми вивчення історії Української революції 1917–1921 рр.: Збірник наукових статей / Гол. ред. В.Ф. Верстюк. – К.: Ін-т історії України НАН України, 2002. – С. 160–180.
21. Реєнт О. Українська революція і робітництво: соціально-політичні та економічні зміни 1917–1920 рр. – К.: Ін-т історії України НАН України, 1996. – 265 с.

АНАЛІЗ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ В'ЇЗНОГО ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ

Байда Б. Ф.

К.е.н, докторант

Східноєвропейського університету

імені Лесі Українки

У статті для обґрунтування стратегічних перспектив розвитку в'їзного туризму в умовах сучасної політики розвитку туризму застосовано інструменти кореляційно-регресійного аналізу на підставі статистичних даних. Кореляційний аналіз проведено задля встановлення взаємозв'язків поміж такими показниками, а саме: кількість іноземних громадян, які в'їхали в Україну, витрати держави на розвиток інфраструктури та капітальні інвестиції в туристичну сферу (фінансові джерела розвитку туризму), інфляція (індикатор, що є системно відбиває наслідки соціально-економічної фінансово-монетарної політики держави); кількість колективних засобів розміщення. Для аналізу в'їзного туризму в Україні проведено розрахунок коефіцієнта кореляції між показниками.

Результати кореляційного аналізу засвідчили пряму залежність та високий взаємозв'язок між кількістю іноземних громадян, які в'їхали в Україну та капітальними інвестиціями в туристичну сферу (0,77) та кількістю колективних засобів розміщення ($r=0,84$). Капітальні інвестиції є важливим чинником розвитку сфери туризму України. Для збільшення туристичної привабливості нашої держави доцільно оновлювати та створювати нове матеріально-технічне забезпечення, здійснювати модернізацію та реконструкцію історичних пам'яток культури, будувати санітарно-курортні зони, готельні комплекси.

Між кількістю іноземних громадян, які в'їхали в Україну та витратами держави на розвиток інфраструктури виявлено пряму залежність та середній зв'язок

($r=0,66$) взаємозв'язок. Підкреслено, що державне інвестування повинно відбуватися в рамках важливих інвестиційних проектів, наприклад формування транспортної інфраструктури, будівництво об'єктів та споруд тощо.

Між кількістю іноземних громадян, які в'їхали в Україну й інфляцією виявлено тісну обернену залежність ($-0,80$). Зростання інфляції в країні призводить до зниження туристичних потоків до нашої держави.

Ключові слова: в'їзний туризм, кореляційний аналіз, показники, перспективи розвитку, сфера туризму.

Розвиток в'їзного туризму в Україні вагомо залежить від тенденцій, структури й подальших напрямів реалізації витрат держави на розвиток інфраструктури та капітальних інвестицій у туристичну сферу.

Туристична інфраструктура – це будівлі і споруди, засоби комунікації, транспортна система, які задіяні в наданні туристичних послуг. Послуги туристичної інфраструктури відіграють свого роду роль, яка зв'язує різні сектори туристичної сфери, включаючи кінцевого споживача та початкове визначені процесом становлення індустріального, а згодом – постіндустріального суспільства, адже таке суспільство не може обходитись без них [1, ст. 134]. Територія України із усіма існуючими туристичними ресурсами є доволі цікавою для іноземних та вітчизняних туристів.

За останні роки в нашій країні можна відстежити порівняно швидкий розвиток різних компонентів туристичної інфраструктури. Підґрунтям туристичного розвитку є інвестиції та ефективність від їхнього впровадження.

Для обґрунтування стратегічних перспектив розвитку в'їзного туризму в умовах сучасної політики розвитку туризму застосовано інструменти кореляційно-регресійного аналізу на підставі статистичних даних.

Кореляційний аналіз проведено задля встановлення взаємозв'язків поміж такими показниками, а саме: кількість іноземних громадян, які в'їхали в Україну, витрати держави на розвиток інфраструктури та капітальні інвестиції в туристичну сферу (фінансові джерела розвитку туризму), інфляція (індикатор,

що є системно відбиває наслідки соціально-економічної фінансово-монетарної політики держави); кількість колективних засобів розміщення.

Результати кореляційного аналізу засвідчили високий взаємозв'язок між кількістю іноземних громадян, які в'їхали в Україну та капітальними інвестиціями в туристичну сферу (0,746).

Капітальні інвестиції у сферу туризму постають вагомими витратами для створення нових, здійснення реконструкції, технічного переозброєння вже діючих основних фондів, що мають пряме і побічне відношення до туризму. Такі інвестиції скеровуються у придбання, будівництво, реконструкцію, модернізацію, формування необоротних активів та необхідні для фінансування капітального будівництва різного призначення. Тому капітальні інвестиції є важливим чинником розвитку сфери туризму України. Рівень капітальних інвестицій у сферу туризму України є ще недостатнім. На цю сферу припадають у середньому 4,5 % від загального обсягу усіх інвестицій [2, 4].

Між кількістю іноземних громадян, які в'їхали в Україну та витратами держави на розвиток інфраструктури виявлено пряму залежність та середній зв'язок ($r=0,547$) взаємозв'язок.

Інвестування держави повинно відбуватися в рамках важливих інвестиційних проектів, наприклад формування транспортної інфраструктури, будівництво потужних об'єктів та споруд, підготовка інфраструктури систем життєзабезпечення для реалізації проектів освоєння нових рекреаційних територій тощо. Державно – приватне партнерство доцільно реалізовувати у концесійних проектах, що дає змогу залучати приватні інвестиції у великі проекти та вирішує низку законодавчих неузгоджень [2].

Для збільшення туристичної привабливості нашої держави доцільно оновлювати та створювати нове матеріально-технічне забезпечення, здійснювати модернізацію та реконструкцію історичних пам'яток культури, будувати санітарно-курортні зони, готельні комплекси. Для цього необхідні різні види інвестицій у туристичну галузь, ефективно реалізовувати державні

вкладення у розвиток туристичної інфраструктури та формувати сприятливий інвестиційний клімат.

Між кількістю іноземних громадян, які в'їхали в Україну та кількістю колективних засобів розміщення виявлено пряму залежність та високий зв'язок ($r=0,845$) взаємозв'язок. Кількість колективних засобів розміщення туристів в державі за вказаний час відчутно зменшилась. У порівнянні із 2013 р. майже на 1000 одиниць стало готельних підприємств. Ключовою причиною постає насамперед політична, а також соціально-економічна ситуація, яка призводить до зростання проблем у фінансових становищах готелів. Аналіз одержаних результатів засвідчує потребу у відновленні інвестування в цю сферу.

Також, між кількістю іноземних громадян, які в'їхали в Україну й інфляцією виявлено тісну обернену залежність ($-0,806$). Це свідчить про те, що зростання інфляції в країні призводить до зниження туристичних потоків до нашої держави. Така залежність поміж зазначеними показниками трактується тим, що інфляція значною мірою постає барометром розвитку соціально-економічних тенденцій у країні.

Висновки. Значущість чинників, які мають вплив на сферу туризму та їх взаємозв'язок мають схильність до трансформацій. В умовах шалених економіко-політичних змін, нестабільності та криз, управлінські рішення щодо розвитку в'їзного туризму, системи менеджменту туризму загалом повинні ґрунтуватись на врахуванні чинників, що мають вплив на розвиток туристичної інфраструктури, детермінант туристичного попиту. Такий погляд на розвиток сфери туризму дасть змогу формувати нові ідеї, відкривати затребувані нині інноваційні орієнтири діяльності, створювати інтеграційні об'єднання з метою поступу туристичної діяльності, задоволення туристичних бажань споживачів, ведення туристичного бізнесу, отримання прибутків.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Смолій В. А, Федорченко В. К., Цибух В. І. Енциклопедичний словник-довідник з туризму. Київ: Слово, 2006. 372 с.
2. Корнева Д. А. Проблеми розвитку інфраструктури туризму. URL: http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Nzvdpu/geograf/2008_15/industrialnuu%20tyruzmn.pdf (дата звернення: 3.09.2019).
3. Державна служба статистики України. URL: <http://ukrstat.gov.ua> (дата звернення: 22.08.2019).
4. Yurynets Z., Bayda B., Petrush O. Country's economic competitiveness increasing within innovation component. *Economic Annals – XXI*. 2015. Вип. 9-10. Р. 32-35.

**ФАКТОРЫ, ВЛИЯЮЩИЕ НА ОБЪЕМЫ БАНКОВСКОГО
ФОНДИРОВАНИЯ В ПЕРИОД КРИЗИСА**

Бакашбаев Азатбек Жаркынбекулы

докторант 3-курса

Каспийский общественный университет

Нургалиева Алия Мияжденовна

К.э.н., PhD, ассоциированный профессор

Университет Нархоз

г.Алматы, Казахстан

Аннотация Изменения в структуре и стоимости банковского фондирования имеют значимые последствия для кредитования экономики в целом, поскольку меняется стоимость фондирования. С другой стороны на стоимость банковского фондирования оказывает влияние и политика Национального банка в сфере денежно-кредитного рынка, которая становится очевидной в период кризиса. Одновременно изменения в этой политике зависят от многих факторов, включая силу балансов банков и макроэкономическую среду. Таким образом, развитие банковского фондирования становится различным в разных странах.

В статье рассматривается как макроэкономические факторы могут оказывать влияние на банковское фондирование в период финансового кризиса, в особенности меры денежно-кредитной политики, проводимой в стране в условиях кризиса.

Ключевые слова: банки, фондирование, ресурсы банка, банковское финансирование, корпоративное фондирование, розничное фондирование, стоимость фондирования, денежно-кредитная политика, депозиты, финансовый кризис

Как коммерческая организация банк нацелен на получение прибыли. С этой целью банки совершают различного рода активные операции: денежные средства банков обычно находятся в ссудах частным и корпоративным клиентам, ценных бумагах, кассовой наличности, драгоценных металлах, недвижимости и т.п. Вместе с тем, размер прибыли будет зависеть от того, во сколько обойдется привлечение ресурсов для осуществления этих самых активных операций. Иными словами банк заинтересован в снижении стоимости фондирования, поскольку именно банковское фондирование обеспечивает привлечение ресурсов для их основной деятельности. Фондирование - это не только сам процесс получения денег из различных источников, но и уже аккумулированные финансы и процедура финансирования активных операций банка из этих средств.

Так или иначе, банки ищут финансирование из розничных и корпоративных источников.

Во время финансового кризиса большая степень неоднородности стоимости банковских кредитов как правило связана с расхождением в условиях фондирования банков. Примерами служат кризис 2008 г. и настоящее время [1]. В условиях кризиса меняются как потоки финансирования (у одних банков наблюдается отток средств, у других наоборот), так и ставки, поскольку если Национальный банк повышает ставку рефинансирования, банки начинают повышать ставки по депозитам с целью привлечения средств. Преимущественно это касается не системообразующих банков. В результате стоимость фондирования банков различается друг от друга и в результате прибыли банков, увеличивающих ставки привлечения средств только снижаются.

Розничное фондирование, то есть депозиты из частного сектора, как правило, являются основным источником финансирования, а депозиты из нефинансового частного сектора, как правило, менее волатильны, чем корпоративные источники финансирования, особенно когда они защищены схемами гарантирования вкладов. Однако важность таких источников для общего

фондирования банка зависит от институциональных особенностей, таких как размер банка или бизнес-модель. В частности, для небольших банков вклады физических лиц составляют значительно большую долю общего финансирования, чем корпоративные источники [2].

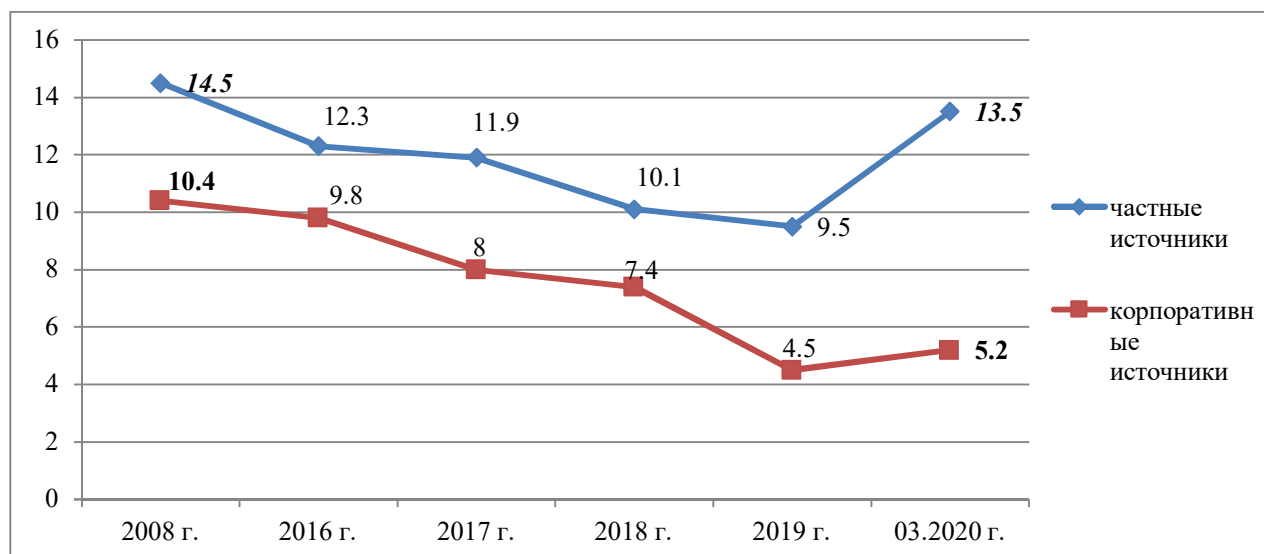
Корпоративное фондирование включает межбанковские обязательства, которые используются для управления краткосрочной ликвидностью и выпуска долговых ценных бумаг. Наконец, банки также имеют доступ к кредитованию у Национального банка и привлекают средства через краткосрочное кредитование. Как правило, эффективно функционирующий банковский сектор необходим для эффективной реализации денежно-кредитной политики Национального банка. Это относится, в частности, к Казахстану, где банки играют доминирующую роль в предоставлении внешнего финансирования частному сектору.

Любой финансовый кризис затрагивает все сегменты финансовой системы, особенно банковский сектор, что, в результате, затрудняет передачу мер денежно-кредитной политики Национального банка банковскому фондированию и, в конечном итоге, условиям банковского кредитования. Кроме того, банковское фондирование становится неоднородным в условиях вялой экономической активности, высокого суверенного долга и опасений относительно слабых банков. Хотя и следует ожидать различий в стоимости фондирования в период кризиса, высокий уровень неопределенности приводит к чрезмерным премиям за риск и может возникнуть ситуация, когда доступ к корпоративному финансированию более затруднен, чем к частному [3]. В то же время, меры денежно-кредитной политики, такие как например, повышение ставки рефинансирования, приводит к снижению объемов кредитования и увеличению стоимости фондирования.

Таким образом, в условиях кризиса финансирование и структура капитала банков представляют интерес по ряду причин. Детерминанты банковского финансирования и структуры капитала отличаются от финансирования в нефинансовых организациях [4].

Как известно, банки подлежат регулированию капитала из-за значительного влияния, которое они могут оказать на финансовую стабильность и экономический рост. Учитывая, что они в значительной степени финансируются за счет депозитов, значительная доля которых покрывается системой гарантирования вкладов, банки должны держать минимальные суммы капитала и смягчить проблемы риска [5].

Аналогичная ситуация характерна и для банковского сектора Казахстана (рисунок 1).

**Рис.1. Динамика стоимости депозитного фондирования
банков в тенге, %**

Источник: [6]

Если обратить внимание на стоимость фондирования в казахстанских банках, можно заметить, как результаты политики отражаются и на условиях фондирования банков. Как правило, ставки растут в национальной валюте.

Хотя это подразумевает, что относительная стоимость акционерного и долгового финансирования не является основным фактором, определяющим структуру капитала банков, это не означает, что их стоимость не имеет значения. Фактически, стоимость капитала является важным фактором при принятии решений о распределении портфеля банков, включая кредитование. Последние изменения в системе надзора и регулирования деятельности банков, включая макропруденциальные буферы капитала, требования по Базелю

помогают исправить расхождения в банках относительно условий фондирования, которые отличаются и все больше расходятся из-за ожиданий общественности. Влияние этих мер на стоимость банковского фондирования это отдельное исследование и оценить прямой эффект достаточно сложно, так как прямой эффект сокращения поддержки со стороны Национального банка в периоды кризисов, по крайней мере, частично компенсируется снижением рисков, принимаемых банками.

Как известно, структура фондирования и структура капитала банков являются неотъемлемой частью общей стабильности и стоимости фондирования. Во время кризиса происходят изменения не только в общем уровне финансирования банков, но и в структуре их фондирования.

Структура фондирования банков Казахстана также подвержена влиянию кризиса, отражая изменения в экономических условиях, неопределенность и реакцию денежно-кредитной политики на кризис. Общее финансирование банков росло в соответствии с расширением их активов до обострения кризиса в настоящее время, обусловленное вспышкой коронавируса и, как следствие, роста неопределенности на межбанковских рынках. На рисунке 2 показана структура фондирования БВУ РК.

Обращая внимание на периоды, можно отметить, что в кризисные моменты в структуре фондирования увеличивается доля межбанковского кредитования, выпуск облигаций при сокращении, хотя и незначительном доли депозитов и прибыли. Потоки финансирования неуклонно росли также с 2005 года до конца 2007 года, особенно через межбанковское финансирование и краткосрочные долговые ценные бумаги, которые как правило, более волатильны, чем розничные депозиты. Хотя рост этих источников фондирования способствовал быстрому расширению балансов банков в годы, предшествовавшие кризису, отток средств и быстрое снятие средств, наблюдавшиеся в начале кризиса, внесли значительный вклад в давление на банковское финансирование и снижение ликвидности.

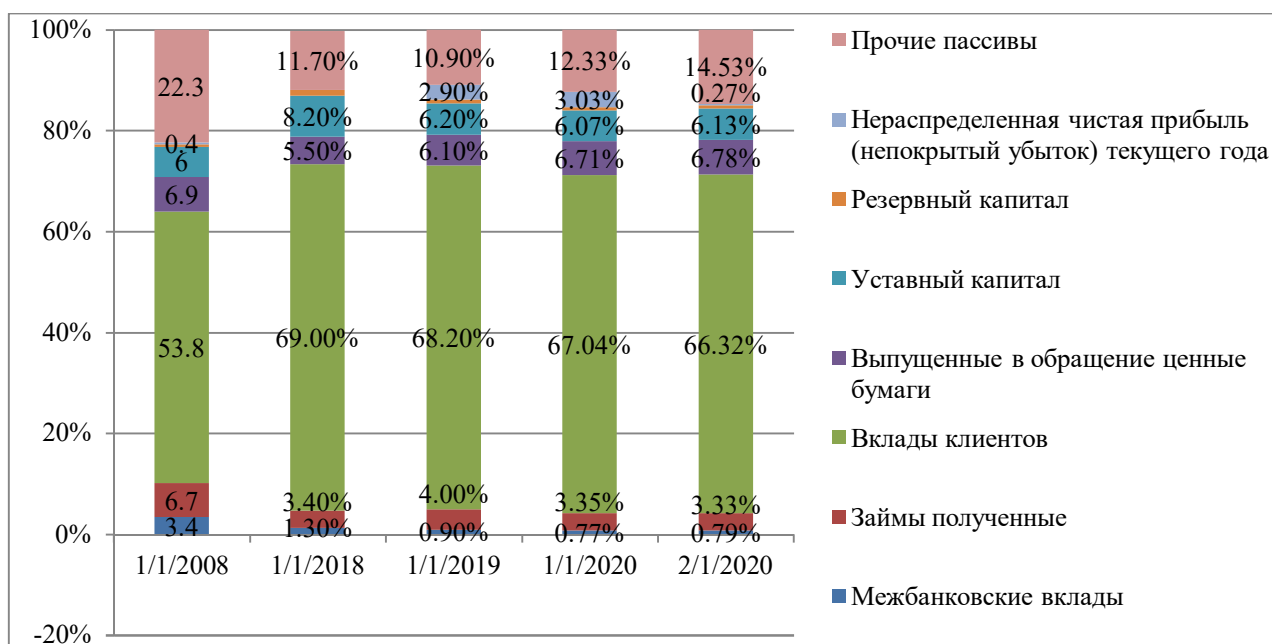

Рис.2. Структура фондирования в банках Казахстана, в %

Источник: [6]

Повышенная зависимость от этих источников финансирования, вероятно, привела к проциклическому смещению в финансовом посредничестве.

Однако, даже в периоды кризиса депозиты от нефинансового частного сектора, являются наиболее стабильным и крупнейшим компонентом фондирования для банков. Хотя состав этих депозитов варьируется в зависимости от типа банка, они являются основным источником финансирования банков.

По мере обострения финансового кризиса стресс на финансовых рынках как правило вызывает рост стоимости фондирования для многих банков. Неопределенность относительно состояния банковских рынков приводит не только к оттоку, но и к увеличению премий за риск по доступным банкам ресурсам. Корпоративные источники финансирования становятся либо недоступными, либо чрезмерно дорогими для многих банков, что приводит к увеличению числа заявок на финансирование Национального банка.

Стоимость депозитов в банках различных стран может варьироваться по ряду причин, таких как различия в сроках погашения или структуре рынка, а также различия в кредитном риске и институциональных факторах, включая регулирование и налогообложение. Даже внутри страны возникают существенные различия в стоимости фондирования.

Несмотря на эти различия, реализация денежно-кредитной политики через банки второго уровня должна быть плавной по всем банкам в долгосрочной перспективе. Неопределенность и стресс на финансовых рынках во время кризиса приводят к тому, что кредитный риск вызывает фрагментацию финансового рынка и затрудняет реализацию политики, поскольку разброс ценового поведения между банками увеличивается в связи с предполагаемым взаимодействием суверенного кредитного риска в стране. Аналогичное воздействие рассматривалось в работе М.Дарака, Д.Моссеро и др. [7].

Таким образом, изменения в структуре и стоимости банковского фондирования имеют важные последствия для предоставления кредитов и, следовательно, для объема производства и инфляции. Денежно-кредитная политика влияет на стоимость банковского фондирования, однако реализация денежно-кредитной политики зависит от многих факторов, включая силу балансов банков и макроэкономическую среду.

В период кризиса условия фондирования сильно колеблются из-за изменений в экономической среде, финансовой и суверенной рыночной напряженности и реакции монетарной политики на эти события. Структура фондирования банков значительно меняется, что отчасти отражает необходимость увеличения веса капитала в общей структуре финансирования и снижения чрезмерного доверия к корпоративному фондированию, наблюдаемое в преддверии кризиса. Стандартные и нестандартные меры денежно-кредитной политики оказывают значительную поддержку экономике на разных этапах кризиса. Например, Национальный банк снижает процентную ставку по операциям рефинансирования и увеличивает количество и срок погашения займов, предоставляемых банкам, что помогает предотвратить беспорядочное уменьшение доли заемных средств и смягчить стресс на рынках финансирования.

Несмотря на то, что меры денежно-кредитной политики способствуют уменьшению неоднородности условий фондирования (особенно в отношении депозитов и облигаций), в банках сохраняются различия в стоимости капитала,

в воспринимаемом риске, а также различия в структуре фондирования банков и ожидаемой прибыльности. Многие из проблем для банков связаны со структурными проблемами, которые выходят за рамки денежно-кредитной политики и требуют действий со стороны частного сектора или правительства для обеспечения устойчивого восстановления.

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ

1. Исаева Е.А., Макосов В.И. К вопросу об экономической эффективности банков в условиях кризиса // Вестник евразийской науки. 2016. №1 (32). (дата обращения: 26.03.2020).
2. Ниязбекова Ш.У., Космагамбетова С.Т. Мировые банковские кризисы: причина, факторы и последствия// Вестник финансового университета, 2014. - №1. – С.110-120.
3. Доклад о торговле и развитии за 2019 г.//Конференция ООН по торговле и развитию, Женева, 2019. – 39 с.
4. Berger, A., Herring, R. and Szego, G., The role of capital in financial institutions//Journal of Banking and Finance, Vol. 19, Issues 3-4, June 2015, pp. 393-430.
5. Gropp, R. and Heider, F., The Determinants of Bank Capital Structure//Review of Finance, Vol. 14, 2010, pp. 587-622.
6. Национальный банк Республики Казахстан <https://nationalbank.kz/>
7. Darracq-Pariès, M., Moccero, D., Krylova, E. and Marchini, C., The retail bank interest rate pass-through: the case of the euro area during the financial and sovereign debt crisis//Occasional Paper Series, № 155, ECB, August 2014.

ЗАКОНИ НЕЛІНІЙНОЇ ДИНАМІКИ В МОДЕЛЮВАННІ ІНФОРМАЦІЙНИХ ВПЛИВІВ У СОЦМЕРЕЖАХ

Бандровський Генріх Олександрович

Аспірант

Національний університет «Львівська політехніка»

м. Львів, Україна

Анотація: У статті розглянуто перспективу аналізу інформаційних впливів у соціальній мережі Інтернету. Визначено, що одним з найбільш продуктивних підходів є застосування теорії нелінійної динаміки, врахування хаотичних режимів і біфуркацій. Стверджується, що ефективною аналітичною моделлю є SpikeM, що дає змогу виявити зростання та падіння інтересу до публікацій у соціальних мережах.

Ключові слова: інформація, динамічна система, інформаційний вплив, аналітична модель, нелінійна динаміка.

З появою таких засобів масової інформації як блогосфера, Facebook і Twitter розповсюдження інформації значно прискорилося. Зрозуміти закономірності розповсюдження новин, змодельовати зростання і зменшення інтересу до них з боку користувачів соціальних мереж є завданням спеціалістів з різних галузей знання. Продуктивними для даної мети можна вважати моделі, побудовані на законах нелінійної динаміки. Застосування базових принципів динамічних систем, одночасно з урахуванням низки факторів, які є змінною величиною, уможливають побудову таких моделей.

Поняття «динамічна система» визначають як «будь-який об'єкт чи процес, для якого однозначно визначають поняття стану як сукупності певних величин чи функцій у даний момент часу, і є наявний заданий закон, який описує зміну (еволюцію) початкового стану з плином часу» [1, 11]. Саме цей закон дає змогу

прогнозувати майбутній стан динамічної системи, іншими словами, процесуальність систем відповідає конкретним алгоритмам. Описати закономірності змін у динамічній системі можна багатьма способами: це і диференційні рівняння, і дискретні зображення, і теорія графів, і теорія ланцюгів Маркова тощо, від кожного з яких залежить конкретний тип математичної моделі динамічної системи.

Формалізація динамічної системи передбачає наявність трьох елементів: множина станів X , що утворюють повний метричний простір (фазовий простір); множина моментів часу θ ; оператор еволюції T . В залежності від характеру множин X , θ і властивостей оператора еволюції можна створити найбільш загальну систематизацію динамічних систем [1, с. 13]. Динамічна система, оператор якої не є лінійним, називається нелінійною системою. На загал, у всіх явищах, тих, що описують природничі і гуманітарні науки, зустрічаються обидва типи систем – лінійні і нелінійні динамічні системи. Коли йдеться про розповсюдження інформації, можна припустити, що в ній переважає нелінійна динаміка, наявність хаотичних режимів та біфуркації.

Оригінальним досягненням теорії нелінійних систем сучасні вчені називають теорію хаосу, яка допомагає описати характер динаміки таких систем, коли можуть з'являтися хаотичні стани з непередбачуваною поведінкою, а за ними нові форми рівноваги. В колективній монографії американських вчених «Теорія хаосу в соціальних науках: основи і застосування» подано хаотичні системи як системи, що демонструють властивості хаосу низького і високого порядку: в першому випадку можливі певні короткострокові прогнози, в другому – можливість будь-якого передбачення відсутня [2]. Один із теоретиків теорії хаосу, Стівен Манн переконаний, що хаос може змінити метод, за допомогою якого розглядають увесь спектр людських взаємовідносин, оскільки всі динамічні системи мають велику кількість рухомих компонентів, демонструючи залежність від початкових умов, коли незначні зміни умов на вході приводять до дивергентних диспропорцій на виході [3].

В українському науковому просторі вивчення теорії хаосу в динамічних системах також приділено значну увагу. Як пише Молодецька К.В., «своєчасне встановлення сутності і змісту синергетичних ефектів у СІС (соціальних інтернет-сервісах), їх завчасне виявлення та прогнозування, є актуальною проблемою забезпечення інформаційної безпеки людини, суспільства та держави [4].

Отже, одним із пріоритетних завдань у сфері вивчення інформаційного впливу на основі нелінійної динаміки є відповідь на наступні питання: якою є швидкість розповсюдження інформації, якими є закономірності зростання і зменшення інтересу до новин, які аналітичні моделі допоможуть зрозуміти феномен інформаційної дифузії.

На наш погляд, ефективною аналітичною моделлю, яка пояснює попередні емпіричні спостереження та узагальнює теоретичні моделі, що включають попередні моделі (SI та SIR), є SPIKEM, яка аналізує поведінку різноманітних наборів реальних даних, має можливість зворотне проектування системних параметрів, що представляють інтерес (наприклад, якість новин, кількість зацікавлених блогерів, тощо), точно і лаконічно описує всі моделі підйому і падіння рівня інтересу до інформації в соціальних мережах. Дослідники ставлять за мету розв'язати наступні проблеми: (1) дізнатися, як активність блогів розвиватиметься з часом, враховуючи такі параметри як наявність мережі блогерів (автори блогів/користувачі), шок (наприклад, подія) на час повідомлення, інтерес/якість події, кількість блогерів, що відразу передають інформацію про подію; (2) знайти рівняння/модель, які можуть пояснити за допомогою найменшої кількості параметрів закономірності підйому і падіння рівня інтересу до інформації в минулому [5, с. 171].

Значний інтерес також має розвідка, в якій пропонується аналітична модель розповсюдження інформації на основі флуктуаційно-диссипативної теореми (ця теорема описує співвідношення між величиною флуктуацій в термодинамічній системі та узагальненим відгуком системи на зовнішнє збурення). Її пропонують Рілі Крейн і Дідьє Сорнет, дослідивши реакцію соціальної системи

після ендегенних (внутрішнього походження) і екзогенних (впливу зовнішніх факторів) спалахів активності на основі майже 5 мільйонів відео на YouTube і зробивши висновок про те, що класифікація колективної динаміки людей узгоджується з моделлю епідемії в соціальній мережі [6].

Отже, результатом проведеного дослідження є виявлення параметрів і закономірностей нелінійного моделювання інформаційного впливу в соціальних мережах, які уможливають аналіз динаміки інтересу до інформації в соціальних мережах.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Анищенко В.С., Вадивасова Т.Е. Лекции по нелинейной динамике: учеб. пособие. – Саратов, изд-во Сарат. ун-та, 2010. – 322 с.
2. Chaos Theory in the Social Sciences: Foundations and Applications. L. Douglas Kiel (Editor), Euel W. Elliott (Editor). – University of Michigan Press, 1997. – 360 p.
3. Манн С. Теория хаоса и стратегическая мысль // Parameters, 1992. – Режим доступу : <https://readli.net/chitat-online/?b=442165&pg=1>
4. Молодецька К.В. Прогнозування синергетичних ефектів взаємодії агентів у соціальних інтернет-сервісах // ПВНЗ «Буковинський університет». – Чернівці : Книги–XXI, 2015. – С. 171–173.
5. Matsubara, Ya., Sakurai Ya., Prakash, Ad., Faloutsos, Ch. Non-linear Dynamics of Information Diffusion in Social Networks // – 2017. – Режим доступу : <http://www.cs.cmu.edu/~leili/pubs/matsubara-tweb2017-nonlinear.pdf>.
6. Crane, R., Sornette, D. Robust dynamic classes revealed by measuring the response function of a social system // PNAS. – 2008. – 105 (41). – Режим доступу : <https://www.pnas.org/content/105/41/15649>.

АНАЛІЗ ЗОБРАЖЕНЬ ДЛЯ ФОРМУВАННЯ РЕКОМЕНДАЦІЙ

Бейрак Євгенія Михайлівна

Студент

КНУ імені Тараса Шевченка

м. Київ, Україна

Анотація: у роботі подано опис типових алгоритмів машинного навчання, вказано переваги й недоліки їх застосування; викладено основи теорії нейронних мереж; розглянуто особливості використання згорткових нейронних мереж; запропоновано варіант формування рекомендацій на основі аналізу зображень.

Ключові слова: штучний інтелект, машинне навчання, нейронна мережа, метрика, аналіз зображення, рекомендація.

Вступ. Сучасні інформаційні технології розвиваються дуже швидко і майже щодня з'являються нові сервіси та програми, що намагаються полегшити наше життя.

Найбільш просунутими трендами комп'ютерних технологій стали штучний інтелект, машинне навчання та нейронні мережі. Особливо активно ці тренди використовуються у системах, що базуються на розпізнаванні тексту та зображень.

Пропонується розв'язати задачу класифікації зображень методами машинного навчання для формування рекомендацій на основі отриманих результатів.

Порівняння алгоритмів машинного навчання. Вибір алгоритму для виконання тієї чи іншої задачі є одним з найважливіших кроків для успішного виконання поставленого завдання.

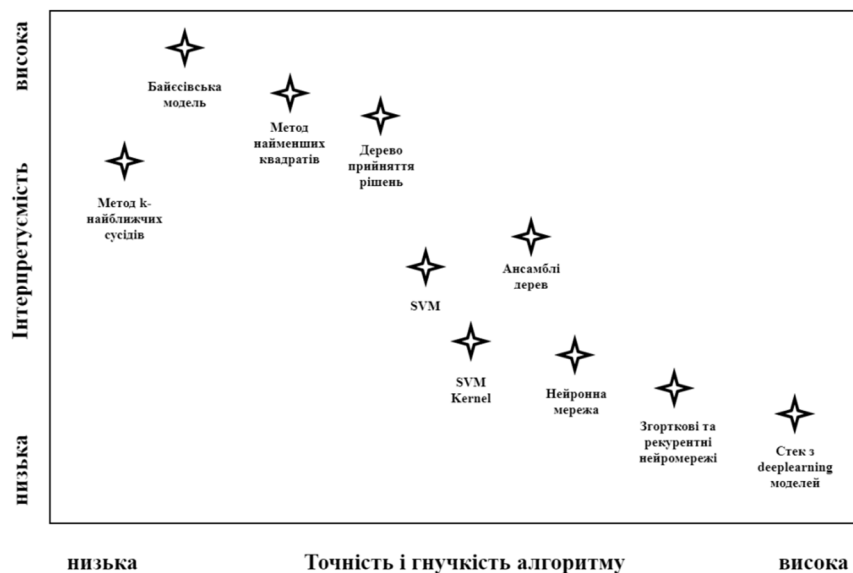

Рис. 1. Залежність гнучкості алгоритму машинного навчання і інтерпретувемості отриманої моделі [1]

На рис. 1 можна побачити графік залежності гнучкості алгоритму машинного навчання від інтерпретувемості отриманої моделі.

Розглянемо найбільш популярні алгоритми.

Метод k-найближчих сусідів – алгоритм навчання з учителем, який оцінює, наскільки великі шанси, що точка даних відноситься до тієї чи іншої групи. Тобто цей алгоритм переглядає точки даних навколо однієї вибраної точки і вирішує, до якої групи ця точка може відноситися.

Байєсівська модель - алгоритм навчання з учителем, що спирається на теорему Байєса і класифікує кожне значення незалежно від будь-якого іншого значення. Це дозволяє прогнозувати клас об'єкта на основі заданого набору ознак, використовуючи ймовірності [2].

Дерево рішень - алгоритм навчання з учителем, в основі якого лежить деревоподібна структура, яка використовує метод розгалуження, ілюструючи кожен можливий результат прийняття рішення. Кожен вузол дерева відповідає одній перевірці умови по певній змінній, а кожна гілка є результатом цієї перевірки [2].

Нейронні мережа (якщо бути більш точним, то штучна нейронна мережа) – це велика кількість взаємопов'язаних елементів, які працюють разом над

вирішенням конкретних завдань. Цей алгоритм в основі має біологічне підґрунтя – принципи роботи були взяті з біології, а якщо точніше, то з принципів роботи людського мозку. Тобто штучна нейронна мережа, так само як і справжня, в своїй основі має мережу нейронів, що пов'язані між собою. Тільки на зв'язках між штучними нейронами є «ваги», а сама мережа може складатися з довільної кількості шарів.

Коли постає задача вибору алгоритму машинного навчання для виконання тієї чи іншої задачі, до уваги беруться наступні фактори:

- розмір даних;
- якість даних;
- різноманітність даних;
- точність, якої необхідно досягти;
- час, який необхідно виділити на навчання;
- наскільки рішення, що вплинули на результати моделі, повинні бути зрозумілими (наскільки важливо мати можливість інтерпретувати структуру моделі).

Беручи до уваги усі вищенаведені факти, в якості алгоритму для розпізнавання зображень для формування рекомендацій, було обрано нейронну мережу.

Головними факторами даного вибору стало наступне:

- на даний час існує дуже багато інформації щодо розробки та впровадження нейронних мереж;
- існування фреймворків та бібліотек для полегшення розробки (наприклад, Tensorflow або Theano) ;
- досить велика точність при отриманні правильного результату, за умови правильно натренованої моделі.

Отже, для розпізнавання пропонується використовувати згорткову нейронну мережу.

Згорткові нейронні мережі. Раніше для використання нейронних мереж треба було мати великі обчислювальні потужності. Оскільки зараз є тренд до

мобільності, почали з'являтися технології, що не є вимогливими до операційних ресурсів.

Серед готових моделей можна виділити Inception [3] та MobileNet [4].

Оскільки чим більша модель, тим більше місця вона займає, одним з вирішальних критеріїв для вибору тієї чи іншої моделі, був розмір кінцевої моделі, а також точність з якою працює кожна з моделей.

Різниця у точності між цими 2 моделями не є критичною (рис. 2), але MobileNet (згортова нейронна мережа) легша, тому пропонується обрати саме її.

Model	TF-Slim File	Checkpoint	Top-1 Accuracy	Top-5 Accuracy
Inception V1	Code	inception_v1_2016_08_28.tar.gz	69.8	89.6
Inception V2	Code	inception_v2_2016_08_28.tar.gz	73.9	91.8
Inception V3	Code	inception_v3_2016_08_28.tar.gz	78.0	93.9
Inception V4	Code	inception_v4_2016_09_09.tar.gz	80.2	95.2
MobileNet_v2_1.4_224^*	Code	mobilenet_v2_1.4_224.tgz	74.9	92.5
MobileNet_v2_1.0_224^*	Code	mobilenet_v2_1.0_224.tgz	71.9	91.0

Рис. 2. Точність різних моделей [5]

Згорткові нейронні мережі використовують операцію згортки, яка може бути описана наступною формулою [6]:

$$(f \times g)[m, n] = \sum_{k, l} f[m - k, n - l] \cdot g[k, l],$$

де:

f – вихідна матриця зображення;

g – ядро (матриця) згортки.

На кожному кроці ми проходимо матрицю вихідного зображення f вікном розміру ядра g та поелементно множимо вміст вікна на ядро g. Результат сумується та записується в таблицю результату.

Архітектура згорткових мереж призначена для ефективного розпізнавання зображень. В ній чергуються згорткові шари (convolutions) з функціями активації (ReLU або гіперболічній тангенс tanh) та шарами об'єднання або підвибірки (pooling layers).

На кожному з шарів мережа виконує над зображенням певні перетворення (власне згортка), що дозволяють їй в результаті правильно класифікувати або виділити об'єкт на фотографії.

В основі згорткових мереж лежать два головних елемента

- Фільтри (filters) – визначники ознак
- Карти ознак (filter maps)

Під фільтром мається на увазі матриця, яка представляє ознаку, яку необхідно знайти на вихідному зображенні. За допомогою верхнього фільтра визначаються частини вихідного зображення з вертикальними лініями, нижній фільтр служить для визначення частин зображення з горизонтальними лініями [6].

Процес розпізнавання зображення у згортковій нейронній мережі – це операція згортки фільтром вхідного зображення. А карта ознак – це результат згортки, що визначає місце розташування ознак вихідного зображення [6].

Перевага згорткових нейронних мереж – вони забезпечують часткову стійкість до змін масштабу, зсувів, поворотам, зміні ракурсу і іншим спотворенням [7].

Тобто нам не треба завантажувати до тренувальної вибірки багато фотографій одного об'єкта з різних ракурсів.

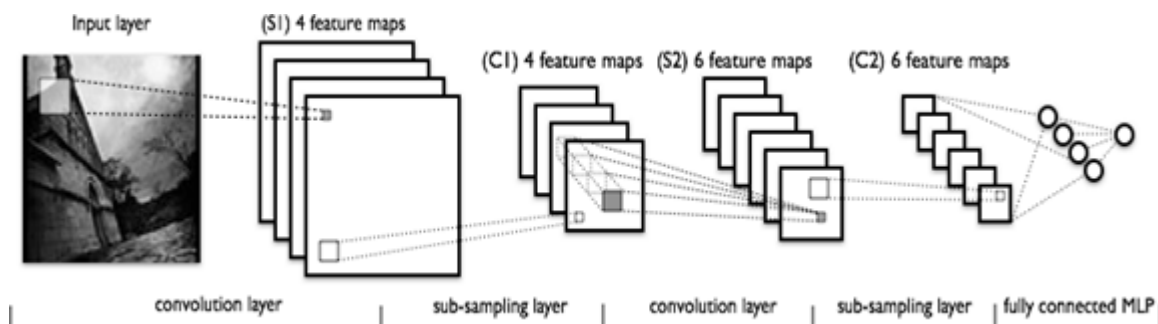

Рис. 3. Структура згорткової нейронної мережі [7]

Як можна побачити з рис. 3, згорткова нейронна мережа складається з таких шарів:

- згорткові (convolutional)
- субдискретизуючі (subsampling, підвибірка) шари
- шари «звичайної» нейронної мережі - персептрона.

Перші два типи шарів - convolutional, subsampling - формують вхідний вектор ознак для багат шарового перцептрона.

На рис. 4 можна побачити структуру нейронної мережі MobileNetV2.

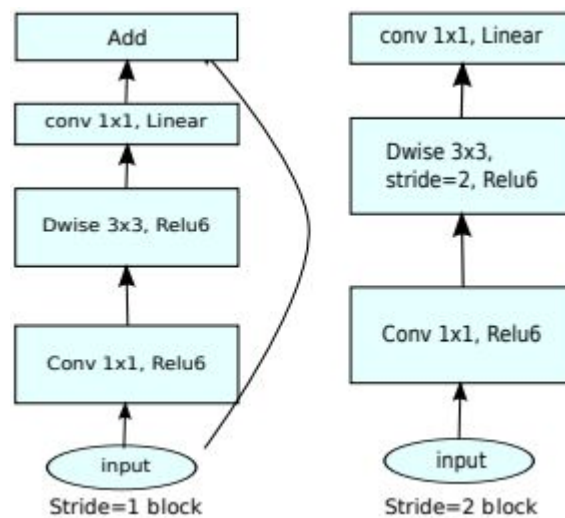

Рис 4. Структура MobileNetV2 [4]

Згідно рис. 4, як і в MobileNetV1, тут є згорткові блоки з кроком 1 (на малюнку ліворуч) і з кроком 2 (праворуч).

Блоки з кроком 2 призначені для зниження просторової розмірності тензора і, на відміну від блоку з кроком 1, не мають residual connections.

Residual connections – або їх ще називають skip connections - використовуються, щоб дозволити градієнтам прямувати через мережу безпосередньо, не проходячи через нелінійні функції активації.

Розширювальний згортковий блок (в оригіналі - expansion convolution block або bottleneck convolution block with expansion layer) складається з трьох шарів [4]:

1) Expansion layer

Це pointwise convolution шар з великою кількістю каналів. Цей шар створює відображення вхідного тензору в просторі великої розмірності.

2) Depthwise convolution з ReLU6-активацією. ReLU - лінійна функція активації:

$$f(s) = \max(0, s)$$

3) Bottleneck layer. Саме цей шар є відмінністю MobileNetV2 від MobileNetV1. Цей шар являє собою згортку 1x1 з лінійною функцією активації, що знижує кількість каналів. Автори MobileNetV2 зробити припущення, що

отримане після попередніх кроків «цільове різноманіття» високої розмірності, можна укласти у підмножину меншої розмірності без втрати корисної інформації.

Схему, описану вище можна переглянути рис.5.

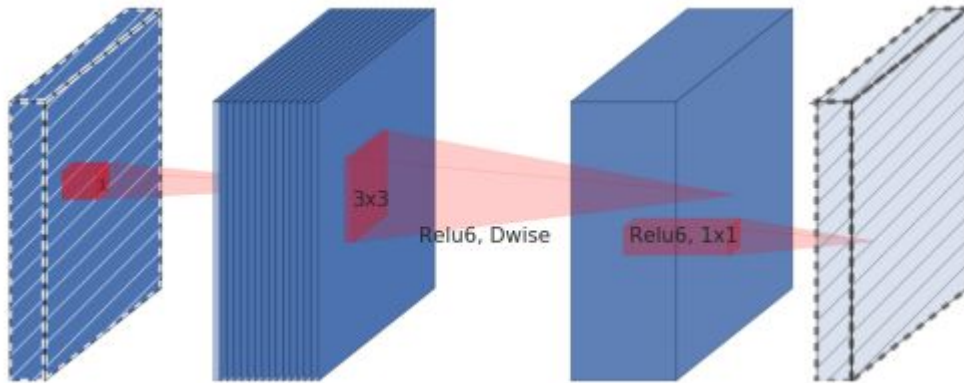

Рис. 5. Розширювальний згортковий блок у MobileNetV2 [4]

Висновок. На сьогодні існує досить велика кількість алгоритмів машинного навчання. Кожен з алгоритмів має свої переваги та недоліки, тому перед тим як обрати алгоритм для виконання тієї чи іншої задачі, необхідно враховувати такі параметри, як розмір, якість та різноманітність даних; точність, якої необхідно досягти; час, який необхідно виділити на навчання; наскільки важливо мати можливість інтерпретувати структуру моделі; наявні фізичні можливості.

Враховуючи усі ці параметри, для задачі класифікації зображень пропонується згорткова нейронау мережу, а саме MobileNetV2 через її порівняно легкий розмір та хорошу точність результатів.

Їх особливість полягає у тому, що вони забезпечують часткову стійкість до змін масштабу, зсувів, поворотам, зміні ракурсу і іншим спотворенням [7], тому навіть на не дуже великій тестовій вибірці можна зробити нейронну мережу, що досить успішно буде робити вдалі висновки.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Краткий курс машинного обучения или как создать нейронную сеть для решения скоринг задачи [Электронный ресурс]. – URL : <https://habr.com/ru/post/340792/>
2. Гид: алгоритмы машинного обучения и их типы [Электронный ресурс]. – URL : https://www.sas.com/ru_ua/insights/articles/analytics/machine-learning-algorithms-guide.html
3. Train your own image classifier with Inception in TensorFlow [Электронный ресурс]. – URL : <https://ai.googleblog.com/2016/03/train-your-own-image-classifier-with.html>
4. MobileNet: меньше, быстрее, точнее [Электронный ресурс]. – URL : <https://habr.com/ru/post/352804/>
5. TensorFlow page on GitHub [Электронный ресурс]. – URL : <https://github.com/tensorflow/models/blob/master/research/slim/README.md>
6. Глибокі Нейронні Мережі для Вирішення Завдань Розпізнавання і Класифікації Зображення [Електронний ресурс]. – URL : <http://itcm.comp-sc.if.ua/2017/Sineglazov.pdf>
7. Сверточная нейронная сеть, часть 1: структура, топология, функции активации и обучающее множество [Электронный ресурс]. – URL : <https://habr.com/ru/post/348000/>

УДК: 321.7/378.4

**ДЕМОКРАТИЗАЦІЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ У США: ІСТОРИКО-
ПЕДАГОГІЧНИЙ АСПЕКТ**

Бондаренко В. Ф.

доктор філософії, доцент

доцент кафедри сучасних європейських мов

Київський національний торговельно-економічний університет

м. Київ, Україна

Доповідь присвячена історико-педагогічній проблемі створення системи вищої освіти Сполучених Штатів Америки у контексті демократичного розвитку країни.

Ключові слова: вища освіта; США; демократизація суспільства; ленд-грант коледжі, моральні цінності, національна самосвідомість.

Метою роботи є визначення основних історичних, соціально-політичних, економічних, етнокультурних передумов розвитку освіти в умовах демократизації американського суспільства.

Вступ. Безперечно, успішний розвиток України буде залежати від консолідації усієї української нації навколо спільних демократичних морально-етичних цінностей при формуванні державної політики, у т. ч. в освіті. Швидка інтеграція України як держави в європейську та світову спільноту відбувається в умовах складного процесу на фоні світових глобалізаційних процесів. Це потребує всебічного осмислення історичних, соціально-політичних, економічних, етнокультурних чинників, які визначають особливості культурно-освітнього розвитку країни загалом та її окремих регіонів.

У цьому відношенні, корисним може бути позитивний досвід однієї з найбільш успішних демократичних країн світу – Сполучених Штатів Америки. Цей досвід містить чимало цінного та може бути переосмислений з метою

екстраполяції в Україні з урахуванням національних особливостей.

Результати та обговорення. Загальновідомо, що швидкий економічний прогрес США багато в чому завдячує добре розвиненій системі середньої та вищої освіти, зокрема, університетським центрам, які залучені до фундаментальних досліджень, а також фінансовій підтримці талановитих науковців.

Незважаючи на численні праці, присвячені історико-педагогічній проблемі створенню вищої освіти США, питання розвитку освіти в умовах формування мультикультурного середовища вітчизняними науковцями залишаються недостатньо вивченими. До цих питань належить розуміння взаємозв'язку між державницькою демократичною політикою в освіті, політичною стабільністю та процвітаючою нацією. З огляду на останні події в Україні, ці питання потребують подальшого дослідження.

Аналіз великої кількості джерел дає підстави стверджувати, що підґрунтям становлення та масового розвитку вищої освіти у США стала демократизація суспільного життя. Саме люди є головною рушійною силою у виникненні та розбудові демократичного суспільства. Від цієї ключової ідеї відгалужується ряд додаткових принципів: більшість керує меншістю, захист прав меншості, сприйняття влади закону, рівність усіх громадян перед законом. Демократія також передбачає збереження свобод, таких як свобода слова, свобода релігії, свобода зібрань та право на суд присяжних [1].

Із самого початку політичного життя замість цілеспрямованого соціального планування та однопартійної системи (як це було у СРСР), у США досить показовими є такі поняття, як “свобода”, “різноманіття”, “прогрес”, “конкуренція”, “індивідуалізм”, “мобільність” та “прагматизм”. Активна боротьба за соціальні та політичні реформи в країні почалась після отримання незалежності внаслідок Американської революції або Війни за незалежність (1775-83 рр.) [1; 3]. На той час США почали формуватись за рахунок прибульців з інших країн і цей процес змішування іммігрантів триває й досі. Алексіс де Токвілль, автор відомої книги “Демократія в Америці” (1835-1840

pp.) [3], вважає, що об'єднуючим елементом величезного різноманіття представників різних націй та народностей з різними мовами, історією та культурою в цій країні послужила саме американська політична система. Це політика партнерства, основана на ідеї законності та стабільності, що в цілому слугувало на благо всієї країни. Ця система була направлена на створення єдиного федеративного цілого – США - на основі принципу “E pluribus unum” (із багатьох один).

Проте й досі американський народ все ще прагне досягти цього ідеалу. Мета E pluribus unum тісно пов'язана з дискусією, яка продовжується весь час: що означають три гучні слова, якими починається текст Конституції США – “Ми, це люди” (“We, the people”), наскільки широким є поняття “ми”? Різні відповіді на ці питання визначали ступінь демократії США, тобто, створення “одного із багатьох” нерозривне від вирішення іншого важливого питання - наскільки демократичним буде суспільство [1]. Процес розвитку демократії у суспільстві іноді мав бурхливий характер, часто, навіть, драматичний. Ця ідеалістична програма, висунута “батьками-засновниками” Конституції (Founding Fathers), що базується на двох основних положеннях, що всі люди є рівними та мають певні невід'ємні права, включаючи право на життя, на свободу та прагнення до щастя, залишається критерієм, за яким американська нація дає собі оцінку. Ці два положення великою мірою допомагають нам зрозуміти життєвий досвід американського суспільства в різних сферах його життєдіяльності [4; 5; 6].

Демократичні перетворення у країні супроводжувались пробудженням національної самосвідомості громадян США. Разом з концепціями релігії та демократії, високі моральні цінності та гідність окремої особистості (індивідууму) стали політичним кредо США. Пробудження національної самосвідомості втілювалось в американській літературі (Вашингтон Ірвінг, Фенімор Купер, Едгар По, Генрі Лонгфелло, Джеймс Рассел Лоуелл, Ральф Уолдо Емерсон та ін.), які в своїх творах оспівували індивідуалізм і благородство простої людини [4; 5; 6]. Прогресивні діячі стверджують, що існує пряма залежність між освітою та демократичними цінностями. Адже

інформовані громадяни здатні в більшій мірі вдосконалювати демократію в їх країні. Тому уряд повинен розглядати освіту не як засіб контролю над інформацією та індоктринації студентів, а навпаки – підтримувати ґрунтовні дослідження, дотримуючись при цьому політики невтручання у внутрішні справи вищих навчальних закладів. Вказуючи на знання як на найвищу цінність суспільства, український професор І. Тарапов виступає на захист пріоритетів науки, освіти та культури. На його думку, будь-яка держава, яка прагне бути в ряду незалежних, передових країн світу, повинна наголошувати на загальнонародних та державних пріоритетах освіти, науки та культури, своєчасно виділяючи на їх розвиток достатні кошти.” [2, с. 30]. На думку американського науковця С. Колгана, зневага до освіти кожної окремої людини призводить до того, що вона назавжди залишається посередністю. Те саме можна сказати і про народи. Отже, демократія не може розвиватися успішно без освіти, а освіта не може повністю проявити свій потенціал без демократії [1].

На розвиток професійної освіти великий вплив мали погляди Президентів США Дж. Вашингтона (1789-97), Т. Джефферсона (1801-1809) та Е. Джексона (1829-1837). Боротьба за демократію велась в усіх сферах суспільства. Освіта також повинна була зазнати змін, оскільки встановлення справжньої демократії залежало від розумного наукового осмислення та розуміння потреб звичайної людини. 100 років потому, озираючись назад, науковці дійшли висновку, що все, що відбувалось в епоху “джексонівської демократії”, епоху звичайної людини (40-50-і рр. ХІХ ст.) було періодом активної інтелектуальної діяльності та творчого осмислення всього того, що стосується всього людства. Цей період американські науковці називають “періодом інтелектуального пробудження” або “креативним ренесансом” [8].

Урядова політика сприяла збільшенню кількості фермерських господарств. Оскільки міста великою мірою залежали від успіху цих господарств, реформісти вважали фермерів захисниками нації, голосом демократії та втіленням національних чеснот. На їх думку, фермери за їх сумлінну працю мали право не лише отримувати достойні економічні прибутки, а й формувати в

собі такі риси, як незалежність, самодостатність, особистісність, відкритість (на засадах рівноправ'я та самоврядування).

Значною подією у демократизації професійної освіти США стало створення ленд-грант коледжів. Саме ці коледжі зробили величезний внесок у забезпечення громадян доступною освітою, ставши дійсно “народними” університетами. Продовжуючи виконувати свою соціальну місію, більшість цих коледжів пізніше стали міцними багатопрофільними університетами та зайняли гідне місце серед інших державних та приватних університетів США. Важливим надбанням нової системи освіти стало надання рівних прав на освіту представникам расових і національних меншин. Багато університетів стали “melting pots” (плавильними казанами) для перетворення відчужених меншин в освічену аристократію пересічного класу [7].

Разом з цим, демократизація американського суспільства супроводжувалась рядом проблем. До тих пір, доки не було відмінено рабство та колишні раби не увійшли до складу вільного суспільства, про єдність американської нації не могло бути й мови. До 1920 р. жінки не могли брати активну участь в житті суспільства, оскільки вони не мали політичних прав, включаючи право голосу та право займати керівні пости. Бурхливі Імміграційні процеси прискорили та водночас ускладнили пошуки об'єднаної нації, а пошуки шляхів досягнення взаємовигідного порозуміння з корінними американцями залишається суперечливим питанням й досі.

На противагу США, в колишньому Радянському Союзі ідеї демократії розвивалися по-іншому. Причиною цього було те, що в СРСР та, зокрема, в Україні суспільно-політична ситуація була інша, ніж на Заході, що стало причиною розходжень у напрямках психологічної думки. В центрі уваги радянської політичної системи знаходилась не людина, особистість, а реалізація певної ідеологічної програми – світова соціалістична революція. Тому вже в 20-х роках ХХ століття намічається тенденція до надмірної політизації суспільного, культурного, наукового життя в Радянському Союзі, яка вже в 30-40-х роках набуває драматичного вигляду. Ідейна атмосфера СРСР, яка була

проявом діяльності Комуністичної партії та характеризувалась загальною мобілізацією науково-комуністичної думки для боротьби з буржуазною ідеологією, наклала значний негативний відбиток на розвиток наукової думки.

У контексті модернізації сучасної освіти в Україні актуальності набуває її гуманізація. Передусім, це викликано економічними, соціальними, політичними, культурними змінами, які відбуваються в Україні. Більшість науковців усвідомлюють, що перехід до демократичного суспільства з ринковою економікою, наявність соціальних, політичних та екологічних проблем, інноваційних міжнародних відносин вимагають формування в системі освіти нових цінностей, сучасного мислення, правової свідомості, духовної культури, вміння працювати в команді, вирішувати нестандартні завдання та прагнення до творчості, самостійності [9].

Таким чином, основними передумовами становлення та розвитку вищої професійної освіти у США стали: сприятливі територіальні та кліматичні умови; американська політична система, яка стимулювала громадян до боротьби за власні інтереси; соціальна та географічна мобільність американців; індустріальна та аграрна революції; дух підприємництва та ініціативи американських громадян; поширення ідей демократії, утилітаризму та прогресивизму; становлення та розвиток нової наукової освіти.

ЛІТЕРАТУРА

1. Colgan C. Administering higher education in a democratic society: [Electronic resource] / C.Colgan // Freedom Paper. – 1998. – №5. Режим доступу: <http://webharvest.gov/peth04/20041102014139/usinfo.state.gov/products/pubs/archive/freedom/freedom5.htm>.
2. Тарапов И.Е. На распутье не попасть в тупик истории / Тарапов И.Е. – Х.: ФОЛИО, 1995. – 79с.
3. de Toquivelle A. Democracy in America [Text] / A.de Toquivelle. – Ware : Wordsmith, Editions, 1998. – 416 p.

4. Бондаренко В.Ф. Демократизація вищої освіти США / В.Ф.Бондаренко // Вісник КНУКіМ: зб. наук. Праць (серія “Педагогіка”). – 2006. – вип. 15. – С.22-29.
5. Бондаренко В.Ф. Ленд-гранд коледжі США: Основні періоди розвитку / В.Ф. Бондаренко //Наукові записки: зб. наук. Статей НПУ ім. М.П. Драгоманова (серія Педагогічні та історичні науки). – К., 2008. – Вип. 73. – С. 8–13.
6. Краткая история США / Гос. департамент США. Офис международных программ; пер. с англ. Шокотов Б.М. – М.:ППП (Проза. Поэзия. Публицистика), 1993. – 240с.
7. Кудін В.О. Освіта США та Японії / В.О.Кудін – К.: Лабораторія порівняльної педагогіки професійної освіти. – 1996. – 56с.
8. Eddy D.E. Colleges for our land and time: the land-grant idea in American education / D.E.Eddy. - New York: Harper & Brothers Publishers, 1957. – 328p.
9. Ашиток Н. Модернізація освіти на гуманістичних засадах / Надія Ашиток // Молодь і ринок. - 2018. - №7(162) – С.28-31.

ОСОБЛИВОСТІ ОБЛІКУ ВИТРАТ І ВИХОДУ ПРОДУКЦІЇ РОСЛИННИЦТВА НА СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВАХ

Бондаренко Наталія Миколаївна

к.е.н., доцент

Дніпровський національний університет ім. О. Гончара

м. Дніпро, Україна

Анотація. У статті досліджено особливості обліку операцій з виробництва та збирання продукції рослинництва на сільськогосподарських підприємствах. Всебічне урахування галузевих особливостей в процесі організації обліку у рослинництві дозволить своєчасно забезпечувати користувачів оперативною, достовірною та повною інформацією про кількість вирощеної продукції, її вартість, матеріальні, трудові та інші виробничі витрати структурних підрозділів і підприємства в цілому для потреб поточного, оперативного та стратегічного управління.

Ключові слова: виробництво, витрати, первинний документ, облік, продукція рослинництва, сільськогосподарське підприємство.

Основною метою обліку витрат на виробництво продукції рослинництва є повне та своєчасне відображення фактичного розміру витрат, контроль за їх використанням, а також контроль кількості виготовленої продукції та формування її собівартості.

Облік починається з фіксування отриманої інформації у первинних документах. Для цілей обліку витрат на виробництво продукції в галузі рослинництва первинну документацію слід згрупувати наступним чином:

- з обліку витрат праці;
- з обліку предметів праці;

- з обліку засобів праці;
- з обліку вартості робіт та послуг, виконаних сторонніми підприємствами (рис. 1).

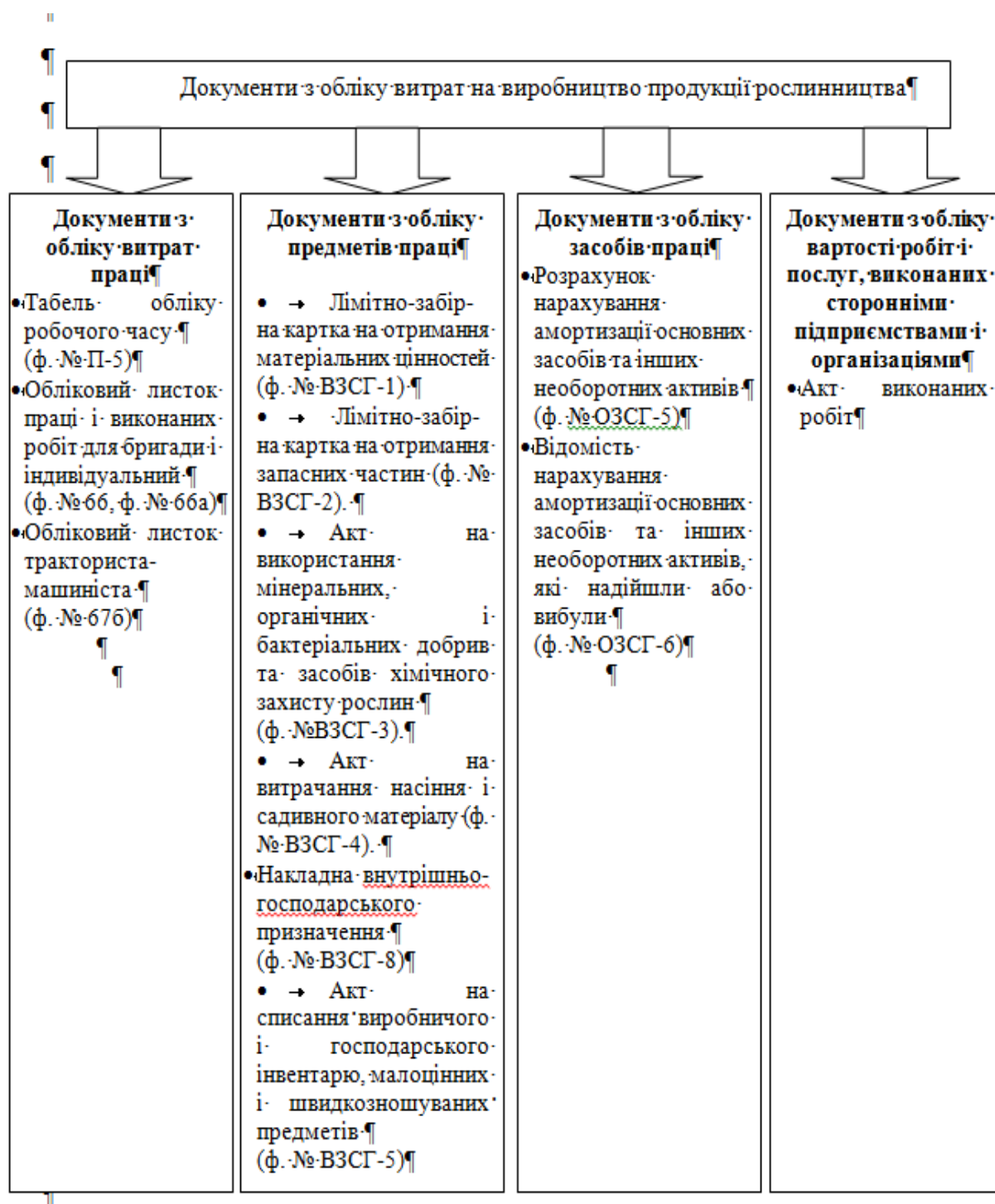

Рис. 1. Первинні документи з обліку витрат на виробництво продукції рослинництва [1]

Збирання врожаю — одна з найвідповідальніших робіт для сільськогосподарського підприємства. Головне його завдання — не допустити

втрат під час збирання, транспортування та доробки зерна. Однією зі складових цього процесу є забезпечення правильного обліку на всіх етапах вищезазначених робіт.

Документи по обліку виходу продукції фіксують одержання, оприбуткування продукції. Продукція рослинництва надходить у господарство в стислі строки при різних погодних умовах. Тому правильна організація обліку надходження продукції і її рух має важливе значення. Ще до початку збирання врожаю проводиться підготовча робота: необхідно перевірити як підготовлені місця приймання і зберігання продукції, стан вагового господарства, проінструктувати завідуючих токами, вагарів, комірників і інших матеріально відповідальних осіб.

Бухгалтер, який веде облік надходження і оприбуткування продукції рослинництва встановлює обов'язки кожного з них по оформленню продукції, яка надходить від врожаю первинними документами.

Первинний облік зернової продукції, одержаної від врожаю, можна здійснювати кількома методами:

- з використанням талонів для обліку збирання зерна;
- з використанням реєстрів для обліку збирання зерна;
- з використанням путівок для обліку збирання зерна.

Кожне підприємство вибирає найбільш прийнятний саме для нього спосіб обліку продукції, головне – забезпечити контроль на кожному етапі.

Незалежно від методу первинного обліку зернової продукції, одержаної від врожаю інформація відображається у таких документах: Відомість руху зерна (ф. № 80 с-г); Книга складського обліку (ф. № ВЗСГ-10), Журнал вагаря.

Значну частину первинних документів на сільськогосподарських підприємствах складають безпосередньо на виробництві, тобто в польових умовах, а потім їх здебільшого додатково опрацьовують, систематизують і групують у накопичувальних документах, і лише після цього використовують для списання витрат.

Так як в галузі рослинництва використовується велика кількість різноманітних документів як по обліку витрат, так і по обліку продукції, дані кожної групи документів при їх обробці систематизують за певними ознаками у відповідності з характером руху і використання документів.

В той же час в галузі рослинництва дані всіх документів обов'язково систематизуються по об'єктах обліку витрат – видах робіт і культурах. Для цієї систематизації використовують спеціально розроблені накопичувальні відомості і журнали.

У виробничому процесі галузі рослинництва при виконанні конкретних робіт проводяться різноманітні витрати: витрачаються нафтопродукти, насіння, добрива, частково зношуються машини і інші основні засоби, оплачується праця робітників і інше. Всі ці конкретні витрати в обліку повинні накопичуватись окремо. Тобто, в бухгалтерському обліку витрати рослинництва не можуть обліковуватися загальною сумою, облік повинен вестись постатейно (по статтях витрат відповідно їх номенклатурі при калькулюванні собівартості).

Таким чином, у відповідності до особливостей виробничого процесу в галузі рослинництва в обліку повинен бути забезпечений розподіл витрат і одержання відповідних підсумкових даних по роках виробництва, по основних видах виробництв і культурах, по основних видах виконуваних робіт, по основних статтях витрат, по конкретних підрозділах господарства.

Що відноситься до першої ознаки, то роздільне одержання даних про витрати по роках виробництва забезпечується за рахунок відкриття окремих аналітичних рахунків витрат під продукцію врожаю поточного і наступного років. На початку кожного року витрати, які перейшли з попереднього року, включають у витрати під урожай поточного року; витрати під урожай наступного року виділяються окремо.

Розподіл витрат на вирощування продукції рослинництва по видах, тобто постатейний облік витрат, забезпечується за рахунок відповідної побудови форми рахунків.

Особливим для сільськогосподарських підприємств є використання індивідуального переліку статей витрат, що може різнитися в залежності від видів здійснюваної діяльності, специфіки виробництва певних видів продукції. Ці статті сільськогосподарське підприємство встановлює самостійно та їх перелік мають наводити у додатках до Наказу про облікову політику (рис. 2).

Рис. 2. Калькуляційні статті на виробництво продукції рослинництва

Джерело: розроблено автором на підставі [2]

Синтетичний облік витрат та виходу продукції рослинництва ведуть на рахунок 23 «Виробництво», до якого відкривають субрахунок 1 «Рослинництво». Витрати рослинництва відображають по дебету субрахунка 231 «Рослинництво». По кредиту субрахунку 231 «Рослинництво» обліковують вихід продукції рослинництва за їх плановою собівартістю в кореспонденції з дебетом рахунків: 27 «Продукція сільськогосподарського виробництва» на вартість готової продукції, призначеної для реалізації; 208 «Матеріали сільськогосподарського призначення» на вартість насіння, кормів і посадкового матеріалу, 977 «Інші витрати діяльності» – на суму витрат на посівах, що загинули від стихійного лиха.

Схематично організація обліку витрат на субрахунку 231 «Рослинництво» зображена на рис. 3.

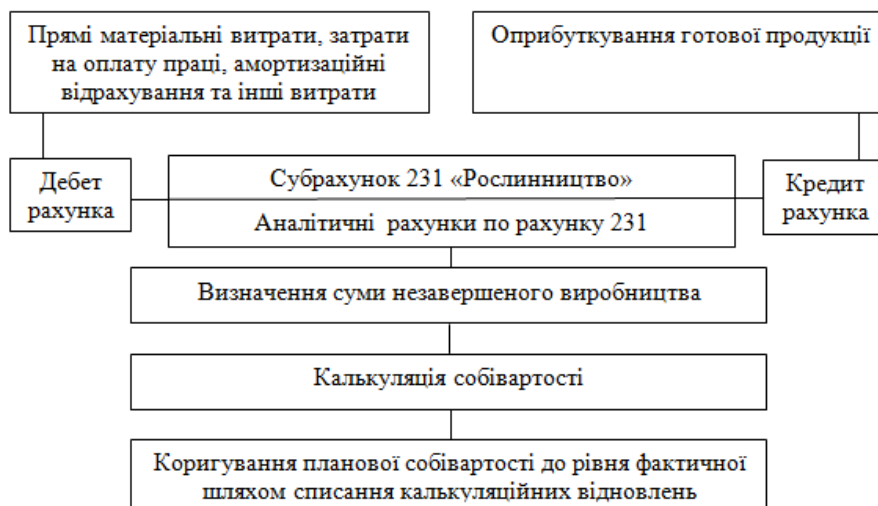

Рис. 3. Схема організації обліку витрат на рахунку 231 «Рослинництво»

В кінці року за встановленою методикою визначають фактичну собівартість одержаної від врожаю продукції рослинництва і планову собівартість коригують до фактичного рівня. Суму коригування відображають по кредиту субрахунку 231 «Рослинництво» і дебету тих рахунків, де була використана продукція рослинництва врожаю поточного року (23 «Виробництво», 90 «Собівартість реалізації», 27 «Продукція сільськогосподарського виробництва» тощо).

Таким чином, правильно організований облік повинен дати змогу підприємствам вірно та своєчасно визначати розрахункові показники, які характеризують господарську діяльність підприємства. За допомогою інформації, яку забезпечують первинні документи, вірно визначати собівартість продукції, робити аналіз виробництва продукції та виявляти шляхи підвищення ефективності її виробництва. Дані отримані з документів, повинні відображати весь хід виробництва, успіхи і недоліки у виробництві. Облік повинен забезпечувати контроль за використанням всіх видів виробничих ресурсів, а також обсягу виробленої продукції в натуральних та грошових вимірниках.

Загальні принципи калькулювання є однаковими для всіх сільськогосподарських підприємств, проте конкретні переліки витрат на сільськогосподарських підприємствах відрізняються. Тому формування таких переліків повинно бути зафіксовано в обліковій політиці підприємства, адже

точність і обґрунтованість калькуляційних розрахунків – важлива передумова об’єктивності цілого ряду економічних показників.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Бондаренко Н.М. Документальне оформлення операцій з виробництва та збирання зерна на сільськогосподарських підприємствах / Н.М. Бондаренко, К.О. Барміна // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Економічні науки. – 2015. – Випуск 10. – С.161-165.
2. Методичні рекомендації з планування, обліку та калькулювання собівартості продукції сільськогосподарських підприємств: наказ Міністерства аграрної політики України від 18.05.2001 р. №132 (зі змінами і доповненнями).
[Електронний ресурс] – Режим доступу:
<https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0132555-01>

УДК 616.33+616.342]-002.44-036.1-092:616.12-008.331.1:616.379-008.64

**КЛІНІЧНИЙ ПЕРЕБІГ ПЕПТИЧНОЇ ВИРАЗКИ ШЛУНКА ТА
ДВНАДЦЯТИПАЛОЇ КИШКИ У ПОЄДНАННІ З ЦУКРОВИМ
ДІАБЕТОМ ТИПУ 2**

Буздуган Інна Олексіївна

к.мед.н.,асистент

Скринська Наталія Анатоліївна

Студентка

Кафедра внутрішньої медицини та інфекційних хвороб
ВДНЗУ «Буковинський державний медичний університет»

Україна, м. Чернівці

Анотація. В статті висвітлено уявлення щодо спільних патогенетичних рис пептичної виразки шлунка (ПВШ) та дванадцятипалої кишки (ДПК), артеріальної гіпертензії (АГ) і цукрового діабету типу 2 (ЦД 2). Серед факторів впливу на ендотелій є: дисліпідемія (ДЛП), гіперінсулінемії (ГІ) гіперурикемія, активація оксидантного стресу й хронічного запалення, присутність інфекції (*H.pylori*) [1, 3, 7].

Ключові слова: пептична виразка шлунка, дванадцятипала кишка, цукровий діабет типу 2, клініка, *Helicobacter pylori*.

Вступ. Останніми роками сформувались уявлення щодо спільних патогенетичних рис пептичної виразки шлунка (ПВШ) та дванадцятипалої кишки (ДПК), артеріальної гіпертензії (АГ) і цукрового діабету типу 2 (ЦД 2). Серед факторів впливу на ендотелій є: дисліпідемія (ДЛП), гіперінсулінемії (ГІ) гіперурикемія, активація оксидантного стресу й хронічного запалення, присутність інфекції (*H.pylori*) [1, 3, 7].

Мета роботи. Вивчити функціональний стан ендотелію у хворих на пептичну виразку шлунка та дванадцятипалої кишки поєднану з артеріальною гіпертензією і цукровим діабетом типу 2.

Матеріали та методи дослідження. Для досягнення поставленої мети за допомогою сучасних біохімічних та інструментальних методів дослідження було обстежено 100 хворих, які знаходились на стаціонарному лікуванні в гастроентерологічному відділенні ОКУ «Чернівецька обласна клінічна лікарня» та Чернівецькому обласному ендокринологічному диспансері у 2013-2015 рр. З них: 40 пацієнтів з ПВШ та ДПК (група 1); 40 пацієнтів з ПВШ та ДПК у поєднанні з АГ і ЦД2 (група 2); 20 - практично здорових осіб (ПЗО) (група 3). Критерії включення в дослідження: пептична виразка шлунка та дванадцятипалої кишки Нр-асоційована; АГ І стадії 1-го ступеня та ІІ стадії 2-го ступеня; ЦД 2 легкої тяжкості, компенсований та середньої тяжкості, субкомпенсований.

Програма обстеження включала: збір; об'єктивних даних, даних анамнезу захворювання, лабораторних та інструментальних методів дослідження. Артеріальну гіпертензію (АГ) діагностували при рівні систолічного артеріального тиску ≥ 140 мм рт. ст. та/або діастолічного артеріального тиску ≥ 90 мм рт. ст.. Гіперхолестеринемію визначали при рівні загального холестерину (ЗХС) $\geq 5,2$ ммоль/л. Критерієм нормальної маси тіла вважали індекс маси тіла (ІМТ) $20-24,9$ кг/м², надлишкової маси тіла – $25-29,9$ кг/м², ожиріння – $\text{ІМТ} \geq 30$ кг/м².

Антиоксидантну систему оцінювали за допомогою вміст у крові глутатіону відновленого (ГВ), глутатіонпероксидази (ГП), глутатіон-S-трансферази (ГТ), вмісту малонового альдегіду (МА) в плазмі крові та еритроцитах.

Ендотеліальні клітини визначали за допомогою методики Н.Н. Петрищева, О.А. Берковича. VCAM-1 визначали методом ІФА (США).

Індекс атерогенності (ІА) обчислювали за формулою А.М. Клімова:

$$\text{ІА} = (\text{ЗХ} - \text{ЛПНЩ}) / \text{ЛПВЩ}$$

Статистичний аналіз проводили з використанням програми SPSS Statistics 17 Multilanguage.

Результати дослідження та їх обговорення.

Клінічна характеристика та дисліпідемія наведена у табл.1.

При оцінці ІМТ спостерігається підвищення його у групах хворих 2 та 3 порівняно з практично здоровими особами (у 2,9 рази та у 1,6 рази).

Рівень ЗХ був вірогідно підвищений у всіх досліджених групах порівняно з групою 1. Максимально високий рівень ЗХ спостерігався у групі 3 (у 1,9 рази ($p<0,01$)) та дещо нижчий у групі 2 (у 1,54 рази ($p<0,01$)).

Показник ТГ підвищений у хворих на ПВШ та ДПК на 28,14% ($p<0,05$) у порівнянні з третьою групою та на 39,62% ($p<0,05$) у порівнянні з першою групою. Проте, зниження вмісту ЛПВЩ спостерігається у хворих з ПВШ та ДПК у поєднанні з АГ і ЦД 2 на 35% ($p<0,05$) та у хворих з ПВШ та ДПК - на 27,81% ($p<0,05$) в порівнянні з даними ПЗО, а у порівнянні з групою хворих без супутньої патології - на 20% ($p<0,05$).

При визначенні рівня ЛПНЩ в крові встановлено, що його достовірно підвищення спостерігається у 2 – й групі на 27,19% ($p<0,05$) та у 3 – й групі - на 33,72% ($p<0,05$), а також, на 15,7% ($p<0,05$) у групі 2 у порівнянні з групою 3.

Водночас спостерігається достовірно підвищення КА у хворих з ПВШ та ДПК, поєднаної з АГ і ЦД 2 на 50,65% ($p<0,01$) та у хворих з ПВШ та ДПК з відсутністю супутньої патології на 36,49% ($p<0,01$) у порівнянні з ПЗО та на 22,28% ($p<0,01$) - у порівнянні із групою хворих без АГ і ЦД 2.

Розвиток атерогенної дисліпідемії та зниження толерантності до інсуліну призводять до хронічного імунного запалення, підсилення проліферації гладком'язових клітин і фібробластів, підвищення активності рецепторів ЛПНЩ і синтезу ендогенного холестерину в клітинах судинної стінки [6], що є причиною в розвитку та прогресуванню цілого ряду системних патологій (АГ, атеросклерозу, ЦД 2, тощо) [5].

Таблиця 1

Клінічна характеристика та дисліпідемія обстежених осіб

Показники	ПЗО (n=20)	ПВШ та ДПК (n=40)	ПВШ та ДПК із АГ і ЦД2 (n=40)
АТ, мм.рт.ст	САТ-122,8±1,12 ДАТ-83,1±1,2	САТ-132± 2,16 ДАТ-89,8±2,07	САТ-164,86±5,89 */** ДАТ-97,03±2,68 */**
ІМТ, кг/м ²	22,98±0,42	26,86±0,34	36,09±0,39 */**
ЗХ, ммоль/л	3,17±0,29	4,89±0,23 #	5,97±0,07 #/##
ТГ, ммоль/л	133,62±4,39	150,09±4,25	224,36±17,48 */**
ЛПНЩ, ммоль/л	2,28±0,42	2,90±0,20*	3,44±0,08 */**
ЛПВЩ, ммоль/л	1,33±0,13	0,96±0,07*	0,76±0,03 */**
КА	2,68±0,53	4,22±0,43#	5,43±0,25 #/##
Примітка	* - достовірність відмінностей (p<0,05) між показниками в 1-ій та 2-ій, 1-ій та 3-ій групах;		
	** - достовірність відмінностей (p<0,05) між показниками в 2-ій та 3-ій групах;		
	# - достовірність відмінностей (p<0,01) між показниками в 1-ій та 2-ій, 1-ій та 3-ій групах;		
	## - достовірність відмінностей (p<0,01) між показниками в 2-ій та 3-ій групах.		

Показники функціонального стану ендотелію у хворих на ПВШ та ДПК із АГ і ЦД 2 представлені у табл. 2.

Однією із форм ендотеліальної дисфункції є адгезивна ЕД, яка проявляється гіперекспресією ендотеліальних молекул адгезії і пояснюється як прояв системного характеру.

При дослідженні VCAM-1 спостерігається підвищення даного показника у групі 2 в 2,9 рази ($p < 0,05$) та у 5,88 рази ($p < 0,05$) у групі 3 в порівнянні з групою 1.

Водночас МА в еритроцитах (МА ер.) у групі 2 становить – $(9,98 \pm 0,14 \text{ мкМ/л})$, групі 3 – $(13,21 \pm 0,13 \text{ мкМ/л})$, групі 1 – $(5,19 \pm 0,37 \text{ мкМ/л})$, що свідчить про достовірне збільшення МА ер. в 1,92 рази ($p < 0,05$) та в 2,54 рази ($p < 0,05$) в 2-й та 3-й групах в порівнянні із групою ПЗО. Вміст МА в плазмі крові у 2-й групі достовірно підвищився в 1,87 рази ($p < 0,05$), у третій – в 2,76 рази ($p < 0,05$) порівняно з 1-шою групою. Порівнюючи групу 2 і групу 3, при наявності АГ і ЦД 2, МА в плазмі крові достовірно підвищився в 1,48 рази ($p < 0,05$).

Аналіз результатів дослідження системи глутатіону показав, що вміст ГВ у крові зменшується в обох групах пацієнтів по відношенню до ПЗО відповідно на 28,87% та 46,39% ($p < 0,05$).

Що стосується показників активності глутатіонпероксидази, то у хворих на ПВШ та ДПК вони були різнонаправленими залежно від наявності АГ і ЦД 2. За відсутності супровідної патології цей показник достовірно підвищувався на 35,84% ($p < 0,05$). Поява АГ і ЦД 2 супроводжувалась підвищенням активності глутатіонпероксидази на 35,6% ($p < 0,05$) у порівнянні із хворими на ПВШ та ДПК без АГ і ЦД 2 та на 71,44% у порівнянні з групою ПЗО.

Активність глутатіон-S-трансферази вірогідно підвищувались у 2-ій групі (на 22,46%, $p < 0,01$) та у 3-ій групі (на 45,87% ; $p < 0,01$) у порівнянні з групою практично здорових осіб. Проте у групі хворих на ПВШ та ДПК із АГ і ЦД 2 спостерігається підвищення даного показника на 23,41% у порівнянні з групою хворих без супутньої патології.

Виявлене зниження концентрації глутатіону є наслідком підвищеного метаболізму через його безпосереднє залучення в детоксикацію цитотоксичних, канцерогенних сполук екзогенного та ендогенного походження [2]. VCAM1 є трансмембранним глікопротеїном 1-го типу, що експресується на поверхні

ендотеліальних клітин і макрофагів, порушення якого призводить до прискореного лейкоцитарного роллінгу, адгезії та міграції в субендотеліальний простір[4].

Таблиця 2

Показники функціонального стану ендотелію у хворих на ПВШ та ДПК із АГ і ЦД 2

<i>Показники</i>	<i>ПЗО (n=20)</i>	<i>ПВШ та ДПК (n=40)</i>	<i>ПВШ та ДПК із АГ і ЦД2 (n=40)</i>
VCAM-1, ng/ml	551,43±119,28	1985,29±129,30 *	3530,45±108,25#/**
МА ер., мкМ/л	5,19±0,37	9,98±0,14*	13,21±0,13 */**
МА пл., мкМ/л	2,15±0,23	4,01±0,12*	5,93±0,12*/**
ГВ, ммоль/л	0,98±0,07	0,69± 0,06*	0,42±0,02*/**
ГП, нмоль Гл- SH на 1 г НВ за 1 хв.	149,7±5,98	203,35± 11,33*	256,65± 7,1*/**
ГТ, нмоль Гл- SH на 1 г НВ за 1 хв.	117,5±1,97	143,89±5,61*	171,4± 6,6*/**
ДЕК	3,68±0,12	6,47±0,21*	9,52±0,07*/**
Примітка	* - достовірність відмінностей (p<0,05) між показниками в 1-ій та 2-ій, 1-ій та 3-ій групах;		
	** - достовірність відмінностей (p<0,05) між показниками в 2-ій та 3-ій групах;		
	# - достовірність відмінностей (p<0,01) між показниками в 1-ій та 2-ій, 1-ій та 3-ій групах;		
	## - достовірність відмінностей (p<0,01) між показниками в 2-ій та 3-ій групах;		

Рівень ДЕК достовірно підвищується у хворих на ПВШ та ДПК з АГ і ЦД2. Порівнюючи хворих на ПВШ та ДПК у поєднанні із АГ і ЦД2 ($9,52 \pm 0,17$) ($p < 0,05$), спостерігається підвищення даного показника у 2,57 рази у порівнянні із групою 1 ($3,68 \pm 0,09$) ($p < 0,05$), та у 1,57 рази – з групою 2 ($p < 0,05$).

Ендотеліальні клітини, регулюють судинний тонус, гемостаз крові, фібриноліз, підтримують бар'єр проникності для забезпечення обміну і активного транспорту субстанцій в артеріальну стінку. Порушення структури ендотеліальних клітин призводить до локальних змін в активності ендотелію, що включає підвищену проникність для плазмових ліпопротеїдів та дисбалансу локальних тромбогенних субстанцій [3].

Висновки.

1. Розвиток дисфункції ендотелію (підвищення VCAM-1, ДЕК) у хворих на ПВШ та ДПК із АГ і ЦД 2 прогресує
2. ПВШ та ДПК, АГ та ЦД 2 перебігають з синдромом «взаємного обтяження», що супроводжується вираженою дисліпідемією, виснаженням системи антиоксидантного захисту, підвищенням показників глутатіонової системи.
3. У мірі зростання ступеня інсулінрезистентності, метаболічної інтоксикації та призводить до порушення мікроциркуляції.

Перспективою подальших наукових досліджень у цьому напрямку є вивчення взаємозв'язків між ендотеліальною дисфункцією та гемостазом крові у хворих на пептичну виразку шлунка та дванадцятипалої кишки у поєднанні з артеріальною гіпертензією і цукровим діабетом типу 2 та шляхи їх корекції.

Резюме. Выучили функциональное состояние эндотелия у больных с пептической язвой желудка (ПЯЖ) и двенадцатиперстной кишки (ДПК) в зависимости от наличия артериальной гипертензии (АГ) и сахарного диабета типа 2 (СД2). Установлено повышение экспрессии молекулы адгезии сосудистых клеток - 1 (VCAM - 1) и количества десквамowanych эндотелиальных клеток (ДЕК), нарушение липидного обмена и оксидантно-

протиоксидантної системи, що свідечує про порушення функції ендотелію та мікроциркуляції.

ЛІТЕРАТУРА.

1. Вдовиченко В.І. Пептична виразка у хворих на цукровий діабет / В.І. Вдовиченко, Н.В. Гутвірт // Сучасна гастроентерологія. - 2009. - №5 (49). - С. 107 – 110.
2. Височин М.В. Стан систем перекисного окислення ліпідів та антиоксидантного захисту у хворих з пептичною виразкою дванадцятипалої кишки у поєднанні з хронічним обструктивним захворюванням легень / М.В. Височин, Л.М. Іванова // Сучасн. гастроентерол. - 2009. - №2 (46). - С. 38 - 40.
3. Association between vascular endothelial growth factor and hypertension in children and adolescents type I diabetes mellitus / K. Zorena¹, J.Mys'liwska, M. Mys'liwiec // J. Hum. Hypert. – 2010. – Vol. 24. – P. 755 -762.
4. Boehme M. Prevalence of silent gastric ulcer, erosions of Severe acute gastritis in patients with type 2 diabetes mellitus: A cross sectional study / M. Boehme, F. Autschbach, C. Ell // Hepatogastroenterol. J. – 2007. – Vol. 54, № 74. – P. 643-648.
5. Coleman J.D. The oxidative stress mediator 4 hydroxynonenal is an intracellular agonist of the nuclear receptor peroxisome proliferator activated receptor β/δ (PPAR β/δ) / J.D. Coleman, K.S. Prabhu, J.T. Thompson // Free Radic. Biol. Med.- 2007. - Vol. 42. - P. 1155 - 1164.
6. The relationship between vascular endothelial growth factor (vegf) and microalbuminuria in patients with essential hypertension / E. F. Ayerden, E. Haksun, D. B. Ulver [et al.] // Inter. Med. - 2008. - Vol. 47. - P. 1511 - 1516.
7. Thomsen R. Diabetes and 30 day mortality from peptic ulcer bleeding and perforation / R. Thomsen, A. Riis, S.Christensen // Diabetes Care.- 2006. - Vol. 29. - P. 805 - 810.

УДК: 330.338

ЕКОНОМІЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ПІДПРИЄМСТВА: ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ

Васьківська Катерина Володимирівна

д. е. н., професор

Львівський національний університет

імені Івана Франка

м. Львів, Україна

Католицький університет Любелський Івана Павла II

Люблін, Польща

Шеленко Діана Іванівна

к.е.н., доцент

ДВНЗ «Прикарпатський національний університет

імені Василя Стефаника»

м. Івано-Франківськ, Україна

Лозінська Любов Дмитрівна

аспірантка, ДВНЗ «Прикарпатський

національний університет імені Василя Стефаника»

м. Івано-Франківськ, Україна

Галімух Юлія Олександрівна

головний експерт відділу ринків, Антимонопольний комітет України

м. Київ, Україна

Анотація. Розглянуто суть та структурні компоненти економічного потенціалу підприємства, виділено виробничий, кадровий, інформаційний, інвестиційно-інноваційний потенціали та стратегію розвитку. Відмічено, що функціонування підприємства взаємозалежить від розвитку компетенцій самого підприємства. Підкреслено, що можливості підприємства слід розглядати, як здійснення послідовної виробничо-господарської діяльності, а здатності проявляються у

властивостях економічного потенціалу, саме втілення можливостей відбувається через створення підприємством цінностей, які конкретизуються у кінцевих результатах діяльності.

Ключові слова: економічний потенціал підприємства, структурні компоненти, можливості, здатність, компетенції підприємства.

Підприємство повинно формувати свій економічний потенціал таким чином, щоб постійно збільшувати можливості ефективного вирішення виробничо-господарських проблем і покращувати своє становище стосовно ринку. А конкурентну позицію підприємства можна розглядати фінансову стійкість в даному сегменті ринку, яка підтверджена обсягом продажів. Конкурентна позиція підприємства залежить від ключових факторів успіху: знання, вміння, мобільність, інноваційні технології, організація маркетингу, диверсифікація виробництва, розширення асортименту тощо [2, с. 5-7].

Економічний потенціал підприємства є реальною здатністю здійснювати цілеспрямовану виробничо-господарську діяльність, яка відповідає стратегії розвитку підприємства. Саме тому, вважаємо, що економічний потенціал підприємства доцільно розглядати як можливість і здатність підприємства розвиватися, у певний момент час, відповідно до поставлених цілей, у визначеному напрямі нарощувати конкурентні переваги.

Структура економічного потенціалу підприємства представляє собою сукупність наступних структурних компонентів: виробничий потенціал (власний капітал та залучений капітал, платоспроможність, ліквідність, управління дебіторською заборгованістю, управління розподілом прибутку, управління оборотними активами); стратегія розвитку (економічна стратегія, прогнозування, маркетинг, бенчмаркінг, внутрішній консалтинг, контролінг, оцінювання економічних ризиків, конкурентні переваги, диверсифікація продукції, кадровий потенціал, екологічна продукція, сталий розвиток); інвестиційно-інноваційний потенціал (формування активів, інвестиційна привабливість, ефективність інвестицій, формування інвестиційного портфеля,

управління оборотними активами); інформаційний потенціал, який є сукупністю механізмів організаційної взаємодії, що дозволяють на основі систематичного аналізу зовнішнього й внутрішнього середовища одержувати необхідний обсяг інформації про поточний стан і передбачувані зміни [4] та кадровий потенціал.

Функціонування підприємства тісно взаємозалежить від розвитку компетенцій самого підприємства. Зокрема, можливості підприємства доцільно розглядати, як здійснення послідовної виробничо-господарської діяльності, а здатності проявляються у властивостях економічного потенціалу. Втілення можливостей відбувається через створення підприємством цінностей, які є універсальною характеристикою виконання основних поставлених завдань, а цінності, які створюються, конкретизуються у результатах, а саме у набутих підприємством вигодах [3, с. 141-145].

Втілення можливостей відбувається через створення підприємством цінностей, які є універсальною характеристикою виконання основних поставлених завдань, а цінності, які створюються, конкретизуються у результатах, а саме у набутих підприємством вигодах.

Можливість інтеграції технічних, технологічних, управлінських та організаційних знань для кожного підприємства тісно взаємопов'язана з наступними ключовими компетенціями:

зовнішні та внутрішні відносини підприємства, що визначають відносини з працівниками, постачальниками, замовниками, конкурентами, що створює для підприємства можливості здобувати організаційні знання та набувати гнучкої реакції щодо змін навколишнього середовища;

- імідж підприємства - стратегічна позиція підприємства в очах клієнтів. Клієнти отримують інформацію щодо підприємства, його продукції та формують власну думку;

- інновації – виробництво нових, якісніших продуктів, пошук економічно ефективних рішень у галузі техніки, технології, організації та управління. Ринкові зміни змушують підприємства швидше реагувати на потреби клієнтів.

Ці потреби можна задовольнити завдяки інноваціям, особливо продуктовим, які як нові продукти розширюють виробничий портфель та збагачують ринкові пропозиції [1, с. 142-145];

- власні джерела конкурентної переваги, а саме, природна монополія, ексклюзивність (наприклад, ліцензії, концесії), які сприяють економічному успіху підприємств та довгостроковому розвитку.

Доцільно підкреслити, що використання системно-комплексного підходу дозволило розглянути економічний потенціал підприємства не лише як обсяг ресурсів, а й, як наявність можливостей та здібностей, що допомогло серед структурних компонентів виділити виробничий, кадровий, інформаційний, інвестиційно-інноваційний потенціали та стратегію розвитку. Зокрема, використання людського фактору в управлінні економічним потенціалом підприємства сприяє досягненню максимально можливого економічного результату за умови наявності власного капіталу, достатнього для виконання умов платоспроможності та ліквідності, а також можливості залучення інвестицій, використання інноваційних технологій та підходів у виробничих процесах, що забезпечує прозорість як в поточному, так і в майбутньому періодах, сприяє досягненню стратегічних цілей. А, запропонована модель взаємозв'язку і взаємозалежності економічного потенціалу підприємства від зовнішнього середовища, дозволяє досягнути головної цілі виробничо-господарської діяльності підприємства.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Васьківська К.В., Децик О.І. Інвестиційна діяльність суб'єктів підприємництва в системі бізнес-адміністрування. Монографія. За заг. ред. К. В. Васьківської. Львів : «ГАЛИЧ-ПРЕС», 2019. 192 с.
2. Васьківська К. В., Науменко В. В., Довбенко А. Я., Шуєва Д. Д. Активізація підприємницької діяльності об'єднаних територіальних громад в умовах різноукладності. Вісник ЛНАУ: економіка АПК. 2019. № 26. С. 5-10. URL: <https://doi.org/10.31734/economics2019.26.005> (Дата доступу: 15.03.2020).

3. Костирко Р. О. Комплексний підхід до стратегічного аналізу потенціалу фінансово-економічної стійкості господарюючого суб'єкта. Вісник Нац. університету "Львівська Політехніка". Серія: Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку. 2007. № 578. С. 141 -145.
4. Сабадирьова А. Л. Організаційні основи інформаційної системи оцінки потенціалу промислового підприємства. URL : <http://dspace.oneu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/444/1/%D0%A1%D0%>. pdf (дата звернення 20.03.2020).

ДЕПОНУВАННЯ КОЛЕКЦІЇ ВІВСА В УМОВАХ IN VITRO

Войтовська Вікторія Іванівна

к. с.-г. наук, ст. науковий співробітник

Інститут біоенергетичних культур та цукрових
буряків НААН України. м. Київ, Україна.

Третякова Світлана Олексіївна

к. с.-г. наук, старший викладач

Кононенко Лідія Михайлівна

к. с.-г. наук, доцент

Мазур Роман Сергійович

студент

Уманський національний університет

м. Умань

Анотація. Розроблено та проаналізовано процес депонування колекції вівса in vitro, залежно від генотипу, низьких позитивних температур і складу живильного середовища.

Ключові слова: живильне середовище, температурний режим, концентрації, цитокініни, вуглеводи, тривалість зберігання.

Постановка проблеми. У світі стрімко зріс інтерес до вівса і його площі на сьогодні займають уже п'яте місце після таких цінних культур, як пшениця, кукурудза, рис, ячмінь [1]. Для створення сортів вівса з комплексом господарсько-цінних ознак важлива системи знань про мінливість і закономірності спадкування кожної ознаки, їх генетичну природу, кореляційні зв'язки та відпрацювання селекційних процесів для отримання, як генетично-ідентичних так і змінених форм рослинних матеріалів. Тому, для отримання

цінного матеріалу усе частіше використовують біотехнологічні методи, які дозволяють прискорювати процеси отримання вихідного матеріалу, а також забезпечують їх довготривале збереження. На сьогодні селекціонери для отримання цінного матеріалу культур усе частіше застосовують біотехнологічні методи, які прискорюють процеси отримання вихідного матеріалу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У селекції вівса ярого розрізняють чотири основні напрями використання: кормове зернове, харчове зернове, кормове укісне і пасовищне. Овес посівний поділяється на плівчасті та голозерні форми. Сорти вівса, що знаходяться в реєстрі сортів рослин України, належать до двох різновидів (*mutica i aurea*) [2].

Овес ярий посівний відноситься до основних культур, що вирощуються на зернофуражні, кормові цілі та для виробництва продуктів харчування. Оптимальне поєднання в зерні вівса білків (9 – 19%), жирів (3 – 6%), крохмалю (40 – 45%), клітковини (8 – 9%) і вуглеводів, а також присутність необхідних для людини вітамінів, мікроелементів, антиоксидантів, стиролів та інших біологічно активних компонентів дозволяє назвати його повноцінним продуктом харчування [3].

Широко використовується овес і в лікувальних цілях. За останні роки в зерні і зеленій масі вівса відкриті унікальні сполуки під назвою *avenatramides* (вівсяні аміди) – це група поліфенольних алкалоїдів з антиоксидантними властивостями, які захищають організм від пошкодження клітинних мембран, запобігають раковим і серцевим захворюванням, віковим змінам, зменшують запальні процеси у м'язах при інтенсивних навантаженнях.

Овес є цінною культурою для сівозміни через здатність перешкоджати поширенню грибкових захворювань, корневих гнилей. Завдяки добре розвиненій кореневій системі він росте на різних типах ґрунтів і серед зернових культур відзначається високою здатністю давати оптимальний урожай на бідних за родючістю ґрунтах [1, 3].

На даний час в Реєстрі сортів рослин України знаходиться більше 30 сортів вівса. Однак, у літературі відсутні дані про створення активної колекції вівса *in*

vitro та довготривале зберігання вихідних матеріалів цієї культури. Актуальність питання з вивчення умов та створення колекції культуральних рослин вівса не викликає сумнівів, тому, що ці матеріали можуть слугувати джерелом пришвидшення традиційного селекційного процесу.

Проте, деякі культури після декількох пасажів втрачають здатність до клонування і коефіцієнт їх розмноження знижується вдвічі, та виникає потреба вводити вихідний матеріал знову [4, 5].

Тому, усе частіше є необхідність збереження матеріалу *in vitro*. За використання певних умов культивування, депонування є тим способом, який забезпечує консервування та збереження вихідних генотипів культури впродовж тривалого часу без процесу пересаджування [6, 7]. Перевага даного методу полягає в тому, що він дозволяє значно знизити витрати на оздоровлення рослин, які вегетативно розмножуються, забезпечити збереження цінних форм, сортів і видів рослин. Для створення колекції не потрібно ні великої кількості посадкового матеріалу, ні великих площ. Колекція захищена від негативних впливів біотичних і абіотичних факторів [8, 9, 10, 11].

Для збереження генофонду *in vitro* можуть бути використані: суспензійна культура клітин; калусні культури; пилок і пильники; культура меристем пагонів; ізолювані коріння; зародки; вирощування асептично цілих рослини. Існують методичні підходи для вирішення проблеми збереження генофонду зберігання біологічних об'єктів, не порушуючи процесів росту (пересадочні колекції) зберігання при уповільненні або повної зупинки росту (депонування колекцій, кріозбереження).

Пересадочні колекції – це колекції, які підтримуються шляхом регулярних субкультивування. Недоліки пересадочних колекцій: 1) можливі зміни колекційних об'єктів; 2) трудомісткість; 3) необхідність значних витрат; 4) при тривалому субкультивування знижується здатність до регенерації цілої рослини. Депонування колекцій - збереження колекцій без частих пересадок [12 -21].

Сьогодні для культур розробляються способи депонування колекцій спрямовані на подовження періоду між пересадками об'єктів. Існує кілька способів, що лімітують ріст *in vitro*: зниження температури, при якій відбувається культивування (+1°C – +10°C) – найбільш доступний і широко поширений спосіб; внесення в живильне середовище для культивування речовин, які здатні уповільнювати зростання (осмотики: маніт, сорбіт, підвищення концентрації сахарози) або речовини гормональної природи і ретарданти (абсцизова кислота, гідразид малеїнова кислота, хлорхолінхлорид); зміна складу атмосферного повітря - гіпоксія, зниження атмосферного тиску до 0,5 мм рт. ст. [22-26].

Однак для кожної культури, сорту або навіть генотипу необхідно індивідуально визначати умови депонування. Тому метою роботи було створення оптимальних умов для формування та довготривалого збереження активної колекції вівса за розробки складу живильного середовища з вмістом різних мінеральних та гормональних компонентів, яке забезпечуватиме економічно доцільне збереження рослинного матеріалу *in vitro*.

Матеріали та методика досліджень. Дослідження проводили в секторі культури тканини і клітин *in vitro* відділу генетики і цитології біоенергетичних культур Інституту біоенергетичних культур і цукрових буряків НААН України. Інструменти та матеріали, посуд і живильні середовища та отриманий цифровий матеріал оброблено згідно з загальноприйнятих методик і методів [27-31]. Для депонування були використані культуральні рослини вівса селекційних зразків № 493 – 27; № 477 – 5; № 399 – 38; № 425 – 19 та сорти Декамерон і Дарунок.

Збереження матеріалу вівса проводили на живильних середовищах за прописами Мурасіге і Скуга MS (контроль 1) та Гамборга і Евелега GB або B5 (контроль 2), які були використані в якості стандартів. У живильні середовища додавали цитокініни: 6-фурфуриламінопурин (кінетин) та 6-бензиламінопурин (6 – БАП) та вуглеводи: цукроза і глюкоза. Концентрації залежно від варіантів для цитокінінів варіювали від 0,1 – 0,5 мг/л, а вуглеводів від 30 – 80 г/л.

Активну колекцію вівса зберігали та вивчали упродовж 12 місяців у культуральних приміщеннях за низьких позитивних температур залежно від варіанту $+ 6^{\circ}\text{C} - 16^{\circ}\text{C}$ та інтенсивності освітлення 2000 лк, відносній вологості 65–70%. Визначали та фіксували середній щомісячний приріст (см.), кількість сформованих пагонів (шт.), період активного росту рослин вівса (діб), відсоток збережених рослин (%), відмічали загальний стан рослин: здорові (%), інфіковані (%), некрози (%) [30-32].

Результати досліджень. Для збереження рослинного матеріалу *in vitro* здебільшого використовують депонування. За дотримання певних умов культивування, депонування є тим способом, який забезпечує збереження вихідних генотипів протягом тривалого часу без пересаджування.

Для депонування були використані культуральні рослини вівса різного селекційного напрямку в не укоріненному стані.

Нами були проведені дослідження з удосконалення складу живильного середовища для депонування. За контроль були обрані середовища за прописами Мурасіге і Скуга MS та Гамборга і Евелега GB. Слід відзначити, що для зберігання вівса найкращим виявилось середовище Гамборга і Евелега GB (контроль). Культуральні рослини вівса висаджували на живильні середовища з додаванням 6-фурфуріламінопурин (кінетин) та 6 – бензиламінопурин (6 – БАП) в концентрації від 0,1 – 0,5 мг/л.

Аналіз отриманих даних дозволяє констатувати, що концентрація БАП – 0,3 мг/л, яка була введена в живильне середовище, є найоптимальнішою, а збільшення концентрації БАП до 0,5 мг/л призводило до більш активного пагоноутворення вівса, що є недопустимим у процесі збереження колекції вівса *in vitro* (рис.1).

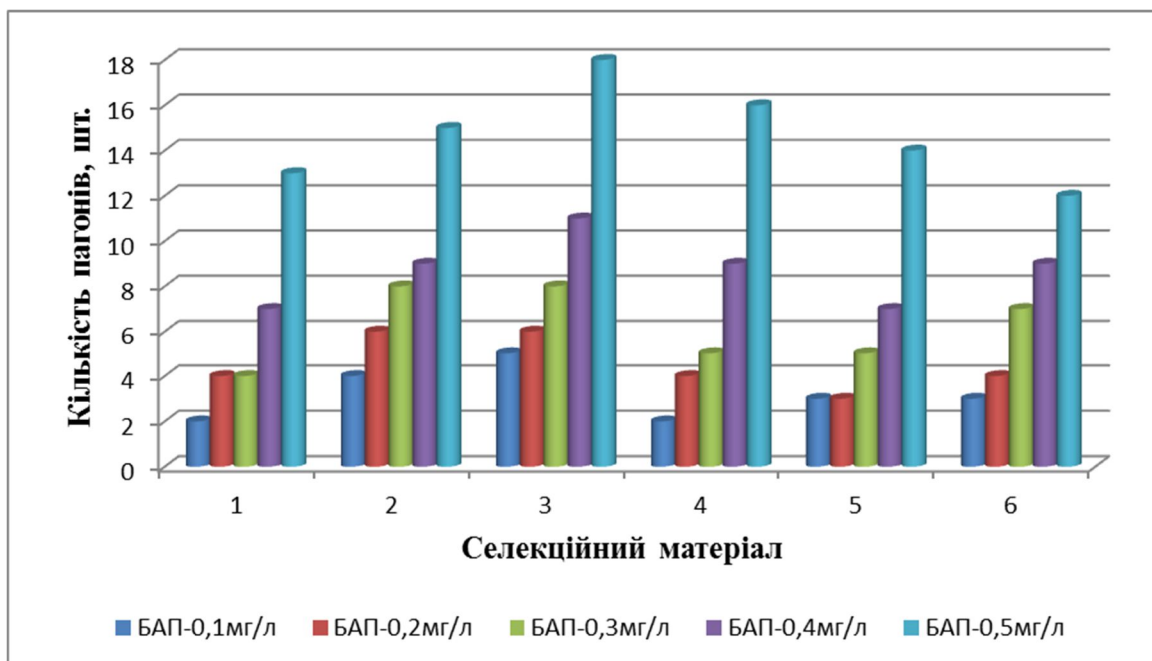

Рис.1. Вплив цитокінінів на пагоноутворення колекції вівса *in vitro*

Дослідженнями встановлено, що концентрація БАП 0,1 мг/л і 0,2 мг/л не впливала на пагоноутворення вівса. Однак слід відмітити, що при введенні цитокінінів у живильне середовище, результати отримані суперечливі. Так у сортах Декамерон і Дарунок, які знаходились під номерами 5 і 6 вплив цитокінінів був не суттєвий на відміну від селекційних зразків № 493 – 27; № 477 – 5; № 399 – 38; № 425 – 19. Встановлено, що не доцільно використовувати для вівса кінетин незалежно від концентрацій, тому, що він забезпечує утворення додаткових пагонів.

У живильне середовище окрім цитокінінів для тривалого зберігання рослин вівса вводили і вуглеводи. Ці речовини дозволяють уповільнювати розростання рослинного матеріалу та позитивно впливають на загальний стан рослин в цілому.

З літературних джерел відомо, що найбільш широко для депонування використовують цукрозу і глюкозу за різних концентрацій [33, 34]. Тому, нами було введено в живильне середовище цукрозу і глюкозу за концентрацій від 30 до 80 г/л.

Експериментально доведено, що незалежно від концентрацій глюкози, порівняно із цукрозою показники висоти і кількості пагонів були вищими, що

недоцільно при депонування колекції вівса (рис. 2). Тому, вважаємо, що глюкозу вводити до складу живильного середовища у якості вуглеводного живлення рослин не доцільно.

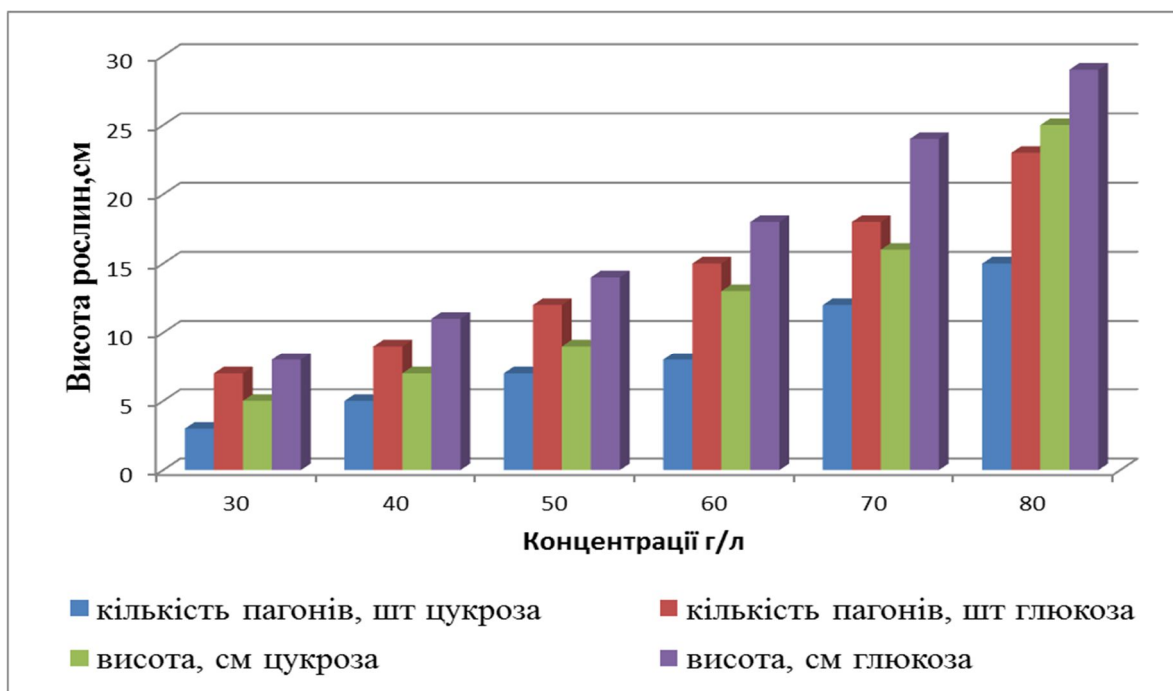

Рис. 2. Вплив цукрози за різних концентрацій на висоту рослин та кількість новоутворених пагонів вівса

Встановлено, що за концентрації цукрози 70 – 80 г/л культуральні рослини вівса мають висоту 16 – 25 см та кількість пагонів 12 – 15 шт., але під час довготривалого зберігання, вже після 6 місяців, вони стають більш пригніченими та спостерігається вищий відсоток уражених некрозом рослин. Доведено, що найефективнішими концентраціями цукрози є 40 г/л і 50 г/л, які дозволяють отримати меншу кількість пагонів від 5 до 7 штук та висоту культуральних рослин вівса 7 – 9 см.

Отже, для зберігання рослинного матеріалу у живильному середовищі необхідно збільшувати концентрацію цукрози до 40,0 – 50,0 г/л та зменшувати кількість БАП до 0,3 мг/л.

Одним із важливих факторів депонування рослин слід відмітити і вплив низьких позитивних температур. Аналізуючи літературні дані з даного питання, які вивчались на інших культурах, рекомендують використовувати температурні режими від + 6 до +16°C [35, 36].

Для досліджень нами було обрано температурні режими від $+6^{\circ}\text{C}$ до $+16^{\circ}\text{C}$, за яких вивчали стан та період збереження рослинного матеріалу (табл. 2).

Найнижчі показники висоти рослин 3 – 5 см, приросту $0,5\pm0,1$ та $0,5\pm0,2$ см, кількість пагонів 1 – 2 шт., активного росту 10 – 12 діб отримані за температурних режимів $+6^{\circ}\text{C}$ і $+8^{\circ}\text{C}$. Встановлено, що за цих температурних режимів вихідний матеріал вівса *in vitro* за довготривалого зберігання дозволяє рослинам в подальшому проходити стадію яровизації, що є небажаним явищем при депонуванні.

Аналіз даних вказує, що за температурного режиму $+10^{\circ}\text{C}$, було досягнуто незначного приросту $0,8\pm0,2$ см, висоти рослин 7 см, а кількість пагонів становила 3 – 4 шт., що є найоптимальнішим із досліджуваних варіантів. Високий відсоток збережених культуральних рослин вівса відмічено на 8 та 10 місяцях зберігання, і цей показник становив – 89% і 82 % відповідно. Експериментальним шляхом досліджено, що за температури $+10^{\circ}\text{C}$ та $+8^{\circ}\text{C}$ і $+6^{\circ}\text{C}$ за чотири місяці депонування рослинний матеріал був у не змінному стані і зберігся на 100 %, однак після тривалішого збереження відбулось істотне зниження кількості рослинного матеріалу.

За температурних режимів $+14^{\circ}\text{C}$ і $+12^{\circ}\text{C}$ та 65 і 55 діб активного росту вівса висота рослин становила 10 – 12 см, приріст досягав $1,3\pm0,3$ і $1,0\pm0,2$ см. Збереженого матеріалу за даних режимів отримано на рівні 42 та 45% культуральних рослин після 12 місяців зберігання.

Слід відмітити, що відсоток рослин у період збереження різко знижувався після 10 місяців депонування майже на всіх досліджуваних варіантах.

За температурного режиму $+16^{\circ}\text{C}$ усі досліджувані показники були значно вищими порівняно з іншими варіантами, а відсоток збереженого матеріалу становив лише 31%. Тому використання температури $+16^{\circ}\text{C}$ та вище не рекомендується для довготривалого збереження колекції вівса.

Таблиця 2 – Виживання культуральних рослин вівса за низьких позитивних температур і періоду збереження колекції *in vitro*

№ з/п	Температура, °C	H рослин, см	Приріст, см	Кількість пагонів, шт.	Актив. ріст рослин, діб	Рослин, % за період збереження, місяці				
						4	6	8	10	12
1	16	15	15±0,5	9-12	75	93,2	78	54,5	48,2	31
2	14	12	1,3±0,3	5-7	65	97,8	86	70	65	42
3	12	10	1,0±0,2	5-6	55	98,9	89	80	67	45
4	10	7	0,8±0,2	3-4	25	100	93	89	82	69,5
5	8	5	0,5±0,2	1-2	12	100	85	78	50	40
6	6	3	0,5±0,1	1	10	100	80	72	48	36

Одним із найважливіших показників у депонуванні є відсоток збережених рослин після 12 місяців культивування, із-за інфікування та некрозу рослинного матеріалу. Слід відмітити, що сорти Декамерон і Дарунок мали найнижчий відсоток інфікованих рослин від 0,6 до 1,2 % та найвищий відсоток здорових рослин вівса – 69,0 та 69,5% відповідно. Встановлено, що найнижчу кількість здорових культуральних рослин вівса 66,0 % отримано у лінії № 493 – 27 і найвищий відсоток інфікованих некрозом – 7,8 % та 1,2 % відповідно (табл. 3).

Таблиця 3 – Стан активної колекції вівса після 12 місяців культивування

№ з/п	Селекційний матеріал	Стан рослин, %		
		здорові	інфіковані	некроз
1	№ 493-27	66,0	7,8	1,2
2	№ 477- 5	66,8	6,2	0,5
3	№ 399-38	68,5	5,1	1,0
4	№ 425-19	67,3	3,4	0,8
5	Декамерон	69,0	1,2	-
6	Дарунок	69,5	0,6	-

Дослідженнями встановлено, що на період збереження активної колекції вівса *in vitro* впливають різні чинники (рис. 2).

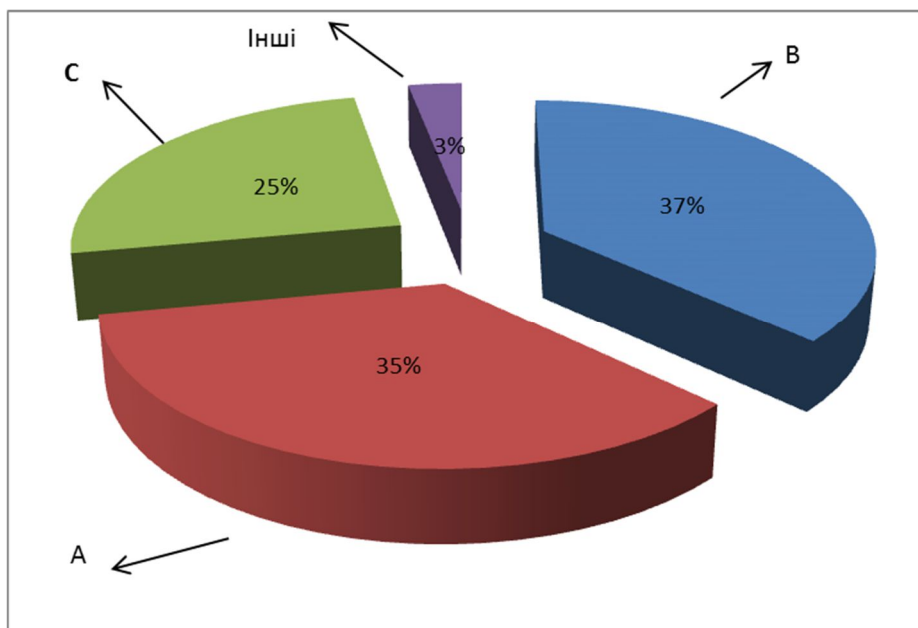

Рис. 2. Частка впливу різних факторів на збереження активної колекції вівса *in vitro*

Примітка: *чинник А* – живильне середовище; *чинник В* – температурний режим; *чинник С* – селекційний матеріал.

Найвищий відсоток має чинник *В* – температурний режим, лише на 2 % нижчий чинник *А* – вплив живильного середовища з мінеральними та гормональними компонентами. Найнижчий відсоток становить чинник *С* – вплив селекційного матеріалу на збереження колекції вівса.

Таким чином, депонування слід здійснювати за використання рослин вівса, отриманих *in vitro*, які висаджуються в не укоріненному стані на модифіковане живильне середовище за прописом Гамборга і Евелега, у яке введено цукрозу – 40,0 – 50,0 мг/л, БАП – 0,1 – 0,3 мг/л. Термін депонування становить до 5 місяців без некрозу, а кількість новоутворених пагонів 3 – 4 досягає штук.

Усі селекційні матеріали вівса після депонування упродовж 12 місяців були перенесені в оптимальні умови культивування. В подальшому рослини використовували для клонального мікророзмноження та укорінення. За проходження даного процесу було встановлено інтенсивне наростання новоутворених пагонів та ризогенез, це дозволяє констатувати ефективність розробленого методу довготривалого збереження вівса *in vitro* (рис. 3).

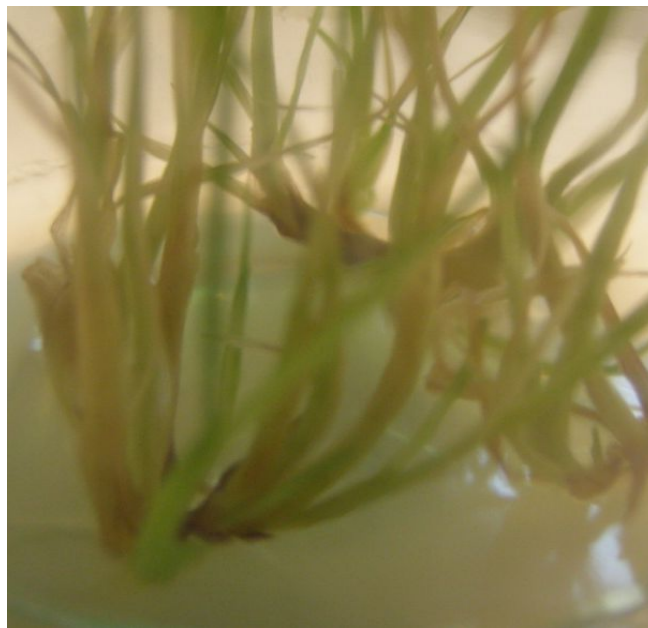

Рис. 3. Рослини вівса на депонуванні

Отже, депонування забезпечується за сукупності індивідуально підібраних умов для кожної культури, таких як – освітлення, температурний режим, стан рослини, живильне середовище з додаванням різних мінеральних та гормональних компонентів, що дозволяє надати довготривале та економічно доцільне збереження рослинного матеріалу вівса.

Висновки. Створення та довготривале збереження активної колекції вівса в *in vitro* можливо за використання біотехнологічних методів. Розроблений метод депонування забезпечує за сукупності індивідуально підібраних умов, таких як освітлення, температурний режим, живильне середовище з додаванням різних мінеральних та гормональних компонентів, довготривале та економічно доцільне збереження активної колекції вівса.

Встановлено, що доцільно використовувати модифіковане живильне середовище за прописом Гамборга і Евелега (GB) для депонування вівса з додаванням БАП – 0,3 мг/л, цукрози – 50,0 г/л.

Для оптимального росту і розвитку рослин у живильному середовищі необхідно збільшувати концентрацію цукрози та зменшувати концентрацію цитокінінів, яка дозволяє отримати меншу кількість пагонів та висоту культуральних рослин вівса, що позитивно впливає на довготривале збереження колекції *in vitro*.

Для зберігання вихідного матеріалу упродовж 12 місяців найоптимальнішою позитивною температурою є +10°C, яка забезпечує виживання рослин вівса до 69,5%.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Станкевич Г. М., Коропенко С. В. Голозерний овес – перспективна культура для комбікормової галузі. *Хранение и переработка зерна*. 2008. № 7. С. 42–44.
2. Черчель В. Ю., Федоренко Е. М., Алдошин А. В., Солодушко В. П., Ляшенко Н. О. Овес – стан та ефективність виробництва, нові сорти і можливості. *Селекція і насінництво*. 2014. Вип. 106. С. 183–190.
3. Бойко В. І., Лебідь Є. М., Рибка В. С. та ін. Економіка виробництва зерна (з основами організації і технології виробництва) : монографія / за ред. В. І. Бойка. Київ : ННЦ ІАЕ, 2008. 400 с.
4. Белокурова В. Б. Методи біотехнології в системі заходів зі збереження біорізноманіття рослин. *Цитология и генетика*. 2012. Т. 44, № 3. С. 58–72.
5. Шпак Л. М., Рахметов Д. Б., Левенко Б. А. Длительное хранение *Stevia rebaudiana* Bert. в культуре *in vitro*. *Проблеми експериментальної ботаніки та біотехнології*. Київ : Фітосоціоцентр, 2012. С.58–85
6. Молканова О. И., Которков О. И., Ветченкина Е. М. и др. Генетические банки растений: проблемы формирования, сохранения и использования. *Вестник Удмуртского ун-та. Сер.: Биология. Науки о земле*. 2010. Вып. 3. С. 33–39.
7. Reed B. M., Sarasan V., Kane M. et al. Biodiversity conservation and conservation biotechnology tools. *In Vitro Cell. Dev. Biol. Plant*. 2011. Vol. 47, Iss. 1. P. 1–4. <http://dx.doi.org/10.1007/s11627-010-9337-0>
8. Engelmann F. Use of biotechnologies for the conservation of plant biodiversity. *In Vitro Cell. Dev. Biol. Plant*. 2011. Vol. 47, Iss. 1. P. 5–16. <https://doi.org/10.1007/s11627-010-9327-2>
9. Rakosy-Tican E., Bors B., Szatmari A. M. *In vitro* culture and medium-term conservation of the rare wild species *Gladiolus imbricatus*. *Afr. J. Biotechnol.* 2012. Vol. 11. P. 14703–14712. <https://doi.org/10.5897/AJB12.784>
10. Войтовська В. І., Недяк Т. М., Нечепоренко Л. П. Створення колекції вівса у культурі *in vitro*. *Підвищення ефективності ресурсозберігаючих технологій на*

зернопереробних підприємствах : тези доповідей Всеукр. наук. конф. (м. Умань, 24–25 жовтня 2013 р.). Умань : ВПЦ «Візаві», 2013. С. 54–55.

11. Сторожик Л. И., Войтовская В. И., Недяк Т. Н. Вегетативное размножение сорго сахарного. *Земледелие и защита растений*. 2015. № 3. С. 18–22.

12. Belokurova V. B., Kuchuk N. V. *In vitro* bank and seed collection of wild-growing plants as a tool for plant conservation and utilization in biotechnological studies. *Biotechnology and Plant Breeding Perspectives* / R. K. Behl, E. Arseniuk (eds). Jodhpur, India : Agrobios (Int.), Babloo Offset, 2014. P. 219–232.

13. Коваль С. Ф., Коваль В. С., Тымчук С. М., Богуславский Р. Л. Генетические коллекции: проблемы формирования, сохранения и использования. *Цитология и генетика*. 2003. Т. 37, № 4. С. 46–53.

14. Gaspar T., Kevers C., Debergh P. et al. Vitrification: morphological, physiological and ecological aspects. *Cell and Tissue Culture in Forestry* / J. M. Bonga, O. J. Durzan (eds). Dordrecht, Holland : Martinus Nijhoff Publ., 1987. Vol. I. P. 152–166.

15. Rao N. K. Plant genetic resources: Advancing conservation and use through biotechnology. *Afr. J. Biotechnol.* 2004. Vol. 3, Iss. 2. P. 136–145. <https://doi.org/10.5897/AJB2004.000-2025>

16. Bairu M. W., Stirk W. A., van Staden J. Factors contributing to *in vitro* shoot-tip necrosis and their physiological interactions. *Plant Cell Tissue Organ Cult.* 2009. Vol. 98, Iss. 3. P. 239–248. <https://doi.org/10.1007/s11240-009-9560-8>

17. Altpeter F., Posselt U. K. Improved plant regeneration from cell suspensions of commercial cultivars, breeding and inbred lines of perennial rye grass (*Lolium perenne* L.). *J. Plant Physiol.* 2000. Vol. 156, Iss. 5–6. P. 790–796. [https://doi.org/10.1016/S0176-1617\(00\)80249-7](https://doi.org/10.1016/S0176-1617(00)80249-7)

18. Burgess T. L., Blazich F. A., Nash D. L. Influence of stratification, temperature, and light on seed germination of southern sea oats. *SNA Research Conference*. 2001. Vol. 46. P. 394–397.

19. Cui S. X., Wang W., Zhang C. L. Plant regeneration from callus cultures in two ecotypes of reed (*Phragmites communis* Trinius). *In Vitro Cell. Dev. Biol. Plant.* 2002. Vol. 38, Iss. 4. P. 325–329. <https://doi.org/10.1079/IVP2002296>

20. Hu X. R., Yang A. F., Zhang K. W. et al. Optimization of *in vitro* multiple shoots clump induction and plantlet regeneration of Kentucky bluegrass (*Poa pratensis*). *Plant Cell Tissue Organ Cult.* 2006. Vol. 84, Iss. 1. P. 90–99. <https://doi.org/10.1007/s11240-005-9009-7>
21. Valero-Aracama C., Kane M. E., Wilson S. B., Philman N. L. Genotypic differences of *in vitro* propagated sea oats. *SNA Research Conference*. 2002. Vol. 47. P. 357–360.
22. Valero-Aracama C., Kane M. E., Wilson S. B. et al. Photosynthetic and carbohydrate status of easy- and difficult-to-acclimatize sea oats (*Uniola paniculata* L.) genotypes during *in vitro* culture and *ex vitro* acclimatization. *In Vitro Cell Dev. Biol-Plant.* 2006. Vol. 42, Iss. 6. P. 572–583. <https://doi.org/10.1079/IVP2006822>
23. Bhatt I. D., Dhar U. Combined effect of cytokinins on multiple shoot production from cotyledonary node explants of *Bauhinia vahlii*. *Plant Cell Tissue Organ Cult.* 2000. Vol. 62, Iss. 1. P. 79–83. <https://doi.org/10.1023/A:1006450516329>
24. Grossway A., Houck C.M., Facciotti D. Potential of micromanipulation techniques for plant improvement. *Nuclear techniques and in vitro culture for plant improvement* : Proc. Int. Symp. on Nuclear Techniques and *In Vitro* Culture for Plant Improvement (Vienna, 19–23 Aug. 1985). Vienna : IAEA, 1986. C. 471–479.
25. Badr A., Desjardins Y. Sugar uptake and metabolism in tissue cultured potato plantlets cultured in liquid medium. *Acta Hortic.* 2007. Vol. 748. P. 265–273. <https://doi.org/10.17660/ActaHortic.2007.748.36>
26. de Klerk G. J. Stress in plants cultured *in vitro*. *Prop. Ornam. Plants.* 2007. Vol. 7, Iss. 3. P. 129–137.
27. Рябовол Л. О. Клональне мікророзмноження рослин : методичні рекомендації для проведення лабораторно-практичних занять з «Біотехнології рослин». Умань : УДАА, 2003. 18 с.
28. Кушнір Г. П., Сарнацька В. В. Мікроклональне розмноження рослин. Теорія і практика : моногр. Київ : Наук. думка, 2005. С. 242–269.
29. Роїк М. В., Курило В. Л., Войтовська В. І. та ін. Клональне мікророзмноження міскантусу : метод. рек. Київ : Нілан-ЛТД, 2013. 24 с.

30. Войтовська В. І., Сторожик Л. І., Недяк Т. М., Присяжнюк О. І., Ковальчук Н. С. Визначення стійкості рослин до дії алелопатично активних речовин сорго цукрового : метод. рек. Київ : Нілан-ЛТД, 2016. 20 с.
31. Патент на корисну модель № 85558, Україна. Спосіб клонального мікророзмноження вівса / Войтовська В. І., Нечепоренко Л. П., Недяк Т. М. (ІБКіЦБ НААН, Україна). Заяв. № U 2013 06035 від 16.05.13; Опубл. 25.11.13, Бюл. «Промислова власність». № 22.
32. Hazarika B. N. Morpho-physiological disorders in *in vitro* cultured plants. *Sci. Hortic.* 2006. Vol. 108, Iss. 2. P. 105–120. <https://doi.org/10.1016/j.scienta.2006.01.038>
33. Глибовець А. О., Лашук С. О., Мазурець Л. М. Вплив стерилізуючих агентів, регуляторів росту, вуглеводів і гелюючих агентів на регенерацію повноцінних рослин хмелю при мікроклональному розмноженні. *Plant Varieties Studying and Protection*. 2012. № 3. С. 74–76. [https://doi.org/10.21498/2518-1017.3\(17\).2012.58841](https://doi.org/10.21498/2518-1017.3(17).2012.58841)
34. Войтовская В. И., Сторожик Л. И., Недяк Т. Н. Оптимизация условий депонирования сорго сахарного в культуре *in vitro*. *Научное обеспечение картофелеводства, овощеводства и бахчеводства: достижения и перспективы* : сб. науч. тр. Междунар. науч.-практ. конф. (с. Кайнар, 11–12 декабря 2013 г.). Алматы, 2013. С. 170–173.
35. Беляєва О. Г., Юрченко С. О. Культивування рослинного матеріалу *in vitro* для прискорення розмноження рослин. *Наук. праці Полтавської ДАА*. 2010. Т. 7: Енергозбереження та альтернативні джерела енергії: проблеми і шляхи їх вирішення. С. 273–276.
36. Рябовол Л. О. Розробка біотехнологічних методів і використання їх для створення вихідного селекційного матеріалу цикорію коренеплідного (*Cichorium intybus* L.) та буряків цукрових (*Beta vulgaris* L.) : автореф. дис. д-ра с.-г. наук : спец. 06.01.05. «Селекція і насінництво» / ННЦ «Ін-т землеробства УААН». Київ, 2009. 40 с.

**ПРОБЛЕМИ ФУНКЦІОНУВАННЯ МАШИНОБУДІВНИХ
ПІДПРИЄМСТВ У КОНТЕКСТІ ВИХОДУ ПРОДУКЦІЇ НА
МІЖНАРОДНИЙ РИНОК**

Гавриш Костянтин Вікторович

аспірант

Вінницький національний технічний університет

м. Вінниця, Україна

Анотація: За умов поглиблення кризових процесів й нестабільної ситуації в економіці України потребує дослідження стан машинобудівного комплексу та визначення тенденцій його розвитку в контексті виходу продукції на міжнародний ринок. За таких умов важливим є з'ясування тенденцій функціонування галузі з виокремленням стримувальних та дестабілізуючих факторів.

Ключові слова: машинобудування, міжнародні ринки, фактори дестабілізації, зовнішньоекономічна діяльність, іноземні інвестиції.

Економіка України знаходиться у кризовому стані та потребує реформування і переоснащення всіх галузей промисловості. Ключову роль у цьому процесі повинен відігравати машинобудівний комплекс, який є вінцем технічного прогресу у більшості розвинених країн світу. Однак, в Україні дана галузь не є достатньо розвиненою і не використовує у повній мірі свій потенціал, а підприємства машинобудування потребують своєчасного реформування та інноваційних змін.

Як відомо, машинобудування є комплексною галуззю переробної промисловості України, яка спеціалізується на проектуванні, виробництві й експлуатації машин та інструментів, містить 27 видів економічної діяльності і, згідно з КВЕД 2010, охоплює такі секції [1]: виробництво комп'ютерів,

електронної та оптичної продукції; виробництво електричного устаткування; виробництво машин і устаткування, не віднесених до інших угруповань; виробництво автотранспортних засобів, причепів і напівпричепів та інших транспортних засобів. Підприємства даного сектору економіки розташовані в більшості областей нашої країни. На сьогодні в Україні комплекс машинобудування об'єднує 20 спеціалізованих галузей, концентрує понад 15% вартості основних засобів та 6% оборотних активів промисловості, забезпечує 6,5% реалізованої продукції промисловості, а за кількістю зайнятих працівників займає перше місце з 346 тис. чол., які працюють на 4483 підприємствах [2].

Відмітимо, що машинобудування перебувало у стадії відновлення після втрати традиційних ринків збуту, потужностей на окупованих територіях та економічної кризи (з 2012 р. до 2015 р. обсяги реалізації скоротились втричі), яке було дуже повільним з огляду на застарілі засоби та недостатній рівень капіталовкладень для модернізації. Зменшення попиту на внутрішньому та світовому ринках, розрив виробничих ланцюгів внаслідок пандемії та економічної кризи поглибить вже існуючі проблеми.

Нова криза, пов'язана з пандемією COVID-19, може завдати нищівного удару галузі, адже українське машинобудування було у скрутному становищі ще до початку пандемії (рис. 1).

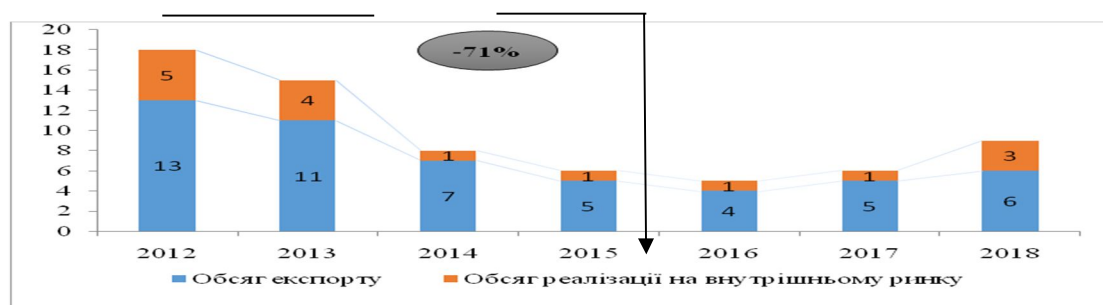

Рис. 1. Обсяг реалізації продукції машинобудування України за 2010-2018 рр, млрд дол [3]

Продукція машинобудування в основному експортується (79% від обсягів реалізації у 2017 р). У 2012–2015 рр. відбулося скорочення обсягів реалізації втричі у зв'язку зі скороченням внутрішнього попиту, зупинкою підприємств

на сході України та втратою ринків збуту (в тому числі РФ, яка забезпечувала близько 40% експорту до початку конфлікту). Повільне відновлення галузі у 2016–2018 рр. зумовлено низьким рівнем капіталовкладень, необхідних для підвищення конкурентоспроможності [4, с. 25]. Так, криза, пов'язана з пандемією COVID-19, поглибить вже існуючі проблеми галузі: 1) обмеження ринків збуту відбудеться через сповільнення економіки і відповідне зменшення попиту на продукцію машинобудування на світових ринках; водночас, імпортери підтримують їх національні економіки через посилення захисних заходів; 2) розриви в ланцюгах поставок, обмеження транспортування співробітників через карантинні заходи може призвести до порушень виробництва; 3) відсутність ресурсів для інвестицій в умовах нестачі ліквідності унеможливить капіталовкладення у необхідну модернізацію [4].

Загалом до основних факторів, що стримують розвиток машинобудівної галузі та призводять до негативних результатів її функціонування, слід віднести: застаріле матеріально-технічне забезпечення, високий рівень зносу основних засобів, значну витратомісткість продукції; брак власних фінансових ресурсів для забезпечення розвитку виробництва та впровадження інновацій, нестійкий фінансовий стан машинобудівних підприємств; брак інвестицій; високу імпортозалежність національного ринку продукції машинобудування, низький рівень платоспроможного попиту всередині країни; низьку конкурентоспроможність продукції; нестабільні фінансово-економічну та політичні ситуації в країні, інфляційні процеси, підвищення цін на ресурси; низький рівень інноваційної активності машинобудівних підприємств; відсутність реальної державної підтримки та ефективних програм розвитку галузі, що передбачають чітко визначені джерела фінансування; нерозвиненість інфраструктури та ринків збуту, недосконалість нормативно-правової бази стимулювання та регулювання виробництва високотехнологічної продукції; значну втрату виробничих потужностей внаслідок проведення АТО, проблеми з російським ринком збуту тощо.

Урядом України рекомендовано певні ініціативи, котрі забезпечують доступ до

фінансів та ринків, сприяють модернізації, що дозволить не тільки врятувати, а і дати поштовх розвитку галузі (рис. 2).

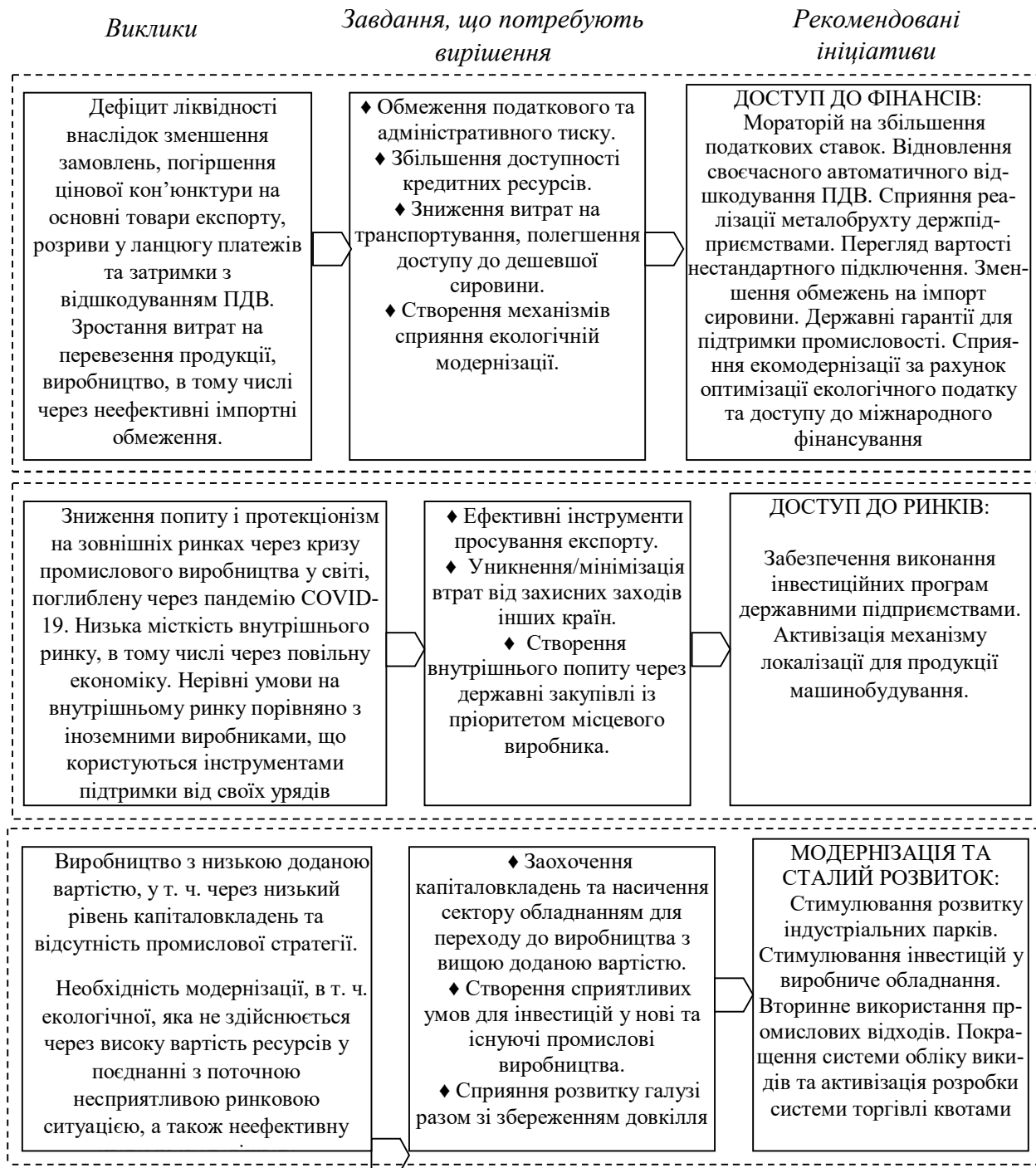

Рис. 2. Деякі ініціативи та заходи що розвитку галузі машинобудування в Україні

Узагальнено автором на основі: [4, с. 28-29].

Наразі в Україні існують можливості виробництва і незадоволені потреби в такій продукції машинобудування: тракторах, сільськогосподарських машинах

для підготовки чи обробки ґрунту, причепах і напівпричепах, електричному освітлювальному устаткуванні, апаратах та приладах електронагрівальних, вентиляторів, водонагрівачів електричних, машинах пральних та сушильних побутових, устаткуванні побутовому неелектричному, виробництві інвалідних візків; електровозів, продукції для модернізації існуючих і будівництва нових атомних, теплових та гідроелектростанцій, вантажних автомобілів, у тому числі подвійного призначення; автобусах для міжміського і міжнародного сполучення, спеціальній комунальній техніці для міського господарства, спеціальному медичному транспорті, спеціальній техніці для будівництва і ремонту автомобільних шляхів та залізничних колій; пасажирських та вантажних літаках різних класів; вертольотах різного призначення; воєнно-транспортних літаках, безпілотних літальних апаратах; річкових і морських суднах різних класів, військових кораблях [2, с. 45].

Для постійної модернізації виробничих фондів потрібен притік інвестицій. Незважаючи на те, що в Україні майже третя частина іноземних інвестицій спрямована у промисловість, фінансуються переважно низькотехнологічні та сировинні виробництва (металургія, загальна хімія, харчова промисловість). Вітчизняне машинобудування стає все менш привабливим для закордонних інвесторів. Про це свідчить скорочення частки накопичених прямих іноземних інвестицій у загальному обсязі інвестицій [5, с. 94]. Зазначимо, що потенційно система управління зовнішньоекономічною діяльністю може охоплювати діяльність усього фінансово-виробничого комплексу, яким є підприємство, у ступені, залежному від стратегічної орієнтації суб'єкта господарювання на зовнішні ринки. А у залежності від стратегії виходу на зовнішній ринок – координувати/управляти процесами операційної, інвестиційної чи фінансової діяльності.

У залежності від потенціалу конкурентних переваг, які можуть бути отримані внаслідок співпраці із зарубіжними партнерами, та, власне, у залежності від характеру такої співпраці, транскордонні фінансово-економічні операції машинобудівних підприємств можуть полягати у: 1) здійсненні прямих

іноземних інвестицій, у разі якщо наявні закордоном ресурси (трудові, виробничі) можуть бути використані з більшою ефективністю, чим в країні базування; 2) налагодженні торговельно-посередницької мережі у разі відкриття зовнішнього ринку; 3) організації видобутку/постачання ресурсів із за кордону, у разі якщо їх використання сприятиме зменшенню собівартості/підвищенню економічної ефективності виробництва.

Досвід іноземних компаній у веденні міжнародного бізнесу, описаний у працях [6, 7], свідчить про те, що складність комплексу зовнішньоекономічної діяльності також залежить від ступеня розвитку зовнішньоекономічних зв'язків машинобудівного підприємства. Основою однієї із поширених стратегій виходу на ринок є поняття ризику від участі в капіталі. Так, якщо за умови відсутності досвіду на певному іноземному ринку, зовнішньоекономічна діяльність розглядається як середовище підвищеного ризику – у аспектах транспортування, змін митного та цивільного законодавства, змін кон'юнктури внутрішнього ринку – то стимулом для поглиблення співпраці є зростання доходності, якою і компенсуються ризики за взятими на себе додатковими зобов'язаннями у разі поглиблення співпраці із резидентами країни-реципієнта. Таким чином, вихід підприємства на зовнішній ринок, зазвичай, розпочинається із налагодження експорту продукції, і у разі визнання даного ринку перспективним, розвивається на якісно новому рівні із відкриттям закордоном філії, дочірнього підприємства тощо. У разі ж, якщо сумарна маса ризиків та витрат, пов'язаних із здійсненням прямих іноземних інвестицій залишає можливим отримання відповідного рівня прибутковості від здійснення зовнішньоекономічних операцій, то акцент в інвестиційній політиці машинобудівного підприємства буде поставлено на розвиток розміщених закордоном виробничих потужностей, розширення мережі збуту, участі в соціальних проектах тощо. Отже, парадигмою даної стратегії ведення зовнішньоекономічної діяльності є окупність витрат та забезпечення достатнього рівня прибутковості, що компенсує високу ризиковість іноземних інвестицій. Здійснення зовнішньоекономічної діяльності, також, пов'язується із

наявністю сприятливих чинників невиробничого характеру: зручного географічного розташування, володіння розміщеними закордоном активами, інтернаціоналізацією бізнес-середовища тощо.

Опрацювання літературних джерел дає змогу підсумувати варіанти участі машинобудівних підприємств на міжнародних ринках (рис. 3).

Рис. 3. Варіанти участі машинобудівних підприємств у зовнішньоекономічній діяльності

Джерело: розроблено автором

На нашу думку, перспективами розвитку машинобудівних підприємств регіону є формування потужних груп – операторів певного сегменту ринку загалом. Пріоритетами стратегічного управління, при цьому, мають стати такі напрями діяльності: підвищення економічної обґрунтованості стратегічних і тактичних завдань на зовнішніх ринках; створення умов для реалізації ресурсів кадрового капіталу та удосконалення систем заохочення; вдосконалення механізмів ціноутворення; підвищення ефективності маркетингу; оптимізація грошових потоків та системи розрахунків; впровадження підсистеми оперативного антикризового управління; оптимізація інструментів управління ризиками та оцінки ефективності; підвищення значення функції контролю в системі управління підприємством в цілому.

Отже, відповідно до стратегічних завдань, обсягу експортно-імпортних операцій, в цілому, функціональна структура системи управління

зовнішньоекономічною діяльністю машинобудівних підприємств міститиме такі функціональні компоненти: збут – ціноутворення, маркетинг, логістика; виробництво – процес виробництва, НДІКР, управління якістю; формування ресурсів – управління ризиками, управління платоспроможністю та фінансовою стійкістю, фінанси і кредит, поглиблення співпраці із іноземними партнерами, соціальні проекти.

Варто відмітити, що потребує вдосконалення організаційно-економічна модель зовнішньоекономічної діяльності у таких стратегічних напрямках: покращення іміджу підприємства-виробника у міжнародному бізнесі, у т.ч. за рахунок впровадження сучасних інструментів менеджменту та дотримання загальноприйнятих у міжнародній практиці стандартів ведення бізнесу; підвищення ефективності операцій сегменту зовнішньоекономічних зв'язків підприємства; оптимізація витрат часу; посилення функції контролю у зовнішньоекономічній діяльності; забезпечення чіткого розподілу обов'язків та повноважень працівників функціональних підрозділів; досягнення підвищення особистої відповідальності посадових осіб, виконавців.

Надзвичайно важливими є розробка та впровадження комплексу заходів щодо підвищення прибутковості машинобудівної галузі, модернізації виробництва та формування конкурентних переваг. Потрібно акцентувати увагу на підвищенні якості готової продукції, її сертифікації та відповідності міжнародним стандартам. Однак, реальні зміни можуть відбутися лише за об'єднання зусиль на мікро- та макрорівнях. Для забезпечення життєздатності та стійкості машинобудівних підприємств їх керівникам слід розробляти адекватні стратегії розвитку, які б відповідали складності та мінливості зовнішнього середовища і враховували стан внутрішнього потенціалу підприємства.

У подальших дослідженнях варто приділити увагу соціальним аспектам функціонування та розвитку машинобудівного комплексу. Це спричинено орієнтацією України на стратегію стійкого розвитку, яка передбачає синергізм економічного, соціального та екологічного аспектів. У високорозвинених країнах людський капітал вважається ключовим елементом потенціалу

виробничої системи. До того ж, орієнтація на розвиток наукомістких виробництв іще більше підвищує його вагомість. На наше глибоке переконання, удосконалення системи управління зовнішньоекономічною діяльністю є одним із стратегічно-важливих чинників розширення присутності на зовнішніх ринках. Тому, зважаючи на значення машинобудівних підприємств для економічного процвітання регіонів, саме цю галузь обрано основним об'єктом дослідження.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Класифікація видів економічної діяльності за КВЕД 2010. URL: http://kved.ukrstat.gov.ua/KVED2010/kv10_i.html.
2. Гахович Н. Г., Завгородня М. Ю. Машинобудування України: ретроспектива та перспективи. URL: file:///C:/Users/%D0%90%D0%BB%D0%B5%D0%BD%D0%B0%20_%D0%A1%D0%B0%D0%BD%D1%8F/Downloads/138-Article%20Text-307-1-10-20180725.pdf.
3. Державна служба статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>
4. Програма стимулювання економіки для подолання наслідків COVID-19: «Економічне відновлення 2020». URL: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/18%20-%20Department/Prezentacii/Programa%20Ekonomichne%20stymyluvannia/progr-covid19-analytics.pdf>.
5. Покровська Н. М. Інтенсифікація економічних процесів на підприємствах машинобудування : дис. ... канд. екон. наук : 08.00.04. НТУ «Київський політехнічний інститут ім. Ігоря Сікорського». Київ, 2018. 336 с.
6. Зовнішньоекономічна діяльність підприємств /За ред. Ю. Г. Козака, Н. С. Логвінової, І. Ю. Сіваченка. Київ : Центр навчальної літератури, 2006. 792 с.
7. Яковюк І. Адаптація і гармонізація законодавства в умовах інтеграції: проблема співвідношення. *Вісник Академії правових наук України*. 2012. № 4. С. 29-42. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vapny_2012_4_5.

УДК 637.524.2

РОЗРОБЛЕННЯ РЕЦЕПТУР М'ЯСНИХ ПРОДУКТІВ ДЛЯ ДИТЯЧОГО ХАРЧУВАННЯ ЛІКУВАЛЬНО-ПРОФІЛАКТИЧНОЇ ДІЇ

Гащук Олександра Ізидорівна

к.т.н., доцент

Москалюк Оксана Євгеніївна

к.т.н., ст. викладач

Національний університет харчових технологій

м. Київ Україна

Сімонова Ірина Іллівна

к.т.н., асистент

Львівський національний університет ветеринарної медицини

та біотехнологій імені С. З. Гжицького

м. Львів, Україна

Анотація: Для формування та підтримання здоров'я у дитинстві важливим є регулярне забезпечення організму білками – природними речовинами, з яких будуються клітини, есенціальними, мікро- і макронутрієнтами і, в необхідному обсязі, баластними та мінорними нехарчовими біологічно-активними компонентами. У статті представлено дослідження розроблених рецептур сосисок, проведені визначення основних функціонально-технологічних показників м'ясних систем на основі БЖЕ: визначення вологозв'язуючої здатності, стійкості емульсії та вологоутримуючої здатності готових виробів.

Ключові слова: сосиски, дитяче харчування, лікувально-профілактична дія, біологічної цінності, білково-жирова емульсія, функціонально-технологічні показники.

При розробці складу продуктів спеціального призначення широко використовуються різні види тваринної і рослинної сировини, поліненасичені

жирні кислоти, мінеральні речовини, вітаміни, клітковина та ін. Саме м'ясо є джерелом речовин широкого спектру фізіологічної дії, таких як біоактивні пептиди, мінеральні речовини (цинк, залізо, селен), вітаміни, жирні кислоти, харчові волокна й інші, які визначають його спеціальні властивості: поліпшення загального стану організму, стимулювання активності ферментів, системи детоксикації й антиоксидантного захисту, підвищення імунного потенціалу і резистентності.

Найбільшими підприємствами в Україні, котрі випускають сосиски, рекомендовані для дитячого харчування є «Глобінський м'ясокомбінат», «Ятрань», «Алан» та ін. Однак, жоден виробник не пропонує сосиски лікувально-профілактичної дії для харчування дітей.

При розробленні рецептури сосисок спеціального призначення обрано м'ясо індиків, яке відрізняється ніжною консистенцією, соковитістю, ароматом і високими смаковими якостями. М'ясо індиків не викликає алергію. Вченими доведено, що м'ясо індиків відрізняється високим вмістом білка і низьким вмістом жиру. Низький вміст жиру є однією з характерних ознак, що впливають на консистенцію, колір, смакові переваги і енергетичну цінність цього м'яса у порівнянні з м'ясом курчат-бройлерів (табл. 1). М'ясо індиків багате мінеральними речовинами, в тому числі залізом, фосфором та натрієм (табл. 2). [1, с. 12-15].

Таблиця 1

Хімічний склад м'яса індика та курчати-бройлера на 100 г

Найменування	Філе курчати-бройлера	Філе індика	Темне м'ясо курчати-бройлера	Темне індиче м'ясо
Вміст:				
Білків, г	31	30	27	28
Жирів, г	4	2	10	6 г
Холестерину, мг	85	80	93	128
Калорійність, ккал	165	147	205	173

Таблиця 2**Мінеральний і вітамінний склад м'яса індиків та курчат-бройлерів**

Показник	Вміст, мг/100 г м'яса	
	М'ясо індиків	М'ясо курчат – бройлерів 1 кат.
Мінеральні речовини:		
Фосфор	320	200
Кальцій	24	12
Калій	210	236
Натрій	90	70
Магній	19	19
Залізо	3,2	1,5
Вітаміни:		
А (ретинол)	0,18	0,12
В1 (тіамін)	0,06	0,15
В2 (рибофлавін)	0,08	0,16
РР (нікотинова кислота)	7,0	6,5

У харчуванні дошкільнят оптимальне співвідношення кальцію і магнію – 1:0,22. Відомо, що надлишок магнію може призвести до погіршення засвоюваності кальцію.

Розрахункові показники біологічної цінності представлені в табл. 3 Біологічна цінність м'яса тим вище, чим більшою мірою воно задовольняє потреби організму людини в незамінних і замінних амінокислотах [2, с.123].

Таблиця 3**Розрахункові показники біологічної цінності**

М'ясо	Коефіцієнт відмінності амінокислотного складу, %	Біологічна цінність, %	Коефіцієнт утилітарності амінокислотного складу, од.	Коефіцієнт раціональності, мг
Індики	30,63	69,37	0,78	76,06
Курчата-бройлери	22,15	77,85	0,84	70,8

Отже, м'ясо індиків володіє високою білковою цінністю, і включення цього м'яса в раціон харчування дозволить задовольнити потребу людини в тваринних білках нітрохи не гірше, ніж при вживанні інших видів м'яса. За змістом деяких

мінеральних речовин і вітамінів м'ясо індиків задовольняє потреби організму досить повно.

Також, у наукових дослідженнях запропоновано використання білку крові Глобін VeproGel 95 HV для фортificaції продукту підвищенням вмістом заліза для профілактики та лікування анемії. Краще всмоктується з кишечника гемове залізо, що міститься у яловичині, м'ясі кроля, курки, індички. Користь індичатини для хворих анемією дуже висока. Для порівняння: червоне м'ясо яловичини, яке рекомендують лікарі при анемії, містить в два рази менше заліза, ніж м'ясо індички. Залізо в складі гемоглобіну бере участь в переносі кисню від легень до тканин; у складі ферментів виконує каталітичну функцію і бере участь в окисно-відновних процесах [3, с., 4, с. 28-31,].

Харчова цінність крові визначається досить високим вмістом білку (16-18%), за яким вона близька до м'яса, і вмістом заліза в органічній формі. Однак понад 60% білків крові становить неповноцінний гемоглобін, тому біологічна цінність крові нижче, ніж у м'яса. Цілісну кров і її фракції використовують у виробництві м'ясних продуктів: кров'яних ковбас, консервів, паштетів, варених ковбас тощо.

З метою покращення структури, підвищення соковитості м'ясних продуктів та забезпечення збалансованості за аміно- і жирнокислотним складом використовують білково-жирові емульсії (БЖЕ), так як на соковитість і ніжність м'ясопродуктів істотний вплив здійснює вміст жиру в тканинах.

При внесенні жирів безпосередньо у фаршеву емульсію вони обумовлюють появу у готовому продукті таких дефектів консистенції, як розмазуваність, липкість. Малоцінні жири містять велику кількість насичених жирних кислот, тому при кімнатній температурі вони достатньо тверді, що ускладнює їх емульгування. З метою нейтралізації перерахованих недоліків і з метою більш широкого використання низько функціональних жирів, доцільним є попереднє виготовлення білково-жирової емульсії з наступним введенням її до складу м'ясних фаршевих систем. Емульсії здатні стабілізувати у своєму складі жир та усувати крупчасту текстуру жиру в готовому продукті.

При приготуванні БЖЕ використовують білки тваринного походження. Білкові препарати тваринного походження отримують на основі білків плазми крові, гідролізованої колагеновмісної сировини, молока, а також їх комбінації.

При переробці крові виділяють плазму крові та глобін. Плазма крові як білковий продукт містить до 80% білка, глобін крові – 95% білка. Білки на основі глобіна крові рекомендується застосовувати для стабілізації м'ясних систем з високим вмістом жиру. Їх додають для заміни м'ясної сировини, зберігаючи при цьому біологічну цінність і високу органолептичну оцінку продукту. Однак рівень їх використання обмежений кількістю до 1%, внаслідок чого при більших закладках вони можуть надавати продукту характерного присмаку, небажаного для багатьох споживачів.

Глобін Vepro Gel 95 HV – білок, отриманий шляхом переробки свинячої крові, він володіє сильними емульгуючими властивостями, має здатність до зв'язування води та ліпідів. У м'ясних продуктах забезпечує надійне зчеплення інгредієнтів, однорідність суміші, а також збільшує поживні властивості. Продукт володіє нейтральним смаком і запахом. Дозування: 6-10г на 1 кг кінцевого продукту. Умови зберігання, термін придатності: зберігати в сухому прохолодному місці. Термін придатності 24 місяці з дати виготовлення [5, с.284, 6, с. 29-30].

Переваги Глобін Vepro Gel 95 HV: чудовий емульгатор, стабілізує матрицю вода / жир / білок:

«Гарячий спосіб» ($t=75\text{ }^{\circ}\text{C}$) 1 частина глобіну стабілізує 25 частин води і 25 частин жиру;

«Холодний спосіб» ($t=30\text{ }^{\circ}\text{C}$) 1 частина глобіну пов'язує 8 частин жиру і 8 частин води; підходить для кутерування і подрібнення м'ясних продуктів; підходить для емульсій з олією; запобігає ризику геле- і жировідділення (синерезису) до, в процесі і після приготування, збільшує стабільність в заморожених / розморожених продуктах; зменшує час «дозрівання» ферментованих продуктів; покращує текстуру і нарізання продуктів; не боїться стерилізації (високих температур); не вимагає «Е» індексації, не містить ГМО,

не містить алергени; стабільна вартість, альтернатива дорогим казеїнатам; амінограма схожа з м'ясною сировиною.

Основні параметри білку Глобіну Vepro 95 HV представлені у таблиці 4.

Таблиця 4

Основні параметри білку Глобін Vepro Gel 95 HV

Характеристика	Значення
Вміст білка, % (Кьельдаля N x 6,25 сухої речовини)	95
Волога, %	6
pH 10% розчину (при 20 ° C)	8
гідроксипролін	Відсутній
Розчинність, %	95
Загальна кількість аеробних бактерій / г	max 100 000
Сальмонела / 25г	Відсутня

Для дослідження функціонально-технологічних показників БЖЕ на основі білку глобіну емульсію готували холодним та гарячим способами, згідно з рецептурами у таблиці 5.

Таблиця 5

Рецептура білково-жирової емульсії

Назва компонента	Кількість інгредієнта, кг	
	Холодний	Гарячий
Білок Глобін Vepro Gel 95HV	1,0	4,0
Жир індичий	8,0	25,0
Вода	8,0	25,0

Гарячий спосіб: 25 частин жиру, попередньо подрібненого на вовчку з діаметром отворів 2..3 мм, завантажують в кутер і подрібнюють до однорідної маси. Потім завантажують одну частину білка, масу перемішують і заливають 25 частинами гарячої води з температурою 75 °C і обробляють до отримання однорідної еластичної емульсії.

Холодний спосіб: 8 частин жиру, попередньо подрібненого на вовчку з діаметром отворів 2..3 мм, завантажують в кутер і подрібнюють до однорідної маси. Потім завантажують одну частину білка, масу перемішують і заливають 8

частинами гарячої води з температурою 30 °С і обробляють до отримання однорідної еластичної емульсії.

Таблиця 6

Функціонально-технологічні показники БЖЕ

Назва показника	Холодний спосіб	Гарячий спосіб
Вологість, %	87,7±0,7	79,6±0,5
ВЗЗ, % до загальної вологи	92,3±0,7	87,8±0,4
СЕ, %	88,0	66,0

Білково-жировою емульсією можна замінити від 5 до 80 % м'ясної сировини. З метою визначення кількості заміни м'яса індики на БЖЕ в сосисках і отримання оптимальних органолептичних і фізико-хімічних параметрів було проведено серію дослідів. До кожного зі зразків було додано різну кількість БЖЕ: зразок 1 - 4 5%, зразок 2- 40 %, зразок 3- 35 % маси фаршу. Отримані рецептури модельних фаршів з різним вмістом БЖЕ представлені у таблиці 7.

Таблиця 7

Рецептури сосисок з різним вмістом БЖЕ

Назва сировини	Маса сировини, кг			
	Контроль	Зразок 1	Зразок 2	Зразок 3
Яловичина жилована 1 сорту	20,0	-	-	-
Телятина жилована односортна	30,0	-	-	-
Свинина жилована напівжирна	42,0	-	-	-
М'ясо індики	-	47,0	52,0	57,0
Молоко сухе цільне	5,0	5,0	5,0	5,0
Меланж яєчний	3,0	3,0	3,00	3,0
БЖЕ (1:8:8)	-	45,0	40,0	35,0
Прянощі в г на 100 кг несоленої сировини:				
Сіль харчова	2200	2000	2000	2000
Нітрит натрію, мл	120	-	-	-
Перець чорний	-	100	100	100

Результати органолептичної оцінки розроблених модельних рецептур сосисок з різним вмістом БЖЕ представлені в таблиці 8

Таблиця 8

Характеристика органолептичної оцінки сосисок з різним вмістом БЖЕ

Назва показника	Характеристика показника			
	Контроль	Зразок 1	Зразок 2	Зразок 3
Зовнішній вигляд	Батончики з чистою, сухою поверхнею, без пошкоджень оболонки, напливів фаршу	Поверхня чиста, без пошкоджень оболонки, напливів фаршу і плям	Поверхня чиста, без пошкоджень оболонки, напливів фаршу і плям	Поверхня чиста, без пошкоджень оболонки, волога виділилась у вигляді напливу бульйону під оболонкою
Консистенція	Пружна, соковита	Пружна, надто щільна	Пружна, щільна	Рихла
Вид на розрізі	Фарш рівномірно перемішаний			
Колір на розрізі	Від рожевого до світло-рожевого кольору	Світло кремовий		
Запах і смак	Власний даному виробу, без посторонніх присмаків і запахів, в міру солений			

Сучасний рівень дослідження якості харчових продуктів неможливий без дегустаційного аналізу з використанням балових шкал (табл. 9).

Таблиця 9

Органолептичні показники модельних фаршевих систем

Зразки	Зовнішній вигляд	Колір	Запах	Консистенція	Смак	Середня оцінка
Контроль	4,3	4,7	5,0	3,0	4,0	4,2
№1	4,0	3,0	5,0	4,3	5,0	4,26
№2	4,5	3,0	5,0	4,7	5,0	4,44
№3	4,0	3,0	5,0	4,0	4,5	4,1

Зразок №1 відзначився надто пружною і щільною консистенцією. У зразка №3 виділилась волога у вигляді напливу бульйону під оболонкою, а консистенція дослідного зразка була рихлою. Тому за органолептичними показниками згідно з

бальною оцінкою найкращий виявився зразок №2 з заміною 40% м'ясної сировини на БЖЕ.

Було проведено визначення основних функціонально-технологічних показників м'ясних систем на основі БЖЕ: визначення вологозв'язуючої здатності, стійкості емульсії та вологоутримуючої здатності готових виробів (табл. 10).

Таблиця 10

Функціонально-технологічні показники модельних м'ясних систем з різним вмістом БЖЕ

Назва показника	Контроль	Зразок 1	Зразок 2	Зразок 3
ВЗЗ, % до загальної вологи	78,1±0,1	82,2 ±0,6	81,7 ±0,2	78,1 ±0,1
СЕ, %	56,8 ±0,5	75,4 ± 0,1	75,5 ±0,4	56,8 ±0,3
ВУЗ, %	69,25±0,03	76,2 ±0,2	75,4 ±0,3	66,3 ±0,1

Висновок. Виходячи з органолептичної оцінки готових дослідних зразків та з отриманих функціонально-технологічних показників, було вирішено взяти зразок №2 як контрольний зразок в заміні БЖЕ частини м'ясної сировини. В подальших дослідженнях 40% м'ясної сировини було замінено на БЖЕ на основі білка глобіну, індичого жиру і води. Отримані дослідні дані свідчать, що найкращими показниками вологозв'язуючої здатності, стійкості емульсії та вологотуримуючої здатності володіють зразки № 1 та №2 і складають ВЗЗ- 82,2 % та 81,7 % відповідно, СЕ -75,4 % та 75,5 %, ВУЗ – 76,2 % та 75,4 %.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Стефанова, И. Л. Кулишев Б. В., Шахназарова Л. В., Мясо индейки в продуктах специализированного питания // Мясная индустрия. – 2013. – № 3. – С. 12–15.
2. Волков А.Т., Осипов А.П., Кровь убойных животных с основами ее переработки и санитарной оценки: учебное пособие. Пермь: ИПЦ «Прокрость», 2014.- 212 с.

3. Лунева Р.А., Лоретц О.Г., Маковеева А.С., Цыганова О.С. Технология первичной переработки продуктов животноводства. // Екатеринбург, 2014. - 156 с.
4. Антипова Л.В., Пешков А.С., Куцева А.Е. Некоторые аспекты переработки пищевой крови убойных животных. //«Мясная индустрия», №11, 2008. - С. 28 – 31.
5. Розроблення м'ясних продуктів для спеціального харчування /Гащук О.І., Москалюк О.Є. Грищенко А. Гуралевич А. //Інноваційний розвиток готельно-ресторанного господарства та харчових виробництв: Матеріали І Міжнародної наук.-практ. інтернет- конф. – Прага: Oktan Print s.r.o., 2020. - С. 29-30.

УДК 378.015.31:159.93

**ПРОВЕДЕННЯ ФОРМУВАЛЬНОГО ЕТАПУ ПЕДАГОГІЧНОГО
ДОСЛІДЖЕННЯ ВПРОВАДЖЕННЯ МЕТОДИЧНОЇ СИСТЕМИ
ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ**

Гриценко Андрій Петрович

к. п. н.

Національний педагогічний університет

імені М. П. Драгоманова

Докторант

м. Київ, Україна

Анотація: У ході проведення формувального етапу експериментальної роботи ставилось завдання випробування в педагогічному процесі закладів вищої освіти створеної методичної системи формування професійної компетентності у майбутніх учителів історії, що включала оновлення комплексу навчальних засобів, використаних у процесі професійної підготовки вчителів історії, вивчення й впровадження існуючих і розроблення нових мультимедійних освітніх ресурсів.

Ключові слова: педагогічний експеримент, професійна компетентність, майбутні учителі, професійна підготовка.

У процесі професійного розвитку майбутніх вчителів історії нами були широко застосовані матеріали авторських мультимедійних навчальних засобів з історії та суспільно-гуманітарних дисциплін: мультимедійний підручник з історії України «Глухівський період в історії Гетьманщини», електронний навчальний посібник «Видатні особистості в історії України», віртуальний музей «Мультимедійна стрічка подій в історії української державності» як універсальний електронний інформаційного ресурсу, а також залучалися інші засоби мультимедіа (інформаційно-довідкові мультимедійні видання та дитячі

ігрові історичні навчально-розвивальні видання тощо). У ході проведення формувального етапу експерименту нами було проведено роботу з порівняння результатів навчання студентів експериментальних і контрольних груп, здобутих відповідно за умови упровадження названої авторської методичної системи та традиційної системи навчання історії, і оцінити значущість відмінностей цих показників за допомогою статистичних методів.

На формувальному етапі експериментальної роботи взяли участь 508 студентів. З них 251 віднесені до експериментальної групи, 257 – до контрольної. Кількісно, розподіл здійснено з урахуванням студентів у тих чи інших академічних групах відповідних закладів вищої освіти.

Для проведення експериментальної роботи нами були застосовані ряд методів: анкетування та бесіди; спостереження та аналіз методики навчання під час відвідування занять; аналіз навчальних програм з історії та суспільно-гуманітарних дисциплін студентів-істориків; експериментальне навчання.

Після проведення аналітико-констатувального етапу педагогічного експерименту який дозволив визначити ключові напрями подальшої роботи, вивчення психолого-педагогічної, методичної літератури з питань розроблення та впровадження електронних навчальних засобів, ми розпочали теоретико-моделювальний етап впровадження розробленої системи.

Мультимедійний підручник «Глухівський період в історії Гетьманщини» був залучений як основний навчальний засіб у вивченні нормативної дисципліни циклу професійної підготовки «Історія України» (модуль 4 «Українські землі від початку до 80-х рр. вісімнадцятого століття»). Матеріали підручника вводились під час проведення лекцій (мультимедійні слайд-шоу супроводжували розповідь викладача про ті чи інші етапи розвитку України протягом XVIII століття в ході так званого «Глухівського періоду в історії Гетьманщини», особливості правління гетьманів та російських вельмож, розвиток культури), поглиблювали багатовимірний гуманітарний простір лекційних занять. Зібрані у підручнику тексти лекцій, а також додатковий інформаційно-довідковий матеріал (історичні джерела, глосарій, іменний

показчик, біографії історичних діячів тощо) були затребувані при підготовці до практичних занять.

Уведення до професійної підготовки майбутніх учителів історії електронного навчального посібника «Видатні особистості в історії України дозволило організувати й самостійну роботу студентів: опрацювання інформації з біографічними даними видатних історичних персоналій, зображень за програмою курсу, самоконтроль знань з визначення рівня навчальних досягнень з вивчення історії України за видатними історичними персоналіями.

Студенти-історики отримували й додаткові мультимедійні засоби для самостійного опрацювання (інформаційно-довідкові мультимедійні видання: електронні (цифрові) копії друкованих (паперових) енциклопедичних видань з історії, а також вільна енциклопедія «Вікіпедія» (www.wikipedia.org) та її сестринські проекти; дитячі ігрові історичні навчально-розвивальні видання: ігрові програми, відео-ігри на історичну тематику тощо. Крім загального аудиторного навчання студенти набували вміння та формували навички діяльності з мультимедійним контентом, виконуючи творчі завдання, серед яких: підготувати доповідь з мультимедійною презентацією «Творчий портрет історичного діяча» (список персоналій та рекомендовані джерела додаються); презентувати відеосюжет на обрану тему з історії України за власним сценарієм, використовуючи мультимедійні матеріали.

Отже, вивчення історії України із залученням мультимедійного підручника, електронного посібника, віртуального музею, а також додаткових мультимедійних матеріалів було спрямовано на розвиток усіх компонентів формування професійної компетентності майбутніх учителів історії з використанням мультимедійних технологій.

Разом з вивченням предмету «Історія України» з допомогою мультимедійного підручника, електронного посібника та віртуального музею майбутні вчителі історії опанували спецкурс «Мультимедійні технології в історичній освіті», в якому мультимедійні засоби ставали об'єктами вивчення. Студенти знайомилися з існуючою мультимедійною продукцією, які значно підвищують

ефективність викладання уроків історії та суспільно-гуманітарних дисциплін у закладах загальної середньої освіти, набували загальнотеоретичних і методичних знань із технологій мультимедіа на предметах освітньої галузі «Суспільствознавство», знань принципів побудови уроків суспільно-гуманітарного циклу з мультимедійною підтримкою, відпрацьовували практичні уміння використовувати мультимедійне програмне забезпечення для підготовки та проведення уроків суспільно-гуманітарного циклу, зокрема уроків історії, а також виховних заходів у закладах загальної середньої освіти, навчалися відбору та створенню власного мультимедійного супроводу до уроків суспільно-гуманітарного циклу, пошуку та відбору інформації в глобальній мережі Інтернет, загалом – удосконалювали вміння працювати в інформаційно-комунікаційному педагогічному середовищі.

Вивчення спецкурсу передбачало знайомство майбутніх учителів історії з мультимедійним програмним забезпеченням (програмами для обробки звукових та відеофрагментів (NeroWaveEditor, NeroVision), базової програми для створення мультимедійної презентації до уроку Microsoft Office Power Point 2007, програмами для конструювання тестових завдань з мультимедійним контентом тощо) з їх обов'язковим опануванням і використанням у професійній діяльності у вигляді створення, зокрема, власних мультимедійних навчальних засобів.

У процесі вивчення спецкурсу студенти мали чіткий алгоритм підготовки мультимедійних матеріалів, критерії відбору мультимедійної інформації та оцінювання мультимедійних фрагментів до уроків освітньої галузі «Суспільствознавство», алгоритм підготовки та вимоги до презентації у програмі PowerPoint, вимоги до створення мультимедійних тестів для контролю знань на уроках історії та суспільно-гуманітарного циклу, що поглиблювало операційно-діяльнісний компонент розробленої системи формування професійної компетентності майбутніх учителів історії з використанням мультимедійних технологій.

Курс «Історія України» майбутні учителі історії вивчали із залученням електронного посібника «Видатні особистості в історії України», матеріали якого доповнювали й поглиблювали певні теми навчальної дисципліни; посібник використовувався у таких формах роботи: на лекційних заняттях; у процесі підготовки до практичних та семінарських занять; для отримання предметно-історичних, загальнонаукових, біографічних та фахових відомостей, розміщених у розділах «Біографічні дані про видатних історичних персоналій з історії України», «Календар днів народжень та смертей видатних історичних діячів протягом навчального року», «Відеофільми та сюжети про життя та діяльність видатних історичних персоналій з історії України», «Аудіо-добірка голосів видатних історичних персоналій з історії України», «Глосарій»; самоконтролю знань (мультимедійне тестування) з визначення рівня навчальних досягнень з вивчення історії України за видатними історичними персоналіями; в організації самостійної роботи студентів, зокрема з виконання творчих завдань та проектів з «Історії України».

У процесі вивчення навчального курсу «Історія України» студентам пропонувалось виконати низку творчих завдань з мультимедійним супроводом, серед яких: складання хронологічних мультимедійних таблиць з використанням матеріалів електронного навчального посібника, а також самостійної пошукової роботи у мережі Інтернет; завдання «Творчий портрет видатних історичних діячів», вже знайоме по використанню мультимедійного підручника з історії України «Глухівський період в історії Гетьманщини» та віртуального музею «Мультимедійна стрічка подій в історії української державності».

Отже, вивчення вітчизняної історії з допомогою електронного навчального посібника також сприяло розвитку усіх компонентів системи формування професійної компетентності майбутніх учителів історії з використанням мультимедійних технологій, оскільки ми спостерігали збагачення професійного історичного тезаурусу, фахово-історичних знань з використанням мультимедіа (інформаційно-когнітивний компонент), розвиток вмінь і навичок професійно зорієнтованої діяльності в мультимедійному освітньому середовищі

(операційно-діяльнісний компонент), формування особистісних ціннісних орієнтирів у галузі мультимедіа мотиваційно-ціннісний та креативно-проективний компоненти).

Ступінь спрямованості на використання засобів мультимедіа (*мотиваційно-ціннісний* компонент) перевірявся методом опитування на основі адаптованих нами класифікацій мотивів навчальної активності М. Алексєєвої [1, с. 8-10] та мотивів вивчення студентами мультимедійних можливостей комп'ютера В. Імбер [2, с. 152]. Ми виокремили наступні мотиви вивчення майбутніми вчителями історії мультимедійних навчальних засобів з історії та суспільно-гуманітарних дисциплін: *пізнавальний мотив; культурно-суспільний мотив; професійний мотив; мотив самовдосконалення; комунікативний мотив.*

Для визначення динаміки розвитку мотиваційної сфери майбутніх учителів історії контрольних і експериментальних груп, та відслідкування тенденцій у зміні мотивів навчання ми організували анкетування студентів, які мали проранжувати запропоновані мотиви у порядку зменшення їх ролі у мотивації до навчання історії та суспільно-гуманітарних дисциплін.

Вивчивши теоретичні напрацювання даної тематики та результати проведеного опитування студентів експериментальних і контрольних груп отримали результати можна представити у вигляді таких груп:

Таблиця 5.4.

Мотиви вивчення майбутніми вчителями історії мультимедійних навчальних засобів з історії

Мотив	Студенти експериментальних груп (102 особи)		Студенти контрольних груп (103 особи)	
	Абсолютна кількість	%	Абсолютна кількість	%
Пізнавальний	9	18,8	10	20,4
Культурно-суспільний	12	25,0	11	22,4
Професійний	10	20,8	6	12,3
Мотив самовдосконалення	13	27,1	14	28,6
Комунікативний	4	8,3	8	16,3

Як доводять наведені дані, мотиви вивчення майбутніми вчителями історії мультимедійних навчальних засобів з історії в студентів експериментальних і контрольних груп мають багато спільного, проте дещо різняться. При чому, зовнішня мотивація переважає над внутрішньою. Провідними для студентів є зовнішні мотиви «не відставати від одногрупників» та «додаткове стимулювання за успішне навчання (стипендія)». Хоча не позбавлена впливу і можливість здобуття додаткових балів за наукову та навчальну діяльність та отримання збільшеної стипендії чи інших подібних фінансових вигод. У той же час, сам навчальний матеріал з історії та суспільно-гуманітарних дисциплін, як і навчальний процес має куди менші внутрішні мотиви, які є основою успішного здійснення пізнавальної діяльності. Втім, значної різниці між розподілами мотивів студентів експериментальної та контрольної груп до початку експерименту не виявлено, що свідчить про те, що вибірки студентів сформовані відповідно до вимог педагогічного експерименту.

Для визначення інформаційно-когнітивного компоненту були залучені відповіді студентських робіт на екзаменах з фахово-історичних та предметно-методичних дисциплін, які перевіряли обсяг знань з професійно зорієнтованих курсів «Історії України», «Теорія та методика навчання історії», «Шкільний курс та методика навчання».

Критерії оцінювання, відповідають рівням 100-бальної шкали оцінювання навчальних досягнень студентів закладів вищої освіти: високий – 90-100 балів; достатній – 82-89 балів; середній – 74-81 бал; початковий – 60-73 бали. Проаналізувавши результати екзаменаційних відповідей ми дійшли висновку, що студенти експериментальних груп показали вищі результати сформованості інформаційно-когнітивного компоненту ніж студенти контрольних груп: високий рівень – 12,7%, достатній – 22,4%, середній – 41,6%, початковий – 23,3% респондентів (в експериментальних групах); високий рівень – 7,3%, достатній – 14,4%, середній – 41,8%, початковий – 36,5% респондентів (у контрольних групах). На рис. 1. наведено унаочнене порівняння показників вимірювання названого компонента системи.

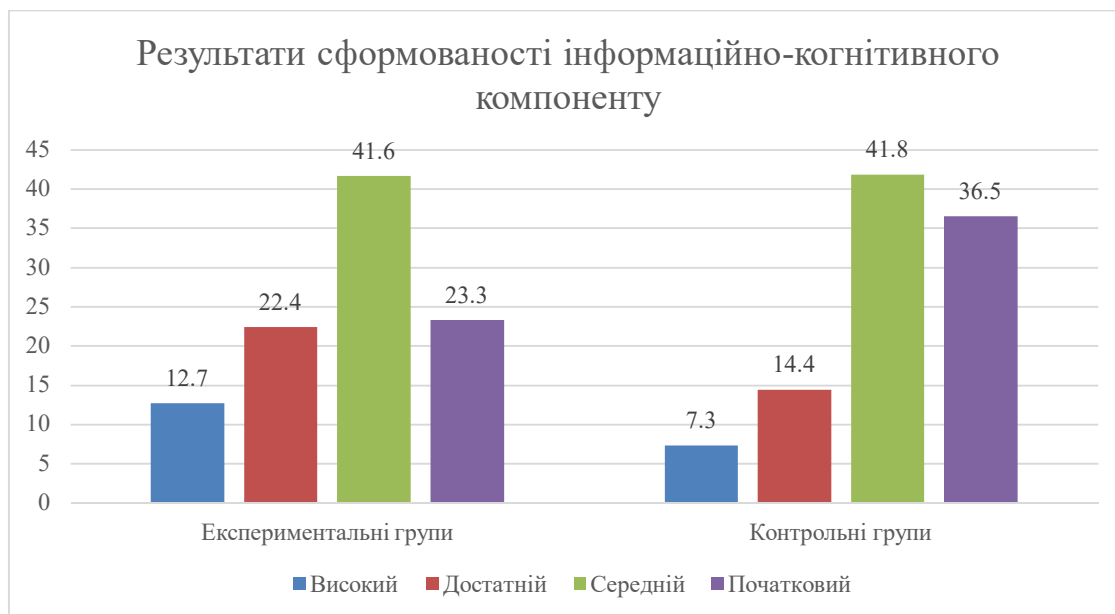

Рис. 1. Порівняння показників сформованості інформаційно-когнітивного компоненту системи формування компетентності майбутніх учителів історії з використанням мультимедійних технологій

У ході оцінювання завдань, виконаних студентами експериментальних та контрольних груп, відчувалась різниця у ґрунтовності знань про наявність та особливості застосування мультимедійних навчальних засобів, що пояснюється тим, що студенти експериментальних груп здобули дану інформацію в ході вивчення спецкурсу «Мультимедійні технології в історичній освіті». Завдяки цьому, результати студентів експериментальних груп значно вищими: високий рівень – 21,4%, достатній – 27,5%, середній – 41,7%, низький – 9,4% студентів. У той же час, для студентів контрольних груп ці завдання виявилося занадто ускладненим, складність в ході установлення відповідних програм на власний персональний комп'ютер. Через це, до 22,4% учасників експерименту не виконали завдання. Відповідно, на початковий рівень завдання виконали 28,5%, середній – 43,3%, достатній – 25,9%, високих 2,3% студентів контрольних груп. Високий рівень у цьому завданні не був продемонстрований зовсім.

Після проведення аналізу результатів контрольних зрізів студентів було об'єднано у дві групи – експериментальну та контрольну. Одним з основних критеріїв було дотримання рівнів сформованості професійної компетентності майбутніх учителів історії з використанням мультимедійних технологій.

Відповідно, до розроблених нами критеріїв студенти *високого рівню* сформованості професійної компетентності майбутніх учителів історії з використанням мультимедійних технологій характеризувалися мають усталену потребу в самореалізації себе як педагога-історика в умовах застосування засобів мультимедіа, вони усвідомлено пов'язували свої майбутні професійні успіхи з використанням мультимедійних навчальних засобів з історії та суспільно-гуманітарних дисциплін в освітньому процесі, а також для власного саморозвитку й самовдосконалення. Засоби мультимедіа допомагали студентам цього рівня здобувати знання з професійно зорієнтованих фахово-історичних та суспільно-гуманітарних дисциплін.

Студенти демонстрували стабільний інтерес до нових мультимедійних ресурсів, особливо таких, що доцільно використовувати на уроках історії та суспільно-гуманітарних дисциплін у закладах загальної середньої освіти, прагнули заглибитися до їх структурно-змістового контенту, проаналізувати, адекватно оцінити з точки зору дидактичної діяльності з учнями закладів загальної середньої освіти. Творчі прояви студентів високого рівня сформованості професійної компетентності характеризувалися оригінальністю та неординарністю.

В експериментальних групах 15,2%, а в контрольних – 4,4% студентів високого рівня сформованості професійної компетентності з використанням мультимедійних технологій.

Студентів *достатнього рівня* також характеризував стійкий інтерес до мультимедійних технологій та навчальних засобів з історії та суспільно-гуманітарних дисциплін, знання цих засобів та розвинені навички користування ними у навчальній діяльності. Студенти пов'язували професійні успіхи з використанням мультимедійних технологій, як правило, застосовували їх відповідно до мети і завдань виконання навчально-виховних завдань, але, у той же час, творчі прояви у розробці мультимедійних навчальних засобів були формалізованими, здатність до професійного самовдосконалення у фаховій та методично-історичній діяльності з використанням засобів мультимедіа була

недостатньою, пошук власних методів застосування мультимедійних навчальних засобів на уроках історії та суспільно-гуманітарних дисциплін у закладах загальної середньої освіти відсутній.

В експериментальних групах 25,4%, а в контрольних – 15,0% студентів відповідали достатньому рівню сформованості професійної компетентності засобами мультимедійних технологій.

Середній рівень сформованості професійної компетентності з використанням мультимедійних технологій показали студенти, які демонстрували періодичний інтерес до сучасних інформаційно-комунікаційних, зокрема мультимедійних, технологій. Проте їхнє усвідомлення значущості мультимедіа як засобу професійної діяльності не виходило за межі навчального матеріалу. Уміння й навички застосування мультимедійних навчальних засобів з історії та суспільно-гуманітарних дисциплін були сформовані на рівні користувача-початківця, розв'язання професійно зорієнтованих завдань із застосуванням засобів мультимедіа обмежувалося відомими зразками їх виконання, іноді з підказками, аналітичній оцінці навички роботи сформовані слабо. Творчі прояви студентів цього рівня у сфері застосування мультимедійних засобів у професійній діяльності відсутні.

Таких студентів із середнім рівнем сформованості професійної компетентності з використанням мультимедійних технологій було найбільше в обох експериментальній та контрольній групах: 46,1% та 48,8%, відповідно.

Студенти початкового рівня продемонстрували стихійну мотивацію та ситуативний інтерес до застосування мультимедійних навчальних засобів у навчальній і подальшій професійній діяльності. Вони мали лише загальні уявлення про існуючі засоби мультимедіа з історії та суспільно-гуманітарних дисциплін, їх знання були фрагментарними, вмінь та навичок виконання професійних завдань із застосуванням мультимедійних технологій, а також здійснення самостійної професійної діяльності майже не було виявлено.

На початковому рівні сформованості професійної компетентності з використанням мультимедійних технологій у контрольній групі перебувало 31,8% студентів, а в експериментальній – 13,3%.

Таким чином, у ході проведення формувального етапу педагогічного експерименту, нами на практиці було доведена ефективність викладання мультимедійних навчальних засобів у процесі професійної підготовки майбутніх учителів історії. Це стосується як авторських мультимедійних навчальних засобів, розроблених з урахуванням вимог, що висуваються до сучасних електронних навчальних засобів, а також власного погляду на викладання історії та суспільно-гуманітарних дисциплін, виходячи із сучасних дидактичних та методичних підходів, а також з урахуванням наявних навчальних засобів мультимедіа різних типів. Студенти, які брали участь в експериментальній роботі, продемонстрували досить високий рівень спрямованості на використання пропонованих засобів у навчальній і майбутній професійній діяльності, до того в ході експерименту неухильно зростала мотивація професійного самовдосконалення й саморозвитку майбутніх учителів.

Отже, застосування системи формування професійної компетентності майбутніх учителів історії з використанням мультимедійних технологій в експериментальних групах є ефективним, а результати не випадкові.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Алексеєв М. І. Мотиви навчання учнів. К.: Вища шк., 1974. 115 с.
2. Імбер В. І. Педагогічні умови застосування мультимедійних засобів навчання у підготовці майбутнього вчителя початкових класів : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Вінниця, 2008. 175 с.

**КОНЦЕПЦІЯ ПРОТИСТОЯННЯ НАСИЛЛЮ У РОМАНІ ЛЬОУ
СІНЛУНА «СВЯТИЙ ТЬЕНМЕНКХОУ»**

Гоголіна Юлія Олександрівна

Аспірант

Хубейський університет

м.Ухань, КНР

Анотація: розглянуто роман Лью Сінлуна "Святий Тьєнменкхоу" з точки зору роздумів над жорстокими реаліями історичних подій, духовними принципами життя людей під час революції, альтернативними мірами боротьби з жорстокістю шляхом людяності та милосердя.

Ключові слова: революція, насильництво, віра, милосердя, прощення.

Революція - це спосіб соціальних змін, коли істотно зображається поведінка людей в умовах важливих історичних подій, це спроба дослідити конотацію життя та віру. У романі "Святий Тьєнменкхоу" яскраво протиставлені дві сім'ї, що представляють два різні політичні течії та здійснюють соціальну трансформацію насильницькими засобами. Революція та війна невідривно взаємопов'язані. Більшість революцій у світовій історії були досягнуті через війну. У війні солдати і люди втрачають життя і саме віра спонукає цих солдатів до пошуку правди та боротьби за неї. Тож саме під час війни люди найбільш інтуїтивно прагнуть до життя та віри.

У романі «Святий Тьєнменкхоу» війна та протистояння їй проявляється за допомогою головного жіночого образу Сює Нін. Розповіді про її дитинство показують справжній виклик щирого протистояння людства війні та насильству, прагнення до життя та розвитку. Вона вважає, що в духовному світі нормальної людини використання насильства для відбирання життя інших людей суперечить людській природі. Навіть з будь-якої причини і будь-яким

способом, якщо це порушує бажання до життя інших людей, це не може бути прийнято і вибачено, тому автор розкриває простий сенс життя через думку дитини. Ці роздуми згадуються й потім у діалогах між ключовими персонажами роману. Саме прагнення до життя, опозиція та ненависть до будь-якого безглузлого топтання прав людського життя і є найбільшою різницею між "Святим Тьєнменкхоу" та деякими іншими традиційними китайськими романами, що зображають історичну революцію.

Роман Лью Сінлун "Святий Тьєнменкхоу" яскраво висвітлює найосновніші пошуки та бажання звичайних людей. Автор між рядками роману зображує революцію, яка повністю обезцінює життя людини, руйнує надію на яскраве майбутнє[2, с. 50]. Хаотична війна стає все глибшою, і водночас люди знаходяться все далі і далі від щасливого життя. Тому Лью Сінлун вважає, що життя - це віра. Будь-який вчинок, який може похитнути віру, - це злочин, а не звичайне явище. Саме завдяки цим ідеям роман "Святий Тьєнменкхоу" є віхою в темі історії війни в Китаї[4, с.73]. Цей роман пробив обмеження попередніх воєнних концепцій і перевів свою точку зору на подвійність війни, ототожнюючи її з корінням людських нещасть і страждань. Насильство у війнах не тільки руйнує людські життя, але й руйнує людський дух. Тому будь-яка війна є великою трагедією людства і не гідна похвали.

У "Святому Тьєнменкхоу" автор акцентує увагу на протилежні від насильства явища для того, щоб здійснити глибоку рефлексію та деконструкцію насильницького характеру революції. Фактор ненасильства, як правило, представлений духом прощення, присутнім у монологах бабусі Мей. Вона казала: "У багатьох випадках толерантність до людей перемагає інших набагато частіше, аніж покарання, і навіть невелике прощення інших може змінити абсолютно все. Кожна життєва ситуація робить нас сильнішими і змушує нас йти далі, і чим довше ми йдемо, тим вище ми стоїмо над жорстокістю і несправедливістю цього світу. Але ж навіть саме невелике покарання може привести до абсолютно протилежного явища. Кара змушує людей з кожним днем ставати менш людяними, менш доброзичливими, менш благодійними ".

Це, мабуть, найбільш об'єктивна оцінка насильства, а також унікальна думка, яку хоче висловити автор. Насильницька революція не покладе кінця лиху, а лише поглибить його[3, с. 122]. Саме завдяки філософії прощення та ненасильства, цей роман виділяється серед багатьох історичних творів, що зображують реалії війни у Китаї у XX столітті у ракурсі безкінечного насильства та вбивств.

Розв'язка наприкінці роману дає нам пряму відповідь на питання: чи існує компроміс між насильницькими та ненасильницькими методами. В кінці роману зображена зустріч декількох вдів, що втратили своїх чоловіків в минулій довготривалій революційній боротьбі, з головним місцевим революціонером Фу Ланьсі. Вони запитували: «Де ж те щасливе життя, яке ти нам обіцяв? Де воно?» , «Щоб захистити тебе, наші чоловіки всі загинули в бою. Ти завжди кажеш, що буде яскраве майбутнє. Так я тобі скажу, якщо ж ти не сліпий, відкрий очі і поглянь. Ось воно наше щасливе життя! Бачиш?! Для того, щоб прийти на зустріч до тебе, мені прийшлося запозичити штани у сусідів!», «Моє життя було дуже гірким без тебе, але відколи ти прийшов, дні нашої родині стали ще гіршими ». Саме в цей час Фу Ланьсі почав усвідомлювати, що революція, яку він проводив стільки років, не принесла йому ні віри, ні задоволення, а натомість залишилася глибока провинна і скорбота. Його відповідь виразила всі його внутрішні переживання: «Я стільки років неправильно використовував свої переконання і неправильно ткав свої мрії. Революція не є панацеєю. Революцію зробити можна, та вона може бути і вишуканою, і ніжною та економною, без необхідності вчиняти насильницькі дії одним класом заради того, щоб скинути інший». Його висновок не могла не нагадати людям про християнські думки про милосердя, які були виражені бабусею Мей. Люди повинні навчитися прощати і зізнаватися у своїх помилках, а також роздумувати над критикою насильства. Таким чином радикальний революціонер нарешті став таким самим, як і бабуса Мей, яка проповідувала прощення і покаєння. Врешті-решт, Фу Ланьсі склав короткий висновок свого революційного життя: «По-перше, я повинен соромитися самого себе через

обмеженість знань, по-друге, я маю попросити пробачення в Ай Цхуей, родини Сюе та у родини Хан, я так завинив перед усіма, що мені нема прощення!».

У цих кількох реченнях ми можемо бачити імена всіх тих, хто став гарматним м'ясом у жорстоких війнах довготривалії революції. Фу Ланьсі на самому початку був ініціатором насильства, але ж саме він і завершує свій так званий шлях насильницької революції. Зрештою, він нічого не отримав, і навіть революційна віра, якою він найбільше захоплювався, зруйнувалася з плином часу.

Ідея «ненасильства» простежується у всьому романі з метою боротьби з жорстокістю, і, як результат, найвірніші представники впертої та наполегливої насильницької революції в останній момент йдуть на компроміс та схиляють коліна перед тими, хто став її жертвами. Автор хоче висловити свою антивоєнну концепцію, яка полягає у захопленні думками про прощення й терпимість та їх втіленні у сьогоденні.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Ю Кесюн. Ретроспектива і перспектива літератури Хубея на межі століття. Видавництво літератури і мистецтва Чанцзян, 1999 (11): 7.
2. Ван Чунлін. Деконструкція та реконструкція історії Китаю в XX столітті - коментар до роману Лью Сінлун "Святий Тьєнменкхоу". Новельний огляд, 2005, (6): 49-55.
3. Ву Лінг. Про жіночі образи у "Святий Тьєнменкхоу". Журнал Пуянського професійно-технічного коледжу, 2017, 30 (1): 121-123.
4. Ю Кесюн. Думки після прочитання "Святий Тьєнменкхоу". Південні літературні гуртки, 2008 (4): 72-75.

ОСОБЛИВОСТІ КИТАЙСЬКИХ ГУМОРЕСОК «СЯНШЕН»

Гоголіна Юлія Олександрівна

Аспірант

Хубейський університет

м. Ухань, КНР

Анотація: описані історія розвитку та різновиди китайського естрадного гумористичного жанру «Сяншен», виявлено його конститутивні ознаки. Проаналізовано основні механізми досягнення комічного ефекту в досліджуваному жанрі: висміювання діалектних відмінностей, ієрогліфічний гумор, гра тонів, використання алюзій.

Ключові слова: китайський гумористичний жанр «сяншен», гумор, комічний ефект, алюзія, лінгвокультура.

Сяншен є одним з найбільш популярних гумористичних жанрів в Китаї, в ньому найкращим чином відбивається національний характер китайського народу. На даний час він мало вивчений у вітчизняній лінгвістиці, у зв'язку з чим вивчення його лінгвістичних особливостей можна вважати актуальним.

Завданнями нашого дослідження є:

- 1) опис жанру «Сяншен» і його різновидів;
- 2) виявлення його конститутивних ознак;
- 3) аналіз лінгвокультурної специфіки досліджуваного жанру.

Жанр "сяншен" бере свій початок в китайських народних естрадних виставах із співом і примовками "шочхан". Деякі дослідники виявили відголос сяншена в "Історичних записках" і піснях династій Тан і Сун, в яких також використовувалися засоби каламбуру і діалогічне виконання. Проте офіційно зародження сяншена відносять до кінця династії Цин (1860-х рр.) на півночі Китаю. Тоді вистави проводилися на відкритому повітрі перед натовпом

слухачів. Оратори намагалися виразити негативне відношення до політики країни. У Китаї у всі часи не було прийнято відкрито висловлювати свою думку з приводу подій, що відбуваються в суспільно-політичному житті країни, проте артистам жанру "сяншен" це вдавалося. За це жанр і прозвали революційним. "Очевидно, що однією з причин, по якій людям подобалося слухати виступи сяншеністів, - пише Пері Лінк, - являлося те, що в них відкрито висловлювалася загальнонародна думка про події, що відбуваються в країні" [1, с. 84]. За часів формування Китайської Народної Республіки сяншен став розповсюджуватися і в інших провінціях. Слово сяншен спочатку писали як "схожий на життя", тобто "життєвий", потім назва жанру зазнала трансформації і його стали називати "схожий на звук", тобто "наслідуючий". Виступи проходили в монологічному виконанні, артисти імітували манеру розмови відомих діячів. З плином часу за жанром закріпилася назва. Звучання назви залишилося тим самим, але змінилося його написання і внутрішня форма: дослівний переклад слова сяншен - "спільна розмова" (на зміну монологічному прийшло діалогічне виконання) [8, с. 29]. На цей час китайські джерела визначають сяншен як "різновид китайських сценічних виступів, що поділяються на монологи, діалоги і полілоги, головною метою яких є створення комічного ефекту" [6, с. 70].

Порівнюючи сяншен з іншими розповсюдженими у Китаї гумористичними жанрами, такими як анекдот, гумористична розповідь, частівки, гумористичні вірші і фразеологізми, ми виявили основні відмінні ознаки досліджуваного жанру. А саме:

1. Зовнішній вигляд. Артисти жанру "сяншен" одягнені в традиційні костюми: довгі халати в підлогу, з вишивкою або обробкою. Рукави, коміри й гудзик виконані в китайському стилі. Для інших жанрів це не є обов'язковими атрибутами. У діалогічних парах частіше всього один артист повний, інший - худий, що є своєрідною антитезою, сприятливий створенню комічного ефекту.
2. Атрибутика. Кожен артист мав тримати у руках віяло і білий рушник. Ця традиція закріпилася зі старовини. Раніше виступи проводилися перед натовпом, артиста оточувало багато народу, від цього йому становилося парко,

і він обмахувався віялом, щоб охолодитися, а хусткою витирив піт з лоба. Крім того, під час виступу на сцені не рідко стоїть стіл, що створює відчуття трибуни й сприяє тому, щоб артист жанру "сяншен" відчув себе оратором. У інших жанрах ці атрибути не використовуються.

3. Положення на сцені. Сяншен промовляється стоячи.

4. Акторська гра. Для досягнення максимального гумористичного ефекту необхідно бачити гру артистів сяншен або хоч би чути інтонацію голосу. Написаний на папері сяншен втрачає свою специфіку, у той час, як, наприклад, анекдоти або гумористичні оповідання не обов'язково прослуховувати в чиєму-небудь виконанні.

5. Комунікативні ролі. Кожен артист жанру "сяншен" має своє амплуа: він виконує активну панівну роль в діалогах або пасивну роль "підспівувача". Таке ділення існує тільки в жанрі "сяншен".

6. Авторство. Сяншени як художні твори мають автора і назву. Кожен артист виступає з сяншеном, написаним спеціально для нього, тоді як анекдоти, фразеологізми і сехою не завжди мають авторів і можуть відтворюватися ким завгодно.

7. Місце виконання. Зазвичай, виконання сяншен проводяться в чайних, які оформлені у традиційному стилі, з перевагою червоного кольору. Глядачі сідають за чайними столиками, що розставленні спеціальним чином. Для інших китайських комічних жанрів місце виступу, як правило, не має значення.

8. Публіка. Особливості жанру "сяншен" проявляються не лише у змісті текстів, формі їх підношення й атрибутіці, але й в поведінці глядачів. Під час виступу артистів сяншен глядачі сидять за столиками, п'ють чай і їдять насіння. На гумористичних концертах китайці поводять себе більш розкуто, ніж в повсякденному житті. Коли глядачам дуже сподобалася жарт, вони видають звук, схожий на вираження незадоволення в українській лінгвокультурі. Для артиста це навіть більша пошана, ніж оплески.

За формою тексти сяншен можуть являти собою монолог, діалог або полілог [1, с. 83]. Сяншен виник в монологічній формі, потім поступово стали з'являтися

сяншени-діалоги та групові сяншени. Ці три різновиди згодом і сформували сяншен в його сучасному вигляді. Артистами жанру "сяншен" можуть бути як жінки, так і чоловіки. За змістом сяншен діляться на ті, що висміюють, прославляють і розважають.

Сатиричні сяншени з'явилися раніше інших видів сяншенів, вони ґрунтовані на виявленні негативних якостей інших людей або власних недоліків. В них часто зображено невдоволення якими-небудь громадськими явищами, теми гуморесок мають відношення до актуальних соціальних проблем, такими як бюрократія, дефіцит товарів, засудження незаслужених привілеїв і так далі. Пері Лінк відмічає: "В сяншенях зачіпається і сатирично висміюється більша кількість політичних і соціальних проблем, чим офіційно дозволяється іншим сучасним мовним жанрам. Причини цього незрозумілі, але, швидше за все, це пов'язано з визнанням несерйозності цих жартів, і що усна форма відтворення жартів менш руйнівна, чим письмова. Як би то не було, про висловлювання артистів жанру "сяншен", говорять, що цей "випуск жовчі назовні"[1, с. 84].

Панегіричні сяншени будуються так, щоб показати переваги держави, певних політичних діячів, висміюючи при цьому антикомуністичний настрій. Вони з'явилися за часів активного будівництва комунізму в Китаї.

Розважальні сяншени описують актуальні суспільні явища наприклад, стосунки в родині, відмінності в діалектах, молодіжну моду і так далі. Нині це самий найрозповсюдженіший вид сяншенів.

За часом появи можуть бути виділені традиційні, нові і сучасні сяншени; у них відбиваються актуальні події та зміни, що відбуваються у суспільстві у певний часовий або історичний період. Традиційні сяншени з'явилися у кінці династії Цин. У той час домінували сатиричні сяншени у формі монологу. Багато артистів у своїх виступах виражали своє негативне відношення до політики держави. Сяншен того часу відрізнявся уїдливістю, саркастичністю, різкими висловлюваннями. Поступово з монологів, ґрунтованих на наслідуванні чужої манери мови, висміюванні відомих осіб, особливо політичних діячів, стали розвиватися діалогічні гумористичні виступи. Назва теж зазнала трансформації:

в цей період жанр став називатися "Спільна розмова" [8, с. 29]. Нові сяншени були написані після 1949 р., услід за проголошенням Китайської Народної Республіки і установою Комуністичної партії. Тексти сяншенів значно змінилися: були відкинуті агресивні сяншени з вульгарною лексикою, висміювання людських фізичних вад. Оскільки політикою китайської Компартії було оспівування комунізму, то потребувалися тексти, що виховують відповідний дух в народі. "Відомим фактом є те, що після революції головна функція китайських літературних і сценічних творів полягала у соціально вигідній дії на поведінку і погляди аудиторії"[1, с. 83].

Сучасні сяншени з'явилися після 1980 р. Серед них переважають розважальні сяншени на нейтральні теми, не пов'язані з політикою [5, с. 241]. На початку 1980 р. глядачі вже не так, як раніше, цікавилися переглядом звичайних сяншенів по телебаченню. Така реакція публіки породила виникнення нових видів сяшена: виступи супроводжувалися грою на музичних інструментах, співами, театральними постановами. У цей час популярність сяшена поступово набирала оберти: з'явилося безліч нових акторів, тем для виступів, різновидів сяншенів. Артисти виходили на сцену з абсолютно новими діалогами і монологам. Поступово складався образ сучасного сяшена, що знову притягнуло інтерес публіки [5, с. 248]. Для того, щоб іноземцям зрозуміти виступи гумористів жанру "сяншен", досить хорошого володіння китайською мовою, однак, щоб сміятися в залі разом із китайцями, потрібне глибоке знання лингвокультурних особливостей країни.

Лінгвістичні особливості жанру "сяншен":

1. Акцентування діалектних відмінностей є однією з улюблених тем китайських гумористів. Нижче приведений уривок з виступу відомого артиста Хоу Баолина.

- Я сів поряд з перукарем.

- І???

- Він встав поряд зі мною, почав тикати мені в мозок, запитуючи мене.

- Запитуючи що?

- Ударити треба?
- Він хотів ударити тебе?
- Підстригти [2, с.54].

На шанхайському діалекті дієслово підстригти звучить для носіїв північного пекінського діалекту як ударяти, що викликає нерозуміння і комічну реакцію.

2. Ієрогліфічний гумор.

"Сяншен" - жанр, в якому більшість жартів направлені на слухове сприйняття, проте в ньому також використовуються способи створення комічного ефекту, властиве письмовим гумористичним жанрам. Один і той же китайський ієрогліф може мати декілька читань, значень і написань, що нерідко використовуються в якості виразного засобу в комічних текстах. Є навіть цілі виступи, присвячені таким особливостям китайської писемності. У сяншені "Один ієрогліф, два читання" розповідається про те, як можна заплутати людей ієрогліфами, що мають декілька способів читання.

3. Гра тонами і достаток омофонів в китайській мові часто використовуються

в сяншені для створення комічного ефекту. У сяншені "Є солодощі юаньсяо" голодний співрозмовник замість "князівство Лу" навмисно чує "князівство маринадів" і тим самим дає зрозуміти співрозмовнику, що голодний.

4. Використання алюзії перешкоджає розумінню сяншенів іноземцями. Мова артистів цього жанру рясніє відсиланнями до різних явищ китайської лінгвокультури. Наприклад, неможливо зрозуміти сяншен "Спотворення роману "Троецарство", не знаючи сюжету і дійових осіб цього роману. Розглянемо уривок з цього сяншена. Артисти міркують про те, що у романі число "три" грає велику роль і що навіть віслюків у ньому було три. Двох згадати змогли, залишилося назвати останнього.

- А хто ж третій?
- У Джугеляна був брат Джугедзин.
- Точно! Солдат князівства Ву!
- Ну, і як він виглядав?

- Схожий на віслюка.

Таким чином, жанр "сяншен" є китайським естрадним гумористичним жанром, таким, що характеризується національно-специфічними способами і засобами створення комічного ефекту; багато жартів, що використовуються у ньому, через специфіку китайської мови неперекладні на українську мову і не чинять комічної дії на носія української лінгвокультури. Відмінні ознаки жанру "сяншен" проявляються в зовнішньому вигляді артистів, атрибутиці, розподілі сценічних амплуа, поведінці і розташуванні артистів на сцені, місці виступу, поведінці глядачів, формі відтворення, мовному наповненні.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Perry Link. The genie and the lamp: Revolutionary Xiangsheng // Chinese literature and performing arts in the People's Republic of China 1949–1979. California, University of California press, 1984, 83-111.
2. Цзян Чжунчжоу. Колекція гуморесок «Сяншен». Шанхай, Видавництво літератури та мистецтв у Шанхаї, 2002.
3. Сун Фухай. Анекдоти у світі комічного діалогу. Гуанчжоу, Видавництво літератури та мистецтва Байхуа, 2007.
4. Ву Веньшенг. Китайський голос. Ухань, Пресса Комунікацій, 2009.
5. Ван Джу. Історія китайських сяншенів. Пекін, Видавництво Яншань, 1995.
6. Збірка сяншенів. Шанхай, Видавництво літератури і мистецтв, 2007.
7. Сюе Баокун. Китайські сяншени. Пекін, Видавництво Сінхуа, 1985.

УДК 811.161.2(075.8):376.68

СУЧАСНИЙ ПОСІБНИК З УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ДЛЯ ІНОЗЕМНИХ СТУДЕНТІВ

Дерба Світлана Миколаївна

к. філол. н., доцент

доцент кафедри української та російської мов як іноземних

Інститут філології

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

м. Київ, Україна

Анотація: Автор аналізує необхідність осучаснення навчальних посібників з української мови для іноземних студентів відповідно до рівнів володіння мовою. У статті розглянуто основні дидактичні та методичні вимоги до сучасних навчальних посібників. Проаналізовано системну організацію як навчального посібника, так і окремої «теми».

Ключові слова: навчальний посібник, українська мова як іноземна, дидактичні та методичні вимоги, структура посібника.

Нині в Україні навчаються іноземні студенти з різних країн світу. Вони вивчають медицину, філологію, історію, географію, міжнародні відносини та багато інших спеціальностей. Так, кількість іноземних студентів в Україні збільшується з кожним роком, тому необхідно звернути увагу на якість спеціалізованої літератури, яка має містити сучасні комунікативно зорієнтовані методики.

Входження України до європейського і світового культурного простору висуває нагальну потребу введення української мови до реєстру мов Європейського союзу. Цей факт вимагає від українських фахівців подальшого вдосконалення підходів до викладання української мови як іноземної відповідно до

міжнародних стандартів з метою цілеспрямованої і послідовної популяризації української мови в Україні та поза її межами [1, с. 231].

Згідно із Загальноєвропейськими Рекомендаціями з мовної освіти існує шість рівнів володіння мовою:

A1 – початковий рівень;

A2 – базовий рівень;

B1 – рубіжний рівень;

B2 – середній рівень;

C1 – високий рівень;

C2 – вільне володіння.

Так, методисти говорять про неоднозначну межу між рівнями і пропонують визначати їх за допомогою тестування. Стандартизовані вимоги до рівнів володіння українською мовою як іноземною встановлюють на державному рівні єдину уніфіковану систему визначення рівнів володіння українською мовою. Документ подає чіткий перелік комунікативних умінь і навичок до кожного з рівнів (від A1 до C2) за всіма видами мовленнєвої діяльності (слухання, читання, письмо, говоріння) [2].

Сьогодні особливо актуальним постає питання методичного забезпечення студентів-іноземців підручниками, посібниками, збірниками тестових завдань та ін. Підручник з української мови як іноземної передбачає формування вмінь та навичок в усіх видах мовленнєвої діяльності, оскільки іноземні студенти використовують мову і як інструмент набуття професійних знань, і як засіб повсякденного спілкування у країні, мову якої вивчають [3, с. 85].

Підручники та навчальні посібники з української мови як іноземної виконують такі функції:

- 1) інформування (як довідники, корпуси текстів, джерела мовного матеріалу);
- 2) формування навиків та умінь;
- 3) систематизування мовного матеріалу;
- 4) контроль;

5) мотивація.

Різні види посібників по-різному відображають цю систему функцій. Наприклад, у посібнику для самонавчання найважливішою буде мотивація. А у посібнику для іноземних студентів заочного відділення буде відсутня функція контролю.

Вимоги до навчальних посібників з української мови як іноземної складаються з двох груп. Це, по-перше, дидактичні вимоги, загальні для будь-якого посібника. І це, по-друге, методичні вимоги, специфічні для «української мови як іноземної».

Дидактичні вимоги:

1. Автентичність, тобто відповідність до реалій сучасного світу.
2. Науковість. Але варто зауважити, що не будь-яка методика опису мови може бути використана в її викладанні.
3. Відповідність меті навчання.
4. Відповідність рівню навчання (описані вище).
5. Виховний потенціал.
6. Системне подання матеріалу в межах посібника.
7. Системне подання матеріалу в межах структурної частини посібника (як правило, це «урок», «тема»).

Методичні вимоги:

1. Комплексність завдань, що використовуються за допомогою посібника (єдність практичної, загальноосвітньої та виховної цілей).
2. Взаємопов'язаність навчання різним видам мовленнєвої діяльності.
3. Комплексне представлення мовного матеріалу.
4. Методична системність у послідовності завдань.
5. Функціональність і системна послідовність у застосуванні засобів наочності.

На понятті «тема» (або «урок» у деяких навчальних посібниках) хочемо зупинитися окремо. Усім відомо, що «тема» не відповідає реальному практичному заняттю з української мови як іноземної, це відображення

послідовності реальних занять, об'єднаних методично, змістовно і лінгводидактично. У такому розумінні тема має певну структуру. Це, по-перше, передтекстові завдання, по-друге, основний текст, по-третє, притекстові завдання, по-четверте, граматичний матеріал, по-п'яте, післятекстові завдання, по-шосте, додаткові тексти, по-сьоме, контрольні вправи. Ми спираємось на навчальний посібник, написаний авторами кафедри української та російської мов як іноземних, Інституту філології, Київського національного університету імені Тараса Шевченка Дербою С. М. та Ніколаєвою Н. С. «Українська мова як іноземна (навчальний посібник для студентів-магістрів)».

Серед українських фахівців, які працюють над створенням сучасних підручників і навчальних посібників варто згадати таких, як О. Антонів, М. Буряк, А. Дем'янюк, Н. Єщенко, Р. Кривко, Н. Лисенко, В. Любчевська-Сокур, Г. Макарова, В. Невоїт, О. Новіцька, К. Стефанишин, М. Тишковець, В. Овдіюк, О. Палінська, С. Романюк, Є. Світлична, О. Синчак, Т. Цапко, Г. Швець, М. Шевченко та ін.

Навчальний посібник «живе» 5 – 7 років, після цього часу він потребує доопрацювання або і повної заміни. Звичайно, ми маємо на увазі не просто заміну одного посібника іншим, а залучення посібника нового типу, який би відповідав вимогам часу і рівню методики.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Тулузакова О. Порівняльний аналіз підручників з вивчення мови як іноземної / О. Тулузакова, Є. Богданова // Режим доступу: http://ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/handle/123456789/11383/Tuluzakova_Bohdanova_Porivnialnyi_analiz.pdf?sequence=1&isAllowed=y
2. Стандартизовані вимоги: рівні володіння українською мовою як іноземною А1 – С2. Зразки сертифікаційних завдань: посібник / Данута Мазурик, Олександра Антонів, Олена Синчак, Галина Бойко. – К: Фірма «ІНКОС», 2020. – 186 с.

3. Зевако В. Новий посібник з української мови для іноземних студентів медичних вищих навчальних закладів / Валентина Зевако, Марія Тишковець // Теорія і практика викладання української мови як іноземної. – 2014. – Випуск 9. – С. 85 – 93.
4. Бей Л. Б. Проблеми викладання української мови різним категоріям іноземних студентів / Л. Б. Бей, О. М. Тростинська // Викладання мов у вищих навчальних закладах освіти на сучасному етапі. Міжпредметні зв'язки. Наукові дослідження. Досвід. Пошуки: зб. наук. Праць. – Х., 2008. – Вип. 12. – С. 42 – 49.

БЮДЖЕТНА БЕЗПЕКА В УКРАЇНІ: РИЗИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Дешко Антоніна Леонідівна

головний консультант, здобувач

Національний інститут стратегічних досліджень

м. Київ, Україна

Анотація: у статті розглянуто питання забезпечення бюджетної безпеки в Україні як складової економічної безпеки. Бюджетна безпека в Україні є результатом особливостей формування й реалізації як бюджетної політики, так і економічної політики України в цілому. Розраховано основні індикатори, на основі яких визначається рівень бюджетної безпеки, та сформульовано основні ризики, які впливають на її формування. Визначено, що досягнення прийнятного рівня бюджетної безпеки потребує як забезпечення чіткого дотримання бюджетних правил, так і підвищення якості функціонування сфери державних фінансів та стимулювання економічного зростання.

Ключові слова: державний бюджет, дефіцит, бюджетна безпека, перерозподіл ВВП через зведений бюджет, економічна безпека.

У забезпеченні реалізації цілей економічної політики бюджетна політика займає одне з провідних місць. Від можливостей і інструментарію бюджетної політики залежить якість проведення економічної політики держави. А з іншого боку, недоліки у її проведенні, що впливають на значення бюджетної безпеки, можуть сформувати додаткові ризики функціонування всієї економічної системи держави, а отже мати вплив на економічну безпеку.

Методичними рекомендаціями щодо розрахунку рівня економічної безпеки України, затвердженими наказом Мінекономрозвитку від 29.10.2013 № 1277 (далі – Методичні рекомендації), визначено, що «бюджетна безпека - це стан забезпечення платоспроможності та фінансової стійкості державних фінансів,

що надає можливість органам державної влади максимально ефективно виконувати покладені на них функції» [1].

На основі підходу, закладеного вищезазначеними Методичними рекомендаціями, було здійснено розрахунок показника «Бюджетна безпека».

Таблиця 1

Індикатори, які використовуються для розрахунку інтегрального показника бюджетної безпеки

№	Індикатори	крит. знач.	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
1	Відношення дефіциту/профіциту держ. бюджету до ВВП, %	6	4,9	2,3	2,9	1,6	1,7	2	7,5
	інтегральний індикатор	-	0,22	0,27	0,27	0,27	0,27	0,27	0,04
2	Дефіцит/профіцит бюджетних та позабюджетних фондів сектору ЗДУ, % ВВП	3	0,2	0,1	-0,1	0	0,2	3,2	8,7
	інтегральний індикатор	-	0,25	0,25	0,25	0,25	0,25	0,05	0,02
3	Рівень перерозподілу ВВП через зведений бюджет, %	37	28,7	32,8	32,8	34,1	33,3	32,5	32,2
	інтегральний індикатор	-	0,20	0,14	0,14	0,11	0,13	0,11	0,10
4	Відношення обсягу сукупних платежів з обслуговування та погашення держ. боргу до доходів держ. бюджету, %	13	48,5	94,5	33,9	59,9	37,9	46,6	50,3
	інтегральний індикатор	-	0,07	0,06	0,07	0,06	0,07	0,02	0,02
5	Сума інтегральних індикаторів	-	0,74	0,71	0,72	0,69	0,71	0,44	0,17

Джерело: Казначейство, Держстат, власні розрахунки.

Здійснивши відповідні розрахунки, відповідно до Методичних рекомендацій, можна зробити висновок, що протягом 2014-2018 рр. рівень бюджетної безпеки

(Табл. 1) коливався на рівні 0,69 – 0,72, і перебував на «незадовільному» рівні. Однак, уже у 2019 р. він знизився до 0,44, тобто «небезпечного», а у 2020 р. – 0,17 може знизитися до «критичного» рівня.

При цьому, варто відзначити специфічність окремих показників, які використовувалися під час розрахунку. Згідно з Методичними рекомендаціями, всі показники мають бути розподілені за типами: стимулятор, дестимулятор та змішаний тип. Прийняті до розрахунку показники, виходячи з їх поточних значень, визначалися як дестимулятори.

Зокрема, що стосується показника рівня перерозподілу ВВП через зведений бюджет, то у практиці не існує єдиного підходу щодо визначення найбільш ефективного його значення. За рівнем державної централізації ВВП умовно виділяються такі моделі:

- американська (рівень централізації 25 – 30%, фінансове втручання в економіку зведене до мінімуму, у соціальній сфері забезпечуються тільки ті верстви населення, які не в змозі обійтися без державної допомоги);
- західноєвропейська (рівень бюджетної централізації 35 – 45%, розгалужена державна соціальна сфера, насамперед у галузі освіти, паралельне функціонування державних і комерційних установ у соціальній сфері);
- скандинавська (рівень централізації ВВП до 60%, характеризується розгалуженою державною соціальною сферою як у галузі освіти, так і охорони здоров'я) [2].

Хоча в Україні цей показник залишається достатньо високим і певним чином наближений до рівня європейських країн, високий рівень податкового навантаження (а в дохідній частині бюджету податкові надходження складають приблизно 80%) справляє негативний вплив на розвиток бізнесу.

Іншим показником, який залежно від розміру має ознаки як стимулятора, так і дестимулятора, є показник відношення дефіциту/профіциту державного бюджету до ВВП (у 2020 р. він досягне рівня 7,5% ВВП (Табл. 1), що є найбільшим рівнем за останні 20 років). З одного боку, наявність як дефіциту бюджету, так і профіциту бюджету може свідчити про існування певних

недоліків у планування діяльності в державі. З іншого боку, за допомогою запозичень, які здійснюються для фінансування дефіциту бюджету, можуть бути здійснені заходи для державного стимулювання економічної діяльності, а також, опосередковано, розвитку ринку капіталів. Аналогічно, поява профіциту бюджету може свідчить про сприятливу ситуацію на ринку, що дозволяє здійснити державі певні накопичення (в деяких країнах це фонди національного багатства) або здійснити погашення державного боргу. При цьому, одним із кількісних обмежень, що виступають критеріями можливості входження до ЄС, є рівень дефіциту державного бюджету, який не повинен перевищувати 3% ВВП.

У той же час, у зв'язку з поширенням кризових явищ в економіці, спричинених поширенням COVID-19, Єврокомісією було послаблено існуючі правила, пов'язані з бюджетною дисципліною.

Слід також визначити низку ризиків, які не враховуються в розрахунку рівня бюджетної безпеки внаслідок особливостей обліку окремих показників статистики державних фінансів, але мають безпосередній вплив на функціонування системи державних фінансів в цілому:

«прихований» дефіцит. В Україні показник дефіциту державного бюджету має певну особливість, а саме, так званий «прихований» дефіцит. У минулі роки він формувався за рахунок здійснення капіталізації державних банків та суб'єктів господарювання державного сектору економіки шляхом випуску облігацій внутрішньої державної позики понад обсяги, закріплені в Додатку №2 до державного бюджету. За інформацією НБУ, протягом 2014–2017 рр. витрати уряду на підтримку лише державних банків становили 8,7% ВВП [3, с.39]. Формально утримуючи показники дефіциту державного бюджету в законодавчо визначених рамках (особливо в 2008-2009 рр. та 2014-2017 рр.) в Україні формувався прихований дефіцит бюджету. Протягом останніх 10 років, його найвищі рівні було зафіксовано у 2014 р. (9,5% ВВП) та у 2016 р. (5,4% ВВП). Тобто, дотримуючись законодавчо встановлених кількісних рамок дефіциту бюджету збільшувалися показники державного боргу. Хоча у 2018-

2019 рр. прихований дефіцит державного бюджету не формувався, у 2020 р. від такої практики держава не відмовляється;

розбалансованість надходжень та видатків Пенсійного фонду в часі та його залежність від Єдиного казначейського рахунку (далі - ЄКР), що може мати опосередкований вплив на визначення показників сектору загальнодержавного управління. Забезпечення своєчасних виплат пенсій і окремих видів допомог здійснюється за допомогою позичок з ЄКР на покриття тимчасових касових розривів Пенсійного фонду - залишок непогашених позик Пенсійним фондом з ЄКР станом на 01.05.2020 становив 55,5 млрд грн (з урахуванням непогашених позичок Пенсійному фонду, що надавалися в минулі роки з ЄКР). Крім того, проблемним питанням є дефіцитність Пенсійного фонду. Видатки з державного бюджету для Пенсійного фонду здійснюються за окремою бюджетною програмою, яка акумулює в собі кошти, які спрямовуються на виплату пенсій, надбавок та підвищень до пенсій, призначених за різними пенсійними програмами, для покриття дефіциту коштів Пенсійного фонду, а також оплати послуг з доставки пенсій. Видатки Пенсійного фонду, профінансовані за рахунок коштів державного бюджету, протягом 2016–2019 рр. стабільно перевищували 4% ВВП, а у 2020 р. може сягнути 5,1% ВВП. При цьому, окремо не визначається розмір коштів, які спрямовуються з бюджету на покриття дефіциту Пенсійного фонду – його обсяг визначається під час затвердження Кабінетом Міністрів України безпосередньо бюджету Пенсійного фонду. Дефіцит Пенсійного фонду становив у 2014 р. - 19 млрд грн, в 2015 – 31,8 млрд грн, в 2016 – 85,6 млрд грн, в 2017 – 56,1 млрд грн, в 2018 – 32,1 млрд грн, у 2019 р. – 40,0 млрд грн.

Найбільш ризикові значення в Україні має індикатор «Відношення обсягу сукупних платежів з обслуговування та погашення державного боргу до доходів державного бюджету» (Табл. 1). Методичними рекомендаціями небезпечним значенням визначено показник на рівні 13%. У той же час, у 2015 р. фактичний показник сягнув рівня 94,5%, поступово знижуючись до 37,9% у 2018 р. Така ситуація була спричинена низкою чинників, серед яких військові

дії на Сході України, що спричинили масштабну економічну кризу та різке падіння ВВП, різка девальвація національної валюти у 2015 р. та накопичені в минулі роки проблеми формування безпосередньо державного боргу (висока складова боргу в іноземній валюті). Вказане зумовило необхідність у 2015 р. проведення реструктуризації частини державного боргу. Певним чином, вказане дозволило відтермінувати строки сплати зобов'язань за запозиченнями та мінімізувати навантаження на державний бюджет у частині обслуговування та погашення державного боргу у короткостроковій перспективі. У 2020 р. цей показник може сягнути 50,3%.

Основне завдання державної фінансової політики в контексті зміцнення бюджетної безпеки – створення такого економічного, соціального, політичного, правового середовища та інституційного забезпечення, які б стимулювали збалансування бюджетного і податкового процесу. Цей процес має супроводжуватися реалізацією відповідних пріоритетів зміцнення бюджетної безпеки, серед яких є розроблення механізмів, що упереджують загрози бюджетній системі держави, забезпечення бюджетної дієздатності держави, мінімізація бюджетного дефіциту тощо [4, с.335-336].

Для підвищення рівня бюджетної безпеки в найближчій перспективі необхідно забезпечити здійснення низки практичних заходів, зокрема:

чітке дотримання встановлених Бюджетним кодексом України бюджетних правил, зокрема показника дефіциту державного бюджету, недопускаючи перевищення встановленого Бюджетним кодексом України рівня 3% ВВП (у 2020 р. дію вказаної норми було призупинено);

створення ефективної взаємодоповнюючої системи стратегічного планування на загальнодержавному рівні та середньострокового бюджетного планування задля оптимального формування дохідної та витратної частин бюджету;

забезпечення чіткого узгодження проведення Урядом та Національним банком фіскальної та монетарної політики, забезпечуючи їх відповідність напрямам економічної політики держави;

повноцінне фінансове забезпечення переданих в рамках процесів децентралізації функцій та повноважень місцевим органам влади, стимулювання бюджетної самостійності та фінансової незалежності місцевих бюджетів;

продовження роботи щодо оптимізації структури державного боргу, зокрема, щодо подальшого збільшення частки довгострокових запозичень та запозичень у національній валюті, як визначено Середньостроковою стратегією управління державним боргом на 2019-2022 роки, затвердженою постановою Кабінету Міністрів України від 05.06.2019 № 473; здійснення державних запозичень в першу чергу з метою реалізації інвестиційних проектів та проектів розвитку держави;

підвищення якості роботи Пенсійного фонду та фондів соціального страхування, мінімізувати залежність роботи Пенсійного фонду від позичок з Єдиного казначейського рахунку. Вказане вимагає забезпечення реформування пенсійної системи в цілому, стимулювання зростання надходжень від ЄСВ та забезпечення верифікації виплат.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Методичні рекомендації щодо розрахунку рівня економічної безпеки України. Наказ Мінекономрозвитку від 29.10.2013 № 1277. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1277731-13>
2. Дорошенко О. Особливості формування дохідної частини бюджету України. /О. О. Дорошенко // Ефективна економіка. - № 10. – 2015. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=4421>
3. Звіт про фінансову стабільність. Червень 2019. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/FSR_2019-R1.pdf?v=4
4. Онищенко С. Бюджетна безпека України: сутність, загрози та шляхи забезпечення [монографія] / С. В. Онищенко. – Київ: Знання України, 2017. – 403 [1] с.

УДК 81.004

МЕТОДОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ ІНТЕГРАЦІЇ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ТА ЇХ ВПРОВАДЖЕННЯ У ДИСТАНЦІЙНОМУ НАВЧАННІ РОСІЙСЬКОЇ МОВИ ЯК ІНОЗЕМНОЇ

Драган Оксана Анаатоліївна

Викладач

Харківський національний економічний університет

імені С.Кузнеця

м.Харків, Україна

Анотація: У роботі розглянуто методологічні аспекти інтеграції інформаційних технологій у викладанні РЯІ, впроваджені нові поняття та терміни для використання їх у комп'ютерній лінгводидактиці, звернено увагу на деякі проблеми практичної методики викладання мови, представлені різні характеристики педагогічних та інфокомунікаційних технологій, які використовуються в навчанні РЯІ.

Ключові слова: лінгводидактика, методологічний аспект, інформаційний формат, інфокомунікаційні технології

Прогрес у розвитку технічних засобів та технологій навчання мови, освітня парадигма, у центрі якої знаходиться сьогодні той, хто навчається та глобальні інформаційні ресурси, повинні знайти шляхи та мати практичні важелі своєї синхронізації, у тому числі і у сфері навчання РЯІ. Проблеми підтримки високого рівня ефективності навчання мови вирішуються у рамках інтеграційних процесів за допомогою просування базових основ практичної методики в нові умови організації навчання, що передбачає використання сучасних інформаційних технологій на основі теоретичного пошуку в рішенні інтеграційних проблем.

Мета роботи – висвітлити методологічний аспект впровадження інформаційних технологій та їх інтегрування в дистанційному навчанні РЯІ.

Комп'ютерні технології навчання визначають один з напрямків розвитку методики. Як справедливо стверджує М. Бовтенко: «комп'ютерна лінгводидактика – теорія і практика навчання мови із застосуванням комп'ютерних технологій – стає органічною частиною загальної методики викладання мови» [1;с.37]

Даючи характеристику змісту навчання у концепції викладання мови, яка орієнтована на формування у учнів комунікативних компетенцій, необхідно назвати ряд дидактичних вимог, яким потрібні відповідати комп'ютерні засоби навчання (КЗН), які повинні забезпечувати: різноманітність форм пред'явлення мовних одиниць, які вивчаються; використання технічних засобів для презентації матеріалу; показ мовних явищ у динаміці; варіювання мовного наповнення завдань; наявність особливих видів завдань, які неможливо виконати без комп'ютера; можливість перегляду, аналізу, виправлення помилок; індивідуалізацію навчання та ін..

Викладачу, який використовує КЗН, добре знайомі труднощі, які викликають ці вимоги. Якщо вони ігноруються, це приводить до виникнення методичних проблем у практичній організації навчання РЯІ з використанням інформаційних та комунікаційних технологій (ІКТ).

На методичні проблеми, які пов'язані із впровадженням комп'ютерних технологій у навчальний процес вказує і Т. Сидоренко. Автор виділяє такі основні групи комп'ютерних засобів навчання: тренувальні програми; тестові системи; мультимедійні навчальні програми; ігрові програми; бази даних у мережі Інтернет; комунікаційні програмні засоби [2;с.156]

Таким чином, для тренувальних комп'ютерних програм у ряду деяких інших невідповідностей вимогам дидактики характерна «ізолюваність завдань від мовного соціального контексту», що не призводить до покращення у практичному оволодінні іноземною мовою.

Щодо мультимедійних навчальних програм, висловлюється думка, що «не дивлячись на очевидні переваги навчальних мультимедійних програм, помилково вважати, що використання мультимедійних курсів тільки завдяки присутності анімації, відеоряду система зворотного зв'язку докорінно змінить весь процес навчання іноземної мови. Якраз навпаки: якою б гарною не була б комп'ютерна програма, її використання вимагає від викладача певних зусиль по локалізації та адаптації змісту програми до мети, задачі та умов навчального процесу» [2;с.157]

Робота з базами даних мережі Інтернет також має свої проблеми. Як справедливо зауважує Т. Сидоренко «...на жаль, аудиторним заняттям не завжди вистає ресурсу часу для здійснення даної практики у повному обсязі» [2;с.157]. Тому, на наш погляд, роботу із електронними словниками потрібно включити до програми самостійної роботи студентів.

До переважних дидактичних можливостей таких засобів навчання іноземної мови у порівнянні з іншими засобами слід віднести: вільний доступ до необхідної інформації шляхом підключення до баз даних будь-якого світового інформаційного центру; оптимізацію темпу роботи студентів, що має на увазі індивідуалізацію та диференціацію процесу навчання; моделювання предметного середовища; розвиток професіональних вмінь пошуку інформації у різноманітних аутентичних витоках та її обробка за допомогою сучасних засобів інформаційних технологій; системний моніторинг та організація зворотного зв'язку, що дозволяє здійснити гнучке управління як навчальним процесом в цілому, так і зокрема самостійною роботою студентів.

Цифровий навчально-методичний контент у поєднанні з електронними комунікаційними засобами утворюють базові технологічні основи сучасного електронного навчання мови. У цьому випадку предметним наповненням електронних комунікацій виявляється оцифрований змістовий контент навчання. Це революційне просування у методичній організації навчання – від використання комп'ютерів у викладанні РЯІ до здійснення навчання мови у електронному форматі.

Організація роботи з навчально-методичним матеріалом (текстами, графікою, мультимедійним контентом) за допомогою включення в навчальний процес електронних комунікацій – це ознака електронного формату у навчанні РЯІ, в якому, в свою чергу, закладаються основи для організації навчання РЯІ у інформаційному форматі.

Таким чином, нові комп'ютерні електронні засоби навчання та технології, у своєму розвитку, отримуючи нові дидактичні можливості, які визначаються якістю та побудовою комп'ютерних пристроїв, визначають собою й паралельний розвиток, й інновацію проблем у методиці, у яких раніше не було іменувань.

Комп'ютерні прилади, навчальні програми, учбові словники, програми та засоби мультимедійних презентацій постійно удосконалюються, допрацьовуються, поновлюються, вводяться в обіг спеціалізовані комп'ютерні засоби навчання, які розробляються виходячи з вимог дидактики. Прикладом таких комп'ютерних засобів поряд з електронними комплексними засобами навчання, електронними підручниками, курсами навчання, системами тестування та ін. може послужити – електронна інтерактивна дошка.

Умови навчання мови у електронному форматі, які спричинили необхідність у новій методичній організації навчання РЯІ, склалися в міру впровадження комп'ютерних засобів навчання та розгортання на цій основі електронних навчальних систем. Дистанційні системи навчання, які включили в свій склад електронні засоби комунікації, є першими повноформатними електронними навчальними системами. Спочатку особливості та переваги електронного формату навчання яскраво проявили себе саме у дистанційних формах навчання.

Для дистанційного навчання РЯІ та використання в цьому процесі інформаційних технологій потрібно розглянути деякі аспекти їх дослідження в електронному навчанні.

Потреби у здійсненні учбових комунікацій в навчанні РЯІ існували завжди. Наприклад, у заочному навчанні ці комунікації здійснювались за допомогою

пошти: доставка учбово-методичних матеріалів, управління навчанням, контроль. У дистанційному навчанні така учбова діяльність реалізується за допомогою електронно-програмних засобів, тобто в електронному форматі.

На три аспекти, які обов'язково присутні в електронному навчанні, вказується розробниками електронних технологій навчання (Гильмутдинов А.Х., Ибрагимов Р.А., Цивильский И.В.): [3]розробка електронного учбового курсу (зміст, контент); доставка, надання матеріалів курсів тим, хто навчається; адміністрування курсу (управління навчанням, контроль).

Цифрове надання учбових матеріалів, можливості розміщення контенту в електронному середовищі (у пам'яті комп'ютерів або в Інтернеті) та включення цього матеріалу в комунікації за допомогою електронних каналів зв'язку уможливають ефективну підтримку навчання мови у електронному форматі у кожному з трьох названих аспектів.

Стосовно дистанційного навчання, тут рішення по організації електронного навчання РЯІ проявляють себе досить очевидно. На цьому прикладі можна розглянути деякі особливості інтеграції інформаційних та педагогічних технологій навчання РЯІ у електронному форматі. Сьогодні можна говорити про два загальні цільові напрямки у здійсненні дистанційного навчання РЯІ.

Першим напрямом є дистанційне навчання методики викладання РЯІ, яке здійснюється на курсах підвищення кваліфікації. Весь процес навчання за цими курсами та підготовки учбово-методичних матеріалів здійснюється та визначається у рамках базових аспектів електронного навчання, розробки учбового курсу, надання матеріалів тим, хто навчається, адміністрування курсу в системі ДН.

Основоположний принцип комунікативності в навчанні мови підтримується інтерактивним включенням викладача та слухача у систему ДН Moodle (<http://moodle.org/>) [4], яка використовується для дистанційного підвищення кваліфікації. Система ДН Moodle широко поширена та відома в дистанційному навчанні у Вишах як в Україні, так і в інших країнах. Використання цієї системи знімає багато труднощів підключення викладачів курсів ДН до робіт

по програмам підвищення кваліфікації. Інтерактивний учбово-методичний комплекс розроблений із розміщенням матеріалів дистанційного курсу: у традиційному вигляді (навчальні посібники в паперовому виданні); з розміщенням на DVD для використання на локальному комп'ютері учасника процесу навчання (студента та викладача); у Інтернеті в системі ДН Moodle з можливістю віртуального керованого доступу до них з боку учасників навчання.

Другим цільовим напрямом є практика навчання мови – дистанційні курси з РЯІ для тих, хто вивчає російську мову як іноземну. Цей напрям в електронному навчанні РЯІ з'явився та розвивається більш як авторська методика із діапазоном пропозицій від надання доступу до цифрових освітніх ресурсів по РЯІ до пропозиції курсів дистанційного навчання по авторським методикам.

Впровадження електронного викладання в сферу РЯІ породило ряд нових проблем для практичної методики викладання мови. Перша з них, яку можна зв'язати з переходом до ринкової економіки, потрібно було б назвати комерціалізацію сфери навчання РЯІ. Методика стала визначатися двома необхідними поступальними факторами: інтенсивним розвитком інформаційних технологій і формуванням ринку освітніх послуг із жорсткою конкуренцією на цьому ринку. Включення інформаційних технологій зв'язано також із додатковими грошовими витратами. Розвиток глобальної мережі і веб-технологій виявилось пріоритетним у цій конкурентній боротьбі і зробило Інтернет не тільки джерелом інформації, інструментом учбової активності, але також і часткою, способом життя як учнів, так і викладача. Це просунуло веб-технології у сферу освітніх послуг. Питання оптимізації використання ресурсів Інтернету для вирішення задач навчання РЯІ встав у всій своїй значущості. Така ситуація є одним із наслідків комерціалізації навчання.

Друга проблема, яка стосується якості освітніх послуг, що означає в свою чергу і їх затребуваність – це педагогічна складова в організації навчальних електронних систем. У літературі вона визначається терміном «педагогічний

дизайн». Проблема грамотної цільової організації електронного підручника, курсу визначилась одразу ж після розробки перших учбово-методичних матеріалів для використання у електронному форматі навчання мови. Вона полягає в несумісності технологічних стандартів у підготовці та використанні електронного учбово-методичного контенту, а також електронного способу його подачі користувачеві та керування його використанням (формати файлів, протоколи електронного цифрового інформаційного обміну та ін..) Хоча, потрібно зауважити, що базові стандарти сформувалися і існує певне розуміння цієї проблеми як у технологів, так і у методистів.

Про розуміння виразу «педагогічний дизайн» розмірковує, наприклад, О. Уваров у серії матеріалів про педагогічний дизайн: «...мова повинна йти не стільки про підручники, і навіть не про навчально-методичні комплекти, а про вибудовування дієвого навчального оточення, «навчального середовища» [5]. Саме в контексті навчального середовища здійснюється «вчення та навчання». Поняття педагогічний дизайн як проектування учбового середовища і в електронному навчанні повинно включати в себе ці підстави.

На думку А. Тряпельникова, «...сучасне Інтернет-середовище так і проявляє себе у якості дієвого навчального оточення, тим більше “для” і “в” навчанні мови.[6;с. 31]. Для формату електронного навчання РЯІ ця проблема також є актуальною.

Висвітлений І. Тавгеном підхід до формування системи комп'ютерних завдань в учбовому курсі ДН висвітлює ще одну тенденцію, яка з'явилась не сьогодні, активно заявляє про себе на практиці і буде, на наш погляд, актуальною і в майбутньому. «Головним в організації та використанні комп'ютерного завдання є те, що основою навчання є не власне інформація, а продуктивна особистісна діяльність учнів, яка пов'язана з вивченням нового матеріалу, у якій діяльнісний підхід до навчання має пріоритет над інформативним» [7; с.56] В коло питань, які повинен вирішувати педагогічний дизайнер, включені і питання організації, вибудовування ефективного освітнього середовища. Вимоги до якості, до професіоналізму розробників, а значить, до ефективності навчання

в електронному освітньому середовищі зростають. І можливості для її реалізації також множаться. На нашу думку, справедливим є таке висловлювання А. Богомолова: «Ідея необхідності організації дієвого середовища навчання в освітньому просторі залишається визначальною, і це розуміється в методиці РЯІ» [8; с.9]

При цьому необхідно не забувати про появу нових методичних проблем в організації електронного навчання і не тільки у дистанційній формі. До них відносяться: «змішане (очне, з використанням можливостей та форм дистанційного) навчання; мережеве навчання (з використанням можливостей Інтернету і з підключенням до соціальних мереж); мобільне навчання (мережеве, дистанційне, змішане з використанням пристроїв мобільного зв'язку); неформальне навчання, яке з формуванням структурованого інформаційного простору Інтернет сьогодні набирає сили.

Очевидно, що ефективно кероване електронне навчання є одним з найсерйозніших факторів інноваційного розвитку сучасної освіти в цілому.

Однією з найважливіших задач, які стоять сьогодні в методиці навчання РЯІ є підвищення ефективності навчання російської мови як іноземної в умовах активного використання інформаційних і комунікаційних технологій в учбово-педагогічному процесі. Визначальним фактором успішного просування в цьому напрямку є робота з інтеграції інформаційних та педагогічних технологій у сфері викладання РЯІ. Практична відсутність цільових досліджень з даної теми, де проблеми впровадження інформаційних та комунікаційних технологій в навчання РЯІ пріоритетно зумовлювалися б вирішенням проблем інтеграції (включення) традиційних педагогічних технологій у сучасну сферу ІКТ, вказує на гостру необхідність розробки методології такої інтеграції.

У дослідженні були розглянуті методологічні аспекти процесу інтеграції комп'ютерних і педагогічних технологій у навчанні РЯІ, розглянуті нові поняття та терміни для використання у комп'ютерній лінгводидактиці, у тому числі поняття інформаційного формату у викладанні РЯІ. У роботі звертається увага на деякі проблеми практичної методики викладання мови, що породило

впровадження електронного викладання в сферу РЯІ. Представлені різні характеристики педагогічних та інфокомунікаційних технологій, які використовуються в навчанні РЯІ. Також розглянуті проблеми інтеграції інфокомунікаційних та педагогічних технологій навчання РЯІ в електронному форматі. Із появою електронного формату як нового явища у комп'ютерній лінгводидактиці позначилися і нові проблеми в методиці, які пов'язані з навчанням РЯІ в цих умовах. Вони, без сумніву, потребують подальшого дослідження.

Розглянуті в роботі матеріали, питання теорії та методології інтеграції комп'ютерних технологій в навчанні РЯІ покликані допомогти дослідникам, методистам та викладачам РЯІ вирішити з успіхом задачі інтенсифікації учбово-виховного процесу, а реалізація методик на практиці буде сприяти підвищенню рівня ефективності навчання РЯІ в умовах інформатизації цієї сфери навчання.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Бовтенко М. А. Компьютерная лингводидактика: Учеб.пос. – М.: Флинта: Наука, 2005. – 216С.
2. Сидоренко Т. В. Особенности интеграции специализированных компьютерных средств в обучении иностранному языку студентов технического вуза [Электронный ресурс] / Т. Сидоренко . – Режим доступа: <http://cyberleninka.ru/article/n/osobennosti-integratsii-spetsializirovannyh-kompyuternyh-sredstv-v-obuchenii-inostrannomu-yazyku-studentov-tehnicheskogo-vuza>.
3. Гильмутдинов А.Х., Ибрагимов Р.А., Цивильский И.В. Электронное образование на платформе Moodle. [Электронный ресурс] / А. Х Гильмутдинов, Р. А. Ибрагимов., И. В. Цивильский – Режим доступа: <http://moodle-center.ru/lib/akh-gilmutdinov-ra-ibragimov-iv-tsivilskii-elektronnoe-obrazovanie-na-platforme-moodle>.

4. Moodle и iSpring: бесплатное и качественное дистанционное обучение. – [http:// www.ispring.ru/articles/moodle-and-ispring-for-elearning.html](http://www.ispring.ru/articles/moodle-and-ispring-for-elearning.html).
5. Уваров А.Ю. // Серия «Педагогический дизайн». Выпуск 1 ». [Электронный ресурс] / А. Ю. Уваров – Режим доступа: – http://intra.kspu.karelia.ru/~kro/lpp/index.php?ch=2&art=120_1, http://vio.fio.ru/vio_10/cd_site/Articles/art_1_19_1.htm
6. Тряпельников А.В. Виртуальная образовательная среда в дистанционном обучении РКИ // Вестник МАПРЯЛ. – 2006. – № 50 – С. 31-32
7. Тавгень И.А. Использование компьютерного задания в качестве учебного объекта при организации технологии дистанционного обучения // Педагогическая информатика. / И. Тавгень – 2005. – № 4. – С.55-62
8. Богомолов А.Н. Научно-методическая разработка виртуальной языковой среды дистанционного обучения иностранному (русскому) языку: Автореф. дис. ... д-ра пед. наук. / А. Богомолов – М., 2008. – 45С.

**ЩОДО ПОВНОВАЖЕНЬ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ В ПРОТИДІЇ
ЕКОНОМІЧНИМ ЗЛОЧИНАМ У БАЗОВИХ ГАЛУЗЯХ ЕКОНОМІКИ
УКРАЇНИ (АГРОПРОМИСЛОВИЙ КОМПЛЕКС)**

Єфімов Володимир Веніамінович

к.ю.н., доцент

Дніпропетровський державний

університет внутрішніх справ

м. Дніпро, Україна

Незважаючи на велику кількість публікацій, присвячених викриттю економічних злочинів, а також ряду досліджень по даному питанню, наукове і практичне рішення повноважень національної поліції в протидії економічним злочинам у базових галузях економіки України представляє деяку складність. Уважний аналіз опублікованих робіт свідчить, що процес реформування правоохоронних органів до компетенції яких належить протидія економічній та організованій злочинності відбувається стихійно та схематично, замість послідовної та виваженої державно-правової політики, націленої на забезпечення національної безпеки.

Тривалий час відбуваються наукові дебати стосовно ліквідації окремих підрозділів, що здійснювали боротьбу з економічною та організованою злочинністю, зокрема Державної служби боротьби з економічною злочинністю та спеціальних підрозділів боротьби з організованою злочинністю Міністерства внутрішніх справ України.

З моменту створення Національної поліції, протидію економічним злочинам було віднесено до повноважень Департаменту захисту економіки Національної поліції України.

На час діяльності Департаменту захисту економіки Національної поліції України, до його компетенції відносили виявлення 86 складів злочинів

економічного спрямування в 65 галузях і сферах економіки, основними з яких є запобігання розкраданню державних коштів, викриття злочинів у найбільш уразливих для злочинних посягань галузях економіки, серед яких паливно-енергетичний та агропромисловий комплекси, надрокористування, земельні відносини, зовнішньоекономічна та банківська діяльність, протидія кримінальній і адміністративній корупції, а також боротьба з хабарництвом [1, с. 134].

На теперішній час Департамент стратегічних розслідувань Національної поліції України (ДСР) є міжрегіональним територіальним органом у складі кримінальної поліції Національної поліції України та згідно із законодавством України здійснює оперативно-розшукову діяльність [2, с.1-3].

У своїй діяльності ДСР керується Конституцією України, міжнародними договорами України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, законами України, актами Президента України та постановами Верховної Ради України, прийнятими відповідно до Конституції та законів України, актами Кабінету Міністрів України, а також виданими відповідно до них актами Міністерства внутрішніх справ України, іншими нормативно-правовими актами.

Діяльність ДСР ґрунтується на принципах верховенства права, дотримання прав і свобод людини, законності, відкритості та прозорості, політичної нейтральності, взаємодії з населенням на засадах партнерства, а також безперервності.

Реалізація повноважень Національної поліції України на території України в частині протидії організованих злочинності, злочинності в органах влади, управління, місцевого самоврядування, боротьби з корупцією та «хабарництвом», захисту прав і свобод людини і громадянина та об'єктів права власності від протиправних посягань, а саме:

- 1) виявлення, попередження і припинення діяльності стійких суспільно небезпечних організованих груп і злочинних організацій (далі - ОГ і ЗО), які впливають на соціально-економічну та криміногенну ситуацію в державі,

викриття злочинної діяльності їх лідерів;

2) виявлення, запобігання та припинення злочинів, вчинених суспільно-небезпечними ОГ та ЗО, у тому числі в органах влади та управління, місцевого самоврядування, які впливають на криміногенну ситуацію в державі та в окремих її регіонах;

3) боротьба з корупцією й хабарництвом у сферах, які мають стратегічне значення для економіки держави, серед посадових осіб органів державної влади, управління і місцевого самоврядування; протидія корупційним правопорушенням і правопорушенням, пов'язаним з корупцією;

4) здобуття в інтересах підрозділів кримінальної поліції та органів досудового розслідування інформації про криміногенні процеси в злочинному середовищі, у сферах, що перебувають під його впливом, протиправну діяльність окремих осіб та злочинних угруповань, схеми легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом;

5) організація та здійснення відповідно до чинного законодавства заходів захисту працівників ДСР, інших органів та підрозділів Національної поліції України, забезпечення безпеки учасників кримінального судочинства, членів їх сімей та близьких родичів цих осіб;

6) координація та здійснення контролю за діяльністю відокремлених структурних підрозділів ДСР, надання їм організаційно-методичної та практичної допомоги.

Отже, сучасна концепція протидії економічній та організованій злочинності повинна будуватись на суворо розробленій методиці реалізації прав та повноважень підрозділів стратегічних розслідувань Національної поліції України, зокрема здійснення оперативно-розшукової діяльності, спрямованій на виявлення та припинення злочинів вчинених суспільно-небезпечними організованими групами та злочинними організаціями в базових галузях економіки України, у тому числі в органах влади, управління та місцевого самоврядування, а також комплексного використання джерел оперативної інформації, можливостей оперативних підрозділів та застосуванням

оперативно-технічних засобів під час провадження в оперативно-розшукових справах, а також контролю за використанням коштів, призначених для проведення цієї роботи.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Вязмікін С.А. Завдання та повноваження Департаменту захисту економіки Національної поліції України. URL: file:///C:/Users/user/Desktop/Стаття%20Вязмікін%20Завдання%20ДЗЕ%20aymvs_2016_1_13.pdf;
2. Положення про Департамент стратегічних розслідувань Національної поліції України: наказ Національної поліції України від 23.10.2019 № 1077.

**МЕХАНІЗМ УПРАВЛІННЯ ДІЯЛЬНІСТЮ ПРОМИСЛОВИХ
ПІДПРИЄМСТВ: ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ДО ПРАКТИЧНОГО
ЗАСТОСУВАННЯ**

Завгородній Ігор Вікторович

аспірант

Вінницький національний технічний університет

м. Вінниця, Україна

Анотація. Стратегічними цілями сьогодення стає формування ефективного механізму управління діяльністю промислових підприємств, зокрема, підприємств машинобудування, за рахунок забезпечення ресурсної достатності виробництва конкурентоспроможної продукції, покращення його матеріально-технічного стану, стабільності процесу уможливлення розширеного відтворення тощо. Якісне управління діяльністю підприємств у контексті сучасних концепцій забезпечить збільшення їхнього потенціалу, мінімізацію можливих ризиків та збоїв в умовах невизначеності в процесі цієї діяльності.

Ключові слова: машинобудування, механізм управління, ефективність та результативність діяльності.

Дієве управління ґрунтується на відповідній концепції стосовно механізму ефективного управління підприємством, котра містить теоретико-методичні та прикладні аспекти щодо забезпечення відповідного рівня результативності підприємств за різними функціональними зонами (виробництво, персонал, інновації, інвестиції тощо), вдосконалення інструментів управління для досягнення цього рівня з урахуванням специфіки галузі, котрі залишаються недостатньо вивченими. Зазначені питання визначають актуальність дослідження, його значення для дієвого управління промисловим підприємством.

Теоретичним, методологічним та прикладним питанням формування й розвитку концепцій стосовно ефективних механізмів управління діяльністю промислових підприємств приділяли увагу О. Амоша та Л. Саломатіна [2], В. Геєць [3], П. Друкер [4], Р. Каплан і Д. Нортон [5], О. Клаверія, Е. Монте та С. Торри [6], С. Мочерний [7], Н. Поліщук (Буреннікова) та В. Ярмоленко [8, 9], А. Турило [10]. Питання формування ефективного механізму управління діяльністю підприємств з урахуванням специфіки галузі потребують поглибленого вивчення. Базові аспекти забезпечення комплексного та системно-цільового підходів до формування ефективного внутрішнього механізму управління промисловими підприємствами із всебічним висвітленням взаємозв'язків цього механізму із зовнішнім середовищем, визначенням системи показників для оцінювання ефективності механізму управління, удосконалюванням принципів, цілей, методів, особливостей і форм організації виробництва й управління потребують додаткового вивчення із подальшою реалізацією та розробкою відповідних концепцій і стратегій. Зазначене вище потребує обґрунтування цілісної концепції формування ефективного механізму управління діяльністю промислових підприємств. Мета дослідження полягає у запропонуванні дещо оновленої концепції управління діяльністю промислових підприємств у контексті практичного застосування сучасного механізму управління із виокремленням у ньому відповідних інструментарію, показників тощо.

Діяльність підприємства з урахуванням специфіки галузі розглядається нами з процесної та логістичної точок зору як потік процесів. Вона пов'язана з результатами функціонування підприємства, його потенціалом (резервами) і конкурентоспроможністю.

Теоретичним основам управлінського впливу на діяльність підприємств приділяли та приділяють увагу багато науковців. Наприклад, П. Друкер «розробив методику МВО (Management by Objectives) – управління за цілями, коли діяльність співробітників оцінюється не за процесом, а за результатами. При цьому результат розуміється як досягнення поставленої мети. Роберт Каплан і Девід Нортон запропонували збалансовану систему показників

ефективності організації (ЗСП), термін «управління ефективністю» став вживатися у бізнес-співтоваристві.

Науковці, вказуючи на специфічні особливості діяльності підприємств із формуванням інструментів управлінського впливу на неї, підкреслювали, що цей вплив має здійснюватися з урахуванням показників, які її характеризують. «Оптимальне поєднання інструментів зовнішнього і внутрішнього управління ефективністю гарантує підвищення ефективності діяльності підприємства та результативних показників» [11]. Результатом виробничої та господарської діяльності підприємства, за певний проміжок часу є чиста продукція або новостворена вартість, а кінцевим фінансовим результатом комерційної діяльності – прибуток.

Враховуючи зазначене вище, звернемо увагу на показники вимірювання ефективності діяльності підприємства та їхню роль в механізмі управління цією діяльністю. Він ґрунтується на пізнанні, вимірюванні, оцінюванні, моделюванні, прийнятті відповідного науково обґрунтованого управлінського рішення з метою його реалізації. Під механізмом діяльності підприємства матимемо на увазі сукупність цілей, принципів, функцій, показників, інструментарію (важелів, методів), результатів тощо та дієві взаємозв'язки, які мають місце за певних умов під впливом факторів. Механізм ґрунтується на системному підході й потребує управління, зокрема, за [12] *SEE*-управління (регулювання).

Відповідне місце у механізмі управління діяльністю підприємства посідає результативність та її якісна складова – ефективність Y відповідності з [13] моделі складових результативності діяльності мають вигляд відповідного комплексу (системи) показників на підґрунті деталізації і складаються, зокрема, з таких алгоритмів обчислення індексів як індикаторів:

кількісної складової результативності (масштабності) $J_K = J_G J_{1+Z/V}$;

якісної складової результативності (ефективності) $J_E = J_{G/Z} J_{V/G}$;

інтегрального показника результативності $J_R = J_K J_E$,

де індекси J_R , J_K , J_E та інші є індексами зміни певних показників як відношень відповідних показників до базисних. У цих формулах V – показник загального продукту діяльності; Z – показник його продукту як затрат; $G = (V - Z)$ – показник продукту як користі (досягнення) діяльності; $K = G + Z \cdot G/V$ – показник його масштабного продукту; $E = V/Z$ – показник ефективності діяльності як відношення показників загального продукту V і продукту як затрат Z . Мірою R результативності процесів може бути добуток відповідних показників його масштабного (кінцевого) продукту та ефективності. Відповідні показники перемножуються, тому що враховуються і перший, і другий (логічне множення): $R = K \cdot E = K \cdot V/Z = G(1 + V/Z)$. Це стосується й індексів. Показник R є показником результативності діяльності (детальніше – в роботі, зокрема, [13]).

Механізм управління діяльністю підприємства із урахуванням специфіки галузі є складовою стратегії функціонування та розвитку підприємства. Всі підприємства галузі потребують взаємозв'язків, налагодження випуску комплектуючих всередині країни, технічного оновлення для випуску продукції, яка б відповідала міжнародним стандартам. Це вимагає розробки та реалізації відповідної стратегії.

У процесі управління діяльністю підприємства не слід намагатися розв'язати всі проблеми, які виникають у ході цієї діяльності. Для отримання коефіцієнту корисної дії будь-якого процесу в такій діяльності слід адаптувати обрану концепцію управління для керівників підприємства і для його колективу, враховувати специфіку діяльності та зорієнтувати управління на конкретні цілі відповідних бізнес-процесів. У таких групах бізнес-процесів, як «управління ресурсами», «взаємодія із постачальниками», «управління продукцією» тощо інструментами реалізації є, відповідно, системи ERP (Enterprise Resources Planning), SCM (Supply Chain Management) CRM (Customer Relationships Management) та PLM (Product Lifecycle Management) і PDM (Product Data Management). Усі ці інструментарії доцільно використовувати в сучасних умовах. Враховуючи те, що якісні перетворення в управлінні підприємством

створюють умови для його функціонування та розвитку на інноваційній основі, то для будь-яких з груп бізнес-процесів пропонуємо разом із різноманітними методиками та інструментарієм застосовувати також і SEE-управління. Таке управління передбачає системний комплексний підхід до керування процесами не лише всередині підприємства, а й з урахуванням змін у зовнішньому середовищі шляхом залучення новітніх ресурсів, виробничого потенціалу у процес виготовлення продукції підприємством, а також шляхом узгодження цілей підприємства з потенційними можливостями виробництва і реалізації продукції з цілями споживачів, постачальників, посередників, конкурентів тощо.

Теоретичне та практичне значення результатів дослідження полягає в тому, що на основі концепції щодо формування та практичного застосування механізму управління діяльністю підприємств з урахуванням факторів зовнішнього і внутрішнього середовищ і використання системи показників складових результативності авторів Буреннікової (Поліщук)-Ярмоленка, нами вказано на необхідність SEE-дій у процесі функціонування підприємств як основу вибору стратегічного напрямку їхнього розвитку.

Результати дослідження показали, що одними з дієвих складових механізму управління діяльністю підприємств з урахуванням їхньої галузевої специфіки є бізнес-рішення на основі результатів задіяної в процесі SEE-управління системи показників складових результативності діяльності підприємств, які визначають з кількісного та якісного боків необхідність використання резервів (потенціалу) діяльності окремих підприємств та поєднання їх бізнес-стратегій із глобальними пріоритетами розвитку. Запропонована нами концепція на основі методології оцінювання діяльності підприємств за результатами SEE-аналізу і внесені пропозиції є науковою основою для розробки та впровадження алгоритмів покращення стану економіки підприємств. Презентація практичних результатів реалізації згаданих вище алгоритмів має стати складовою наших подальших розвідок у контексті удосконалювання механізму управління діяльністю промислових підприємств.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Перевозова І. Теоретико-методологічні основи економічної експертизи як форми фінансового контролю: [монографія]. Івано-Франківськ: Тіповіт, 2013. 304 с.
2. Амоша О. І., Саломатіна Л. М. Інноваційний розвиток промислових підприємств у регіонах: проблеми та перспективи. Економіка України. 2017. № 3. С. 20-34. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/EkUk_2017_3_3.
3. Геєць В. М. Суспільство, держава, економіка: феноменологія взаємодії та розвитку: монографія. К.: [б. в.], 2009. 863 с.
4. Друкер П. Ефективне управління / пров. з англ. М. Котельникова. М.: ТОВ «Видавництво Астрель»: ТОВ «Видавництво АСТ» ЗАТ НВП «Єрмак», 2004. С. 48-50.
5. Каплан Р. С., Нортон Д. П. Сбалансованная система показателей. Від стратегії до дії / пер. з англ. М.: ЗАТ «Олімп-Бізнес», 2003. 304 с.
6. Claveria O., Monte E. & Torra S.. A new approach for the quantification of qualitative measures of economic expectations. Quality & Quantity, 51(6), 2685–2706 (2017).
7. Мочерний С. В. Економічна теорія. К: Академія (Альма-матер). 2003. 656 с.
8. Поліщук Н. В. Функціонування економічних систем: моделі складових результативності: [моногр.]. Вінниця: ВНАУ, 2010. 396 с.
9. Буреннікова Н. В., Ярмоленко В. О. SEE-управління на базі складових результативності як засіб підвищення дієвості процесу функціонування складних систем: сутність, методологія. Бізнес Інформ. 2016. № 1. С. 145-152.
10. Турило А. М. Теоретико-методичні засади визначення фінансової ефективності на підприємстві. Фінанси України. 2010. № 11. С. 87-92.
11. Фролова Г. І. Умови підвищення ефективності управління конкурентоспроможністю продукції підприємства. Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу. 2017. № 2. С. 74-76. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vbumb_2017_2_15.

- 12.Буреннікова Н. В., Завгородній І. В. Методичні підходи до формування ефективного механізму управління економічною діяльністю сільськогосподарських підприємств: футурологічні аспекти. Проблеми економіки. 2018. № 4. С. 169-175. <https://doi.org/10.32983/2222-0712-2018-4-169-175>.
- 13.Буреннікова Н. В., Ярмоленко В. О. SEE-управління на базі складових результативності як засіб підвищення дієвості процесу функціонування складних систем: сутність, методологія. Бізнес Інформ. 2016. № 1. С. 145-152.

УДК 681.5.015

**АВТОМАТИЗОВАНА СИСТЕМА ДІАГНОСТУВАННЯ
ГАЗОПЕРЕКАЧУВАЛЬНИХ АГРЕГАТІВ НА ЗАСАДАХ ХМАРНИХ
ТЕХНОЛОГІЙ**

Заміховський Леонід Михайлович

д.т.н., професор

Ольховський Андрій Олегович

Аспірант

Івано-Франківський національний
технічний університет нафти і газу

м. Івано-Франківськ, Україна

Анотація: Об'єкт досліджень – автоматизована система діагностування газоперекачувальних агрегатів. Мета роботи – створення системи, що буде здатна діагностувати технічний стан газоперекачувального агрегату (ГПА) та обирати режим роботи відповідно до результатів діагностики.

Проаналізовано сучасний стан існуючих систем діагностування технічного стану газоперекачувальних агрегатів, розкрито теоретичні передумови, щодо розробки автоматизованої системи діагностування газоперекачувальних агрегатів на засадах хмарних технологій.

Ключові слова: газоперекачувальний агрегат, діагностування, хмарні технології, генетичний алгоритм, нейромережі, математичний алгоритм.

Система моніторингу стану ГПА здійснює моніторинг технічного стану комплексу однотипних ГПА та при виявленні стану, що передуює критичному інформує оператора про необхідність здійснення дій по усуненню несправностей, що дозволяє збільшити коефіцієнт готовності ГПА та запобігає аварійним ситуаціям, що, в свою чергу має позитивний економічний ефект.

Також система повинна постійно навчатись, використовуючи нові дані, задля збільшення точності роботи.

Система складається з двох основних частин: програмного та апаратного забезпечення.

Апаратним забезпеченням (рис 1) є:

- комплекс вібродавачів (акселерометрів), що встановлені в найбільш віброактивних місцях на корпусі ГПА задля забезпечення отримання необхідної вибірки інформації;
- контролери, що забезпечуватимуть збір інформації з давачів та підготовку до подальшої її передачі;
- мережеве обладнання для збору отриманих даних та відправки повідомлень від центрального сервера на ПК оператора;
- центральний сервер, для забезпечення основної частини функцій системи;
- ПК оператора ГПА за допомогою якого оператор зможе отримати інформацію про стан ГПА та сигнал тривоги у критичній ситуації.

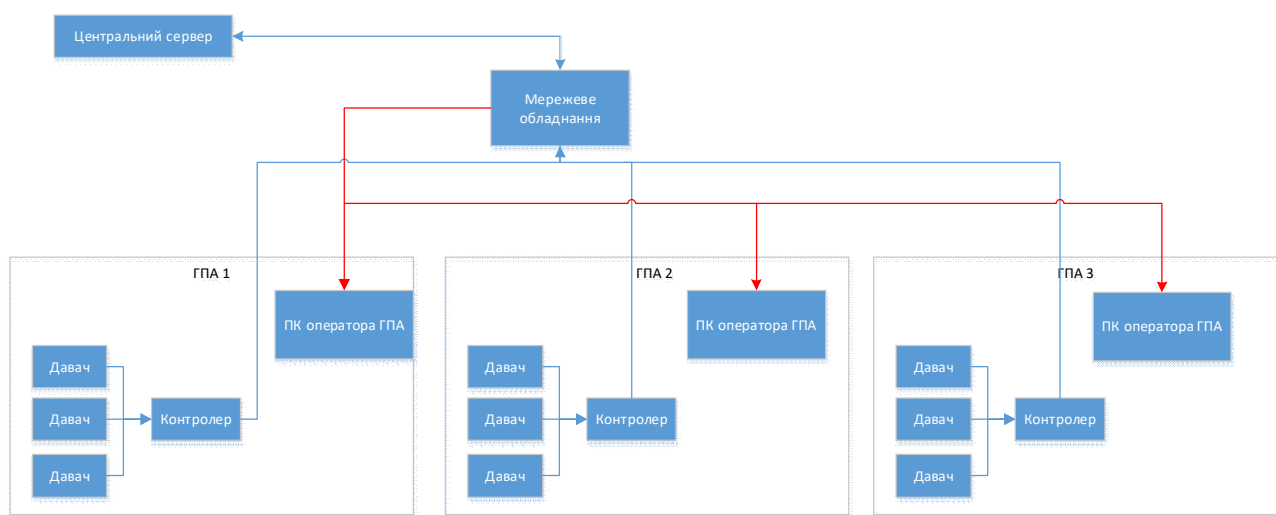

Рис. 1. Функціональна схема апаратного забезпечення системи

Оскільки на сучасних ГПА вже є встановлені системи моніторингу, то варто використовувати наявні контролери та ПК оператора.

Програмне забезпечення системи (рис. 2) складається із трьох частин, що активно взаємодіють між собою, але встановлені на різних пристроях. Це ПЗ контролера, центрального сервера та ПК оператора ПК.

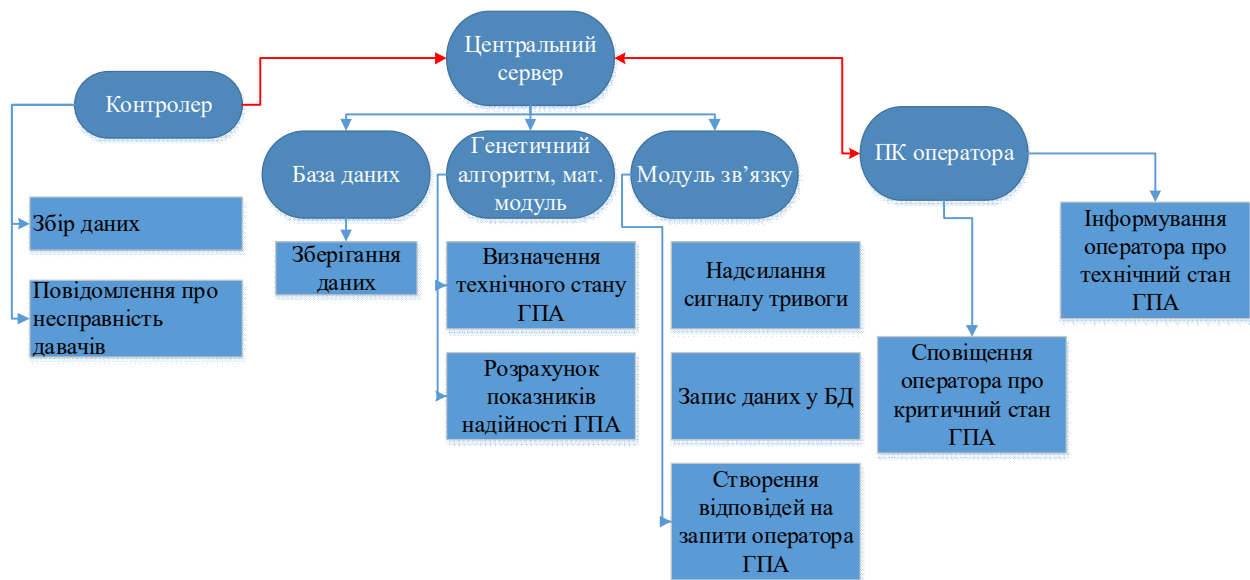

Рис. 2. Функціональна схема програмного забезпечення системи

ПЗ контролера є найменшою та найпростішою частиною даної системи. Єдина функція, яку воно повинно забезпечувати – безперебійна передача даних з датчиків до центрального сервера, задля цього варто передбачити можливість передачі повідомлення про вихід датчиків з робочого стану безпосередньо на ПК оператора в обхід центрального сервера (на нього повідомлення також надсилається).

Найбільшою частиною, що по своїй суті забезпечує усе функціонування системи є ПЗ центрального сервера. Воно складається з бази даних, блоку ПЗ, що забезпечує комунікацію з ПЗ на ПК оператора та частини, що визначає технічний стан ГПА.

У базі даних (рис 3) записані покази усіх датчиків та час їх отримання, а також довідкова інформація про тип кожного з датчиків, належність до конкретного ГПА та розташування безпосередньо на агрегаті. Також у БД містяться дані про тип кожного ГПА, показники його надійності (частота відмов, коефіцієнт готовності, загальне напруження від вводу в експлуатацію) та його особливості, що можуть відрізнити його від аналогів.

Основним завданням зв'язкового блоку ПЗ є забезпечення обов'язкового надсилання сигналу тривоги та обробка інформації, що надходить від контролера з подальшим записом її до БД. Також цей блок повинен обробляти запити, що надходять з ПК оператора та надсилати відповідну інформацію.

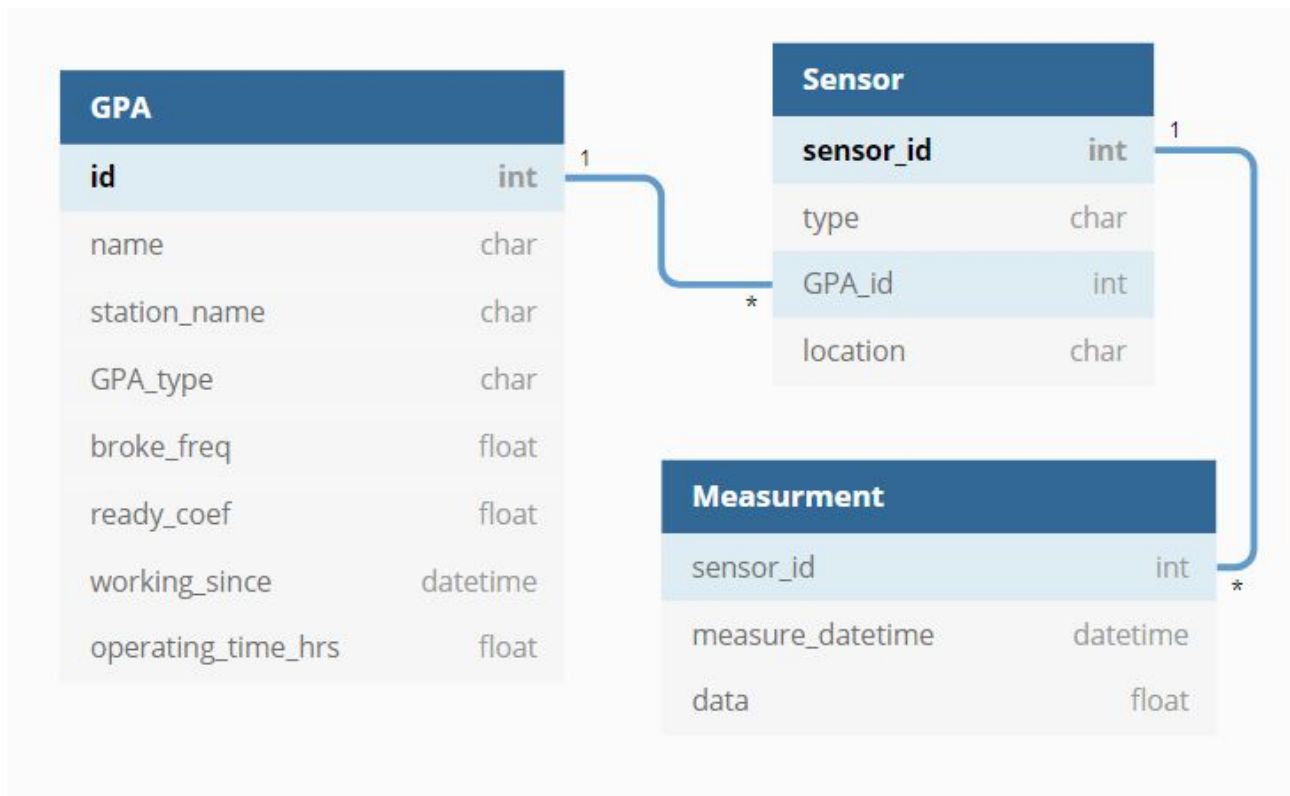

Рис. 3. Діаграма бази даних системи

Блок, що визначає технічний стан ГПА базується на генетичному алгоритмі, що згенерований на експериментальних даних і в процесі експлуатації системи збільшує точність свого функціонування за рахунок отримання нових даних. Також цей блок періодично (раз на день чи тиждень) розраховує параметри надійності кожного ГПА та оновляє ці дані у БД.

ПЗ ПК оператора системи є застосунком, за допомогою якого оператор може отримати звіт про функціонування ГПА та буде повідомлений про критичний стан у разі його виявлення.

Використання єдиної інформаційної системи (ІС) для цілого ряду подібних агрегатів, що має у своїй основі генетичний алгоритм дозволяє отримувати вибірку великого розміру і постійно збільшувати точність функціонування системи.

На відміну від способу, що запропонований у [1, с. 191-194], де у систему діагностування включено експертну складову, що є дуже повільною і дозволяє аналізувати технічний стан об'єкту дуже рідко, алгоритм працює повністю автономно і час реагування обмежується лише швидкістю передачі даних від

давача до центрального сервера і назад до оператора ГПА. Якщо враховувати, що система не керує напряму агрегатами, і час реакції всієї системи вимірюється сотнями мілісекунд, а затримка реакції оператора ГПА одиницями секунд, то нею можна знехтувати. Також експертна складова включає в себе суб'єктивність у прийнятті рішень та імовірність помилки, наприклад при візуальній оцінці.

З іншої сторони перевагою експертної складової є більша точність та гнучкість у прийнятті рішень, оскільки вона дозволяє враховувати фактори, що не були враховані при проектуванні системи, наприклад фактори, впливом яких на технічний стан системи нехтують, але в конкретному випадку сам цей фактор чи в поєднанні з декількома іншими можуть призвести до різкої зміни технічного стану (погодні аномалії, перебої у живленні чи військові дії).

Для компенсації факторів, що є перевагами експертного методу оцінки технічного стану агрегату, у системі є можливість додавання нових факторів діагностики таких як інформація з нових давачів, технічні параметри інших частин системи, у випадку доказу їхнього впливу у майбутньому, а також за доведення необхідності цього методу, є можливість вводу даних експертної оцінки.

З точки зору гнучкості та швидкості взаємодії повної протилежністю експертного методу є математичний метод, [2, с. 181-191] що передбачає створення математичної моделі об'єкту, яка дозволяє аналізувати поточний технічний стан та екстраполювати отримані результати з певною точністю, що експоненційно падає зі збільшенням періоду, на який виконується передбачення.

Головною перевагою такого алгоритму є швидкість і простота впровадження та оперування. Математичний апарат таких алгоритмів можна досить просто реалізувати на промислових контролерах тому аналіз технічного стану можна проводити в межах компресорного цеху, а результат аналізу та моделювання майбутнього стану можна отримувати у режимі реального часу.

Недоліками такого алгоритму є непристосованість його до зміни технічного стану об'єкту в процесі експлуатації, що змінюють його параметри, але не є критичними. Математичний алгоритм базується на функціональних залежностях різнорідних величин. Ключовими в цих залежностях є вид (лінійна, квадратична, диференційна, інтегральна) та коефіцієнти при членах залежностей. Зміна технічного стану не впливатиме на вид залежності, але може вплинути на коефіцієнти. Саме для усунення цієї проблеми у проєктованій системі використовується генетичний алгоритм, що дозволяє адаптовуватись до повзучих змін характеристик ГПА.

Крім генетичних, математичних алгоритмів та методики експертної оцінки існує ще один метод створення, а саме нейромережі [3, с. 71-81]. Цей метод передбачає створення мережі нейронів, керованих логічними функціями. Головною перевагою такого методу є вища ніж в інших точність розпізнавання складних об'єктів і можливість пристосовуватись до змін вхідних умов, саме через це нейромережі є поширеними в галузях, де є необхідність виконувати роботу по розпізнаванню образів у різних галузях (музика, рукописний шрифт, ідентифікація окремих об'єктів у фото чи відео).

Недоліком таких систем є складність проєктування таких систем та неможливість розгортання таких систем на промислових контролерах, що створює потребу в додатковому обладнанні. Іншою проблемою є імовірність помилки. Як і було зазначено вище, вона є досить високою, але принцип функціонування, подібний до принципу роботи людського мозку призводить до частоти помилок, подібної до людської, що є недостатньо високим показником для технічної системи, що забезпечує моніторинг такої ключової системи, як ГПА.

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ

1. Е.А. Гаврилюк. Методика оценки технического состояния систем автоматического управления газоперекачивающими агрегатами //Труды Нижегородского государственного технического университета им. Р.Е. Алексеева. – 2014. – №5(107). – С. 191-194
2. Н.А. Лучкин. Математическая модель автоматизированной системы мониторинга технологических процессов газоперекачивающих агрегатов //Инженерный вестник Дона. – 2015. – №2. – С. 181-191..
3. В. И. ВАСИЛЬЕВ. Контроль и диагностика технического состояния авиационных двигателей на основе интеллектуального анализа данных // Вестник УГАТУ. – 2006. – №2(15). – С. 71-81.

УДК: 616-092.11

**ОПОСЕРЕДКОВАНЕ ВНУТРІШНЄ РОЗВИВАЛЬНЕ, АБІЛІТАЦІЙНЕ,
КОРЕКЦІЙНЕ, РЕАБІЛІТАЦІЙНЕ УПРАВЛІННЯ ПРОЦЕСОМ
КОМПЕНСАЦІЇ ПОЗИТИВНИХ СКЛАДОВИХ ЛЮДИНИ ЯК СИСТЕМИ
«БІО-СОЦІО-ДУХ»**

Золотарьова Тетяна Вікторівна

викладач кафедри медико-біологічних основ фізичної культури

Сумський державний педагогічний університет

імені А. С. Макаренка

м. Суми, Україна

Анотація: у статті запропоновано визначення понять «опосередковане розвивальне управління компенсацією системи позитивних складових людини», «опосередковане абілітаційне управління компенсацією системи позитивних складових людини», «опосередковане корекційне управління компенсацією системи позитивних складових людини», «опосередковане реабілітаційне управління компенсацією системи позитивних складових людини» з позицій синергетичної наукової парадигми; проаналізовано структуру внутрішнього опосередкованого розвивального, абілітаційного, корекційного й реабілітаційного управління прямим вертикальним процесом компенсації, який відбувається у позитивних складових людини як системи «біо-соціо-дух».

Ключові слова: компенсація, абілітація, розвиток, корекція, реабілітація, опосередковане внутрішнє управління, позитивні й негативні складові людини як системи «біо-соціо-дух»

Процесу компенсації присвячена велика кількість досліджень. Особливо важливий внесок зробив Л. С. Виготський [1, с. 14-18]. Однак деякі важливі аспекти даної наукової проблеми потребують додаткового вивчення й

обґрунтування з позицій постнекласичної наукової парадигми. Сучасні медичні, психологічні та педагогічні науки не мають змоги допомогти людині в корекції всіх її порушень, тому вони пропонують людині адаптуватись до наявності дефекту і компенсувати його хоча би частково. Виникає необхідність в управлінні процесом компенсації недостатнього рівня розвитку тих підсистем позитивних складових людини (далі – ПСЛ), в яких на даний час і за даних умов неможлива самоорганізація. Процесом компенсації можна управляти безпосередньо й опосередковано. Безпосереднє внутрішнє управління компенсацією ми розглянули в одній з попередніх публікацій [2, с. 464-465].

Визначимо сутність і проаналізуємо структуру опосередкованого внутрішнього розвивального, абілітаційного, корекційного і реабілітаційного управління прямим вертикальним процесом компенсації, який відбувається у позитивних складових людини як системи «біо-соціо-дух».

Визначення процесів компенсації, розвитку, абілітації, корекції, реабілітації були запропоновані нами раніше [2, с. 459]. Безпосереднє управління вертикальним процесом у підсистемі – це цілеспрямоване стимулювання процесу № 2 у підсистемі Б процесом № 1 у підсистемі А. Опосередковане управління вертикальним процесом у підсистемі – це цілеспрямоване стимулювання процесу № 1 у підсистемі В процесом № 1 у підсистемі А через процес № 2 у підсистемі Б. Опосередковане управління вертикальним процесом у підсистемі складається з двох видів безпосереднього управління вертикальним процесом у підсистемі: процес № 1 у підсистемі А стимулює процес № 2 у підсистемі Б, процес № 2 у підсистемі Б стимулює процес № 1 у підсистемі В.

Опосередковане розвивальне управління компенсацією системи ПСЛ – це цілеспрямоване стимулювання компенсації неможливості самоорганізації в підсистемі Г системи ПСЛ компенсацією неможливості самоорганізації в підсистемі А системи ПСЛ через розвиток підсистеми В системи ПСЛ (рис. 1). Якщо процес № 1 – компенсація в підсистемах А і Б системи ПСЛ, процес № 2 – розвиток підсистеми В системи ПСЛ, процес № 3 – компенсація в

підсистемах Г і Д системи ПСЛ, то компенсування неможливості самоорганізації в підсистемі А системи ПСЛ самоорганізацією в підсистемі Б системи ПСЛ управляє компенсуванням неможливості самоорганізації в підсистемі Г системи ПСЛ самоорганізацією в підсистемі Д системи ПСЛ через розвиток підсистеми В системи ПСЛ.

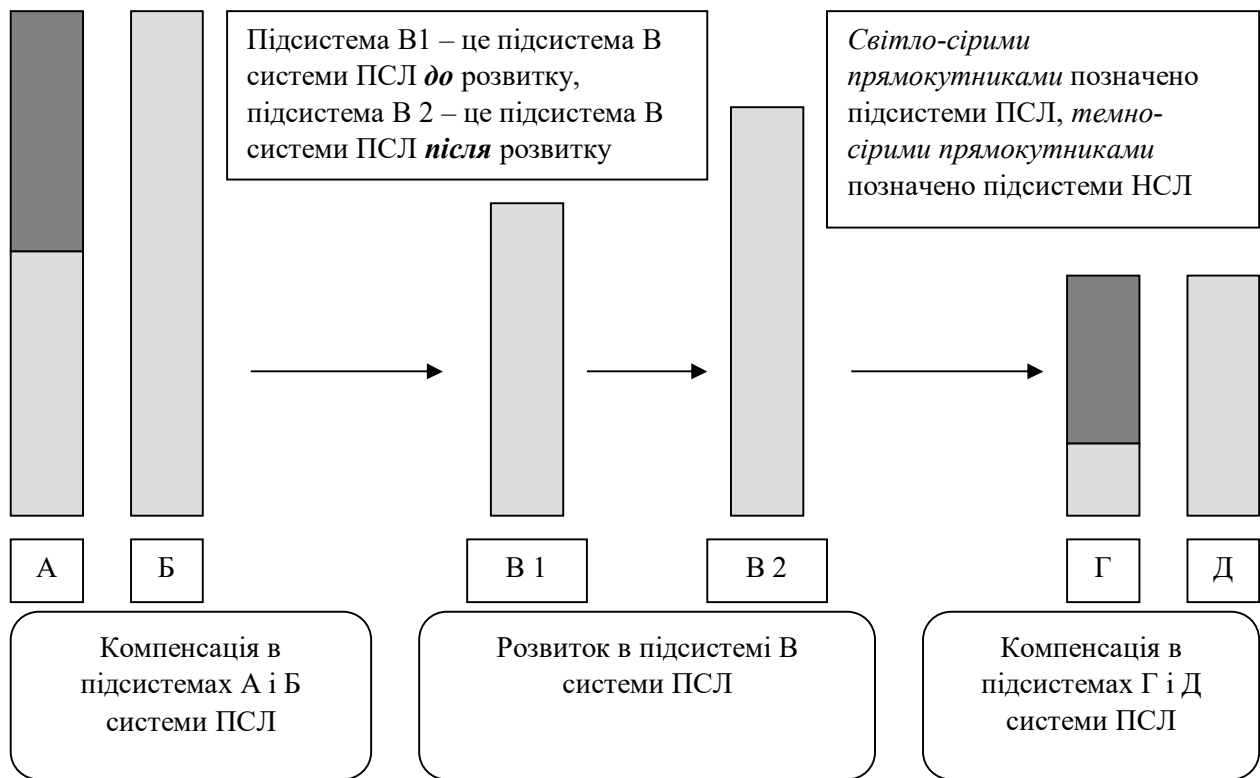

Рис. 1. Схема процесу «компенсація – розвиток – компенсація»

Опосередковане розвивальне управління компенсацією системи ПСЛ (система трьох процесів «компенсація – розвиток – компенсація») складається з двох видів безпосереднього управління: *безпосереднього компенсаційного управління розвитком* (система двох процесів «компенсація – розвиток»), за якого збільшення рівня розвитку підсистеми Б системи ПСЛ (внаслідок приєднання до неї елементів), спорідненої підсистемі А системи ПСЛ, в якій на даний момент і за даних умов неможлива самоорганізація (компенсація), безпосередньо стимулює збільшення рівня розвитку підсистеми В системи ПСЛ внаслідок приєднання до неї елементів (розвиток); *безпосереднього розвивального управління компенсацією* (система двох процесів «розвиток – компенсація»), за якого збільшення рівня розвитку підсистеми В системи ПСЛ внаслідок приєднання до неї елементів (розвиток) безпосередньо стимулює

збільшення рівня розвитку підсистеми Д системи ПСЛ (внаслідок приєднання до неї елементів), спорідненої підсистеми Г системи ПСЛ, в якій на даний момент і за даних умов неможлива самоорганізація (компенсація); отже, збільшення рівня розвитку підсистеми Б системи ПСЛ (внаслідок приєднання до неї елементів), спорідненої підсистеми А системи ПСЛ, в якій на даний момент і за даних умов неможлива самоорганізація (компенсація), опосередковано стимулює збільшення рівня розвитку підсистеми Д системи ПСЛ (внаслідок приєднання до неї елементів), спорідненої підсистеми Г системи ПСЛ, в якій на даний момент і за даних умов неможлива самоорганізація (компенсація), через збільшення рівня розвитку підсистеми В системи ПСЛ внаслідок приєднання до неї елементів (розвиток). Таким чином, за опосередкованого розвивального управління компенсацією системи ПСЛ процес компенсації в підсистемах А і Б системи ПСЛ, процес розвитку в підсистемі В системи ПСЛ, процес компенсації в підсистемах Г і Д системи ПСЛ, знаходяться між собою у відношенні транзитивності.

Опосередковане абілітаційне управління компенсацією системи ПСЛ – це цілеспрямоване стимулювання компенсації неможливості самоорганізації в підсистемі Г системи ПСЛ компенсацією неможливості самоорганізації в підсистемі А системи ПСЛ через абілітацію підсистеми В системи ПСЛ (рис. 2). Якщо процес № 1 – компенсація в підсистемах А і Б системи ПСЛ, процес № 2 – абілітація підсистеми В системи ПСЛ, процес № 3 – компенсація в підсистемах Г і Д системи ПСЛ, то компенсування неможливості самоорганізації в підсистемі А системи ПСЛ самоорганізацією в підсистемі Б системи ПСЛ управляє компенсуванням неможливості самоорганізації в підсистемі Г системи ПСЛ самоорганізацією в підсистемі Д системи ПСЛ через абілітацію підсистеми В системи ПСЛ.

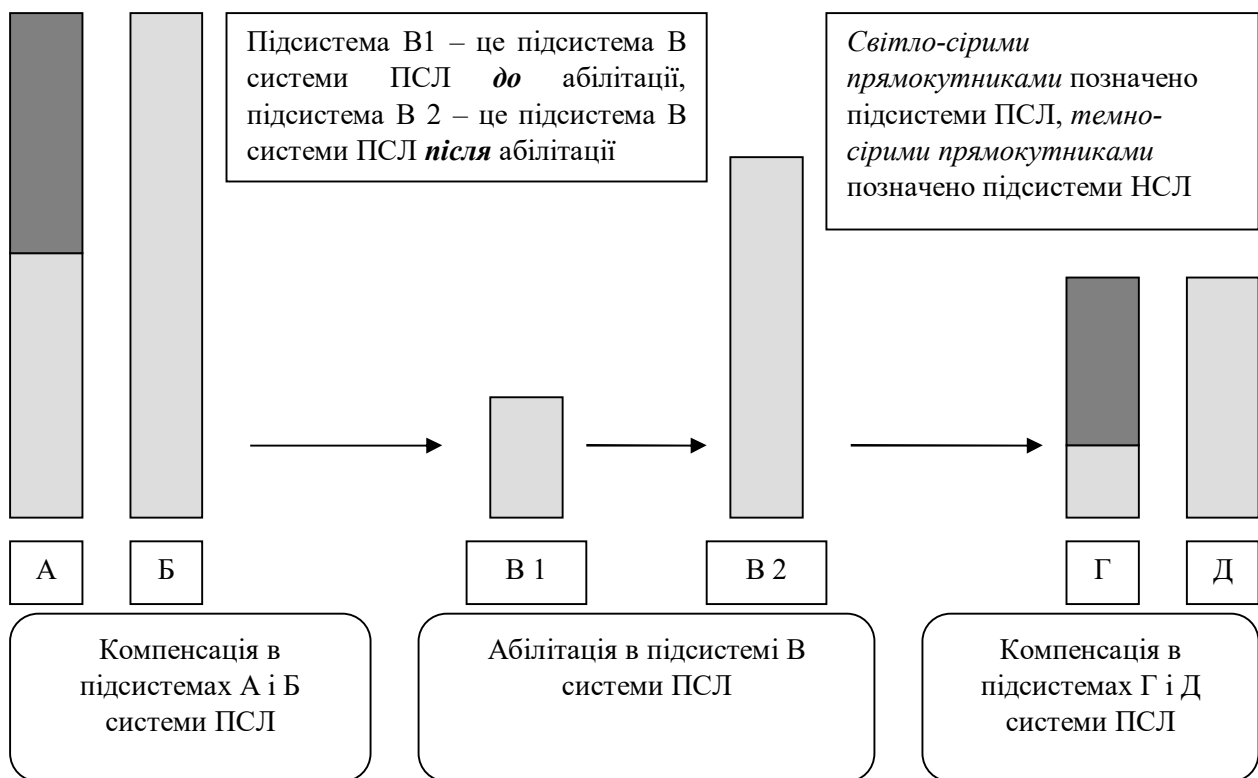

Рис. 2. Схема процесу «компенсація – абілітація – компенсація»

Опосередковане абілітаційне управління компенсацією системи ПСЛ (система трьох процесів «компенсація – абілітація – компенсація») складається з двох видів безпосереднього управління: *безпосереднього компенсаційного управління абілітацією* (система двох процесів «компенсація – абілітація»), за якого збільшення рівня розвитку підсистеми Б системи ПСЛ (внаслідок приєднання до неї елементів), спорідненої підсистемі А системи ПСЛ, в якій на даний момент і за даних умов неможлива самоорганізація (компенсація), безпосередньо стимулює пришвидшене збільшення рівня розвитку підсистеми В системи ПСЛ внаслідок пришвидшеного приєднання до неї елементів, чим попереджає виникнення підсистеми В системи НСЛ, уповільнює і припиняє збільшення рівня розвитку підсистеми В системи НСЛ (абілітація); *безпосереднього абілітаційного управління компенсацією* (система двох процесів «абілітація – компенсація»), за якого пришвидшене збільшення рівня розвитку підсистеми В системи ПСЛ внаслідок пришвидшеного приєднання до неї елементів, чим попереджає виникнення підсистеми В системи НСЛ, уповільнює і припиняє збільшення рівня розвитку підсистеми В системи НСЛ (абілітація) безпосередньо стимулює збільшення рівня розвитку підсистеми Д

системи ПСЛ (внаслідок приєднання до неї елементів), спорідненої підсистемі Г системи ПСЛ, в якій на даний момент і за даних умов неможлива самоорганізація (компенсація); отже, збільшення рівня розвитку підсистеми Б системи ПСЛ (внаслідок приєднання до неї елементів), спорідненої підсистемі А системи ПСЛ, в якій на даний момент і за даних умов неможлива самоорганізація (компенсація), опосередковано стимулює збільшення рівня розвитку підсистеми Д системи ПСЛ (внаслідок приєднання до неї елементів), спорідненої підсистемі Г системи ПСЛ, в якій на даний момент і за даних умов неможлива самоорганізація (компенсація), через пришвидшене збільшення рівня розвитку підсистеми В системи ПСЛ внаслідок пришвидшеного приєднання до неї елементів, чим попереджає виникнення підсистеми В системи НСЛ, уповільнює і припиняє збільшення рівня розвитку підсистеми В системи НСЛ (абілітація). Таким чином, за опосередкованого абілітаційного управління компенсацією системи ПСЛ процес компенсації в підсистемах А і Б системи ПСЛ, процес абілітації в підсистемі В системи ПСЛ, процес компенсації в підсистемах Г і Д системи ПСЛ, знаходяться між собою у відношенні транзитивності.

Опосередковане корекційне управління компенсацією системи ПСЛ – це цілеспрямоване стимулювання компенсації неможливості самоорганізації в підсистемі Г системи ПСЛ компенсацією неможливості самоорганізації в підсистемі А системи ПСЛ через корекцію у відповідних підсистемах В систем НСЛ і ПСЛ (рис. 3). Якщо процес № 1 – компенсація в підсистемах А і Б системи ПСЛ, процес № 2 – корекція у відповідних підсистемах В систем НСЛ і ПСЛ, процес № 3 – компенсація в підсистемах Г і Д системи ПСЛ, то компенсування неможливості самоорганізації в підсистемі А системи ПСЛ самоорганізацією в підсистемі Б системи ПСЛ управляє компенсуванням неможливості самоорганізації в підсистемі Г системи ПСЛ самоорганізацією в підсистемі Д системи ПСЛ через корекцію у відповідних підсистемах В систем НСЛ і ПСЛ.

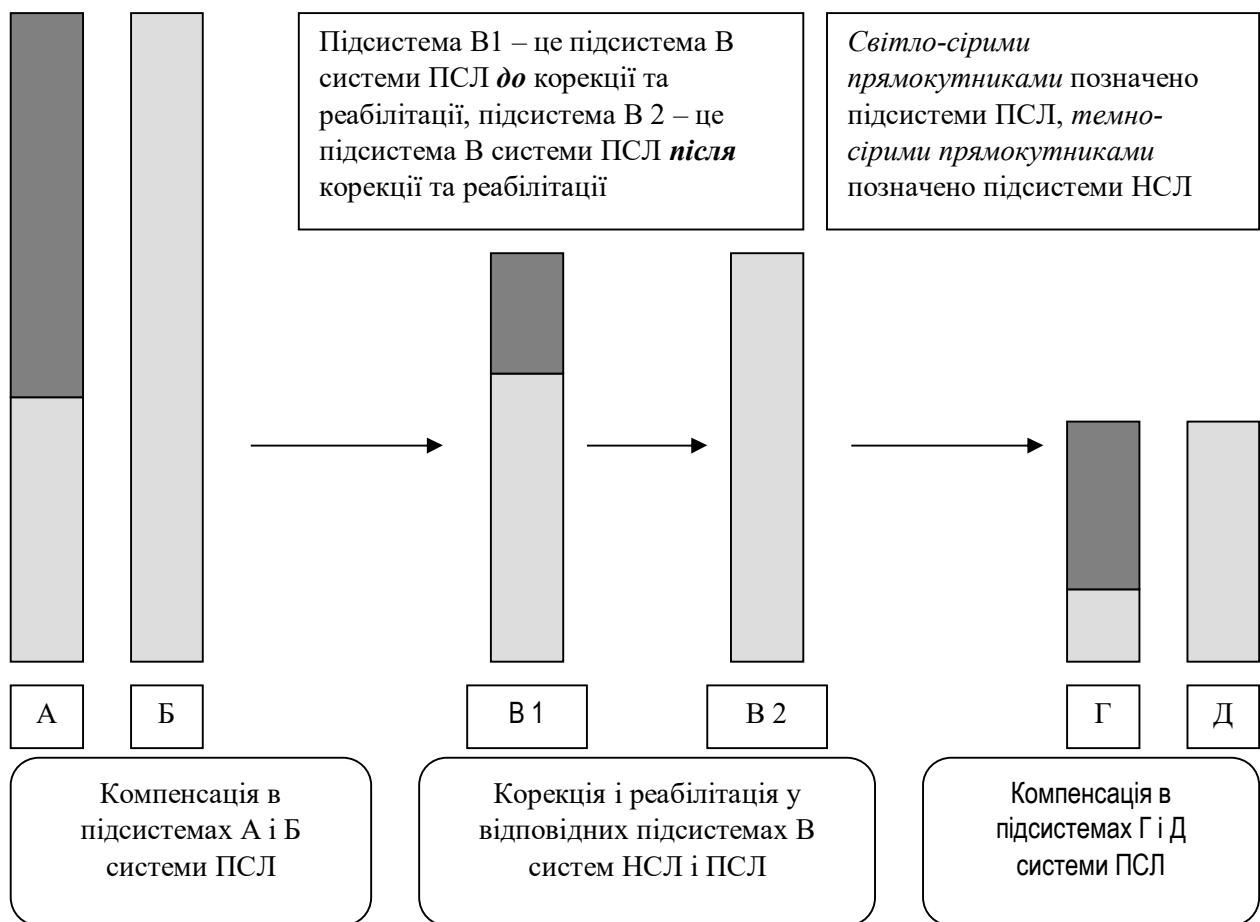

Рис. 3. Схема процесів «компенсація – корекція – компенсація» і «компенсація – реабілітація – компенсація»

Опосередковане корекційне управління компенсацією системи ПСЛ (система трьох процесів «компенсація – корекція – компенсація») складається з двох видів безпосереднього управління: *безпосереднього компенсаційного управління корекцією* (система двох процесів «компенсація – корекція»), за якого збільшення рівня розвитку підсистеми Б системи ПСЛ (внаслідок приєднання до неї елементів), спорідненої підсистемі А системи ПСЛ, в якій на даний момент і за даних умов неможлива самоорганізація (компенсація), безпосередньо стимулює зменшення рівня розвитку підсистеми В системи НСЛ внаслідок від'єднання від неї елементів і збільшення рівня розвитку підсистеми В системи ПСЛ внаслідок приєднання до неї нових елементів (корекція); *безпосереднього корекційного управління компенсацією* (система двох процесів «корекція – компенсація»), за якого зменшення рівня розвитку підсистеми В системи НСЛ внаслідок від'єднання від неї елементів і збільшення рівня розвитку підсистеми В системи ПСЛ внаслідок приєднання до неї нових

елементів (корекція) безпосередньо стимулює збільшення рівня розвитку підсистеми Д системи ПСЛ (внаслідок приєднання до неї елементів), спорідненої підсистемі Г системи ПСЛ, в якій на даний момент і за даних умов неможлива самоорганізація (компенсація); отже, збільшення рівня розвитку підсистеми Б системи ПСЛ (внаслідок приєднання до неї елементів), спорідненої підсистемі А системи ПСЛ, в якій на даний момент і за даних умов неможлива самоорганізація (компенсація), опосередковано стимулює збільшення рівня розвитку підсистеми Д системи ПСЛ (внаслідок приєднання до неї елементів), спорідненої підсистемі Г системи ПСЛ, в якій на даний момент і за даних умов неможлива самоорганізація (компенсація), через зменшення рівня розвитку підсистеми В системи НСЛ внаслідок від'єднання від неї елементів і збільшення рівня розвитку підсистеми В системи ПСЛ внаслідок приєднання до неї нових елементів (корекція). Таким чином, за опосередкованого корекційного управління компенсацією системи ПСЛ процес компенсації в підсистемах А і Б системи ПСЛ, процес корекції у відповідних підсистемах В систем НСЛ і ПСЛ, процес компенсації в підсистемах Г і Д системи ПСЛ, знаходяться між собою у відношенні транзитивності.

Опосередковане реабілітаційне управління компенсацією системи ПСЛ – це цілеспрямоване стимулювання компенсації неможливості самоорганізації в підсистемі Г системи ПСЛ компенсацією неможливості самоорганізації в підсистемі А системи ПСЛ через реабілітацію у відповідних підсистемах В систем НСЛ і ПСЛ (рис. 3). Якщо процес № 1 – компенсація в підсистемах А і Б системи ПСЛ, процес № 2 – реабілітація у відповідних підсистемах В систем НСЛ і ПСЛ, процес № 3 – компенсація в підсистемах Г і Д системи ПСЛ, то компенсування неможливості самоорганізації в підсистемі А системи ПСЛ самоорганізацією в підсистемі Б системи ПСЛ управляє компенсуванням неможливості самоорганізації в підсистемі Г системи ПСЛ самоорганізацією в підсистемі Д системи ПСЛ через реабілітацію у відповідних підсистемах В систем НСЛ і ПСЛ.

Опосередковане реабілітаційне управління компенсацією системи ПСЛ (система трьох процесів «компенсація – реабілітація – компенсація») складається з двох видів безпосереднього управління: *безпосереднього компенсаційного управління реабілітацією* (система двох процесів «компенсація – реабілітація»), за якого збільшення рівня розвитку підсистеми Б системи ПСЛ (внаслідок приєднання до неї елементів), спорідненої підсистеми А системи ПСЛ, в якій на даний момент і за даних умов неможлива самоорганізація (компенсація), безпосередньо стимулює зменшення рівня розвитку підсистеми В системи НСЛ внаслідок від'єднання від неї елементів і збільшення рівня розвитку підсистеми В системи ПСЛ внаслідок приєднання до неї раніше наявних елементів (реабілітація); *безпосереднього реабілітаційного управління компенсацією* (система двох процесів «реабілітація – компенсація»), за якого зменшення рівня розвитку підсистеми В системи НСЛ внаслідок від'єднання від неї елементів і збільшення рівня розвитку підсистеми В системи ПСЛ внаслідок приєднання до неї раніше наявних елементів (реабілітація) безпосередньо стимулює збільшення рівня розвитку підсистеми Д системи ПСЛ (внаслідок приєднання до неї елементів), спорідненої підсистеми Г системи ПСЛ, в якій на даний момент і за даних умов неможлива самоорганізація (компенсація); отже, збільшення рівня розвитку підсистеми Б системи ПСЛ (внаслідок приєднання до неї елементів), спорідненої підсистеми А системи ПСЛ, в якій на даний момент і за даних умов неможлива самоорганізація (компенсація), опосередковано стимулює збільшення рівня розвитку підсистеми Д системи ПСЛ (внаслідок приєднання до неї елементів), спорідненої підсистеми Г системи ПСЛ, в якій на даний момент і за даних умов неможлива самоорганізація (компенсація), через зменшення рівня розвитку підсистеми В системи НСЛ внаслідок від'єднання від неї елементів і збільшення рівня розвитку підсистеми В системи ПСЛ внаслідок приєднання до неї раніше наявних елементів (реабілітація). Таким чином, за опосередкованого корекційного управління компенсацією системи ПСЛ процес компенсації в підсистемах А і Б системи ПСЛ, процес реабілітації у відповідних підсистемах

В систем НСЛ і ПСЛ, процес компенсації в підсистемах Г і Д системи ПСЛ, знаходяться між собою у відношенні транзитивності.

Отже, безпосереднє управління певним вертикальним процесом є елементом опосередкованого управління у підсистемах дисипативної функціональної структури, активованих для досягнення мети компенсації, розвитку, абілітації, корекції чи реабілітації. Опосередковане внутрішнє розвивальне, абілітаційне, корекційне, реабілітаційне управління компенсацією системи позитивних складових людини як системи «біо-соціо-дух» створює передумови для подальшої корекції чи реабілітації, а пізніше – для розвитку чи абілітації у підсистемах А і Г, в яких дані процеси були неможливими, тому й виникала необхідність стимулювання компенсації (сутністю якої є розвиток чи абілітація споріднених їм підсистем Б і Д) через проміжний етап розвитку, абілітації, корекції чи реабілітації у підсистемах В 1 і В 2.

У подальшому необхідно розглянути опосередковане внутрішнє компенсаційне управління вертикальними процесами абілітації, розвитку, корекції й реабілітації у системах позитивних і негативних складових людини як системи «біо-соціо-дух».

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Выготский Л. С. Основные проблемы современной дефектологии // Психология детей с отклонениями и нарушениями психического развития / Сост. и общая ред. В. М. Астапова, Ю. В. Микадзе. СПб.: Питер, 2002. 384 с.
2. Золотарьова Т. В. Безпосереднє внутрішнє управління прямими вертикальними процесами, які відбуваються у позитивних і негативних складових людини як системи «біо-соціо-дух» // The 5th International scientific and practical conference “Topical issues of the development of modern science” (January 15-17, 2020) Publishing House “ACCENT”, Sofia, Bulgaria. 2020. 1057 p.

ПОНЯТИЕ ДИАЛОГА В СОВРЕМЕННОЙ КАТОЛИЧЕСКОЙ ТЕОЛОГИИ

Ищук Наталия Васильевна

доктор философских наук, доцент

Национальный медицинский университет

имени А.А. Богомольца

Аннотация. Осуществлен анализ понятия «диалог» в современной католической теологии. Показано, что в документах Католической церкви диалогическое взаимодействие обозначается семантически близкими, но не тождественными терминами общение, коммуникация, койнония (κοινωνία), сопричастие. Под характеристики диалогического общения и отношений попадают такие взаимоотношения: общение и отношения человека с Богом и друг с другом в Боге, внутрицерковное и отношения между Церквями, экуменический диалог, что отображено в документах Церкви и позиции ее значимых представителей.

Ключевые слова: диалог, диалогизм, теология диалога, койнония, экуменизм, коммуникация, отношения.

Термин «диалог» в качестве референта для обозначения диалогической формы коммуникативного взаимодействия появился в христианской теологии недавно, во второй половине XX века. Как отмечает Л. Филипович, само слово «диалог» в христианском дискурсе популяризируется с 1960 года в связи с религиозными отношениями в среде либерального крыла католиков и протестантов и среди христиан «третьего мира» и однозначно легитимируется документами Второго Ватиканского собора (1962-1965) [7, с. 229]. Бесспорно, отсутствие слова «диалог» в риторике представителей христианских церквей не равноценно отсутствию реального диалогического общения в религиозной среде в прежние

времена. Его появление свидетельствует определенных качественных изменений и готовности Церкви к диалогу; признание за ним коммуникативной перспективы, адекватной актуальным целям и «вызовам» постмодернистского мира. До этого момента христианская теология пользовалась более широким по объему и по содержанию понятием «общение». Что же способствовало становлению диалога как полноценной формы религиозной коммуникации? Согласимся с Людмилой Филипович, «до XX столетия диалог не мог быть равноправным, поскольку в странах существовало конфессиональное большинство, господствующая Церковь, которая определяла, диктовала правила общения с другими религиями. Ее согласие вести диалог с меньшинством содержало риски прозелитизма ее последователей» [7, с. 229]. Как известно, диалогическое взаимодействие предполагает если не онтологическое, то конвенциональное равенство участников диалога, готовность сильного идти на компромисс с тем, кто имеет более незащищенные позиции. Однако, по понятным причинам, «сильный» может быть не заинтересован в диалоге, а «слабый» вследствие своей слабости – так и не стать субъектом инициативы. Идеальной же предпосылкой диалога считается не только конвенционное, но и онтологическое равенство его сторон, их заинтересованность в сотрудничестве. Оптимальными для этого есть условия плюрального общества с его рынком различных идеологий, когда религиозным конфессиям предстоит выживание в постсекулярном обществе, что укрепляет их естественное партнерство.

На данный момент лидерство в развитии теологии диалога принадлежит Католической церкви. В документах Второго Ватиканского Собора (1962-1965) и других документах этой церкви термин «диалог» используется, когда речь идет об экуменическом сотрудничестве, сотрудничестве церкви и государства для общего блага общества, сотрудничестве церкви и гражданского общества с целью евангелизации общества; братства и солидарности людей и необходимости взаимодействия между народами и странами для устранения глобальных угроз и тому подобное. В XX веке Католическая церковь, призывая

к решению наиболее болезненных общественных проблем, настаивала на необходимости продолжения «межрелигиозного диалога», «публичного диалога», «диалога-сопричастия» и тому подобное. Сегодня экклезиология общения является доминирующим богословской языком Католической церкви. Этот факт одобрен в 1985 году Чрезвычайным синодом епископов, а также в 1992 году в письме Конгрегации доктрины веры к епископам Католической церкви «О некоторых аспектах Церкви, понимаемых как общение». В этом письме подчеркнуто, что «понятие общения (*koinonia*) ... хорошо подходит для выражения сути Таинства Церкви, может играть ключевую роль в восстановлении католической экклезиологии» [6].

Наиболее востребованным в поле ее публичной риторики является экуменический дискурс диалога, связанный с переходом Ватикана со второй половины XX века к стратегии толерантности, ориентации на примирение, единение и деятельное «сближение», чему и отвечает коммуникативная практика диалога. Подтверждением этого стал «Декрет об экуменизме» («*Unitatis redintegratio*»), принятый на II Ватиканском Соборе, который подает функциональное определение диалога, подчиненного задачам экуменического движения. Среди задач, которые коррелируются с диалогической методологией Церкви, называются следующие: содействие христианскому единству, усилия по отмене различных высказываний, суждений и дел, которые отдаляют братьев друг от друга; признание Церковью важности диалога между «знающими людьми»; предназначение диалога более полно «объяснить вероучения своей общины и четко выразить ее характерные черты», что способствует ее лучшему пониманию и оценке, а также «более широкому сотрудничеству во всех делах и способствует общему благу» [1].

Общие принципы конкретизируются в разделе «О Церкви и церковных общин, отделенных от Римского Апостольского Престола». Эти церковные организации считаются проявлениями «бесшовного хитона Христова». Тональность этой риторики свидетельствует об ориентации Ватикана на

«партнерский диалог в духе аджорнаменто» [4, с. 296], а также попытках сближения с остальным христианским миром.

Содержательно же это выражается несколькими основными нарративами: ретроспективно - акцентом на общей истории и констатацией, но не осуждением факта разделения Церквей через догматические и исторические обстоятельства; актуально - через признание права каждой Церкви на собственное понимание пути к Богу; перспективно - в надежде на грядущее воссоединение, что наблюдаем в высказывании Ватиканом «особого уважения к Восточной церкви», в признании «особой родственной близости» как результата совместной истории с «отдаленными Церквями и церковными общинами на Западе» [1] и в свидетельстве о присутствия Церкви в других христианских общинах [2, с. 84]. Главными в этом случае выступают концептуальные настроения не только «признания» и «толерантности», но и «надежды» на преодоление фатальных ошибок разделения, что выражается в отказе от конфессиональных предубеждений, готовности Ватикана пересмотреть один из межконфессиональных «раздражителей» в отношениях между Восточной и Западной (католической) церкви - учение о *filioque*. Например, в энциклике «*Pasem in terris*» («Мир на земле», 1963 год), адресованной Иоанном XXIII христианским, и нехристианским религиозным сообществам, «всем людям доброй воли». В ней Папа к потенциальным коммуникативным партнерам называет даже атеистов. Относительно них целью Церкви является их обращения к вере; далее - монотеистов, но не христиан; христиан, но не католиков, по которым адекватной формой взаимодействия выступает экуменизм, что восстанавливает христианское единство. Наконец, не остаются без внимания и отношения внутри Католической Церкви, на всех ее уровнях должны быть диалогическими [3, с.88]. Католическая Церковь определяет такие приоритеты относительно диалогического взаимодействия: необходимость повсеместного применения диалогизма как стратегии: от уровня религиозной общины до отношения с внешним секулярным миром, когда обращение к вере возможно не через

учительство, а через свидетельство. В течение последних десятилетий руководители Католической Церкви неоднократно подчеркивали значимость и внутрицерковного диалога: между священником и прихожанами, прихожан между собой, священниками и епископами. Не менее важной для здорового роста Церкви признается согласованное взаимодействие клира епископов, священников и монахов. В этом русле особое значение приобретает умение епископа прислушиваться к мнению священников, монашествующих и мирян. Среди положительных результатов диалогического взаимодействия стоит вспомнить ее способность катализировать «добрую волю и деятельное милосердие, взаимопомощь и любовь и, наконец, общение в согласии и общих стремлениях», то есть «общение-диалог» [5, с. 362].

Что касается отдельных персоналий, то достаточно известна диалогическая концепция современного католического теолога Раймундо Паниккара. Выработывая концепцию первичности Отца относительно Троицы, он настаивает на отсутствии у Отца самостоятельного бытия, когда его отцовство становится актуальным с рождением Сына. На взгляд Р. Паниккара, рождая Сына, Отец, с одной стороны, переступает собственную абсолютность, а с другой стороны, становится тем, кем Он является, приобретая свойства отцовства. Таким образом «крест Отца» предшествует «кресту Христа», а абсолютность бытия Отца приобретает диалогическое звучание, когда Христос считается «Сыном, Образом Словом, Славой и самим бытием Отца» [9, p.55]. Вспоминает теолог и о диалогическую сущность третьей ипостаси Троицы - Святого Духа, который является «не только Я (ego), но и Ты (te), то есть существует, поскольку второе Я, говорит ему Ты» [9, p.66]. Особым является и его назначение - быть посредником в общении человека и Бога, ведь «только в Духе предполагается межличностное общение - диалог на равных между мной, человеком, и Им Богом» [9, p.54]. Видим, что Р. Паниккар творчески переосмысливает католическое учение о Троице и воспроизводит модель тринитарного единства в диалоге. Достаточно заметна внимание к вопросу экклезиальная общения других влиятельных представителей

современной Католической Церкви. Скажем, Ив Конгар, усматривая в общении самую природу Церкви, выделяет не только общения людей с Богом и друг с другом во Христе, но и комплекс структур, поддерживающих это общение. В ключе конвергенции, как общение-примирение видимых и невидимых, общинного и персональных аспектов в Церкви, размышляет о койнонийных компонентах еkkлeсии Роже Тилляр [8].

Как видим, Католическая церковь демонстрирует фундаментальный системный подход в разработке теологии диалога, что является теоретической основой ее позиции по многим вопросам не только церковного, но бытия Церкви в мире. Тем самым она демонстрирует не только свою открытость миру, но и готовность к взаимодействию с другими Церквями и всеми людьми доброй воли с целью решения сложных проблем.

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ:

1. Декрет про екуменізм («Unitatis redintegratio») [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://agnuz.info/app/webroot/library/6/128/page05.htm#5>.
2. Догматична Конституція Другого Ватиканського Собору про Церкву «Lumen Gentium» // Документи Другого Ватиканського Собору : Конституції, Декрети, Декларації. – Львів : Свічадо, 1996. – С. 75–170.
3. Кисельов О. Феномен екуменізму в сучасному християнстві / О. Кисельов. – К. : Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова, 2009. – 133 с.
4. Кияк С. Другий Ватиканський Собор і релігійно-суспільні проблеми сучасності: Навчальний посібник / С. Кияк. – Жовква : Міссіонер, 2011. – 304 с.
5. Місцева Церква і комунікація // Церква і соціальна комунікація. – С. 358-367.
6. Письмо епископам Католической Церкви о некоторых аспектах представления о Церкви как об общении. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://agnuz.info/app/webroot/library/164/354/index.htm>.

7. Филипович Л.О. Українське православ'я та діалог релігій: сучасні реалії і майбутні перспективи / Л.О. Филипович // Університетські наукові записки. – 2007. – № 3. (23). – С. 324-339.
8. Congar Yves. I Believe in the Holy Spirit / Yves Congar. – New York: The Crossroad Publishing Company, 2003.
9. Panikkar Raimundo. The Trinity and the Religious Experience of Man. Icon-Person-Mystery / Raimundo Panikkar. – New York-London, 1973. – 82 p.

ПОРІВНЯЛЬНА ЕФЕКТИВНІСТЬ МЕТОДІВ ЛІКУВАННЯ ЗА ГНІЙНО-НЕКРОТИЧНОЇ ПАТОЛОГІЇ ДИСТАЛЬНОГО ВІДДІЛУ КІНЦІВОК У КОРІВ

Ігліцький Ігор Іванович

К.б.н., доцент

Львівський національний університет ветеринарної
медицини і біотехнологій імені С. З. Гжицького
м. Львів, Україна

Анотація. Питання лікування хвороб копитець у корів неодноразово висвітлювалось у літературі, однак більшість запропонованих засобів проявляють лише антибактеріальні властивості, діють у вогнищах ураження поверхнево, погано проникають у глибину тканин і не завжди дають бажані результати.

Внаслідок проведеного інформаційного пошуку щодо обґрунтування найбільш оптимальних методів лікування гнійно-некротичної патології копитець у корів встановлено, що у ВРХ запальні процеси протікають в основному місцево через мацерацію шкіри кінцівок із наступним проникненням патогенних мікроорганізмів. В подальшому флегмонозні процеси в ділянці м'якуша протікають як гнійно-гнилісний розпад тканин. Після ретельної хірургічної обробки постає необхідність сприяння епітелізації тканин, утворенню сухого струпа і самовільному його відторгненню.

В силу того, що ексудація у великої рогатої худоби за розвитку запального процесу виражена мінімально, а загоєння патпроцесу проходить гнійно-секвестраційним шляхом, доцільно використовувати «сухі» методи лікування гнійно-некротичної патології.

Ключові слова: велика рогата худоба, гнійно-некротична патологія, копитця, пододерматити, флегмонозний процес.

Вступ. В умовах групового утримання рогатої худоби кількість корів з ураженнями тканин пальців сягає біля 25 %; в т.ч.: рани, абсцеси, флегмони – 7%, пролежні – близько 4 % [1, с. 67;].

Незважаючи на значну кількість досліджень і публікацій, патогенез гнійно-некротичних процесів вивчений недостатньо. Більше того, не всі запропоновані методи лікування гнійно-некротичної патології у рогатої худоби дозволяють досягнути позитивного результату.

Саме тому, актуальним є пошук ефективних, економічно оправданих і простих методів лікування корів з гнійно-некротичною патологією з опрацюванням і оправданим експериментальним застосуванням нових препаратів.

Виходячи з вищенаведеного, ми вирішили проаналізувати доступні у літературі відомості про принципи лікування гнійно-некротичної патології у корів.

Мета і завдання дослідження. пошуково-теоретичне обґрунтування методів лікування гнійно-некротичних процесів в ділянці пальців у корів.

Матеріали і методи досліджень. В опрацьованих нами літературних даних по гнійно-некротичній патології об'єктами досліджень були корови чорно-рябої породи різного віку та продуктивності, всі вони були сформовані у відповідні статево-вікові групи-аналоги із явно вираженою гнійно-некротичною патологією.

В залежності від важкості перебігу патології, етіологічних та патогенетичних факторів після збору анамнестичних даних автори у доступній нам літературі формували відповідну кількість дослідних та для порівняння контрольну групи.

В процесі лікування автори експериментальних досліджень використовували відповідні лікарські препарати для досягнення кінцевої мети – усунення гнійно-некротичної патології дистального відділу пальців у корів.

Незалежно від вибору методики лікування гнійно-некротичної патології, дані всіх опрацьованих нами авторів зводились в першу чергу до видалення відшарованого рогу підошви, максимального очищення від некротичних тканин і забезпечення максимальної евакуації гнійного ексудату.

Результати досліджень та їх обговорення. Згідно опрацьованих нами даних етіопатогенезу гнійно-некротичної патології ділянки пальців у корів, запальна реакція протікає в основному місцево. Саме тому, в залежності від ділянки первинної травми, стану захисних сил макроорганізму, а також вірулентності мікроорганізмів, патологія протікає як некроз шкіри міжпальцевої щілини, флегмона вінчика чи м'якуша, пододерматити (поверхневий чи глибокий) та їх ускладнення – пальцевий тендовагініт, подотрохліт, запалення копитцевого суглобу, тощо.

Панько зі співавторами рекомендують проводити лікування копитець за наступною схемою: розчистка копитець з повним видаленням відшарованого рогу, гною та некротичних тканин; застосування лікарських засобів; післяопераційний захист раневої поверхні від інфікування [2, с. 343].

Такі автори, як Б. Киричко, 2000; Іздепський В.Й., Левченко В.І., Панько І.С., Власенко М.В., 1994, для прискорення очищення патологічного вогнища від змертвілих тканин, адсорбції та виведення токсичних продуктів разом з гнійним ексудатом пропонують застосовувати препарат санобіт (до його складу входить сорбент кремній) та гіпертонічний розчин солей бішофіту полтавського [3, с. 34; 4, с. 112]. Для корекції імунобіологічної активності організму корів вони пропонують застосовувати внутрішньоаортальні ін'єкції 0,5 % розчину новокаїну в комбінації з імзауфом та селенітом натрію [5, с. 36]. Результатом їх досліджень було те, що вже після першої обробки раневі поверхні очищались від залишків девіталізованих тканин і гнійного ексудату і почали вкриватись рожевою грануляційною тканиною. А повне оздоровлення корів наступало після 2-4-х обробок.

Заслугує на увагу використання мазей на гідрофільній основі. Панько І.С., Рубленко М.В. та інші за некробактеріозних уражень пальців застосовували з лікувальною метою мазь нітацид [6, с. 67]. Автори повідомляють, що після першої-другої обробки виразки підсихали і заповнювались грануляціями, а корови видужували через 19-22 дні.

Автор Петрик М.В., 2006 пропонує застосовувати фенол-скипидарно-димексидну емульсію (фенол – 5,0; скипидар – 10,0; рицинова олія – 50,0; димексид – 50,0). Також автор опрацював застосування в одній із досліджених груп емульсію Барсукова (фенол – 5,0; скипидар – 10,0; рицинова олія – 50,0). Тваринам контрольної групи автор застосовував порошок Житнюка (цукор – 60,0; ксероформ – 20,0; стрептоцид – 15,0; борна кислота – 5,0) у суміші із сульфатом міді (співвідношення 10:1). Запропоновані препарати у 1-й та 2-й дослідних групах проявили приблизно однакову ефективність (порівняно з контрольною групою) і дозволили скоротити терміни лікування у 2 рази (хоча загалом очищення вогнищ ураження проходило доволі повільно) [7, с. 7].

Застосування Ховайлом В.А., 2008, 3% тилозинової мазі, 10 % розчину фармайоду, сальмопулу і тканинного вугільного сорбента у дослідних групах і лініменту Вишневського у контрольній групі, дало наступні результати. Комплексний метод лікування корів з гнійно-некротичною патологією починаючи із 7-ї доби лікування призвів до очікуваного пониження запальної гіперемії тканин пальців. На 11 добу з'явилась первинна грануляційна тканина, а на 16-ту добу мало місце повне очищення фокусу патпроцесу і повним ходом почала формуватись зріла грануляційна тканина. У дослідних групах це відбувалось на 6 діб швидше ніж у контролі [8, с. 10].

Автори Музиченко В.В., Черняк С.В., 2002 пропонують на першому етапі досліджень застосовувати захисну бинтову пов'язку з березовим дьогтем. В подальшому – на ушкоджені тканини застосовувати марлеві серветки з 40 % димексидом і 5% йодом (10:1). Тваринам контрольної групи автори застосовували марлеві серветки з порошком Островського (перманганат калію – борна кислота (1:1)). Через 5 діб набряк тканин зменшувався, утворювалась кірочка, під якою спостерігався ріст молодшої грануляційної тканини. Термін повного загоєння складав в середньому 22 дні (контрольна група). У дослідній групі вже після першої обробки ранева поверхня очищалась від некротичних мас і гнійного ексудату і з'являлись островки грануляцій. Термін одужання у дослідній групі складав 14 днів [9, с. 59].

Згідно даних авторів Журби В.А., Ковальова І.А., 2019 хороший лікувальний ефект дає застосування дьогтевого гелю у поєднанні з ін'єкціями препарату «Біновак». Тваринам контрольної групи автори застосовували іхтіолову мазь. У першій дослідній групі оздоровлення наступало на 28-29-ий день, тоді як в другій – на 25-26 день. У корів контрольної групи гнійно-некротична патологія була усунена на 31-32 день [10, с. 28].

Хомин Н.М., 2007 пропонує в експерименті коровам після провідникової анестезії та проведення корегувальної розчистки в ділянці патології формувати лійкоподібний отвір. Порожнину дефекту зрошувати розчином фурациліну (1:10) та застосовувати стрептоцид-йодоформ (10:1). Зверху застосовувати бинтову пов'язку з березовим дьогтем (контрольна група). Тваринам дослідної групи автор використовувала препарат ФАСТИН-1 і захисну пов'язку. Додатково, для підвищення резистентності організму внутрішньом'язово ін'єктувались 3 млн ОД комбіферону щодня (7 днів). Результатом цих досліджень стало лікування патології у тварин контрольної групи протягом 26 діб, тоді як у тварин дослідної групи – 19 діб [11, с. 160].

Автори Андросюк А.А., Тихонюк Л.А., 2000 пропонують після промивання патологічних ділянок 3% розчин перекисі водню, висушування ватно-марлевими тампонами, просоченими маззю «Нітацид». В іншій дослідній групі – мазь «Альгофін». Тваринам контрольної групи – порошок Островського. Результатом досліджень стало усунення патології у контрольній групі на 20-22 добу, тоді як у дослідних групах видужання відбулось у 1,5 рази швидше [12, с. 3].

Згідно даних авторів Плахотина М.В., Гафурова Д.С., Филиппова Ю.И., 1985 за лікування гнійно-некротичної патології кінцівок у корів слід застосовувати фермент профезим (він володіє потужними протеолітичними властивостями на девіталізовані тканини). Автори відмічають, що скорочення фази гідратації порівняно з контролем (33 доба) за застосування профезиму відбувається на 25 добу, а якщо додатково внутрішньом'язево застосовувати канаміцин – на 23 добу [13, с. 58].

Автори Дутка Ю., Савчин Я., 2003 пропонують починати лікування гнійно-некротичної патології з ін'єкції лікарських речовин в черевну аорту по методу Логвінова (між 4-5 поперечнореберними відростками поперекового відділу хребта). В аорту автори ін'єктували 150 мл 0,5% новокаїну на фізрозчині, до якого додавали 1 млн. од. пеніциліну. Курс лікування складав 3-4 ін'єкції. Місцево автори пропонують після промивання дезінфектантами застосовувати спиртово-іхтіоловий компрес (55 % етанол та 5% іхтіол). Ефективність таких методів лікування становила 75-80 % [14, с. 9].

Борисевич Б.В., Кулініч С.М., 2009 застосовували наступну схему лікування гнійно-некротичної патології. Тваринам контрольних груп: ватно-марлеві серветки просочені фенол-скипидарно-димексидною емульсією, а дослідних груп – суміш колоїдів нанокластерів Ag, Cu, Zn, Mg. Дана суміш, отримана фізичним методом, значно відрізняється від аналогічних колоїдів, отриманих хімічним або електролітним методами [15, с. 27].

Порівняно із контролем кількість обробок у досліді була меншою за гнійно-некротичних процесів у 2,7 рази. Застосування наноаквахелатів Ag, Cu, Zn, Mg забезпечувало потужну патогенетичну терапію, що і визначало оптимальну схему лікування [16, с. 149].

Автор Ігліцький І.І., 2019 використовував за лікування гнійно-некротичної патології копитаць у корів в першій дослідній групі пов'язку з березовим дьогтем, у другій – фракцію АСД-3, а в третій – марлеві серветки, просочені бішофітом полтавським. В подальшому, після зникнення ексудативних явищ автор пропонує застосовувати 10% саліцилову мазь. В першій та другій експериментальних групах тварини видужували після 4-6 обробок, тоді як в третій групі – після 3-х обробок [17, с. 768].

Висновки. Отже, провівши ретельну пошуково-дослідницьку роботу щодо обґрунтування найбільш оптимальних методів лікування гнійно-некротичної патології копитаць у корів ми можемо зробити наступні висновки:

1. У ВРХ в силу видових особливостей запальних реакцій патологічні процеси протікають в основному місцево.

2. Механічні ушкодження і тривала мацерація шкіри дистального відділу кінцівок створюють передумови для проникнення і прояву дії патогенних мікроорганізмів.
3. Флегмонозні процеси в ділянці м'якуша у ВРХ частіше всього протікають з переважанням гнійно-гнилісного розпаду тканин (через значну кількість сполучної тканини в цій ділянці).
4. При незначній зоні пошкодження і слабкій вірулентності мікроорганізмів гнійно-некротична патологія кінцівок протікає як абсцедуюча флегмона. Тоді як при значному пошкодженні тканин і високовірулентній мікрофлорі, патологічний процес поширюється на основу шкіри вінчика, облямівки, шкіру вінчика і міжпальцевої щілини.
5. Після ретельної хірургічної обробки за гнійно-некротичної патології ділянки пальців необхідно сприяти епітелізації, утворенню сухого струпа і самовільному його відторгненню.
6. В силу того, що ексудація у ВРХ за розвитку запального процесу виражена мінімально, а загоєння патпроцесу проходить гнійно-секвестраційним шляхом доцільніше використовувати «сухі» методи лікування гнійно-некротичної патології.
7. Пониження запальної гіперемії, набряку тканин, і поява перших ознак грануляційної тканини незалежно від методу лікування гнійно-некротичної патології слід очікувати в експерименті не швидше 10-12 доби. Термін повного загоєння складає в середньому 18-20 діб.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Елисеев А.Н. Гнойно-некротическое поражение тканей коров в условиях молочного комплекса / А.Н. Елисеев, А.А. Степанов, П.В. Чунихин // Вестник Курской государственной сельскохозяйственной академии. – 2011. – Т.6, №16. – С. 66-68.
2. Панько І.С. Сучасні погляди на хвороби кінцівок у високопродуктивних корів // Вісник БДАУ. Збірник наукових праць. – Біла церква. 2002. – Вип. 10, ч.2. – С. 343-345.
3. Издепський В.Й. Застосування санобіту при гнійно-некротичних процесах у ділянці пальця у високопродуктивних корів / В.Й. Издепський, Б.П. Киричко, С.М. Кулинич // Ветеринарна медицина України. – 2000. – №12. – С. 34-35.
4. Издепский В.И. Неспецифическая стимулирующая терапия / В.И. Издепский, И.С. Панько, Н.В. Власенко, В.И. Левченко. – Киев.:Урожай, 1994. – С. 112-143.
5. Киричко Б. Імуносорбційна терапія у високопродуктивних корів // Ветеринарна медицина України. – 2000. - №9. – С. 36-37.
6. Лікування корів із некробактеріозними ураженнями в ділянці пальця / І.С. Панько, М.В. Рубленко, В.В. Нагорний та ін. // Вісник Білоцерківського державного аграрного університету. Вип. 13. Ч.1. : Збірник наукових праць. – Білоцерківський державний аграрний університет. - Біла Церква : БДАУ, 2000. - С. 67-70.
7. Петрик М.В. Застосування антисептичних емульсій із димексидом при гнійно-некротичних процесах у ділянці пальців у високопродуктивних корів. PhD Thesis. спец. 16.00. 05 «Ветеринарна хірургія»/МВ Петрик–Біла Церква, 2006.–22 с.
8. Ховайло В.А. Комплексное лечение крупного рогатого скота с гнойно-некротическими заболеваниями // Автор. дис. на соиск. уч. ст. к. в. н. – Витебск, 2008. – 23 С.

9. Музиченко В.В., Черняк С.В. Порівняльна ефективність лікування гнійних пододерматитів у корів // Вісник БДАУ. Збірник наукових праць. – Біла церква. 2002. – Вип. 9, ч.3. – С. 59-60.
10. Журба В.А., Ковалёв И.А. Сравнительная эффективность комплексного лечения коров с гнойными пододерматитами // Материалы Международной научно-практической конференции посвященной 80-летию со дня рождения профессора Э.И. Веремея «Актуальные вопросы и пути их решения в ветеринарной хирургии». 30 октября - 2 ноября 2019 г., Витебск. – С. 27-30.
11. Хомин Н.М. Лікування корів з гнійним глибоким пододерматитом // Науковий вісник ЛНАВМ імені С.З. Гжицького. – 2007. - №2(33), ч.1. – С. 159-163.
12. Порівняльна ефективність лікування корів з гнійно-некротичними процесами / А.А. Андросюк, Л.А. Тихонюк // Вісник БДАУ. Збірник наукових праць. – Біла церква. 2000. – Вип. 10, ч.2. – С. 3-4.
13. Плахотин М.В. Ферментная терапия гнойно некротических процессов / М.В. Плахотин, Д.С. Гафуров, Ю.И. Филиппов // // Ветеринария. – 1985. - №11. – С. 58-59.
14. Дутка Ю. Лікування копитець у великої рогатої худоби / Ю. Дутка, Я. Савчин // Ветеринарна медицина України. – 2003. – №4. – С. 9-11.
15. Борисевич Б.В. Нанотехнологія у лікуванні хвороб копитець заразної етіології у корів / Б.В. Борисевич, С.М. Кулініч // Ветеринарна медицина України. – 2009. – №3. – С. 27-29.
16. Застосування наночасток Ag, Cu, Zn у лікуванні ран / В.Б. Борисевич, Б.В. Борисевич, О.Ф. Петренко та ін. // Проблеми зооінженерії та ветеринарної медицини. – Харків. – 2008. – Вип. 16. Ч.2. – Т.1. – С. 149-153.
17. Ігліцький І.І. Лікування гнійно-некротичної патології копитець рогатої худоби // The 4-th International scientific and practical conference “Dynamics of the development of word science”. December 18-20. 2019. Vancouver, Canada. – P. 768-776.

ПРИНЦИПИ ЦИКЛІЧНОСТІ В УКРАЇНСЬКІЙ МУЗИЦІ КІНЦЯ XX СТОЛІТТЯ В ЖАНРАХ СЮЇТИ ТА ПАРТИТИ.

Ілечко Марина Петрівна

кандидат мистецтвознавства, концертмейстер

Миколаївський національний університет

імені В. О. Сухомлинського

м. Миколаїв, Україна

У статті досліджуються окремі теоретичні питання понять цілісності та циклічності; визначається поняття циклічності в жанрах партити та сюїти в українській музиці кінця XX століття.

Ключові слова: цілісність, циклічність, цикл, циклічні форми, жанри партити та сюїти, українська музика.

На сучасному постмодерному культурному просторі з'являється багато талановитих композиторів, які, продовжуючи надбання своїх попередників, створюють музику, котра відображає усю складність сучасного музичного мислення, композитори роблять нові кроки у пошуках новітніх засобів звукового відображення дійсності. Так, до характерних художньо – світоглядних рис творчості сучасних українських композиторів музикознавець М. Северинова відносить: інтертекстуальність, як одну із можливостей нового «прочитання» художньо – світоглядних традицій; «гру з традицією» на рівні часових епох, стилів та жанрів, музичних форм, а звідси діалогічність композиторської творчості; полістилізм як універсальний стиль; метамову, що об'єднує усі культурні надбання минулого і сучасного; постійне прямування до універсальних категорій [10, 3].

До найбільших композиторських постатей, музику яких можна вважати «обличчям» сучасного мистецтва, слід віднести М. Скорика, В. Камінського,

М. Кармінського, Б. Фільц, Л. Дичко, Г. Саська, Г. Зажитька, Ю. Іщенко, О. Некрасова, К. Цепколенко, Ю. Гомельську та ін. Питання проблем інтерпретації їх творчості є важливим як для виконавської практики, так і для теорії виконавства.

Як зазначає дисертантка М. Рудик в своєму дослідженні «Жанрово – стильове моделювання у фортепіанних циклах Л. Дичко: стабільні й варіативні риси», що для творчості сучасних українських композиторів показовим є вихід за межі усталених жанрово-стильових моделей, семантичний підхід сприяє розгляду творів в контексті взаємодії семантики архетипних (у тому числі – фольклорних) жанрів і традицій тієї чи іншої національної художньої культури. Здійснюється пошук узвичаєних інтонаційних, ритмо-інтонаційних, фактурних формул і моделей, які наділені структурно-стилістичною і семантичною значущістю та виявляють її в різних музичних текстах. Ці структури, втілюючись у закономірностях індивідуального мислення, певним чином відображають світоглядні настановлення авторів. Вони ж входять до ширших мистецьких систем, набуваючи значення характеристичних моментів для жанрових і стилістичних напрямків. Тому інтонаційні й формотворчі закономірності виявляються важливими смислоутворюючими чинниками, що впливають на перебіг та динаміку жанрово-стильового моделювання в творчості окремого композитора і музичного мистецтва сучасності [7, 20].

Головним стрижнем, на якому утримується різнопланова фортепіанна творчість багатьох українських композиторів, є поняття «цілісності». Цілісність – один з вирішальних чинників художньо-концепційної досконалості циклічних творів. Її дослідженню присвячені численні мистецтвознавчі роботи, оскільки циклічні композиції складають величезну частину музичного спадку і сучасного музичного мистецтва.

Незважаючи на вражаюче розмаїття конкретних концепцій, більшість вчених схильні до думки, що факторами цілісності як певної системи виступають:

- певна замкнутість і відособленість від інших зовнішніх об'єктів;
- властивості циклу як системи не зводиться до сумування властивостей її складових і не впливає з них;
- властивості циклу залежать від функцій і розташування кожного з його елементів;
- прикмети циклу як цілісності формуються шляхом нарощення внутрішніх зв'язків і взаємодії її складових, що у цьому процесі набувають якостей, не притаманних їм як окремим автономним частинам.

Науковиця О. Руч'євська виділяє два типи організації циклів:

- ймовірнісний, що допускає перекомпонування елементів системи та такий, що спертий на континуум епохального, жанрового, національного та авторського стилів [8, 169];
- детермінований, що характеризується винятково міцними взаємозв'язками складових, спертий винятково на особливості індивідуального авторського стилю [8, 170].

Саме авторська концепція визначає тип зв'язків між елементами і виявляє специфіку конкретної цілісності, що в інструментальних творах реалізується тільки на рівні музичної мови, на відміну від вокальних циклів, де важливим чинником цілісності є поетика й семантика вербальних текстів.

В теоретичних дослідженнях саме визначення музичного циклу та циклічних форм в основному вміщує в собі наступні основоположні моменти:

- обов'язкова наявність ряду частин;
- самостійність частин, кожна з яких може виконуватися окремо;
- об'єднання розділів єдиним ідейно – художнім задумом твору.

В дисертації В. Лебедевої «Цикл программных пьес и прелюдий в русской фортепианной музыке XX века: традиции и новые тенденции»

досліджено циклічність у фортепіанній літературі ХХ ст. та наводиться наступне спостереження щодо ступеню вивчення проблеми у російському музикознавстві: «аналізу композиційної структури програмного фортепіанного циклу одним з перших у вітчизняному музикознавстві звернувся О. Алексеев» [4]. Науковиця засвідчує важливість праць К. Зенкіна, І. Белзи, Д. Житомирського, Я. Мільштейна та О. Царьової у дослідженні проблем цілісності та особливостей образної сфери циклів фортепіанних мініатюр. Також до цієї проблеми зверталися Б. Бобровський, В. Холопова, а серед українських дослідниць – М. Калашник.

Спираючись на загальне визначення циклу, можна представити його музичний задум, музичну ідею як систему значеннєвих констант, тобто виявити необхідність образно-стильових рішень та їх взаємозумовленість.

Саме тому, на думку дисертантки В. Забірченко, принцип циклічності припускає стисле, сконцентроване вираження найбільш характерних стильових сфер, властивих всій творчості даного автора; тобто концепція циклу стає мікромоделлю загальної творчої “програми” композитора [1].

Нові композиторські техніки, увійшовши в простір українського музичного мислення, спричинили рефлексію не тільки над стилістикою, а й над самою сутністю жанру твору, змінивши розуміння її визначального, за О. Соколовим, принципу субординації частин [11, 34]. Такі процеси спостерігаються у «великих» мультижанрових видах — сюїті та партиті, оскільки „усі вони є циклами, але їх жанрова характеристика може мати варіантні тлумачення: соната може наближатися до сюїти, сюїта набувати рис сонатного циклу і таке інше” [9, 9].

Для сучасних фортепіанних творів, що трансформують засади барокових жанрів партити і сюїти, використання інваріантної послідовності, не властиве; у жанрових основах частин, навіть якщо твір і виявляє яскраву приналежність до небарокового напрямку, «інваріантна» основа виявляється тільки при ретельному вслуховуванні. Такий виняток представляє, зокрема, «Маленька партита» № 3 (1991) Ю. Іщенка, у якій витримано вісь барокової основи

(алеманда, куранта, сарабанда, жига), у яку, за взірцем «11-и етюдів у формі старовинних жанрів» В. Косенка, привнесено українську інтонаційність. Натомість у розвитку жанрів цього типу простежується хоча й поступова, але кардинальна активізація програм, що часто виявляють і засади їх семантично-художніх концепцій, і спрямовують до досягнення самобутнього авторського підходу до жанру.

В українській музиці жанр партити найрізноманітніше представлений у творчості М. Скорика, до якого митець звернувся першим серед українських композиторів: «Вони (партити) створювались для різних складів інструментів, в них відчувається прагнення до експерименту над тембрами, структурними принципами, жанрами, що входять у партити як складові частини циклу, оскільки вони винахідливо використовують іноді незвичні поєднання, або (як у П'ятій партиті) представляють «бахівський варіант» жанру для фортепіано соло» [3]. В активності і послідовності модифікації барокового інструментального жанру М. Скорик поступається доробку Ю. Іщенка, якому належать вісім «Маленьких партит» (1973–2003).

Щодо творів М. Скорика, то мова не йде про первинні значення жанру як «послідовність танців» і, тим більше, варіації. Взагалі, звернення до варіаційності як різновиду жанру і визначального принципу розвитку, притаманне українській інструментальній творчості середини ХХ ст. та відображене зокрема у назві твору “Сюїта-варіації” (1972) І. Шамо. Проте йдеться про варіаційність на рівні частин (1. Andantino Cantando; 2. В темпе вальса; 3. Moderato; 4. Ritmico. Allegro), а не як наскрізний цикл варіацій. Прикметною рисою цієї композиції є збагачення традиційної романтичної стилістики внаслідок використання засобів і прийомів тогочасної естрадно-пісенної творчості. Натомість у інших авторів, які зверталися до партити, і «танцювальність», і варіаційність (Партита на тему DСH для фортепіано, скрипки і віолончелі (1982) В. Бібика) є важливим джерелом драматургічних концепцій. Можна ще нагадати й інші численні зразки жанру у творчості

українських композиторів, зокрема такі як Партита № 1 (1968) Вл. Золотухіна, Партита для фортепіано (2008) Л. Шукайло.

Сфера сюїт настільки багата і різноманітна, що виникає доволі складна диференційна система не тільки на основі образно-тематичних характеристик, а й багатоплановості жанрово-стильових витоків. Серед них — фундаментальні драматичні концепції «Польської» і «Слов'янської» сюїти (1966) Б. Лятошинського, синтез елементів неофольклоризму з елементами авангардної стилістики в Сюїті для струнного квартету (1971) Є. Станковича; зразки визначального впливу фундаментального образотворчого мистецтва на концепцію і музичні засоби [сюїта для камерного оркестру «Фрески Софії Київської» (1966) В. Годзяцького] і «традиційна» за жанровими витоками, необарокова «Сюїта в старовинному стилі» для двох скрипок, флейти, клавесину та струнного орк. (1986/1989) В. Павенського, наповнена стилізаціями та поєднанням гомофонних і поліфонічних елементів. Стало звичним використання стилістики різних напрямків джазу [Сюїта для джаз-оркестру (1960) А. Караманова, джаз-сюїта «Ностальгія» для фортепіано (1999) В. Дроб'язгіної]. Гра стилізацій та алюзій створює своєрідну полістилістичність чотиричастинної сюїти № 1 «Портрети композиторів» для баяна (1979/1988) В. Рунчака, у якій композитор формує паралелі між образами митців, які є своєрідними символами різних епох (Й. С. Бах, Д. Шостакович, Н. Паганіні, І. Стравинський).

Сюїти, створені на основі музики до різного роду сценічних вистав, ґрунтуються на типовому для цього різновиду використанні найяскравішого образно-тематичного матеріалу, що пов'язаний з сюжетом, але не набуває функцій розповіді [сюїта з музики до драми «Попелюшка» Є. Шварца (1969/1983) В. Годзяцького]. Яскравим зразком переосмислення сценічних задумів є сюїта для симфонічного оркестру «Метаморфози» (1972) Л. Дичко, створена на основі музики для однойменного раннього балету. Інваріантні засади сюїти — за збереження наглядної «хореографічності» образів (особливо у вальсі) — виявляються у зверненні до чотиричастинної концепції на основі

контрастного зіставлення частин. Також активно виявляється прагнення до наскрізного розвитку, внаслідок чого у твір привнесено риси поємності.

Сюїтний принцип із характерним зіставленням різних станів яскраво виявляється у творах, написаних за мотивами літературних і фольклорних творів [«Тарасові думи» з 6 новел для фортепіано (1960) І. Шамо, сюїта для фортепіано «По мотивам русских народных сказок» (1982) Л. Шукайло].

Образно-стильовий спектр сюїт розширювався завдяки асиміляції і синтезу різноманітних пластів фольклорного і сучасного мистецтва, винахідливого узагальнення закономірностей жанрів-прототипів й переінтонування автентичного матеріалу. Безпосереднє використання фольклорного тематизму на цьому етапі зустрічається тільки у окремих творах – наприклад, у Сюїті для фортепіано на теми українських народних пісень (1973) О. Криволап.

Одним із найяскравіших зразків сюїт, заснованих на переінтонуванні автентичного матеріалу, відтворенні його найбільш характерних стилістичних прикмет (речитативно-наспівні звороти «отримують широкий розвиток фактурними, регістровими, варіантно-варіаційними засобами» [5, 79]) й наслідуванні особливостей виконання на народних інструментах, є «Карпатська сюїта» (1978) О. Некрасова. Неофольклорні пошуки поглиблені композитором у «Гуцульській сюїті» (1985) О. Некрасова. Підзаголовок – «гобелени» – вказує на прагнення привнести у музичну стилістику прийоми зі сфери ужиткового мистецтва. Йдучи шляхом симфонізації сюїти, митець створив концепцію, що дозволила Т. Кіреєвій розглядати обидва цикли “в об’єднаному варіанті як сюїтного циклу-диптиха, з концентрацією уваги на трьох образно-сміслових і жанрово-інтонаційних сферах з урахуванням індивідуально-характерних показників музичного матеріалу (формо-визначаючих, мелодико- та метроритмічних, фактурних тощо” [2, 100-101].

Першорядну роль у створенні національної виразності сюїт є включення до їх основи жанрів, позначених яскравою національною самобутністю, хоча ступінь віддалення від автентичної інтонаційності може бути достатньо різним, особливо у творах, що пов’язані з мистецтвом і традиціями інших народів. Так,

зазнала впливу з боку російської романтичної школи сюїта «Картини російських живописців» (1959) І. Шамо, що продовжує лінію романтичної сюїти із відчутним впливом фортепіанної стилістики М. Мусорського.

Певною ілюстративністю володіє текст тричастинної концертної сюїти для двох фортепіано «Американський альбом» (1999) В. Золотухіна. Її тематизму («Новий Орлеан», «Подих Великого каньйону», «Сільські награвання старого Техасу») притаманна виразна стилістична єдність, зумовлена опертям на пласти північно-американського фольклору, поєднується із контрастною драматургією, споглядальністю — з рефлексивністю. Саме виразна картинність складає враження відсутності динаміки у розвитку. До цього ж типу драматургії належать фортепіанні цикли «Кримська сюїта» і «Караїмська сюїта» (обидві — 1996) В. Іванова. Багата мотивна робота у тематичному розгортанні й проростанні сприяє істотному збагаченню змісту, різноплановій образній трансформації.

Отже, можна зробити висновок, що інструментальні цикли українських композиторів представляють собою особливі й різноманітні форми взаємозв'язків між традиціями і новаторством, внаслідок чого часто виникають самобутні жанрові концепції, у яких першорядну роль відіграють не тільки суто музичні чинники. Використовуючи і синтезуючи як найновіші, так і усталені засоби композиторської техніки, українські митці досягають драматургічно значних образно-семантичних ефектів. Образна узагальненість і динамічність, визначеність жанрової семантики та формування нових закономірностей, утворюють багату палітру прояву різноманітних стильових напрямків.

Розмаїття циклічних форм в українській музиці останньої третини ХХ — початку ХХІ ст. виявляє активність творчих процесів, спрямованих на оновлення і переосмислення традицій, апробацію і асиміляцію новітніх жанрово-стилістичних тенденцій та збагачення національного і світового образного фонду самобутніми концепціями. Основні досягнення стосуються знахідок, здійснених у процесі роботи композиторів із «внутрішньою формою» мініатюр і складових частин циклів: тут виявляється пошук урізноманітнення

семантичних і структурних співвідношень мікроструктур у загальному формотворчому потоці твору, стилістичного напрямку та національної традиції.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Забірченко В. А. Категорія часу в фортепіанній поезії С. Рахманінова: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. мистецтвознавства : спец. 17.00.03/ Віолетта Артурівна Забірченко; Одеська держ. муз. академія ім. А.В. Нежданової. – Одеса, 2007. – 18 с.
2. Кіреєва Т. І. Українські фортепіанні сюїти Олександра Некрасова / Т. І. Кіреєва // Музичне мистецтво Донбасу: вчора, сьогодні, завтра: [зб. ст. Донецької державної консерваторії ім. С. С. Прокоф'єва / упоряд.-ред. Т. В. Тукова]. – К.; Донецьк, 2001. – с. 100 – 101.
3. Кияновська Л. Мирослав Скорик: людина і митець / Любов Кияновська // Бібліотека Ї: Електронний ресурс. — Код доступу : <http://www.ji.lviv.ua/ji-library/kyjanovska/kyjanovska-ch1.htm>
4. Лебедева В. Цикл программных пьес и прелюдий в русской фортепианной музыке XX века : традиции и новые тенденции / Лебедева Виктория : автореферат... кандидата искусствоведения. Специальность 17.00.02 – Музыкальное искусство. – М., 2003. – 26 с.
5. Петренко О. М. Фортепіанна творчість Олександра Некрасова у контексті розвитку музичної культури України (80–90-і роки XX ст.) / О.М. Петренко, Н.В. Ревенко // Композитор Олександр Некрасов: [зб. ст. / упоряд., заг. ред., автор вст. ст. та коментар. Тукова Т.В.]. – Донецьк : ТОВ Юго-Восток, Лтд, 2007. – с. 79.
6. Рахманова М. П. О «фольклорном направлении» в современной русской музыке // Советская музыка. – 1972. – № 1. – с. 10–15.
7. Рудик М. М. Жанрово – стильове моделювання у фортепіанних циклах Л. Дичко: стабільні й варіативні риси.: дисерт. канд. мистецтвознавства – Ів. Франківськ, 2012, с. 20.

8. Ручьевская Е. Цикл как жанр и форма / Е. Ручьевская, Н. Кузьмина // Форма и стиль. — Л. : ЛОЛГК, 1990. — Ч. II. — с. 167-170.
9. Салдан С. О. Жанрово-стильові моделі у фортепіанній творчості львівських композиторів XX століття : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. мистецтвознавства : спец. 17.00.03 / Світлана Олександрівна Салдан; Нац. муз. акад. України ім. П. І. Чайковського. — К., 2006. — 17 с.
10. Северинова М. Ю. Художньо – світоглядні традиції у творчості українських композиторів 80 – 90-х рр. XX ст.: автореф...канд. мистецтвознавства. – К., 2002, с. 3 – 5.
11. Соколов О. В. К проблеме типологии музыкальных форм / О. В. Соколов // Проблемы музыкальной науки. – М. : Советский композитор, 1985. – Вып. 6. – с. 34.

ІННОВАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Ісакова Олена Іванівна

к.ф.н., доцент

Таврійський державний агротехнологічний університет

м. Мелітополь, Україна

Анотація. У роботі здійснено соціально-філософське осмислення інноваційної діяльності як чинника розвитку суспільства в умовах глобалізації. Обґрунтовано особливості інноваційної діяльності в основних сферах українського суспільства, актуалізацію проблеми управління інноваційною діяльністю на глобальному рівні, формування національних інноваційних систем розвитку.

Ключові слова: інновація, глобалізація, інтеграція, стратегія, розвиток

Інтеграція України до європейського простору як рівного і гідного партнера істотно залежить від того, якою мірою процеси економічного, політичного, правового, соціального розвитку пронизані стратегією інноваційної діяльності. Зміцнення держави, забезпечення поступального суспільно-політичного та соціально-економічного розвитку України можливі лише за умови стимулювання державою інноваційних процесів у всіх сферах українського суспільства.

Потреба соціально-філософського осмислення інноваційної діяльності зумовлена і більш загальним процесом – переходом людства до інноваційно-інформаційної стадії розвитку, зростанням ролі й значення інноваційної діяльності в глобальному просторі.

Саме інноваційна діяльність здатна відкрити й забезпечити принципово нові шляхи суспільного розвитку, які є найбільш конкурентоспроможними.

Актуалізація дослідження обумовлена необхідністю вирішення ефективної інноваційної економічної, правової, соціально-культурної політики.

Інноваційна діяльність в умовах глобалізації пов'язана з виходом людини, суспільства в інший економічний, політичний, інформаційний простір.

Глобалізація – це багатогранний, різномірний незворотний процес, спрямований на універсалізацію світового суспільства в напрямку його подальшого розвитку, через інформаційне взаємопроникнення та взаємозалежність. Поряд із новими можливостями, які відкриває глобалізація перед людиною (самореалізація та працевлаштування в різних куточках світу, необмежене спілкування, туризм), глобалізація приховує загрози для окремої людини й суспільства (втрата культурної ідентичності, безробіття, поширення тероризму, організованої злочинності). Саме тому перед соціальною філософією постало важливе завдання – визначити світоглядні, аксіологічні критерії та межі інноваційної діяльності, враховуючи цінність людської особистості, культурної ідентичності, багатоманіття світу.

Наслідком глобалізації є асиметрія практично усіх сфер життєдіяльності людства в межах єдиної світосистеми, зміст якої полягає в різному ступені підготовки й реалізації країнами інноваційних процесів – у прямій протилежності інтересів національних та олігархічних, що актуалізує проблеми становлення нового глобального управління, яке б влаштувало всі країни. Пріоритетними завданнями для сучасних суспільств, незалежно від рівня їх розвитку є формування власної стратегії інноваційного розвитку й формування «нової економіки», яка відзначається такими тенденціями, як: орієнтація та інтенсивне економічне зростання на основі застосування нових ресурсозберігаючих технологій; пріоритет знань і стимулювання розвитку людського та інтелектуального капіталу; формування нової галузевої структури господарювання з пріоритетним розвитком сфери послуг і наукоємних промислових виробництв; надання переваги партнерським відносинам між роботодавцями та робітниками. Реалізація національної інноваційної стратегії розвитку українського суспільства пов'язується із тенденціями розвитку

глобальної політичної сфери в умовах глобалізації, де визначальними є: зростання взаємозалежності світу на основі глобальної інтеграції, розвиток і поширення демократії на основі багатопартійності; розширення масштабів участі країни у міжнародній політичній діяльності; утвердження загальнолюдських цінностей (свободи, рівності, справедливості), світових і європейських правових стандартів (верховенства права, судочинства, демократії, прав людини). [1, с.115].

Особливості інноваційної діяльності в науці полягають у перетворенні окремого індивіда на активного учасника інноваційного процесу; перетворення науки в об'єкт соціального управління, формуванні нової наукової культури; універсалізації науки; упровадженні в наукову практику інформаційно-гуманітарних технологій. В умовах глобалізації суттєво зростає роль інноваційної діяльності в освіті, пов'язаної з оновленням змісту освіти на основі нової парадигми: освіта як підготовка до життя, концепція безперервної освіти, гуманітаризація та екологізація освіти, освіта як формування культури розумової діяльності, пріоритет суспільних, гуманітарних й екологічних дисциплін, утвердження креативної педагогіки з її акцентом на розвиток творчих здібностей учнів та студентів, формування вмінь знаходити нестандартні вирішення нових проблем; інформатизація процесу навчання з можливостями дистанційного навчання; застосування сучасних інформаційних технологій в освіті.

В сучасному світі сформувалися три основні моделі інноваційного розвитку: 1. традиційна (повного інноваційного циклу), яка представлена в основному країнами євроатлантичного регіону (США, Великобританія, Німеччина, Франція, Італія, Швеція, Данія); 2. азійська (східно-азійський інноваційний тип), представлена в основному країнами Східної Азії (Японією, Південною Кореєю, Гонконгом, Китаєм, Індією); 3. альтернативні моделі (без чітко визначеного інноваційного циклу), яким відповідають три моделі національних інноваційних систем – країн-новаторів та країн користувачів інновацій (Таїланд, Туреччина, Португалія, Чилі, Йорданія). Кожна із трьох світових

інноваційних моделей має власну стратегію інноваційного розвитку: перша модель країн-новаторів передбачає шлях від формування інноваційної ідеї до масового виробництва готового продукту; друга модель – національної інноваційної системи країн- імітаторів (азійська) – ґрунтується на стратегії «наздоганяю чого розвитку» і заснована на покращувальних інноваціях; третя модель – країн користувачів інновацій, де інноваційна політика зосереджена на запозиченні й поширенні нових технологій.[2, с.79].

Для інноваційних змін у політичній сфері українського суспільства необхідними є: боротьба з корупцією, проведення реформ, зокрема структури органів управління, оновлення політичної еліти, активізація громадянського суспільства у процесах державотворення.

Стратегічними пріоритетними напрямками інноваційної діяльності в Україні має стати комплекс узгоджених напрямів і заходів, які забезпечують національну безпеку, насамперед, економічну, енергетичну, військову, інформаційну. Спільним для всіх сфер має стати вдосконалення правового регулювання інноваційної діяльності, чітке встановлення економічних та організаційних засад державного регулювання інноваційної діяльності, запровадження новітніх технологій навчання, гуманізація інноваційних змін, екологізація технологічного прогресу, підвищення ефективності управління інноваційною діяльністю.[3,с.99].

Висновки. Стратегічним напрямом активізації інноваційної діяльності в Україні, є створення власної моделі інноваційного розвитку. Національна модель інноваційного розвитку має бути підпорядкована цілям забезпечення довгострокового інноваційного розвитку всіх сфер суспільства, з урахуванням глобальних викликів і загроз. Основними шляхами оптимізації процесів створення, впровадження і поширення інновацій у різні сфери життя українського суспільства в умовах глобалізації є розробка і практичне запровадження на державному рівні концепції інноваційного розвитку в кожній сфері суспільства.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Капица С.П. Синергетика и прогнозы будущего. – М.: Наука, - 2014. – 198 с.
2. Ракитов А.И. Философия компьютерной революции. – М.: Мысль, - 2013. – 238 с.
3. Чумак О.В. Соціально-філософський аналіз поняття «інновація» та «інноваційна діяльність» // Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії і збірник наукових праць. – Запоріжжя. 2009. – Вип.36. – 165с.

ОСНОВНІ ЕТАПИ СТАНОВЛЕННЯ ДИПЛОМАТИЧНОГО ПІДСТИЛЮ

Канкаш Галина Дмитрівна

викладач

Сумський національний аграрний університет

м.Суми, Україна

Анотація. На різних історичних етапах дипломатична лексика України розвивалася нерівномірно, можна сказати, стрибкоподібно. Періодами розвитку дипломатичної лексики були піднесення Київської Руси і Галицько-Волинського князівства, час формування, розквіту козацької держави, перші десятиріччя Гетьманщини, доба УНР. Етапами занепаду стали часи князівської роздрібленості та польсько-литовської унії, перебування українських земель у складі Російської та Австрійської імперій. Дипломатична лексика завжди залежала від зовнішньої політики держави, виконувала певні дипломатичні завдання. І, зрештою, співвіднесеність лексики зі сферою використання сприяла формуванню дипломатичного підстилю офіційно-ділового стилю української мови.

Ключові слова: дипломатія, дипломатична лексика, міжнародні договори, дипломатичні листи, промови.

Виділяємо такі періоди розвитку дипломатичного підстилю:

- 1) Княжа доба.
- 2) Період Козацької доби.
- 3) Період Української Народної Республіки.
- 4) Період 40-х років 20 століття.
- 5) Період 50-60-х років 20 століття.
- 6) Період незалежної України.

До історичного періоду Візантійської імперії належать і початки дипломатичних контактів Київської Русі. Першим відомим в історії княжої України дипломатичним візитом можна вважати візит київського князя Кия до столиці Візантії Царгорода(527 р.), де він мав велику шану від цесаря.

[19, с.13]. У «Повісті минулих літ» сказано, що в середині 9 століття київським князем стає Аскольд (польський історик Ян Длугош стверджував, що Аскольд походив з князівської династії, започаткованої Києм, за руськими літописами – варяг [1]).

При ньому Київська Русь підписала політичні й економічні договори з Баварією, Візантією, його зверхність визнали кривичі, половці, існували зв'язки з Багдадом, Кавказом. Найважливішою акцією Аскольда були його походи проти Візантії (у 865, 866, 867, 874р.), унаслідок яких були підписані угоди й договори з ромеями, що були вигідними для русичів [15, с.21]. Пізніше в 907 році князь Олег здійснив переможний похід на Царгород (Константинополь) й уклав надзвичайно вигідний договір з Візантією, яким забезпечив виключні права для своїх купців і дипломатів. А через 4 роки ним же було підписано мирний договір, що скрупульозно регламентував політичні, дипломатичні й торговельні взаємини між Руссю та Візантією.

Після занепаду й розпаду Давньоукраїнської держави реальний поступ української дипломатії став особливо помітним у Козацьку добу. В цей період спостерігаємо піднесення престижу староукраїнської мови, вживання її як державної сприяло подальшому утвердженню та закріпленню чітких мовних стандартів для ведення дипломатичного діловодства.

Дипломатичну документацію XVII – XVIII ст. за функціональним призначенням можна розподілити на дві групи:

- 1) документи, що забезпечують контакти Гетьманщини з іншими державами (міжнародні договори, дипломатичні листи);
- 2) документи, що обслуговують дипломатичну службу Гетьманщини (інструкції, записи дипломатичних переговорів, посольські звіти, донесення).

Наступний шанс української дипломатії з'явився аж через два століття. Важливий імпульс подальшому розвитку української зовнішньополітичної служби надав оприлюднений 12 січня 1918 року IV Універсал Центральної Ради, в якому УНР проголошувалася " суверенною державою Українського Народу". Дипломатичних документів уряду УРСР як суверенної держави, що декларувала свою самостійність в Україні, виявилось надзвичайно мало. Наявні телеграми Х. Раковського, доповідні записки Д. Мануїльського, Е. Квірінга. Найбільшу цінність становлять протоколи з додатками засідань мирної конференції в Ризі від 24 вересня до 12 жовтня 1920 р. [6, с.6].

1 лютого 1944 року сесія Верховної Ради СРСР формально поновила права союзних республік у сфері зовнішньополітичної діяльності. Було утворено народний Комісаріат закордонних справ УРСР. Основні напрямки діяльності зовнішньополітичного відомства радянської держави були такі:

- 1) підготовка документів;
- 2) здійснення консульських функцій;
- 3) підготовка зустрічей та візитів;
- 4) здійснення ідеологічно-пропагандистської політики КППС.

У 1957 р. відкривається постійне представництво України при ООН. Трибуна цієї міжнародної організації стала основним полем зовнішньополітичної діяльності України у післявоєнні роки. У 50-60 роках ХХ століття активізувалась діяльність України на міжнародній арені.

У цей період в Києві перебували з візитами імператори, королі, посли, представники урядів інших держав, партійно-урядові делегації, представники ООН.

В архіві МЗС України зберігаються документи, що фіксують хід дипломатичної діяльності того часу. Це виступи представників МЗС при зустрічі гостей, на обіді, на бенкеті в честь гостей; доповідні записки Міністру закордонних справ від державних діячів; звіти Міністру закордонних справ, Заступнику Міністра закордонних справ від державних діячів; листи-звіти, листи-прохання, листи-повідомлення, листи-подяки, листи-рекомендації від імені Міністра

закордонних справ УРСР до інших державних інституцій та державних діячів; програми перебування в Україні закордонних делегацій та політичних діячів; протоколи зустрічей та проводів закордонних гостей на Бориспільському аеродромі; протоколи процесу покладання вінка на могилу невідомого солдата в Києві.

В 50-60-х роках особливе значення мали промови, виступи, доповіді на міжнародних нарадах, з'їздах, конференціях, які мали теж письмове відображення.

На сучасному етапі розвитку дипломатичного підстилю виділяють такі види дипломатичних документів: документи внутрішньовідомчого листування та документи зовнішньодипломатичного листування [12, с.55]. У свою чергу документи внутрішньовідомчого листування умовно можна поділити на документи, що стосуються лише свого відомства, і документи міжвідомчого листування.

У радянський період з причини повного панування російської мови в усіх сферах суспільної діяльності наукові дослідження дипломатичної лексики проводилися російською мовою і, переважно, на ґрунті російського мовного матеріалу. Вивчення сучасних тенденцій в розвитку мови дипломатів узагалі не було можливим, оскільки дипломатичні документи були абсолютно недосяжними для дослідників. Усі ділові папери цього напрямку політики радянського уряду перебували під особливим контролем панівного режиму, а то й під грифом суворой секретності. Лише після розпаду СРСР став можливим доступ до різноманітних і надзвичайно цікавих матеріалів у царині зовнішньої політики держави. Завдяки цьому в Україні в останні роки активізується вивчення лексики дипломатичних документів.

1.Аскольд. [Електронний ресурс]. Режим доступу : <http://uk.wikipedia.org/wiki/>, доступно (дата зверн.: 05.2020).

2.Баймуратов М. О. Міжнародне право: Підручник. Суми: ВТД «Університетська книга»; Одеса: «Астропринт», 2006. 424с.

- 3.Енциклопедія українознавства. Словникова частина 2.Вид-во «Молоде життя», Paris-New York, 1955-57р.,від с.405 до с.800(наукове Товариство ім. Т.Г. Шевченка).
- 4.Єдлінська У.Я. Питання історичного синтаксису української мови / Уляна Ярославівна Єдлінська. К.: Вид-во АН УРСР, 1961. 107 с.
5. Історія держави і права України: Підручник. Том 1. К.: Видавничий дім « Ін Юре», 2000. 648с.
- 6.Кавунник В.Л. Ризький мир у дипломатичних документах урядів УНР і УРСР(серпень 1920 – березень 1921 років): автореф. дис. ... канд. історичних наук. Київ, 2014. 16с.
- 7.Котляр М. Ф., Кульчицький С. В. Шляхами віків: Довідник з історії України. К.: Україна, 1993. 384 с.
- 8.Медвідь Н.С.Дипломатичні документи Гетьманщини. Південний архів. Філологічні науки. 2018. Вип. 73. С. 26-30.
- 9.Програма зустрічі в місті Києві партійно-урядової делегації народної Республіки Болгарії.Ф. 1. Оп. 1. Справа 698, С.20-21. (архів МЗС України)
- 10.Програма перебування в м. Києві Прем'єр-Міністра Афганістану Мухаммеда Дауда. Ф. 1. Оп. 1. Справа 625, С.5(архів МЗС України)
- 11.Проект виступу на проводах. Ф. 1. Оп. 2. Справа 843, С.20(архів МЗС України)
- 12.Сагайдак О. П. Посольство і консульство: організація і форми роботи: Навчальний посібник. К.: Знання, 2014. 317 с.
- 13.Українська література XI–XVIII ст.: Хрестоматія з коментарями. Чернівці: Прут, 1997. 368с.
- 14.Універсальний довідник-практикум з ділових паперів. К.: Довіра: УНВЦ «Рідна мова», 1997. 399с.
- 15.Хрестоматія з історії України. Уривалкін О. М. К.:КНТ, 2007. 520с.
16. Хрущов М. С. Відвернути війну, відстояти мир! Промови, розмови, доповіді. К.: Політвидав України, 1964. 415с.

- 17.Цехмейструк О. Г. Фатична метакомунікація як засіб підтримання діалогу у дипломатичному листуванні І. Мазепи. Східнослов'янська філологія : зб. наук. праць. Вип. 7. Мовознавство. Горлівка, 2006. С. 175–181.
- 18.Цехмейструк О. Г. Функціонування складних мовленнєвих актів у староукраїнських ділових документах. Мова і культура. 2013. Вип. 16, т. 2. С. 212-218.
- 19.Чекаленко Л. Д., Федуняк С. Г. Зовнішня політика України (від давніх часів до наших днів): підручник. К. : Персонал, 2010. 464 с.

РОЗРОБЛЕННЯ ТЕХНОЛОГІЇ М'ЯСОРОСЛИНИХ ПАШТЕТІВ ДЛЯ ФУНКЦІОНАЛЬНОГО ХАРЧУВАННЯ

Камишіна Аліна Ігорівна

Магістрант

Топчій Оксана Анатоліївна

к.т.н., доцент

Національний університет харчових технологій

м. Київ, Україна

Анотація: Перспективним шляхом розроблення технології м'ясних виробів функціонального призначення є використання функціональних інгредієнтів рослинного походження, що містять макро– та мікроелементи, вітаміни та інші біологічно активні речовини. В статті представлено результати досліджень якості м'ясорослиних паштетів з інгредієнтами, які мають функціональну дію на організм людини і сприяють його оздоровленню. Досліджено органолептичні, фізико-хімічні та функціонально-технологічні показники нових рецептур м'ясорослиних паштетів з метою розроблення технології функціонального харчування. В процесі роботи було створено рецептури паштетів зі використанням нута, що входив до складу рецептури в кількості 32...35%. Як основну сировину в рецептурах паштетів використовували субпродукти (печінка, серце і легені яловичі; печінку серце і шлунки курячі), борошно нуту, яке дозволяє збалансувати продукт за жирнокислотним та вітамінним складом. Також в рецептуру дослідних зразків входили такі інгредієнти, як цибуля ріпчаста, купаж соняшникової та оливкової олії, свинячий жир, каррагинан, сіль, прянощі. Наведено результати розробки нових продуктів функціонального призначення, досліджено їх якісні показники та доведено доцільність промислового впровадження.

Ключові слова: паштети, функціональні інгредієнти, рецептури, технологія, борошно нуту.

Основним завданням м'ясної промисловості є виробництво високоякісних продуктів нового покоління, що максимально задовольняють потреби споживачів, які відповідають сучасним вимогам технології, екологічної- і медико-біологічної безпеки.

Сучасні наукові напрямки пов'язані з проблемами оздоровлення харчування і створення технологій, що забезпечують екологічну чистоту нутрієнтів і готових виробів. Основу цих досліджень, становлять сучасні положення біохімії, фізіології харчування і медицини. Особливу увагу займають питання комплексного використання харчової сировини при розробці продуктів цільового призначення, що задовольняють потреби населення в основних харчових компонентах: білках, жирах, вуглеводах, а також містять велику кількість харчових волокон; мінеральних речовин і вітамінів [1].

Харчовий раціон людини повинен містити більше 600 речовин-нутрієнтів, з яких майже 96% мають певні лікувальні властивості. Залежно від їх кількості та пропорцій готовий продукт проявляє ті чи інші функціональні властивості [2].

При створенні комбінованих споживчих адаптованих продуктів харчування важливо отримати однозначно позитивний ефект впливу на організм людини. З ростом кількості компонентів в таких продуктах зростає ймовірність взаємодії між ними, яка може бути нейтральна, або синергічна, тобто корисні властивості кожного компонента взаємно посилюються [2].

Оновлення асортименту м'ясних продуктів функціональної спрямованості відбувається за рахунок використання в якості добавок і рецептурних інгредієнтів нетрадиційної рослинної сировини. Такі рослинні культури і продукти їх переробки є джерелами білка, вуглеводів, клітковини, вітамінів і мінеральних речовин. В даний час існує безліч розробок, які науково доводять доцільність використання рослинних компонентів в технології м'ясних продуктів, норми їх внесення і способи підготовки. Поєднання рослинних і

тваринних білків створює активні в біологічному відношенні амінокислотні комплекси, що дозволяють забезпечити фізіологічну повноцінність і високу засвоюваність амінокислот в процесі внутрітканного синтезу [3].

Таким чином, розробки в області функціонального харчування спрямовані на задоволення потреб різних груп населення з урахуванням перерахованих вище факторів, а також на досягнення максимального асортименту і дотримання умов безпеки і якості.

У зв'язку з цим великий інтерес викликає вивчення і використання альтернативного рослинного інгредієнта зернобобової культури нута, яка здавна вважається "зерном здоров'я".

Нут є масовим джерелом рослинного білка, протеїн якого по харчовій цінності близький до білків тваринного походження. Зерно нуту містить до 30% білка, 5% жиру, 48-56% безазотистих екстрактивних речовин, до 5% клітковини, ряд вітамінів (вітамін А - 0,19 мг, В - 0,29 мг, В1 - 0,51 мг, В6 - 0,55 мг, С - 3,87 мг, РР - 2,25 мг на 100 г зерна) [4].

Білок нуту є унікальним за своїм амінокислотним складом : він містить найважливіші для організму людини амінокислоти (триптофан, лізин, аргінін, гістидин та ін.), які не можуть синтезуватися організмом і повинні знаходитися в їжі. Амінокислотний склад нуту характеризується його високою повноцінністю в порівнянні з іншими бобовими культурами[5].

Ліпідний склад нуту представлений насиченими і ненасиченими жирними кислотами, відрізняється високим вмістом поліненасичених жирних кислот. Він містять лінолеву і ліноленову кислоти, які необхідні для здійснення різних фізіологічних процесів в організмі людини. Вуглеводи нуту представлені в основному крохмалем, геміцелюлозою, пектином, моноцукрами - глюкозою, фруктозою та ін.

За хімічним складом, біологічною цінністю та перетравленістю нут практично не поступається сої, а за деякими параметрами перевершує її.

Тому, впровадження технологій з використанням білка нуту дозволяє раціонально використовувати сировинні ресурси і підвищити рентабельність

виробництва за рахунок зниження собівартості при високих споживчих характеристиках і біологічній цінності готової продукції [6]. Особливість таких технологій полягає в поєднанні білка рослинного- і тваринного походження, які окремо не відповідають формулі збалансованого харчування. Завдяки комбінації білків, лімітованим по різних амінокислотах, можна створити продукти збалансованого складу [7].

Таблиця 1

Рецептури м'ясо-рослинних паштетів на основі субпродуктів з додаванням борошна нуту

Сировина	Варіант рецептури	
	№ 1	№ 2
	Кількість основної сировини, % на 100 кг	
Борошно нуту (гідратоване 1:2)	25,0	25,0
Яловичина Пс	14,0	-
М'ясо птиці МО	-	13,0
С/п птиці в тому числі:	-	39,4
печінка	-	27,4
серце	-	8,0
шлунки	-	4,0
С/п яловичі в тому числі:	38,4	-
печінка	26,4	-
серце	8,0	-
легені	4,0	-
Купаж олій (соняшникова, оливкова)	8,4	8,4
Вода(бульйон)	8,6	8,6
Цибуля ріпчаста	2,6	2,6
Жир свинячий	3,0	3,0
Кількість допоміжної сировини, кг на 100 кг основної сировини		
Сіль	2	2
Цукор	0,1	0,1
Суміш спецій	0,5	0,3
Каррагинан, % до загальної маси	0,5	0,5

Інгредієнтний складу рецептур наведено в табл. 1. Критеріями оптимізації проєктованого продукту є вимоги до збалансованих за своїм складом інгредієнтів: відношення між білками, жирами, вуглеводами; відношення між насиченими, моно- і поліненасиченими жирними кислотами; відношення між кальцієм, магнієм і фосфором.

При органолептичній оцінці, під час дегустації зразків, визначили зовнішній вигляд, вигляд на розрізі, консистенцію, колір, смак та запах дослідних виробів. Органолептичну оцінку проводили за п'ятибальною шкалою. Результати органолептичних досліджень свідчать про високі споживчі якості зразків, хороший зовнішній вигляд, приємний колір і аромат, властива продукту консистенція.

Одним із основних показників, який впливає на якість м'ясо-рослиних паштетів, є загальний хімічний склад. Тому при розробленні нових видів харчових продуктів, важливо дослідити залежність впливу поєднання м'ясної і рослинної сировини в заданому співвідношенні на фізико-хімічні показники продукту. Результати дослідження хімічного складу паштетів наведено в табл. 2.

Таблиця 2

Хімічний склад м'ясорослиних паштетів

Зразки рецептур	Масова частка, %				
	Волога	Білок	Жир	Вуглеводи	Зола
Рецептура №1	47,75	15,50	9,53	23,62	2,60
Рецептура №2	47,08	15,36	8,85	23,31	2,40

Аналіз отриманих результатів за хімічним складом розроблених паштетів свідчить про їх високу харчову цінність.

Амінокислотний склад білка досліджених зразків представлений на рис. 1 в порівнянні з еталоном. Аналіз гістограм показує, що амінокислотний склад білка дослідних зразків наближений до еталону.

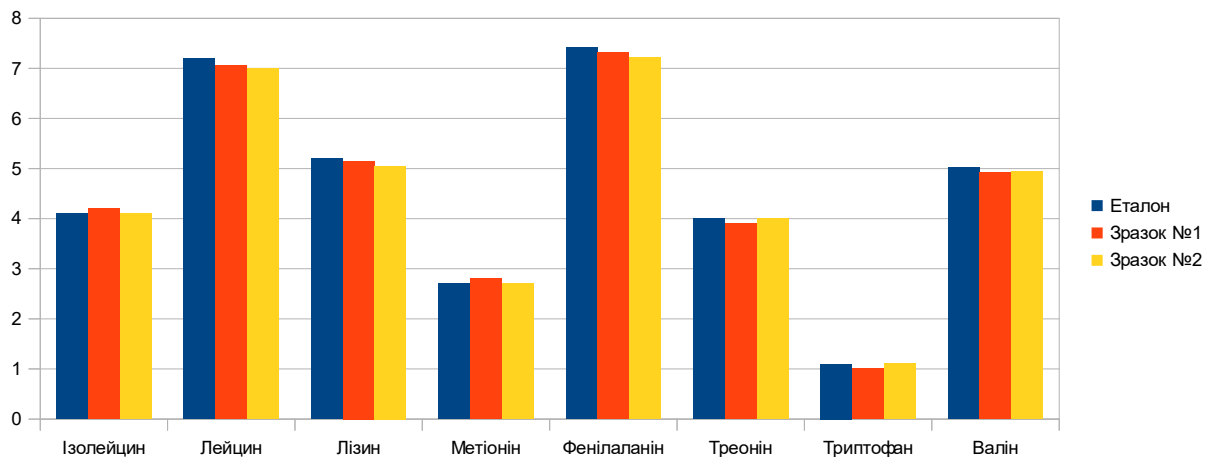

Рис. 1. Амінокислотний склад досліджуваних зразків та еталону

Згідно результатів досліджень, застосування гідратованого нутового борошна призводило до поліпшення біологічної цінності виробів.

Розроблені паштети характеризуються високою харчовою цінністю та сприяють оптимізації хімічного складу раціону харчування (за рахунок вмісту вітамінів-антиоксидантів, ПНЖК, білків, мікроелементів). Використання рослиної сировини не знижує органолептичних показників продуктів, а у деяких випадках вони навіть вищі, ніж у контрольних зразках.

Проведені дослідження дають підстави говорити про перспективність даного напрямку в розробці нових продуктів функціонального призначення та доцільність промислового впровадження.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Сімахіна Г. О., Науменко Н. В. Харчування як основний чинник збереження стану здоров'я населення . "Проблемы старения и долголетия", 2016, 25, № 2. – С. 204-214
2. Функціональні м'ясомісткі продукти: стан і перспективи / В. М. Пасічний, М. О. Полумбрик, Ю. О. Хоменко, М. М. Іванова // Нові ідеї в харчовій науці - нові продукти харчовій промисловості : міжнародна наукова конференція, присвячена 130-річчю Національного університету харчових технологій, 13-17 жовтня 2014 р. – Київ : НУХТ, 2014. – С. 206.
3. Пасічний, В. М. Дослідження емульсій на основі білоквмісних функціональних харчових композицій [Текст] / В. М. Пасічний, І. М.

Страшинський, О. П. Фурсік // Технологічний аудит і резерви виробництва. – 2015. – Т. 3, № 3 (23) – С. 51–55.

4. Некоторые сведения о нуте и применении его в продуктах питания / ЛТ. П. Пащенко, Е. Е. Курчаева, Ю. А. Кулакова, Е. А. Яковлев // Хранение и переработка сельхозсырья. - 2004. - № 4. - С. 59 - 60.

5. Горлов И. Ф. Нут - альтернативная культура многоцелевого назначения: Монография / ГНУ «Поволжский НИИ производства мясомолочной продукции РАСХН». - Волгоград: Волгоградское научное издательство, 2012. - 107 с.

6. Гиро Т.М. Разработка технологии, комбинированных паштетов на основе бобов нута для функционального питания / Т.М. Гиро, О.И. Чиркова // Материалы межрегиональной научно-практической конференции "Актуальные вопросы совершенствования технологии производства и переработки продукции сельского хозяйства". - Мар. гос. ун-т. - Йошкар-Ола. - 2006. - Вып. 8. - С. 315-317.

7. Котляр Є.О., Топчій О.А. Розробка рецептур м'ясних паштетів з використанням білково-жирових емульсій на основі вітамінізованих купажованих рослинних олій. «Науковий вісник Львівського національного університету ветеринарної медицини та біотехнологій імені С.З. Гжицького.» - Т. 19 № 75.– Л., 2017 С. 89-96.

СТАН ПРАЦЕВЛАШТУВАННЯ ДИЗАЙНЕРІВ-ВИПУСКНИКІВ КОЛЕДЖУ

Камчатна Ніна Вікторівна

викладач Відокремленого підрозділу

«Брянківський коледж Луганського національного

університету імені Тараса Шевченка»

м. Лисичанськ Луганської обл., Україна

Анотація. У статті розглянуто працевлаштування, як чинник успішності закладу професійної освіти, який готує дизайнерів; аналіз даних моніторингу працевлаштування випускників спеціальності Дизайн (графічний) і вивчення думки роботодавців щодо якості підготовки студентів ВП «Брянківський коледж ЛНУ імені Тараса Шевченка»; недоліки зворотного зв'язку між коледжем і роботодавцями.

Ключові слова: успішність закладу професійної освіти, показники працевлаштування випускників, рівень професійної підготовки дизайнерів-випускників, моніторинг працевлаштування, зворотній зв'язок між закладом освіти і ринком праці.

Вступ. Сьогодні дизайн вимушений брати на себе важливу місію: передбачати, зважувати і вчасно коректувати з погляду людських цілей і цінностей проекти інженерно-технічних, художніх і інших інновацій до того, як їх результативний ефект стане необоротною дійсністю. Дизайнерам відкривається щонайширше поле для дослідження, пошуку, експерименту в галузі предметних засобів, і зрештою, вони впливають на формування суспільного смаку і естетичної культури населення [1].

Успішність закладу професійної освіти, який готує дизайнерів, визначається багатьма чинниками, але рівень підготовки випускників, їхній адаптивний

потенціал, багаж знань і навичок, які сприяють у подальшому працевлаштуванні та роботі, має особливе значення.

Показник працевлаштування випускників впливає на імідж навчального закладу і у роботодавців, і серед абітурієнтів, що є дуже важливим. Проведення постійних досліджень з метою вивчення думки роботодавців щодо якості підготовки студентів ВП «Брянківський коледж ЛНУ імені Тараса Шевченка», зокрема спеціальності 022 Дизайн, та відповідність їх освітньо-кваліфікаційного рівня вимогам ринку праці є одним з напрямків освітньої діяльності коледжу.

Опитування, які останнім часом проводяться різними організаціями і кампаніями (освітня платформа Creative Practice, агенція PPV Knowledge Networks та ін.), відзначають, що попит на фахівців дизайнерського спрямування є постійним, стабільним і достатньо серйозним [2].

У східних областях України завжди були необхідні шахтарські та робочі професії. Але, останнім часом у зв'язку із закриттям великих промислових підприємств (нафтопереробних, вугільних та ін.), в Луганській області стрімко розвиваються інші сфери бізнесу. Все більше підприємців виходять в Інтернет, створюють сайти, рекламу і стали необхідні менеджери, оператори ПК, графічні дизайнери, веб-верстальники тощо [3].

Мета роботи. Тож, метою статті є аналіз стану працевлаштування графічних дизайнерів-випускників коледжу.

Матеріали і методи. Стаття ґрунтується на методологічних принципах системного підходу до аналізу та оцінки явищ. На різних етапах дослідження було використано комплекс взаємопов'язаних методів, зокрема: теоретичного пошуку – аналіз, синтез, систематизація теоретичних даних.

Для висвітлення стану працевлаштування випускників спеціальності Дизайн (графічний) в статті наведені данні моніторингу, який проводився з 2015 року (рис. 1).

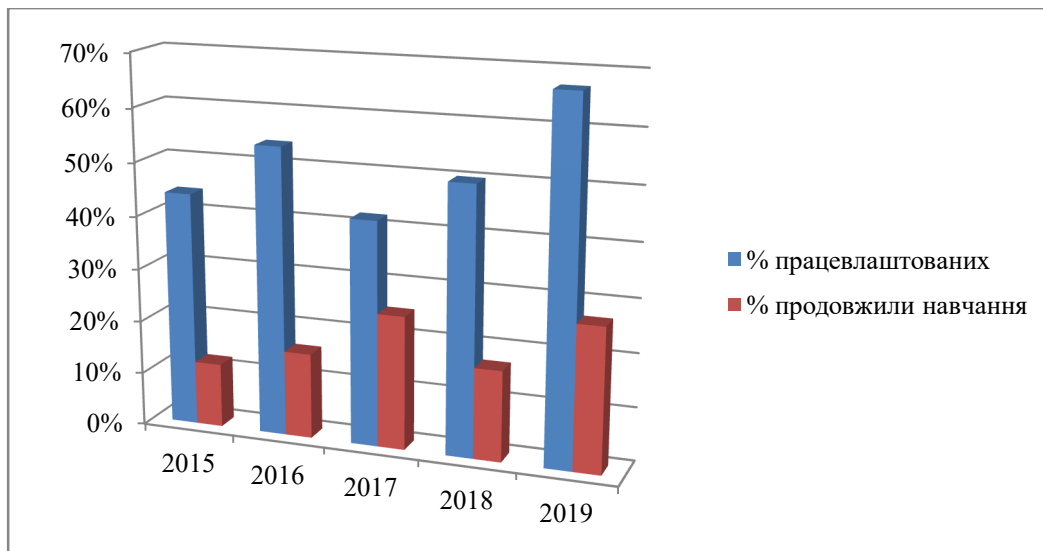

Рис.1 Моніторинг працевлаштування випускників-дизайнерів

Результати і обговорення. Результати останнього дослідження випуску 2019 року засвідчили досить високий рівень підготовки молодих фахівців спеціальності 022 Дизайн (графічний) Брянківського коледжу. Більшість відгуків роботодавців є позитивними з багатьох параметрів, що вимірювались у дослідженні.

Переважну кількість перспективних робочих місць для випускників-дизайнерів коледжу пропонують малі приватні підприємства – рекламні агентства, бюро оперативної поліграфії, фотостудії міст Рубіжного, Сєверодонецька, Лисичанська. Як відзначили роботодавці, більший відсоток випускників виявили високий рівень знань і вмінь з графічного дизайну, вміння працювати в різних комп'ютерних програмах: Adobe Photoshop, Corel Draw, Illustrator та інших [2; 5]. Однак цей рівень був оцінений відповідно до тих вимог, що висуваються конкретним роботодавцем невеликого міста. Часто ці вимоги є посередніми. Випускники цієї спеціальності можуть потрапити на підприємства, де рівень вимог до професійних компетенцій працівників є значно вищим. У таких випадках середні оцінки випускників дещо знижуються. Предметом оцінювання роботодавців також стали особистісні якості випускників: комунікабельність, відповідальність, соціальна активність тощо. Вони зазвичай притаманні випускникам коледжу на досить високому рівні, як засвідчило дане дослідження. Це є наслідком того, що коледж, як певне виховне

середовище, ефективно забезпечує формування необхідних особистісних якостей у своїх студентів. Дослідження також продемонструвало деяке відставання випускників коледжу за такими показниками, як навички роботи зі службовою документацією, ініціативності та творчого підходу.

Були виявлені і певні організаційні недоліки при дослідженні: робота комісії зі сприяння працевлаштуванню студентів коледжу, яка відповідальна за надання повної та достовірної інформації щодо працевлаштування випускників, не завжди була достатньо ефективною.

Аналіз даних, отриманих під час моніторингу працевлаштування випускників-дизайнерів, вказують на наявність зворотного зв'язку між коледжем і рекламними агентствами регіону [5]. Проте, дуже важливим є участь роботодавців наших випускників у корегуванні програм їхньої практичної підготовки.

Окремі показники кваліфікації наших випускників (такі як професійна підготовка молодих дизайнерів, її відповідність вимогам до роботи тощо) демонструють позитивну тенденцію, яка може свідчити про успішну взаємодію коледжу з роботодавцями. Але для того, щоб зберегти такі позиції та не зупинятися в розвитку цієї взаємодії, треба послідовно впроваджувати заходи з підвищення якості освіти в коледжі.

Висновки. Отримана під час дослідження інформація вкотре довела важливість покращення практичної підготовки випускників-дизайнерів. Адже від того, наскільки якісними будуть знання фахівців, зокрема дизайнерів, їхні професійні навички та прагнення досягти конкретних результатів у своїй діяльності, залежить не тільки добробут українського суспільства, в й розвиток економіки та інтеграція держави у європейське співтовариство.

Вирішення проблем успішної професійної підготовки майбутніх дизайнерів вимагає подальшого вивчення сучасних тенденцій у трансформації самого дизайну і системи професійної дизайн-освіти, яка має з одного боку – забезпечити стабільне зростання художньо-естетичного рівня дизайнерського

продукту, з іншого – індивідуальний розвиток особистості фахівця, його професійних якостей, в цілому дизайнерської культури в суспільстві [4].

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Косів В. М. Національні моделі і глобалізація графічного дизайну другої половини XX ст.: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. з мистецтвознавства: спец. 05.01.03 / Львівська академія мистецтв. Л., 2003. 39с.
2. Креативні фахівці про початок кар'єри в дизайні: коментарі до дослідження Creative Pract. URL: <https://nachasi.com/2019/08/13/creative-practice-research/> (дата звернення 08.05.2020)
3. Промислова статистика. Основні принципи та методи. Організація Об'єднаних Націй з Промислового Розвитку (UNIDO). Відень, 2010. URL: file:///C:/Users/johnr/Downloads/UKR_UNIDO-Industrial-Statistics.pdf (дата звернення 27.05.2020)
4. Фурса О.О. Професійна підготовка дизайнерів у контексті неперервної освіти. // Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти: Збірник наукових праць. Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету Випуск 9 (52), 2014 URL: file:///C:/Users/johnr/Downloads/Ozfm_2014_9_47.pdf (дата звернення 27.05.2020)
5. Якість підготовки випускників НТУУ "КПІ" крізь призму оцінок роботодавців. URL: <https://kpi.ua/job/index.php> (дата звернення 26.05.2020)

АЛГОРИТМ УПРОВАДЖЕННЯ ЕЛЕМЕНТІВ ДУАЛЬНОЇ ФОРМИ ЗДОБУТТЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ В ПІДГОТОВКУ ФАХІВЦІВ ГОТЕЛЬНО- РЕСТОРАННОЇ СПРАВИ

Кашинська Олена Євгенівна

к.п.н., доцент

кафедри туризму, готельної і ресторанної справи

Луганський національний університет

імені Тараса Шевченка

м. Старобільськ, Україна

Анотація: у статті представлено алгоритм упровадження елементів дуальної форми здобуття вищої освіти в підготовку фахівців готельно-ресторанної справи. Даний алгоритм визначає першочергові цілі та траєкторію подальших завдань при організації здобуття вищої освіти за дуальною формою навчання та містить рекомендації щодо підготовки викладачів закладів вищої освіти до роботи з дуальною формою здобуття освіти.

Ключові слова: дуальна форма здобуття освіти, фахівець з готельно-ресторанної справи, заклади вищої освіти, практична підготовка, виробниче навчання.

На сучасному етапі розвитку сфери послуг гостроти набуває проблема нестачі якісно підготовлених фахівців для роботи в готельно-ресторанній галузі. Аналіз даної проблеми показав, що молоді фахівці часто не справляються з вирішенням виробничих завдань, пов'язаних з технологічними процесами обслуговування. Однією з причин є брак практичного досвіду, одержуваного в навчальному закладі. У Концепції підготовки фахівців за дуальною формою здобуття освіти, наголошено, що наразі відбулось знецінення традицій практичної підготовки здобувачів освіти [1]. Однією з причин стало поширення

«фальсифікованих» практик через відмову готельно-ресторанних підприємств працювати зі студентами, спираючись на збереження комерційної таємниці або складні конкурентні обставини. При цьому влада не має важелів впливу на подібні приватні підприємства, кількість яких в рази перевищує кількість державних. У той же час великі корпорації, що працюють в Україні, відчуючи брак висококваліфікованих фахівців із новітнім мисленням, реально осмислюють соціальну відповідальність щодо співпраці із закладами вищої та професійної (професійно-технічної) і фахової передвищої освіти у напрямі практичної підготовки фахівців з використанням дуальних форм навчання. Значна частина цих прикладів стосується професійної (професійно-технічної) освіти в сировинних галузях, енергетиці, сільському господарстві, тоді як сфера вищої освіти в туристичній та готельно-ресторанній галузі залишається поки що осторонь. Це підтверджує актуальність вибраної теми дослідження.

Аналіз наукових і методичних джерел засвідчує, що різні аспекти впровадження дуальної освіти розкрито в наукових дослідженнях багатьох авторів, зокрема: Н. Абашкіної, І. Акімової, У. Бека, І. Бойчевської, Р. Гатіна, В. Землянського, Я. Канакіна, В. Кларіна, В. Соловйової, Є. Терещенкова, Г. Федотової та інших. Теоретичні та практичні розробки в сфері системної організації професійної освіти на основі методологічного принципу дуальності зустрічаються в працях таких німецьких учених як: Г. Бауман, А. Ліпсмаєр, Г. Пецольд, А. Шелтен, К. Штратман, Х. Штегман.

Однак, вивчення проблем впровадження дуальної форми здобуття вищої освіти в підготовку фахівців готельно-ресторанної справи ще недостатньо представлено в дослідженнях, що визначило вибір теми статті.

Метою даної статті є представити алгоритм упровадження елементів дуальної форми навчання в підготовку фахівців готельно-ресторанної справи.

Розв'язання проблеми недостатнього рівня готовності випускників закладів вищої освіти до самостійної професійної діяльності на відповідних первинних посадах можливе шляхом впровадження дуальної форми здобуття освіти.

Підтвердженням ефективності дуальної форми здобуття освіти виступає позиція міжнародних організацій, таких як OECD та UNESCO, які приділяють значну увагу питанням професійної підготовки. У своїх звітах вони наголошують на «міжнародному визнанні», яке надається подвійній системі [2, с. 12; 3, с. 14].

У вітчизняних закладах вищої освіти процес впровадження зазначеної форми здобуття освіти в підготовку фахівців знаходиться на початковій стадії. Відбувається реалізація комплексу заходів з напрацювання моделей взаємовигідних відносин закладів вищої освіти та роботодавців, спрямованих на практичну підготовку здобувачів освіти до самостійної професійної діяльності та їх соціальну адаптацію у виробничих колективах, розробляється нормативно-правове та організаційне забезпечення, проводяться дослідження та їх апробація, доопрацьовуються рекомендації до широкого використання [1]. Одним із перших кроків впровадження дуальної форми здобуття вищої освіти в підготовку фахівців готельно-ресторанної справи є розробка алгоритму дій, який буде спрямовувати роботу у відповідному напрямі.

Алгоритм впровадження елементів дуальної форми здобуття вищої освіти в підготовку фахівців готельно-ресторанної справи може виглядати таким чином:

1. Пошук підприємств готельно-ресторанної галузі, які мають потребу в кадрах, подальші переговори з підприємством та укладання двосторонніх договорів про співпрацю університету та підприємства щодо дуального навчання.

Н. Кулалаєва та інші науковці пропонують відбір підприємств, на яких може бути організоване дуальне навчання, здійснювати за критеріями [4, с. 109]:

- профіль підприємства відповідає спеціальності закладу вищої освіти. Для спеціальності «Готельно-ресторанна справа» такими підприємствами можуть виступати готелі різних типів та категорій, підприємства ресторанного господарства – ресторани, кафе, бари та інші;
- інноваційна активність підприємства. Заклади повинні слідкувати за новітніми тенденціями й концепціями в обслуговуванні (гедонізація сервісу,

індивідуалізація обслуговування, ін.) та впроваджувати їх у свою роботу; використовувати сучасне матеріально-технічне оснащення та дотримуватись принципів екологізації тощо;

- використання інноваційних технологій організації обслуговування та його технологічне переоснащення (керування процесами обслуговування on-line, застосування новітніх клінінгових технологій, патентування нових страв та їх оформлення, впровадження сучасних форм та методів навчання персоналу, планування модерних концепцій, пошук нових ресурсів для розвитку підприємств тощо);

- наявність умов для застосування елементів дуальної форми навчання (додаткові робочі місця, кабінети методичного супроводу та ін.);

- наявність кадрів, які б виконували функції наставників у процесі дуального навчання та мали педагогічну, фахову освіту, відповідну до профілю професії, виробничий та педагогічний досвід, володіли освітніми технологіями формування ключових професійних компетентностей, а також технологіями оцінювання освітніх результатів. Також доцільним є виокремлення на підприємстві посади «координатор», що відповідатиме за організаційно-методичний супровід навчання за дуальною формою здобуття освіти на підприємстві;

- готовність направляти потенційних наставників на навчання за психолого-педагогічною складовою;

- готовність укласти із закладом вищої освіти та студентом угоду про співробітництво за дуальною формою навчання при підготовці фахівців;

- готовність виплачувати заробітну плату студентам відповідно до договору про співробітництво за дуальною формою навчання при підготовці фахівців.

Заклади вищої освіти здійснюють відбір підприємств за зазначеними критеріями та приймають подальше рішення щодо можливої участі підприємства в реалізації освітніх програм дуального навчання у підготовці фахівців готельно-ресторанної справи з використанням ресурсів підприємств.

Умови проведення дуального навчання включають кадрові, методичні, інформаційні, матеріально-технічні, фінансові ресурси.

У той же час, заклади готельно-ресторанної справи, що відповідають критеріям відбору, акумулюють перелік відповідних знань, умінь і навичок студентів, необхідних для роботи на даному підприємстві.

2. Розробка та затвердження разом з роботодавцями документації та рекомендацій щодо впровадження дуальної форми навчання. Заклади вищої освіти разом з підприємствами складають навчальну програму, робочий навчальний план за спеціальністю, річний календарний графік, план заходів щодо забезпечення освітнього процесу за дуальною формою навчання.

Для отримання студентами теоретичної та практичної підготовки в рамках дуальної форми навчання у закладах вищої освіти доцільно використовувати модульно-компетентісний підхід, який передбачає організацію освітнього процесу на основі компетентностей, які структуровані в окремі навчальні модулі.

3. Проведення конкурсного відбору за участю роботодавців серед студентів, які бажають навчатись за дуальною формою навчання. Укладання індивідуальних угод про дуальну форму навчання між підприємством, закладом вищої освіти та студентом.

4. Прийом підприємством студентів у кількості та в строки, узгоджені з освітньою організацією; закріплення за студентами наставника з числа найбільш кваліфікованих фахівців для навчання їх практичним знанням і прийомам в роботі за кожним напрямом програми дуального навчання; забезпечення безпечних умов проходження дуального навчання для студентів на підприємстві, що відповідають санітарним правилам, вимогам охорони праці, безпеки життєдіяльності та пожежної безпеки.

Підприємства готельно-ресторанного господарства проводять знайомство студентів зі Статутом, правилами внутрішнього трудового розпорядку, правилами поведінки на робочих місцях і на території, протипожежними, санітарними та іншими загальнообов'язковими нормами й правилами,

проводять інструктажі з охорони праці та здійснюють контроль за їх виконанням.

5. Здійснення діагностування результатів навчання та атестації здобувачів вищої освіти за дуальною формою навчання у формі, передбаченою освітньою програмою. Спільно із підприємством заклад освіти організовує процедуру оцінки загальних і фахових компетентностей, освоєних студентами в процесі дуального навчання за фахом підготовки відповідно до державних стандартів вищої освіти, навчальних планів, робочих програм навчальних дисциплін і професійних модулів.

Діагностування результатів навчання майбутніх фахівців готельно-ресторанної справи за дуальною формою здобуття вищої освіти є одним з вагомих складових практичного навчання.

Представники роботодавців можуть бути задіяні у тематичному, вихідному контролі знань, умінь та навичок студентів і безпосередньо брати участь у підсумковій атестації. Поточний контроль (опитування, проведення контрольних модульних робіт, тестування) та тематичний контроль (застосовується після завершення теми) дають можливість проводити коригування подальшого процесу навчання.

Проміжний контроль (семестрові й підсумкові заліки, екзамени) та вихідний контроль (державна підсумкова атестація) дозволяють виявити досягнення мети певного етапу підготовки майбутнього фахівця.

Складовими діагностування результатів навчання здобувачів вищої освіти за спеціальністю «Готельно-ресторанна справа» з використанням дуальної форми навчання є:

- діагностування якості теоретичної підготовки (захист проектів, есе, опитування, анкети, портфоліо, кейс-технології, різні види дидактичних тестів);
- діагностування якості практичної підготовки (навчально-виробничі завдання, індивідуальна самостійна робота, щоденник практики, звіт про проходження практики, виробнича характеристика, професійне портфоліо).

При оцінюванні результатів практичної підготовки повинні враховуватись такі критерії, як:

- вміння та навички студентів застосовувати на практиці одержані професійні знання;
- якість роботи і продуктивність праці;
- дотримання технологічної дисципліни та охорони праці;
- правильність здійснення виробничих прийомів та операцій;
- уміння користуватися обладнанням, пристроями, результативними методами організації праці.

6. Аналіз недоліків у теоретичній підготовці здобувачів вищої освіти за результатами дуальної форми навчання.

7. Корегування освітніх програм і навчальних планів зі спеціальності з урахуванням потреб роботодавців.

Упровадження елементів дуальної форми здобуття вищої освіти в підготовку фахівців готельно-ресторанної справи, на нашу думку, потребує також введення обов'язкового стажування для викладачів фахових дисциплін на робочому місці, а також здійснення підготовки викладачів до організації навчання за дуальною формою здобуття освіти та розробки методики викладання в закладах вищої освіти за системою дуального навчання [5, с. 575].

Отже, впровадження дуальної форми навчання у вищу освіту передбачає розробку алгоритму дій, який буде визначати першочергові цілі та траєкторію подальших завдань. Запропонований нами алгоритм впровадження елементів дуальної форми здобуття вищої освіти в підготовку фахівців готельно-ресторанної справи має сім позицій та рекомендації щодо підготовки викладачів закладів вищої освіти до роботи з дуальною формою здобуття освіти.

Подальші дослідження будуть пов'язані з виявленням організаційно-педагогічних умов організації освітнього процесу з використанням елементів дуальної форми здобуття освіти при підготовці фахівців готельно-ресторанної справи.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Концепція підготовки фахівців за дуальною формою здобуття освіти [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/660-2018-%D1%80> (дата звернення: 20.05.2020). – Назва з екрана.
2. Hoeckel, Katrin and Robert Schwartz. Lernen für die Arbeitswelt. OECD studies on vocational training in Germany. Paris 2010. Pp. 74.
3. OECD. “Lernen für die Arbeitswelt”. OECD-Studien zur Berufsbildung. OECD Publishing, editors. – Paris, 2010. – Pp. 218 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.oecd-ilibrary.org/education/oecd-studien-zur-berufsbildung-lernen-fur-die-arbeitswelt_9789264087842-de (дата звернення: 24.05.2020). – Назва з екрана.
4. Організація дуальної форми навчання у закладах професійної (професійно-технічної) освіти: практ. посіб. / Т.М. Герлянд, І.А. Дрозіч, Н.В. Кулалаєва, Г.М. Романова, М.М. Шимановський; за заг. ред. Н.В. Кулалаєвої. – Житомир: «Полісся», 2019. – 304 с.
5. Кашинська О. Упровадження елементів дуальної форми здобуття вищої освіти в підготовку фахівців готельно-ресторанної справи // Scientific achievements of modern society. Abstracts of the 9th International scientific and practical conference. Cognum Publishing House. Liverpool, United Kingdom. 2020. Pp. 569-576. URL: <http://sci-conf.com.ua> (дата звернення: 24.05.2020).

УДК 658.3: 331.1 (043.3)

ОСОБЛИВОСТІ ТИПОЛОГІЇ ТРУДОВОЇ ПОВЕДІНКИ ПРАЦІВНИКА ПІДПРИЄМСТВА

Квасова Людмила Сергіївна

к.т.н., доцент

Тісагдіо Ірина Юріївна

Асистент

Національна металургійна академія України

м. Дніпро

Анотація: У роботі представлено особливості та нюанси типології трудової поведінки працівника підприємства. Розглянуто угруповання професійних якостей персоналу з метою деталізації організаційно-адаптивних здібностей і здатностей працівників відповідно до специфічних посадових вимог та їх змін в процесі розвитку підприємства.

Ключові слова: трудова поведінка, трудовий потенціал, індикатори поведінки, цільові орієнтири, мотивація працівника, якість трудового життя, фактори зовнішнього середовища, класифікація форми поведінки, діяльність, людської особистості, оцінка трудового потенціалу.

Вступ. Етична складова поведінки є предметом особливої уваги, оскільки вона відбиває морально-мотиваційну сферу людини, яка є вищим проявом людської сутності і головною цінністю. На думку багатьох науковців, у нашій країні утворився колосальний дефіцит не тільки професіоналізму, але й чесності. Конкретна людина завжди знаходиться в стані вибору пріоритетів цілей, мотивів, потреб, з огляду як на власні чекання, так і на сподівання суб'єктів зовнішнього середовища. Від структури цих пріоритетів залежить поведінка людини. Чи є в неї пріоритет соціальних мотивів перед особистими або хоча б

увага до інтересів суспільства, колективу, інших людей – від цього залежить і ставлення суспільства до неї, і оцінка результатів її діяльності.

Мета роботи. Аналіз сучасних концепцій та особливостей типології трудової поведінки працівника підприємства.

Матеріали та методи. Дослідження спирається на аналізу розвідок сучасних українських та зарубіжних науковців, які займаються дослідженнями специфіки оцінки трудового потенціалу підприємства; використанні основних положень системного підходу, кадрового менеджменту, економіко-математичних і статистичних методів, індукції і дедукції, структурно-логічного аналізу і синтезу.

Результати і обговорення. На працівника організації, який являє собою унікальну єдність професійних і особистих якостей, впливають різноманітні регулятори його поведінки, а оскільки він включений у систему численних груп, індикаторів його поведінки теж багато. Більшість цих регуляторів носять відбиток контекстуальності, тобто відображають специфіку конкретної організації та усього, що з нею пов'язано.

Але не варто забувати, що працівник є не тільки об'єктом впливу: він виступає і як суб'єкт, здатний активно впливати на діяльність усіх перерахованих систем, аж до держави. Так, через систему виборів і податків він включений у систему державного та економічного управління, активна позиція в суспільстві дозволяє впливати на суспільну думку і т. д.

Здійснювати вплив на поведінку через трудові фактори, через елементи якості трудового життя в нашій країні звично установлюється преміювання за творчий підхід до справи, за активну участь у гуртках якості, у раціоналізації, винахідництві і т. д. Вже не говоримо про керівників, чий статус, особливості поведінки і сприйняття регуляторів поведінки припускають активний вплив на внутрішнє і зовнішнє середовище організації.

У діловій сфері виявляється така модифікація поведінки, як трудова поведінка. Визначення типу або диспозиції типів трудової поведінки працівника дозволяє прогнозувати його на рівні узагальнених, укрупнених характеристик, до числа

котрих і відноситься параметр «трудова поведінка». Правда, у цьому випадку легше помилитися, ніж при більш глибокому розгляді властивостей і якостей особистості. Фахівці у сфері соціології праці вважають, що трудова поведінка виявляється у ставленні до праці.

Останнє являє собою єдність трьох елементів:

- а) мотивів і ціннісних орієнтацій (соціальних цінностей, які поділяє особистість і які є цілями життя і критеріями вибору засобів досягнення цих цілей);
- б) реальної трудової поведінки;
- в) оцінки працівником своєї поведінки в трудовій ситуації.

На ставлення до праці впливають фактори:

- виробничі (пов'язані зі змістом, організацією й умовами праці);
- соціальні (пов'язані з груповими відношеннями);
- особисті (пов'язані з особливостями індивіда).

Про ставлення до праці можна судити за об'єктивними і суб'єктивними показниками. До об'єктивних науковці відносять ступінь відповідальності, сумлінності, ініціативи, дисциплінованості, що визначаються за кількістю і якістю виконуваної роботи, кількістю внесених пропозицій з її поліпшення, прагненням підвищити рівень свого професіоналізму. Суб'єктивним показником ставлення до праці звичайно виступає ступінь задоволеності роботою і такими чинниками, як оплата, організація, умови праці, взаємовідносини з керівництвом і колегами. Вищий ступінь задоволеності – гордість за свою працю і свою організацію.

Сучасні підходи до людини на виробництві базуються на розумінні тієї вирішальної ролі для процвітання організації, яку відіграє саме ставлення до праці її співробітників. Передові підприємства не шкодують зусиль задля виявлення та удосконалення елементів, факторів, що сприяють появі в людини задоволеності працею, гордості за свою працю [1, с. 112, 2 с. 305].

Реальна трудова поведінка поділяється на декілька форм, однак для цілей дослідження і класифікації корисно привести детальний розгляд кожної з них.

Правильна класифікація форми поведінки конкретного працівника дозволяє визначити адекватні способи коректування поведінки і підвищити обґрунтованість її прогнозування. Науковці пов'язують форму поведінки з визначеними потребами і мотивами, а також із ситуацією. Тому правильна класифікація форми поведінки дозволяє побачити також її причини, основи.

Отже, цільові форми поведінки обумовлені прагненням працівника до тієї або іншої мети. Перша група цілей пов'язана з трудовими обов'язками, функціями, що виконуються на робочому місці. Форма поведінки в цьому випадку називається «функціональною трудовою поведінкою» і визначається змістом і організацією праці. Цільова економічна поведінка визначається прагненням до досягнення певного рівня добробуту і якості життя. Вважається, що така форма поведінки впливає з постійного зіставлення витрат власної праці з компенсацією за них. Можна виділити декілька формул такої поведінки: одна з них – «максимум прибутку ціною максимуму зусиль», друга – «мінімум прибутку при мінімумі зусиль», третя – «максимум прибутку при мінімумі праці». Досить нескладно розпізнати в поведінці працівника ту або іншу формулу і протягом часу вжити заходів проти тих, хто діє за другою, а тим більше третьою формулою. У ринковій економіці прийнятний, за рідкісним винятком, стиль поведінки, заснований лише на першій формулі.

Виділяють у самостійний підвид цільової поведінки організаційну поведінку, яку пов'язують із реакцією співробітників на застосування різних методів стимулювання, на регламентацію діяльності, нормативні акти, адміністративні вказівки, що забезпечують досягнення цілей організації. По суті, це «відрегульована» організацією частина поведінки, що дозволяє їй одержати потрібні результати [3, с.102].

Працівник, що планує свою кар'єру, професійний розвиток, ріст кваліфікації з метою переміщення нагору сходами ієрархії, виявляє цільову стратифікаційну поведінку, тобто прагне до зміни свого статусу.

Особливої уваги заслуговують люди з інноваційною поведінкою. Їм часто приходять у голову нестандартні рішення, вони постійно шукають шлях до

поліпшення в змісті, організації, умовах праці. Не всі їхні пропозиції можуть бути реалізовані, але такі працівники забезпечують прогрес і майбутнє організації [4, с.228]. Цінність таких людей винятково висока, а потенціал непередбачуваний. Така поведінка працівників виховується у великих японських фірмах, а тепер і у фірмах інших розвинутих країн. Робиться це, наприклад, за допомогою розвитку руху за високу якість, за економію в рамках гуртків якості.

Оскільки кожен із нас хоча б декілька разів у житті змінював місце роботи і колектив, кожному знайоме поняття адаптації. У будь-якому випадку в ситуації змін наша поведінка – адаптаційно-приспосувальна, здатна накласти відбиток на нашу діяльність і спотворити правильне сприйняття нас іншими.

Усталеність структури організації, її традицій, звичаїв досягається за рахунок церемоніально-субординаційної складової поведінки. Правила етикету, манера ставлення до співробітників, начальства, підлеглих як би відтворюють культуру організації та її структурні особливості.

Найчастіше виявляється, а іноді й сприймаємо так звану характерологічну поведінку, коли індивідуальні особливості характеру, неприкрита демонстрація своїх емоцій, свого психологічного стану різко упадають в око і визначають поведінку людини в організації. Часто перед зустріччю з керівником ми намагаємося дізнатися про його настрій, щоб не потрапляти «під гарячу руку». Можливо, начальник із характерологічною поведінкою не розуміє, що він позбавляє себе своєчасного одержання важливої інформації або пропозицій, оскільки в періоди його поганого настрою з ним не дуже бажають спілкуватися. Зрозуміло, що в кожного свій ліміт емоційної усталеності, але керівник зобов'язаний забезпечувати стабільність ділової атмосфери і комунікацій, інакше це шкодить справі. Керівник із хитливою психікою повинен бути визнаний професійно непридатним за психологічними якостями [5, с.67].

У складних умовах взаємодії працівник демонструє, як вже було сказано, різні форми поведінки, що залежить від багатьох обставин. Часто, аналізуючи форму поведінки і намагаючись дати їй визначення, робимо висновок про наявність

одночасно декількох форм поведінки, і це природно: жодна класифікація не в змозі «розкласти по поличках» усю різноманітність людей, особливостей і причин тієї або іншої поведінки. Якщо ж удається виділити домінанту, що переважає, або форму поведінки, що превалює явно, то легше визначити причини поведінки і підібрати метод її коректування.

Висновки. Розвиток людства в цілому та виробничої сфери суспільства у тому числі визначаються рівнем і відносинами особистостей, як системним явищем, насиченим філософським, соціальним, етичним, психологічним та юридичним змістом. Системне розуміння індивідуальних характеристик, професійних здатностей і здібностей кожної особистості, як неповторної єдності, є основою управління персоналом.

Діяльність і поведінка людської особистості формуються під впливом внутрішньої і зовнішньої мотивації на основі визначення індивідуальних якостей працівника методом спостереження та самоспостереження, проєктивними та соціометричними методами, тестовим анкетуванням та інше. Можливість і ефективність участі кожної особистості в організаційній, економічній та технологічній діяльності на підприємствах залежить від ступеня реалізації трудового потенціалу кожної людини, а також від групового потенціалу діючої команди всієї організації.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

- 1) Bechtold Brigid L. Toward a participative organizational culture: evolution or revolution? // Empowerment in Organizations. – 1997. – №1. – P. 4-15.
- 2) Beggs J. M. Dimensions of work satisfaction as predictors of commitment type // Journal of Managerial Psychology. – 2002. – №7. – P. 564-579.
- 3) Bourgeon Laurent. Temporal Context of Organizational Learning in New Product Development Projects // Creativity and Innovation Management. – 2002. – №3. – P. 175-183.
- 4) Гумилев Л. Н. Этногенез и биосфера Земли. – Л.: 1990. – С. 47-53.
- 5) Верховин В.И., Логинов С. Б. Феномен предпринимательского поведения // СОЦИС. – №8. – 1995. – С. 172-198.

ОСОБЛИВОСТІ МОТИВАЦІЇ СПІВРОБІТНИКІВ НА ЕТАПІ АДАПТАЦІЇ

Кеча Дарія Володимирівна

Студентка IV курсу спеціальність

«Менеджмент» економіко-правового факультету

Науковий керівник: к.е.н.

Доцент

Литвиненко Катерина Олександрівна

Одеський національний університет імені І. І. Мечникова

М. Одеса, Україна

Вступ. Адаптація працівників є важливим напрямком роботи з кадрами. Потрапляючи на роботу, працівник перебуває у стресовому стані. Нова робота, нові люди, нові обов'язки – все це зачіпає виробничу і психологічну сфери людини і впливає на продуктивність праці.

Працівник готовий працювати, але натомість він хоче отримувати дбайливе ставлення до себе з боку керівництва. Якщо ж цього не відбувається, то працівник змінює роботу, або втрачає інтерес до роботи. У компаніях, які не приділяють належної уваги процесу адаптації персоналу, зростає плинність кадрів. Для молодого працівника це подвійно напружено, тому що у нього або зовсім немає досвіду, або є, але його мало.

Мета даної роботи. Розробити рекомендації з управління мотивацією персоналу в період адаптації новачків.

Матеріали та методи. Розробка і запровадження ефективних мотиваційних моделей у період адаптації співробітника сприяє підвищенню конкурентоспроможності, продуктивності і, в кінцевому результаті, прибутковості підприємства.

Для розробки рекомендацій з управління мотивацією персоналу в період адаптації, важливо розуміти, що таке адаптація. Адаптація – це процес

активного пристосування людини до нового середовища. Основним способом адаптації співробітника є прийняття норм і цінностей нового соціального середовища (груп, колективу, організації, регіону, в які він входить), форм соціальної взаємодії в колективі (формальних, неформальних зв'язків, стилю керівництва) [1, с. 241].

В даний час питання внутрішньої мотивації людини в період його адаптації до нового робочого місця, до нової посади практично не вивчений. Деякі автори лише заочно згадують про внутрішню мотивацію людини в цей складний період. Наприклад, Ганс Сельє вважав адаптацію стресовою ситуацією. При цьому він зазначав, що при адаптації в слідстві емоційного стресу, ускладнюється реалізація мотивації, іноді взагалі блокується мотивована поведінка. Саме Сельє поклав початок створенню біологічної концепції стресу на підприємстві.

Найголовніше, що використання ефективної мотиваційної моделі у період адаптації співробітника на підприємстві свідчить про уважне і дбайливе ставлення керівництва до власних працівників, а отже, і про піклування про їх матеріальне і соціальне становище. Імідж будь-якого підприємства чи організації визначається насамперед належним відношенням до всіх членів трудового колективу, а успіх підприємству гарантовано, якщо є зацікавленість його працівників у підвищенні продуктивності праці та в повній реалізації свого творчого потенціалу [2, с. 113].

Результати та обговорення. Чому мотивація працівника в період адаптації так важлива для підприємства? Будь-яка комерційна організація створюється для отримання прибутку. Заради цієї мети і працюють все підрозділи компанії. Досягти ж заданих показників ефективності можна двома шляхами: або максимізувати прибуток, або мінімізувати витрати підприємства. Якщо на підприємстві відсутній мотиваційний період новачків в період адаптації, то буде зростати плинність кадрів, а це означає, що підприємство буде отримувати значні витрати. І тому стратегічно важливо мотивувати, підтримувати працівників саме в цей адаптаційний період. Від якості виконаної HR-

фахівцями роботи залежить, чи залишиться новачок в компанії і буде приносити результат, або підприємству знову буде потрібно витратити кошти і час на пошук і підбір персоналу[3,с.49-59].

Саме тому важливо запровадити на підприємстві нову мотиваційну програму для новачків.

1. Насамперед, важливо забезпечити кожному новачку навчання і необхідні ресурси для ознайомлення з ПО і продуктами, послугами компанії [4, с. 47].
2. Провести інструктаж для новачків. Кожен підрозділ представляється новим працівникам, розповідає про відділ, про те, як нові робітники можуть вплинути на роботу відділу.
3. Слід розробити спеціальні ігри, що включають в себе ряд різних заходів, вікторин, які ознайомлять новачків з минулим, теперішнім і майбутнім компанії [5, с. 98].
4. Зустрічати нових співробітників «пиріжками»: дати можливість новачкам в перші декілька днів спостерігати за колегами, щоб зрозуміти, як компанія взаємодіє з клієнтами та між собою, керівник може провести екскурсію по відділу для новачків.
5. Можливо хорошою ідеєю для мотивації новачків буде відеокліп, в якому керівник компанії розповість про її історію.
6. Створення сайту для новачків, де буде вказана контактна інформація, чого слід домогтися в перший місяць роботи, що можна очікувати в перші декілька місяців роботи.
7. Можливо хорошою ідеєю буде запровадження у компанії традиції проведення обіднього часу разом в період адаптації нового співробітника. Так у неформальній бесіді можна підтримати, мотивувати до праці нового співробітника.

Висновки. Важливість процесу адаптації за останні роки дуже зросла. Постійно зростаючий дефіцит кадрів на ринку праці, зниження лояльності працівників, гонка зарплат – все це змушує компанії постійно шукати способи залучення й утримання персоналу. При цьому процес адаптації нерідко залишається в тіні,

хоча саме він пов'язує воедино процеси залучення й утримування персоналу. В результаті багато компаній, докладаючи титанічних зусиль з пошуку та відбору кандидатів, благополучно втрачають більшість новачків через відсутність якісної мотиваційної програми під час адаптації, і процес починається спочатку. На аналіз причин, як правило, не вистачає часу, все списується на тотальну нелояльність нинішніх працівників або низький рівень зарплат в компанії.

Для побудови цілісної системи мотивації новачків в період адаптації слід використовувати нову мотиваційну програму, про яку я згадувала раніше.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

- 1 Маслоу А.Х. Мотивація і особистість. 2012. Москва: Питер. 352с.
- 2 Бланшар К., Джонсон С. Однохвилинний менеджер. Практичні техніки менеджменту. М.: Попурри, 2013. 144 с.
- 3 Сирнікова Н.А., Ковалев В.І. Мотивація праці і адаптація робочих. // Психологічний журнал. - 1985 - №6. С. 49-59.
- 4 Кібанов А.Я. Основи управління персоналом. Підручник. - М.: Інфра-М, 2007.
- 5 Денніс Бакке. Робота в радість. Бізнес-модель майбутнього М:Манн,Иванов и Фербер, 2017, 244 с.

УДК 621.78(043.2)

ЧИСЛЕННОЕ ИССЛЕДОВАНИЕ ДЕФОРМИРОВАНИЯ РЕССОР С УЧЕТОМ ТРЕНИЯ МЕЖДУ ЛИСТАМИ

Кравцов Виктор Иванович

д.т.н., профессор

Национальный авиационный университет

г. Киев, Украина

Аннотация: Рассмотрен метод численного исследования напряженно-деформированного стана элемента рессоры с учетом трения между листами. Описана математическая модель упругого равновесия и деформирования листов рессоры как пространственно искривленного элемента при сложных условиях нагружения. Проведено численное и экспериментальное исследование образца элемента рессоры с учетом трения в состояниях со смазкой между листами и без нее. Верификация методики показала достоверность предлагаемых подходов.

Ключевые слова: рессора, численные методы, деформирование, нагрузка, эксперимент, трение, смазка

Одним из лучших типов систем подвески является система листовых рессор, которая требует меньше дополнительных компонентов, чем другие системы подвески, приводит к созданию более легких и более дешевых конструкций. Кроме того, рабочие характеристики листовой рессоры определяют как подвеску, так и направление движения, поскольку листовая рессора связана как с осью, так и с системой управления транспортного средства. Исследование напряженно-деформированного стана (НДС) элементов подвески является важной составляющей ее оптимальных параметров. При работе листовой рессоры возникает трение между ее листами, которое содействует изменению напряжений в зависимости от коэффициента трения между листами. В то же

время слишком большое трение ухудшает качество подвешивания. Величина трения в рессоре оценивается коэффициентом относительного трения, которое равняется отношению силы трения к силе, которая создает упругую деформацию рессоры.

Исследование рессор имеет давнюю историю, хотя в настоящее время они являются во многом неизученными. В принципе, листовые рессоры - это особый вид пружин, используемых в транспортных подвесных системах. Преимущество листовой рессоры над спиральной пружиной заключается в том, что ее концы могут направляться по определенному пути. Основная функция листовой рессоры - не только выдерживать вертикальную нагрузку, но и изолировать вибрации, создаваемые эксплуатационными влияниями. Расчеты рессоры намного сложнее, чем для спиральной пружины. Это связано с количеством переменных, которые могут применяться к листовым рессорам, таких как толщина листа, ширина и конусность и т.п. Торможение вызывает так называемое «свертывание» листов, которое стремится согнуть листы в форме «S» и, таким образом, может привести к экстремальным деформациям. Чистая вертикальная нагрузка приводит к напряжениям значительно ниже, чем при торможении.

На настоящий момент можно говорить о том, что разработано большое количество моделей, на основе которых созданы методики расчетов механических характеристик рессор. Однако все методы и модели объединяет несколько общих особенностей. Во-первых, все они базируются на довольно серьезных допущениях. В силу разных причин авторы часто ограничиваются рассмотрением линейного деформирования, плоским случаем. Работы с учетом трения между листами практически отсутствуют. Сегодня, когда возможности вычислительной техники многократно возросли со времен начала работы над этой проблемой, нет необходимости сохранять все те допущения, которые легли в основу многих работ.

Решение таких задач возможно только современными численными методами нелинейного анализа, применение которых побуждает к выбору модификации

разрешающих уравнений, которые обеспечивают алгоритмичность и эффективность используемых подходов.

Предлагается метод, описанный в [1, с. 97]. Математическая модель базируется на известных подходах Лагранжа и Эйлера, которые описывают равновесие и упругое деформирование элемента, его внешнюю и внутреннюю геометрию. На основании этих предпосылок сформирована система разрешающих уравнений 18 порядка, которые в общем случае нелинейны и описывают пространственное нелинейное (соизмеримое с размерами объекта) деформирование элемента. Методика численного решения системы уравнений основана на использовании метода продолжения по параметру и метода Ньютона-Канторовича.

Учитывая то, что рессора представляет собой упругий элемент с изменяемой жесткостью, обычно при аналитическом ее исследовании рассматривается аппроксимированная геометрия в виде треугольника. Это одно из допущений, которое приводит к довольно неточным результатам. В численных расчетах нами предлагается следующее предоставление переменной жесткости. Напряженно-деформированное состояние рессоры можно рассматривать в ее агрегатном состоянии как гибкий стержень со ступенчатой по длине жесткостью или переменной (что точнее), которая изменяется по длине функционально. Рассмотрим предоставления переменной жесткости для численных расчетов. Пусть A , B , C - жесткости при изгибе и кручении. Для вычисления A , B , C используются равенство: $A = E I_u$, $B = E I_v$, $C = G I_p$, где E - модуль упругости материала; G - модуль сдвига; I_u , I_v - моменты инерции площади поперечного сечения относительно подвижных осей, I_p - полярный момент инерции. Пусть длина рессоры равняется S . Тогда можно рассматривать два варианта представления переменной жесткости: 1) ступенчато изменяемая жесткость 2) функционально (непрерывно или кусочно) изменяемые жесткости на интервале интегрирования. Наличие сглаживающей функции дает возможность избежать неопределенности при численном решении разрешающих уравнений. Для первого же случая

подстановка необходимых значений жесткости на участке интегрирования реализовывается программными методами и численное решение особых осложнений не вызывает.

Как известно, по методике исследований, изложенной в [1, с. 150], нагрузку можно прикладывать к исследуемому элементу как угодно в пространстве. То есть, для представления касательного усилия между листами рессоры, которое представляет собой трение между ними, достаточно добавить значение этого усилия в разрешающие уравнения.

Будем считать, что для взаимодействия тел (листов) выполняются следующие условия:

- 1) тела линейно-упругие, изотропные;
- 2) геометрическая поверхность каждого тела такая, что любая точка этой поверхности, которая расположена в зоне возможного контакта, является регулярной (в этой точке существует единая касательная плоскость к поверхности);
- 3) упругие перемещения взаимодействующих тел малые в сравнении с размерами поверхности контакта;
- 4) тела допускают аппроксимацию упругими полупространствами;
- 5) известны операторы влияния поверхностных напряжений на упругие поверхностные перемещения;
- 6) процесс взаимодействия тел сопровождается поверхностным трением, которое подчиняется закону трения Кулона.

Квазистатическая постановка задачи предполагает, что процесс нагружения тел происходит медленно и может быть представлен последовательностью равновесных состояний тел на разных шагах нагружения [1]. Инерционные и волновые эффекты при этом не учитываются. Определив предельные условия взаимодействия тел на каждом i -ом шаге нагружения можно задать в качестве ведущего параметра значение силы трения.

При таких допущениях было проведено численное исследование условного элемента рессоры, которая состояла из 3 листов длиной S , $S-S/3$, $S-2S/3$ (рис.1)

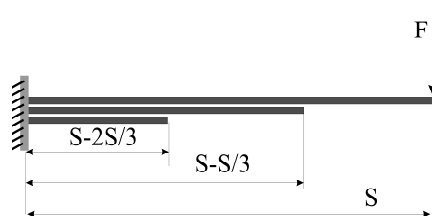

Рис.1. Схема нагружения элемента рессоры

Нагружение F осуществлялось дискретно через каждые $F/10$ (но это не означает количество шагов численного расчета). По результатам расчетов была получена кривая нагружения в безразмерных величинах с учетом коэффициента трения металл-металл и коэффициента трения металл-металл со смазкой (рис. 2).

Эту задача была верифицирована экспериментально с теми же условиями нагружения, что и при численном расчете. Нагружение осуществлялось дважды: без смазки, и со смазкой между листами. Фото деформирования элемента рессоры от начала до конечного состояния отображены на рис. 2.

Рис.2. Деформирование элемента рессоры

Результаты численного расчета и эксперимента для сравнения отображены на графике (рис.3). Из рис.3. видно, что деформирование элемента рессоры со смазочным маслом значительно больше, чем без него. Это указывает на необходимость учета трения между листами при проектировании и оптимизации параметров листовых рессор.

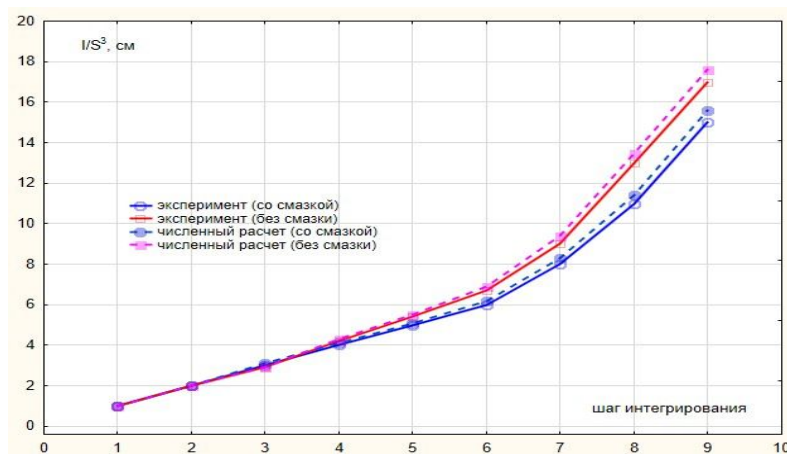

Рис.3. Кривые нагружения по результатам численного и натурного экспериментов

Анализируя процесс деформирования элемента рессоры по результатам численного решения и эксперимента, можно сделать вывод, что в начале действия нагрузки деформирование происходит линейно, а с ростом нагрузки - нелинейно. Кроме того подтверждается достоверность метода в совпадении результатов численного решения и эксперимента. Применяя предложенную методику, можно без значительной перестройки вычислительных алгоритмов изменять характер действия нагрузок, получать необходимые параметры напряженно-деформированного состояния рессоры с учетом трения между листами.

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ

1. Кравцов В.И. Механика гибких глубоководных систем / В.И. Кравцов. - Киев: Наукова думка, 1997. - 237с.

ПОРІВНЯЛЬНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ МЕТОДІВ МАШИННОГО НАВЧАННЯ ДЛЯ АНАЛІЗУ ТОНАЛЬНОСТІ ТЕКСТУ ПРИ ОБРОБЦІ ПРИРОДНИХ МОВ

Крамаренко Юлія Дмитрівна

Студент

Київський Національний Університет імені Тараса Шевченка

м. Київ, Україна

Анотація: у роботі розглянуто методи аналізу тональності тексту, виявлено переваги й недоліки їх застосування; імплементовано чотири алгоритми машинного навчання з учителем для аналізу тональності тексту на рівні документів; проведено порівняльний аналіз алгоритмів логістичної регресії, наївного байєсового класифікатора, методу опорних векторів та випадкового лісу для класифікації тексту; результати систематизовано та порівняно згідно з метриками точності, F-міри.

Ключові слова: аналіз тональності, класифікація, машинне навчання, обробка природних мов, відгуки на фільми, публікації у соціальній мережі.

Вступ. Аналіз тональності тексту в останні роки став популярною темою наукових та ринкових досліджень у галузі комп'ютерної лінгвістики. Висока зацікавленість у даному напрямку обумовлена постійним збільшенням об'єму нового контенту та, зокрема, текстових даних. У той же час, як і в багатьох інших галузях, прогрес машинного навчання дозволив автоматизувати та пришвидшити процес обробки тексту.

Аналіз тональності тексту – один із напрямків обробки природних мов, що розглядає задачу дослідження висловлювань-поглядів, як-от публікацій у соціальних мережах та мікроблогах, оглядів та відгуків. Тональність –

позитивне чи негативне емоційне ставлення автора висловлювання, зазвичай до деякого об'єкту, виражене у тексті [1, с. 63].

Пропонується розв'язати задачу аналізу тональності тексту за допомогою методів машинного навчання.

Постановка задачі. Задача аналізу тональності тексту полягає у класифікації тексту відповідно до тональності, що він виражає. Нехай маємо множину документів $D = \{d_1, d_2, \dots, d_n\}$, та множину класів полярності $C = \{c_1, c_2, \dots, c_N\}$. Задача класифікації текстів полягає у побудові класифікатора – функції, яка б однозначно ставила у відповідність по класу із C для кожного документа із D . У випадку із машинним навчанням, також матимемо тренувальну вибірку даних із пар $(d_i, c_j), i \in \overline{1, n}, j \in \overline{1, N}$, щоб побудована класифікаційна модель могла достовірніше визначати клас документа [1, с. 64].

Опис методів аналізу тональності тексту. Методи аналізу тональності тексту можна розділити на дві загальні групи:

- лінгвістичні, засновані на використанні словників, корпусів та правил;
- із застосуванням машинного навчання;

Перші застосовують відомі алгоритми машинного навчання та використовують розмічені вибірки даних і лінгвістичні характеристики у векторному представленні тексту. У той час як останні спираються на правила та попередньо складені та розмічені словники із словами, виразами та їхніми оцінками.

Лінгвістичні техніки можуть давати точні результати при використанні семантики слів та речень, складених вичерпних словників та коректних даних для класифікації, однак вони не завжди розраховані на текстові дані із граматичними чи орфографічними помилками, аббревіатурами, неологізмами тощо.

Методи машинного навчання у свою чергу поділяються на методи навчання з вчителем та без. Найчастіше використовуються саме методи навчання з учителем, що застосовуються при розв'язуванні задач класифікації. Серед них – дерева рішень, наївний байєсів класифікатор, методи опорних векторів та інші.

Однак останнім часом популярності набувають методи Deep Learning із застосуванням згорткових, рекурсивних та рекурентних нейронних мереж, із LSTM мережею, зокрема [2].

Опис застосованих методів. Оскільки аналіз тональності тексту можна розглядати як задачу класифікації, він передбачає наступні етапи: підготовка та попередня обробка даних; перетворення текстових даних у векторний вигляд для визначення характеристик, що впливатимуть на прийняття рішення щодо належності певного документа до певного класу; застосування алгоритму машинного навчання – побудова, тренування моделі-класифікатора; тестування та оцінка моделі; прогнозування.

Дані на вхід до класифікаційних моделей машинного навчання мають надходити у векторній формі із набором ключових характеристик. У даній роботі за характеристики пропонується обрати n-грами. Для представлення тексту у векторній формі використано наступні моделі.

“Bag of Words” – модель, що найчастіше використовується при обробці природніх мов. За припущення, що порядок слів та граматики не мають значення, створюється мультимножина слів і підраховується кількість входжень кожного слова. Модель «Bag of words» є однією з найпоширеніших, простою для розуміння та імплементації моделлю. Серед недоліків можна виділити той факт, що тексти як набори n-грам проектуються у простір високої розмірності і високої розрідженості, що обумовлено об’ємом словника, що використовується. Як результат, складність обчислення характеризується експоненціальним ростом через збільшення розмірності даних.

TF-IDF – модель, що використовує статистичну міру для оцінки важливості кожного слова у контексті документу. Вага деякого слова пропорційна кількості його входжень у документ і обернено пропорційна кількості документів із даним словом. TFIDF – ефективний та простий алгоритм, що робить його ідеальним для формування основи для складніших алгоритмів. Недоліками є ігнорування семантичних зв’язків між словами та великі розмірність і розрідженість матриць.

Логістична регресія є методом лінійних моделей, а саме методом підбору лінії регресії, що відповідає логістичній кривій. [3]

Наївний байєсів класифікатор є ймовірнісним класифікатором, простим і широко використовуваним. Серед переваг можна виділити простоту реалізації та малі обчислювальні витрати, серед недоліків – низьку точність.

Метод опорних векторів є одним із найпопулярнішим для розв’язування задачі класифікації тексту. Зазвичай даний метод використовується при бінарній класифікації, але за деяких модифікацій його можна використовувати і при більшому числі класів. Основна ідея методу полягає у відображенні вхідних векторів векторами простору більшої розмірності та пошуку максимальної розділової гіперплощини у даному просторі.

Випадковий ліс є ансамблевим методом, що полягає у побудові числа дерев прийняття рішень і усереднення результатів. Недоліком є схильність даної моделі до перенавчання.

Результати. У даній роботі обрані алгоритми застосовувались до різних даних, а саме до двох наборів даних: відгуків на фільми з ресурсу IMDB [4] та публікацій у соціальній мережі Twitter [5].

Для даних було проведено попередню обробку:

- прибрано символи пунктуації, HTML-теги та інші символи, що не є літерами;
- прибрано усі так звані «стоп-слова» - допоміжні слова, що не несуть, ані смислового, ані емоційного навантаження;
- замінено аббревіатури та сленгові виразу на повні варіанти;
- прибрано усі повторення у словах довжиною більше двох символів;
- зведено весь текст до нижнього регістру;
- зведено усі слова до їх морфологічних основ.

Результати експериментального дослідження наведені нижче у таблицях 1-2.

Таблиця 1

Порівняння різних метрик для роботи алгоритмів на даних відгуків на фільми

		BOW 1,2- грами	BOW 1- грами	BOW 2- грами	TFIDF 1,2- грами	TFIDF 1- грами	TFIDF 2- грами
Логістична регресія	Точність	0.8877	0.8785	0.8584	0.8982	0.8855	0.8653
	F-міра	0.8894	0.8809	0.8612	0.8999	0.8877	0.8678
Наївний байєсів класифікатор	Точність	0.8727	0.8503	0.8701	0.88	0.8564	0.8724
	F-міра	0.8735	0.8489	0.8713	0.8819	0.8569	0.8737
Метод опорних векторів	Точність	0.8727	0.8690	0.8498	0.8944	0.8896	0.8679
	F-міра	0.8769	0.8735	0.8559	0.8973	0.8921	0.8724
Випадковий ліс	Точність	0.8625	0.8532	0.7979	0.8649	0.8518	0.8
	F-міра	0.8658	0.8561	0.808	0.8675	0.8542	0.8068

Таблиця 1

Порівняння різних метрик для роботи алгоритмів на даних публікацій у соціальній мережі Twitter

		BOW 1,2- грами	BOW 1- грами	BOW 2- грами	TFIDF 1,2- грами	TFIDF 1- грами	TFIDF 2- грами
Логістична регресія	Точність	0.7153	0.7106	0.5198	0.7129	0.7156	0.5139
	F-міра	0.7147	0.7099	0.4739	0.7117	0.7145	0.4595
Наївний байєсів класифікатор	Точність	0.6624	0.6611	0.531	0.6394	0.6367	0.5297
	F-міра	0.6627	0.6613	0.5059	0.6317	0.6324	0.4982
Метод опорних векторів	Точність	0.7049	0.7064	0.5191	0.7022	0.7068	0.5291
	F-міра	0.7023	0.7043	0.4792	0.6998	0.7052	0.5006
Випадковий ліс	Точність	0.7122	0.7148	0.5248	0.7114	0.7187	0.5259
	F-міра	0.7111	0.7137	0.499	0.7098	0.7173	0.5003

Аналізуючи результати, можна зазначити що найкраща точність на обох наборах даних досягається за використання із використанням як 1-грам представлень, так і 2-грам одночасно. Найгірші результати отримані при використанні тільки 2-грам, що пояснюється малим словником характеристик і малою ймовірністю отримання співпадінь із новими даними. Серед моделей для

векторного представлення тексту, кращою можна вважати модель із TF-IDF мірою, оскільки моделі-класифікатори, побудовані на даній показали, хоч і не суттєво, але кращу точність в усіх випадках порівняно із моделлю “Bag of Words”. Для другого ж набору найкращим виявилось використання моделей із суто 1-грам представленнями, TF-IDF моделлю та алгоритмом класифікації випадкового лісу. Це можна пояснити тим, що самі документи у другому наборі коротші, відповідно ймовірність утворення фрази і повторення її у новому документі відносно невелика, отже, у даному випадку є сенс використовувати тільки 1-грам представлення..

Висновки. Експериментальне дослідження показало, що алгоритми машинного навчання дають гарну точність при класифікації тексту за тональністю. Найкращу точність показали моделі логістичної регресії, натреновані на представленнях із 1-грам та 2-грам одночасно. Найкращу швидкодію має найвний баєсів класифікатор, а найгіршу – SVM.

Результати дослідження можуть бути корисними при подальших дослідженнях та у проектах із застосуванням аналізу тональності тексту.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Jurafsky D. Speech and Language Processing / D. Jurafsky, J. Martin, 2019. – С. 63–81.
2. Deep Learning for Sentiment Analysis: A Survey / L. Zhang, S. Wang, B. Liu.
3. Murphy K. P. Machine Learning: A Probabilistic Perspective / Kevin P. Murphy. – С. 245–252.
4. Learning Word Vectors for Sentiment Analysis / [A. L. Maas, R. E. Daly, P. T. Pham та ін.] // Proceedings of the 49th Annual Meeting of the Association for Computational Linguistics: Human Language Technologies / [A. L. Maas, R. E. Daly, P. T. Pham та ін.]. – Portland, Oregon, USA: Association for Computational Linguistics, 2011. – С. 142–150.
5. Complete Tweet Sentiment Extraction Data [Електронний ресурс] – 2020. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.kaggle.com/maxjon/complete-tweet-sentiment-extraction-data>

ЛАБОРАТОРНА ДІАГНОСТИКА ВІРУСНОГО ГЕПАТИТУ С

Краснікова Лариса Володимирівна

асистент кафедри мікробіології

вірусології та імунології

імені професора Д.П. Гриньова

Пікалов Дмитро Валерійович

здобувач вищої освіти ІІ медичного факультету

Харківський національний медичний університет

м. Харків, Україна

Анотація: У статті викладено основні підходи до лабораторної діагностики вірусного гепатиту С. Виділено основні серологічні та молекулярно-біологічні маркери гепатиту, методи їх виявлення, значимість кожного з них. Описана статистика захворюваності на вірусний гепатит С в Україні.

Ключові слова: лабораторна діагностика, вірусний гепатит С, імуноферментний аналіз, полімеразна ланцюгова реакція, підтверджуючі тести.

Вірусний гепатит С (ВГС, HCV) – антропонозна вірусна інфекція з групи гепатитів з парентеральним механізмом передачі, що характеризується ураженням печінки та позапечінковими проявами. Протікає переважно у вигляді субклінічних (безжовтяничних) і легких форм, рідше із середньотяжким перебігом в гострій фазі з тенденцією до хронізації, яка в подальшому може призвести до розвитку цирозу печінки й первинної гепатокарциноми [1, с. 226]. Гепатит С розповсюджений по всьому світу. Тільки в Україні, за останніми даними, інфікованими вважаються близько 2 млн осіб. Водночас, офіційно зареєстровано лише 60 тисяч випадків [2, с. 14]. Саме тому необхідно правильно та вчасно діагностувати дане захворювання для попередження

розвитку ускладнень, прийняття рішення про подальшу тактику і методи лікування.

У лабораторній діагностиці та моніторингу HCV-інфекції використовують два основних підходи:

- серологічні методи, засновані на виявленні специфічних антитіл до HCV (анти-HCV антитіл);
- молекулярно-біологічні методи, засновані на виявленні РНК вірусу.

Основним серологічним методом для діагностики вірусу гепатиту С є імуноферментний аналіз (ІФА). Сучасні діагностичні тест-системи цього аналізу повинні містити в якості антигенів повний спектр структурних та неструктурних білків вірусу. Сьогодні в клінічній практиці використовуються тест-системи 4-го покоління, що містять рекомбінантні С-, NS3-, NS4-, NS5-білки.

Також розроблені тест-системи ІФА та імуноблотингу для окремого визначення антитіл до різних білків ВГС. Вони використовуються в якості підтверджуючих тестів, а також для встановлення стадії інфекційного процесу, так як першими з'являються антитіла до NS3- і С-білків, а антитіла до NS4 і NS5 з'являються пізніше. Але всі ці антитіла захисної ролі не грають, бо є тільки маркерами інфікованості ВГС.

Однак, варто відмітити, що даний серологічний метод може давати хибнопозитивний результат. Причиною цього може бути низьке вірусне навантаження у осіб з вираженою імуносупресією, наприклад, у ВІЛ-інфікованих; при наявності гіпо- та агаммаглобулінемії; реципієнтів трансплантатів органів, а також у пацієнтів, які перебувають на гемодіалізі [3, с. 9].

Для виявлення РНК ВГС використовують метод, який заснований на полімеразній ланцюговій реакції (ПЛР). Даний метод дозволяє виявити HCV на 14-21 день після зараження. Це єдиний достовірний критерій присутності даного вірусу в організмі людини. Виявлення РНК вірусу вважається «золотим» стандартом в діагностиці ВГС. Цей метод є підтвердженням позитивних

результатів виявлення антитіл до білків вірусу. На даний момент для індикації РНК ВГС використовується ПЛР в кількісному та якісному варіанті. Чутливість методу складає 10-50 копій РНК на 1 мл крові. Варто зазначити, що методом полімеразної ланцюгової реакції визначають вірусне навантаження і проводять генотипування вірусу. Для клінічної практики варто вирізняти 5 субтипів ВГС: 1a, 1b, 2a, 2b, 3a [4, с. 36].

На території України переважаючим генотипом є 1 (а і b), що становить близько 75% популяції вірусу, менше зустрічається 3. Решта ж генотипів зустрічаються вкрай рідко. Генотипування необхідно проводити всім хворим перед початком лікування, так як воно відіграє важливу роль у визначенні оптимальної тривалості терапії та прогнозуванні ймовірності відповіді на неї.

Полімеразна ланцюгова реакція дає змогу визначити РНК вірусу гепатиту С не тільки в сироватці крові, а й безпосередньо в тканинах печінки. Це є важливим при доведенні вірусної ролі у формуванні гепатоцелюлярної карциноми у випадку відсутності в сироватці крові антитіл до вірусу і його РНК [5, с. 26].

Таким чином, лабораторна діагностика вірусу гепатиту С дозволяє правильно оцінювати характер захворювання та стан хворого для прийняття рішення про тактику лікування і методи терапії.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Климнюк С.І., Ситник І.О., Широбоков В.П. Практична мікробіологія : навч. посіб. /за ред. В. П. Широбокова, С. І. Климнюка. Вінниця: Нова Книга, 2018. С. 226–230;
2. Сергєєва Т.А., Іванчук І.О. Гепатит С в Україні: епідеміологічна характеристика та оцінка тягаря. *Центр громадського здоров'я МОЗ України*. Київ, 2018. С. 14–15;
3. Дуда А.К., Бойко В.А., Агафонкина И.Н., Яковлева А.В. Вирусный гепатит С: современные возможности диагностики (клиническая лекция). *Актуальна інфектологія*. - 2015.- № 4 (9). С. 9–16;

4. Сокурова А.М. Специфическая лабораторная диагностика вирусных гепатитов. *Педиатр.*- 2014.- № 3. С. 96–100;
5. Кюрегян К.К., Дьяррассуба А., Михайлов М.И. Лабораторная диагностика вирусных гепатитов. *Инфекционные болезни: новости, мнения, обучение.*- 2015. № 2. С.- 26–36.

МУЗИЧНІ КОЛЕКЦІОНЕРИ В СИСТЕМІ СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТКУ АВТОРСЬКОЇ ПІСНІ КИЄВА

Крупа Ю. О.

Аспірант

Київський національний університет культури і мистецтв

м. Київ, Україна

Увага до збереження та систематизації зразків того, чи іншого виду мистецтва є не лише суто організаційним фактором, але являє собою окремий специфічний вид творчості. Оскільки розвиток та поширення авторської пісні припадає на час цензурних заборон та тиску з боку влади, авторська пісня постає в якості неофіційного мистецтва, а відтак, викликає особливий інтерес та попит, що в свою чергу, зумовлює комерційний бік діяльності колекціонерів.

Попередній аналіз специфіки становлення, розвитку та технології поширення авторської пісні зумовлює потребу аналізу основних форм трансляції зразків авторської пісні в широке культурне середовище. Так, стихійність та певна анонімність поширення магнітофонного «саміздату» спричинила появу андеграундної індустрії колекціонерів шансону (колексів), котрі займались виготовленням та поширенням аудіо записів.

Оскільки м. Київ доречно вважати одним з центрів культурних процесів України (іншими центрами прийнято вважати Одесу, Львів, Харків), можливо зробити висновок, що столичні колекціонери володіли максимальним доступом до неофіційного ринку магнітофонного «саміздату». Так, адеграундним осередком поширення записів авторської пісні був відомий чорний ринок “Балка”, де було можливо придбати музичний “дефіцит”, а саме: заборонену західну музику, “блатняк” записи бардів.

Для конкретизації сутності течії музичних колекціонерів в системі авторської пісні України, доречним є звернення до персоналій показових представників

даного напрямку. Звернемось до персоналій меломанів Києва, котрі завдяки творчим зв'язкам з колекціонерами з інших міст мали змогу транслювати музичні новинки (часто заборонені та дефіцитні) з усіх куточків СРСР. Відомими меломанами Києва, котрі своєю діяльністю мали суттєвий вплив на процеси інтеграції авторської пісні Києва є: Олександр Местечкин, Михайло П'ятигорський, Семен Рубчинський, Ігор Шишкін, Фрідріх Ревельсон, Володимир Баранников, Юрій Москаленко, Олексій Ільїнський, та інш.

В період 60-70 років XX століття найбільш авторитетними музичними колекціонерами Києва були Олександр Местечкин та Михайло П'ятигорський. Саме завдяки їх колекціонерській діяльності, яка носила комерційний характер, до Києва потрапляли музичні новинки з усього СРСР.

Діяльність Ігоря Шишкіна як музичного колекціонера розпочалась в 1960-х роках XX століття, де первинні зацікавлення авторською піснею були підкріплені творчим доробком В. С. Висоцького. Така зацікавленість, на нашу думку, зумовлена життєвим паралелізмом В. Висоцького та І. Шишкіна. Оскільки дитинство останнього минуло в повоєнній Москві, де колекціонер проживав на Другій Мещанській вулиці в умовах комунальної квартири, а відтак, рання творчість В. Висоцького була актуальна для І. Шишкіна, адже торкалась тем повсякденного життя та кола інтересів, які стосувались побуту радянського громадянина робітничого класу. З часом вплив творчості В. Висоцького на сферу інтересів І. Шишкіна можна, на нашу думку, пояснити не лише спільністю початкових побутових умов, але і підсвідомим паралелізмом та тяжінням колекціонера до стрімко набираючого популярність В. Висоцького. Так, саме Ігорю Шишкіну належить робота над доббором текстового матеріалу для першого “саміздату” віршів В. Висоцького. Необхідно зауважити об'єм виконаної роботи, де І. Шишкін дібрав та розшифрував з магнітофонних записів (які часто через багаторазове копіювання мали незадовільну якість) більше 250 текстів пісень. Тут важливим є ряд аспектів : те, що дана праця стала першою прижиттєвою збіркою віршів В. Висоцького в СРСР. Попри те, що І. Шишкін народився у Києві, те, що він проживав в Москві та спілкувався з

кастою молодіжної босеми, не дивним є те, що саме Шишкін із усього кола київських колекціонерів шансону був особисто знайомим з Висоцьким, а тому можна зробити висновок про безумовний суттєвий вплив ще андеграундної творчості Висоцького на традиції київської авторської пісні.

Окремої уваги заслуговує колекціонерська діяльність корінного киянина Фрідріха Яковича Ревельсона. На основі зібраних Ф. Ревельсоном записів пісень В. Висоцького в 70-ті роки ХХ століття було розшифровано та надруковано першу в СРСР саміздатзбврку поезій В. Висоцького. Саме завдяки роботі Ф. Ревельсона в типографії київського Горісполкому і було надруковано якісний тираж книги. Саме Ревельсону належить організація нелегальних концертів К. Беляєва, А. Северного, М. Джигурди, О. Розенбаума та інших. В контексті діяльності даного колекціонера важливо визначити їх роль як у підтримці актуальності творчості певних виконавців, так і у процесах формування та популяризації традицій та творчого доробку суто київських. Так, на етапі андеграундного побутування авторської пісні, авторитет колекціонера та зацікавленість тим, чи іншим виконавцем була рушійною силою його подальшого творчого розвитку. Разом з постаттю Фрідріха Ревельсона фігурує персона Олексія Ільїнського, котрий також входив до руху музичних колекціонерів Києва та мав спільну діяльність з Ф. Ревельсоном.

Одним з найбільш поважніших колекціонерів Києва є Володимир Григорович Бранніков. Шансоном колекціонер зацікавився у 70-ті роки ХХ ст та завдякий своїй діяльності був відомим у межах всього колишнього СРСР, зокрема тим, що мав повну добірку творів таких корифеїв напряду авторської пісні як: О. Галіч, В. Висоцький, А. Северний, К. Беляєв. В 1980 роки саме Бранніков виконав функції продюсера для київського барда М. Джигурди.

Постатьвідомого київського колекціонера шансону Юрія Москаленка привертає увагу, передусім, його участю в створенні першої в СРСР друкованої збірки пісень В. Висоцького. Попри участь у видавничій діяльності, Ю. Москаленко зібрав значну кількість унікальних записів зразків авторської пісні, також було зібрано серію платівок “На концертах Висоцького”. Саме Ю. Москаленко

першим розпочав організацію вечорів пам'яті В. Висоцького в Києві, що стало унікальною подією для поціновувачів творчості В. Висоцького.

Так, Семена Григоровича Рубчинського (меломана, продюсера, організатора бардівських фестивалів, керівника Київського театру поезії та пісні) можна визначити як одного з фундаторів київського руху самодіяльної пісні (КСП). Зі студентських років С. Рубчинський брав участь в організації концертів авторської пісні, зберігав та сприяв поширенню зразків “саміздату”, був причетним до спілкування з рухом дисидентів, за що зазнавав тиску з боку партійної спільноти.

Висновки.

Таким чином, звернення до персоналій декількох київських колекціонерів шансону, дозволяє виявити суттєву роль цих людей в системі становлення та розвитку авторської пісні Києва. Так, збирачі андеграунду, блатняка, підпільної пісні, міського романсу, або по-сучасному – шансону, завдяки своїм культурним зв'язкам з колекціонерами осередків авторської пісні колишнього СРСР сприяли не лише комерційному поширенню магнітофонного «саміздату», але і мали суттєвий вплив на розвиток виконавських традицій авторської пісні. Завдяки можливості трансляцій різноманітних за стилістикою та жанрово-сюжетним спрямуванням зразків авторської пісні, можливо: прослідкувати специфіку культурного взаємопроникнення явища, виявити основні гостро соціальні тенденції сюжетного спрямування, в процесі компаративного аналізу показових зразків авторської пісні колишнього СРСР та творів київських бардів різного періоду, виявити стилістичні та сюжетно-соціальні особливості традицій суто авторської пісні Києва.

ВИКОРИСТАНА ЛІТЕРАТУРА:

- 1 Антологія бардовської пісні/ сост. Р. Шипов.- М.: Ескимо, 2007.
- 2 Джигурда Н. Любить по русски- значит падать в небо.../Н. Джигурда.- М.: Ескимо, 2006.
- 3 Петров, Д., Ефимов И., Аркадий Северный — Советский Союз/Д. Петров, И. Ефимов.- Киев: самиздат, 2007
- 4 Розенбаум, А. Бультерьер/ А. Розенбаум.- М.: Вагриус, 2000
- 5 Цыбульский М. Жизнь и путешествия В. Высоцкого/ М. Цыбульский.- Ростов-на-Дону: Феникс, 2005

УДК 581.5 + 631.1:001.76 + 632.9

ІННОВАЦІЇ ІНСТИТУТУ ЗАХИСТУ РОСЛИН НААН ТА ПРОБЛЕМИ ЕКОЛОГІЇ

Круть Михайло Володимирович

к.б.н., с.н.с., пров.н.с.

Гаврилюк Людмила Леонідівна

к. с.-г. н., с.н.с., вчений секретар

Інститут захисту рослин Національної академії аграрних наук України

м. Київ, Україна

Анотація. Дано екологічну оцінку інновацій Інституту захисту рослин НААН. Важливими напрямками екологічно безпечних технологій захисту рослин є використання стійких до шкідників та хвороб сортів рослин, виконання елементів технології вирощування культур на належному рівні, оптимізований хімічний захист рослин, широке використання біологічних засобів.

Ключові слова: інновації, науково-технічна продукція, сільськогосподарські культури, шкідники, збудники хвороб, бур'яни, стійкі сорти, екологічно безпечні технології захисту.

Сільське господарство проявляє негативний вплив на 80% території України. Внесок агропромислового комплексу в забруднення і деградацію навколишнього середовища становить 35–40%, земельних ресурсів – 50, поверхневих вод – 45–50%. Тільки 1 гектар із кожних 10 має задовільний стан. Продуктивність наших ланів порівняно з розвиненими країнами залишається низькою, що великою мірою відображається на продовольчих ресурсах [1, 2].

Найважливішим резервом для отримання додаткових урожаїв сільськогосподарських культур є захист рослин. Та традиційна система захисту із переважним використанням пестицидів часто не є достатньо ефективною.

Тому в нашій та багатьох країнах світу актуальним став розвиток концепції інтегрованого екологізованого захисту рослин [3, с. 27–29].

Інтегрований захист рослин порівняно із хімічним захистом вимагає більш високого рівня його наукового забезпечення, проведення фітосанітарного моніторингу, оперативного прогнозу поширення й шкідливості небезпечних організмів і на підставі цього оптимального планування й здійснення екологічно безпечних захисних заходів. Зважаючи на відмічене, однією із важливіших вимог до створюваної в установах Національної академії аграрних наук України інноваційної продукції, крім її економічності, є екологічність.

Виконуючи програму наукових досліджень «Захист рослин», Інститут захисту рослин НААН розробляє теоретичні основи технології виведення стійких до хвороб та шкідників сортів сільськогосподарських рослин. Здійснення трансферу створених інновацій дозволяє на 3–5 років прискорити процес селекції пшениці із стійкістю до збудників комплексу хвороб, а також є передумовою для селекції на стійкість рослин до шкідників, повної паспортизації сортів та правильного їх використання в інтегрованих системах захисту. Сумісно з іншими установами було створено сорти і гібриди огірка (Сквирський 1/27 F₁), соняшнику (Кий) і пшениці озимої (Деметра, Економка, Миронівська сторічна, МПП Дніпрянка), що характеризуються стійкістю (навіть і груповою) проти збудників хвороб, та понад 20 нематодостійких сортів картоплі. Широке використання в практиці виробництва стійких сортів дозволяє спростити технологію вирощування культур та отримувати високі врожаї за зменшення пестицидного навантаження на агроценоз на 30–50%.

Здійснюється оцінка елементів технології вирощування польових культур (сівозміна, строки сівби, норми висіву тощо) на розвиток шкідливих організмів. Отримані результати досліджень дають підстави рекомендувати виробництву такі заходи, за яких формується задовільний фітосанітарний стан і разом із тим високий врожай покращеної якості.

Розробляються також безпечні заходи хімічного захисту польових культур від шкідників та хвороб. Серед них найбільш ефективною та екологічно

обґрунтованою для захисту сходів є передпосівна обробка насіння інсектицидами та фунгіцидами, за якої порівняно із наземними обробками посівів хімічні препарати використовуються повністю за призначенням, втрати їх у навколишньому середовищі відсутні, а ефективність підвищується. Крім того, розроблено і впроваджено оптимізовану систему хімічного захисту пшениці озимої від сисних шкідників (застосування сумішей інсектицидів різних класів за половинних норм витрати), а також від комплексу хвороб (протруєння насіння препаратом системної дії та обробка посівів фунгіцидами в критичні періоди для розвитку хвороб рослин) та бур'янів (застосування суміші гербіцидів із класів сульфонілсечовини та бензойної кислоти), що дозволило отримати високі врожаї зерна не нижче 3-го класу за зменшення пестицидного навантаження на агроценоз на 20–40%. Вдосконалено існуючі способи оцінки рівня токсичності пестицидів, і тому є можливість більшою мірою отримувати достовірну інформацію про вплив інсектицидів на корисних комах.

Інститутом захисту рослин розроблено комп'ютерну програму прогнозу можливих недоборів урожаїв пшениці озимої, буряків цукрових, кукурудзи, соняшнику, ріпаку, сої, плодових культур як від окремих шкідників, так і їх комплексів. Вона дозволяє в режимі реального часу трансформувати оперативну екологічну інформацію щодо поточного фітосанітарного стану в економічні категорії та визначати економічну доцільність хімічного захисту рослин. Неоціненне значення для мінімізації застосування хімічних засобів в захисті врожаю овочів має також розроблений спосіб короткострокового прогнозування несправжньої борошнистої роси огірка.

З оглядом на потреби ринку в екологічно чистій продукції овочівництва та плодівництва здійснюється пошук ефективних та безпечних захисних заходів проти шкідників та хвороб рослин. Так, вдосконалюючи методи моніторингу шкідників плодового саду, застосовуючи при цьому екологічно безпечні засоби та раціонально використовуючи традиційні інсектициди, можна отримати додаткову продукцію покращеної якості та підвищити екологічну безпеку. Екологічно безпечні технології захисту плодових культур та капусти від

лускокрилих шкідників також можуть ґрунтуватись на застосуванні гормональних, мікробіологічних препаратів та перспективних видів місцевих популяцій трихограми *Trichogramma* sp. Використання мікробіологічних засобів, препаратів азотфіксуючих бактерій самотійно або в сумішах із фунгіцидом, рослинних лектинів та біостимуляторів дає можливість ефективно захистити рослини томатів, огірків, інших овочевих культур та картоплі від найбільш поширених хвороб і тим самим отримати додаткову високоякісну продукцію без шкоди довкіллю.

Важливими досягненнями Інституту захисту рослин НААН в екологічному відношенні є розроблені системи інтегрованого захисту пшениці озимої та ярої, буряків цукрових, ріпаку, овочевих культур закритого ґрунту, високочутливі методи визначення діючих речовин пестицидів у рослинах, ґрунті й воді, системи захисту гіркокаштана звичайного від каштанової мінуючої молі *Cemeraria ohridella* Deschka & Dimić та газонних трав від хвороб. Широке їх впровадження в виробництво дає змогу отримати до 20% і вище додаткового врожаю, зберегти декоративні дерева від загибелі, покращити озеленення газонів, значно зекономити енергоносії та інші матеріальні ресурси, зменшити пестицидне навантаження на агроєкосистему на 20–40%, успішно вирішити різні санітарно-гігієнічні питання.

Науково-технічна продукція Інституту захисту рослин НААН та його мережі (Дослідна станція карантину винограду і плодових культур, Українська науково-дослідна станція карантину рослин) затребувана також відділом карантину рослин Державної служби України з питань безпечності харчових продуктів та захисту споживачів. Її практичне використання дає змогу успішно вирішувати проблеми з виявлення, діагностики та фітосанітарного контролю карантинних шкідників, хвороб рослин та бур'янів. Багато роботи з питань карантину рослин провадиться згідно з вимогами СОТ та ЄС – це розробка нових та гармонізація існуючих національних стандартів серії «Карантин рослин», здійснення аналізу фітосанітарного ризику для обґрунтування Національного переліку регульованих шкідливих організмів та запровадження

фітосанітарних заходів, розробка національних схем аналізу фітосанітарного ризику з дотриманням вимог МКЗР та ЄОЗР, розробка різних методичних рекомендацій.

Інститут захисту рослин НААН впродовж тривалого часу виконував дослідження за програмами наукових досліджень «Сільськогосподарська біотехнологія», «Органічне виробництво сільськогосподарської продукції», а виконавцем ПНД «Картоплярство» залишається й донині. Так, створені в селекційних установах банки генів сортових ресурсів пшениці, тритікале, диких пшениць і їх форм успішно використовуються при створенні високопродуктивних та стійких сортів пшениці. Виявлені в лабораторних та польових умовах численні зразки картоплі з ознаками стійкості до раку можуть послужити селекційним матеріалом при виведенні стійких сортів і цієї культури. Застосування біологічних засобів захисту при вирощуванні зернових культур дозволить підвищити урожайність на 15–20%, отримати екологічно безпечну й конкурентоспроможну продукцію і розширити посівні площі до 25–30% в органічному землеробстві.

Таким чином, інновації Інституту захисту рослин Національної академії аграрних наук України та його мережі мають екологічну спрямованість. Важливі напрями розроблюваних екологічно безпечних технологій захисту рослин – це використання стійких до шкідників та хвороб сортів рослин, виконання елементів технології вирощування культур на належному рівні, оптимізований хімічний захист рослин, широке використання біологічних засобів. Екологічним вимогам відповідає й наукова робота із карантину рослин. Здійснення трансферу створених інновацій в аграрне виробництво буде сприяти успішному вирішенню як локальних, так і глобальних продовольчих, екологічних, медичних та соціальних проблем і разом із тим збереженню нашої Землі для прийдешніх поколінь у своїй неповторній красі.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Дегодюк Є. Г., Дегодюк С. Є. Еколого-техногенна безпека України. – К. : ЕКМО, 2006. – 306 с.
2. Кулаєць М. М., Лучник М. М., Бабієнко М. Ф., Лайко П. А., Витвицька О. Д., Бузовський Є. А., Скрипниченко В. А. Інноваційна діяльність в агропромисловому виробництві // Економіка АПК. – 2010. – № 6. – С. 113–119.
3. Соколов М.С., Монастырский О. А., Пикушова Э. А. Экологизация защиты растений / Под ред. и с предисловием акад. РАСХН В.А.Захаренко. – Пушкино : ОНТИ ПНЦ РАН, 1994. – 462 с.

РАЗВИТИЕ ТВОРЧЕСКОЙ ЛИЧНОСТИ НА ОСНОВЕ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ИНТЕГРАЦИИ ИСКУССТВ В ХОРЕОГРАФИИ

Клюєва Сніжана Дмитрівна

к. ф. н., доцент

Южноукраинский национальный педагогический университет

им. К.Д. Ушинского

г.Одеса, Украина

Аннотация: В статье раскрываются особенности развития творческой личности на основе применения интеграции искусств в хореографи. Охарактеризовано взаимодействие видов искусств и специфика хореографической деятельности. Особенности творческого потенциала личности.

Ключевые слова: личность, искусство, творчество, творческая личность, хореографическое искусство, творческий потенциал.

Вопрос о присутствии у человека творческого начала и потребности в самореализации является актуальным с древних времен и до нашего времени. Творчество является производной реализации индивидом уникальных потенций в определенной области. Естественное желание и потребность человека внести свой вклад во благо общества, а также потребность в самореализации, предоставляет личности возможность прожить прекрасную и полную гармонии жизнь, возможность жить в веках в своих произведениях и наследии оставленном потомкам[5, 116].

Творческий потенциал как социально значимое качество человека является одной из важнейших характеристик личности человека как члена того или иного общества людей, творческой личности. Для развития личности человека такого качества необходима гибкая методология учебного процесса,

основанного на законах интеграции. Это требует внесения изменений и коррекции в концепцию высшего образования, его содержательные компоненты, перехода на принципы фундаментализации и гуманитаризации образования. Интеграция видов искусств, это процесс или действие, имеющее своим результатом целостность, то есть объединение различных видов искусств с целью создания единого целостного образа любого явления, отраженного в искусстве. Интеграция видов искусств в эстетическом развитии возможна потому, что отдельные виды искусства, например живопись, музыка и литература, отражают, изображают один и тот же объект окружающей действительности, но с разных точек зрения, разных, присущими только конкретному виду искусства средствами выразительности, которые интегрируясь, создают целостные образы. Процесс интеграции представляет собой объединение в единое целое ранее разрозненных частей и элементов системы на основе их взаимозависимости и взаимодополняемости. Интеграция является сложным междисциплинарным научным понятием, применяемым в целом ряде гуманитарных наук: философия, социология, психология, педагогика и др. Интеграция содержания образования является одним из средств, эффективных для развития эмоционально-интеллектуальной сферы личности ребенка, к которой относится и эстетическое развитие. В настоящее время процесс интеграции является глобальной тенденцией, характерной для искусства, науки, образования[4, 57].

Хореография - искусство синтетическое, в ней музыка оживает в движении, приобретает осязаемую форму, а движения как бы становятся слышны. Живописность и графичность поз и положений танцоров, красочность костюма связывают ее с живописью, скульптурой. Актерское мастерство танцовщиков превращает танец в театральное действие. Все это позволяет использовать хореографию как средство эстетического воспитания широкого профиля. Специфика хореографии определяется ее разносторонним воздействием на человека. В занятиях хореографией особое внимание уделяется не только развитию ритмической, но и эмоционально-действенной связи музыки и танца.

Музыка - это искусство, в котором идеи, чувства и переживания выражаются ритмично и интонационно организованными звуками. В танце идеи, чувства и переживания выражаются тоже ритмично и интонационно средствами организованной пластики движения[1, 89].

Именно интегрированные занятия по хореографии помогают художнику разнообразить свой внутренний мир, мыслить абстрактно. Занятия хореографии включают в себя интегрированные уроки по МХК, литературы, музыки. Таким образом будущий танцовщик развивает свое образное мышление. Способствуя развитию творческого воображения, пространственно-пластического ощущение идеи, художественно-образного отражения мира, гармонизирует изящную суть человеческой натуры с необъятным миром красоты, добра, целомудрия природы и общества. Хореография живет в непосредственном общении с живописью, скульптурой и графикой, испытывает на себе их влияние и, в свою очередь, влияет на них. Хореография использует элементы изобразительного искусства - цвет, пластика скульптурных форм, эффекты освещения, композиционные структуры. Хореография живет, только тогда, когда исполняется, а живопись и скульптура остаются наследием искусства. Но все это позволяет не разводить в разные стороны эти два вида искусства, а на оборот, связывать их. Взаимодействие изобразительного искусства и хореографии особенно интересна, поскольку позволяет идти от изобразительного искусства к хореографии и на оборот, от хореографии до изобразительного искусства, позволяет непосредственно сталкивать два типа условности. Путь изобразительного искусства лежит от сходств к значениям, тогда как путь хореографического искусства - от значений к сходствам. Между тем, эти два искусства постоянно обращаются к воображению, используют разные варианты изобразительной условности. Каждое искусство владеет своими методами и способами создания художественного образа, но реальная система взаимодействия двух искусств создает определенную целостность, где интересны не столько изобразительное искусство и балет сами по себе, сколько широкие возможности, найденные художниками на границах их

взаимодействий. Хореография высказывает свою мысль преобразованную на чувства и ощущения, наполненные мыслью. Хореография высказывает мысль через драматургию, помещенную в танцевальные действия. Хореография может воплощать интеллектуальное содержание, идейные концепции не меньше чем другие виды искусства, которые не пользуются словом. Достигает этого своими особенными путями, не претендуя на выражения мысли, изложенной в слове, рассказе, и т.д. А раскрывает идеи через передачу внутреннего содержания чувств танцевального действия[5, 54].

Интеграция искусств не тождественна. Она предполагает свободное творческое единство, при котором каждое искусство, приспособиваясь к другим, но сохраняя относительную самостоятельность, обогащает другие, вносит свой вклад в художественное целое.

Общность образной природы создает возможность органического соединения музыки и хореографии в едином художественном целом. Уже самый танец не существует без музыки, которая дает ему эмоциональную и ритмическую основу. В хореографической композиции эта роль музыки становится еще более развитой и значимой. Во взаимодействии с другими искусствами хореография всегда сохранять свое лицо, не растворяться в них, не становиться их рабом, не превращается в их копию или простой дубликат. Не «удержание» в других видах искусств, а обогащение ими, а не подмена хореографии смежными музами, а их свободный творческий союз, не механический конгломерат искусств, а их органический синтез, центром которого является хореография - такие условия наиболее плодотворного развития хореографии[6, 53].

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ:

1. Выготский Л. С. Воображение и творчество / Л.С. Выготский.-М.: Просвещение, - 1991.-189с.
2. Галин А.Л. Личность и творчество / А.Л. Галин .- Новосибирск: Новосиб.кн.изд., 1989.-126с.
3. Громов Е.С. Природа художественного творчества/ Е.С. Громов .-т М.: Просвещение, 1986.- 237с.
4. Пономарев А. Я. Психология творения/ А.Я. Пономарев.- М.: Прсвещение, -1999г.-134с.
5. Пуртова Т. В. Учите детей танцевать/ Т.В. Пуртова.- М.: «Владос», - 2003.-167с.
6. Филатов С. В. От образности слова – к выразительному движению/ С.В. Филатов.-М.: Владос,-1993.-98с.
7. Чудновский В. Э. Воспитание способностей и формирование личности/ В.Э. Чудновский .- М.: «Знание»,- 1986.- 256 с.

**ОКРЕМІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ЛЕКСИКИ НА ПОЗНАЧЕННЯ
ЕМОЦІЙ ТА ЕМОЦІЙНИХ СТАНІВ ЛЮДИНИ В УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ
XIV–XVI СТ.**

Ковалюк Ольга Костянтинівна

викладач

Національний авіаційний університет

м. Київ, Україна

У статті з'ясовано, що одним із продуктивних шляхів розвитку семантичної структури лексем на позначення емоцій та емоційних станів людини в українській мові XIV–XVI ст. було розширення семантичного обсягу лексем за рахунок появи нових значень. Становлення семантичних структур деяких слів відбувалося також шляхом спрощення й переінтеграції значень. Виявлено, що лексичні значення з високим рівнем абстрактності виникали переважно завдяки метафоричним і метонімічним перенесенням.

Ключові слова: внутрішня форма, метафоричні й метонімічні перенесення, полісемія, семантична структура, історико-лінгвістичний аспект, українська мова XIV–XVI ст.

У процесі дослідження лексики на позначення емоцій та емоційних станів людини в українській мові XIV–XVI ст. перед дослідником постає низка складних питань, вирішення яких потребує спеціального лінгвістичного окреслення. Звернення до теоретичних розвідок у галузі історичного мовознавства засвідчує увагу дослідників до вивчення особливостей семантичного розвитку слова в окремі періоди його функціонування (Г. В. Войтів, Л. Л. Гумецька, М. П. Кочерган, Г. В. Межжеріна, В. І. Невойт, В. В. Німчук, В. М. Передрієнко, Г. П. Півторак, Н. В. Пуряєва, В. М. Русанівський, О. О. Тараненко, М. Л. Худаш, І. П. Чепіга та ін.). Це зумовлено тим, що

лексична система української мови давніх періодів – складне утворення, наукове осмислення якого вимагає історико-лінгвістичного аналізу його складових компонентів та їхніх значень.

Мета статті – репрезентувати продуктивні шляхи семантичного розвитку лексем на позначення емоцій та емоційних станів людини в українській мові XIV–XVI ст. Досягнення поставленої мети передбачає виконання таких завдань: представити потенційні можливості семантичної структури лексем на позначення емоцій та емоційних станів людини щодо розширення, звуження та переінтеграції значень; з'ясувати роль метафоричних і метонімічних перетворень у процесі появи мовних одиниць з високим рівнем абстрактності. Джерелом матеріалу слугували різножанрові рукописні та друковані староукраїнські писемні пам'ятки XIV–XVI ст. (більше 200 текстів).

Емоційна лексика є органічною частиною масштабного корпусу абстрактних слів української мови XIV–XVI ст. Дослідження словникового складу староукраїнських писемних пам'яток зазначеного періоду дозволило укомплектувати лексичний депозитарій слів на позначення емоцій та емоційних станів людини, який налічує 207 конститuentів (понад 8 тис. уживань). У своїй сукупності такі мовні одиниці утворюють цілісне лексико-семантичне поле в лексичному фонді української мови XIV–XVI ст., а тому заслуговують на висвітлення власної семантичної історії з особливою увагою до семантичної структури.

Реконструкція семантичної еволюції лексем на позначення емоцій та емоційних станів людини спонукає до аналізу продуктивних шляхів значеннєвого розвитку в аспекті історико-лінгвістичних досліджень. У процесі вивчення діалектичного взаємозв'язку однозначності й багатозначності слова В. М. Русанівський звертає увагу на основні шляхи розвитку багатозначності слова: 1) нове значення виникає разом із відкриттям чи розвитком нової функції предмета; 2) нове значення розвивається на основі зовнішньої схожості предметів, за спільністю їх функцій, за подібністю їх розташування і под.; 3) нове значення постає внаслідок образного зіставлення слів із різних

семантичних сфер [1, с. 65]. На думку дослідника, у першому випадку лексичні значення можуть як зберігати спільний семантичний зв'язок (полісемія), так і втрачати його (омонімія). О. Д. Огуй вважає, що між полісемією та омонімією спостерігається якась «гібридна» чи перехідна група, яка «з'являється тоді, коли дві семантики полісеманта вважаються полісемічними, а третя внаслідок диференціювання стає омонімічною» [2, с. 106]. Протилежної думки дотримується В. І. Абаєв, який переконує, що між цими явищами немає жодних перехідних видів. Їх змішування було можливим лише тоді, коли історико-лексикологічні й етимологічні знання перебували на такій початковій стадії, що часто укладачі словників не могли з'ясувати, де різні слова, а де різні значення одного слова [3, с. 33].

Виділені В. М. Русанівським другий і третій шляхи розвитку багатозначності слова пов'язані з метонімічними та метафоричними перенесеннями. Лексеми на позначення емоцій та емоційних станів людини метонімічно виникають від «назв якихось «емоціогенних» предметів, явищ, життєвих ситуацій, подій, що не залишають людину байдужою, неодмінно викликають у неї ті чи інші переживання» [4, с. 26]. Матеріал показав, що, наприклад, внутрішня форма іменника боязнь «боязнь, страх» пов'язана з вихідним значенням «бити» [5, с. 242], лексеми жаль «жаль, шкода» – із семантикою «колоти, жалити, біль, тортури, смерть» [6, с. 186], слова соромь «почуття сильного збентеження, зніяковіння» – з лексичним значенням «турбота, досада, образа; мука, біль» [7, с. 357] тощо. Припускаємо, що цілком виправданим є семантичний розвиток досліджуваних лексем за рахунок такого метонімічного перенесення: “болісні фізичні відчуття” → “найменування емоцій”.

Аналіз етимологічних витоків окремих слів переконує в тому, що поповнення слів на позначення емоцій та емоційних станів людини відбувається й за рахунок метафоричних перенесень. Так, скажімо, внутрішня форма іменника горе, який у XIV–XVI ст. позначає душевні переживання, печаль, смуток, семантично пов'язана зі значенням «горіти» [8, с. 565], слова печаль «печаль, журба» – з давнім значенням «пекти» [9, с. 363] тощо. На підставі наявних

етимологічних тлумачень ми сформулювали таку модель метафоричного перенесення: “позначення високотемпературних процесів” → “найменування емоцій”. «Без метафори й метонімії, – пише Ю. І. Гамаюнова, – не існувало б лексики «невидимого світу», оскільки психічні процеси і явища (позначення психічної діяльності людини, етичних і моральних категорій, соціальних категорій) практично ніколи не виражаються прямо, а завжди уподібнюються до чогось» [10, с. 27].

В аспекті лексичної полісемії вважаємо за доцільне згадати про потенційні можливості семантичної структури слова щодо розширення або звуження. За словами С. В. Семчинського, «семантичні границі слова не є безмежними, хоч вони й дуже еластичні. Значення слова не може перейти в будь-яке інше, бо на сторожі цього стоїть мовна структура, яка спрямовує семантичні процеси в певні форми. Нове значення слова обов’язково пов’язане з попереднім його значенням і таким чином семантична структура слова є певною ієрархією значень не лише з синхронічного погляду, але й діахронічного» [11, с. 122].

Розширення, або ускладнення, семантичної структури слова полягає в тому, що в новому вживанні слово охоплює більше коло понять (уявлень), тобто може бути вжите як засіб називання ширше, ніж раніше. Так, іменник боязнь в українській актовій мові XIV–XV ст. фігурує лише зі значенням «боязнь», а вже з XVI ст. починає семантизувати «благоговіння, святобливість». Таким чином, моносемічне слово боязнь перетворилося на двозначне, тобто відбулося розширення його семантичної структури.

Розвиток семантичної структури багатозначного слова здійснюється також шляхом її звуження, або спрощення, унаслідок якого слово втрачає частину значень. У випадках звуження обсягу значень слово набуває більш вузького, ніж раніше, смислу, обмежується коло предметів, дій і под., які можуть бути ним названі. Наприклад, укладачі історичних словників за реєстровим словом беда закріплюють такі значення: «біда, лихо, нещастя, горе», «турбота, клопіт», «кривда, зло», «труднощі, нестаток, злидні», «(важкі, обтяжливі обов’язки) тягар», «бідність, убогість», «у знач. виг. (вживається для вираження душевних

страждань, викликаних горем, лихом) біда, горе» [12, с. 142–143]. На сьогодні ж активно функціонують у мові тільки два значення: «нещаслива пригода, подія, що завдає кому-небудь страждання; нещастя, лихо», з приміткою заст. «провина, шкода» [13, с. 176]. Спостерігаємо зміну семантичної структури із семикомпонентної на двокомпонентну.

У семантичній структурі слова з часом може відбутися переінтеграція значень. Так, складний значеннєвий розвиток пройшла семантична структура іменника гроза, який у текстах XI–XIII ст. фігурував зі значеннями «ужась», «гроза» [14, стб. 595]. Прямим номінативним значенням цієї лексеми було значення «ужась». У XIV ст. досліджуваний субстантив функціонує вже зі значеннями «карність, суворість, дисципліна», у XV ст. – «страх, тривога, перестрах» [15, с. 610]. Як бачимо, у процесі розвитку семантичної структури слова гроза відбулися такі зміни: втрачено лексичне значення «гроза» – засвідчуємо спрощення; пряме номінативне значення «ужась», зазнавши певних змін («страх, тривога, перестрах»), перетворилося на похідне – відбулася переінтеграція; водночас розвинулося нове значення «карність, суворість, дисципліна», яке в результаті стало прямим номінативним, – спостерігаємо ускладнення структури. У XVI – п. пол. XVII за словом гроза зафіксовано значення «те саме, що загроза (гроженя)», «суворість; кара, мука» [16, с. 89–90]. Наведене свідчить про переінтеграцію значень: семантичне наповнення «суворість; кара, мука» втрачає статус прямого номінативного значення, а нове значення «те саме, що загроза (гроженя)» функціонує як основне. Звертаємо увагу, що протягом наступних століть семантична структура лексеми гроза знову зазнала змін. На сучасному етапі розвитку української мови іменник гроза вживається зі значеннями: «грім і блискавка з дощем або градом, що перев. супроводяться великим вітром», «бурхливі події, що відбуваються в суспільстві», «лихо, небезпека, катастрофа і т. ін., що загрожує кому-небудь», «те, що викликає, наводить страх, жах» [17, с. 173]. Така «складність семантичної структури слова, – пояснює С. В. Семчинський, – не може бути його вадою у лексичній системі мови, бо різноманітні зв'язки роблять його

більш стійким порівняно зі словами простої семантичної структури» [18, с. 123].

Отже, зміни в семантичній структурі лексем на позначення емоцій та емоційних станів людини в українській мові XIV–XVI ст. відбувалися здебільшого за рахунок її розширення (ускладнення), появи нових значень, відтінків, периферійних сем. Найчастіше семантичний розвиток таких слів проходив шлях від конкретного значення до абстрактного за узагальненою схемою «конкретне, матеріальне» → «абстрактне, психічне». Емоційні значення з притаманним їм високим рівнем абстрактності виникали переважно завдяки метафоричним і метонімічним перенесенням. Семантичні структури окремих слів зазнали спрощення й переінтеграції значень.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Русанівський В. М. Структура лексичної і граматичної семантики / В. М. Русанівський. – К. : Наукова думка, 1988. – 236 с.
2. Огуй О. Д. Полісемія в синхронії, діахронії та панхронії: системно-квантитативні аспекти полісемії в німецькій мові та мовах Європи / О. Д. Огуй. – Чернівці : Золоті литаври, 1998. – 370 с.
3. Абаев В. И. О подаче омонимов в словаре / В. И. Абачев // Вопросы языкознания. – 1957. – № 3. – С. 31–43.
4. Селігей П. О. Внутрішня форма назв емоцій в українській мові / П. О. Селігей // Мовознавство. – 2001. – № 1. – С. 24–33.
5. Етимологічний словник української мови : у 7 т. – К. : Наукова думка, 1982. – Т. I : А–Г. – 632 с.
6. Етимологічний словник української мови : у 7 т. – К. : Наукова думка, 1985. – Т. II : Д–Копці. – 572 с.
7. Етимологічний словник української мови : у 7 т. – К. : Наукова думка, 2006. – Т. V : Р–Т. – 704 с.
8. Етимологічний словник української мови. Зазнач. праця. – Т. I : А–Г. – 632 с.

9. Етимологічний словник української мови : у 7 т. – К. : Наукова думка, 2003. – Т. IV : Н–П. – 656 с.
10. Гамаюнова Ю. И. Историко-этимологическое исследование названий эмоций в русском языке XI–XVII вв. (семантический и лингвокультурологический аспекты) : дис. ... канд. филол. наук : спец. 10.02.01 «Русский язык» / Ю. И. Гамаюнова. – Барнаул, 2003. – 225 с.
11. Семчинський С. В. Семантична інтерференція мов: на матеріалі слов'яно-східнороманських мовних контактів / С. В. Семчинський. – К. : Вища школа, 1974. – 256 с.
12. Словник української мови XVI – першої половини XVII ст. : у 28 вип. / НАН України, Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича ; ред. Д. Гринчишин, Л. Полюга. – Львів, 1996. – Вип. 3 : Б–В. – 252 с.
13. Словник української мови : в 11 т. – К. : Наукова думка, 1970. – Т. I : А–В. – 799 с.
14. Срезневський И. И. Словарь древнерусского языка : в 3 т. – Репринтное изд. / И. И. Срезневський. – М. : Книга, 1989. – Т. I. – Ч. 1. : А–Д. – 808 с.
15. Історичний словник українського язика / за ред. проф. Є. Тимченка. – Х. ; К. : Держ. вид-во України, 1930. – Т. I : А–Ж. – Зошит 2 : Г–Ж. – Українська Радянська Енциклопедія, 1932. – 947 с.
16. Словник української мови XVI – першої половини XVII ст. : у 28 вип. / НАН України, Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича ; ред. Д. Гринчишин, Л. Полюга. – Львів, 2000. – Вип. 7 : Г–Д. – 256 с.
17. Словник української мови : в 11 т. – К. : Наукова думка, 1971. – Т. II : Г–Ж. – 550 с.
18. Семчинський С. В. Зазнач. праця. – 256 с.

БЕЗПЕЧНІСТЬ ПЛАВЛЕНИХ СИРІВ

Ковальчук Тетяна Іванівна

к.с.-г.н., доцент

Поліський національний університет

м.Житомир, Україна

В статті проаналізовано основні показники, які визначають безпечність плавлених сирів. Досліджені зразки плавлених сирів характеризуються визначеними показниками, властивими кожному окремому виду, а також відповідають вимогам стандарту за радіологічними та хіміко-токсикологічними показниками.

Ключові слова: плавлені сири, токсичні елементи, антибіотики, радіонукліди, пестициди, мікотоксини, гормони.

Постановка проблеми. Харчові продукти віддзеркалюють стан навколишнього середовища. Останнім часом внаслідок інтенсивного розвитку промисловості та транспорту, хімізації сільського господарства, забруднення навколишнього середовища досягло критичного рівня. Більшість території України забруднено іонами важких металів через надмірні викиди промислових підприємств та радіонуклідами після аварії на Чорнобильській АЕС. Ці елементи являють собою неабияку небезпеку для здоров'я людей, особливо дітей. Відомо, до 70% шкідливих речовин людина отримує через харчові продукти та воду, тому забезпечення споживачів доброякісними продуктами сприяє значному покращанню здоров'я населення, збереженню його генофонду.

Серед найнебезпечніших речовин, що потрапляють у молоко та інші харчові продукти внаслідок різноманітних порушень виробничої діяльності людини, виділяють такі: пестициди(фосфорорганічні і хлорорганічні сполуки); радіоактивні ізотопи (цезій, стронцій); мікотоксини (афлатоксин В₁, М₁);

антибіотики (стрептоміцин, пеніцилін); токсичні елементи (свинець, кадмій, ртуть).

Враховуючи екологічну ситуацію, що склалася в Україні, проблема створення харчових продуктів профілактичної направленості, які виводять радіонукліди і солі важких металів, є особливо актуальною. Певну роль у профілактичному раціоні харчування можуть відігравати плавлені сири.

Метою роботи є перевірка відповідності зразків плавлених сирів з наповнювачами за вмістом антибіотиків, радіологічних показників, пестицидів, токсичних елементів, мікотоксинів та гормонів.

В зв'язку з цим було визначено наступне завдання:

- визначити якість плавлених сирів з різними наповнювачами за основними показниками безпечності.

Результати досліджень. УкрпродуктГруп – ведучий виробник брендової молочної продукції, яка успішно реалізується в Україні і на зовнішніх ринках понад 20 років. Асортимент продукції, яку сьогодні виробляє компанія під торговими марками «Наш Молочник», «Молендам», «Наш сирок», «Народний продукт», складає понад 100 найменувань, із них сирів твердих понад 20 найменувань, сирів плавлених понад 30. Компанія входить в ТОП -3 виробників плавлених сирів, в ТОП – 5 компаній виробництва масла та спредів. Останніми роками підприємство суттєво збільшило обсяги виробництва сирів твердих, сирів плавлених, а також іншої продукції і працює над розширенням асортименту та покращенням якості продукції.

На виробництві впроваджена система управління якістю продукції ISO9001, ISO22000, ISO/TS22002, що гарантує високу якість продукції.

Сири випускаються різної жирності, з різними наповнювачами. В якості сировини для виробництва плавлених сирів використовують різні сичужні та кисломолочні сири, масло, асортимент спецій, біологічно активні добавки. Плавлені сири виробляються згідно ДСТУ 4635:2006 «Сири плавлені. Загальні технічні умови».

Безпечність і якість харчових продуктів тісно взаємопов'язані і особливо важливі для розробки нових видів плавлених сирів та сирних продуктів.

Для проведення дослідження були відібрані зразки плавлених сирів з наповнювачами, а саме: сири плавлені з наповнювачами та ароматом «Галицький», «З наповнювачем та ароматом бекону», «З наповнювачем та ароматом грибів», «З шинкою», «Гауда».

Основні показники безпечності досліджених зразків плавлених сирів з різними наповнювачами наведені в таблиці 1.

Таблиця 1

Показники безпечності плавлених сирів з наповнювачами

Найменування показника та одиниці вимірювання	МДР за нормативним и документами	Результати досліджень	Позначення НД на метод випробувань	Відмітка про відповідність
Антибіотики				
Масова частка антибіотиків тетрациклінової групи, од/г	Не допускається <0,01	Не виявлено <0,01	МВ 3049 - 84	Відповідає
Масова частка стрептоміцину, од/г	Не допускається <0,5	Не виявлено <0,5	МВ 3049 - 84	Відповідає
Масова частка пеніциліну, од/г	Не допускається <0,01	Не виявлено <0,01	МВ 3049 - 84	Відповідає
Радіологічні показники				
Вміст Cs-137, бк/кг	100	6,46±7,08	МВІ 40090.3Н700	Відповідає
Вміст Sr-90, бк/кг	20	0±1,01	МВІ 40090.4Г006	Відповідає
Пестициди				
Масова частка ГХЦГ альфа-ізомеру, мг/кг	Не більше 1,25	<0,039	ДСТУ EN1528-1-3-2002	Відповідає
Масова частка ГХЦГ бета-ізомеру, мг/кг	Не більше 1,25	<0,017	ДСТУ EN1528-1-3-2002	Відповідає
Масова частка ГХЦГ гама-	Не більше 1,25	<0,018	ДСТУ EN1528-1-3-	Відповідає

ізомеру, мг/кг			2002	
Масова частка ДДТ, мг/кг	Не більше 1,0	<0,089	ДСТУ EN1528-1-3-2002	Відповідає
Масова частка ДДД, мг/кг	Не більше 1,0	<0,087	ДСТУ EN1528-1-3-2002	Відповідає
Масова частка ДДЕ, мг/кг	Не більше 1,0	<0,017	ДСТУ EN1528-1-3-2002	Відповідає
Токсичні елементи				
Масова частка свинцю, мг/кг	Не більше 0,3	0,173	ГОСТ 30178-96	Відповідає
Масова частка кадмію, мг/кг	Не більше 0,2	0,042	ГОСТ 30178-96	Відповідає
Масова частка ртуті, мг/кг	Не більше 0,02	<0,004	ГОСТ 30178-96	Відповідає
Масова частка міді, мг/кг	Не більше 4,0	1,15	ГОСТ 30178-96	Відповідає
Масова частка цинку, мг/кг	Не більше 50,0	18,56	ГОСТ 30178-96	Відповідає
Мікотоксини				
Афлатоксин В1, мг/кг	Не більше 0,001	<0,00081	МВ 2273-80	Відповідає
Афлатоксин М1, мг/кг	Не більше 0,0005	<0,0004	МВ 2273-80	Відповідає
Гормони				
Діетилстильбестрол, мг/кг	Не допускається	<0,00046	ПВ 5.4-7	Відповідає
Естрадіолу 17 В, мг/кг	<0,0002	<0,00018	ПВ 5.4-6	Відповідає

Дані таблиці свідчать, що сири плавлені з наповнювачами та ароматом «Галицький», «З наповнювачем та ароматом бекону», «З наповнювачем та ароматом грибів», «З шинкою», «Гауда» за вмістом гормонів відповідає МБТ №5061-89; сири плавлені з наповнювачами та ароматом «Галицький», «З наповнювачем та ароматом бекону», «З наповнювачем та ароматом грибів», «З шинкою», «Гауда» за вмістом антибіотиків, мікотоксинів, токсичних елементів, за радіологічними показниками, хіміко-токсикологічними показниками відповідає п.2.4. «Обов'язкового мінімального переліку досліджень сировини,

продукції рослинного та тваринного походження...» від 18.11.03 №87. Відповідно до цього обрані зразки плавлених сирів з наповнювачами можуть бути реалізовані по Україні і за її межами при умові дотримання умов чинного законодавства країни та правил транспортування, зберігання, згідно нормативних документів.

Таким чином харчові продукти повинні бути безпечні для організму людини. У них неприпустимі отруйні продукти, шкідливі мікроорганізми або продукти їх життєдіяльності, а також солі важких металів, токсини, в дозах, що заподіюють шкоду здоров'ю. Безпека харчової продукції та продовольчої сировини є однією із вирішальних складових економічної безпеки кожної держави і визначається спроможністю країни ефективно контролювати виробництво й ввезення безпечного та якісного продовольства на загальновизнаних у світі засадах.

Висновки

1. Нинішню екологічну ситуацію, стан харчування і здоров'я населення України провідні вчені оцінюють як загрозливі для національної безпеки чинники. У такій ситуації підвищення якості і безпечності харчових продуктів є одним із найважливіших і пріоритетних завдань держави. Щоб встановити, забезпечувати і підтримувати необхідний рівень якості продукції і, таким чином, забезпечити її конкурентоспроможність, українські підприємства дедалі частіше звертаються до досвіду закордонних країн щодо методології управління якістю.

2. Найефективнішим методом забезпечення якості та безпечності харчової продукції нині у світі визнано систему НАССР (Hazard Analysis Control Critical Points - аналіз ризиків у контрольних критичних точках). Це науково обґрунтований, раціональний і систематичний підхід до ідентифікації продукції, оцінювання та контролю ризиків, які можуть виникнути під час виробництва, перероблення, зберігання та використання харчових продуктів. Принципи системи НАССР рекомендовано до практичного застосування

Комісією Codex Alimentarius і є обов'язковими для країн ЄС на всіх харчових підприємствах.

ЛІТЕРАТУРА

- 1.Сердюк А.М. Екологіогієнічні проблеми харчування // Журнал Академії медичних наук України. - 2002. - Т.8. - № 4. - С. 677-684.
- 2.ДСТУ 4635:2006 «Сири плавлені. Загальні технічні умови».

**ОРГАНІЗАЦІЯ ДИСТАНЦІЙНОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ
ПАНДЕМІЇ COVID-19: ДОСВІД КАФЕДРИ ІНОЗЕМНИХ МОВ ЛТЕУ**

Ковалик Наталія Василівна

к. філол.н., доцент

Львівський торговельно-економічний університет

м.Львів, Україна

Анотація: Ще кілька місяців тому більшість викладачів вищих навчальних закладів України були переконані, що швидко, а головне, ефективно організовувати дистанційне навчання зможуть далеко не всі. Якщо для багатьох світових вишів дистанційний формат навчання не був чимось абсолютно новим, більшість вітчизняних викладачів змушені були починати фактично «з нуля». Деструктивні емоційні впливи, пов'язані із самою пандемією, помножилися на психологічне напруження від докорінної зміни робочого укладу. Перехід на дистанційне навчання, спричинений карантинними заходами безпеки, був для усіх неочікуваним, стресовим й проблематичним. Втім, оголошена пандемія стала насправді потужним реактивом для того, аби почати ефективно діяти на незнайомих платформах. Як показує карантинна практика, педагоги не лише швидко опанували нові методи і прийоми навчання, а й досить успішно використовують при цьому сучасні технології, забезпечуючи належний рівень засвоєння навчальних дисциплін студентами.

Ключові слова: дистанційне навчання, дистанційне адміністрування, Веб-центрі ЛТЕУ, платформа Zoom, освітня онлайн-платформа MyEnglishLab.

Ще донедавна викладачі кафедри іноземних мов Львівського торговельно-економічного університету (Україна) лише експериментували з елементами дистанційного навчання, доповнюючи ними, як правило, звичні аудиторні практичні заняття у формі індивідуальної (самостійної) роботи студентів. Але,

практично одразу, з початком офіційно оголошеного карантину в Україні, 12 березня 2020 року, нам вдалося швидко адаптуватися, завдяки запозиченому та власному досвіду онлайн навчання, дистанційному адмініструванню, а також дякуючи професіоналізму й злагодженості нашої кафедральної команди.

Карантин – не канікули! Це твердження стало чи не одним з найактуальніших сьогодні, адже як ніколи раніше, відображає сутність онлайн навчання у період вимушених карантинних заходів. Пандемія COVID-19 стала таким собі “*Black Swan Event*” не лише для української освітньої системи, а й для освіти у глобальному сенсі.

Про нові освітні можливості. Віддалена робота не є новинкою для викладачів іноземних мов, радше це єдиний вихід з ситуації яка склалася, хоча навіть за змоги навчати віртуально принаймні частково, багатьох зупиняло, напевно, упередження, інерція, консерватизм, або ж страх змін. Навчання онлайн відкриває безліч можливостей не лише у період карантину, а й для майбутнього формату освіти загалом – це певна трансформація від «комфортної та звиклої аудиторії» до глобальнішого бачення методів та форм надання освітніх послуг. Освіта після «самоізоляції» буде змушена стати іншою, це безумовно!

Про знані та нові онлайн-платформи. Викладачі кафедри іноземних мов ЛТЕУ ще з 2014 року практикують віддалену роботу зі студентами працюючи у *Веб-центрі ЛТЕУ* за самостійно розробленими дистанційними курсами (ДК) навчальних дисциплін які вони читають (а це ДК з англійської, німецької, французької, іспанської, латинської, польської та чеської мов). Окрім цього, викладачами активно застосовуються й інші доступні портали та сервіси для перевірки виконання студентами різних видів робіт при вивченні іноземної мови, а саме: для перевірки письмових завдань використовуються додатки *Viber, WhatsApp, Telegram*; персональна електронна пошта викладача на яку студенти надсилають як правило відскановані (сфотографовані) матеріали із виконаними вправами та завданнями, або тематичними презентаціями у форматі *PowerPoint* тощо.

Враховуючи специфіку кафедри, викладачі іноземних мов зобов'язані зосереджувати свою увагу на навчанні усного мовлення, тому, напевно цінним виявився досвід роботи із застосуванням знаних веб-сервісів для проведення відео конференцій та онлайн зустрічей – *Skype, IMO, FaceTime* тощо.

Про онлайн-платформу Zoom. Справжньою «карантинною» знахідкою для нашої кафедри стала комунікаційна платформа *Zoom*, яка дозволяє організовувати онлайн зустрічі для різної кількості студентів та викладачів; організовувати спільні чати для переписки і обміну матеріалами; проводити онлайн зустрічі з відео високої якості й запрошувати до 100 учасників (у безкоштовній версії, платна дозволяє збільшувати кількість учасників і спікерів); записувати як свої звернення, так і спільні розмови; під час онлайн зустрічей можна демонструвати матеріали на робочому столі свого ПК, смартфона чи планшета; можна проводити необмежену кількість онлайн зустрічей, хоча в безкоштовній версії кожна з них може тривати не довше 40 хвилин; зустрічі можна планувати і заздалегідь запрошувати учасників тощо. До слова, практично відразу, з моменту введення карантину, викладачі кафедри іноземних мов запровадили так звані “*40min Zoom Talking Sessions*” на яких вони разом зі своїми студентами мають змогу дискутувати в онлайн режимі за заздалегідь анонсованими темами.

Про онлайн-платформу MyEnglishLab. Ще однією «карантинною» знахідкою поділилися з нами наші партнери «*Міжнародний освітньо-методичний центр «Dinternal Educational»* та компанія «*Dinternal Books – Львів*» – можливістю випробувати нову запатентовану онлайн платформу компанії *Pearson*, яка пропонує викладачам та студентам ЛТЕУ систему комплексного навчання у форматі *Blended Learning*, на якій відкрито доступ до усіх видань найзатребуваніших підручників компанії *Pearson*.

Про досвід під час карантину. Досвід переформатування до нових реалій неможливий без команди однодумців, котрі не лише підтримують нові освітні ініціативи, але й поділяться власними напрацюваннями! Тому викладачі кафедри постійно на зв'язку один з одним, консультують один одного щодо тих

чи інших опцій, які пропонує кожна нова онлайн-платформа. А для більшої ефективності у прийнятті спільних рішень під час карантину з'явилося та успішно працює традиційне щотижневє “*40min Zoom Department Meeting*” – тестуємо нові онлайн платформи не лише у навчанні, але й в адмініструванні теж!

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Наказ МОН України від 16 березня 2020 року № 406 «Про організаційні заходи для запобігання поширення коронавірусу COVID-19». [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <file:///C:/Users/pc/Downloads/5e6fac624019c419382889.pdf>
2. Чотири сервіси, які допоможуть організувати дистанційне навчання. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://nus.org.ua/articles/chotyry-servisy-yaki-dopomozhut-organizuvaty-dystantsijne-navchannya/>

КУЛЬТУРНО-РОЗВАЖАЛЬНИЙ КОМПЛЕКС

Козак Наталія Федорівна

кандидат архітектури, доцент

Єфіменко Валентина Вікторівна

Студентка кафедри архітектурно-проектної справи

відокремленого структурного підрозділу «інститут інноваційної освіти

Київського національного університету будівництва і архітектури»

м. Київ, Україна

Вступ. Безцінне місце в житті кожної людини займають: сім'я, робота, побут і вдосконалення, як особистості. Завдяки цим аспектам людина повною мірою відчуває вплив таких цінностей як культура, розваги і відпочинок.

Ключові слова: культурно-розважальний комплекс, будівля, забудова, розваги, культура, дослідження.

Задоволення потреб особистості, доступність культурних та розважальних закладів є для людини індикатором її місця у соціумі та саморозвиток, а для суспільства – показником розвитку країни в цілому та її соціально-культурної сфери.

Наразі культура і освіта, відпочинок і розваги це розділені ланки соціально життя та сучасного будівництва.

Культурно-розважальний комплекс – це багатофункціональне місце скупчення різних функціональних приміщень, призначених для проведення дозвілля та відпочинку всіх соціальних та вікових груп населення з наданням їм можливостей участі в культурних процесах, а також театральнo-концертної діяльності в спеціально обладнаних залах.

Важливим чинником для проектування слугує наявність розвиненої інфраструктури території. Доцільно визначити напрямки просторового розвитку даного об'єкта. Актуальність теми дослідження визначається

відсутністю досліджень за даною тематикою. Саме тому виникає необхідність реформування нормативного забезпечення об'єктів. Існуючий стан об'єктів свідчить про занедбаність будівель, відсутність функціональних приміщень, вузькопрофільне направлення та необхідність реновації та модернізації як конструктивної частини так і наукової, вирішення проблеми багатофункціональності.

Багатофункціональність на даному етапі розвитку проектування є невід'ємною частиною багатьох типів громадських закладів, зокрема культурно-розважальних комплексів.

Мета дослідження. Досліди нормативну базу культурно-розважальних закладів, визначити архітектурно-планувальні особливості.

Завдання дослідження. Визначити основні об'ємно-просторові та архітектурно-планувальні рішення серед аналогів. Застосувати інформацію в проектуванні культурно-розважального комплексу багатофункціонального призначення

Об'єкт досліджень – культурно-розважальний комплекс.

Предмет дослідження – багатофункціональний культурно-розважальний комплекс.

Методи дослідження. У роботі використані методи:

аналізу - типологічного, функціонального, економічного, візуального;

синтезу – прийомами komponування цілісної системи архітектурного об'єкта і засобами гармонізації об'єкта проектування з навколишнім середовищем

Наукова новизна одержаних результатів:

- обґрунтовано багатофункціональний культурно-розважальний комплекс;
- сформульовано основні принципи архітектурно-планувальної організації закладів культури та розваг;
- отримано подальший розвиток рекомендації щодо прийомів удосконалення об'ємно-просторових та архітектурно-композиційних рішень

Культурно-розважальний комплекс є новим типом громадських будівель, проектування якого ускладнено через відсутність розробок із типології. Як

наслідок актуальним є проведений у цій роботі аналіз світового досвіду проектування КРЦ та формування типології з урахуванням їхньої включеності до загальної системи.

Дана проблема не достатньо опрацьована у вітчизняних дослідженнях, тому постає актуальність теоретичних досліджень даного типу споруд.

При цьому необхідно визначити архітектурно-планувальні проблеми та особливості, проектування даних об'єктів, врахувати особливості розвитку даних об'єктів.

Результати й обговорення. Продукт даних даних досліджень проектування багатофункціональний культурно-розважальний комплекс у місті Києві.

Висновки. На основі проведеного аналізу літературних джерел та аналізу закордонного і вітчизняного досвіду проектування, визначено, що будівництво громадських будівель та культурно-видовищних закладів на основі визначених типів планувань, об'ємів та місця розташування є базою для створення культурно-розважальний комплекс. Проведено структурний аналіз існуючих статей та теоретичних досліджень, який дав змогу виявити основні поняття, їхній склад та зробити висновки щодо принципів, типів та форм багатофункціональних культурно-розважальний комплекс. .

ОСНОВНІ НЕДОЛІКИ ПОДАТКОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

Науковий керівник:

Кожем'яко Наталія Володимирівна

Студент:

Петрук Юрій Сергійович

Ірпінського державного коледжу економіки та права

м.Ірпінь, Україна

В умовах розвитку ринкової економіки України та процесів євроінтеграції нашої держави виникає потреба перегляду особливостей функціонування податкової системи України. Хоча на сьогоднішній день було проведено багато реформ, але проблеми все ще виникають щодо ефективності функціонування податкової системи України, зумовлені недосконалістю законодавства України та неактуальними підходами підходами стосовно справляння податків.

Згідно ПКУ податкова система – це сукупність податків, зборів, інших обов'язкових платежів і внесків до бюджету України державних цільових фондів, які діють у встановленому законом порядку[1].

Проблема побудови ефективної податкової системи – одна з найбільш актуальних в Україні. Її вирішення має здійснюватися шляхом вивчення та аналізу як існуючої в Україні законодавчої бази, так і накопиченого в світі досвіду в сфері оподаткування.

Основними недоліками податкової системи України є наступні:

– серйозним недоліком є недосконалість та нестабільність законодавства. Питання оподаткування все ще регулюється підзаконними нормативними документами, постанови Кабінету Міністрів, Указами Президента. Податкове законодавство має схожість з європейським законодавством, але тільки в назвах податків. Неоднозначність тлумачення податкового законодавства негативно впливає на діяльність суб'єктів господарювання, знижує привабливість національної економіки для іноземних інвесторів; система митно-тарифного

регулювання не дозволяє оперативно реагувати на зміни кон'юнктури світового ринку, а також на торговельних режимів в інших державах та структури економіки в Україні; складна система адміністрування (середній час витрачений на підготовку, подання звітності та сплати податків в Україні складає 350 год., у той час як у середньому по Європі і Центральній Азії 232,7 год.)[2,с.44].

витрати на адміністрування окремих податків вищі, ніж доходи бюджету, отримані під час їх

збирання; податки в Україні не є інструментом підвищення конкурентоспроможності держави. Це проявляється у тому, що система формування державних надходжень має в основному фіскальний характер, а регулююча функція податків не орієнтована на стабільне економічне зростання. Цей недолік значно знижує рівень конкурентоспроможності національної податкової системи серед країн ЄС[3,с.16].

Таким чином, поточними проблемами реалізації податкової політики в Україні залишаються складність і суперечливість податкового законодавства, запровадження численних змін до податкового законодавства, надмірне податкове навантаження платників податків, скорочення ділової активності суб'єктів господарювання, численні конфлікти між контролюючими органами у сфері оподаткування та платниками податків, значна тінізація економіки тощо. Намір України інтегруватися в Європейський економічний і політичний простір зумовлює необхідність не лише адаптації національного законодавства до вимог ЄС, але і його гармонізації та об'єднання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ІНФОРМАЦІЇ:

1. Податковий кодекс України от 02.12.2010 року № 2755-VI [Електронний ресурс]. <http://zakon2.rada.gov.ua>
2. Артеменко Ю.А., Вертелецька Я.Ю. Проблеми реформування податкової системи України / Ю.А. Артеменко // Економіка і регіон. – 2012. – № 2(17). – С. 119-121.
3. Василевська Г.В. Податкова політика у регулюванні економічного зростання / Г.В. Василевська // Фінанси України. – 2012. – № 2. – С. 39-43.
4. Податкова реформа – виклик для України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.bnwes.inf>

НАВЧАННЯ КОРИСТУВАННЯ СЛОВНИКОМ ПІД ЧАС ЗАНЯТЬ З УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЯК ІНОЗЕМНОЇ

Коновальчук Надія Олександрівна

Ст. викладач

Кафедра мовної підготовки

Запорізький державний медичний університет

Анотація: У статті розглядаються основні типи та форми словників, що використовуються під час аудиторних занять та самостійної роботи, їхні переваги та недоліки, обґрунтовується необхідність навчання студента роботи зі словником та його методи під час вивчення української мови як іноземної студентів-нефілологів.

Ключові слова: словники, перекладний словник, граматичний словник, тлумачний словник, навчання, робота зі словником.

Робота зі словниками є однією із найважливіших складових якісного навчання мови. Уміння користуватися словником забезпечують успіх подальшого вже самостійного її опанування. На жаль, в умовах сьогодення, коли кількість аудиторних годин мала, а студенти-нефілологи основну увагу віддають вивченню дисциплін своєї спеціальності, навчання роботи зі словником приділяють недостатньо уваги. Під вмінням користуватися словником як правило розуміють вміння «по-перше, швидко знаходити потрібне слово, а, по-друге, з усіх значень слова вибрати необхідне за змістом». [1, с.162]. Водночас факт, що робота зі словником сприяє «ґрунтовному вивченню всіх навчальних предметів, і зокрема, рідної та іноземних мов. Словник, будучи незамінним доповненням до підручника, допомагає сприймати, усвідомлювати, оперувати, аналізувати та засвоювати значний обсяг інформації, що постійно збільшується і необхідна для якісної підготовки до майбутньої професійної діяльності.

Водночас у процесі роботи зі словниками підвищується інтелектуальний потенціал, удосконалюються пам'ять і мислення, розширюється кругозір майбутнього фахівця, поліпшуються знання рідної й іноземних мов. Використання словників є багатогранним видом навчальної діяльності, яка за своєю важливістю посідає одне з головних» [2, с.88] дозволяє розглядати навички словникової роботи як одні з найнеобхідніших, що забезпечують успішність не тільки опанування мови, а й навчання дисциплін взагалі.

Як показує практика у більшості сучасних студентів навички користування словниками у відсутні. В. В. Кирикилиця слушно зауважує, що «студенти немовних спеціальностей не мають багатого досвіду роботи зі словниками різних типів, що, спричиняє невисокий рівень сформованості у них умінь і навичок, пов'язаних з орієнтацією в словнику і структурі словникової статті, а, отже, і з пошуком потрібної інформації.» [2, с. 89]. Це пов'язане із багатьма факторами. Так, практикою користування словником часто нехтують ще у школі, коли вчителю простіше та швидше просто повідомити учню нове слово, ніж чекати, поки він знайде його в словнику. До того ж формування навичок користування словником вимагає від викладача додаткових і чималих зусиль, ці навички доводиться цілеспрямовано та методично виробляти, адже для навчання роботи зі словником «студенти немовних спеціальностей потребують як теоретичної підготовки ..., так і практичного виконання завдань за допомогою словника на заняттях з іноземної мови.» [2, с. 90].

«Для того щоб опанувати відповідну навичку, необхідно добре знати як особливості побудови словника, так і найраціональніші прийоми роботи з ним, і набути необхідного практичного досвіду з пошуку потрібного значення незнайомого слова.» [1, с. 163].

Під час аудиторної роботи на заняттях з української мови як іноземної переважно застосовується кілька видів словників. Найчастіше викладачі та студенти користуються перекладними та поурочними словниками до підручників, за якими ведеться навчання. Перевагами таких словників є те, що в них слова подаються у тому значенні, у якому вони вжиті саме в тому уроці,

що надає студентові змогу швидко, оперативно, найкоротшим шляхом зрозуміти значення слова, отримавши його відповідник у рідній мові. До того ж у таких словниках часто міститься стислий граматичний коментар. Також до плюсів таких словників слід віднести їхній порівняно невеликий обсяг. Але користування такими словниками має й свої вади. Так, незручність використання поурочним словником полягає в тому, що у переважній більшості словників такого типу надається лише переклад слова в тому значенні, у якому воно подано саме в цьому тексті, без додаткових смислових відтінків та ілюстрацій. Якщо ж студент відчуває потребу знову пригадати значення слова, то він має перед цим пригадати у якому саме уроці він уже бачив це слово, що не завжди можливо особливо на просунутому етапі вивчення мови, коли пройдена вже значна частина граматичного та лексичного матеріалу. До того ж студенту самому слід думати, як ужити це слово в потрібній та правильній граматичній формі. Тож спиратися тільки на поурочні словники представляється не раціональним, натомість слід виробляти у студентів «культуру користування словниками».

Перекладні словники подають слово в усіх його значеннях, а деякі навіть надають ілюстрації. Але залишається проблема правильного утворення граматичних форм. До того ж часто значення слова в рідній мові часто лише частково збігається зі значенням у мові, що вивчається. Отже, слід привчати студентів до паралельного використання із перекладним тлумачного словника.

Використання словотвірних словників не менш важливо, адже дозволяє простежити усе словотвірне гніздо, зрозуміти не тільки значення конкретного слова, а й його похідних, простежити, зрозуміти значення префіксів і суфіксів, що не тільки утворюють нове слово, а й надають йому нового значення, що потім допоможе в розумінні інших слів, утворених у такий самий спосіб, розвине мовну здогадку.

Граматичні словники дозволяють добирати правильні закінчення до слів, особливо в складних для іноземця випадках, коли важко визначити належність слова до твердої, м'якої чи мішаної групи, вжити правильне закінчення

іменників чоловічого роду родового відмінка, правильно дієвідмінювати «неправильні» дієслова.

Слід також зазначити, що сучасна молодь украї неохоче використовує паперові словники. Це пов'язано з певними незручностями. По-перше, для користування паперовим словником необхідне знання алфавіту, тоді як сучасна молодь не любить завчати напам'ять, а вивчення алфавіту вважає безглуздом та нудним, по друге, на користування паперовим словником витрачається набагато більше часу, ніж на користування електронними словниками. По-треті студенти не люблять носити важкі словники, постійно намагаються полегшити свою сумку, намагаючись залишити «зайві» книги вдома. А отже, молодь надає перевагу мобільним застосункам, перекладачам-онлайн, електронним версіям словників тощо.

Натомість серед викладачів в електронних словників є свої прихильники та противники. Як зауважує Балабанова: «Останнім часом багато студентів надають перевагу електронним словникам. Ряд викладачів ІМ це не схвалює» [1, с. 161]. Але деякі науковці вважають, що «Самостійне опанування іноземної мови за допомогою онлайн-ресурсів і додатків вчить молодь організовувати власне навчання, ставити мету та досягати її, добираючи потрібні засоби» [3, с.110], адже «Повсякденне використання студентами мобільних телефонів та інших пристроїв слугує основним стимулом масового поширення мобільного навчання в усьому світі, є частиною нової картини освіти, створеної завдяки технологіям, які підтримують гнучке, доступне, індивідуальне навчання. Сучасні мобільні телефони здатні забезпечувати зворотний зв'язок, змінювати наочність, створювати звукові ефекти, що мотивує до навчання, компенсують недоліки аудіо- й відеозаписів, підручників. Основна мотивація у використанні мобільних телефонів – звичка й позитивні емоції від індивідуальної роботи з ними» [4, с. 289].». Дійсно, порівняно з «паперовими», електронні та онлайн словники мають ряд переваг, наприклад «допомагають вирішити проблему вимови за допомогою аудіофайлів, які подають різні варіанти вимови. Електронні словники з озвученими текстами словникових статей допомагають

спроектувати ті фонетичні навички, що вже сформовані у студентів відповідно до фонетичної системи нової мови, і доповнити їх тими елементами, які відсутні у рідній мові». «Словники з алфавітним порядком слів допомагають знайти слово, правопис якого відомий користувачу. А он-лайн словники подають всі можливі слова у випадку, якщо користувачу відомі лише окремі літери слова, і він вибирає той правопис, який йому потрібний.» До того ж користування електронним словником позбавляє студента необхідності витрачати час на вивчення алфавіту, оскільки пошук у ньому не вимагає цього знання. «Для покращення навичок писемного мовлення варто використовувати електронні словники». [2, с. 91]. У нагоді студентам стають не тільки електронні словники та перекладачі. У сучасному інтернет просторі до послуг студентів є багато не тільки словників та перекладачів, а й чимало навчальних інтернет-сервісів, на яких можна здійснювати й словникову роботу. Так, І.Є. Зозуля виділяє такі зручні для словникової роботи інтернет-ресурси, як Internet Polyglot, Hosgeldi.com, W2mem.com, 50Languages, які, на її думку «у поєднанні з традиційними методами підвищує мотивацію студентів, робить освітній процес динамічним, цікавим, ефективним» [3, с.112]. Дійсно, електронними словниками студенти користуються значно охочіше, ніж паперовими. Разом з тим, звичка постійно користуватися електронними перекладачами та словниками призводить до того, що студент не намагається запам'ятати значення слова або забуває його з тією ж швидкістю, як і знайшов. У будь якому разі викладач іноземної мови має привчити студента до роботи зі словником. Це дозволить більш ефективно організувати й зробити більш результативною самостійну роботу, а також сприятиме постійному поглибленню знань студента вже по завершенню вивчення курсу, постійному удосконаленню знань. З перших занять не слід повідомляти студентам значення слова, а привчити його самому шукати слово в словнику. Однак не менш важливо привчати студента до порядку словникової роботи. По-перше, навчити його звертати увагу на належність слова до певної частини мови, звертати увагу на позначки, до якої частини мови належить слово, це допоможе уникнути

значних помилок при перекладі омофонів. Разом з тим з нарощенням лексики привчати його після здійснення перекладу перевіряти значення слова в тлумачному словнику. Часто студенти не маючи достатнього досвіду обирають застаріле слово або слово невідповідне мовній ситуації. Варто привчити студента виписувати незнайомі слова в окремий зошит, закріплювати те чи інше слово в пам'яті декілька разів найближчим часом вживаючи його в різних конструкціях.

Одним із видів роботи, під час якого студенти найактивніше звертаються до словників, є написання висловлювань, творів, есе та ін. Саме, намагаючись висловити власну думку, описати простір, явище, предмет чи особу студент найчастіше виходить за межі лексичного мінімуму уроку, значно розширюючи його. Водночас це один із найскладніших видів роботи, оскільки вимагає від студента не тільки вибору лексичної одиниці, що найбільш точно відповідає даній мовній ситуації, а й вживанню її у правильній граматичній формі. Також слід привчати студента до роботи зі словниками синонімів з метою уникнення тавтології, що ще більше розширюватиме його лексичний запас.

Отже, робота зі словником є одним із найважливіших та найнеобхідніших видів роботи під час вивчення іноземної мови, яка формує не тільки мовні компетентності, а й сприяє виробленню та розвитку таких необхідних для сучасного професіонала особистих якостей, як активність, логічне мислення, прагнення до постійного саморозвитку та самовдосконалення та ін., що згодом сприятиме конкурентоспроможності молодого працівника на ринку праці, і їй слід приділяти особливу увагу. Уміння й навички роботи зі словником, як і будь-які інші слід формувати й розвивати. Словниковою роботою слід керувати та контролювати її.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Барабанова Г. В. Формування навичок роботи зі словником студентів немовного ВНЗ під час навчання професійно орієнтованого читання : Наукові записки. Серія “Філологічна”. Випуск 33. С161-164.
2. В. В. Кирикилиця. Формування іншомовних знань і навичок студентів немовних спеціальностей у процесі роботи зі словниками : Наукова термінологія початку нового століття: теоретичні і прикладні виміри. Рівне: НУВГП, 2016. 273-276.
3. І. Є. Зозуля, А. С. Стадній. Використання онлайн-ресурсів та мобільних додатків у вивченні української мови як іноземної : Міжнаціональна комунікація – полілог культур (актуальні питання навчання іноземців) : зб. наук. праць / за загальною редакцією проф. Л. В. Рєви-Лєвшакової. Одеса : Одес.нац. ун-т ім. І. І. Мечникова, 2019. 212 с.
4. Мардаренко О. В. Інтерактивні комунікативні технології освіти: мобільне навчання як нова технологія в підвищенні мовної компетенції студентів немовних ВНЗ. : Інформатика та математичні методи в моделюванні. 2013. № 3. Т. 3. С. 288–293.

УДК 372.881.111.1

ЛІНГВОКРАЇНОЗНАВЧА КОМПЕТЕНЦІЯ ЯК СКЛАДОВА ЗМІСТУ НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

Конященкова І. Ю.

Студентка

Науковий керівник:

Чуланова Галина Валеріївна

канд. філол. наук, доцент

Сумський державний університет

м. Суми, України

Анотація: Важливим завданням, яке має ставити школа перед учнем є засвоєння лінгвокраїнознавчих знань, в основу яких покладені не лише норми національних культур і традицій, а й фонові знання та загальнокультурні цінності. На жаль, зміст сучасних навчальних програм недостатньо забезпечує можливість для розвитку в учнів лінгвокраїнознавчої компетенції, тож, тема нашої доповіді «Лінгвокраїнознавча компетенція як складова змісту навчання іноземної мови» є актуальною в ході написання якої було проаналізовано та розглянуто поняття терміну лінгвокраїнознавство, а також поняття лінгвокраїнознавчої компетенції та її складові. Наведені види і форми роботи, що сприяють формуванню лінгвокраїнознавчої компетенції учнів.

Ключові слова: лінгвокраїнознавство, лінгвокраїнознавча компетенція, фонові знання, мовленнєва та немовленнєва поведінки, без еквівалентна лексика.

Мову не можна розглядати, викладати та вивчати окремо відірвано від культурного контексту відповідної країни, адже це спричинить неадекватне взаєморозуміння учнів з носіями мови, що вивчається. Таким чином, стало загальноприйнятим, що існує необхідність глибокого розуміння специфіки

країни мови, яка вивчається, і, таким чином, необхідність підходу до вивчення країни як одного з основних принципів навчання іноземних мов [1, с. 18].

На сьогодні науковці визначають лінгвокраїнознавство, як аспект навчання іноземної мови (поряд з фонетичним, лексичним, граматичним), який відбиває національно-культурний компонент мовного матеріалу. Кінцевою метою засвоєння лінгвокраїнознавчого аспекту є формування в учнів лінгвокраїнознавчої компетенції, тобто «цілісної системи уявлень про основні національні традиції, звичаї та реалії країни, мова якої вивчається, що дозволяє учням асоціювати з мовною одиницею ту ж саму інформацію, що й носії цієї мови і досягати повноцінної комунікації» [2, с. 4].

Лінгвокраїнознавство є складовою частиною процесу формування іншомовної комунікативної компетенції учнів, що є ключовою під час вивчення іноземної мови. Аналізуючи структуру та роль мови в комунікативній компетенції, можна зробити висновок, що соціокультурна компетенція є однією з головних її складових, а лінгвокраїнознавча компетенція розглядається як елемент соціокультурної компетенції. Отже, лінгвокраїнознавча компетенція проявляється під час комунікації та застосування її у мові.

Лінгвокраїнознавчу компетенцію В. Фурманова розглядає як володіння ознаками мовленнєвої та немовленнєвої поведінки носіїв мови в різних комунікативних ситуаціях. До компонентів лінгвокраїнознавчої компетенції належить мовленнєва та немовленнєва поведінка [3, с. 38].

Мовленнєва поведінка — це знання про лексичні одиниці, які містять в собі семантичну національно-культурну складову та навички адекватного володіння з точки зору міжкультурної комунікації та вміння використовувати фонові знання для досягнення розуміння в ситуаціях прямого та непрямого міжкультурного спілкування.

Немовленнєва поведінка передбачає набуття невербальних знань та навичок. Структура невербальної поведінки — це набуття таких засобів спілкування, як жести, міміка, контакт очима, постої, рухів тіла, відстань між учасниками під час спілкування; ритму, мелодії, тону та паузи у мові [4, с. 76].

З огляду на те, що мова – це реакція організму в цілому на навколишнє соціальне середовище, а слова – тільки частина цієї реакції, яка крім усього включає в себе також міміку, позу, жести, доцільно привернення уваги учнів до вивчення саме невербального аспекту лінгвокраїнознавства. Кумулятивна функція мови, національні реалії, фразеологізми та прислів'я, мовний узус, фонові знання і безеквівалентна лексика є невід'ємними складовими лінгвокраїнознавства [5, с. 385].

Фразеологізми – це один зі способів вираження менталітету нації і саме тому їх включення до змісту навчання іноземної мови є дуже важливим, адже вони допомагають проникати в культуру країни, мова якої вивчається.

Формування фразеологічного мінімуму повинно здійснюватися з орієнтацією на конкретні умови навчання. Так українська дослідниця Л. Ніколайчук вважає необхідним при доборі фразеології враховувати такі критерії: культурологічну та краєзнавчу цінність, типовість, загальновідомість, орієнтацію на сучасну дійсність, чітку диференціацію від рідної культури учнів, тематичність і функціональність, урахування адресата та екзотичність [6].

Наприклад, *break a leg* – ні пуху, ні пера; *be like chalk and cheese* – абсолютно різні; *a piece of cake* – дуже проста справа, задача; *to show white feather* – бути боягузом

Використання фольклорного матеріалу на уроках англійської мови може застосовуватися не тільки для розвитку аудитивних навичок, вимовних навичок, поповнення словникового запасу, відпрацювання мовних навичок, а й для ознайомлення учнів з елементами культури країни мови, що вивчається [7, с. 364]. На уроках та в позаурочний час слід активно використовувати прислів'я, приказки, пісні, скоромовки, лічилки.

Наведемо приклади прислів'їв та приказок: *Don't judge a book by its cover.* – Зустрічають по одягу, проводжають по розуму; *Strike while the iron is hot.* – Всьому свій час; *Practice makes perfect.* – Повторення - мати навчання; *Don't make a mountain out of an anthill.* – Не роби з мухи слона.

Наведемо приклади скоромовок: *A black cat sat on the map And ate a fat rat. What a big black cat! What a cat! What a cat!*

Під час формування немовленнєвої поведінки лінгвокраїнознавчої компетенції учня вкрай необхідним компонентом вважаються фонові знання. Фонові знання слугують орієнтовною основою для формування навичок і вмінь використання в цілях спілкування національно-культурного компоненту лексики, мовного етикету [4, с. 77]. Вони відомі всім представникам певної мовної спільності, але, як правило, невідомі представникам іншої культури. Фонові знання відображаються у лексиці із національно-культурним компонентом до такої лексики належать: без еквівалентна лексика (реалії); конотативна лексика; фонові лексика.

Представимо варіанти і форми роботи, що будуть сприяти формуванню фонових знань в учнів. Наприклад, використання автентичних джерел інформації: тексти, аудіо- та відеозаписи, брошури, листівки, інструкції, карти, меню, рекламні проспекти, розклад руху транспорту, предмети з повсякденного життя— чеки, проїзні квитки, етикетки на товарах, поштові марки, грошові одиниці і т. д.

Щоб допомогти учням здобути нові фонові знання, також необхідно краще познайомити їх з традиціями та святами іншої культури. Це можна здійснити при знайомстві з традиційними англійськими святами: *Halloween, Christmas, St. Valentine's Day, Thanksgiving Day* — з розучуванням пісень і віршів, демонстрацією і виготовленням національних атрибутів до свята: вінки до Різдва, різдвяні свічки і календар, валентинки. Під час таких уроків формується також соціокультурна орієнтація як компонент комунікативної компетенції. Також дуже ефективними можуть бути такі види уроків, як уроки-подорожі, уроки-екскурсії, захист проєктів, урок рольової гри, урок-змагання, уроки-вікторини та інші.

Лінгвокраїнознавство концентрується на реаліях країни, незнання яких може викликати нерозуміння інформації іноземною мовою або нерозуміння будь-якого контексту. До таких реалій відносяться в першу чергу неперекладні на

інші мови слова і вирази, з огляду на те, що об'єкти і явища, що позначаються ними, невідомі (а в глобалізованому світі правильніше сказати майже не зустрічаються) за межами досліджуваної країни. З лінгвістичних позицій вони називаються екзотизмами [88]. Зрозуміло, що вивчення таких слів і реалій потребує багатого соціокультурного матеріалу, що забезпечує фонові знання, тому лінгвокраїнознавство з цієї точки зору завжди спирається на країнознавство.

Навчання читання текстів лінгвокраїнознавчого змісту несе певну новизну, так як в цих текстах завжди зустрічаються реалії країни мови, що вивчається. З урахуванням віку, тематики і проблематики учням пропонуються автентичні тексти різних стилів: публіцистичні, науково-популярні, філологічні, художні.

Важливо враховувати деякі вимоги до текстів для читання і до системи завдань до них. При відборі текстів потрібно звертати увагу на їхній виховний, розвивальний і культурознавчий потенціал, мотиваційну здатність, а також на проблемний характер змісту текстів, тобто чи може він бути джерелом додаткової інформації, зразком, стимулом для породження власного висловлювання, допомагати учневі найбільш повно і адекватно реалізувати свій комунікативний намір з урахуванням норм і правил спілкування в даній культурі.

Крім того, у тексті важлива наявність таких відомостей: географія і історія країни, що вивчається, факти політичного і соціального життя, факти повсякденного життя, наявність етнокультурної інформації, різного роду символіки, наявність інформації про поведінкову культуру, що включає особливості поведінки в різних ситуаціях, розмовні формули, норми і цінності суспільства.

Учені І. Судук, Н. Литвин, М. Титова в якості одного зі шляхів формування лінгвокраїнознавчої компетенції виділяють з'ясування значень без еквівалентних лексем, що позначають реалії країни, мову якої вивчається, та забезпечення вільного і свідомого користування ними у мовленні [9, с.158].

Є. М. Верещагін і В. Г. Костомаров вважали, що без еквівалентна лексика – це слова, план змісту яких неможливо зіставити з будь-якими іншомовними лексичними поняттями, тобто семантизувати шляхом перекладу [10, с. 41].

Згідно з думкою лінгвістів, більшу частину без еквівалентної лексики складають власні назви та слова-реалії, що служать для позначення понять відсутніх в інших національних культурах.

Дієвим прийомом роботи по семантизації без еквівалентної лексики є методика компаративного аналізу. Лексика вводиться способом її соціально-країнознавчого відображення [11, с. 6]. Учні знайомляться з текстом, що містить інформацію про реалії іншомовної культури, а потім складають аналогічний текст, що описує подібні явища і реалії української дійсності.

Таким чином, знайомство з культурою країни відбувається шляхом порівняння і постійної оцінки вже наявних знань і понять зі знаннями і поняттями про свою країну. Порівнюючи, учні виділяють загальне і специфічне, що сприяє об'єднанню, розвитку розуміння і доброго ставлення до країни, людей, традицій. Зіставлення і оцінювання, як правило, відбувається в ситуаціях мовного спілкування.

Отже, в роботі по формуванню лінгвокраїнознавчої компетенції в рамках шкільного предмета «Іноземна мова» необхідно творчо поєднувати різні засоби і методи, використовувати різні види вправ, і приділяти належну увагу різним видам мовної діяльності.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Гумбольдт В. Ф. Избранные труды по языкознанию /В. Ф. Гумбольдт// Издательская группа «Прогресс», 2000 – 400 с.
2. Оберемко О. Г. Лингвострановедческий аспект обучения французскому языку в V- VII классах средней школы. канд. пед. наук./О. Г. Оберемко//– МГПИ. – Москва: 1989. – 16 с.

3. Фурманова В. П. Межкультурная коммуникация и лингвокультуроведение в теории и практике обучения иностранным языкам / В. П. Фурманова. – Саранск : Изд-во Мордов. ун-та, 1993. – 122 с.
4. Blyznyuk T. Formation Of Students' Socio-Cultural And Lingual Competence At Foreign Language Lessons In Primary School /T. Blyznyuk // Journal of Vasyl Stefanyk Precarpathian National University –Vol. 3. –No. 2-3, 2016. – P. 73-78.
5. Заїченко А. Є. До питання про застосування лінгвокраїнознавчого підходу під час навчання іноземної мови /А. Є. Заїченко// «Молодий вчений» – № 12 (52), 2017. – С. 383-387.
6. Ніколайчук Л. А. Методика викладання іноземної мови і літератури як критерій добору національно-культурного змісту навчання / Л.А. Ніколайчук – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://eprints.zu.edu.ua/1433/1/13.pdf> (дата звернення: 10.04.2020)
7. Калинюк Т. До проблеми використання лінгвокраїнознавчих знань у процесі вивчення іноземної мови у вищій школі / Т. Калинюк // Вісник Львівського університету. – 2009. – Вип. 25. – Ч. 3. – С. 364–370.
8. Флеров О. В. Лингвострановедение и лингводидактика: точки соприкосновения /О. В. Флеров// Психология, социология и педагогика, 2016. – № 10 [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://psychology.snauka.ru/2016/10/7217> (дата звернення: 10.04.2020)
9. Судук І. Шляхи формування лінгвокраїнознавчої компетенції на заняттях з української мови як іноземної / І. Судук, Н. Литвин, М. Титова // Вісник ОНУ: Серія Філологічна. – 2016. – С.153-159.
10. Верещагин Е. М. Язык и культура: Лингвострановедение в преподавании русского языка как иностранного / Е. М. Верещагин, В. Г. Костомаров. – 4-е изд., перераб. и доп.– Москва: Русский язык, 1990. – 246 с.
11. Асадчих О. Лінгвокраїнознавчі основи методики викладання японської мови / О. Асадчих // Східні мови та літератури.– 2011.–№ 17. – С. 4–7.

УДК 811.111:81'28

ПРИНЦИП ДОСЛІДЖЕННЯ ЛЕКСИЧНИХ ОДИНИЦЬ ПІВНІЧНО-СХІДНОГО ДІАЛЕКТУ АНГЛІЇ

Колісник Марина Павлівна

канд. філол. н., доцент КАМГС №3

Національний технічний університет України

«Київський політехнічний інститут

ім. Ігоря Сікорського»

Київ, Україна

Ключові слова: англійська мова, діалект, лексичні одиниці,

Відомо, що мову будь-якого діалекту можна розглядати як мікромовне середовище, яке набуває ознак елементу відповідного макромовного середовища літературної мови, яка, у свою чергу, складається з декількох мікромовних середовищ. У мові Англії, що репрезентується в цілому своїм стандартним варіантом, функціонує велика кількість існуючих на її території діалектів. Тому цілком природно під час дослідження лексики північно-східного діалекту користуватися трихотомічним, перехресним аналізом.

Його найважливішою умовою, за джерелом [1], є віднесення досліджуваних явищ до однієї з трьох співвідносних категорій:

- 1) явища, що становлять специфіку мікромовного середовища;
- 2) явища, що складають специфіку макромовного середовища;
- 3) явища, що відносяться до загального ядра, оскільки аналіз, за якого порушується зазначена умова, дає викривлену картину співвідношення між елементами зіставляваних мікромовних середовищ.

Лексичні одиниці, аналізовані у межах започаткованого нами дослідження, передбачається класифікувати за такими трьома групами:

- 1) діалектизми (специфічні одиниці північно-східного діалекту англійської мови, яких немає у стандартному варіанті);
- 2) RP-слова (лексичні одиниці стандартного британського варіанта англійської мови);
- 3) спільні лексичні одиниці (слова стандартної англійської мови, які можна знайти у діалекті з певними відхиленнями).

При цьому подальшому аналізові підлягають одиниці першої і третьої груп, оскільки саме вони виявляють аломорфні характеристики діалекту.

Отже, вивчення лексичного складу північно-східного діалекту Англії проводиться у два етапи. У межах першого етапу нами були проаналізовані лексичні відхилення, виявлені у транскриптах автентичних записів мовлення носіїв досліджуваного діалекту та перевірено їхню приналежність до лексичних одиниць діалекту шляхом віднаходження їх у словнику під редакцією Б. Гріфітса «*A Dictionary of North East Dialect*» [2].

Під час другого етапу аналізу дібрані таким чином лексичні одиниці піддавалися подальшій класифікації, оскільки при визначенні основних типів зареєстрованих на лексико-семантичному рівні розходжень, убачається доцільним зважати на двоїсту природу лексичних одиниць, а саме: їхньої співвіднесеності і з планом вираження, і з планом змісту. У зв'язку з цим, виникає необхідність урахування того, в якій площині ті або інші одиниці виявляють розбіжності і що є тим спільним, на основі чого слід проводити їхнє зіставлення.

Подібно до інших лінгвістів, ми розрізняємо два основних види лексико-семантичних розходжень: розходження в зовнішній, матеріальній стороні лексичних одиниць при спільності значення, тобто розходження плану вираження, та розходження у значенні лексичних одиниць при спільності їхньої зовнішньої сторони – розходження плану змісту. При цьому розходження першого типу, слідом за О. Д. Швейцером [3, с. 68], визначалися нами як

лексико-семантичні аналоги, а розходження другого типу - як лексико-семантичні дивергенти. У той самий час урахувалось, що відхилення у плані вираження можуть мати два вияви, а саме: зовнішня оболонка слова може корінним чином відрізнятися від притаманної стандартній мові (у таких випадках йдеться про лексичні одиниці, які збереглися лише у певному ареалі) або вони можуть мати часткове спотворення за рахунок фіксації на письмі фонетичного вираження того чи іншого слова. Дослідники діалектів (див., напр., [4, 5 та ін.]), зазвичай, відносять перші до власне діалектних слів, останні – до графонів, трактуючи це поняття, як лексичну одиницю, що відображає графічну фіксацію діалектного порушення фонетичної норми.

Таким чином, результати, отримані під час вивчення відхилень лексичних одиниць діалекту північного сходу Англії від норми англійської мови, поділяються на три укрупнені групи:

- 1) аналогові протиставлення фомоморфологічних варіантів слів або графони;
- 2) аналогові протиставлення різних лексичних одиниць, які, як правило, представлено власне діалектними словами;
- 3) лексико-семантичні дивергенти.

Результати дослідження лексичних відхилень північно-східного діалекту Англії у період 1960-2010 років фіксувалися у матриці, зразок якої наведено нижче в таблиці 1.

Отже, у випадку, коли у плані вираження зовнішня оболонка слова має часткове спотворення за рахунок фіксації на письмі фонетичного вираження того чи іншого слова, відхилення відносять до підгрупи графонів.

Таблиця 1

Фрагмент матриці для реєстрації діалектних відхилень у мовленні мешканців північного сходу Англії

РІВЕНЬ МОВИ		ТИП ВІДХИЛЕННЯ	ХАРАКТЕРНІ ОЗНАКИ							
			ВИСОКИЙ СОЦІОКУЛЬТУРНИЙ РІВЕНЬ МОВЦЯ							
			ВІКОВІ ГРУПИ ЧОЛОВІКІВ				ВІКОВІ ГРУПИ ЖІНОК			
			16-20	21-30	51-60	61-80	16-20	21-30	51-60	61-80
ЛЕКСИЧНИЙ	Лексико-семантичні аналоги	графони								
		діалектні слова								
	Лексико-семантичні дивергенти	дивергенти								

Зовнішня оболонка слова корінним чином може відрізнятися від притаманної стандартній мові, у такому випадку відхилення кваліфікуються як такі, що належать до підгрупи діалектних слів.

Решту відхилень, які характеризуються розходженням у значенні лексичних одиниць при спільності їхньої зовнішньої сторони, тобто у яких має місце розходження плану змісту відносяться у праці до дивергентів.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Швейцер А. Д. Различия в лексике американского и британского вариантов современного литературного английского языка / А. Д. Швейцер // Вопросы языкознания. – М., 1967. – № 2. – С. 65-72.
2. Griffiths B. A Dictionary of North East Dialect / Bill Griffiths. – Newcastle: Northumbria university press, 2005. – 204 p.
3. Швейцер А. Д. Литературный английский язык в США и Англии / Александр Давыдович Швейцер. – М. : URSS, 2008. – 199 с.

4. Вильчинская Т. Л. Лингвистическая ситуация в Северной Англии : на лексическом материале йоркширского диалекта : дис. ... канд. филол. наук : 10.02.04 / Т. Л. Вильчинская. – М., 2009. – 273 с.
5. Минасян А. А. Эссекский территориальный диалект британского национального варианта английского языка : дис. ... канд. филол. наук : 10.02.04 / Арменуи Арутюновна Минасян. – М., 2012. – 200 с.

УДК: 378.147:004.007.2

ВИКОРИСТАННЯ ПРОГРАМ-МЕСЕНДЖЕРІВ ДЛЯ ВИВЧЕННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

Косьмін Деніс Сергійович

студент

Харківський національний автомобільно-дорожній університет

м. Харків, Україна

Анотація: Програми-месенджери пропонують безліч можливостей креативно організувати заняття з іноземної мови. Доповнюючи роботу з підручником, вони удосконалюють традиційні форми навчання. Зміна ж форм роботи на занятті із застосуванням мобільних пристроїв може позитивно вплинути на мотивацію студентів. Месенджери є гарними помічниками в організації роботи в групах та індивідуальної роботи студентів як на занятті, так і за межами аудиторії. Крім того, вони допомагають у застосуванні диференційованого підходу до навчання. Зокрема, ідеться про те, що студенти отримують завдання залежно від індивідуальних особливостей та відповідно до свого рівня володіння іноземною мовою. Виконання цих завдань із застосуванням смартфонів дає змогу їм працювати у своєму темпі, а це, у свою чергу, допоможе подолати страх перед вивченням іноземної мови та сприятиме підвищенню мотивації.

Ключові слова: програми-месенджери, завдання, смартфон, додатки.

Раніше додатки такі як Viber, Skype, Whats Up, Telegram та інші використовували для встановлення зв'язку між студентами та викладачем для уточнення домашнього завдання, уточнень та нагадування. Однак сьогодні я використовують додатки, такі як WhatsApp, Line, Facebook Chat або Google Hangouts у класі як інструменти навчання. Це може здатися дивним

заохочувати учнів витратити більше часу на перегляд своїх телефонів у класі, але є численні переваги використання таких програм на заняттях.

Переваги: по-перше, на відміну від спеціалізованих систем навчання чи інструментів в Інтернеті, більшості студентів не потрібно буде вчитися користуватися пристроєм чи програмним забезпеченням. Якщо ви вибрали найпопулярніший додаток у вашому контексті - більшість студентів вже використовуватимуть програму регулярно. Крім того, ні студенту, ні університету не потрібно платити за дороге програмне забезпечення або обладнання, наприклад, сервери. Підключення до Wi-Fi допоможе студентам зменшити вартість даних.

По-друге, простота обміну дає широкий спектр можливостей. Відео, аудіо, текст та малюнки, які були знайдені в Інтернеті або створені викладачем чи учнями, можуть легко обмінюватися. Вам не потрібно джерело проектора або ремонтувати фотокопіювач, якщо кожен студент може отримати доступ до тексту зі своєї кишені.

Зважаючи на ці переваги, ось чотири види діяльності: словниковий запас, граматики, слухання та читання - які ви можете спробувати у класах в додатках -месенджерах.

Лексика У цій діяльності кожному студенту надається елемент лексики, і їм рекомендується використовувати браузер на своїх телефонах, щоб знайти зображення та приклади речень, пов'язаних зі словом. Матеріали, які вони знаходять в Інтернеті, дають можливість студентам зрозуміти значення цільового слова. Потім вони діляться прикладним реченням, яке використовує цільове слово разом із малюнком, що ілюструє речення. Якщо вони доступні, викладач може виводити на проектор малюнки та пропозиції учнів.

Ця діяльність дає можливість студентам створювати власний словник спільно з малюнками. Оскільки матеріал створений самими студентами, він є більш змістовним та цікавим для студента, що збільшує шанс на тривале збереження лексики. Крім того, студенти мають доступ до пропозицій та зображень інших у будь-який час та де завгодно. Вони можуть перевіряти слова кілька разів на

день, тому навчання можна посилити. Ця вправа також може бути використана як можливість практикувати словникові навички або використовувати онлайн курс.

Граматика Після ознайомлення з програмою Present Continuous, учням пропонується надіслати групові картинки для обміну повідомленнями групи, які супроводжують речення з описом того, що вони роблять (або хтось інший). Це можна зробити після заняття як домашнє завдання..

Зазвичай учні відчують мотивацію брати участь у цій діяльності, оскільки вони можуть використовувати мову, якою спілкуватися, для спілкування зі своїми одногрупниками. Спільний доступ до речей, пов'язаних із їхнім власним життям та дізнання більше про життя інших, підвищує мотивацію студентів, оскільки це дві речі, які цікавлять багатьох учнів. Ще одна користь - автентичність; студенти можуть скласти речення, які є правдивими та мають цілі спілкування в реальному житті. Вони насправді можуть дізнатися більше про своїх одногрупників і мати більше взаємодії з ними. Більше того, оскільки студенти зможуть побачити безліч прикладів однієї і тієї ж мовної точки, вони матимуть хороший вплив на цільовій мові і тому легко її засвоїти. Побачення малюнка забезпечує контекст для граматичного елемента, який повинен допомогти зрозуміти. Викладач має можливість надіслати відгук у групі обміну повідомленнями, щоб усі могли бачити помилки один одного та вчитися на них. Цю діяльність можна адаптувати до інших граматичних пунктів.

Читання Використання додатка для обміну повідомленнями додає нового виміру старому та улюбленому. Викладач надсилає завдання з читання до групи текстових чатів і виділяє кожному студенту його завдання. Тексти можуть бути надіслані у вигляді посилань на веб-сторінки або у вигляді фотографій частини підручника. Кожен студент переходить за посиланням для своєї групи. Їм список із запитаннями про розуміння своєї статті, які викладач може перевірити особисто з кожною групою. Після роботи над питаннями вони перегрупуються так, що кожен член своєї нової групи прочитав різний текст. Вони діляться інформацією, яку вони мають, з іншими членами групи.

Читання головоломки допомагає студентам працювати в більш спільній формі, і це робить їх досвід навчання більш веселим. Автентичні тексти можна легко вибрати, оскільки в Інтернеті існує велика різноманітність. Для вищих рівнів можуть бути корисними короткі розповіді та / або статті в газетах. Метод читання також більш автентичний, оскільки багато студентів використовують електронні пристрої для читання. Діяльність не обмежується лише читаннями, оскільки ці програми можуть використовуватися для обміну такими матеріалами, як відео та аудіозаписи.

Використання додатків для обміну повідомленнями для головоломки також полегшує роботу викладача, оскільки не потрібно робити копії матеріалів. Вони економлять час, оскільки матеріали надсилаються через повідомлення замість того, щоб викладач поширював їх індивідуально. Студенти можуть легко перегрупуватися; якщо текст виявляється занадто важким для студента, їм легко виділити інший, або якщо студент приходить із запізненням, їм можна легко надати текст. Читання головоломки може бути чудовим інструментом для введення полеміки для студентів, про яку говорять чи пишуть, або як співавтори для більш складної статті.

Прослуховування - Мікродиктанти / Телефон-етика У цих обробних операціях студенти слухають дуже короткі записи, якими ділиться викладач. У мікродиктантах вони слухають речення і намагаються записати його якомога точніше. Вони можуть слухати скільки завгодно разів, поки не будуть задоволені тим, що зробили. Таким чином студенти мають можливість слухати вимову та інтонацію цільової лексики. Вони також мають можливість бачити слово чи фразу в контексті.

У телефонній етиці студенти слухають окремі слова або короткі фрази, щоб дізнатись вимову і, коли вони готові, записати себе та поділитися результатами. Моделювати слово може або викладач, або студенти. Коли програми для обміну повідомленнями використовуються для прослуховування, студенти отримують велику користь, оскільки мають контроль над відтворенням. Вони можуть зробити паузу або знову прослухати запис стільки, скільки потрібно.

Записи також легко доступні; студенти можуть слухати записи в будь-який час і в будь-якому місці, оскільки вони зберігаються у своїх телефонах

Це лише чотири приклади, які знайшли користь в своїх групах. Принципи кожного з них можна взяти і адаптувати до інших вправ. Я впевнений, що можна придумати інші способи використання цих надзвичайно гнучких інструментів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Yu Chien. The Integration of Technology in the 21st Century Classroom: Teachers' Attitudes and Pedagogical Beliefs Toward Emerging Technologies / Yu Chien // Journal of Technology Integration in the Classroom.— Spring 2013. Vol. 5. Issue 1. P.5.
2. Zheng, B., Niiya, M., & Warschauer, M. (2015). Wikis and collaborative learning in higher education. Technology, Pedagogy and Education, (ahead-of-print), 1-18.

УДК 336.2

ПОДАТОК НА НЕРУХОМЕ МАЙНО, ЯК ДЖЕРЕЛО ФІНАНСОВИХ РЕСУРСІВ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ

Курило Оксана Богданівна

к.е.н. доц., кафедри фінансів

Блага Олена Володимирівна

студентка

Національний університет «Львівська політехніка»

М. Львів, Україна

Анотація: дана публікація містить аналіз наповнення місцевих бюджетів України податком на нерухоме майно та визначення частки цього податку у наповненні відповідних бюджетів та шляхи вдосконалення механізму справляння податку на нерухоме майно.

Ключові слова: податок на нерухоме майно, місцеві бюджети, ставки податку, механізм оподаткування, справляння податку.

Протягом останніх років система майнового оподаткування в Україні зазнала деяких змін, проте досі майнові податки не мають реального фіскального значення та не наповнюють місцеві бюджети повною мірою. Зміни, що вносились до законодавства в процесі реформування податкової системи, в тому числі і майнового оподаткування, не характеризуються системністю та обґрунтованістю. Тому, система майнового оподаткування в Україні не має змоги в повній мірі реалізувати свій фіскальний потенціал [1].

Ситуація з оподаткуванням нерухомості в Україні є не найкращою. Податок на нерухомість було запроваджено з 2012 року, однак механізм справляння податку залишався недосконалим та не враховував кращих світових практик. Існують проблеми, як: прорахунки щодо бази оподаткування, податкових

ставок і пільг. Всі ці недоліки роблять податок на нерухоме майно фінансово-неефективним.

У таблиці 1 наведено дані про те, як формуються доходи місцевих бюджетів в розрізі певних податків.

Таблиця 1

Доходи місцевих бюджетів в Україні у першому півріччі 2019 року [2].

Найменування платежів	806 ОТГ (8315,3 тис. осіб)	у тому числі:				
		665 ОТГ утворених у 2015-2017 роках (5620,7 тис. осіб)				141 ОТГ, утворена у 2018 році (у т.ч. 24 міста обласного значення, в яких відбулося приєднання) (2694,6 тис. осіб)
		Надходження за перше півріччя 2019 року, тис грн	Надходження за перше півріччя 2018 року, тис грн	Відхилення за перше півріччя 2019 року, тис грн	Відхилення за перше півріччя 2018 року, тис грн	Відхилення за перше півріччя 2019 року, тис грн
				+/-	%	
Всього	17587,0	9021,5	10705,5	1684,0	118,7	6881,5
Податок на доходи фізичних осіб	10303,6	5214,3	6160,8	946,5	118,2	4142,8
Акцизний податок (всього)	1198,1	713,3	715,6	2,3	100,3	482,4
- у т.ч. акцизний податок з палива	816,1	568,0	552,9	-15,1	97,3%	263,2
Місцеві податки і збори (всього)	5337,1	2752,8	3372,2	619,4	122,5	1964,9
у тому числі:						
- плата за землю	2415,5	1266,1	1966,0	699,9	155,3	449,5
- єдиний податок	2561,4	1318,0	1535,7	217,7	116,5	1025,8
- нерухоме майно	334,3	155,8	205,7	49,9	132,0	128,6
Плата за надання адміністративних послуг	203,9	112,7	118,9	6,2	105,5	85,0

Відповідно до табл.1., за підсумками першого півріччя 2019 року надходження від податку на нерухоме майно становить 1,17% від структури всіх податків, а серед податків та зборів, що наповнюють місцевий бюджет, займає лише 3,84%. Ці надходження є зовсім незначні у порівнянні з іншими платежами, хоча розміри їх зростають протягом досліджуваного періоду (у першому півріччі 2019 року складає 205,7 тис грн, що на 28,6% більше у порівнянні з попереднім періодом).

Ставки податку та пільги встановлюються відповідно до рішень місцевих органів влади на тій території, де знаходиться нерухомість, проте не може бути більшою, ніж 1,5% розміру мінімальної заробітної плати, визначеної законом на 1 січня звітного року, за 1 квадратний метр. [5]. На рисунку 1 наочно представлено надходження від податку на нерухоме майно до відповідних бюджетів по областях України.

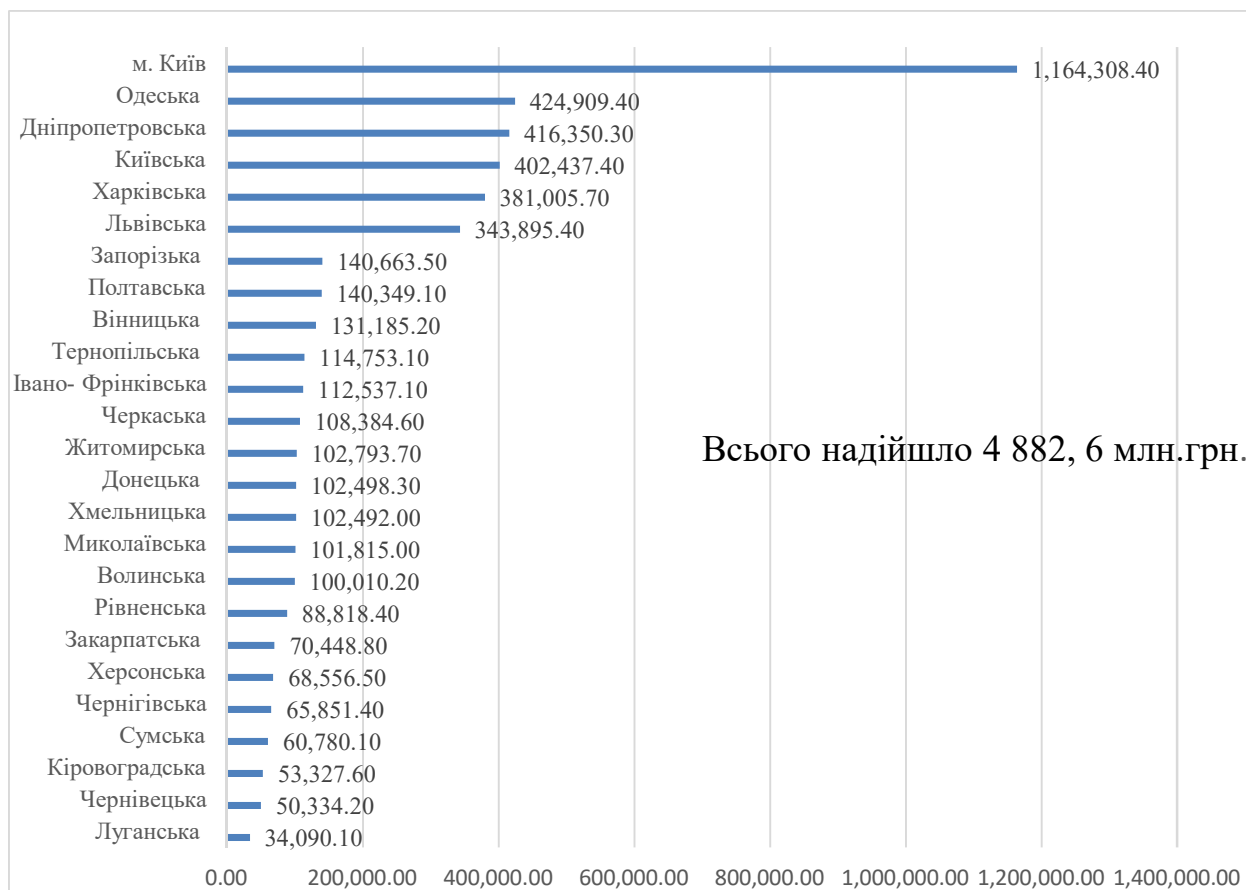

Рис. 1. Надходження податку на нерухомість по областях України за даними 2019 року [4]

За даними рис. 1, бачимо, що в розрізі областей України надходження досліджуваного податку відрізняються. Наприклад, у м. Київ ставка податку на нерухоме майно складає 1,5 % розміру мінімальної заробітної плати за 1 кв. метр (62,60 грн.). У Борисполі ставка цього ж податку є 0,05% розміру мінімальної заробітної плати за 1 кв. метр (2,09 грн.). Слід зауважити, що у с. Щасливе Бориспільського району ставка податку на нерухоме майно - 1,5% розміру мінімальної заробітної плати за 1 кв. метр, як і в Києві, що дуже перевищує ставку даного податку у м. Борисполь.

Така нерівномірність підходів з боку місцевих органів влади означає недосконалість механізму встановлення розмірів ставок податку та визначення вилучень з об'єктів оподаткування та/або платників податку; недостатня відповідальність місцевих рад за коректність визначення податкових ставок, спричиняє неналежний ступінь децентралізації фінансальних обов'язків і, відповідно, підзвітності місцевої влади своїм виборцям [3].

Отже, наповнення місцевих бюджетів від запровадженого Кодексом податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, невелике, бо базою оподаткування являється лише житлова нерухомість. Отже, запроваджений податок на нерухоме майно виступає незначним фінансовим ресурсом для наповнення місцевих бюджетів. Проте, при внесенні певних коректив, може стати досить вагомою статтею у формуванні доходів місцевих бюджетів.

Перш за все, процес реформування податку на нерухоме майно потрібно розпочинати із поступового переходу від площі об'єкта, як бази нарахування податку, до його вартості. Також необхідно передбачати: 1) коригування чинного механізму оподаткування нерухомості; 2) об'єктами оподаткування визначити окремо житлову та нежитлову нерухомість; 3) формування кадастру нерухомості; 4) створення державного кадастрового органу [1].

Вище вказані напрями вдосконалення податку на нерухомість сприятимуть зміцненню фінансової бази органів місцевого самоврядування та виконанню соціальних завдань розвитку регіонів.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Податок на нерухоме майно як джерело зміцнення державного механізму, забезпечення фінансової самостійності місцевого самоврядування в умовах децентралізації, [Електронний ресурс]./ Я. В. Пилипенко, 2018//Режим доступу: http://www.pa.stateandregions.zp.ua/archive/4_2018/43.pdf
2. Аналітична інформація про стан виконання місцевих бюджетів за 9 місяців 2019 року [Електронний ресурс]. Режим доступу: file:///C:/Users/user/Desktop/%D0%90%D0%BD%D0%B0%D0%BBi%D1%82%D0%B8%D1%87%D0%BD%D0%B8%D0%B9_%D0%B7%D0%B2i%D1%82_9_%D0%BCi%D1%81%D1%8F%D1%86%D1%96%D0%B2.pdf
3. Як удосконалити податок на нерухоме майно в Україні? /Володимир Дубровський Вячеслав Черкашин -2016// [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://rpr.org.ua/wp-content/uploads/2016/09/Doslidzhennya-Yak-udoskonalyty-podatok-na-neruhome-majno.pdf>
4. Міністерство фінансів України [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://mof.gov.ua/uk>
5. Державна Фіскальна Служба у регіоні [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://zp.sfs.gov.ua/media-ark/news-ark/385251.html>

УДК 621.436.21

**ГАЗОДИЗЕЛЬ: ПОДАЧА ПАЛИВА ТА ХАРАКТЕРИСТИКА
КОНВЕРТОВАНОГО ГАЗОДИЗЕЛЯ**

Кухаренко Петро Михайлович

к.т.н., доцент

Улексін Василь Олексійович

к.т. н., доцент

Стремоухов Олександр Борисович

аспірант

Дніпропетровський державний аграрно-економічний університет

м. Дніпро, Україна

Анотація: В статті, на основі теоретичного аналізу та досвіду по конвертуванню автотракторних дизелів у газодизелі, зроблені деякі висновки і узагальнення відносно використання газомоторних палив в двигунах внутрішнього згоряння та можливостей формування експлуатаційних характеристик переобладнаних двигунів у відповідності до загальноприйнятих стандартів, запропоновані конструкційні рішення для їх досягнення.

Ключові слова: Газодизель, двигун, альтернативні види палив, природний газ, запальна доза, переобладнання дизелів у газодизелі, подача палива, швидкісна характеристика.

Одним з напрямків удосконалення двигунів внутрішнього згоряння (ДВЗ) є пошуки альтернативних дешевих палив, найперспективнішими з яких вважають газоподібні, зокрема природний газ [1, с. 8] Для використання природного газу у якості моторного палива можуть створюватися спеціальні газові двигуни, але більш ефективним виявляється пристосування (конвертування) існуючих ДВЗ для роботи на газовому моторному паливі (ГМП) [2, с. 385].

Переобладнання автотракторного дизеля в газодизель і його впровадження вимагає вирішення декількох задач:

- розташування на борту машини достатньої кількості балонів зі стиснутим газом [3, с. 8] ;
- регулювання подачі рідкого (запального) і газоподібного (основного) палива у відповідності до режиму роботи [3, с. 10].

При конвертуванні дизелів тягово-транспортних машин у газодизелі необхідно зберігати механічну характеристику двигуна, від якої залежить характеристика трактора чи автомобіля і функціональні можливості машин. Ця задача напряду пов'язана з регулюванням подачі палива у двигун [4, с. 50].. У газодизелі необхідно регулювати одночасно подачу і рідкого, і газоподібного палива [4, с. 50].

Для забезпечення важливої експлуатаційної властивості газодизеля – можливість роботи на двох видах палива, необхідно повністю зберегти систему живлення базового дизеля [5, с. 36] і дообладнати його пристроями, які забезпечать роботу у режимі газодизеля [6, с. 111] :

- фіксацію подачі запальної дози рідкого палива;
- регулювання потужності (частоти обертання) зміною подачі ГМП;
- запобігання подачі ГМП при відсутності подачі рідкого палива або при зупинці двигуна;
- запобігання максимальної подачі одночасно рідкого і газоподібного палива ;
- простоту переходу між режимами «дизель» і «газодизель»;

Характер формування параметрів швидкісної характеристики двигуна підпорядковується закономірностям здійснення термодинамічних процесів робочого циклу ДВЗ. (рис. 1). Будь-який режим роботи двигуна на швидкісній характеристиці відображається комбінацією двох параметрів: частоти обертання n і крутного моменту – M_k . Всі можливі режими знаходяться всередині області, обмеженої кривою максимально можливого крутного моменту $M_k = f(n)$ – зовнішньою швидкісною характеристикою. Ця крива в залежності від налаштування системи живлення може проходити вище або

нижче. Так, для дизелів екстремальних машин (наприклад, військових, спортивних) крива проходить найвище, при максимальній потужності двигуна, але у збиток економічності, ресурсу, надійності, екологічності.

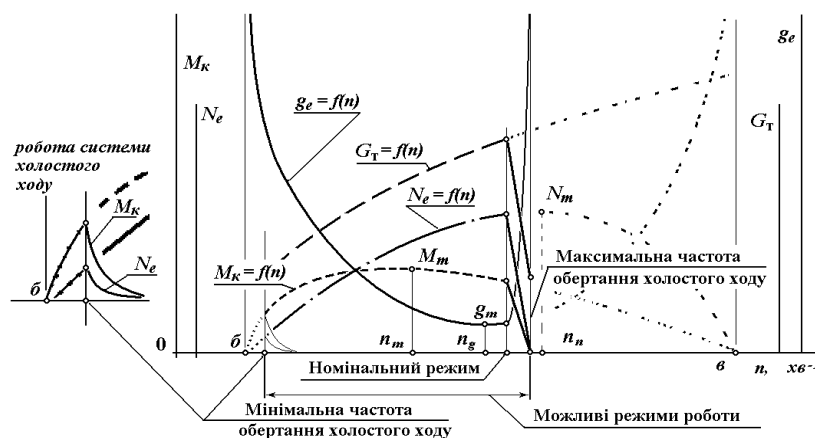

Рис.1. Формування зовнішньої швидкісної характеристики дизеля:

залежності від частоти обертання крутного моменту – $M_K = f(n)$; ефективної потужності – $N_e = f(n)$; годинної витрати палива – $G_T = f(n)$; питомої витрати палива – $g_e = f(n)$.

Для двигунів муніципальних машин регулюваннями намагаються покращити економічність, екологічність, надійність і довговічність, але при цьому криві крутного моменту і потужності розташовуються нижче, погіршуючи масово-габаритні показники двигуна. В умовах експлуатації часто доводиться працювати на компромісних режимах. Наприклад, при здійсненні автомобілем обгону його двигун повинен розвивати максимальну потужність навіть при погіршенні економічності, чистоти відпрацьованих газів та при підвищенні інтенсивності зносу.

Перевищення максимально допустимої частоти обертання збільшує вірогідність аварійної відмови двигуна. Максимальна частота обертання автотракторного дизеля обмежується роботою автоматичного регулятора, який формує регуляторну ділянку характеристики. Регулювання заданої частоти обертання відцентровим регулятором здійснюється зі зворотним зв'язком, за рахунок чого досягається висока точність підтримання регульованого параметра (частоти обертання) – 6...7 % від номінального значення.

На зовнішній характеристиці задача регулювання зводиться до обмеження подачі палива на такому рівні, який не допускає неповного згоряння палива і погіршення екологічності двигуна. Зворотній зв'язок може бути здійсненим контролем за наявністю кисню у відпрацьованих газах (λ -зонд), величиною димлення або токсичності відпрацьованих газів. Таке регулювання можливе лише при застосуванні сучасних засобів з використанням електроніки. Традиційно автотракторні дизелі мають примітивні регулятори, які коригують подачу палива на зовнішній характеристиці без зворотного зв'язку – параметрично.

Максимальна циклова подача палива $q_{ц}$ визначається наповненням циліндра η_v та допустимим значенням коефіцієнта надлишку повітря α , що в підсумку виражається їх відношенням: $q_{ц} \equiv \eta_v/\alpha$. На зовнішній швидкісній характеристиці при зменшенні частоти обертання внаслідок збільшення навантаження спостерігається, як правило, покращення наповнення циліндрів і, одночасно, зменшення циклової подачі палива насосом через негерметичність плунжерних пар. Це погіршує характеристику двигуна, зменшуючи можливість протидіяти збільшенню навантаження.

Для покращення коефіцієнта пристосованості, який визначають як відношення максимального крутного моменту по зовнішній характеристиці до його номінального значення $M_{кmax}/M_{кном}$ (рис. 26), за допомогою коректора – параметричного регулятора – збільшують подачу палива в разі зменшення частоти обертання внаслідок збільшення навантаження на двигун (рис. 26). При цьому контроль вихідного параметра – повноти згоряння палива – відсутній, тобто, відсутній зворотній зв'язок. Тому характеристика коректора збігається з необхідною лише частково, забезпечуючи регулювання у вузькому діапазоні, при виході за межі якого спостерігається або димлення (неповне згоряння палива), або недоотримання потужності.

Іноді залежність η_v/α має складний характер і доводиться встановлювати додаткові пристрої («від'ємний» коректор, коректор по тиску наддуву і т.ін.

Кардинальним вирішенням задачі слід визнати регулювання зі зворотним зв'язком.

Під характеристику двигуна підлаштовані всі інші параметри мобільної машини: передаточні відношення трансмісії, параметри рушія і т.д., тому при конвертуванні дизеля в газодизель характеристики базового двигуна не повинні змінюватися.

Задача регулювання газодизеля у порівнянні з базовим дизелем ускладнюється тим, що доводиться змінювати одночасно подачу і рідкого, і газоподібного палива. Якщо на регуляторній ділянці характеристики це вдається досить просто за рахунок широкого діапазону допустимої зміни коефіцієнта надлишку повітря, то на коректорній ділянці, де необхідно жорстке дотримання складу паливно-повітряної суміші, через відсутність зворотного зв'язку по регульованому параметру задача регулювання може бути вирішена лише частково.

Для регулювання необхідно застосовувати два окремі регулятори: один – для регуляторної, другий – для коректорної ділянки характеристики.

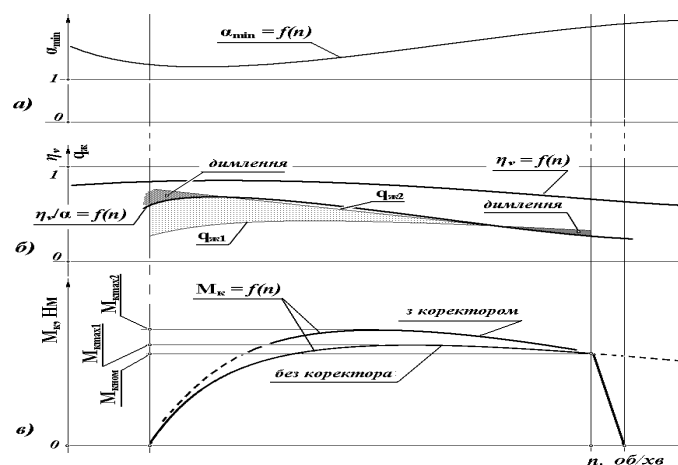

Рис. 2. Коригування зовнішньої швидкісної характеристики дизеля:

а) – залежність допустимого коефіцієнта надлишку повітря α ; **б)** – зміна коефіцієнта наповнення η_v , відношення η_v/α та циклової подачі палива $q_{\text{ц}}$ при коригуванні **в)** – зовнішня швидкісна характеристика.

Перший з них підтримує стабільність частоти обертання n , порушеної зміною навантаження M_k , за рахунок зміни циклової подачі палива $q_{\text{ц}}$. Це

супроводжується зміною в широких межах складу паливно-повітряної суміші, що характеризується коефіцієнтом надлишку повітря α :

$$q_u \equiv M_k, \text{ або } \alpha = f(M_k) \text{ при } n = \text{const.}$$

Другий регулятор повинен підтримувати певний склад паливно-повітряної суміші, змінюючи годинну подачу палива $G_n = q_u \cdot n$ пропорційною зміні витрати повітря на впуску $Q_n = n \cdot \eta_v / \alpha$:

$$G_n \equiv f(Q_n) \text{ при } \alpha \approx \text{const.}$$

Витрата повітря визначається частотою обертання $Q_n \equiv n$, що встановлюється внаслідок зміни навантаження M_k , а годинна витрата палива $G_n = q_u \cdot n$ виявляється пропорційною потужності двигуна $N_e = M_k \cdot n$:

$$q_u \equiv f(\eta_v / \alpha), \text{ при } G_n \equiv N_e, \text{ або, знову ж таки:}$$

$$q_u \equiv M_k \text{ при } \alpha \approx \text{const.}$$

Найбільш повно реалізує всі вище зазначені принципи конвертування дизеля у газодизель конструктивна схема, яка захищена патентом України UA 87768 і представлена на рис. 3

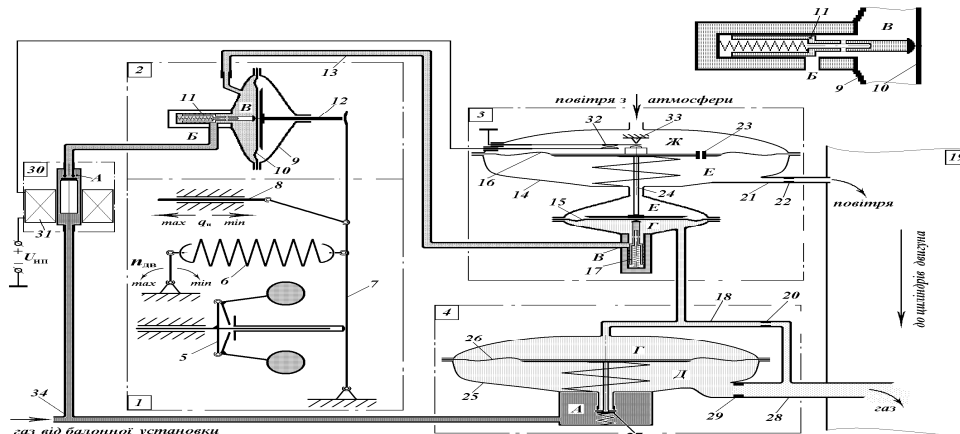

Рис. 3. Схема системи всережимного регулювання газодизеля:

Система всережимного регулювання газодизеля працює наступним чином. При непрацюючому двигуні розрідження у впускному трубопроводі відсутнє, діафрагма 16 пневмокоректора під дією пружини прогнута у вихідне положення, при якому контакти ключа 32 розімкнуті, обмотка 31 пневмоклапана 30 знеструмлена, клапан закритий і не пропускає газ з газопроводу 34 до входу **Б** регулятора витрати газу 2. В усіх порожнинах регулятора витрати газу, пневмокоректора та підсилювача витрати газу, крім

порожнин *A*, встановлюється атмосферний тиск. Клапан 27 зворотного типу закритий і газ не може надходити у двигун.

У режимі дизеля живлення електромагнітного клапана 30 вимкнено і він знаходиться в закритому стані, тиск газу на вході *B* регулятора витрати газу 2 відсутній. Через канали 28, 18, та 13 у порожнині *B* регулятора витрати газу встановлюється розрідження, рівне розрідженню у впускному колекторі. Під дією цього розрідження діафрагма 10 прогинається і вивільнює штовхач 12. Відцентровий всережимний регулятор 1 працює в звичайному режимі, регулюючи подачу $q_{ц}$ рідкого палива шляхом зміни положення рейки 8. Зменшення частоти обертання двигуна веде до зменшення підтримуючої сили відцентрового чутливого елемента 5, повороту важеля 7 під дією відновлюючої сили пружини 6 проти годинникової стрілки та збільшенню подачі рідкого палива. Збільшення частоти обертання призводить до збільшення підтримуючої сили, повороту важеля 7 за годинниковою стрілкою та зменшення подачі рідкого палива.

У режимі газодизеля на обмотку 31 електромагнітного клапана 30 подається напруга, внаслідок наявності розрідження у впускному трубопроводі 19 вакуумна діафрагма 16 прогнута і контакти 32 замкнуті, замикаючи коло обмотки електромагнітного клапана. Електромагнітний клапан 30 відкритий і через нього з газопроводу 34 від газобалонної установки на вхід *B* регулятора витрати газу подається газ під тиском. Витрата газу через регулятор витрати газу залежить від положення золотника 11, що визначається положенням важеля 7, який взаємодіє з золотником 11 через штовхач 12 і діафрагму 10.

При роботі газодизеля на холостому ходу циклова подача рідкого палива мала і важіль 7 не контактує з штовхачем 12. Золотник 11 закритий під дією пружини і газ у незначних кількостях надходить до двигуна лише через нещільності золотника 11, газопроводи 13, 18 та 28, практично не впливаючи на роботу двигуна.

При роботі газодизеля з навантаженням важіль 7, обертаючись під дією пружини 6 через штовхач 12 прогинає діафрагму та відкриває золотник 11,

через який газ поступає в порожнину **В** і створює тиск на діафрагму 10. Сила тиску газу на діафрагму 10 через штовхач 12 передається на важіль 7 відцентрового регулятора, обмежуючи його обертання під дією відновлюючої сили в сторону збільшення подачі рідкого палива. Величина тиску в порожнині **В** встановлюється пропорційною різниці підтримуючої та відновлюючої сил, яка збільшується при зменшенні частоти обертання вала газодизеля і зменшується при її збільшенні. З порожнини **В** по газопроводу 13 газ під означеним вище тиском поступає до вхідного отвору **В** пневмокоректора.

Таким чином, регулятор витрати газу обмежує подачу рідкого палива на рівні запальної дози і створює тиск газу, пропорційний зменшенню частоти обертання під дією навантаження, що необхідно для формвання регуляторної характеристики газодизеля.

У впускному колекторі 19 створюється розрідження, пропорційне частоті обертання колінчастого валу двигуна, яке через дросель 22, вакуумну трубку 21 передається в порожнину **Е**. Перепад тисків між порожнинами **Е** і **Ж** створює на діафрагмі 16 силу, пропорційну частоті обертання двигуна. Ця сила деформує діафрагму 16, переміщує шток 24, прогинає діафрагму 15 та відкриває золотник 17.

При середніх навантаженнях у межах регуляторної ділянки характеристики золотник 17 відкритий повністю. З вхідного отвору **В** пневмокоректора 3 через відкритий золотник 17, порожнину **Г**, газопровід 18, дросель 20 та газопровід 28 газ поступає в у впускний трубопровід 19. Витрата газу через дросель 20 виявляється пропорційною тиску в порожнині **В**, яка, як було відмічено вище, встановлюється пропорційною різниці підтримуючої та відновлюючої сил відцентрового регулятора. Тиск, що створюється у газопроводі 18 та порожнині **Г** пневмокоректора, створює силу на діафрагму 15, яка спрямована в сторону закриття золотника 17, але недостатня для цього.

Тиск з газопроводу 18 передається у порожнину **Г** підсилювача витрати газу, прогинає діафрагму 26 та відкриває клапан 27, через який у двигун по газопроводу 28 починає поступати основний потік газу. Завдяки наявності

дроселя 29 у порожнині *Д* встановлюється тиск, приблизно рівний тиску у порожнині *Г*, що визначає витрату газу в двигун, яка складається з керуючого потоку через дросель 20 та основного потоку через дросель 29, між величинами яких витримується постійне співвідношення. Витрата газу у двигун встановлюється пропорційною різниці підтримуючої та відновлюючої сил відцентрового регулятора.

При роботі газодизеля на частотах холостого ходу, коли електромагнітний клапан 30 відкритий а золотник 11 закритий, через нещільність золотника газ у невеликих кількостях поступає в двигун, але не створює на дроселі 20 тиску, достатнього для спрацьовування підсилювача 4.

При максимальних навантаженнях на коректорній ділянці характеристики частота обертання газодизеля зменшується, зменшується розрідження у впускному трубопроводі, зменшується сила тиску на діафрагму 16 та збільшується тиск газу на вході *В* і в порожнині *Г*. Внаслідок цього діафрагма 15 прогинається в сторону закриття золотника 17, підтримуючи тиск газу у порожнині *Г* пропорційним розрідженню у впускному трубопроводі 19. В результаті витрата газу через дросель 20 та через підсилювач витрати газу 4 встановлюється пропорційною витраті повітря через впускний трубопровід 19 і підтримується сталий склад газоповітряної суміші, яка подається в циліндри газодизеля.

Формується коректорна ділянка зовнішньої швидкісної характеристики а у порожнинах *В* зберігається тиск, достатній для утримання рейки паливного насоса на рівні запальної дози.

Застосування підсилювача витрати газу дозволяє узгодити систему регулювання з дизелями різної потужності. Базовий дизель при конвертуванні повинен обладнуватися регулятором витрати газу, узгодженим за параметрами зі штатним відцентровим регулятором дизеля. Коефіцієнт підсилення підсилювача витрати газу визначається відношенням коефіцієнтів витрат жиклерів 29 і 20.

Висновок.

Застосування запропонованої в статті системи регулювання газодизеля дозволяє забезпечити дозування палива на коректорній ділянці характеристики і збільшити стійкість роботи газодизеля на малих частотах обертання холостого ходу.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Бабич О.С., Заборський В.П., Масло І.П., Кухаренко П.М., Улексін В.О. Рекомендації по пререобладнанню тракторів для роботи на природному газі та використанню газодизельних тракторів у сільськогосподарському виробництві ДДАУ – ННЦ „ІМЕСГ”, Дніпропетровськ – Глеваха, 2002. 25 с.
2. Вершина Г.А. , Быстренков О.С. Способы организации рабочего процесса газодизельного двигателя. Наука и техника. Т.16. №5 (2017)
3. Савельев Г.С., Шапкайц А.Д., Подосинников В.В., Медведев А.А. Сельскохозяйственные тракторы, работающие на метане. Транспорт на альтернативном топливе № 5 (35), 2013 г.
4. Лапушкин Н.А. Технологии использования природного газа в двигателях автотранспортных средств и силовых установках. Транспорт на альтернативном топливе, 2008.- № 2 (2) .
5. Кухаренко П.М. Методика експериментальних досліджень роботи газодизеля на режимі холостого ходу / П.М. Кухаренко, В.О. Улексін, В.М. Яцук // Вісник Харківського національного технічного університету сільського господарства ім. Петра Василенка. – Харків, 2011. – Вип. 109. – С. 34–39.
6. Стремоухов О.Б., Улексін В.О., Хорсєв П.В. ., Концепція мобільного енергетичного засобу для внутрішньоцехових робіт .Матеріали III Всеукраїнської науково-технічної конференції «Створення, експлуатація і ремонт автомобільного транспорту та будівельної техніки» (24 – 25 квітня 2019 року, м. Полтава) / Полтавський національний технічний університет імені Юрія Кондратюка. Полтава: ПолтНТУ, 2019. – С.107 – 113.

УДК 82.0

ФОРМУВАННЯ ЗАГАЛЬНОЛЮДСЬКИХ ЦІННОСТЕЙ ЗАСОБАМИ ХУДОЖНЬОЇ ЛІТЕРАТУРИ: ОСВІТНІЙ АСПЕКТ

Лазірко Наталія Орестівна

кандидат філологічних наук

доцент кафедри світової літератури та славістики
Дрогобицький державний педагогічний університет

імені Івана Франка

м. Дрогобич, Україна

Петрів Ілона Володимирівна

студентка філологічного факультету

Дрогобицький державний педагогічний університет

імені Івана Франка

м. Дрогобич, Україна

Розглянуто художню літературу як вид мистецтва, що є складовою формування загальнолюдських цінностей та допомагає гуманістично орієнтувати розвиток суспільства в контексті освітнього простору. Вказано, що література вміщує загальнолюдські цінності, має значний пізнавальний, виховний і світоглядний потенціал, значною мірою впливає на інтелектуальний та духовний розвиток особистості.

Ключові слова: цінності, художня література, мистецтво, освіта, духовний розвиток, гуманізація.

Гуманітарний контекст освіти сьогодення відіграє значну роль у формуванні ідеалів, цінностей людини та суспільства. Сьогодні, у добу значного розвитку технологій, інформаційних зокрема, особливо важливим є духовний розвиток особистості. Адже для гармонійного розвитку суспільства потрібен баланс матеріального та духовного начал. Тому в час, коли відбувається переоцінка

ціннісних орієнтирів, проблема формування духовних цінностей набуває особливої актуальності. Важливим чинником формування цінностей є освіта, адже через неї транслюється духовне багатство людства. «Система освіти як важливий соціальний інститут в обставинах глобалізації цивілізаційних процесів виступає стратегічним фактором і умовою виживання людства», – зазначає філософ В. Пазенок [1, с. 57].

Одним із важливих завдань освітньої сфери є формування духовно багатой, гармонійно розвиненої особистості, яка має високі моральні ідеали та естетичні потреби. Загальновідомо, що майбутнє кожної держави залежить від сильної, свідомої молоді, яка має добрі знання, уміє критично мислити, шанує свою країну, рідну місцевість, своїх батьків, старших людей, народні традиції. Відтак, метою цього дослідження є аналіз освітнього аспекту формування загальнолюдських цінностей засобами художньої літератури.

У сучасному гуманітарному просторі освіти важливою складовою є формування духовної сфери особистості, її ціннісних орієнтацій, і саме на ці аспекти освітнього процесу позитивний вплив має художня культура. Мистецтво має здатність «олюднювати» людське буття. Такі види мистецтва, як література, театр, живопис, скульптура, кіно, хореографія тощо позитивно впливають на розвиток інтелектуальної та емоційно-чуттєвої сфер особистості. Серед усіх видів мистецтва література займає особливе місце. У цьому контексті варто згадати про літературоцентризм, представники якого «надають винятково важливого значення вдало мовленому слову, поезії, роману, статті» [2, с. 334]. Сила літературного слова має значний вплив на людину в різних аспектах.

Як зазначають учені, серед усіх видів мистецтв література найбільшою мірою впливає на інтелектуальний та духовний розвиток особистості. Художня література як вид мистецтва має також значний пізнавальний потенціал, є одним із найзначніших засобів пізнання людини. У літературі відображено багатовікову соціальну дійсність: різні етапи життя народу, його проблеми, прагнення, мрії. З літературних творів ми дізнаємося про події минулого та

сучасні дилеми крізь призму проблем персонажів творів. Література допомагає людині долати складні періоди життя, додає сили перемогти життєві негаразди, вказує шляхи вирішення складних проблем і цим вона цінна для кожної людини зокрема. Завдяки мистецтву і літературі зокрема, людина може пізнати, зрозуміти та усвідомити навіть те, що відсутнє у її власному життєвому досвіді. Отримані з художньої літератури знання впливають на формування світогляду людини.

Художньо-образною мовою творів автор відтворює певні реалії, виражає інтереси та мрії людини, суспільства, народу, створює типові образи, узагальнює життєві явища, виявляючи своє ставлення до подій. Сприймаючи художній твір, ми відчуваємо присутність автора та усвідомлюємо його ставлення до зображеного. Слушною є думка Владислава Татаркевича, котрий зазначає, що твори мистецтва «з одного боку розкривають внутрішнє життя мистця, з другого – пробуджують внутрішнє життя споживача. Пробуджуючи споживача, не тільки дають йому задоволення, а й зворушують його, вражають, стрясають, збагачують його життя» [3, с. 39].

Література є також інструментом впливу на свідомість людини, психіку, волю, почуття, її інтелектуальну, пізнавальну, емоційно-вольову сфери, а отже має здатність формувати характер людини. Завдяки літературі в нашій уяві формуються нові поняття, емоції, почуття, адже літературні твори ми сприймаємо насамперед емоційно, а згодом аналізуємо з допомогою розуму.

Важливо, щоб діти отримували правильні духовні орієнтири від батьків, починаючи з наймолодшого віку. З того моменту, коли дитина навчиться читати, вона отримує можливість черпати духовні цінності з книжок самотійно. Важко переоцінити роль літератури у вихованні та розвитку особистості, визначеності критеріїв її вихованості, гуманізації виховання в цілому. Художня література формує здатність уявляти, розмірковувати, порівнювати, співпереживати, узагальнювати та використовувати їх згодом у власних життєвих ситуаціях.

Художня література, як і музика, театр, кіно, архітектура, графіка, живопис, скульптура є носієм цінностей і має особливе значення у процесі формування ціннісних орієнтацій. Категорія цінності формується у свідомості людини шляхом порівняння різних явищ. Пізнаючи світ, людина вирішує, що в житті є важливим, цінним, а що – неважливим, без чого вона може обійтися. Особливо важливими та базовими для людства є загальнолюдські цінності, адже «універсальні або, інакше, вселюдські цінності – це ті, що прийняті (чи мають перспективу бути прийнятими) різними народами, культурами, націями, цивілізаціями [4, с. 708]. Такі особистісно-фундаментальні цінності, як життя, здоров'я, любов, добро, відповідальність, свобода, здатність творити добро, сім'я, краса, істина, мудрість тощо відображаються у свідомості у формі ціннісних орієнтацій – елементів внутрішньої структури особистості. Система цінностей особистості визначає сутність людини, спільноти, людства, а також впливає на спрямованість їхніх дій.

Отже, художня література вміщує та утверджує фундаментальні загальнолюдські цінності: любов, добро, дружбу, відповідальність, свободу, істину тощо – і цим сприяє гуманізації суспільства. Якісне наповнення освітнього простору дисциплінами гуманітарного профілю, літературою зокрема, сприятиме формуванню в молодого покоління загальнолюдських цінностей та особистісних здатностей.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Пазенок В. Гуманістичний принцип сучасної філософії освіти // Філософія освіти. – 2005. – № 1. – 52 – 73.
2. Лук'янець В. Літературоцентризм // Філософський енциклопедичний словник / НАН України, Ін-т філософії ім. Г.С. Сковороди; голов. ред. В.І. Шинкарук. – К.: Абрис, 2002. – 742 с. – С. 334
3. Татаркевич В. Історія шести понять: Мистецтво. Прекрасне. Форма. Творчість. Відтворництво. Естет. переживання / пер. з пол. В.Корнієнка. – К.: «Юніверс», 2001. – 368 с.
4. Лісовий В. Цінність // Філософський енциклопедичний словник / НАН України, Ін-т філософії ім. Г.С. Сковороди; голов. ред. В.І. Шинкарук. – К.: Абрис, 2002. – 742 с. – С. 707 – 708.

УДК 339.56

**ОЦІНКА ВПЛИВУ ІНТЕНСИВНОСТІ ЗОВНІШНЬОТОРГОВЕЛЬНОЇ
СПІВПРАЦІ УКРАЇНИ ТА ЄС НА СТАН ЇЇ
ЗОВНІШНЬОТОРГОВЕЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ**

Ларіна Дар'я Євгенівна

Студентка ОС “Магістр”

Балабанова Наталя Василівна

к.держ.упр., доцент

Маріупольський державний університет

м. Маріуполь, Україна

Анотація: в умовах глобалізації господарської діяльності актуальним як з теоретичної, так і з практичної точки зору є дослідження і наукове обґрунтування перспективних напрямків зовнішньоекономічних зв'язків, зокрема у сфері зовнішньої торгівлі. Європейська інтеграція і членство в Європейському Союзі є стратегічною метою України, адже це означає формування соціально-орієнтованої ринкової економіки, побудову розвинутого демократичного держави, зміцнення позиції країни на міжнародній арені, а також можливість отримати істотні техніко-технологічні досягнення, які сприятимуть економічному зростанню і взаємовигідній співпраці України з країнами Європейського союзу. У зв'язку з цим, доцільною є оцінка рівня інтенсивності зовнішньоторговельного співробітництва України та ЄС, а також надання оцінки його впливу на рівень зовнішньоекономічної безпеки країни, так як інтеграція України в європейський простір в рамках зовнішньої торгівлі супроводжується цілою низкою як позитивних, так і негативних факторів.

Ключові слова: євроінтеграція, індекс інтенсивності торгівлі, зовнішньоторговельна безпека, кореляційно-регресійний аналіз, зовнішньоторговельне співробітництво.

За останні роки значно змінилися умови ведення експортно-імпоротної діяльності через підписання Україною цілого ряду міжнародних угод. Так, в 2014 році було підписано Угоду про асоціацію між Україною та ЄС (яке вступило в силу лише 1 січня 2016 г.). В основі цієї угоди лежить зона вільної торгівлі, яка передбачає створення сприятливого бізнес- середовища, в якій вигоду отримають не тільки європейські, але і вітчизняні підприємства та пересічні громадяни. Ці події істотно розширили експортні та імпорتنі можливості України, одночасно створивши і певні перешкоди.

Найбільш важливим і ототожнюючим усю сутність зовнішньоторговельного співробітництва між Україною та ЄС, на наш погляд, є індикатор інтенсивності торгівлі, який розраховується як відношення частки ЕС в експорті України до частки ЄС в світовому експорті.

Отже, динаміка індексу інтенсивності торговельних відносин України з ЄС має чітку тенденцію до зростання протягом 2005-2018 рр. Так, у період 2015-2018 рр. значення цього індикатора дорівнювало більше 1 (або 100%), що свідчить про наявність інтенсивності торговельних відносин. Загалом, рівень інтенсивності зовнішньоторговельного співробітництва між країнами ЄС та Україною збільшився у 2018 р. майже на 70% або у 1,7 разів, табл. 1.

Аналізуючи інтенсивність торговельної співпраці України з її ключовими країнами-партнерами Європейського Союзу слід зазначити, що найбільший рівень інтенсивності торгівлі можна спостерігати за такими країнами як Польща (у 2018 р. значення індексу інтенсивності дорівнювало 4,63 (або 463%) та Угорщина (значення ІТ дорівнювало 6,09 або 609%). Так, рівень інтенсивності торгівлі України з Польщею за останні 10 років збільшився майже на 90 % або у 1,9 разів, а з Угорщиною - на 114,4% або у 2,14 разів. Така ж сама тенденція до зростання динаміки зазначеного показника спостерігається за такими країнами як Італія та Німеччина. Однак, якщо значення рівня інтенсивності торгівлі національної економіки з Італією за весь аналізований період дорівнювало більше 1 і збільшилось на 36%, то значення індексу

інтенсивності з Німеччиною протягом 2005-2017 рр. було нижчим 1. Лише у 2018 р. це показник дорівнював більше 1 та склав 101% (або 1,01).

Таблиця 1

Динаміка індексу інтенсивності зовнішньої торгівлі України з країнами ЄС за 2005-2018 рр.

Рок и	Індекс інтенсивнос ті торгівлі України з ЄС	Індекс інтенсивнос ті торгівлі з Німеччино ю	Індекс інтенсивнос ті торгівлі з Польщею	Індекс інтенсивнос ті торгівлі з Італією	Індекс інтенсивнос ті торгівлі з Угорщиною
2005	0,76	0,52	3,08	1,86	2,48
2006	0,81	0,57	3,28	1,94	3,38
2007	0,72	0,55	2,91	1,82	3,76
2008	0,71	0,51	2,72	1,57	3,46
2009	0,64	0,59	2,44	1,15	2,84
2010	0,73	0,61	3,04	1,78	2,94
2011	0,77	0,57	3,55	1,87	3,58
2012	0,79	0,44	3,44	1,63	4,42
2013	0,85	0,53	3,20	1,79	4,92
2014	0,99	0,64	3,60	2,18	5,77
2015	1,08	0,78	3,75	2,44	5,32
2016	1,13	0,83	4,44	2,38	5,72
2017	1,24	0,90	4,20	2,53	6,97
2018	1,29	1,01	4,63	2,53	6,09

розраховано автором за [1]

Для визначення залежності інтегрального індексу зовнішньоторговельної безпеки (результативної ознаки У) від рівня інтенсивності зовнішньої торгівлі України з країнами ЄС (факторних ознак Х1-Х5) був проведений багатофакторний кореляційно-регресійний аналіз за період 2009-2018 рр. В якості факторних ознак були відібрані показники інтенсивності торгівлі з чотирма найбільшими європейськими партнерами України та сукупний показник інтенсивності торгівлі з ЄС. У результаті було отримано модель, яка відображує ступінь впливу інтенсивності зовнішньоторговельного співробітництва України та ЄС на стан зовнішньоторговельної безпеки.

Отже, за результатами отриманої моделі можна зробити наступні висновки, табл. 2.

1) 80% усіх змін індексу зовнішньоторговельної безпеки викликане впливом на нього усіх зазначених вище факторів, а решта 20% - іншими неврахованими чинниками. Так як коефіцієнт детермінації дорівнює 0,8; то можна зробити припущення про високий ступінь адекватності моделі.

2) Коефіцієнт кореляції Пірсона дорівнює 0,9, що говорить про достатньо високий зв'язок між факторними (X_1 - X_5) та результативною ознакою (Y).

Таблиця 2

Результати кореляційно-регресійного аналізу взаємозв'язку рівня інтенсивності торгівлі України з країнами ЄС та індексом зовнішньоторговельної безпеки (на основі динаміки змін за 2009-2018 рр.)

Параметр	Рівняння регресії	Коефіцієнт детермінації	Коефіцієнт кореляції Пірсона	Коефіцієнт еластичності E
Індекс інтенсивності зовнішньої торгівлі України з країнами ЄС (X_1)	$Y = 42,9 + 0,52X_1 - 0,2X_2 + 0,01X_3 - 0,11X_4 - 0,04X_5$	0,8	0,9	1,21
Індекс інтенсивності торгівлі з Німеччиною (X_2)				-8,76
Індекс інтенсивності торгівлі з Польщею (X_3)				0,07
Індекс інтенсивності торгівлі з Італією (X_4)				-0,59
Індекс інтенсивності торгівлі з Угорщиною (X_5)				-0,42

3) При збільшенні загального індексу інтенсивності зовнішньої торгівлі України з країнами ЄС на 1%, рівень її торговельної безпеки також зросте на 1,21%.

4) У разі підвищення зовнішньоторговельної активності України з Німеччиною на 1%, її стан зовнішньоторговельної безпеки (ЗБ) погіршиться на 8,7%; при збільшенні рівня інтенсивності торгівлі національної економіки з Польщею на 1%, рівень ЗБ збільшиться на 0,1%; при зростанні інтенсивності торговельних відносин України з Італією та Угорщиною на 1% рівень її торговельної безпеки знизиться на 0,6% та 0,42% відповідно.

Виходячи з цього, нами рекомендується посилення інтенсивності зовнішньоторговельної співпраці національної економіки з країнами ЄС в цілому, окрім Німеччини, Італії та Угорщини (інтенсивність торгівлі України з перерахованими країнами знаходиться на високому рівні, а ще більше її посилення може негативно вплинути на стан національної зовнішньоторговельної безпеки).

Відповідно до цього, пропонується запровадження наступних заходів щодо поліпшення зовнішньоторговельної співпраці України з країнами ЄС:

- проведення демонополізації вітчизняних ринків та галузей;
- упровадження міжнародних стандартів і технічних вимог/гармонізації українського законодавства з європейським, що значно підвищить рівень якості вироблених вітчизняних товарів;
- запровадження системи добровільного страхування експортних кредитів на випадок зростання втрат від амплітудних коливань валютного курсу; неплатоспроможності покупця через форс-мажорні обставини; відмови іноземного покупця від продукції [2];
- заснування в Україні сільськогосподарської товарної біржі, де великі та середні підприємства та організації зможуть збувати вітчизняну продукцію і нівелювати цінові ризики;
- підтримка галузей національного господарства, які виробляють високотехнологічну та інноваційну продукцію та послуги шляхом створення сприятливого інвестиційного клімату;
- створення умов для залучення європейських інституцій і комерційних структур для спільної участі в міжнародних технологічно авангардних проектах (ракетно-космічне виробництво, літако-, судно- будування, енергетичне устаткування, впровадження біотехнологій) [2];
- залучення іноземних контрагентів до модернізації та розбудови інфраструктури, налагодження оптимальних логістичних систем та ін.

Таким чином, виконання національним урядом запропонованих дій як на державному, так і на місцевому рівні сприятиме ефективному розвитку

зовнішньоторговельної співпраці України з країнами Європейського Союзу в контексті забезпечення її зовнішньоторговельної безпеки.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Офіційний сайт UnctadStat [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://unctadstat.unctad.org/EN/>.
2. Усенко О. О. Оцінка результатів угоди про вільну торгівлю між Україною та ЄС для галузей обробної промисловості (машинобудування, хімічної, легкої промисловості) [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.google.ru/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&ved=2ahUK EwjA78DQuOXpAhVnxIsKHTIyDmgQFjAAegQIAxAB&url=http%3A%2F%2Fjournals.uran.ua%2Fjiep%2Farticle%2Fdownload%2F27491%2F24673&usg=AOvVaw22VNjQnbLbodPPJbWcKxQJ>.

ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ДИСТАНЦІЙНОЇ РОБОТИ В УКРАЇНІ

Латишева Вікторія Валентинівна

к. держ. упр.

доцент кафедри Міжнародних відносин та права
Одеський національний політехнічний університет
(м. Одеса, Україна)

Анотація: У статті досліджуються особливості правового регулювання дистанційної роботи в Україні в контексті змін, внесених до Кодексу Законів про працю в Україні.

Доведено необхідність внесення змін до чинного трудового законодавства у відповідності до нововведень та запровадження дистанційної (надомної) роботи.

Ключевые слова: дистанційна (надомна робота), гнучкий графік роботи, організація робочого місця, робота у нічний час, охорона праці.

Кодекс законів про працю України на сьогодні є одним із найстаріших нормативно-правових актів, діючий за принципом правонаступництва ще з 1971 року.

Суспільний дискурс щодо необхідності прийняття нового Кодексу законів про працю України наразі триває вже майже третє десятиріччя. За цей час було внесено численні зміни до діючого Кодексу та напрацьовано декілька проектів нового Кодексу.

Останні законопроекти Трудового кодексу України (проект н. д. Н. Королевської надано 12.11.2019, проект н. д. Ю. Тимошенко (на заміну) – 03.12.2019) було внесено до порядку денного третьої сесії Верховної Ради України дев'ятого скликання 4 лютого 2020 року та відправлено на

доопрацювання [3], і коли законодавець повернеться до цього питання – поки що не відомо.

Швидкість суспільних змін, в тому числі й у сфері трудових відносин, є такою, що законодавець в екстреному режимі був змушений регулювати нові правовідносини та вводити нові поняття. Як це сталося з правовим регулювання дистанційної роботи, введенням в дію на підставі Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України, спрямованих на забезпечення додаткових соціальних та економічних гарантій у зв'язку з поширенням коронавірусної хвороби (COVID-19)» [4].

Так, чинний Кодекс законів про працю України лише з 02.04.2020 містить визначення «дистанційна чи надомна робота», при цьому саме явище є досить поширеним в Україні останні 10-15 років, особливо в сфері ІТ-технологій, написання та перекладу текстів, консультаційних послуг, послуг операторів колл-центрів, диспетчерських служб тощо.

До цього часу терміну «надомна» робота в Кодексі законів про працю України не існувало, хоча сама можливість працювати вдома передбачалась для окремих категорій громадян, першочергово дія відповідних нормативно-правових актів поширювалася на жінок, що мають неповнолітніх дітей, членів їх сімей (ст.179 КЗпП України) та людей із особливими потребами [2].

До того ж, в Україні досі є чинним Положення про умови праці надомників (1981 р.) [5], відповідний нормативно-правовий акт є архаїчним пережитком комуністичної доби та зовсім інших соціально-трудових відносин, зорієнтований, у першу чергу, на обмеження кількості самозайнятих людей. Вищезазначене Положення зорієнтоване на виробництво товарів народного вжитку та надання побутових послуг, ремісництво тощо. Характерним є те, що виконання роботи надомником, у відповідності із Положенням, може здійснюватися не лише одноособово, а й за участі членів родини. Також, згадане Положення містить низку специфічних вимог, щодо організації умов праці, зокрема – щодо житлових умов надомника, вимог техніки безпеки та санітарно-гігієнічних норм.

Важливо зазначити, що Положення про умови праці надомників [5] суперечить чинному законодавству. Зокрема, по колу осіб Положення орієнтоване на виробництво товарів народного вжитку, а основні положення ст. 60 КЗпП України не містять жодних обмежень щодо суб'єктного складу та виду діяльності.

Сьогодні в ст. 60 «Гнучкий режим робочого часу», КЗпП України було внесено зміни, та визначено, що дистанційна (надомна) робота – це така форма організації праці, коли робота виконується працівником за місцем його проживання чи в іншому місці за його вибором, у тому числі за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій, але поза приміщенням роботодавця [2].

Наразі законодавець не визначає обмежень щодо суб'єктів дистанційної (надомної) роботи, а отже – дистанційно може працювати будь-яка особа, яка досягла трудової дієздатності.

Із точки зору законодавчої техніки поєднання в одній правовій нормі «гнучкого режиму роботи» та «дистанційної (надомної) роботи» є доволі невдалим та необґрунтованим за змістом, оскільки «дистанційна робота» та «гнучкий графік роботи» – різні форми організації праці.

Гнучкий графік роботи передбачає фіксований і змінний робочий час, а дистанційна робота – ні. На працівника, що працює за гнучким графіком роботи, поширюються правила внутрішнього трудового, а на працівника, що працює дистанційно, – ні. Тому необхідно виокремити поняття «дистанційної (надомної) роботи» в окрему правову норму. До того ж, термін «надомна робота», запропонований у Законі, вважаємо некоректним, оскільки законодавцем було використано кальку з російського термінологічного словника. Натомість пропонуємо використовувати більш сучасний термін – «віддалена робота», оскільки в ст. 60 КЗпП України законодавець прямо визначає, що в цьому випадку робота може виконуватися не лише вдома, але й в іншому місці за його вибором.

Загалом, легалізувавши дистанційну (надомну) роботу, законодавець не акцентує увагу на часових межах її виконання, обмежуючи лише її загальну тривалість виконання вимогами ст. 50-51 КЗпП України [2]. Там же, в ст. 60 КЗпП України визначено, що виконання дистанційної (надомної) роботи не тягне за собою будь-яких обмежень обсягу трудових прав працівників.

Керуючись логікою цієї статті, на дистанційних (надомних) працівників поширюється дія ст. 54 «Тривалість роботи в нічний час» КЗпП України [2], отже, працівник, що працює дистанційно у нічний час, має право на скорочення робочого часу на одну годину.

Разом з тим, оскільки працівник встановлює свій робочий графік на свій розсуд, доцільно було б внести зміни до ч. 1 ст. 54 КЗпП України, та викласти її у наступній редакції: «При роботі в нічний час встановлена тривалість роботи (зміни) скорочується на одну годину (за виключенням дистанційних (надомних) працівників, крім випадків, коли дистанційна робота у нічний час є виробничою необхідністю)».

Повністю виключити поширення на працівників, що працюють дистанційно, дії ч. 1 ст. 54 КЗпП України є недоцільним, оскільки частина компаній, що працюють із іноземними партнерами та перебувають у різних часових поясах, змушені здійснювати комунікацію в нічний час. А отже – така конкретизація правової норми забезпечує паритет інтересів, як працівника, так і роботодавця.

Керуючись положеннями ч. 1 ст. 21 «Трудовий договір» КЗпП України [2], де власник підприємства, установи, організації або уповноважений ним орган чи фізична особа зобов'язується виплачувати працівникові заробітну плату і забезпечувати умови праці, необхідні для виконання роботи, передбачені законодавством про працю, колективним договором і угодою сторін, а також – у відповідності до ст. 125. «Компенсація за зношування інструментів, належних працівникам», КЗпП України працівники, які використовують свої інструменти для потреб підприємства, установи, організації, мають право на одержання компенсації за їх зношування (амортизацію). Розмір і порядок виплати цієї компенсації, якщо вони не встановлені в централізованому порядку,

визначаються власником або уповноваженим ним органом за погодженням з працівником [2]. Таким чином, якщо працівник виконує дистанційну роботу за допомогою власної комп'ютерної техніки, то він має право не лише на компенсацію її амортизації, а й на часткову оплату послуг Інтернет-провайдера. У разі відсутності власної комп'ютерної техніки, керуючись логікою ч. 1 ст. 21 «Трудовий договір» КЗпП України власник повинен забезпечити нею працівника.

Уведення дистанційної форми організації праці породжує цілу низку протиріч щодо забезпечення інтересів працівників, зокрема порушуючи принцип трипартизму. Наприклад, п. 1 ст. 248 «Гарантії діяльності профспілок» надає право профспілкам безперешкодно відвідувати та оглядати місця роботи на підприємстві, в установі, організації, де працюють члени профспілок [2].

У випадку, коли робочим місцем працівника є його дім, реалізація цього пункту прямо суперечить положенням ст. 30 Конституції України [1].

Так само, як і організація робочого місця та перевірка умов праці членами профспілкового комітету видається чимось недоцільним та нездійсненим, врешті-решт, як і діяльність самих профспілкових комітетів в умовах дистанційної роботи.

Перехід на дистанційну форму роботи породжує також багато запитань щодо дотримання техніки безпеки та охорони праці. Наприклад, ч. 1 ст. 53 «Створення безпечних і нешкідливих умов праці» КЗпП України покладає обов'язок щодо забезпечення безпечних і нешкідливих умов праці на власника або уповноважений ним орган та зобов'язує його здійснювати контроль за додержанням вимог нормативних актів про охорону праці (ч. 1 ст. 160 КЗпП України)[2].

Існує ціла низка проблемних питань: яким чином власник може забезпечити виконання вимог безпеки в умовах дистанційної роботи, особливо це стосується питань щодо виробничого травматизму. Зокрема, чи буде вважатися виробничою травмою, якщо працівник працює дистанційно та травмується

вдома, наприклад, через постійне сидіння за монітором комп'ютера захворіє на ревматизм?

Отже, наразі конче необхідно врахувати всі неточності та розбіжності правового регулювання дистанційної роботи в Україні при розробці нового проекту Кодексу законів про працю України.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Конституція України: Прийнята на п'ятій сесії Верховної ради України 28 червня 1996 р. Із змінами внесеними Законом України від 8 грудня 2004 р. № 2222І – VI. Станом на 1 січня 2006 р. – К., – 2006. – 124 с.
2. Кодекс Законів про працю України. : Закон Української РСР від 10 грудня 1971 р. – Редакція від 02.04.2020, підстава - 540-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#n340>
3. Офіційний портал Верховної ради України. URL: https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=67331
4. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України, спрямованих на забезпечення додаткових соціальних та економічних гарантій у зв'язку з поширенням коронавірусної хвороби (COVID-19)» від 30.03.2020 р. URL: № 540-IX URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/T200540.html
5. Об утверждении Положения об условиях труда надомников: постановление ГОСУДАРСТВЕННЫЙ КОМИТЕТ СССР ПО ТРУДУ И СОЦИАЛЬНЫМ ВОПРОСАМ СЕКРЕТАРИАТ ВЦСПС 29.09.1981, № 275/17-99/ URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0275400-81>

СУТНІСТЬ РЕГІОНАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ СТАЛОГО РОЗВИТКУ В УМОВАХ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ

Лелеченко Анжела Павлівна

кандидат наук з державного управління

доцент

професор кафедри регіонального управління
місцевого самоврядування та управління містом
Національної академії державного управління
при Президентіві України

Анотація: Успішне впровадження реформи децентралізації потребує науково обґрунтованої та підтвердженої на практиці ефективної системи регіонального управління. Це питання особливо актуалізується у контексті системного регулювання сталого розвитку регіонів відповідно до комплексної Стратегії сталого розвитку “Україна – 2020”, якою передбачається побудова прозорої системи публічного управління та ефективної системи територіальної організації влади в Україні; забезпечення конкурентоспроможності територіальної громади через реалізацію соціальних, економічних та екологічних аспектів сталого розвитку, і тим самим, покращення якості життя населення; реалізація у повній мірі положень Європейської хартії місцевого самоврядування, принципів субсидіарності, повсюдності і фінансової самодостатності місцевого самоврядування, які справедливо пов’язуються із імперативом послідовної і системної модернізації та запровадження новітніх медичних, енергетичних та інформаційних технологій, розвитком космічних і телекомунікаційних систем, радикальним підвищенням енергоефективності та ін.

Ключові слова: регіональна політика, сталий розвиток, децентралізація.

Створення сприятливих соціально-економічних умов, що супроводжується сталим розвитком регіонів та країни в цілому, призводить до перегляду існуючих усталених відносин щодо розподілу благ у суспільстві та пошуку нових рішень наявних проблем [1, с. 40]. Процес проведення регіональної політики в контексті реформи децентралізації, досить складне поняття, яке можна розкривати через її вплив на: адміністративно-територіальний устрій держави, систему органів публічної влади, розподіл між ними функцій, повноважень і фінансових ресурсів. Відповідно до статті 132 Конституції України “Територіальний устрій України ґрунтується на засадах єдності та цілісності державної території, поєднання централізації і децентралізації у здійсненні державної влади, збалансованості і соціально-економічного розвитку регіонів, з урахуванням їх історичних, економічних, екологічних, географічних і демографічних особливостей, етнічних і культурних традицій” [2]. Як бачимо, децентралізація задекларована у даній статті Основного закону як одна з основ, на яких ґрунтується територіальний устрій держави. Однак, на відміну від Конституцій багатьох зарубіжних держав, основою є не сама децентралізація, а “поєднання централізації і децентралізації в здійсненні державної влади”.

Нині, в сучасній практиці державного управління децентралізований підхід визнаний ефективним інструментом оптимізації матеріального забезпечення виконання функцій місцевими органами влади та іншими владними й громадськими структурами з метою активізації та стимулювання регіональної політики сталого розвитку [1, с. 41].

Ключовою перевагою децентралізації як фактору посилення процесів сталого розвитку регіонів є делегування значної кількості видаткових зобов’язань місцевим органам влади, що за умови пропорційного виділення фінансових ресурсів “на місця” забезпечить більш ефективне задоволення важливих потреб місцевих громад, покращення якості виконання соціальних та адміністративних функцій уповноваженими органами, більш ефективне розподілення та використання ресурсів, у тому числі фінансових. Особливої актуальності в умовах децентралізації набула потреба реалізації проблеми реформування

міжбюджетних відносин, що пов'язано із процесом формування місцевих бюджетів, використанням досконалих методів планування, з урахуванням грошових потоків і надходжень, етапів проходження бюджетного процесу шляхом підвищення ступеня прозорості процесів алокації бюджетних коштів. Організація міжбюджетних відносин має здійснюватися для забезпечення проведення єдиної бюджетної політики [3, с. 58] щодо гарантування соціально-еколого-економічного розвитку територій та їх позиціонування як самодостатніх та конкурентоспроможних. Цей перелік варто доповнити посиленням рівня відповідальності та водночас контролю місцевих владних структур з боку громадянського суспільства, формуванням сприятливого бізнес-середовища регіону за рахунок більшої маневреності місцевих органів в окремих питаннях фіскальної політики та підтримки фінансування цільових соціально-еколого-економічних програм розвитку задля розвитку конкурентоспроможності території.

Пов'язуючи реформу децентралізації із рівнем конкурентоспроможності територіальної громади окремі науковці [4] зазначають, що реалізувати соціальні, економічні та екологічні аспекти сталого розвитку, і тим самим, покращити якість життя населення можливо за умови концентрації влади на базовому рівні. Тобто, коли органи місцевого самоврядування мають можливість витратити значні бюджетні кошти конкретного села, селища, міста на розвиток інфраструктури та сфери послуг за принципом субсидіарності; а також фінансувати наукові проєкти та розробки науковців і фахівців із конкретних напрямів, у т.ч. спільних з міжнародними організаціями й установами, які в майбутньому компенсують ці втрати позитивним ефектом. Це обумовлює об'єктивність кроків щодо об'єднання зусиль та співробітництва у подоланні кризових екологічних процесів, визначених світовою спільнотою, вдосконалення екологічного управління, відновлення та відродження природного капіталу.

Стаття 50 Конституції України передбачає право кожного на безпечне для життя і здоров'я довкілля, що є обов'язком органів державної влади і місцевого

самоврядування [2, ст. 13, 16, 66]. Проте сьогодні рівень забезпечення цих конституційних прав є вкрай низьким, а антропогенне і техногенне навантаження на навколишнє природне середовище залишається кризовим. Понад 70% території країни відчуває перевищення техногенного навантаження, близько 90% водних об'єктів віднесені до категорії “брудні” або “надзвичайно брудні”. При цьому вже у 2030 р очікується 2-кратне перевищення відтворювальних можливостей нашої планети, а це – шлях в нікуди. Якщо не змінити вектор економіко-екологічного розвитку, то в найближчі роки будуть спостерігатися зниження якості життя, скорочення придатних для проживання людини територій, війни за ресурси і т. п. Відповідно, на добробут і здоров'я населення негативно впливають і низька ефективність використання паливно-енергетичних ресурсів, повільні темпи впровадження новітніх технологій, недієва політика енергоефективності та енергозабезпечення.

За таких тенденцій регіон постає як система з досить обмеженими ресурсами, яка агрегує в собі сукупність проблем екологічного, соціального, економічного характеру, і на яку будуть покладені серйозні зобов'язання щодо усунення зазначених вище загроз (ризиків) відповідно до чинного законодавства і запровадження децентралізованої моделі управління [5, с. 316].

Така ситуація викликана переважанням ресурсномістких і екологічно брудних галузей економіки, фізичним зносом і технологічної застарілістю основних виробничих фондів, у тому числі природоохоронного призначення, кумуляцією забруднюючих речовин в навколишнє середовище, недосконалістю методів відбору екологічних проектів і фінансових регуляторів якості навколишнього середовища. Сукупність цих факторів зумовлює високу потребу в інвестиційних ресурсах на модернізацію економіки регіонів із урахуванням екологізації виробничих циклів і відновлення навколишнього середовища до рівня потенційної допустимості. Тому логічно, що досягнення цілей сталого розвитку розглядають крізь призму безпеки як стану захищеності важливих соціальних, економічних та екологічних інтересів регіону. Однак, незважаючи на існування складних проблем їх сталого розвитку, спричинених

нерозвинутим інституційним полем та неможливістю його впливу на ключові соціальні, екологічні та економічні процеси, світова практика свідчить про наявність інструментів поступового усунення негативного впливу описаних факторів та спрямування регіональних систем у напрямі сталого розвитку. Зауважимо, що особливо важливим у цьому контексті є перехід до екологоорієнтованої економіки, здатної забезпечити розвиток соціально-економічної системи території, що вимагає суттєвого інвестиційно-фінансового забезпечення, на які можна розраховувати у разі створення сприятливих умов для екологічної модернізації.

Загалом, процес децентралізації – це “start-up” консолідації зусиль органів публічної влади місцевого рівня щодо оптимізації екологічної, економічної та соціальної систем регіону для забезпечення його конкурентоспроможності. Насамперед, йдеться про збалансованість складових територіального розвитку через забезпечення оптимізації управлінських повноважень і раціонального використання ресурсів задля підвищення якості життя населення територіальних утворень.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Гречко А. В. Напрями державної регіональної політики щодо активізації сталого розвитку регіонів в умовах інституціональних змін. *Агросвіт*. 2019. № 13-14. С. 39-43.
2. Конституція України : Закон України від 28 черв. 1996 р. № 254к/96-ВР. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#n4828>
3. Бобровська О. Формування та відтворення потенціалу сталого розвитку територій регіону. *Державне управління та місцеве самоврядування*. 2017. № 1. С. 54–61.
4. Пітчик М. Децентралізації може завадити політичне середовище, яке не хоче змін. URL: <http://decentralization.gov.ua/news/2357>
5. Стале ендегенне зростання регіонів України в умовах децентралізації: монографія / ред. д.е.н., проф. І. З Сторонянська. Львів, ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долішнього НАН України. 2019. 501 с.

ПОТЕНЦІАЛ СТРІМІНГУ В СУЧАСНОМУ ІНФОРМАЦІЙНОМУ ПРОСТОРІ

Лелюх Ольга Євгенівна

Магістрантка

Національний університет «Острозька академія»

м. Острог, Україна

Анотація. Дана наукова стаття є дослідженням на тему суті явища стрімінгу, його адаптації до українського середовища та методів його використання у вітчизняних ЗМІ. Також наведені етапи проведення дослідження та проблеми, які постають під час вивчення теми. Також досліджено технічний аспект реалізації стрімінгу. Проведено аналіз значення цього явища в медіа та вектори його розвитку.

Ключові слова: медіа, стрімінг, стрімер, трансляція, журналіст, соціальні мережі.

Вступ. Суспільство постійно еволюціонує, і жодна зі сфер не залишається осторонь. Саме тому з'являються нові типи професій чи відгалуження від давно відомих. ЗМІ є головним дзеркалом, що відображає час, настрої соціуму та технологічний прогрес. Відповідно, інновації є їх супутником. Тяжіння до спрощення процесу передачі інформації, оперативності та мобільності породило таке явище в сучасних медіа як стрімінг.

Правильне розуміння суті явища стрімінгу допоможе масам адекватно сприймати інформацію у цьому форматі і створити власний потік орієнтований на певну аудиторію. Роз'яснення терміну та функцій стріму допоможе розвивати критичне мислення та медіа-освіченість.

Стрімінг в Україні – тема недостатньо досліджена. Окремі дослідження щодо особливостей функціонування цього явища у соціальній мережі та ЗМІ

здебільшого мають блогівий або власне журналістський характер. Натомість стаття є спробою комплексного осмислення стану об'єкту дослідження.

Мета дослідження полягає у тому, щоб дослідити походження і значення терміну «стрімінг», проаналізувати можливості використання стріму в роботі медіа, проаналізувати стрімерів та українські ЗМІ, які проводять онлайн-трансляції. Актуальність роботи полягає у висвітленні та трактуванні нового явища в українських медіа. Ми аналізуємо роботу стрімера в умовах екстрених ситуацій, роль цієї технології в різних сферах медіа.

Методи. Для того, аби досягнути бажаного результату під час дослідження ми вдаємося до таких наукових методів: аналіз, узагальнення, пояснення, класифікація, опитування. Однак, у ході вивчення теми будуть застосовуватися і такі методи як: моніторинг, порівняння, ідеалізація, індукція, дедукція.

Матеріали. Оскільки тема стрімінгу є малодослідженою серед українських науковців та журналістикознавців, то теоретичною базою нашої статті є журналістські матеріали практикуючих стрімерів, таких як: Богдан Кутєпов, Діана Дуцик, Анастасія Двигон, Денис Селезньов, Олександр Аронець, Анастасія Станко та Юлія Мерзляк.

Як теоретичну базу для висвітлення технічного аспекту реалізації стрімінгу ми використали відкритий канал Pro Streaming на Youtube. Канал є результатом освітньої діяльності Громадського телебачення України. На каналі є окремі випуски, зокрема, «Правила», «Секрети стрімерів», «Технології». Канал має на меті надати теоретичну інформацію про суть та реалізацію явища стрімінгу на теренах України.

Журналістські матеріали на тему стрімінгу, які були використані у статті, торкаються технічного аспекту реалізації, особливостей стріму для медіа та для блогів та використання цієї технології у військовій журналістиці.

Результати. Поява поняття «стрімів» у значенні потокового мультимедіа в Україні змінила способи і принципи роботи з «прямими включеннями» та мовлення в режимі онлайн. Робота журналіста зі стрімом дає аудиторії

можливість побачити подію на власні очі, що значно збільшує довіру до суспільного телебачення.

«Розвиток інформаційного суспільства передбачає доступність інформації населенню, своєчасне та достовірне інформування про події країни та світу, впровадження інформаційних технологій у суспільне життя». [1]

Live-Streaming (від англ. live-streaming — дослівно струменіння наживо) — це відео-трансляція наживо певних подій, доступна для перегляду у режимі реального часу через мережу Інтернет. Один з найкращих і найоперативніших способів повідомлення з місця подій. Стрімери користуються переважно телефонами чи планшетами, що дає їм змогу не привертати до себе увагу та бути досить мобільними. [2]

За кордоном стрім став одним із аспектів боротьби з плагіатом та незаконним розповсюдженням файлів. За допомогою Інтернет-відео та веб-трансляції прямих подій немає завантажуваного файлу, лише безперервний потік даних. Деякі мовники віддають перевагу стріму, тому що для більшості користувачів важко зберігати вміст і розповсюджувати його незаконно. [3]

Використання стріму в українських медіа – це крок вперед, адже стрім не дає можливості дезінформувати, нав'язати штучну думку чи подати цензурований матеріал.

Богдана Бабич, координатор «Спільно ТБ»: «По суті, це телебачення в кишені. Ти можеш стрімити, показувати події тут і зараз, без монтажу і цензури. До тебе нема ніяких питань, що ти подав неправильно інформацію, тому що ти показуєш це в прямому ефірі». [4]

Формат стріму підходить далеко не для всіх телеканалів, адже це нефільтрований матеріал з картинкою, далекою від ідеалу. Якщо сучасні телеканали використовують відео стрімів, то це в тому випадку, якщо концепція самого каналу передбачає прямі ефіри, або ж подаються попередньо цензуровані записи стрімів. Адже існує ризик нецензурної лексики або неадекватної поведінки людей. Саме тому стріми – це прерогатива блогерів. В Україні існують телеканали, які використовують стрімінг від самого початку

застосування цієї технології у вітчизняних медіа і зробили собі на цьому ім'я. Це 112 канал, «Еспресо.TV», «Громадське ТБ», «Спільнобачення», Ukrstream.tv, «Радіо Свобода» та інші.

Технологія стріму постійно розвивається. На сьогодні стрім не є чимось новим навіть для далеких від журналістики людей. Створення відео-контенту доступне всім, хто має телефон та доступ до Інтернету. Існує велика кількість додатків, які пропонують функцію онлайн-включення.

Коли мова йде про стріми з гарячих точок, то тут провідні телеканали надають перевагу власному кореспондентові, який оснащений спеціальною технікою та захисним екіпіруванням. Техніка такого стрімера дозволяє зберігати мобільність та оперативність, при цьому не нехтуючи якістю відео.

Соціальна мережа Facebook запустила нову функцію онлайн-трансляцій під назвою Live. Західні ЗМІ вже підхопили новинку і розробляють методику ефективного використання її в контексті медіа.

Наразі виділяють такі типи контенту:

- Начитка новин;
- Інтерв'ю за знаменитостями;
- Стріми з гарячих точок або резонансних подій;
- Розважальні ролики;
- Онлайн-сесія запитань та відповідей. [5]

Українські ЗМІ наразі лише починають користуватися інновацією. Прикладом може слугувати ранкова програма «Сніданок з 1+1», що регулярно містить прямі включення Facebook Live. [6]

На сьогодні існують проекти направлені на освітню підготовку стрімерів. Одним із таких проектів є Pro Streaming – це проект, створений Незалежною асоціацією телерадіомовників у партнерстві з Громадським телебаченням за підтримки програми «У-Медіа» (Internews).

Проект представлений у вигляді п'яти лекцій, які по чергово висвітлюють різні важливі аспекти діяльності стрімера: [7]

- Витоки цієї технології в Україні;
- Технології (ресурси, які дозволяють стрімити);
- Обладнання (приблизний набір стрімера, його вартість і функціональність);
- Секрети стрімерів (майстер-клас стрімінгу);
- Правила (моральні цінності та стандарти журналістської етики).

Проект спрямований на самопідготовку стрімерів, що можуть працювати як окремі одиниці, так і у складі ТРК. У відео-лекціях багато уривків стрімів з Євромайдану, інтерв'ю з відомим особистостями в медіа та популярними стрімерами. Ведучий кожного випуску – Богдан Кутєпов, журналіст-розслідувач, стрімер та шоумен. Богдан Кутєпов як журналіст «Громадського ТБ» був одним із найактивніших стрімерів на Євромайдані, майже з перших днів протистояння, сьогодні вважається експертом в цьому питанні. [8]

Ще одним фактором важливості застосування стріму є здобуття доказів, особливо коли відбувається перешкоджання журналістській діяльності. В такому випадку єдиним шансом щось довести є зняти все на камеру і завантажити на онлайн-ресурс. Таким чином, свідками правопорушення будуть сотні тих, хто переглянув відео.

Богдана Бабич, координатор «Спільно ТБ»: «Ти можеш стрімити, можеш показувати, що тут відбувається. Просто тут, зараз, без монтажу, без цензури. Це не менший захист, ніж пістолет. Тому що ти знімаєш обличчя, ти знімаєш дії, ти даєш докази. Революції колись закінчаться, протистояння колись закінчаться, а факти залишаться і за цими фактами буде розслідування». [4]

Стрімер є багатофункціональною людиною, адже зазвичай він працює один. Коли звичайна група від телеканалу складає як мінімум кореспондента і оператора, то стрімер повинен суміщати ці обов'язки.

На сьогодні стрімінг став інструментом багатьох телеканалів. Одними з перших, хто почав використовувати цю технологію, став канал «112». Вперше вони використали стрім під час Революції гідності. Саме завдяки онлайн-трансляціям цей канал став відомим в Україні.

Ще одним першовідкривачем стріму в Україні є «Громадське телебачення». Саме цей канал був одним з головних джерел відео-контенту під час Євромайдану. Журналісти «Громадського телебачення» до сьогодні ведуть трансляції з важливих подій.

Часто поняття стріму плутають з прямим ефіром на телебаченні. В цих методах передачі даних є дещо спільне. Проте не варто їх ототожнювати.

«Класичне телебачення не може собі дозволити виводити тривалі стріми, лише прямі включення, які віддалено нагадують передачу реальної картини», – Богдан Кутєпов, стрімер, журналіст Громадського ТБ.

Ми визначили основні характеристики цих понять, різницю між ними та переваги.

Таблиця 1

Прямий ефір на телебаченні	Стрім
<ul style="list-style-type: none"> – пересувні супутникові станції; – знімальна група, яка обслуговує станцію; – час на підготовку апаратури; – електрика або акумулятори для підтримки станції; – попередній дозвіл на встановлення станції; – передача сигналу на супутник; – якісний відео- та аудіо-контент. 	<ul style="list-style-type: none"> – техніка (мобільний телефон або планшет) невеликого розміру з надійною операційною системою та більш-менш якісною відеокамерою; – доступ в Інтернет; – навички роботи з програмами, які дозволяють вести онлайн-трансляції (Periscope, Hangouts); – засоби безпеки, коли мова йде про гарячі точки (бронежилет, каска, противогаз або респіратор); – об'єктивна подача дійсності без монтажу чи позакадрової начитки; – оперативність та наближення до глядача.

Стрім жодним чином не регулюється законодавством України. Причиною тому є недостатня ресурсна база для здійснення цього регулювання.

Обладнання стрімера:

- портативний прилад на якому є відеокамера і доступ до Інтернету (мобільний телефон);
- акаунт у безкоштовному сервісі онлайн-трансляцій та додаток на дивайсі;
- якісний мобільний Інтернет (портативний роутер);
- блок живлення. [9]

За підрахунками Незалежної асоціації телерадіомовників ціна середнього комплекту стрімера буде коштувати 400 доларів. Економ-варіант може обійтися вдвічі менше, проте якість контенту буде гіршою.

Ціна стрім-комплекту, який забезпечить якісне відео та зручність для самого стрімера, сягає 26 тисяч доларів (за підрахунками Незалежної асоціації телерадіомовників). [9]

Висновки: ми проаналізували особливості діяльності стрімерів, інструментарій, технології та процеси, якими вони володіють. Ми прийшли до висновку, що передумовами до виникнення стрімінгу стали: технічний прогрес, перешкоджання роботі журналістів, необхідність в оперативному методі передачі інформації та резонансність подій.

Проаналізувавши аспекти стрімінгу, ми визначили можливості реалізації його в Україні, реалії існування стрімінгу в межах телеканалів, нюанси діяльності стрімера та переваги стріму над класичними методами висвітлення інформації. Також ми розглянули сферу освіти, яка стосується підготовки стрімера на професійному рівні. Це дає можливість розвивати стрім в Україні та медіа загалом.

У науковій статті розглянуто функціональну складову роботи стрімера та канали, які першими почали використовувати цю технологію. На сьогодні стрім є інструментом багатьох медіа-ресурсів. Коли мова йде про цей спосіб передачі інформації, то стрімер виступає автономно і виконує функцію всієї знімальної команди. Цей фактор змушує журналіста бути «універсальним».

Технічний прогрес та удосконалення якості мобільного Інтернету напряду впливає на розвиток стріму. Велику роль відіграє доступність опції стріму для широких мас. Саме тому ми розглядали соціальні мережі та можливість онлайн-трансляцій в їх межах. Стрім – це інструмент так званої «народної журналістики», тому, чим більше людей використовує цю технологію, тим повнішою є картинка реальності сьогодення в аудиторії.

Роль стрімера в медіа-просторі полягає в тому, що це джерело важкодоступної інформації, яке є максимально оперативним та об'єктивним. Стрімер є постачальником медіа-продукту, який може внаслідок стати матеріалом для телебачення або існувати автономно. Крім того, це метод, який передбачає безпосередній контакт з соціумом, отримання відгуків та оцінку громадської думки без фільтрації.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Анастасія Двигон Вплив електронних медіа на становлення інформаційного суспільства. URL: <http://dspace.tnpu.edu.ua:8080/jspui/bitstream/123456789/7553/1/DvygoD.pdf/> Дата звернення: 20.02.2020
2. Live-Streaming. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/Live-Streaming/> Дата звернення: 12.04.2020
3. What is streaming? URL: <http://www.bbc.co.uk/webwise/guides/about-streaming/> Дата звернення: 01.04.2020
4. Денис Селезньов Стрімери документальний фільм. URL: <https://vimeo.com/98923510/> Дата звернення: 10.04.2020
5. Почему вашему медиа нужен Facebook Live. URL: <http://ru.telekritika.ua/media-continent/2016-05-23/114187/> Дата звернення: 15.04.2020
6. СНІДАНОК З 1+1. URL: <https://1plus1.ua/snidanok-z-1-1/> Дата звернення: 16.04.2020

7. Pro Streaming: Секрети стрімерів. URL:
<https://www.youtube.com/watch?v=cKWhBjh3czI/> Дата звернення: 25.04.2020
8. Pro Streaming: Технології. URL:
<https://www.youtube.com/watch?v=5xBrzJnMQk/> Дата звернення: 25.04.2020
9. Кутєпов Богдан Володимирович. URL:
https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9A%D1%83%D1%82%D1%94%D0%BF%D0%BE%D0%B2_%D0%91%D0%BE%D0%B3%D0%B4%D0%B0%D0%BD_%D0%92%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B4%D0%B8%D0%BC%D0%B8%D1%80%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D1%87/ Дата звернення: 20.04.2020
10. Независимая ассоциация телерадиовещателей Pro Streaming Обладнання. URL: https://www.youtube.com/watch?v=ySXvFgDR_nQ/ Дата звернення: 25.04.2020
11. Діана Дуцик Олександр Аронець: «Мій стрім мотивував людей прийти на Майдан». URL:
http://osvita.mediasapiens.ua/web/online_media/oleksandr_aronets_miy_strim_motivuvav_lyudey_priikhati_na_maydan/ Дата звернення: 15.04.2020
12. Юлія Мерзляк Військова журналістика: від воєнного кореспондента до стрімера. URL: <https://www.science-community.org/ru/node/155965/> Дата звернення: 15.04.2020
13. Луканов: стрімінг – нова техніка в українській журналістиці. URL:
http://oldvideo.detector.media/show/intervu/2282-lukanov_striming_-_nova_tehnika_v_ukrayinskij_zhurnalistitsi_10.01.2015/ Дата звернення: 20.04.2020
14. Независимая ассоциация телерадиовещателей Pro Streaming _Легенда. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=r-yGaxvGBms/> Дата звернення: 25.04.2020
15. Pro Streaming: Правила. URL:
https://www.youtube.com/watch?v=IMWeMyVT_WM/ Дата звернення: 25.04.2020

ОСОБИСТІСНО-ОРІЄНТОВАНИЙ ПІДХІД У ПЕДАГОГІЦІ ДО ВИВЧЕННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

Лисенко Неллі Василівна

д.п.н., професор

Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника

м.Івано-Франківськ, Україна

Лисенко Олександра Миколаївна

д.п.н., професор

Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника

м.Івано-Франківськ, Україна

Вступ: Актуальність цієї роботи обумовлена змінами у вищій освіті, а також зростаючими потребами суспільства для висококваліфікованих фахівців. Використання особистіснозорієнтованих підходів на уроках іноземної мови є однією з головних проблем в сучасному навчанні. Окрему увагу слід звернути на створення освітнього середовища в університеті, задля подальшій соціалізації особистості і розвитку професійно-орієнтованих навичок. Кожен учень – це людина з власними потребами і бажаннями. Вчителі повинні враховувати всі аспекти індивідуального підходу при розробці та впровадженні курсу іноземної мови.

Мета роботи: Сучасне українське суспільство зазнає змін у економічному, соціальному та культурному плані, ці трансформації не оминули освіту в цілому і вищу освіту зокрема. Перехід сучасного українського суспільства на новий рівень економічного формування також впливає на функціонування вищої освіти.

У зв'язку з цим відбувається зміна педагогіки на основі ідеї організації навчально-освітнього процесу, в якому «навчилися людям стати суб'єктами їх власного розвитку».

Освіта в цілому та іноземна мова, зокрема, пріоритетом розглядає особистісно орієнтоване навчання. Навчання може бути сфокусоване на підході пріоритетності вчителя, або на учня, або на поєднанні обох підходів. Упродовж століть вчитель був основною ланкою і лідером усього навчального процесу, перевага віддається навчанню та підготовці вчителів.

Нинішня система викладання іноземної мови значною мірою традиційна, хоча викладачі часто зобов'язані використовувати особистісно-орієнтовані методи. Здебільшого, навчальний план іноземної мови приймається навчально-методичним управлінням університету, в якому описано зміст, розклад, умови навчання, політика відвідуваності та процес оцінки.

Матеріали і методи: За таких обставин майбутній спеціаліст стає конкурентоспроможним, необхідно змінити авторитаризм на людяність і традиційний навчальний процес, де вчитель грає головну роль, на освіту, де знаходиться учень у центрі. Однак слід уточнити, що цей перехід можливий лише в тому разі, якщо у його організації беруть участь професіонали на всіх рівнях освітньої системи.

Вчителі повинні бути достатньо компетентними, щоб прийняти індивідуальний підхід.

Одним з головних завдань вчителя має бути заохочення і мотивація дітей до роботи і активної співпраці у заняттях.

Вчителі повинні починати використовувати методи викладання в рамках індивідуального орієнтованого підходу. Учні, в свою чергу, повинні бути готові до зміни ролі у навчанні.

Вчителі повинні намагатися адаптувати навчальні матеріали до вимог індивідуального підходу. Вони повинні почати використовувати методи оцінювання учнів, які, якщо вони правильно використовуються, показують об'єктивну картину успішності учнів.

Вчитель повинен використовувати різні засоби (засоби ЗМІ, соціальні медіа, ІТ-технології) для підтримки сталої мотивації учнів при вивченні іноземної мови).

Результати і обговорення: Часто відсутність мотивації до навчання спостерігається серед великої кількості учнів. Це слід сприймати всерйоз всіма зацікавленими сторонами: адміністраторами, педагогами, вчителями, батьками та суспільством в цілому. Вважаємо, що потрібно вжити заходів, щоб з'ясувати причини проблеми. Дослідження необхідно для виявлення підводних каменів всієї системи освіти щодо індивідуального підходу.

Необхідно більш комплексне дослідження, що охоплює більше студентів, щоб дізнатися про стан індивідуального підходу. Інші труднощі, пов'язані з усією системою оцінювання і жорсткістю навчальних програм, великою кількістю студентів в групі і т. д. створює серйозні перешкоди для реального прогресу у дитино-орієнтованому навчанні.

Висновки: Отож, нинішня система оцінювання також ставить проблеми та певні виклики перед освітою. Тому що викладання як раніше – традиційне....вимагає того традиційного оцінювання. Основним завданням традиційних методів викладання є формальний контроль, який здійснюється за допомогою єдиного методу тестування. Традиційні тести вимірюють декларативні знання: запам'ятовування лексики та граматичні явища, правильний переклад текстів різної природи. Вони не завжди обов'язково стосуються глибини розуміння або навичок, які набули учні.

Оцінюючи учнів, використовуючи методи, які зосереджені на різних навичках і здібностях, таких як навчання, мислення, критичне та креативне, глибоке розуміння матеріалу ми усвідомлюємо, що традиційних тестів не достатньо, вони не підходять для особистісно-орієнтованого підходу у навчанні.

Нові методи, такі як самооцінка або колегіальний принцип оцінювання з використанням журналів, файлів, щоденників повинні бути використані із розумінням дитини як центру навчання. Тобто вчителі повинні бути готові і мати доступ до достатньої кількості ресурсів, з яких обидві сторони процесу навчання можуть вибирати, давати завдання, організовувати події і так далі. Це не завжди можливо.

Особистісне навчання вимагає невеликої кількості учнів в групах, аби учитель міг використовувати різні типи групових робіт. Це не відноситься до більшості ситуацій, коли середня кількість учнів в класі може досягати двадцяти двадцяти п'яти осіб.

Крім того, добре обладнані і сучасні бібліотеки поки що не доступні скрізь. Отже, сьогодні ситуація в освіті така, що адміністративна система повинна слідувати заздалегідь визначеній програмі, де розробнику або вчителю не дається можливість свободи вибору. Коли ентузіазм вчителя намагається впровадити технології, спрямовані на учнів, або використовувати їх, він стикається з труднощами, такими як необхідність слідувати встановленій програмі, певним обмеженням і закінчити окрему тему у заданий момент часу або вивчити певні теми не за вибором, а за призначенням.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Дубских А. И., Кисель О. В., Босик Г. А. Развитие иноязычной профессиональнокоммуникативной компетенции студентов посредством дифференцированного подхода // Современные проблемы науки и образования. 2019. № 4. С. 85.
2. Дубских А. И., Зеркина Н. Н. Роль преподавателя в процессе обучения профессионально ориентированному иностранному языку в техническом ВУЗе // Современные тенденции развития системы образования. Чебоксары : Издательский дом «Среда», 2018. С. 108–110.
3. Дубских А. И. Интерактивные технологии в процессе обучения иностранному языку // Вопросы лингводидактики и межкультурной коммуникации в контексте современных исследований : сб. науч. ст. XI Междунар. науч.-практ. конф. ; отв. ред. Н. В.Кормилина, Н. Ю. Шугаева. Чебоксары, 2019. С. 167–171.
4. Дубских А. И. Особенности профессионально-ориентированного обучения иностранному языку в техническом вузе // Актуальные проблемы современной науки, техники и образования : тезисы докладов 77-й междунар. науч.-техн.

конф. Магнитогорск : Изд-во Магнитогорск. гос. техн. ун-та им. Г.И. Носова, 2019. Т. 2. С. 377.

5. Евплова Е. В. Этапы формирования конкурентоспособности будущего специалиста // Высшее образование в России. 2011. № 4. С. 156–158.

6. Зеркина Н. Н., Кисель О. В. Подходы, формы и методы обучения взрослых // Образование, инновации, исследования как ресурс развития сообщества : сб. мат-лов II Междунар. науч.-практ. конф. БУ ЧР ДПО «Чувашский республиканский институт образования» Минобразования Чувашии. Чебоксары, 2018. С. 71–74.

РІВНЯННЯ ДИФУЗІЇ З ПОСТІЙНИМИ КОЕФІЦІЄНТАМИ

Листопадова Валентина Вікторівна

кандидат фізико-математичних наук, доцент

Мосійчук Оксана Андріївна

студентка інженерно-хімічного факультету

Національний технічний університет України

«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

м. Київ, Україна

Анотація: у роботі розглянуто виведення рівняння дифузії за допомогою інтегралів та диференціальних рівнянь на прикладі математично ідеалізованої, одновірної моделі стержня.

Ключові слова: дифузія, баланс мас, закон Нернста, частинні похідні, крайові задачі.

Дифузія відноситься до процесів переносу (загальна назва фізичних процесів, у яких відбувається обмін). Суть процесу - прагнення системи досягти стану рівноваги.

У стані теплової рівноваги температура у всіх точках системи однакова, при відхиленні температури від рівноважного значення виникає рух теплоти в таких напрямках, які дозволяють зробити температуру всіх частин системи однаковими.

Якщо середовище нерівномірно заповнене газом, то відбувається дифузія з місць з більшою концентрацією в місця з меншою концентрацією. Це ж явище спостерігається в розчинах, якщо концентрація розчиненої речовини не є сталою.

Нехай газ знаходиться в порожнистій (пустій всередині) трубці, заповненій пористим середовищем. Припустимо, що концентрація газу в кожному

нормальному перерізі трубки є сталою. Позначимо через $u(x, t)$, де u концентрація газу в перерізі x в момент часу t .

Для виділеної ділянки трубки $x_1 \leq x \leq x_2$ складемо рівняння балансу маси.

Нехай $Q = Q(x_1, x_2, t_1, t_2)$ - зміна маси ділянки трубки за проміжок часу від t_1 до t_2 , який пройшов за рахунок зміни концентрації.

За визначенням концентрації:

$$Q = \int_{x_1}^{x_2} c(x)S(x)[u(x, t_2) - u(x, t_1)]dx, \quad (1.1)$$

де $S(x)$ - площа перерізу, $c(x)$ коефіцієнт пористості, тобто відношення об'єму пор до повного об'єму $S(x)dx$. Відповідно, у випадку, якщо трубка порожниста, то $c(x)=1$.

Зміна маси Q отримується з маси газу, що пройшов через торці трубки $x=x_1$ та $x=x_2$:

$$Q_1 = \int_{t_1}^{t_2} S(x_1)q(x_1, t)dt \quad (1.2)$$

$$Q_2 = \int_{t_1}^{t_2} S(x_2)q(x_2, t)dt \quad (1.3)$$

а також маси, що пройшла за рахунок внутрішніх джерел:

$$Q_0 = \iint_{t_1 x_1}^{t_2 x_2} S(x)F(x, t)dxdt \quad (1.4)$$

Через $q(x, t)$ позначена кількість речовини, з якою відбувається процес дифузії за одиницю часу, через одиничну ділянку перерізу, перпендикулярно до осі x .

Аналогом закону Фур'є в теорії теплопровідності є закон дифузії, який називається законом Нернста:

$$q = -D \frac{\partial u}{\partial x} \quad (1.5)$$

де D – коефіцієнт дифузії.

Підставивши 1.5 у 1.2 та 1.3, відбудеться зміна знаків і рівняння балансу маси матиме вигляд:

$$Q = Q_2 - Q_1 + Q_0$$

на ділянці $x_1 \leq x \leq x_2$ за час $t_1 \leq t \leq t_2$, підставимо вирази 1.1, 1.2, 1.3 та 1.4, і отримуємо:

$$\begin{aligned} & \int_{x_1}^{x_2} c(x)S(x) [u(x, t_2) - u(x, t_1)]dx = \\ & = \int_{t_1}^{t_2} [S(x_2)D(x_2) \frac{\partial u}{\partial x}(x_2, t) - S(x_1)D(x_1) \frac{\partial u}{\partial x}(x_1, t)]dt + \iint_{t_1 x_1}^{t_2 x_2} S(x)F(x, t)dxdt \end{aligned}$$

Якщо площа перерізу стала, то рівняння дифузії набуде вигляду:

$$c \frac{\partial u}{\partial t} = \frac{\partial}{\partial x} \left(D \frac{\partial u}{\partial x} \right) + F(x, t)$$

Перепишемо в скороченому вигляді, замінивши частинні похідні:

$$cu'_t = D \frac{\partial^2 u}{\partial x^2} + F(x, t)$$

Якщо коефіцієнти дифузії і пористості постійні, то приходимо до рівняння дифузії з постійними коефіцієнтами:

$$cu'_t = Du''_{xx} + F(x, t)$$

Поділимо рівняння на c і отримаємо:

$$u'_t = \frac{D}{c} u''_{xx} + \frac{F(x, t)}{c}$$

Введемо заміну $a^2 = \frac{D}{c}$, $f(x, t) = \frac{F}{c}$:

$$u'_t = a^2 u''_{xx} + f(x, t)$$

Властивості рівняння дифузії полягають в тому, що при виникненні неоднорідності в якійсь із частин тіла, з часом тепло за рахунок процесів теплообміну перетікає в сусідні області, а температури сусідніх областей вирівнюються. Рівняння даного вигляду виведене для використання у крайових задачах, тобто задачах теорії диференціальних рівнянь в яких граничні умови задаються в різних точках. Існує кілька стандартних постановок початково-

крайових задач для рівняння дифузії на відрізку. Саме рівняння визначає поведінку функції $f(x, t)$ всередині цієї області, повний вид якої зазвичай треба визначити.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. С. Л. Соболев. «Рівняння математичної фізики». М.: ГИТТЛ, 1966.
2. Дубовик, Юрик. «Вища математика». Навч. Посібник (тема диференціальні рівняння).
3. Л.В. Курпа, Г.Б. Лінник «Рівняння математичної фізики». Навч. Посібник.
4. Є. Кулешов, О. Фарафонтова, В. Дерябін «Физическая химия дисперсных систем».

КНИГИ ДЛЯ СЛІПИХ – АВТОРСЬКЕ ПРАВО – БІБЛІОТЕКИ

Литвинова Лариса Анатоліївна

к.соц.ком., старший науковий співробітник

Калініна-Симончук Юлія Сергіївна

начальник відділу правового забезпечення діяльності НБУВ

науковий співробітник

Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського

місто Київ, Україна

Анотація: У статті проаналізовано Марракешський договір про полегшення доступу сліпих і осіб з порушеннями зору чи іншими обмеженими можливостями сприймати друковану інформацію до опублікованих творів щодо винятків в нормах авторського права і суміжних прав, які необхідно включити в національне законодавство кожної країни. Доведено роль бібліотек як уповноважених органів для досягнення мети Марракешського договору.

Ключові слова: Марракешський договір про полегшення доступу сліпих і осіб з порушеннями зору чи іншими обмеженими можливостями сприймати друковану інформацію до опублікованих творів; винятки з авторського права і суміжних прав; примірник твору в доступному форматі, уповноважені органи, бібліотеки.

Доступ до інформації, наукових досліджень та культури є правом громадянина будь-якої держави, але в даний час не всі можуть користуватися книгами або іншими матеріалами для читання. За даними Всесвітньої організації охорони здоров'я, близько 1,3 млрд. осіб у світі живуть з тією чи іншою формою порушення зору, тоді як 36 млн. є сліпими [1]. Крім того, мільйони людей з іншими видами порушень, таких як дислексія або параліч, не можуть маніпулювати друкованою або електронною книгою.

У розвинених країнах, як відзначає Всесвітній союз сліпих, менше 10% опублікованих творів випускаються в доступних форматах. Сліпі, слабоворі та особи з порушенням зору в багатьох державах, таких як США і країни Європи, як і раніше стикаються з перешкодами при доступі до таких робіт. У країнах, що розвиваються, ситуація ще гірше, оскільки випускається менше 1% творів в доступних форматах, таких як шрифт Брайля, великоформатний друк, цифрові формати або аудіо-видання. Незважаючи на розвиток сучасних технологій, більше 90% всіх опублікованих матеріалів не можуть бути прочитані сліпими людьми або людьми з обмеженими можливостями сприймати друковану інформацію, що призводить до «книжкового голоду» – гострою нестачею друкованих творів і культурних матеріалів в доступних форматах [2]. Проблема доступу до інформації, знань і освіти частково пов'язана з бар'єрами, створеними нормами у сфері авторського права та суміжних прав, оскільки не дозволяють виробляти матеріали в альтернативному форматі без дозволу автора або видавця. Без доступу до матеріалів для читання в альтернативних форматах люди з обмеженими можливостями рідше закінчують середню школу, рідше здобувають вищу освіту, рідше беруть участь в робочому процесі і отримують доходи значно нижче середнього.

Беручи до уваги права сліпих, слабоворих або інших осіб з обмеженими можливостями сприймати друковану інформацію, як це визнано в Хартії основних прав Європейського Союзу і Конвенції Організації Об'єднаних Націй про права інвалідів, необхідно вживати заходи для збільшення доступності книг та інших матеріалів в доступних форматах, а також поліпшення їх поширення на внутрішньому ринку. Відтак, створення доступних версій захищених авторським правом творів необхідно для того, щоб інваліди по зору могли повною мірою брати участь і робити внесок в культурне життя своїх громад.

Для вирішення проблеми глобального «книжкового голоду», узгодження винятків в нормах авторського права в інтересах осіб з обмеженими можливостями сприймати друковану інформацію, забезпечення більшої справедливості з точки зору доступу до інформації і повноцінної участі в житті

суспільства мільйонів сліпих і слабозорих людей в 2013 році на Дипломатичній конференції Всесвітньої організації інтелектуальної власності (ВОІВ) в Марракеші (Марокко) декількома десятками країн було підписано договір. Держави-члени ВОІВ, приймаючи Марракешський договір про полегшення доступу сліпих і осіб з порушеннями зору чи іншими обмеженими можливостями сприймати друковану інформацію до опублікованих творів (Марракешський договір) [3], взяли на себе зобов'язання усунути бар'єри, створені законодавством у сфері авторського права, які перешкоджали доступу до книг та інших матеріалів для сліпих, слабозорих і осіб з порушеннями зору чи іншої здатності сприймати друковану інформацію, а також тих, хто не може сфокусувати зір, або тримати в руках, або іншим чином поводитися з книгою (наприклад, дислексія, аутизм, хвороба Паркінсона, параліч). При цьому, слід звернути увагу на те, що інвалідність може не бути постійною. Наприклад, люди, які тимчасово втратили зір, можуть отримувати вигоди від реалізації положень Марракешського договору до тих пір, поки цей стан зберігається, а особи з іншими видами інвалідності, такими, наприклад, як глухота, не охоплюються дією зазначеного договору.

Марракешський договір є першим кроком на шляху до більш повного доступу до знань для найбільш вразливих верств суспільства та формує міжнародну правову базу, яка дозволяє створювати і поширювати примірники творів в доступних форматах, таких як шрифт Брайля, збільшений шрифт, аудіо, а також цифрових форматах: DAISY (цифрова доступна інформаційна система), повнотекстові книги DAISY (виділений текст, синхронізація тексту з промовою або звуковий супровід), EPUB3 (формат електронної книги зі вбудованими функціями доступності) і LKF (використовується в російськомовних країнах), для людей з обмеженими можливостями сприймати друковану інформацію та обмінюватися книгами в доступних форматах через національні кордони. Можливість поділитися такими доступними форматами, долаючи територіальні обмеження, принесе користь людям з обмеженими можливостями сприймати друковану продукцію, як в розвинених, так і в країнах, що розвиваються.

Марракешський договір набув в чинності 30 вересня 2016 року, рівно через три місяці після того, як 20 країн ратифікували його. На початок травня 2020 року нараховується 67 учасників Марракешського договору.

Марракешський договір спрямовано на усунення бар'єрів двома способами:

- Держави, які ратифікують договір або приєднуються до нього, повинні забезпечити, щоб їх внутрішнє законодавство у сфері авторського права дозволяло сліпим людям, бібліотекам та іншим організаціям виготовляти примірники творів в доступному форматі без обов'язку отримувати дозвіл у власника авторських прав (як правило, автора або видавця) і поширювати такі примірники всередині країни.

- Відправлення та отримання книжкових та інших друкованих матеріалів в доступному форматі з однієї країни в іншу має бути дозволено законодавством. Відправка творів в доступних форматах в інші країни допоможе уникнути високозатратних дублюючих дій з боку безлічі установ, які часто фінансуються державою або мають статус благодійних організацій, в різних країнах та дозволить установам, які мають великі колекції доступних книг, поділитися ними зі сліпими людьми і особами з обмеженими можливостями сприймати друковану інформацію в кожній країні шляхом надання матеріалів для читання будь-якою необхідною мовою.

Відповідно до ст. 2 Марракешського договору до творів відносяться друковані твори і текстові нотації, такі як друковані книги, електронні книги, аудіокниги, газети, журнали і музичні партитури, а також ілюстрації та зображення в цих творах. Положення Договору застосовуються не тільки до опублікованих творів, а й до інших робіт, відкритих публічно, наприклад, до матеріалів в цифрових сховищах і в науковому препринті. Аудіовізуальні твори, такі як фільми, не охоплюються дією положень Марракешського договору. Але якщо аудіовізуальні твори є частиною друкованих творів, наприклад, твір на DVD-носії як частина друкованого освітнього матеріалу, такі твори включено до Договору. Крім того, якщо твір підпадає під визначення відповідно до ст. 2

«обмеження і винятки, передбачені цим Договором, застосовуються *mutatis mutandis* щодо суміжних прав, наскільки це необхідно для виготовлення примірника в доступному форматі, його поширення та надання для бенефіціарів» [4], як, наприклад, право виконавців, право виробників фонограм або права організацій мовлення. Таке роз'яснення є важливим елементом Марракешського договору, оскільки текстові твори, що охороняються авторським правом, можуть містити матеріал як, наприклад, звукозапис, зроблений для аудіокниг, або виконання твору, яке у багатьох юрисдикціях охороняється як об'єкт суміжних прав.

«Уповноважені органи» займають центральне місце в структурі Марракешського договору, а бібліотеки – в концепції уповноважених органів. Для того, щоб організація або установа вважалася «уповноваженим органом», така організація або установа має відповідати двом вимогам. По-перше, передбачено загальну вимогу до природи установи і виду його діяльності як, наприклад, надання освітніх послуг, професійного навчання, адаптивного читання або доступу бенефіціарів до інформації, відповідно до національної політики і правовими зобов'язаннями. Така діяльність має здійснюватися на некомерційній основі (ст. 2 (с)). По-друге, із метою запобігання зловживань щодо примірників в доступному форматі такий орган визначає і дотримується своєї власної практики і процедур (ст. 2 (d)).

Бібліотеки є критично важливими сховищами книг та інших творів, в тому числі в доступних форматах. Бібліотеки кожної країни з давніх пір надають послуги особам з обмеженими можливостями сприймати друковану інформацію. Будь-які бібліотеки, як спеціалізовані бібліотеки для сліпих, так і універсальні бібліотеки, що надають рівний доступ до інформаційних послуг для всіх своїх користувачів незалежно від обмежених можливостей, грають важливу роль в наданні доступного матеріалу для читання в освітніх, професійних та розважальних цілях. У всьому світі бібліотеки є одним з основних джерел матеріалів в системі Брайля, аудіоформаті, в форматі великого шрифту і в цифровому вигляді для сліпих і осіб з порушеннями зору. Крім того,

вони мають досвід управління і обміну захищеними авторським правом матеріалами, в тому числі на міжнародному рівні, а їх персонал навчений поважати інтереси правовласників. Саме тому, бібліотеки є ключем до успішної реалізації Марракешського договору, який надає бібліотекам можливість підвищити рівень обслуговування людей з обмеженою можливістю сприймати друковану інформацію.

Бібліотекам та іншим уповноваженим органам дозволяється займатися виготовленням і розповсюдженням доступних матеріалів всередині країни. Також важливим є те, що уповноваженим органам дозволяється брати участь у транскордонному обміні творів у доступному форматі з країнами, які входять до Марракешської системи (ст. 5(1)).

Будь-яка бібліотека або інша організація, що надає послуги на некомерційній основі, має право використовувати норми Марракешського договору при обслуговуванні користувачів з обмеженими можливостями сприймати друковану інформацію (ст. 2(с)). Важливо відзначити, що некомерційний статус не перешкоджає бібліотеці стягувати плату за собівартістю або отримувати кошти, наприклад, для фінансування створення або розповсюдження доступних форматів.

Згідно з Марракешським договором, бібліотеки встановлюють і дотримуються своєї власної практики щодо таких питань, як визначення категорій користувачів, які мають право на отримання послуг, встановлення обмежень на розповсюдження примірників творів у доступному форматі, визначення умов, що перешкоджають поширенню неправомірно виготовлених примірників, а також умов з обліку примірників у доступних форматах (ст.2 (d)).

Марракешський договір не зобов'язує бібліотеки надавати послуги з видачі примірників творів в доступних форматах – він тільки надає право на виготовлення, доставку, імпорт і експорт такої копії примірника твору.

Відповідно до Марракешського договору бібліотека може надати копію примірника твору в доступному форматі безпосередньо особі з обмеженими можливостями сприймати друковану інформацію або кому-небудь, що діє від

його імені, наприклад, його опікуну. Бібліотека також може надати копію твору в доступному форматі або отримати її від іншої бібліотеки або організації в своїй або в іншій країні, яка приєдналася до Марракешської договором. Бібліотека може створювати примірники творів в доступних форматах, зберігати їх і вносити дані про ці примірники до своїх каталогів.

Крім того, бібліотека може отримувати копії примірників в доступних форматах з будь-якої країни незалежно від того, приєдналася ця країна до Марракешського договору чи ні. У деяких країнах національне законодавство також може дозволяти надавати можливість відправляти копії примірників в доступних форматах в країни, що не приєдналися до Марракешського договору, таким чином розширюючи доступність таких примірників творів для осіб з обмеженими здібностями сприймати друковану інформацію та бібліотек, де б вони не знаходилися (ст. 6).

Норми Марракешського договору дозволяють надавати бібліотечні послуги для людей з обмеженими можливостями сприймати друковану інформацію в наступних напрямках:

- Усунути юридичні бар'єри при створенні та обміні творами в доступних форматах, що відразу збільшує кількість матеріалів у форматах, доступних для читання користувачам з обмеженими можливостями сприймати друковану інформацію.
- Економити час, гроші і зусилля, тому що бібліотеки можуть об'єднувати свої ресурси всередині країни, в регіоні, ближньому і далекому зарубіжжі. Бібліотеки можуть координувати між собою виготовлення таких творів, що призведе до зменшення дублювання витрат, коли одна і та ж книга може бути доступна в різних країнах.

Тому, важливо, щоб національне законодавство, прийняте на виконання Марракешського договору, до переліку органів, які можуть кваліфікуватися як уповноважені органи, було включено бібліотеки, які надають послуги на некомерційній основі.

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ

1. Нарушения зрения и слепота [Электронный ресурс] // Всемирная организация здравоохранения. – Режим доступа: <https://www.who.int/ru/news-room/fact-sheets/detail/blindness-and-visual-impairment>. – Название с экрана.
2. Millions of People are Denied Access to Books and Printed Materials - WBU Press Release for World Book and Copyright Day [Electronic resource] // World Blind Union. – Mode of access: <http://www.worldblindunion.org/English/news/Pages/Millions-of-People-are-Denied-Access-to-.aspx>. – Title from the screen.
3. The Marrakesh Treaty [Electronic resource] // WIPO. – Mode of access: https://www.wipo.int/marrakesh_treaty/en/index.html. – Title from the screen.
4. Согласованные заявления, касающиеся Марракешского договора об облегчении доступа слепых и лиц с нарушениями зрения или иными ограниченными способностями воспринимать печатную информацию к опубликованным произведениям [Электронный ресурс] // WIPO Lex. – Режим доступа: <https://wipo.lex.wipo.int/ru/text/302578>. – Название с экрана.

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СПЕЦІАЛІСТІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ І СПОРТУ

Лосік Вікторія Георгіївна

Брюханова Тетяна Сергіївна

Викладачі кафедри фізичного виховання і спорту

Донбаська державна машинобудівна академія

м. Краматорськ, Україна

Анотація: У статті наводяться аргументи, щодо професійної освіти фахівців фізичної культури і спорту, які повинні включати спеціальні програми. Кваліфікація спеціаліста вважається повноцінною при наявності спеціальних знань і здібностей у соціальній сфері, основою якої є персональна і професійна самореалізація.

Ключові слова: висока кваліфікація, професійна освіта фахівця, професійна реалізація, компетентність спеціалістів з фізичної культури і спорту, трудова соціалізація, соціальний компонент, формування компетентності, соціальне «Я», психологічна атмосфера колективу, індивід.

Мета підготовки спеціаліста, який може конкурувати в будь-якій галузі праці не може полягати тільки в забезпеченні гідного рівня його професійної компетентності (мобільності, майстерності, кваліфікації). На сучасному ринку праці користуються попитом не тільки випадково сформовані види фахівців (з усіма їх сильними і слабкими сторонами), скільки окремі їх спеціальні знання. Розглянемо це питання з точки зору завдань вищої педагогічної освіти, а це означає, що різні компетенції фахівця повинні "конструюватися" особливим чином. У зв'язку з цим випускника вже за партами навчального закладу необхідно готувати до взаємодії та праці з людьми самого різного віку, а також різного соціального стану. Наявність цих даних навичок стає для випускника

життєво важливою проблемою, особистісно значущою, соціально актуальною у будь який час [1].

У сучасному суспільстві важливого значення набула соціальна компетентність майбутніх фахівців, це поняття об'єднує ціннісне розуміння професійної (а в нашому випадку тренерської) дійсності і власне вміння здійснювати безліч технологій діяльності людини, що забезпечує їхню здатність продуктивно співпрацювати, толерантно вирішувати складні соціальні проблеми. Тому соціальна компетентність майбутніх фахівців є необхідною умовою для успішного розвитку їхнього професіоналізму. У структурі педагогічної компетентності можна виділити наступні етапи, а значить, і напрямки її формування.

Соціальний компонент, який включає в себе наступні теми: фізична культура і спорт, спортивні організації, система навчання в спортивних школах. Він вимагає не тільки освоєння різного роду відомостей про функціонування системи і формування певного ставлення студентів до різних соціальних явищ. Основним засобом тут буде виступати навчально методичний комплекс за спеціальним курсом. Першочерговими завданнями залишаються структурування змісту і відбір інформації, коротко і системно дає необхідні випускнику знання, що відповідають сучасним вимогам і специфіці навчальних закладів [2].

Спеціальна підготовка взаємодіючі з попереднім компонентом, але відрізняючись точною конкретністю допомагає усвідомленню закономірностей розвитку суспільства. А так само відокремлює педагогічний процес від небажаної емоційної установки. У зв'язку з цим знання не будуть здаватися занадто незначними і вільними для вивчення. У тому й іншому випадку потрібна обдумана система необхідних випускнику знань, відбір методів викладання, фактів і аргументів, що відповідають рівню розвитку студентів та їх запитам.

Ступінь володіння знаннями по кожному з компонентів характеризує рівень педагогічної компетентності студента. Хід формування такої компетентності,

як однієї зі сторін процесу засвоєння студентом знань, умінь і навичок, дозволяє успішно функціонувати в соціумі в цілому, та надається характер педагогічної керованості, а значить, спланованості, контрольованості і зміні, яка ґрунтується на соціальних особистісних якостей.

Вирішення даної проблеми зводиться до переосмислення змісту пунктів основного циклу з метою уточнення в них основних розділів і створення на цій основі додаткового навчального курсу. У цьому ж напрямку необхідно використовувати дисципліни, які несуть особливу значимість, наприклад спортивні ігри, легка атлетика, гімнастика та інші [3].

Виникнення мотивів до суспільно важливої професійної діяльності готується всім ходом соціального розвитку студента. Вони виникають тоді, коли йому стає важливим усвідомлення себе не тільки як суб'єкта дії, але і як суб'єкта в системі соціально професійних відносин. Це стає можливим на основі цілого ряду психічних новоутворень, що виникають в процесі соціалізації, тобто тоді, коли він здатний рефлексувати себе в цій якості і дати звіт у своєму ставленні до навколишнього, усвідомлюючи своє соціальне «Я».

Даний рівень самовизначення дозволяє майбутньому фахівцю як професійної одиниці більш реально показувати свою "внутрішню позицію", яка формується в результаті впливу ззовні, заломлюючись через структуру людських якостей, об'єднуються і складаються в єдину особистісну освіту, що характеризує особистість спеціаліста в цілому.

Саме це є визначальним для майбутньої професійної поведінки, і діяльності особистості, а також всієї системи його відносин до діяльності, до самого себе і до оточуючих людей.

Свідомість свого професійного «Я» і реалізація у зв'язку з цим своєї внутрішньої позиції створюють відповідні потреби і прагнення до професійного зростання на рівні високої кваліфікації. Така кваліфікація є об'єднаним показником активних знань, умінь і навичок професіонала в сфері соціальних відносин, дуже важливих для його професійної та особистісної самореалізації. Дуже важко визначити професійну кваліфікацію фахівців фізичної культури і

спорту у зв'язку з тим, що в основному, вона виявляється вже на етапі педагогічної діяльності, тобто в процесі пристосування молодого спеціаліста в професійному середовищі. Основна ідея даної адаптації ґрунтується на формуванні способу відносини особистості з оточенням, встановленні близьких зв'язків між людиною і професійним середовищем, а також в активному його приєднанні до психологічної атмосфері колективу [4].

Отже, під адаптацією розуміють процес спілкування, який ґрунтується на привласненні індивідом культурно - історичного, соціального досвіду в професійному середовищі, що перетворює його в діяльність індивіда в ході вирішення їм протиріч трудової соціалізації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Когут І.В. Формування професійно-комунікативної компетентності майбутнього фахівця: дис. кандидата пед. наук: 13.00.04. П., 2015. 250 с.
2. Трубіцина м. с. розвиток адекватної самооцінки спеціалістів рівня сформованості основних комунікативних компетенцій. Володимир, №23, 2013.
3. Василенко І.С. Методи та прийоми саморегуляції психоемоційних станів спортсменів. Збірник наукових праць. Вип. 14. Частина І. Харків, НУЦЗУ, 2013. 429 с.
4. Іллінич В.і. фізична культура: Підручник для вузів. М.: Гардарики, 2012. 368 с.
5. Гончаренко С.У. Український педагогічний енциклопедичний словник. Рівне: Волинські береги, 2011. 552 с

**ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ ЭФФЕКТИВНОГО
ИСПОЛЬЗОВАНИЯ СОВРЕМЕННЫХ МЕТОДОВ ОБУЧЕНИЯ В
ПРОЦЕССЕ ПРЕПОДАВАНИЯ МАТЕМАТИЧЕСКИХ ДИСЦИПЛИН**

Марчук Наталья Анатольевна

к. физ.-мат. наук, доцент

Подольский государственный аграрно-технический университет

г. Каменец-Подольский, Украина

Аннотация. В работе рассматривается внедрение современных актуальных методов обучения, использование инновационных технологий в процессе преподавания математических наук с целью формирования как образованных и качественно подготовленных специалистов, так и педагогов нового типа, которые готовы к реализации стратегических задач обучения, воспитания и развития студентов, заинтересованных в саморазвитии и формированию навыков профессионала соответствующей специализации.

Ключевые слова: математические дисциплины, педагогическая психология, инновация, инновационные методы обучения, инновационные технологии, традиционные методы обучения, педагогические технологии, лекционные занятия, практические формы работы, опытно-поисковый метод, метод деловой активности, «перевернутый» подход (метод), метод проектов, проблемные дискуссии (круглый стол, панельная дискуссия, форум, дебаты), «Кейс», дистанционные технологии поддержки учебного процесса.

Математические дисциплины имеют широкие возможности и влияние на интеллектуальное развитие личности, прежде всего развитие логического мышления, формирования пространственных представлений и воображения, алгоритмической и информационной культуры, развитие аналитических

способностей и умения устанавливать причинно-следственные связи, моделировать ситуации.

Материал статьи посвящен внедрению современных методов в образовании, психолого-педагогическим аспектам использования традиционных и инновационных методов обучения, их сочетание в процессе преподавания в разрезе развития общества и технологий.

Традиционные методики со временем теряют свою актуальность и становятся не столь эффективными в процессе обучения, что требует пересмотра стандартных методов с целью внедрения в учебный процесс современных (инновационных) педагогических технологий, использования которых сыграет огромную роль при подготовке компетентных и конкурентных студентов, способных успешно работать в определенной сфере.

Поэтому стоит задача не только дать фундаментальные и качественные знания и навыки, предусмотренные в учебной программе, но и развивать мышление, заинтересованность в определенной теме или предмете, активизировать познавательную деятельность, научить работать и осваивать самостоятельно, чтобы будущие специалисты, получив определенную специальность, могли и дальше получать образование, повышать свою квалификацию.

Педагогическая психология является самостоятельной отраслью прикладного психологического знания, сосредоточенной на познании и использовании психологического и личностного потенциалов педагога, ученика (студента), в процессе обучения, воспитания, овладения социальным опытом. Основой ее являются психологические закономерности и механизмы образовательного процесса.. [1; с. 11]

Повышение эффективности преподавания математических дисциплин требует от преподавателя овладение методами и приемами, формами и средствами обучения как традиционными, так и теми, которые возникли и вошли в практику сравнительно недавно. Умение владеть арсеналом передового, новаторского педагогического опыта дает возможность творчески внедрять

имеющиеся пути повышения эффективности обучения в процессе преподавания дисциплин. [2; с. 107]

Именно комплексный подход обеспечивает повышение эффективности освоения студентами поданного материала.

Успех в достижении поставленной цели определяется совершенствованием не только содержания школьного курса математики, но и методов и приемов, организационных форм и средств обучения в высших учебных заведениях, где формируются более профессиональные навыки личности.

При проведении лекционных занятий для студентов экономических специальностей очень важно использовать современные инновационные технологии. [3; с.11]

В частности, лекционные занятия включают в себя такие виды как лекция-диалог, лекция-дискуссия, лекция с практическими задачами-тестами, обсуждением ошибок и вопросов и тому подобное.

Также, существуют практические формы работы, к которым можно отнести: решение задач и упражнений, исследования актуальных вопросов, анализ экономических ситуаций, понятийный диктант, тестовые и проблемно-поисковые задачи, контроль закреплённого материала и знаний. [3; с. 12]

Задача преподавателя при проведении занятий - обобщить информацию подготовленную студентами, дополнить вопросы, требующие уточнения, сформулировать выводы, проанализировать допущенные ошибки, провести дискуссию с целью выявления способностей студентов, склонности к аналитическому мышлению и выявления творческих особенностей.

Немаловажным в процессе преподавания является опытно-поисковый метод, используемый при подготовке презентаций, публикаций, докладов, способствует развитию научного мышления, исследовательских способностей. Студенты учатся находить информацию в средствах массовой информации, экономических журналах, газетах, анализировать статистические данные, пользоваться дополнительной литературой, Интернетом, обрабатывать найденную информацию, находить главное, делать выводы и обобщения.

Метод деловой активности при преподавании экономических дисциплин поможет заинтересовать, повысить активность студентов. К методу деловой активности можно отнести игровые ситуации. Объявляется тема, цель и задачи деловой игры. Осуществляется постановка проблемы деловой игры в виде жизненной ситуации. Задача интеллектуальной игры, направленные на усвоение знаний в особой атмосфере сотрудничества, вызывает живой интерес и способствует лучшему усвоению материала. [4; с. 244]

Среди коллег - иностранных преподавателей, известным и широко применяемым методом, в частности в изучении экономических наук является «перевернутый» подход.

Суть вышеупомянутого подхода заключается в том, что события, которые традиционно проходили в аудитории, теперь могут происходить за ее пределами, и наоборот. Используя новые технологии в обучении, такие как мультимедиа, компьютеры и т.д., 13 студент должен дома самостоятельно просматривать лекцию, а в аудитории возможно выполнение работы, которая обычно подавалась студенту в виде домашнего задания. [5; с. 18]

Закон Украины «Об инновационной деятельности» определяет дефиницию «инновации» как вновь (примененные) и (или) усовершенствованные конкурентоспособные технологии, продукция или услуги, а также организационно-технические решения производственного, административного, коммерческого или иного характера, которые существенно улучшают структуру и качество производства и (или) социальной сферы. [6]

В разрезе педагогического процесса инновация означает введение нового в цели, содержание, формы и методы обучения в организации совместной деятельности преподавателя и студента, учителя и ученика.

Инновации сами по себе не возникают, они являются результатом научных поисков, передового педагогического опыта отдельных учителей и целых коллективов. [7; с. 81]

Основу инновационных процессов в образовании составляют две важные проблемы педагогики:

- проблема изучения обобщения и распространения передового педагогического опыта;
- проблема внедрения достижения психолого-педагогической науки в практику.[8; с. 246]

Результатом инновационных процессов служит использование теоретических и практических нововведений, а также таких, которые образуются на грани теории и практики. Интересно, что в данном случае преподаватель может выступать во многих ролях - автором, исследователем, практикующим, пользователем, лицом, вводит новые педагогические технологии, проверяет теории на практике, и разрабатывает концепции и тому подобное.

Чтобы заинтересовать детей процессом обучения, улучшить успеваемость учащихся, формировать интеллектуальные умения необходимо использовать современные инновационные технологии, а именно компьютер и мультимедийный проектор. [9]

Анализ литературных источников свидетельствует о существовании различных инновационных технологий и средств их внедрения в образовательном пространстве. В частности, это: формирование креативной личности, метод проектов, проблемные дискуссии (круглый стол, панельная дискуссия, форум, дебаты и т.д.), «Кейс» и др. [3; с. 7]

В современном образовании одним из приоритетных направлений развития является информатизация и внедрение компьютерных технологий в учебный процесс, что значительно улучшает качество и эффективность обучения будущих специалистов, повышает конкурентоспособность на рынке труда. Применение компьютерных технологий требует пересмотра форм и методов учебной деятельности. Следует помнить, что компьютерные технологии являются эффективным, вспомогательным средством обучения. Применение компьютерных технологий повышает активность студента, ведет к перестройке учебного процесса в сторону самостоятельных форм обучения. Без перегрузок

можно интенсифицировать процесс обучения в условиях профильного обучения благодаря рациональному использованию компьютерных технологий. Использование современных технических средств для решения профессиональных задач на основе полученной компьютерной подготовки является залогом конкурентоспособности будущего специалиста. При массовом обеспечении компьютерами сохраняется его индивидуальность, возможность получения достоверной оценки без больших затрат времени на проведение контроля. [10; с. 198]

При усвоении материала математических дисциплин более чем при изучении других предметов требуется системность знаний, освоения соответствующих навыков и умение применить теоретические знания на практике. В условиях требования Болонского процесса увеличена доля самостоятельной работы студента, в этом случае современные технологии обуславливают большую поддержку студентам. Как упоминалось в предыдущих исследованиях, наиболее распространенными дистанционными технологиями поддержки учебного процесса являются: кейс-технологии; телевизионно-спутниковая технология; сетевые информационно-коммуникационные технологии. [11; с. 188]

В случае если студент не усвоит предыдущий материал, или если усвоил поверхностно, для изучения следующих тем создаются значительные препятствия, понять и освоить следующий материал без фундамента предварительных знаний весьма проблематично, иногда невозможно, что приводит к потере интереса к учебному процессу.

Поэтому, в этой ситуации сыграют роль психологические и педагогические навыки преподавателя, которые заключаются в умении заинтересовать студентов, организовать обучение таким образом, чтобы вызвать желание получения знаний на более качественном уровне, использовать различные методы, формы обучения, на постоянной основе систематически повышать научный уровень преподавания с использованием инновационных образовательных технологий.

На занятиях преподавателям весьма полезно использовать медиа и видео файлы, презентации, таблицы, диаграммы. После такого ознакомления с материалом, студентам желательно высказать свое мнение, позицию, видение и принять участие в дискуссии или обсуждении. Одной из возможных проверок усвоения материала может стать практическое занятие в конце такого процесса – тесты или коллективное решение ситуативных задач, других задач, примеров тому подобное.

Итак, анализ источников и позиций ученых о психолого-педагогических аспектах эффективного использования современных методов обучения позволяет обратить внимание, что действительно инновационные методы заслуживают право дополнить традиционные формы обучения и воспитания.

Каждый педагог, когда начинает внедрять в практику инновации должен сам освоить их, быть психологически готовым к ним и психологически настраивать студентов внедрять такие формы и методы в собственный учебный процесс, учитывая самостоятельное усвоение материала.

При проведении занятий для студентов экономических специальностей необходимо использовать современные инновационные технологии, способствующие творческому мышлению, умению самостоятельно находить ответы на необходимые вопросы, систематизировать и обобщать материал, работая с учебной литературой и современными компьютерными технологиями, развивать собственную информационную культуру.

Система преподавания основывается на внутренних условиях обучения. Поэтому «педагогические технологии» связаны с идеями и опытом психологии, педагогики, социологии, системного анализа.

Психологически педагогическая готовность преподавателя к внедрению инноваций – это потенциал профессиональной компетентности, который позволяет решить задачу формирования и развития способностей на качественном уровне и улучшения условий и возможностей доступа студентов к новым знаниям и получения умений, навыков с целью подготовки достойного

и способного специалиста, который сможет применить свои знания на практике в профессиональном будущем.

Таким образом, приходим к общему выводу, что современные инновационные технологии благодаря освоению современных компьютерных технологий облегчают доступ к базе знаний, способствуют развитию логики, аналитического мышления, расширению кругозора, коллективной работе и умению делать выводы на основе дедуктивного мышления, поэтому полезны для образовательного процесса не только студентов, но и педагогов.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Савчин М.В. Педагогічна психологія: навчальний посібник / М. В. Савчин. – К.: Академвидав, 2007 – 424 с.
2. Слєпкань З.І. Методика навчання математики: Підруч. для студ. мат. спеціальностей пед.навч.закладів.-К.: Зодіак-ЕКО,2000.-512 с.
3. Збірник виступів учасників II Всеукраїнської науково-практичної конференції вищих навчальних закладів України теми: «Використання Інноваційних Технологій В Освітньому Просторі» - К.: Філія «Білгород-Дністровський економіко-правовий коледж» Вищого навчального закладу Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі», 2019.- 148 с.
URL: http://bdepk.od.ua/MashaKim/zbirnik_ii.pdf
4. Інноваційні методи викладання економічних дисциплін у сучасному коледжі / О. В. Межова // Соціум. Документ. Комунікація . Серія: : Історичні науки. - 2018. - Вип. 5. - С. 236-249.
5. Тєслєук В. М. Напрямки вдосконалення викладання економічних дисциплін / В. М. Тєслєук, А. В. Якимовська // Научные труды SWorld. – Вып. 2 (43). Т. 4. – Иваново : Научный мир. – 2016. – С. 15–20.
6. Закон України «Про інноваційну діяльність» від 4 липня 2002 року (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2002, № 36, ст.266) { . Із змінами, внесеними згідно із Законами № 380-IV від 26.12.2002, ВВР, 2003, № 10-11, ст.86 № 1344-IV від 27.11.2003, ВВР, 2004, № 17-18, ст.250 № 2285-IV від

23.12.2004, ВВР, 2005, № 7-8, ст.162 № 2505-IV від 25.03.2005, ВВР, 2005, № 17, № 18-19, ст.267 № 2314-VI від 03.06.2010, ВВР, 2010, № 34, ст.484 № 3715-VI від 08.09.2011, ВВР, 2012, № 19-20, ст.166 № 5460-VI від 16.10.2012, ВВР, 2014, № 2-3, ст.41} Верховна Рада України. Офіційний сайт. Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/40-15>

7. Інноваційна педагогічна діяльність як рушійна сила розвитку науки та освіти України / Г. М. Золотарьова // Наукові записки кафедри педагогіки. - 2010. - Вип. 24. - С. 79-85. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzkr_2010_24_12

8. ІННОВАЦІЇ В ОСВІТІ УКРАЇНИ. Живага О.В. / Матеріали міжнародного симпозиуму «інноваційна політика та законодавство в європейському союзі та Україні: формування, досвід, напрямки наближення» (XXIV КИЇВСЬКИЙ МІЖНАРОДНИЙ СИМПОЗИУМ З НАУКОЗНАВСТВА ТА НАУКОВО-ТЕХНОЛОГІЧНОГО ПРОГНОЗУВАННЯ), 2011. - 383 с. URL: http://naukainform.kpi.ua/SiteAssets/Nauka_Naukoznavstvo/19-009%20Block.pdf

9. Психолого-педагогічні аспекти ефективного використання сучасних методів навчання у процесі викладання природничо-математичних дисциплін. Падалиця Т.Д. URL: <http://timso.koippo.kr.ua/hmura10/psycholoho-pedahohichni-aspekty-efektyvnoho-vykorystannya-suchasnyh-metodiv-navchannya-u-protsesi-vykladannya-pryrodnycho-matematychnyh-dystsyplin>

10. Ребенок В. М. Впровадження комп'ютерних технологій навчання у процесі професійної підготовки майбутніх учителів. Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. Київ, 2015. Вип. 52. С. 194-199. URL: <http://erpub.chnpu.edu.ua:8080/jspui/bitstream/123456789/2240/1/%D0%92%D0%BF%D1%80%D0%BE%D0%B2%D0%B0%D0%B4%D0%B6%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8F%20%D0%BA%D0%BE%D0%BC%D0%BF%E2%80%99%D1%8E%D1%82%D0%B5%D1%80%D0%BD%D0%B8%D1%85%20%D1%82%D0%B5%D1%85%D0%BD%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D1%96%D0%B9%20%D0%BD%D0%B0%D0%B2%D1%87%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D1%8F%20%D1%83%20%D0%BF%D1%80%D0%BE%D1%86%D0%B5%D1%81%D>

1%96%20%D0%BF%D1%80%D0%BE%D1%84%D0%B5%D1%81%D1%96%D0%B9%D0%BD%D0%BE%D1%97%20%D0%BF%D1%96%D0%B4%D0%B3%D0%BE%D1%82%D0%BE%D0%B2%D0%BA%D0%B8%20%D0%BC%D0%B0%D0%B9%D0%B1%D1%83%D1%82%D0%BD%D1%96%D1%85%20%D1%83%D1%87%D0%B8%D1%82%D0%B5%D0%BB%D1%96%D0%B2.pdf

11. Впровадження сучасних новітніх технологій навчання при викладанні дисципліни «вища математика» / А. І. Юрчик, Н. А. Марчук // Професійно-прикладні дидактики, 2016. – С. 184-191. URL: <http://188.190.33.55:7980/jspui/handle/123456789/604>

**УЗБЕКИСТАН И ЕВРАЗИЙСКИЙ ЭКОНОМИЧЕСКИЙ СОЮЗ.
УТЕРЯННЫЕ ВОЗМОЖНОСТИ**

Махмудов Умид Бехзодович

доктор политических наук

старший преподаватель

Международная Исламская Академия Узбекистана

Узбекистан, г. Ташкент

Аннотация: В статье анализируются процессы экономической и политической интеграции на территории бывшего Советского Союза. В частности, была подробно обсуждена деятельность Евразийского экономического союза и членства Республики Узбекистан. На основании анализа экономических и политических интересов были сделаны соответствующие выводы.

Ключевые слова: интеграция, внешняя политика, конфликт интересов, бывший альянс, Центральная Азия

Президент Узбекистана Шавкат Мирзиёев принял решение изучить вопрос о присоединении к Евразийскому экономическому союзу (далее – ЕАЭС). Об этом 2 октября 2019 года в Ташкенте сообщила спикер Совета Российской Федерации Валентина Матвиенко после встречи со спикером Законодательной палаты Олий Мажлиса Республики Узбекистан Нурдинжоном Исмаиловым [1]. Ранее в тот же день премьер-министр Армении Николь Пашинян завершил заседание Евразийского экономического совета в Ереване, отметив, что сотрудничество расширяется. Теперь, помимо Ирана и Сингапура, которые присоединились к зоне свободной торговли ЕАЭС, Узбекистан также может стать ее участником. В ходе своего визита в Ташкент Валентина Матвиенко сказала следующее: «Членство Узбекистана в ЕАЭС откроет новые

возможности для двустороннего сотрудничества и устранил существующие барьеры в межгосударственных отношениях».

6 марта 2020 года в Кабинете министров состоялось заседание, на котором обсуждалось включение соответствующих заключений и предложений в палаты Олий Мажлиса по результатам аналитической и комплексной оценки сотрудничества страны с ЕАЭС. В целях углубленного изучения и анализа сотрудничества Узбекистана с ЕАЭС, рабочая группа, состоящая из представителей Кабинета министров, соответствующих министерств и ведомств, провела исследование экономической интеграции в 16 основных секторах экономики [2]. По результатам анализа сделан вывод, что сегодня статус наблюдателя является наиболее благоприятным для Узбекистана.

Внешняя политика Узбекистана в период после получения независимости основана на двух основных принципах. Во-первых, поддержания баланса между мировыми центрами силы. Во-вторых, отказ от участия в многосторонних интеграционных объединениях и ориентация на двусторонние отношения (военно-технические, экономические и т.д.). Эти принципы подкреплены Концепцией внешней политики, утвержденной парламентом страны в 2012 году. В последние годы, с началом масштабных реформ в политической сфере, особенно в экономической сфере, в стране начали обсуждать плюсы и минусы отношений с ЕАЭС.

История отношений

В советское время все бывшие советские республики были экономически тесно связаны и взаимодействовали по многим вопросам. Распад бывшего Советского Союза оказал негативное влияние на республики Центральной Азии. Кроме того, азиатские страны, большинство из которых специализируются на сельском хозяйстве, были вынуждены резко пересмотреть вопросы водных и энергетических отношений, ранее согласованные в бывшем Советском Союзе. Поэтому можно сказать, что необходимость взаимосогласованных действий в этом регионе всегда была острой.

Еще до распада СССР руководители Казахстана и республик Центральной Азии на встрече в Алматы в 1990 году решили создать условия для функционирования механизма объединения национальных экономик в обновленном Союзе и проводить скоординированную политику социально-экономических реформ. Поэтому в первые годы распада СССР предполагалось, что процессы экономической интеграции на территории бывшего Советского Союза будут ускоряться в Центральной Азии.

Распад Союза усложнил процесс принятия решений на многосторонней основе между государствами. Тем не менее 10 января 1994 года в Ташкенте главы государств Республики Узбекистан и Республики Казахстан подписали Соглашение о создании единого экономического пространства. 16 января этого года Кыргызская Республика присоединилась к соглашению. 30 апреля 1994 года в Чолпон-Ате было подписано новое соглашение между Республикой Узбекистан, Республикой Казахстан и Кыргызской Республикой о создании единого экономического пространства. 28 июня 1998 года после вступления Таджикистана интеграционная ассоциация была переименована в Центрально-азиатское экономическое сообщество (ЦАЭС).

27-28 декабря 2001 г. в Ташкенте было принято решение о создании Центральноазиатского экономического сообщества (ЦАЭС) на базе Центральноазиатского экономического сообщества. Это было позже подтверждено на встрече президентов 28 февраля 2002 года в г.Алматы.

В октябре 2004 года по приглашению первого Президента Республики Узбекистан Ислама Каримова Россия была приглашена на саммит ЦАЭС в Душанбе. Россия имеет статус наблюдателя в Межгосударственном совете СНГ и других законодательных органах с 1996 года. (В июне 1999 года Грузия, Турция и Украина также получили статус наблюдателя). На саммите в Душанбе президент Владимир Путин подписал протокол о вступлении России в организацию.

Гармонизация интеграционных объединений

Кроме того, среди стран-участниц ЦАЭС были участники интеграционного движения в формате ЕАЭС. В 1994 году президент Казахстана Нурсултан Назарбаев предложил проект Евразийского союза, но только 10 октября 2000 года в Астане лидеры Беларуси, Казахстана, России, Таджикистана и Кыргызстана подписали соглашение о создании Евразийского экономического сообщества. Соглашение вступает в силу 30 мая 2001 года. В декабре 2003 года он получил статус наблюдателя на Генеральной Ассамблее ООН.

После вступления России в ЦАЭС следующий саммит организации состоялся 7 сентября 2005 года в Санкт-Петербурге. На этом саммите было решено объединить Центрально-азиатскую организацию сотрудничества с ЕАЭС в связи с дублированием практически того же состава и функций участников. Протокол о вступлении Узбекистана в ЕАЭС был подписан 24 января 2006 г. на внеочередном заседании Межгосударственного совета ЕАЭС в Санкт-Петербурге.

В целом за короткий промежуток времени произошли интеграционные процессы в евразийском и центральноазиатском регионах с участием стран бывшего Советского Союза. Не будет преувеличением сказать, что ЕАЭС «проглотил» ЦАЭС. Некоторые эксперты считают, что проект интеграции в Центральной Азии завершен. Тем не менее, ЕАЭС, сформированный в этот период, не функционировал долго.

В августе 2006 года Межгосударственный совет ЕАЭС принял решение о создании Таможенного союза, состоящего из трех стран, готовых к этому - Беларуси, России и Казахстана.

На саммите ЕАЭС в Душанбе 6 октября 2007 года была принята концепция Таможенного союза между Россией, Казахстаном и Беларусью. Также было принято решение о создании комиссии Таможенного союза - международного органа. Россия получила 57% голосов, затем Казахстан и Беларусь с 21,5%. В результате организация, построенная на основе равноправного партнерства

всех своих членов, за короткое время превратилась в группу государств, требующих разных интеграционных результатов.

Поэтому в октябре 2008 года Узбекистан объявил о том, что приостановил свое членство в ЕАЭС из-за сомнений в эффективности и действенности этой межправительственной ассоциации. 12 ноября 2008 года на заседании Межгосударственного совета ЕАЭС было принято официальное решение приостановить членство Узбекистана в ЕАЭС по просьбе первого президента Ислама Каримова

Преимущества и недостатки ЕАЭС

Членство Узбекистана в ЕАЭС вызывает много опасений по поводу того, что это означает политически, как внутри страны, так и за ее пределами. Может ли членство Узбекистана в ЕАЭС заменить Украину? Можно ли избавиться от внутреннего кризиса и функционального застоя? Что для Ташкента означает присоединение к евразийству и его ценностям? Почему Узбекистан меняет свое направление после стольких лет изоляции - означает ли это потерю независимости?

Многие эксперты не видят в ЕАЭС «черты», которые могли бы стать вторым СССР. За исключением России, члены союза имеют ограниченный подход к развитию политических и экономических интеграционных процессов.

В настоящее время экономическая основа членства Узбекистана в ЕАЭС неясна. Казахстан и Кыргызстан также имеют разные оценки интеграционных процессов внутри союза. Рынки труда и торговли продолжают функционировать, несмотря на то, что Узбекистан и Таджикистан не являются членами ЕАЭС. Потому что эта ситуация отвечает интересам обеих сторон.

В двустороннем формате Узбекистан и Россия имеют достаточные соглашения и механизмы для развития экономического сотрудничества и торговли. Другими словами, экономические интересы удовлетворяются на двусторонней основе.

В случае членства Узбекистана в ЕАЭС:

- 1) Отечественные производители будут иметь равные возможности на рынке стран ЕАЭС (в первую очередь, России и Казахстана)
- 2) Для трудовых мигрантов будут созданы равные условия.
- 3) Будет возможность использовать российские инвестиционные ресурсы и технологии

Таблица 1

Страны с наибольшим внешнеторговым оборотом с Республикой Узбекистан (январь-декабрь 2019 года, млн. долларов США, %)

Топ 10 стран	ВТО	Экспорт	Импорт	Доля %
КНР	7 620,9	2 519,0	5 101,9	18,1
Российская федерация	6 626,9	2 492,5	4 134,4	15,7
Казахстан	3 367,8	1 429,7	1 938,0	8,0
Корея	2 755,4	93,5	2 661,8	6,5
Турция	2 525,2	1 203,6	1 321,6	6,0
Германия	980,1	53,9	926,2	2,3
Киргизия	829,1	679,0	150,0	2,0
Афганистан	618,0	615,1	2,9	1,5
США	596,2	29,1	567,1	1,4
Туркмения	541,9	145,1	396,8	1,3

В январе-декабре 2019 года доля стран СНГ во внешнеторговом обороте составила 34,6%, прирост внешнеторгового оборота по сравнению с 2018 годом составил 120,0% [3].

Таблица 2

Источник: ЦБ России

Объем денежных переводов из России в Узбекистан в последние годы сократился, однако резкое падение в 2014–2015 годах было связано с резким обесценением российского рубля по отношению к доллару США, а в 2016–2017 годах этот показатель увеличился до 2,6 миллиарда долларов. В любом случае эти показатели важны для экономики Узбекистана.

Возможные недостатки присоединения к ЕАЭС:

- 1) Это потеря части суверенитета
- 2) Делегация таможенно-тарифного регулирования (политическая).
- 3) Резкий рост конкуренции на некоторых рынках (от автомобилей до пищевой промышленности).
- 4) Проблемы с техническими регламентами и стандартами (в настоящее время они разные) [4].

Заявления оппозиции о членстве Узбекистана в ЕАЭС заключаются в том, что в психологическом сознании многих бывших советских республик существуют опасения по поводу сохранения независимости, ее капитуляции. ЕС также прошел процесс политической интеграции, пока не достиг своего нынешнего состояния интеграции. Интеграция в истинном смысле этого слова может быть

успешной только тогда, когда жертвуется часть независимости. Кроме того, гармонизация общечеловеческих ценностей, таких как права человека и демократия, также важна для ускорения процесса региональной интеграции. Хотя эти случаи частично присутствуют в государствах ЕАЭС, конфликт интересов также существует. Это, в свою очередь, ослабляет силы способствующие интеграции.

Заместитель министра иностранных дел Узбекистана Ильхом Нематов прокомментировал вступление в ЕАЭС: «Экономика, промышленность и сельское хозяйство Узбекистана растут. Экспорт растет. Нам нужен рынок, площадь. Где этот площадь? Этот рынок находится в Казахстане, России, Кыргызстане, и они являются членами ЕАЭС. Скаж правду - я за участие». [5]

В свою очередь министр экономики и промышленности Джамшид Кучкаров сказал: «Узбекистан оценивает плюсы и минусы интеграционных процессов в рамках ЕАЭС. Я думаю, что есть и более позитивные аспекты». [6]

Очевидно, что интерес Узбекистана к ЕАЭС выражается в конкретных действиях. Необходимо понимать отношение Узбекистана к вопросам региональной интеграции как логическое продолжение политической воли главы государства и прагматичной внешней политики.

В период после обретения независимости Узбекистан, который пассивно подходил к региональной интеграции в бывшем Советском Союзе, сейчас выступает за активизацию не только региональной, но и межрегиональной торговли.

В то же время, наряду с ЕАЭС, Узбекистан ведет переговоры о членстве во Всемирной торговой организации (далее - ВТО). Учитывая, что все государства-члены ЕАЭС, кроме Беларуси, являются полноправными членами ВТО, нетрудно понять интерес к ЕАЭС. Также ЕАЭС имеет стратегическое значение для предотвращения нестабильности международной обстановки и региональной изоляции.

Сегодня Узбекистан проводит многовекторную, прагматичную внешнюю политику, основанную на концепции внешней политики, принятой в 2012 году.

Вопросы неприсоединения к военно-политическим блокам, размещения иностранных военных баз на его территории и установления тесных соседских отношений остаются актуальными. Поэтому не стоит ожидать кардинальных изменений во внешней политике. Конечно, президент Мирзиёев сыграл важную роль в создании дружественной атмосферы между государствами Центральной Азии. Все это признают. Однако Узбекистан строит отношения не только в Азии, но и за рубежом на основе своих национальных интересов.

В частности, двусторонние отношения с Китайской Народной Республикой вышли на новый стратегический уровень. Узбекистан, который поддержал китайскую инициативу один пояс один путь, стал прямым участником этой стратегической программы. Азиатские страны с высокими потребностями в инфраструктуре поддерживают китайскую инициативу. Интересно, что Россия, в свою очередь, поставила на повестку дня вопрос гармонизации ЕАЭС и Китайскую инициативу «Одно пояс - один путь».

В нынешней геополитической ситуации важно провести углубленную оценку ситуации и максимально использовать ее. Конечно, процесс формирования ЕАЭС продолжается и существует ряд проблем с его функциональными механизмами. Тем не менее, официальному Ташкенту целесообразно более глубоко изучить этот экономический союз и участвовать в его деятельности в качестве государства-наблюдателя.

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ:

1. Независимая газета. *Евразийский экономический союз расширится за счет Узбекистана*. http://www.ng.ru/cis/2019-10-02/6_7691_uzbekistan.html (дата обращения: 14.03.2020)
2. Ўзбекистон миллий ахборот агентлиги. *Ўзбекистоннинг Евроосиё иқтисодий иттифоқи билан ҳамкорлиги масалалари муҳокама қилинди* <http://uza.uz/oz/politics/zbekistonning-evroosiye-i-tisodiy-ittifo-i-bilan-amkorligi-m-06-03-2020> (дата обращения: 14.03.2020)

3. Ўзбекистон Республикаси давлат статистика қўмитаси. *Ўзбекистон республикасининг ташқи савдо айланмаси (2019-йил январь-декабрь учун дастлабки маълумот)* (дата обращения: 10.03.2020)
https://stat.uz/uploads/docs/tashqi_savdo_dekabr_uz.pdf
4. Подробно: Барьеры, изъятия ограничения Евразийского экономического союза (*доклад Евразийской экономической комиссии*) [электронный ресурс]. – <https://barriers.eauunion.org/api/info/document/38/file> (дата обращения: 24.03.2020)
5. Sputnik Ўзбекистон. *Илҳом Неъматов: ЕОИИга кириш бизга фойдали, музокаралар давом этмоқда*
<https://sputniknews-uz.com/politics/20191226/13110400/Ilom-Nematov-EOIIGA-kirish-bizga-foydali-muzokaralar-davom-etmoda.html>
(дата обращения: 10.03.2020)
6. Халқ сўзи. *Жамишид Қўчқоров ЕОИИ ҳақида: "Агар фойдали бўлса, қўшилиамиз"*
<http://xs.uz/uzkr/post/zhamshid-qochqorov-eoi-haqida-agar-fojdali-bolsa-qoshilamiz>
(дата обращения: 10.03.2020)
7. Президент России. *Совместное заявление Российской Федерации и Китайской Народной Республики о сотрудничестве по сопряжению строительства Евразийского экономического союза и Экономического пояса Шелкового пути*
<http://kremlin.ru/supplement/4971> (дата обращения: 24.03.2020)

**КОНКАТЕНАТО-ЛАНЦЮЖКОВІ КОМПОЗИТИ: ВИЗНАЧЕННЯ,
СЕМАНТИКА, ПЕРЕКЛАД (НА МАТЕРІАЛІ АВІАЦІЙНИХ ТЕРМІНІВ)**

Межжеріна Ганна Валентинівна

д.ф.н., професор, професор

Національний авіаційний університет

м. Київ, Україна

Анотація: Виявлено структурно-семантичні особливості англійських авіаційних термінів з конкатенаційними складниками (fly-by-light; probe-and-droque sarabllity). Обґрунтовано можливість виділення окремого субвиду композитів, запропоновано термін *конкатенато-ланцюжковий композит*. Проаналізовано особливості перекладу українською мовою англійських авіаційних конкатенато-ланцюжкових термінів. Виявлено обставини, за яких конкатенато-ланцюжкові композити маркують ад'єктивну семантику.

Ключові слова: конкатенато-ланцюжковий композит, переклад, авіаційна термінологія.

В аспекті перекладу структурно-семантичні характеристики англійських та українських авіаційних термінів-композитів неодноразово були предметом нашого розгляду [1; 2]. У статті плануємо розглянути малодосліджені терміни – композити з конкатенаційними складниками, або терміни, утворені за допомогою службових частин мови. Дистрибутивний і компонентний аналіз таких термінів, вилучених шляхом суцільної вибірки з англійських авіаційних словників, дав змогу виявити особливості їх будови, семантики та перекладу. Зіставлення здійснювалося з урахуванням контексту, із залученням автентичних текстів з авіаційної проблематики.

Вид конкатенації, при якому зчеплення конститuentів складного слова виконують службові частини мови, використовується в англійському

термінотворенні, хоча й не продуктивним. В українській авіатерміносистемі композити з конкатенаційними складниками взагалі відсутні, і це створює труднощі в пошуку перекладних відповідників, вимагає врахування додаткових параметрів структурного і смислового порядку. Виявлено, що в авіаційних термінах-композитах функцію лінійного зчеплення компонентів виконують прийменники *to, by, in, on, off, of, out*, частка *no*, сполучник *and*, артикль *the*: *signal-to-noise, fly-by-wire, second-in-command, on-off, in-the-clear, center-of-gravity, bank-and-pitch, blow-out panel, no-show, spy-in-the-sky*. Терміни мають від двох (*run-off*) до чотирьох (*state-of-the-art*) операндів, розташованих у різних комбінаціях. Можна констатувати наявність дев'яти моделей утворення таких композитів: «N+prep» (*take-off*), «prep+N» (*in-flight*), «N+prep+N» (*fly-by-light; start-of-message, metal-to-metal, kick-off-drift*), «prep+prep» (*on-off*), «prep+article+N» (*off-the-shelf*), «N+prep+article+N» (*state-of-the-art*), «prep+prep+article+N» (*out-of-the-window*), «N+article+N» (*round-the-world*), «N+cj+N» (*probe-and-drogue*).

Терміни-композити, до складу яких входять службові частини мови, звичайно розглядають у загальному масиві або композитів (*cryptographic; break-in; code-breaker*), або ланцюжкових термінів – багатокомпонентних термінів, в яких не менш як три основи з'єднані дефісами (*log-tape-write-ahead protocol; free-radical-induced oxidative damage; нім. Turbinen-Luftstrahl-Triebwerk; end-to-end encryption*) [3, с. 66; 4, с. 9; 5, с. 144]. При цьому під назву ланцюжковий термін підпадають як композити (*break-in; Turbinen-Luftstrahl-Triebwerk*), так і словосполучення з ними (*free-radical-induced oxidative damage*). У такому структурно неоднорідному термінологічному полі рельєфно виділяються терміни зі словами-зв'язками *to, by, in, on, off, of, out, no, and, the*, що є достатньою підставою для того, щоб говорити про окремий субвид ланцюжкових термінів. Якщо за допомогою дефіса з'єднані всі без винятку компоненти ланцюжкового терміна і якщо серед них є службове слово, такий термін пропонуємо називати конкатенато-ланцюжковим композитом.

І хоча з формального погляду конкатенато-ланцюжковий композит нагадує застигле словосполучення, яке перетворилося на лексичну одиницю з певними категоріальними ознаками, його семантика не виводиться зі значень конститuentів. Такі композити належать до структурно-немотивованих (за термінологією О. Д. Мешкова [6, с. 196]) складних слів, які не можуть бути трансформовані в словосполучення зі збереженням порядку компонентів та їх частиномовного статусу. Виявлені авіаційні терміни-композити конкатенато-ланцюжкового типу є екзоцентричними лексемами з компресивною функцією синтаксичної структури і неможливістю семантичного декодування без урахування контексту та наявності спеціальних знань в авіаційній галузі.

Своєрідні структурно-семантичні особливості конкатенато-ланцюжкових композитів стали причиною дискусій стосовно визначення їх належності до тієї чи іншої частини мови. Справедливо вважаючи ад'єктивними композитами такі слова, як *crime-prone*, *grass-green*, *sky-blue*, *word-final*, *work-shy*, *phil-osophical-historic*, *spicy-mild*, Лорі Бауер звертає увагу на позицію Мелані Белл, автора відомих праць зі словоскладання, яка зараховує до ад'єктивних композитів слова *day-to-day*, *fly-by-wire*, *overhead*, *through and through*, *pass-fail*: «It can be argued (Bell 2014) that there are a number of exocentric compound adjectives in English which are exocentric by virtue of not containing an adjectival head: words like *day-to-day*, *fly-by-wire*, *overhead*, *through and through*, *pass-fail*. <...> It must be noted, though, that corresponding structures in related languages would not be considered adjectives, and the question of their status arises peculiarly in English» [7, с. 53]. З-поміж «проблемних» ад'єктивів названі також і композити *day-to-day*, *fly-by-wire*. На перший погляд, думка Мелані Белл видається хибною, оскільки перекладними українськими відповідниками до конкатенато-ланцюжкових авіаційних термінів-композитів майже завжди виступають субстантивні словосполучення: *signal-to-interference* – відношення «сигнал / перешкода»; *straight-in approach* – захід на посадку з прямої (з курсу польоту). Але якщо композити типу *day-to-day*, *fly-by-wire* є складниками словосполучень, вони, справді, можуть маркувати ад'єктивну семантику,

виступаючи у функції узгодженого означення, неузгодженого означення, їх комбінації: *air-to-air duel* – *повітряна* дуель; *control-by-wire aircraft* – літальний апарат з *електродистанційним управлінням*; *command-by-voice system* – *мовленнєва система управління*. Атрибутивність словосполучень з конкатенато-ланцюжковим композитом виражена в препозиційній локації композита по відношенню до стрижневого компонента. Як бачимо, думка про те, що композити *day-to-day*, *fly-by-wire* і под. можна вважати ад'єктивами, не позбавлена раціонального зерна.

На користь ад'єктивного характеру конкатенато-ланцюжкових композитів слугує той факт, що більшість із них існують лише як компонент термінологічного словосполучення. Так, значення композита *off-the-pad* невіддільне від семантики словосполучення *off-the-pad abort*: *off-the-pad abort* – аварійне припинення польоту одразу після старту. Рідко функціонуючи як автономні лексичні одиниці («Although *fly-by-light* could be implemented for electric actuators, it is not necessary for initial flight testing» [8, с. 48]), авіаційні конкатенато-ланцюжкові терміни є субстратом для термінологічних словосполучень: «*Fly-by-Light control systems* offer inherent resistance to the new generation more hostile military environments» [9, с. 60]. Кількість двокомпонентних термінологічних словосполучень з композитом конкатенаційного типу становить 80 % (*by-pass ratio*; *start-of-message signal*), трикомпонентних – 15 % (*in-flight operational planning*), чотирикомпонентних – 5 % (*fly-by-wire flight control systems*) від загального обсягу термінологічних словосполучень. Спорадично трапляються п'ятикомпонентні сполуки: *engine in-flight condition monitoring system*.

Специфічні навіть у межах англійської авіатерміносистеми, конкатенато-ланцюжкові терміни не знаходять структурно тотожних відповідників в українській терміносистемі. Незважаючи на те, що англійські конкатенато-ланцюжкові композити являють собою цілісну лексичну одиницю, вони є структурно близькими до словосполучень. Високий ступінь конденсації смислу, закладений в конкатенато-ланцюжковому композиті, не залишає

перекладачеві шансів передати значення авіаційного терміна в стислій формі, за допомогою однієї лексичної одиниці. Під час перекладу українською мовою відбувається синтаксичне розгортання слова в багатокомпонентне словосполучення. Відповідник у мові-реципієнті може налічувати два (*second-in-command* – другий пілот), три (*block-to-time* – повний польотний час), чотири (*fly-by-light* – світлодистанційна система керування польотом) і навіть п'ять компонентів (*kick-off-drift* – різке усунення кута запобігання знесення (перед торканням злітно-посадкової смуги)). Вкрай рідко українськими відповідниками є терміни-однослови: *out-off-trim* – розбалансування..

Оскільки в українському термінотворенні зберігається тенденція до прозорого вираження смислу термінів-словосполучень, при перекладі словосполучень з конкатенато-ланцюжковими композитами застосовують описовий переклад: *probe-and-drogue capability* – можливість дозаправки паливом у польоті. Лише в окремих випадках відбувається стягнення, коли відповідником до англійського словосполучення з конкатенато-ланцюжковим композитом може виступати двоосновний іменник: *climb-and-dive indicator* – варіометр.

Аналіз показав, що спосіб перекладу не залежить від того, яка саме службова одиниця виконує функцію лінійного зчеплення компонентів. При перекладі чітко видно, що складна семантична структура прийменника *to* забезпечує широкі можливості для вираження різноманітних семантичних відношень: *air-to-air station keeping* – стабілізація відносно положення літального апарата; *air-to-air tactics* – тактика ведення повітряного бою; *air-to-air* – повітря–повітря; *carrier-to-noise-density ratio* – відношення «несуча частота/шум»; *signal-to-interference* – відношення «сигнал/перешкода» тощо. Прийменник *to* здатен маркувати антонімічні смисли: *air-to-ground ranging* – вимірювання дальності літального апарата *від/до* наземного об'єкта; *air-to-ground maneuver* – маневр при діях *по* наземній цілі; *air-to-air maneuver* – маневр при діях *проти* повітряної цілі. Інші службові слова-зв'язки, які входять до складу конкатенато-ланцюжкового композита, демонструють не менш великий потенціал вираження семантичних зв'язків.

Отже, в англійській авіаційній терміносистемі композити, утворені за допомогою службових частин мови, формують специфічний сектор, структурні і семантичні особливості якого дають підстави для того, щоб говорити про окремий субвид ланцюжкових термінів. Ланцюжкові терміни, в яких усі без винятку компоненти з'єднані за допомогою дефіса і службового слова-зв'язки (to, by, in, on, off, of, out, no, and, the), пропонуємо називати конкатенато-ланцюжковими композитами (*fly-by-light; probe-and-drogue* capability). Такі терміни можуть складатися тільки зі службових слів. Конкатенато-ланцюжковий композит являє собою цілісну лексичну одиницю з високим ступенем конденсації смислу. Виявлені авіаційні терміни-композити конкатенато-ланцюжкового типу є екзоцентричними лексемами, належать до структурно-немотивованих складних слів. Входячи до складу словосполучень, конкатенато-ланцюжкові композити можуть маркувати ад'єктивну семантику. Наявність щонайменше дев'яти структурних моделей конкатенато-ланцюжкових композитів в англійській авіатерміносистемі та відсутність відповідних утворень серед українських авіаційних термінів спричиняють труднощі в пошуку перекладних відповідників. Спосіб перекладу не залежить від того, яка саме службова частина мови виконує функцію лінійного зчеплення компонентів. Складна семантична структура слів-зв'язок забезпечує можливості вираження різноманітних семантичних відношень.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Межжеріна Г. В. Англійські авіаційні терміни-композити в аспекті перекладу українською мовою // Гуманітарна освіта в технічних вищих навчальних закладах: зб. наук. праць. – Вип. 22. – К.: Університет «Україна», 2011. – С. 20–27.
2. Межжеріна Г. В. Переклад термінів-композитів з лексемними морфемами (на матеріалі англійської та української авіаційних терміносистем) // Вісник Київського національного лінгвістичного університету. Серія «Філологія»: зб. наук. праць. – К.: Вид. центр КНЛУ, 2016. – Т. 19. – № 2. – С. 157–165.

3. Апалько И.Ю. О терминах-композиатах предметной области «защита информации» // Известия ВГПУ. – 2008. – С. 64–67.
4. Кудинова Т. А. Структурно-семантические особенности многокомпонентных терминов в подязыке биотехнологий (на материале русского и английского языков): автореф. дис. ... канд. филол. наук: спец. 10.02.19 – «теория языка». – Орел, 2006. – 21 с.
5. Шарафутдинова Н. С. Лексико-семантические процессы в немецкой авиационной терминосистеме. – Ульяновск: УлГТУ, 2016. – 204 с.
6. Мешков О. Д. Словосложение в современном английском языке: уч. пос. [для ин-тов и фак. иностр. яз.]. – М.: Высшая школа, 1985. – 187 с.
7. Laurie Bauer. Compounds and multi-word expressions in English // Complex Lexical Units: Compounds and Multi-Word Expressions / edited by Barbara Schlücker. – GmbH, 2019. – P. 45–68.
8. Fly-by-Light / Power-by-Wire Requirements and Technology Workshop. – Hampton, Virginia. – 1994. – Режим доступа: <https://ntrs.nasa.gov/archive/nasa/casi.ntrs.nasa.gov/19950003833.pdf>.
9. Atul Garg, Rezawana Islam Linda, Tonoy Chowdhury. Evolution of Aircraft Flight Control System and Fly-By-Light Flight Control System. – 2013. – Vol. 3. – Iss. 12 // International Journal of Emerging Technology and Advanced Engineering. – Режим доступа: <https://ijetae.com/Volume3Issue12.html>.

УДК 67.06 : 666.9.022.1

КОМПОЗИЦІЙНИЙ МАТЕРІАЛ НА ОСНОВІ АНДЕЗИТУ З РІЗНОВИДАМИ ПОЛІМЕРНОГО ЗВ'ЯЗУЮЧОГО

Мельник Любов Іванівна

к.т.н., доцент

Білоусов Олег Юрійович

здобувач

Національний технічний університет України

«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

м. Київ, Україна

Анотація: Об'єктом дослідження стали композиційні матеріали з використанням відсівів закарпатського андезиту як фракціонованого наповнювача та сополімерів як матриці. Встановлено зміни фізико-механічних властивостей композитів на основі 55-85 мас.% фракціонованого наповнювача при. Показано переваги застосування відсівів андезиту для збільшення абразивної стійкості та питомої частки відкритих пор як факторів підвищення експлуатаційних характеристик матеріалу.

Ключові слова: композит, наповнювач, андезит, концентрація, гранулометрія, матриця полімерна, пористість, властивості.

Вступ - стан питання.

Розвиток науково-технічних засад технології полімерних композиційних матеріалів є предметом численних досліджень [1, 2]. Визнано значну роль наповнювачів композитів, використання яких дозволяє суттєво зменшити кількість необхідних полімерів-зв'язуючих та підвищити властивості матеріалів [3].

Як дисперсні наповнювачі, головним чином, застосовуються природні матеріали – крейда, каолін, графіт [4, 5]. Одним із напрямків розширення

сировинної бази наповнювачів стали роботи по вивченню та використанню порід вулканічного походження різних родовищ [6-8]. В цьому зв'язку привертають увагу розробки щодо застосування андезиту як наповнювача в композиційних матеріалах, в тому числі будівельних [9-11].

Відповідно до положення сучасного матеріалознавства про зв'язок склад → структура → властивості характеристики композитів залежать від різновидів наповнювача і матриці, технології та параметрів виготовлення. При цьому ступінь зв'язку компонентів, їх концентрація та рівномірність об'ємного розподілу визначають параметри структури, загальні фізико-механічні та спеціальні властивості композитів.

При застосуванні як наповнювача сировини різного генезису, в тому числі супутніх продуктів та відходів виробництва, з'являється можливість комплексного вирішення питань якості композитів і екології. В цьому зв'язку серед природної сировини привертають увагу відходи нерудної промисловості – відсівви видобутку та подрібнення магматичних порід, зокрема андезиту.

Розробки по застосуванню андезиту, потребують урахування особливостей його фізико-хімічного складу як фактору впливу на характеристики досліджуваних систем і властивості продукту виробництва. Це стало метою даної роботи стосовно композитів на основі андезиту з полімерним зв'язуючим.

Експериментальна частина.

Об'єктом дослідження стали композиційні матеріали на основі системи сополімер – відсівви андезиту при варіюванні різновидів зв'язуючого та концентрації наповнювача.

Методика роботи передбачала поєднання фізико-хімічних методів аналізу сировини та композитів на її основі з технологічними тестуваннями властивостей матеріалу:

- аналіз хімічного складу сировинних компонентів за стандартними методиками;
- рентгенофазовий аналіз (порошковий препарат) за допомогою дифрактометру ДРОН-3М (випромінювання Cu K α 1-2, напруга 40 kV, струм 20 mA, швидкість 2 град/хв.;

- абразивну стійкість зразків визначали у відповідності до ДСТУ Б.В.2.7-212:2009 на крузі стирання типу Беме;
- механічні властивості, визначали на випробувальній машині TIRAtest-2151.

Як зв'язуючий компонент використовували різновиди сополімерів – водні дисперсії стирол-акрилову марки Latex DC 640 та стирол-бутадієнову марки Latex 2012, що відрізняються за хімічним складом і показниками фізичних властивостей (табл. 1).

Відмінності хімічного складу вказаних сополімерів визначаються сполученням із стиролом ($C_6H_5 - CH = CH_2$) у випадку Latex 2012 бутадієну ($CH_2=CH-CH=CH_2$), а у випадку Latex DC 640 акрилової кислоти ($CH_2=CH-COOH$) при кількісних співвідношеннях $3 \div 7$ та $1 \div 1$.

Таблиця 1

Характеристики сополімерів

Показники	Сополімер	
	Latex 2012	Latex DC 640
Хімічний склад	Стирол-бутадієн	Стирол-акрил
Вміст стиролу, %	30	50
Фізичний стан	Водна дисперсія білого кольору	Водна дисперсія білого кольору
Вмістом сухого залишку, %	51.0	40.0
Розмір часток, нм	140	50
В'язкість, МПа•с	200	20
pH	5.5	8.5
Температура (МТІУ), °C	< 5	< 5

Відмінності фізичних властивостей сополімерів проявляться у випадку Latex 2012 в більших показниках концентрації дисперсної фази (51 проти 40%) та в'язкості (200 проти 20 МПа•с), а у випадку Latex DC 640 – у більшій дисперсності частинок (50 проти 140 нм).

Як наповнювачі використовували відсів андезиту Хустського кар'єру Закарпатської області. За хімічним складом проба відсівів андезиту характеризується підвищеним вмістом SiO_2 при кількісному співвідношенні $SiO_2 : Al_2O_3 = 3.5$, оксидів заліза, лужноземельних і лужних оксидів типу $RO+R_2O = 11.47$ мас. % (табл. 2).

Таблиця 2

Хімічний склад наповнювача

Назва проби	Вміст оксидів, мас. %									
	SiO ₂	Al ₂ O ₃	Fe ₂ O ₃	TiO ₂	CaO	MgO	SO ₃	Na ₂ O	K ₂ O	в.п.п
Андезит	59.70	16.97	8.42	0.72	5.76	1.21	-	2.68	1.82	1.11

За мінералогічним складом проба відсівів андезиту як різновид магматичних порід характеризується розвиненими кристалічними фазами, розподіленими у склофазі (рис. 1):

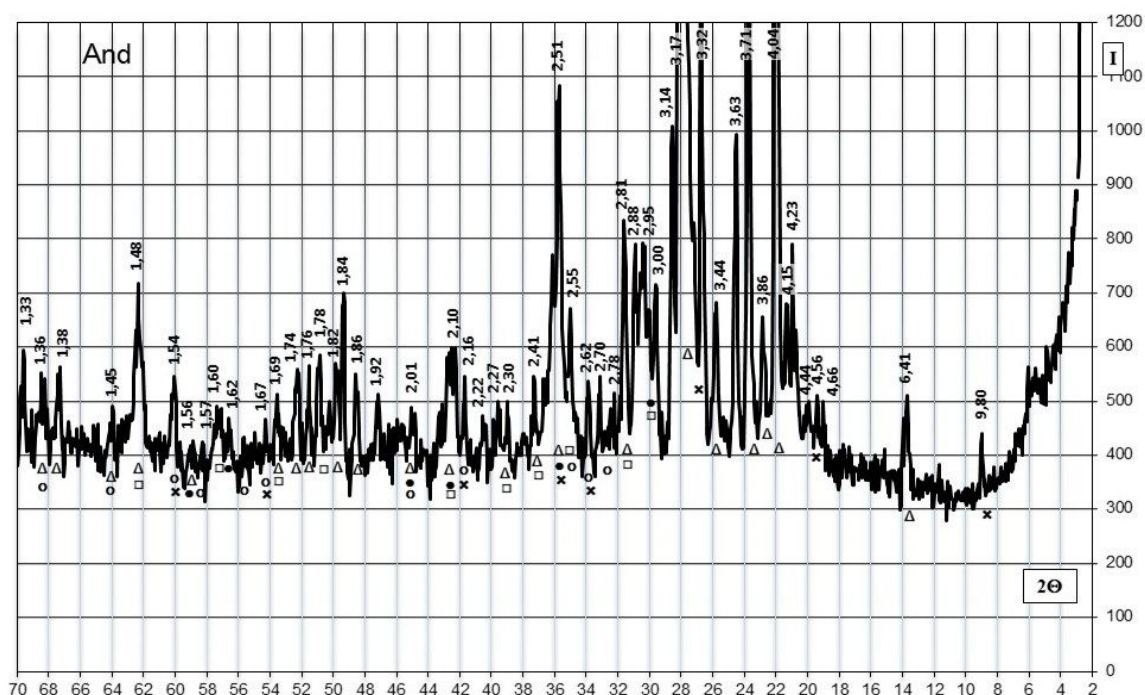

Рис. 1. Дифрактограма проби андезиту.

Позначення: Δ олигоклаз-андезин, ● авгіт, □ магнетит,

○ рогова обманка, x біотит

Технологія виготовлення композиту на основі системи сополімер – наповнювач складалась з послідовного виконання наступних операцій:

- механоактивація наповнювача і зв'язуючого в кульовому млині (20 хвилин);
- визрівання композиції (48 годин при кімнатній температурі);
- виготовлення заготовок (дозування наважок масою 5.0 г та закладання їх у форми);
- термообробка заготовок (поступове підвищення температури та витримка 1 година при 80 °С);

-пресування ($P = 10$ МПа) зразків циліндричної форми з діаметром 16 мм,

В даній роботі досліджено системи з поліфракціонованим андезитом (табл. 3) та сополімерами Latex DC 640 і Latex 2012 як зв'язуючим. Концентрація наповнювача змінювалась від 55 до 85 мас.%, а концентрація сополімеру-зв'язуючого – відповідно від 45 до 15 мас.%.

Таблиця 3

Гранулометричний склад наповнювача

Код проби	Вміст фракцій матеріалу (мм), %				
	3-2	2-1	1-0.5	0.5-0.2	< 0.2
Аф	10	20	25	25	20

Як свідчать результати випробувань показники фізико-механічних властивостей композиту залежать від різновиду сополімер-зв'язуючого, співвідношення концентрацій зв'язуючого та наповнювача – андезиту.

При використанні обох різновидів сополімеру та андезиту із збільшенням концентрації наповнювача спостерігається загальна закономірність зростання густини та зменшення водопоглинання. Разом із тим, показники вказаних властивостей залежать від різновиду сополімера-зв'язуючого.

Так, при використанні поліфракціонованого андезиту Аф зразки композиту з Latex 2012 у порівнянні з Latex DC 640 характеризуються меншим водопоглинанням – 8.8-2.1 проти 14.9-2.2 % та більшою густиною – 1.33-1.85 проти 1.24-1.70 г/см³ (рис. 2).

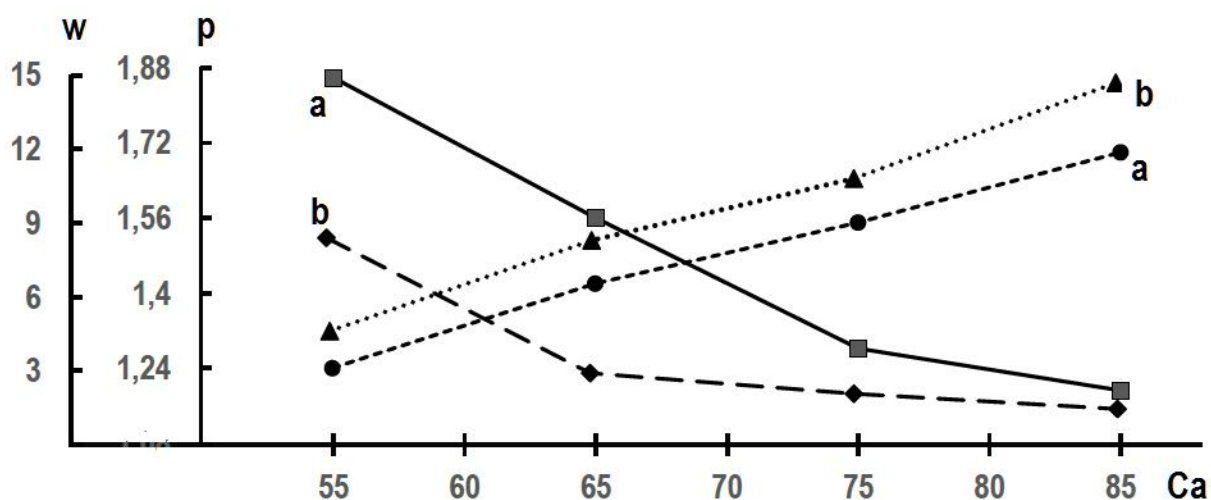

Рис. 2. Залежність густини (ρ , г/см³) та водопоглинання (w , %) композитів з Latex DC 640 (а) та Latex 2012 (б) від концентрації наповнювача Аф

Структурні відмінності дослідних зразків композиту визначаються характеристиками порової структури. За розрахунками на основі результатів тестувань встановлено (табл. 4), що при використанні Latex 2012 у порівнянні з Latex DC 640 має місце зменшення загальної та відкритої пористості, більш інтенсивне підвищення міцності при збільшенні концентрації андезиту.

Таблиця 4.

Характеристики зразків композиту

Параметри	Сополімер	
	Latex DC 640	Latex 2012
Стираність, г/см ²	0,02-0,04	0,01-0,02
Модуль пружності, E , Па/мм ²	52-61	44-83
Відкрита пористість, %	18,5-3,7	11,7-3,9
Загальна пористість, %	34.0 - 29.5	31,1-23,9

Зразки композиту з Latex DC 640 в інтервалі концентрацій андезиту 55-75 мас.% відзначаються більшим розвитком відкритих пор, питома частка яких у загальній пористості при $C_a=55$ мас.% становить 0.54 проти 9.38 для зразків із Latex 2012.

Висновки

1. Встановлено особливості введення до складу композиційних матеріалів відсівів андезиту як наповнювача в кількості 55-85 мас. % при використанні сополімерів Latex DC 640 і Latex 2012 як матриці.
2. Визначено відмінності хіміко-мінералогічного складу та гранулометрії відсівів Закарпатського андезиту як факторів впливу на показники фізико-механічних і експлуатаційних властивостей композиту.
3. Розглянуто вплив концентрації фракціонованого андезиту на порову структуру та властивості композиційного матеріалу з різновидами полімерної матриці. При цьому відмічено:
 - можливості підвищення абразивної стійкості композитів з максимумом при використанні стирол-бутадієнового сополімеру, що завдяки більшій в'язкості та силі поверхневого натягу сприяє підвищенню густини та міцності матеріалу;
 - можливість підвищення фільтрувальних властивостей композиту при використанні стирол-акрилового сополімеру завдяки розвитку пористості та зростанню питомої частки відкритих пор у структурі матеріалу.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Melnyk L. Research of electrical properties of epoxy composite with carbon fillers / L. Melnyk // Technology audit and production reserves - 2017. – V. 3.(1/35) – pp 1539–1641.
2. Suprakas Sinha Ray Polymer/layered silicate nanocomposites: a review from preparation to processing / Suprakas Sinha Ray, Masami Okamoto //Progress in Polymer Science - 2003. – V. 28. – Is. 1(35). – pp 4–10.
3. Sokolov I. I. Effect of the Chemical Nature of Fabric Mineral Fillers on the Properties of Polymer Composite Materials [Text] / I. I. Sokolov, I. V. Troshkin // Glass and Ceramics. – 2016. – V. 73. – Is. 5–6. – pp 231–233.
4. Rothon R. N. Particulate fillers for polymers [Text] / R. N. Rothon // Rapra Rev. Rep. – 2001. – pp. 12:16–17.

5. Мельник Л.І. Закономірності формування і застосування термостійких струмопровідних силоксанграфітових матеріалів / Л.І. Мельник // Автореферат дисертації. – 2009. – 22 с.
6. H. Kuno. Origin of andesite and its bearing on the Island arc structure / Bulletin Volcanologique - 1968. - Vol. 32, pp.141–176.
7. S.S.Sarkar, S.K.Nag, S.Basu Mallik. The origin of andesite from Rajmahal traps, eastern India: A quantitative evaluation of a fractional crystallization model / Journal of Volcanology and Geothermal Research - 1989. – Vol. 37, - Is. 3–4, pp. 365-378.
8. Черняк Л.П. Структурні зміни та властивості магматичних порід Західної України // Кераміка: наука и жизнь - 2016. - № 4 (33). – С. 4 – 12.
9. İsmailUzun¹SerdalTerzi. Evaluation of andesite waste as mineral filler in asphaltic concrete mixture / Construction and Building Materials - 2012. – Vol. 31. – pp. 284-288.
10. Самошина Е.Н., Шитова И.Ю. Выбор наполнителя для получения химически стойкого композита на основе серного вяжущего / Фундаментальные исследования – Пенза: Изд. Дом "Академия Естествознания" - 2016. - № 4-1. – С. 107-111.
11. Ulku Soydal, Suheyra Kocaman, Mustafa Esen Marti, Gulnare Ahmetli. Study on the reuse of marble and andesite wastes in epoxy-based composites / Polymer Composites - 2018. – Vol. 39. – Is. 9. – pp. 3081-3091.

СУЧАСНІ ЗАСОБИ ТА МЕТОДИ СЕМАНТИЧНОГО АНАЛІЗУ УКРАЇНОМОВНИХ ТЕКСТІВ

Мигаль Дмитро Степанович

студент

Олійник Юрій Олександрович

старший викладач

НТУУ «КПІ імені Ігоря Сікорського»

м. Київ, Україна

Анотація: Семантика - розділ лінгвістики, що вивчає смислове значення одиниць мови. Семантичний аналіз дає точне або словникове значення зі структур, створених синтаксичним аналізом. Основна мета семантичного аналізу - мінімізувати структури синтаксису та знайти її значення, завдяки пошуку синонімів, розбору сенсу слова, перекладу на інші мови і заповнення бази знань. В роботі проведено дослідження сучасних методів семантичного аналізу. Проведено порівняння основних методів та засобів проведення аналізу текстів. Розглянуто існуючі програмні засоби підтримки текстів українською мовою.

Ключові слова: семантичний аналіз, україномовний текст, VSM, LSI, PLSA, LDA.

Вступ. Автоматична обробка текстових документів набуває все більшої необхідності у сучасному світі. Попит на аналіз великої кількості документів зростає щодня, адже це обумовлено накопиченням текстової інформації в мережі за рахунок мільйонів веб-сайтів та застосунків. За статистикою розмір World Wide Web станом на травень 2020 року оцінюється близько 5.47 мільярдів сторінок [1]. Тому це очевидно, що без допомоги автоматичної обробки, аналізувати інформацію такого об'єму неможливо. За оцінюванням

топ десяти мільйонів веб-сторінок, україномовний контент містить близько 0.3%, що в десятки разів менше ніж російськомовний – 8.6% та значно менше ніж відсоток ангомовного контенту – 59.6% [2]. Саме тому на даний час не існує багато програмних рішень автоматичного семантичного аналізу української мови, порівняно з англійською та російською. Створення нових методів семантичного аналізу текстів відкриє нові можливості та дозволить істотно просунутися у вирішенні багатьох завдань комп'ютерної лінгвістики, таких як машинний переклад, автореферування, класифікація текстів і т.п. Не менш актуальною є розробка нових засобів та інструментів, що дозволяють автоматизувати семантичний аналіз. На даний момент існує кілька методів знаходження сенсу висловлювань, проте жоден з них не є універсальним. Подібні методи аналізу дозволяють збирати основну інформацію про тематику, спрямованості і настрої текстів, що в подальшому спрощує автоматизовану роботу з ними, таку як каталогізація, пошук і порівняння. Найбільш популярним напрямком вилучення інформації з текстів на даний момент є використання різних статистичних методів для обробки тексту, наприклад, побудова частотних словників, конкорданс, порівняння з використанням виділених сутностей і тощо.

Програмні засоби підтримки україномовних текстів.

Хоча програмних засобів підтримки текстів українською мовою не є багато на сьогоднішній день, проте деякі з них уже є доволі значними. Багато з них можна знайти на сайті lang-uk [3], що є відкритою для приєднання спільнотою фахівців в галузі комп'ютерної обробки текстів (програмістів, лінгвістів, дослідників). Ця спільнота побудована на єдиних принципах і займається підтримкою наявних і розвитком нових проектів по збору українських корпусів та інших текстових даних. Основними напрямками їх роботи є збір і публікація корпусів та інших наборів текстових даних українською мовою, створення на основі цих даних моделей для вирішення прикладних завдань обробки українських текстів та імплементація цих моделей у наборі публічно-доступних мікросервісів. Серед їх активних проектів можна виділити збирання текстів для

корпусу БрУК, збирання максимально можливого корпусу українських текстів з різноманітних джерел, побудова на основі цього корпусу моделей векторного представлення слів, створення анотованого корпусу для задачі побудови зв'язків між сутностями. Також цікавим проектом є морфоаналізатор української мови [4], що дозволяє здійснювати автоматизований морфологічний аналіз лексем. Ця модель навчена на золотому стандарті і має точність ЧМ 97.5%, морфологічних рис – 91.6%, синтетичних зв'язків – 81.7%. Розроблене також API що на вхід отримує текст в UTF-8 і розміром щонайбільше 1МБ, і на вихід типово дає повний його розбір (поділ на слова, речення, морфо і синтетичний аналіз). І це лише декілька прикладів амбітних проектів з аналізу української мови які набирають оберту за останні роки. Оскільки технології з обробки натуральної мови набувають популярності, в тому числі і в Україні, їх кількість буде лише зростати.

Тематичне моделювання.

Тематичне моделювання - це спосіб побудови моделі корпусу текстів, що відображає перехід від сукупності документів, сукупності слів в документах до набору тем, що характеризують зміст даних документів. Найбільш популярні зараз методи тематичного моделювання можна розділити на дві основні групи - алгебраїчні та ймовірнісні. До алгебраїчних моделей належать стандартна векторна модель тексту VSM і латентно-семантичний аналіз LSA, а серед ймовірнісних найбільш популярними є ймовірнісний латентно-семантичний аналіз PLSA і латентне розміщення Діріхле LDA [5].

Vector Space Model (VSM).

Векторна модель текстів - це спосіб представлення колекції документів у вигляді векторів із загального для всієї колекції векторного простору. Дана модель використовується для вирішення безлічі завдань швидкого аналізу документів, а також для складання таблиць пошуку, класифікації та кластеризації, і виступає як основа для безлічі інших алгоритмів. У даній моделі, документ розглядається як неврегульована безліч термів - слів і додаткових елементів, з яких складається текст. Термами можуть виступати як

слова, так і їх комбінації, так звані n-грами, документами - в ідеалі: набори тематично однорідних текстів, або просто будь-який бажано об'ємний текст довільно розбитий на шматки, наприклад абзаци. Розберемося на прикладі - розглянемо 4 документи:

Документ 1: У Києві спалахнув коронавірус в гуртожитку

Документ 2: В центрі Києва спалахнула пожежа

Документ 3: Торгові центри проведуть дезинфікацію від коронавірусу

Документ 4: День Києва проведуть в режимі онлайн

Насамперед необхідно провести попередню обробку всіх документів. Перш за все це видалення усіх знаків пунктуації та спеціальні знаків. Також необхідно виключити, так звані, стоп-слова або шумові слова — це слова, які не несуть смислового навантаження, тому їх користь та роль для пошуку не суттєва, наприклад всі прийменники, суфікси, дієприкметники, вигуки, цифри тощо. Список шумових слів для української мови можна знайти в репозиторії українського аналізатору пошукової системи Lucene [6]. Далі необхідно провести операцію стемінгу. Цей крок можна опустити, якщо тексти є англійськими в силу того, що кількість варіацій тієї чи іншої словоформи в англійській мові значно менше ніж в українській. У випадку з українською мовою, пропускати цей крок не варто, тому що це може призвести до істотної деградації результатів. Одним з популярних алгоритмів є алгоритм Мартіна Портера, який втілює його в проєкті Snowball для низки індоєвропейських мов, в т.ч. для російської, але не для української. Варіанти стемінгу для української мови існують і використовуються у складі комерційних пошукових систем. На жаль, наразі відсутня вільна реалізація подібних алгоритмів. Слід зазначити, що певні кроки у цьому напрямку вже зроблені, наприклад стемінг за словником в українському аналізаторі для вже згаданої пошукової системи Lucene [6], або стеммер базований на алгоритмі Миколи Сеника [7]. Після попередньої обробки документів ми можемо представити наші документи як вектори слів:

Документ 1: (києв, спалахну, коронавірус, гуртожитк)

Документ 2: (центр, києв, спалахну, пожеж)

Документ 3: (торг, центр, проведут, дезинфікаці, коронавірус)

Документ 4: (ден, киш, проведут, режим, онлайн)

Наступним кроком є подання створених вище векторів термінів в числовому форматі, відомому як терм-документа матриця. Це математична матриця, що описує частоту термінів, які зустрічаються в колекції документів. Рядки відповідають документам в колекції, а стовпці відповідають термінам. Значенням клітинки даної матриці є вага даного слова в документі, спосіб обчислення якого змінюється в залежності від алгоритму. Першим кроком до цього є складання частотної матриці індексованих слів. У кожній клітинці матриці вказано скільки разів слово зустрічається у відповідному документі.

Таблиця 1

Частотна матриця індексованих слів для нашого прикладу

<i>Терм</i>	<i>Д1</i>	<i>Д2</i>	<i>Д3</i>	<i>Д4</i>
<i>Гуртожитк</i>	1	0	0	0
<i>Дезинфікаці</i>	0	0	1	0
<i>Ден</i>	0	0	0	1
<i>Киш</i>	1	1	0	1
<i>Коронавірус</i>	1	0	1	0
<i>Онлайн</i>	0	0	0	1
<i>Пожеж</i>	0	1	0	0
<i>Проведут</i>	0	0	1	1
<i>Режим</i>	0	0	0	1
<i>Спалахну</i>	1	1	0	0
<i>Торг</i>	0	0	1	0
<i>Центр</i>	0	1	1	0

Слово, що зустрічається в більшості документів, може не відповідати справжнім значенням документа, тоді як рідкісні терми можуть визначати релевантність документа. Це можна досягнути за допомогою методу «частота терму - зворотна частота документа» (TF-IDF), який надає більші значення термам, які зустрічаються частіше в документі, але не часто трапляються у всіх інших документах, і відповідно навпаки. Для обрахування IDF використовується логарифм зворотного дробу між кількістю документів і частотою документу [8].

Таблиця 2

Обрахування IDF для нашого прикладу

<i>Терм</i>	<i>К-сть документів</i>	<i>IDF</i>
<i>Гуртожитк</i>	<i>1</i>	<i>0.6</i>
<i>Дезинфікаці</i>	<i>1</i>	<i>0.6</i>
<i>Ден</i>	<i>1</i>	<i>0.6</i>
<i>Київ</i>	<i>3</i>	<i>0.12</i>
<i>Коронавірус</i>	<i>2</i>	<i>0.3</i>
<i>Онлайн</i>	<i>1</i>	<i>0.6</i>
<i>Пожеж</i>	<i>1</i>	<i>0.6</i>
<i>Проведут</i>	<i>2</i>	<i>0.3</i>
<i>Режим</i>	<i>1</i>	<i>0.6</i>
<i>Спалахну</i>	<i>2</i>	<i>0.3</i>
<i>Торг</i>	<i>1</i>	<i>0.6</i>
<i>Центр</i>	<i>2</i>	<i>0.3</i>

Таблиця 3

Обрахування TF-IDF для нашого прикладу

<i>Терм</i>	<i>Д1</i>	<i>Д2</i>	<i>Д3</i>	<i>Д4</i>
<i>Гуртожитк</i>	<i>0.6</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>
<i>Дезинфікаці</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0.6</i>	<i>0</i>
<i>Ден</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0.6</i>
<i>Київ</i>	<i>0.12</i>	<i>0.12</i>	<i>0</i>	<i>0.12</i>
<i>Коронавірус</i>	<i>0.3</i>	<i>0</i>	<i>0.3</i>	<i>0</i>
<i>Онлайн</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0.6</i>
<i>Пожеж</i>	<i>0</i>	<i>0.6</i>	<i>0</i>	<i>0</i>
<i>Проведут</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0.3</i>	<i>0.3</i>
<i>Режим</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0.6</i>
<i>Спалахну</i>	<i>0.3</i>	<i>0.3</i>	<i>0</i>	<i>0</i>
<i>Торг</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0.6</i>	<i>0</i>
<i>Центр</i>	<i>0</i>	<i>0.3</i>	<i>0.3</i>	<i>0</i>

Коли ми будемо терм-документу матрицю, кожен вектор документа представляє точку в векторному просторі. Математично близькість між двома векторами можна розрахувати шляхом обчислення скалярного добутку між ними. Таким чином, щоб знайти відповідний документ для запиту, ми можемо обчислити показник подібності між кожним вектором документа і вектором терму запиту, застосовуючи косинусну схожість. Схожість між будь-якою

комбінацією термів і документів найчастіше обчислюють саме за допомогою цього методу, однак на практиці кращий результат дає обчислення схожості за допомогою коефіцієнта кореляції Пірсона. Векторна модель текстів досить популярна для вирішення завдань порівняння текстів між собою, однак в початковому варіанті працює недостатньо швидко для великих обсягів документів, а також займає досить багато пам'яті.

Latent semantic analysis (LSA).

Розвитком попереднього методу є латентно-семантичний аналіз. Латентно-семантичний аналіз - це статистичний метод обробки текстової інформації на природній мові, що дозволяє визначати взаємозв'язок між колекціями документів і термами, що в них зустрічаються. В основі цього методу лежить принцип факторного аналізу, зокрема виявлення латентних зв'язків досліджуваних явищ і об'єктів. При класифікації і кластеризації документів, даний метод дозволяє отримати контекстно-залежні значення лексичних одиниць. Основна ідея латентно-семантичного аналізу полягає в наступному: якщо у вихідному імовірнісному просторі, що складається з векторів слів між двома будь-якими словами з двох різних векторів може не спостерігатися ніякої залежності, то після деякого алгебраїчного перетворення даного векторного простору ця залежність може з'явитися, причому величина цієї залежності визначатиме силу асоціативно-семантичного зв'язку між цими двома словами. Тобто цей аналіз дозволяє виявляти значення слів з урахуванням контексту їх використання шляхом обробки великого обсягу текстів. Модель представлення тексту, що використовується в латентно-семантичному аналізі, багато в чому схожа із сприйняттям тексту людиною. Наприклад, за допомогою цього методу можна оцінити текст на відповідність заданій темі або провести рефернування [10]. ЛСА відображає документи і окремі слова в так званий «семантичний простір», в якому і проводяться всі подальші порівняння.

При цьому робляться такі припущення:

- документ це просто набір слів, а їх порядок у документах ігнорується, важливо лише скільки разів слово зустрічається в документі;
- семантичне значення документа визначається набором слів, які йдуть разом;
- кожне слово має єдине значення, що є спрощенням, але саме воно дозволяє вирішити багато проблем;

Основний алгоритм даного методу можна розділити на чотири етапи. Перші три етапи аналогічні до методу VSM: попередня обробка, знаходження ваг слів, наприклад, за допомогою алгоритму TF-IDF та побудова вагової матриці. Останнім етапом є розкладання матриці методом сингулярного розкладання (Singular value decomposition, SVD). Сингулярне розкладання - це математична операція, за допомогою якої матрицю розкладають на 3 складових. Сингулярне розкладання можна уявити у вигляді формули:

$$A = U \times S \times V^T$$

де A - вихідна матриця, U і V^T - ортогональні матриці, а S - діагональна матриця, значення, на діагоналі якої називаються сингулярними коефіцієнтами матриці A і які упорядковані за спаданням. Сингулярне розкладання дозволяє виділити ключові складові вихідної матриці. Основна ідея ЛСА полягає в тому, що якщо в якості матриці A використовувалася терм-документа матриця, то матриця A^* , що містить тільки k перших лінійно незалежних компонент, відображає основну структуру різних залежностей, присутніх у вихідній матриці. Структура залежностей визначається ваговими функціями термів.

Таблиця 4

Матриця U для нашого прикладу

Гуртожитк	- 0.0252581	0.568787	-0.584267	-0.179613
Дезинфікаці	- 0.0775253	0.355595	0.344476	0.66604
Ден	-0.541819	- 0.0851051	-0.0404995	-0.0743223
Київ	-0.116261	0.155475	0.0155916	-0.14681
Коронавірус	- 0.0513918	0.462191	-0.119896	0.243214
Онлайн	-0.541819	- 0.0851048	-0.0404995	-0.0743224
Пожеж	- 0.0142237	0.29369	0.702724	-0.480114
Проведут	-0.309672	0.135245	0.151988	0.295859
Режим	-0.541819	- 0.0851048	-0.0404995	-0.0743224
Спалахну	- 0.0197407	0.431238	0.0592284	-0.329863

Таблиця 4

Матриця S для нашого прикладу

1.09468	0	0	0
0	0.813891	0	0
0	0	0.711116	0
0	0	0	0.613816

Таблиця 5

Матриця V^T для нашого прикладу

Д1	Д2	Д3	Д4
- 0.0460827	- 0.0259509	- 0.141442	-0.988533
0.771551	0.398387	0.48236	-0.115443
-0.59772	0.718905	0.352408	-0.0414319
-0.212877	-0.569028	0.789387	-0.0880862

Основними перевагами даного методу можна вважати високу якість визначення тематик в разі, якщо корпус текстів досить великий, а також можливість

знаходження неочевидних семантичних залежностей між словами. До недоліків даного алгоритму відносяться висока обчислювальна складність і низька швидкість роботи, що вимагає повторного обчислення всіх метрик для всього корпусу в разі додавання нового документа, а також високі вимоги до корпусу, який повинен складатися з безлічі різноманітних за тематиками текстів.

Probabilistic latent semantic analysis (PLSA).

Імовірнісний латентно-семантичний аналіз - це статистичний метод аналізу кореляцій двох типів даних. У загальному, даний метод є розвитком латентно-семантичного аналізу, однак на відміну від свого попередника, який за своєю суттю був алгоритмом побудови векторного уявлення з наступним зниженням його розмірності, ймовірнісний латентно-семантичний аналіз заснований на змішаному розкладанні і використанні імовірнісної моделі, що дозволяє більш якісно визначати можливі тематики документів. PLSA використовує імовірнісний метод замість SVD. Ідея полягає в знаходженні вірогідної моделі з прихованими темами, яка може генерувати дані, які ми спостерігаємо в нашій терм-документній матриці. Зокрема, нам потрібна модель $P(D, W)$, така, що для будь-якого документа d і слова w , $P(d, w)$ відповідає цьому запису в терм-документній матриці. Припустимо, що кожен документ складається з набору тем, а кожна тема - з набору слів, тоді PLSA додає імовірнісний фактор до припущень: тема z присутня в документі d з ймовірністю $P(z | d)$; при заданій темі z слово w взято з z з ймовірністю $P(w | z)$. Формально, загальну ймовірність побачити даний документ і слово разом можна обрахувати за формулою:

$$P(D, W) = P(D) \sum_z P(Z|D) P(W|Z)$$

Інтуїтивно зрозуміло, що права частина цього рівняння говорить нам, наскільки ймовірно, що ми побачимо певний документ, а потім, ґрунтуючись на розподілі тем цього документа, наскільки ймовірно знайти певне слово в цьому документі. Цікаво, що $P(D, W)$ може бути еквівалентно параметризації з використанням іншого набору з 3 параметрів:

$$P(D, W) = \sum_Z P(Z) P(D|Z) P(W|Z)$$

Ми можемо зрозуміти цю еквівалентність, розглядаючи модель як генеративний процес. У нашій першій параметризації ми починали з документа за допомогою $P(d)$, а потім генерували тему за допомогою $P(z | d)$, а потім генерували слово за допомогою $P(w | z)$. У цій параметризації ми починаємо з теми з $P(z)$, а потім незалежно генеруємо документ з $P(d | z)$ і словом з $P(w | z)$. Причина, по якій ця нова параметризація настільки цікава, полягає в тому, що ми можемо бачити пряму паралель між моделлю PLSA і моделлю LSA: де ймовірність нашої теми $P(Z)$ відповідає діагональній матриці ймовірностей нашої єдиної теми S , ймовірності нашого документа враховуючи, що тема $P(D | Z)$ відповідає нашій матриці тематики документа U , а ймовірність нашого слова в даній темі $P(W | Z)$ відповідає нашій матриці термінів теми V [9]. До переваг даної моделі щодо алгебраїчних можна віднести можливість знаходження ймовірності відносини кожного документа до кожної з представлених тем, з подальшим угрупованням, що є досить трудомістким завданням для алгоритму LSA. Недоліками даної моделі є недоліки, властиві і LSA, до яких відноситься необхідність перебудови всієї моделі в разі додавання нового документа, а також лінійна залежність кількості параметрів від кількості документів.

Latent Dirichlet Allocation (LDA).

Латентне розміщення Діріхле - вживана в інформаційному пошуку породжувальна модель, що дозволяє пояснити результати спостережень за допомогою неявних (латентних) груп. Дана модель є розширенням моделі PLSA, і усуває основні її недоліки шляхом використання розподілу Діріхле, в результаті чого набір тематик виходить більш конкретний і чіткий. Дана модель дозволяє уникнути недоліків PLSA, таких як «перенавчання» - виникає тоді, коли модель є занадто складною, такою, що має занадто багато параметрів відносно числа спостережень, і відсутність закономірності при генерації документів з набору отриманих тем, що значно покращує підсумкову вибірку. Розглянемо актуальний приклад порівняння ймовірнісних розподілів

тематичних сумішей. Припустимо, корпус, на який ми дивимося, має документи з 3 дуже різних предметних областей. Якщо ми хочемо змодельовати це, то тип дистрибутива, який нам потрібен, буде дуже сильно зважувати одну конкретну тему і не надасть значення іншим.

Якщо у нас є 3 теми, то ми побачимо такі розподіли ймовірностей:

- Суміш X: 90% тема A, 5% тема B, 5% тема C
- Суміш Y: 5% тема A, 90% тема B, 5% тема C
- Суміш Z: 5% тема A, 5% тема B, 90% тема C

Якщо ми намалюємо випадковий розподіл ймовірностей з цього розподілу Діріхле, параметризовані великими вагами по одній темі, ми, ймовірно, отримаємо розподіл, яке сильно нагадує або суміш X, суміш Y або суміш Z. Для нас було б дуже малоймовірно, щоб розподіл, який становить 33% це тема A, 33% це тема B і 33% це тема C. По суті, це те, що забезпечує розподіл Діріхле: спосіб вибірки розподілів ймовірностей певного типу. У модель PLSA ми відбираємо документ, потім тему, засновану на цьому документі, потім слово, засноване на цій темі. З розподілу Діріхле $\text{Dir}(\alpha)$ ми беремо випадкову вибірку, що представляє розподіл чи суміш тем конкретного документу (позначимо його θ). З θ ми вибираємо конкретну тему Z на основі розподілу. Далі, з іншого розподілу Діріхле $\text{Dir}(\beta)$ ми обираємо випадкову вибірку, що представляє розподіл слів по темі Z (позначимо його ϕ). З ϕ ми вибираємо слово w . LDA зазвичай працює краще, ніж PLSA, тому що він може легко узагальнювати нові документи. У PLSA ймовірність документа є фіксованою точкою в наборі даних, відповідно якщо ми не бачили документ, у нас немає цієї точки даних. У LDA набір даних служить навчальними даними для розподілу Діріхле за темами документів. Якщо ми не бачили документ, ми можемо легко взяти зразок з дистрибутива Діріхле і рухатися далі [9].

Висновок.

В результаті розгляду деяких основних методів тематичного моделювання можна прийти до висновку, що методи, засновані на ймовірнісних моделях найкращим чином придатні для вирішення поставленого завдання, однак

вимагають високих обчислювальних витрат при реалізації в початковому вигляді. Метод LDA є найбільш складним, і при цьому дозволяє досягти найкращих результатів, і уникнути основних недоліків звичайного PLSA. Розглянуті методи легко застосовуються для аналізу україномовних текстів, адже на даний момент існує достатньо необхідних даних, реалізацій алгоритмів, а також навчальних корпусів наприклад на сайті проекту lang-uk.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. worldwidewebsize.com [Електронний ресурс] : [Веб-сайт] – Режим доступу: www.worldwidewebsize.com (дата звернення: 28.05.2020).
2. w3techs.com [Електронний ресурс] : [Веб-сайт] – Режим доступу: www.w3techs.com/technologies/overview/content_language (дата звернення: 28.05.2020).
3. lang.org.ua [Електронний ресурс] : [Веб-сайт] – Режим доступу: www.lang.org.ua (дата звернення: 28.05.2020).
4. mova.institute [Електронний ресурс] : [Веб-сайт] – Режим доступу: www.mova.institute/аналізатор (дата звернення: 28.05.2020).
5. Глушков, Н. А. Анализ методов тематического моделирования текстов на естественном языке / Н. А. Глушков. — Текст : непосредственный // Молодой ученый. — 2018. — № 19 (205). — С. 101-103. — Режим доступу: <https://moluch.ru/archive/205/50247/> (дата звернення: 28.05.2020).
6. lucene_uk [Електронний ресурс] : [Веб-сайт] – Режим доступу: www.github.com/arysin/lucene_uk (дата звернення: 28.05.2020).
7. senyk.poltava.ua [Електронний ресурс] : [Веб-сайт] – Режим доступу: www.senyk.poltava.ua/projects/ukr_stemming/stemming_about.html (дата звернення: 28.05.2020).
8. Information retrieval document search using vector space model in R — 2017. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: www.datasciencecentral.com/profiles/blogs/information-retrieval-document-search-using-vector-space-model-in (дата звернення: 28.05.2020).

9. Topic Modeling with LSA, PLSA, LDA & lda2Vec — 2018. — [Електронний ресурс]. Режим доступу: www.medium.com/nanonets/topic-modeling-with-lsa-psla-lda-and-lda2vec-555ff65b0b05 (дата звернення: 28.05.2020).
10. Ю.О. Олійник, О.Є. Афанасьєва, Г.Д.Аршакян Підхід до виявлення аномалій в потоках текстових даних. «Системні технології» 2 (127) 2020 — С.126-139. DOI: <https://doi.org/10.34185/1562-9945-2-127-2020-10>

**ВІДРОДЖЕННЯ ІСТОРИЧНОЇ ПАМ'ЯТІ В ДІЯЛЬНОСТІ
ХЕРСОНСЬКОГО ТОВАРИСТВА «МЕМОРІАЛ» В ПЕРІОД
ПЕРЕБУДОВИ**

Михайлов Володимир Вікторович

к.і.н., старший викладач

Таврійський державний агротехнологічний університет

імені Дмитра Моторного

м. Мелітополь, Запорізька область, Україна

Анотація: У статті на основі архівних джерел та матеріалів газетних публікацій визначено специфіку діяльності Херсонського обласного історико-просвітницького товариства «Меморіал». Магістральним напрямком діяльності організації став пошук доказів здійснення репресій радянською владою впродовж 30-х – поч. 50-х рр. XX ст..

Ключові слова: неформальні організації, історична правда, перебудова, товариство «Меморіал», Херсонська область

Однією із складових процесів перебудови в СРСР була політика гласності, що стала своєрідним перехідним етапом між довготривалим періодом мовчазного однодумства до свободи слова. У процесі громадських дискусій початкового етапу перебудови з приводу ліквідації «білих плям» історії, визріла ідея створення історико-просвітницького товариства «Меморіал». На рубежі 1987 – 1988 рр. активізувався процес реабілітації безпідставно репресованих.

XIX конференція КПРС надала імпульсу для конкретних дій по створенню неформальної організації. 28 січня 1989 р. в Будинку культури Московського авіаційного інституту представники майже 250 різних організацій та груп створили Всесоюзне добровільне історико-просвітницьке товариство «Меморіал». Розпочалася робота по створенню республіканських відділень

товариства. 4 березня 1989 року в Києві у республіканському Будинку кінематографістів відбулася всеукраїнська установча конференція добровільного історико-просвітницького товариства «Меморіал». Її організаторами виступили Спілки кінематографістів, письменників, художників, архітекторів, театральних діячів України, газета «Літературна Україна» та інші організації. У конференції брали участь 700 осіб, які представляли всі області республіки [1, арк. 37]. На конференції було затверджено Статут організації. В першу чергу, за статутом, її діяльність була спрямована на «процеси розвитку демократії в Україні та ліквідацію наслідків тоталітаризму у всіх сферах суспільного життя шляхом відтворення історичної справедливості» [2, с. 3].

Крім цього, значна увага приділялася питанням культури. Статутом передбачалося «проведення громадських наукових досліджень в галузі історії України, її культури та права, а також сприяння процесу відродження духовної культури громадян України та українців, що проживають за її межами» [3, С. 3].

У доповіді Секретаря ЦК КПУ С.І. Гуренка в серпні 1989 р. на нараді перших секретарів обкомів, міськкомів і райкомів партії відзначалося, що «політизація різноманітних об'єднань відбувається у коротші терміни, а деякі з них, зокрема «Меморіал», вже на установчих конференціях заявляють про свою готовність вступити у політичну боротьбу» [4, арк. 34-57].

Культурне відродження та створення української державності не можливе без формування національної свідомості та повернення історичної пам'яті народу. Наймасовішою організацією цього напрямку було самодіяльне історико-просвітницьке товариство «Меморіал», осередки якого діяли практично у всіх великих містах України. Суть процесу відновлення історичної пам'яті полягала у поверненні забутих імен, розкритті для вивчення раніше заборонених тем та розгортанні широких дискусій навколо історичних проблем.

Установча конференція по створенню Херсонського обласного товариства «Меморіал» відбулася 21 жовтня 1989 р. [5, арк. 1-11]. Головним напрямом

роботи товариства було відновлення історичної правди та увічнення пам'яті жертв тоталітарного свавілля, що чинилися радянськими репресивними органами протягом 30-х – поч. 50-х рр. XX ст..

Першими кроками діяльності товариства стали звернення через публікації статей у пресі до громадськості з проханням відгукнутися людей, що постраждали від репресій, їх родичів або тих, хто знає про місця розстрілів і поховань на Херсонщини. Як наслідок оргкомітет «Меморіалу» почав отримувати листи-свідчення про репресії сталінських часів [6, с. 4]. Завдяки співпраці з місцевим населенням, до кінця 1990 р. вдалося виявити 5 місць розстрілів і поховань жертв сталінських репресій в межах Херсону [5, арк. 103]. Варто відзначити, що дослідники «Меморіалу» підходили до справи досить обережно і виважено, уникали необґрунтованих тверджень, робили висновки тільки на підставі реальних фактів. Так, за різноманітними легендами та усними повідомленнями, невеличку ділянку біля колишнього пивзаводу Херсона псевдоочевидці подій зарахували до числа місць сталінських репресій. Розслідування активістами «Меморіалу» показало, що для таких припущень немає жодних підстав. Було встановлено, що з 1276 розстріляних було 90 дітей віком до 14 років. До вищої міри засуджували, як відомо, тільки повнолітніх; та і кулі, якими вони були вбиті, виявилися німецькими [5, арк. 21].

В червні 1990 р. відбувся круглий стіл, за участю начальника УКДБ Херсонської області генерал-майора Тараненка Ю.В., секретаря парткому Ковалю В.П., активу товариства «Меморіал» – Плешковської Л.В., Вірлича А.Є., Мартинової Т.Д. та журналістів місцевих ЗМІ. Зустріч проходила у приміщенні обласного УКДБ. Присутні вперше отримали можливість побачити засекречені документи судових справ, за допомогою яких встановлювалися імена репресованих. В майбутньому саме архівні матеріали КДБ повинні дати можливість відкрити приховані сторінки радянської історії 30-х – поч. 50-х рр. XX ст.. За ініціативи представників «Меморіалу» було ухвалено рішення про створення разом з співробітниками КДБ спільної дослідницької групи з питань

реабілітації жертв репресій та пошуку «херсонців-остарбайтерів» для отримання ними компенсації від уряду ФРН [5, арк. 28-31].

За повідомленням Херсонського Управління КДБ до червня 1990 р. в області реабілітовано 9632 особи [7, с. 4]. Враховуючи масовість жертв сталінського терору на Херсонщині, члени «Меморіалу» неодноразово порушували питання про необхідність спорудження монументу з метою увічнення пам'яті постраждалих людей від репресій [5, арк. 19].

Отже, Херсонське товариство «Меморіал» відіграло важливу роль у відновленні історичної пам'яті українців на регіональному рівні. Магістральним напрямком роботи організації було відновлення історичної правди та увічнення пам'яті жертв тоталітарного беззаконня, що здійснювалося радянськими репресивними органами впродовж 1930-х – початку 1950-х рр.. Ставши ідеологічним опонентом комуністичної партії, активісти «Меморіалу» прорвали блокаду тоталітарної системи, змогли оприлюднити раніше невідому та заборонену інформацію з питань української історії.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Центральний державний архів громадських об'єднань України (далі – ЦДАГОУ). Ф. 1. Оп. 32. Спр. 2658.
2. Статут Українського добровільного культурно-просвітницького правозахисного благодійного товариства «Меморіал» ім. В. Стуса. К., 1989. 9 с.
3. Камінський А. На перехідному етапі. «Гласність», «перебудова» і «демократизація» на Україні. Мюнхен: Український вільний університет, 1990.
4. ЦДАГОУ. Ф. 1. Оп. 32. Спр. 2532.
5. Державний архів Херсонської області. Ф. р-3378. Оп. 4. Спр. 161.
6. Вірлич А. Е. Пам'ять зобов'язує. *Наддніпрянська Правда*. 1989. 5 жовтня.
7. Глигач В. Це потрібно живим. *Наддніпрянська Правда*. 1990. 13 червня.

**РЕОЛОГИЧЕСКИЕ СВОЙСТВА СИСТЕМЫ
МОНОКАРБАМИДОХЛОРАТА НАТРИЯ -ДИНАТРИЯ-КАЛЬЦИЯ
ЭДТА – ВОДА**

Мияссаров Исломбек Магрип Угли

базовый докторант

Институт общей и неорганической химии АН РУз

Тогашаров Ахат Салимович

доктор технических наук

Институт общей и неорганической химии АНРУз

Шукуров Жамшид Султонович

доктор технических наук

Институт общей и неорганической химии АНРУз

Тухтаев Сайдиахрал

доктор химических наук

академик, Институт общей и неорганической химии АН РУз, заведующий
лаборатории

Аннотация. Для обоснования процесса получения комплексно действующего дефолианта, содержащего физиологически активные вещества, были изучены «состав-свойства» системы $[60\% \text{NaClO}_3 \cdot \text{CO}(\text{NH}_2)_2 + 40\% \text{H}_2\text{O}] - \text{C}_{10}\text{H}_{12}\text{CaN}_2\text{Na}_2\text{O}_8$. Определены температуры кристаллизации, вязкость, плотность, pH среды и показатель преломления света, растворов системы $[60\% \text{NaClO}_3 \cdot \text{CO}(\text{NH}_2)_2 + 40\% \text{H}_2\text{O}] - \text{C}_{10}\text{H}_{12}\text{CaN}_2\text{Na}_2\text{O}_8$ в зависимости от соотношения компонентов.

Ключевые слова: Макроэлемент, хелат, дефолианты, свойства, температура кристаллизации и pH среды.

В мире синтез комплекснодействующих дефолиантов со стимулирующей и физиологической активностью на основе малотоксичных веществ и их

эффективное использование является актуальной задачей [1]. Комплексное соединение кальция было выбрано в качестве физиологически активного вещества. Кальций, регулирует водный баланс, связывает кислоты почвы, обеспечивает нормальные условия для развития корневой системы растений, улучшает растворимость многих соединений в почве [2]. Он способствует поглощению растениями важных элементов питания, влияет на доступность растениям ряда макро- и микроэлементов.

С целью обоснования процесса получения дефолианта на основе монокарбамид хлорат натрия и кальция-динатрия ЭДТА, нами были изучены растворимость и реологические свойства компонентов в системе $[60\%NaClO_3 \cdot CO(NH_2)_2 + 40\%H_2O] - C_{10}H_{12}CaN_2Na_2O_8$.

Система $[60\%NaClO_3 \cdot CO(NH_2)_2 + 40\%H_2O] - C_{10}H_{12}CaN_2Na_2O_8$ изучена методом растворимости, плотности, температура кристаллизации, показатель преломления света, вязкости и pH среди результаты которых построена диаграмма «состав-свойства» данной системы (рис).

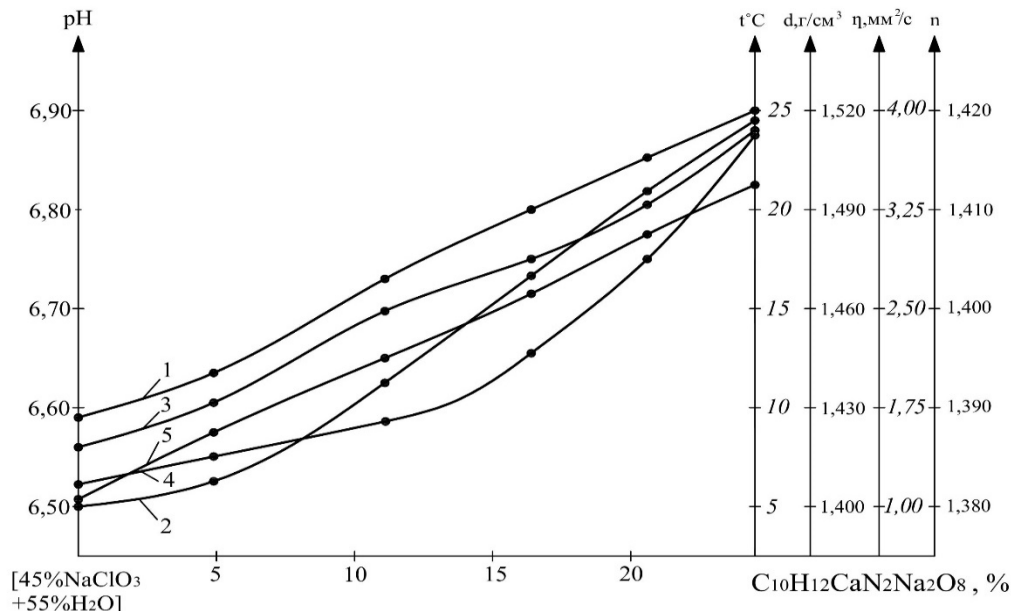

Рис. Диаграмма «состав-свойства» системы

$[60\%NaClO_3 \cdot CO(NH_2)_2 + 40\%H_2O] - C_{10}H_{12}CaN_2Na_2O_8$ при $25^\circ C$, в зависимости от количества добавки $C_{10}H_{12}CaN_2Na_2O_8$. pH -1, температура кристаллизации -2, плотность -3, вязкость -4 и показатель преломления света -5.

Исследованиями установлено, что при добавлении кальция - динатрия ЭДТА к изучаемому насыщенному раствору хлората натрия наблюдается повышению температуры кристаллизации раствора от -32,0 до 25,0 °С, вязкости от 1,689 до 4,519 мм²/с плотности от 1,387 до 1,534 г/см³, pH от 5,28 до 5,68, показатель преломления света 1,4100 до 1,4359.

Таким образом полученные данные по растворимости компонентов в вышеуказанных системах и изменения физико-химических свойств (температуры кристаллизации, плотности, вязкости, pH и показатель преломления света) растворов, являются научной основой для получения эффективного дефолианта на основе монокарбамид хлората натрия и кальция-динатрия ЭДТА.

ЛИТЕРАТУРА

1. Teshaev F., Khaitov B. Effect of defoliant and fertilizers on yield and quality of upland cotton (*Gossypium hirsutum* L.) // Journal of Cotton Research and Development (CRDA). –India, 2015. -№1. pp. 57-60.
2. Притуляк В.П. Хелаты, краткий обзор.ООО «АГРОВИО УКРАИНА». <http://wwwchem.uwimona.edu.jm/courses/chelate.html>.

КОМУНІКАТИВНА ТАКТИКА ЯК ОСНОВА ФОРМУВАННЯ МОВНОЇ ОСОБИСТОСТІ (НА МАТЕРІАЛІ ФРАНЦУЗЬКОЇ МОВИ)

Мусійчук Світлана Миколаївна

к.п.н., доцент

Національний університет харчових технологій

м. Київ, Україна

Анотація. Оскільки національна мовна особистість проявляється через комунікативні тактики, які реалізуються вербальними і невербальними засобами комунікації залежно від соціально-психологічних особливостей, оволодіння ними у процесі вивчення іноземної мови забезпечує соціалізацію особи в іншомовному суспільстві.

Ключові слова. Комунікативна тактика, мовна особистість, мовленнєвий акт, засоби комунікації, вивчення іноземної мови, лінгвопрагматика.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Розвиток науки взагалі і мовознавства зокрема, безумовно, є однорідним віддзеркаленням пріоритетів, які панують у суспільстві на відповідному етапі його розвитку. Починаючи з другої половини ХІХ століття, з класичних праць В. фон Гумбольдта та О.О. Потебні, мовні дослідження починають фокусуватися на феномені людини, тобто набувають антропоцентричного характеру. Лінгвістика вже не просто констатує комунікативну функцію мови, вона визначає предметом свого дослідження комунікативну діяльність у єдності інтралінгвістичних і екстралінгвістичних характеристик.

Пізнаючи світ, людина йде від емпіричного, так би мовити «поверхневого» уявлення про об'єкт до визначення та детального аналізу складових елементів і потім знову повертається на рівень узагальнення, виявляючи механізми їх взаємодії як всередині об'єкту, так і між об'єктами, синтезуючи накопичені

знання та досвід. Тому особливої актуальності набувають дослідження процесу комунікації на ґрунті розкриття взаємозв'язків та взаємозалежностей між комунікативними засобами, вербальними і невербальними, та соціально-психологічними ролями, етнічними маркерами мовної особистості, правилами і принципами стратегії і тактики спілкування. Подібні дослідження є важливими не лише суто з точки зору теоретичних здобутків, а й у прикладному аспекті, оскільки саме вони започаткували нові підходи до методів викладання іноземних мов: від навчання ізольованим граматичним моделям та обмеженим лексичним мінімумам до засвоєння механізмів, стратегій поведінки у певних ситуаціях спілкування в залежності від соціальної ролі, яку виконує мовець, та рівня психологічного контакту, який встановлюється у нього з адресатом. Можна сказати, що одна з провідних науково-методичних проблем сучасного етапу у викладанні іноземних мов – це залучення значних теоретичних розробок теорії комунікації взагалі та теорії мовленнєвих актів зокрема до практичного навчального процесу.

Аналіз досліджень і публікацій з теми дослідження. Теорія мовленнєвих актів є одним із базових понять лінгвопрагматики. Сформульована класичними працями Дж. Остіна [1] та Дж. Сьорля [2], вона визначила складові процесу комунікації, правила побудови мовленнєвого акту, спрямованого на досягнення максимально можливого перлокутивного ефекту. На перший план вийшла мова не сама по собі, не просто як інструмент, а як засіб вираження особистості, що цією мовою користується. Так в лінгвістиці з'явилося поняття мовної особистості, триступенева структура якої була розроблена у другій половині XX ст. російським лінгвістом Ю. Карауловим [3, с. 3-24]. У кожній мовній особистості можна виділити три рівні: загальний, або нульовий, який визначає приналежність до певного національного соціуму, світоглядний, який визначається спільними рисами національного менталітету, або світобачення, та комунікативний, про який свідчить наявність комплексу комунікативних рис, що визначають національно-культурну умотивованість мовленнєвої поведінки [3, с. 42]. Реалізується ця мовна особистість у певній ситуації спілкування,

згідно з І. Сусовим [4, с. 15], через мовну тактику, яка обирається мовцем залежно від ситуації спілкування і експлуатується відповідними вербальними і невербальними засобами, прийнятними для національної культури.

Однак диференціація національних мовних особистостей, вербальні та невербальні засоби комунікації залишаються досі недостатньо вивченими. Тому ця стаття присвячена вивченню французьких комунікативних тактик як основ формування мовної особистості.

Мета статті. Дослідити комунікативні тактики французької мови як основи формування мовної особистості.

Виклад основного матеріалу. Вимога до дотримання правил ввічливості та етикетності має універсальний характер. Проте кожна з національних мов виявляє свою специфіку, тому що на неповторні особливості мови впливають особливості звичаїв, звичок, усього кодексу поведінки, дозволеного та забороненого соціальним етикетом цього народу. Чимало дослідників звертали увагу на те, що носії мови поводять себе інакше, ніж носії мови у цілій низці мовленнєвих актів, особливо коли йдеться про вибачення, прохання, комплімент тощо [5, с. 51]. Проте «ті, хто більш мотивовано вивчає іноземну мову (або ж використовує її), більш зацікавлені у наведенні контактів із людьми іншої спільноти, у них доброзичливе ставлення до суспільства, і вони зацікавлені у мові та позитивно оцінюють ситуацію (контекст) вивчення» [5, с. 54].

Коректне використання визначених комунікативних тактик забезпечує успішність комунікативного процесу, що особливо важливо при спілкуванні на іноземній мові, з іншого боку, саме ці прикладні аспекти прагмалінгвістичних досліджень досить часто залишаються осторонь навчального процесу. У дещо узагальненому вигляді поставлене перед нами завдання можна сформулювати так: для того, щоб комфортно почувати себе, розмовляючи іноземною мовою, слід не тільки бути лексично і граматично правильним, синтаксично правильно будувати своє речення. Іноді суто мовна правильність може стати навіть друго-рядною (якщо, безумовно, іноземна мова – не є фаховим предметом). На перше

місце виходить культурно-комунікативна компетентність, яка базується на глибокому знанні культурних, етикетних норм відповідного етносоціуму, на вмінні влучного застосування саме тієї комунікативної тактики і саме в тому оформленні, які відповідають пресупозиціям носіїв даної мови у даній ситуації спілкування. Тобто пріоритетного значення набуває вторинна соціалізація особи, яка вивчає іноземну мову, формування у неї своєрідної другої мовної особистості, що дає їй можливість коректно реалізувати свій комунікативний потенціал.

Основою формування цієї «вторинної» мовної особистості є засвоєння певного репертуару мовних тактик, якими можна користуватися в залежності від конкретної мовної ситуації, певного «комунікативного кодексу» [6]. Він регулює мовленнєву поведінку комунікантів під час мовленнєвого акту, виходячи з ряду категорій. Базовими категоріями є комунікативна (мовленнєва) мета та комунікативний (мовленнєвий) намір, які визначають критерії та принципи коректної мовленнєвої поведінки. У щоденному спілкуванні комунікативна мета не завжди відповідає комунікативному наміру. Причину цього вбачають у недостатній компетенції мовця через відсутність багатого комунікативного досвіду, особливо, коли не вистачає мовної практики на іноземній мові.

На допомогу мовцю має прийти визначений лінгвістами та методистами набір моделей мовної поведінки, які відповідають даній мовленнєвій ситуації. На думку Ф. Бацевича, вибір цих моделей залежить від комунікативної ситуації та характеру стосунків у відповідному соціальному середовищі, з одного боку, та – від комунікативних установ та емоційного стану самої мовної особистості [7]. Таким чином, у кожній мові сформувалася певна система стереотипів спілкування, що реалізують основні комунікативні завдання – система комунікативних тактик.

Комунікативні тактики є тим універсальним поняттям сучасного мовознавства, який дозволяє розглянути процес взаємодії мови і культури, зокрема відображення різних аспектів соціального життя людини, що вивчаються

логікою, філософією, соціологією, психологією, психіатрією, історією, культурологією (цей перелік можна продовжити), в її мовній практиці. Однак при своєму універсалізмі, який обумовлений рисами, притаманними всім людям як представникам певного соціо-біологічного феномену, комунікативні тактики характеризуються національною специфікою. Остання впливає з особливостей національного менталітету, національного світосприйняття, національної системи цінностей, традицій, національної культури в цілому. Таким чином, комунікативні тактики несуть на собі ідіоматичні маркери, що визначають відмінності у поведінці людей- представників різних національних культур при виконанні ними однакових соціальних ролей.

Однак цим прояв особистості суб'єкта комунікації у мовленнєвій поведінці не вичерпується. При єдиному комунікативному контексті, комунікативна тактика може виявлятися по-різному. Вступає в дію третій рівень формування процесу комунікації – індивідуально-особистісний, який несе відбиток рис особистості, його життєвого досвіду, інтелекту, почуттів. Він є найскладнішим для аналізу, проте і в ньому можна виявити певні закономірності, що визначаються приналежністю суб'єкта мовлення до певної суспільної групи, емоційно-психологічного типу, моделі поведінки (за категоріями соціоніки) та інших соціальних категорій [8, с. 78].

Вирішальна роль комунікативних тактик у плануванні та здійсненні процесу комунікації обумовлює їх провідне значення для викладання мови, особливо коли ця мова вивчається як іноземна. Засвоєння системи властивих певній мові реалізацій комунікативної тактики в залежності від соціальної ролі комуніканта та умов ситуації спілкування дає можливість мовцеві впевнено почувати себе при лінгвістичному оформленні своїх повідомлень, досягати поставленої комунікативної інтенції та передбачуваного перлокутивного ефекту [5].

Як приклад, можна розглянути вимоги до оформлення листування взагалі і ділової кореспонденції зокрема. Будь-який лист, в тому числі і французькою мовою, передбачає вживання певних фраз-кліше, якими починається і завершується лист.

Зазвичай, лист починається звертанням: *Monsieur / Madame* або *Cher Monsieur / Chère Madame*, звертаючись до добре знайомих осіб (у цьому випадку вживання прізвища після цих слів буде недоречним). Якщо пишуть невідомим особам (в адміністрацію, комерційну організацію тощо), то лист починають словами *Mesdames, Messieurs*, або *Madame, Monsieur*. В деяких випадках у привітанні фігурує найменування професії або посади адресата: *Maître* – при звертанні до адвоката, нотаріуса, судового виконавця тощо (незалежно від статі); *Docteur* – при звертанні до лікаря (незалежно від статі); *Monsieur* (або *Madame*) *le Député, le Juge, le Maire, le Conseiller général, le Préfet, le Ministre, le Président* – при звертанні до депутата, судді, державного радника, префекта, міністра, президента.

В фінальних фразах листа, зазвичай, вживається таке ж звертання, що і на початку. Існують також фрази-кліше й для закінчення листа:

Je vous prie d'agréer mes salutations distinguées (або: *mes meilleures salutations*).

Veillez recevoir, Madame, Monsieur, mes salutations distinguées.

Veillez agréer, Madame, Monsieur, l'assurance de mes sentiments respectueux.

Croyez, Madame, Monsieur, à mes sentiments les meilleurs.

Avec mes remerciements, je vous prie de trouver ici, Madame, Mademoiselle, l'expression de mes sentiments distingués.

Більш офіційні мовні штампи:

Dans l'attente de votre accord, je vous prie d'agréer, Madame, Monsieur, mes salutations distinguées.

Je vous prie de recevoir, Madame, Monsieur, mes salutations respectueuses.

Je vous prie d'agréer, Madame, Monsieur, l'assurance de ma sincère considération.

Veillez agréer, Madame, Monsieur, l'expression de mes sentiments distingués.

Dans cette attente, je vous prie d'agréer, Madame, Monsieur, mes salutations distinguées.

Отже, мовні тактики мають враховувати соціо-культурні та соціо-лінгвістичні особливості. Так в листі особі, старшій за віком, слід вживати: *Veillez agréer*

l'expression de mes sentiments respectueux, а також те, що за французьким етикетом, жінка не повинна використовувати вираження почуттів, якщо лист адресований чоловіку, а іншій жінці – можна, наприклад: *Je vous adresse l'expression de mes meilleurs sentiments*.

Іншим прикладом може бути розходження мовного вираження комунікативних тактик у різних мов, на чому слід зосереджувати особливу увагу при викладанні іноземної мови. Наприклад, українською мовою можна сказати «Прошу» у декількох ситуаціях: коли суб'єкт звертається з проханням про виконання якоїсь дії чи надання якоїсь послуги; як відповідь-репліку на подяку; і як супроводження передачі певного предмета у відповідь на прохання про нього. У французькій мові у кожній ситуації виступає своя мовленнєва формула. Якщо суб'єкт прагне спонукати когось до дії (наприклад, «Прошу, сідайте (або сідай)»), використовується імператив із виразом *s'il vous plaît* (якщо звертаються на «ви») або *s'il te plaît* (якщо звертаються на «ти»), а також *je vous en prie (je t'en prie)* : «*Asseyez-vous, s'il vous plaît (je vous en prie)!*» – *Сідайте, будь ласка (прошу)!* або: «*Assieds-toi, s'il te plaît (je t'en prie) !*» – *Сідай, будь ласка (прошу)*. У відповідь на прохання про щось, коли в українській мові теж кажуть «*Прошу*», у французькій мові скоріш вживають вираз *s'il vous plaît (s'il te plaît)*. І, нарешті, у відповідь на подяку, коли українською мовою можна сказати не тільки «*Будь ласка*», а й «*Прошу*», у французькій мові можливі такі варіанти реплік, як '*Je vous en prie (je t'en prie)*', '*De rien*', '*Pas de quoi*' (дослівно: *Нема за що*), '*Avec plaisir*' (дослівно: *Із задоволенням*), причому цей перелік мовних засобів вираження не включає '*s'il vous plaît (s'il te plaît)*'.

Подані приклади, що є добре відомими всім, хто має справу з викладанням іноземної мови, як і накопичений досвід практичної роботи зі студентами – не носіями мови дозволяють зробити висновок про необхідність врахування при побудові навчального курсу як універсального, загальнолюдського, так й ідіоматичного аспектів у функціонуванні комунікативних тактик. Отже, вибудовується певна закономірність лінгвістичних і екстралінгвістичних феноменів: аналіз визначеної комунікативної ситуації – встановлення

репертуару тактик, які можуть в ній використовуватися – встановлення вербальних і невербальних засобів, які існують у відповідній мові для реалізації цих тактик – розмежування соціально-психологічних факторів, які впливають на протікання процесу спілкування – формулювання алгоритмів використання певних комунікативних тактик – засвоєння цих тактик через створення штучних комунікативних ситуацій – можлива перевірка рівня адекватності мовної поведінки пресупозиціям носіїв мови.

Висновки. Комунікативні тактики є універсальним поняттям сучасного мовознавства, який дозволяє розглянути процес взаємодії мови і культури, зокрема відображення різних аспектів соціального життя людини, що вивчаються логікою, філософією, соціологією, психологією, психіатрією, історією, культурологією, в її мовній практиці. Однак при своєму універсалізмі, комунікативні тактики характеризуються національною специфікою. Остання впливає з особливостей національного менталітету, національного світосприйняття, національної системи цінностей, традицій, національної культури в цілому. Тобто, мовні тактики мають враховувати соціо-культурні та соціо-лінгвістичні особливості. Саме тому при викладанні іноземної мови особливу увагу слід зосереджувати на розходженнях мовного вираження комунікативних тактик у різних мов.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Austin J.L. How to Do Things With Words / John L. Austin – Second Edition / Harvard: University Press. – 1981. – 169 p.
2. Philosophie. Meyers kleines Lexikon / [Herausgegeben von der Redaktion für Philosophie des Bibliographischen Instituts] – Mannheim, Wien, Zürich: Bibliographisches Institut. – 1987. – 536 S.
3. Караулов Ю. Н. Русский язык и языковая личность / Ю. Н. Караулов. – 6-е изд. – М.: Изд-во ЛКИ. – 2007. – 264 с.
4. Сусов И.П. К предмету прагмалингвистики // Содержательные аспекты предложения и текста. – Калинин: КГУ. – 1983. – С. 3-15.

5. Hinkel Eli When in Rome: Evaluations of L2 Pragmalinguistic Behaviors // Journal of Pragmatics. 26. – 1996. – Pp. 51-70.
6. Психологія мовлення і психолінгвістика: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / Л. О. Калмикова, Г. В. Калмиков, І. М. Лапишина, Н. В. Марченко; за заг. ред. Л. О. Калмикової. – К.: ПереяславХмельницький пед. ін-т., «Фенікс». – 2008. – 235 с.
7. Бацевич Ф. С. Основи комунікативної лінгвістики : підручник / Ф. С. Бацевич. – К.: Вид. центр «Академія». – 2004. – 344 с.
8. Семенюк О. А. Основи теорії мовної комунікації : навч. посіб. / О. А. Семенюк, В. Ю. Парашук. – К.: ВЦ «Академія» (Серія «Альма-матер»). – 2010. – 240 с.

ОЦІНКА ПРИРОДНО ЗАПОВІДНОГО ФОНУ ХЕРСОНСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Нагаєва Світлана Павлівна

к.геогр.н., доцент

Зубарєва Юлія Антонівна

Студентка

Одеського державного екологічного університету

м.Одеса , Україна

Анотація: У публікації охарактеризований природно заповідний фонд Херсонської області та об'єкти ПЗФ

Ключові слова: природно заповідний фонд (ПЗФ), показник заповідності.

Природно заповідний фонд Херсонської області станом на 01.01.2018 займає 6,05% від площі України та включає 810 об'єктів

Мережа ПЗФ Херсонщини представлена 79 об'єктами загальною площею 224171,00 га,. Відсоток заповідності території, для Херсонської області він складає 8,00%

ПЗФ Херсонщини складається з біосферних заповідників (1), національних природних парків (3), заказників (7) загальнодержавного і (13) місцевого значення), пам'яток природи місцевого значення (30), заповідних урочищ (10), парків-пам'яток садово-паркового мистецтва місцевого значення (13) і дендрологічного парку загальнодержавного значення (1). Наявність на території області значної кількості об'єктів ПЗФ з найвищим охоронним статусом (два біосферних заповідники і три національних природних парки) відрізняє її від усіх інших. Серед них – біосферні заповідники «Асканія-Нова» та «Чорноморський», національні природні парки «Джарилгацький» та «Азово-Сиваський» та інші об'єкти.

Території природно-заповідного фонду зазнають впливу суміжних територій активного природокористування: поблизу поселень зустрічаються несанкціоновані сміттєзвалища, наявні факти самовільних браконьєрських рубок дерев, випасання худоби по краях лісових ділянок тощо.

Зовнішні чинники антропогенного походження найчастіше є причиною порушень в структурі ПЗФ та заважають створенню нових об'єктів ПЗФ. Під впливом антропогенних факторів на території національного природного парку «Олешківські піски» еолові процеси призвели доперерозподілу піщаного матеріалу у його західній частині, а відповідно і до загального похилу території з південного заходу на північний схід.

Того ж часу, велика кількість степових ділянок, розміщених у регіоні, перебуває в статусі земель сільськогосподарського призначення; з цієї причини й не розглядається, як цінна природна територія, яка потребує заповідання. Хоча саме ці землі становлять основний потенціал збільшення частки заповідності Херсонщини.

В роботі розраховано показник заповідності території, для Херсонської області він складає 8%

Таким чином на сьогодні стан ПЗФ є задовільним, не зважаючи на вплив різноманітних антропогенних факторів, але має всі передумови для його поліпшення.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

Мацола В. І. Рекреаційно-туристичний комплекс України. / В. І. Мацола. — Львів, 1997. - Методи геоecологічних досліджень: навчальний посібник. За ред. М.Б. Гродзинського та П. Г. Шищенка. - К. : ВЦ "Київський університет", 1999. - 243 с. [1]

**«АВТОБІОГРАФІЇ» ПИСЬМЕННИКІВ ЯК «ЕКСКЛЮЗИВНИЙ» ЖАНР
(ВИТОКИ, НАРАЦІЙНА СТРУКТУРА)**

Нагорна Наталія Мефодіївна

к.ф.н., доцент

м. Київ, Україна

Анотація: Розглядаються артефакти особливої жанрової природи – *автентичні автобіографії* російських та українських письменників XVIII – поч. XX ст., що належать до корпусу *Его*-документів автора. Виступаючи у статусі «ексклюзивного» жанру, зазначені тексти неправомірно ідентифікуються як «супутній», суцільно прагматичний матеріал, який виконує комплементарну функцію. Досліджуються актуальні та пріоритетні для літературознавства (біографістики та автобіографістики) проблема наративізації «автобіографічного континууму», феномени наративної природи, наративної структури, соціокультурної і естетичної специфіки письменницьких «життєписів». Порушено питання генези письменницьких «Автобіографій». Протожанром і прецедентним текстом для російської і української автобіографіки XVIII – поч. XX ст. є підстави вважати «Житіє» прот. Аввакума – найяскравішу пам'ятку літератури Київської Русі.

Ключові слова: автобіографія, автобіографізм, автобіографістика, автобіографічний дискурс, *Его*-документи, автентичність, нараційна структура, генеза жанру, «первинний» і «вторинний» автор, наратор, «житіє», мовленнєвий жанр.

В останні десятиліття *персонально-авторське начало* стало об'єктом підвищеного інтересу в науках гуманітарного циклу – літературознавстві, лінгвістиці, історіографії, філософії, соціальній психології, психології творчості, соціології – і оформилося як базова концепція в *біографістиці* і

автобіографістиці (Ф. Лежен, Р. Фолькенфлік, Дж. Старрок, Ю. Ватсон, Дж. Брунер, В. Шмід, В. Маркович, О. Трубіна. Л. Татару, В. Федорова, Т. Федорова, В. Тюпа, Д. Кемпер, О. Болдирєва, І. Папуша, Є. Черноіваненко, М. Кодак, М. Медарич, О. Ковальова, Д. Калугін та ін.)

Необхідність включати в орбіту наукового аналізу майже не досліджені тексти особливої жанрової природи – *автентичні автобіографії* письменників, які входять у корпус *Его*-документів автора, стала спонукальним моментом нашого дослідження і зумовила його напрям.

«Автобіографії» письменників XVIII – поч. XX ст. Г. Державіна, І. Гончарова, М. Некрасова, Т. Шевченка, М. Чернишевського, М. Лєскова, А. Чехова, І. Франка, М. Костомарова, П. Куліша. О. Блока, В. Брюсова та ін. є невід’ємною частиною їх творчої спадщини, але виступаючи як «ексклюзивний» жанр, «Автобіографії», «Автобіографічні записки», «Автобіографічні нотатки» нерідко ідентифікуються як «супутній», суцього прагматичний матеріал, який виконує комплементарну функцію; твори такого роду відтіснені на периферію наукового контексту, їх соціокультурна роль та естетична специфіка не осмислені належним чином і потребують ретельного висвітлення. Слід зауважити, що зазначені автобіографії, будучи свідченнями *документальної* сфери, створені майстрами *художнього* слова, образне мислення яких зумовлює «естетизацію» документального тексту, формує індивідуальний стиль автобіографа, фіксує увагу читача (адресата, реципієнта) на яскравих, таких, що залишаються в пам’яті, епізодах життя автора, іноді – на подіях історичної значущості.

Для наратології являє безсумнівний інтерес проблеми генези та наративізації «автобіографічного дискурсу», феномени наративної природи і наративної структури письменницьких «Автобіографій». За нашими спостереженнями, письменницькі автобіографії займають територію на «перетині» шляхів розвитку прагматичної, документальної автобіографіки та її художньо-літературних аналогів. На відміну від автобіографічних повістей, романів, мемуарів і надто на відміну від сповідальної, щоденникової та епістолярної

прози письменницькі «Автобіографії», як правило, не були виявом авторської волі і в більшості випадків створювалися на замовлення видавництва або запрошення (прохання) редакторів часописів, газет, енциклопедичних словників, збірок з метою презентації автора – учасника літературного процесу. Не менш важливою була задача ознайомлення читачів з особистістю і творчою діяльністю початківця або вже відомого, популярного літератора, історика літератури, критика.

Генетично і структурно письменницькі автобіографії в східнослов'янських літературах пов'язані з жанром *житія* і конкретно – з найяскравішим твором давньоруської прози XVIII ст. – «Житієм» прот. Аввакума, створеним упродовж 1672–1675 років в умовах сибірського заслання, боротьби в захист «древлего благочестия» (рос.) і відродження пастирської діяльності духовенства, гонінь і страждань. У науковій літературі залишається не до кінця з'ясовані питання, у тому числі таксономія жанру «Житія» прот. Аввакума.

А. Робінсон визначає жанр творів Аввакума і Єпіфанія як «життєписи», «автобіографії» [1, с. 224]. Н. Демкова використовує термін «автобіографічне повіствування» [2, с. 133–140; 3, с. 219]. Д. Лихачов в одній зі статей чітко виражає уявлення про «Житіє» Аввакума як про «автобіографію»: «Свою біографію Аввакум висловлює в жанрі старого житія, але форма житія зухвало порушена ним. Аввакум пише *власне* житіє, описує *власне* життя, прославляє *власну* особистість (курсив наш. – Н.Н.)» [4, с. 321], а в статті-параграфі «Протопоп Аввакум и развитие автобиографической литературы» прямо визначає твори протопопа Аввакума, ченця Єпіфанія та ігумена Полоцького Богоявленського монастиря Ігнатія Ієвлевича як «автобіографії» [5, с. 351].

У дослідженні В. Гусєва питання жанру і жанрової природи давньоруського житія і, зокрема, «Житія» протопопа Аввакума, було поставлено принципово й гостро: «До якого ж жанру слід віднести Житіє протопопа Аввакума? Дослідники звичайно називають його *автобіографією* (курсив наш. – Н.Н.). Таке визначення жанру Житія є, на наш погляд, неточним» [6, с. 195]. І в продовження цих роздумів: «Погляд на Житіє як на автобіографію взагалі

призводив на практиці до відсутності аналізу Життя як художнього твору з особливою, притаманною йому жанровою природою» [6, с. 196]. Із суттю і системою доказів положень ученого важко погодитися. Проте в зв'язку з проблемою наративної організації автобіографічного тексту для нас важливий багатоаспектний аналіз жанрової непересічності «Життя», який дав В. Гусев, оскільки, як вважаємо, наративна структура твору значною мірою визначається жанровим законом, який враховує, що епічний, ліро-епічний жанр «сам по собі» є апіорно наративним.

Структура «Життя» Аввакума являє собою матрицю автобіографії як жанру в російській літературі наступних періодів і має чітко виражену парадигму певних *констант*: суб'єктивний, особистісний модус нарації; співвіднесеність ауторіального наратора і протагоніста; переважання «авторського ракурсу» в процесі нарації; орієнтація на реципієнта, читача (конкретного, умовного, концепованого, абстрактного); відсутність «героїзування»; «прихильність (рос. «приверженность») до побуту» (Д. Лихачов); хронологізм; документалізм (як достовірність історичних, богословських, філософських джерел та як точність в опорі на реальні події, факти (в описовій частині – назви послужних посад, географічних об'єктів, монастирів); суб'єктивно-оцінний характер дескрипції.

Створене в XVII ст., «Житіє» протопопа Аввакума, стало прототекстом жанру автобіографій, виступило у функції прецедентного тексту для «Автобіографій» російських і українських письменників XVIII – поч. XX ст.

Письменницькі «Автобіографії» відносимо до типу curriculum vitae. «Curriculum vitae» – жанрово-наративна модель репрезентації або саморепрезентації людини; «життєпис, короткі свідчення про життя якоїсь особи, «шлях життя», хроніка життя, коротка біографія; іноді – послужний список» [7, с. 160–161]. У другій пол. XIX ст. – поч. XX ст. формула curriculum vitae була досить поширеною в публіцистиці, офіційно-діловому та приватному листуванні, літературно-критичних статтях, оглядах. «Curriculum vitae» – так назвав свою статтю-автобіографію (1893 р.) І. Франко.

Письменницьку автобіографію XVIII – поч. XX ст. у модусі *curriculum vitae* можна розглядати як первинний мовленнєвий жанр, який поряд з іншими спорідненими жанрами (не зливаючись із ними) сповіді, листа, щоденника, а також з неканонічними історично більш ранніми жанрами сказань, «ходінь» («хожених»), «історій», послань, повчань, «розмов», спогадів тощо, входить у структурно більш складні жанрові утворення: від прологів, патериків, літописців до класичної белетризованої повісті і роману.

Автобіографічний дискурс, як правило, включає в себе елементи мемуарного дискурсу, що нерідко призводить до підміни одного іншим у свідомості реципієнта і тим самим наративна і жанрова природа автобіографій не отримує об'єктивної інтерпретації.

«Життєписи» письменників реалізують, експлікують певний тип автобіографізму, виявляють параметри того літературного жанру, ентелехія (цілепокладання) якого полягає в саморепрезентації автора, самоаналізі, самокритиці, рефлексії та самооцінці власних учинків і дій, що породжує гомодієгетичну аукторіальну нарацію від першої особи.

Незвідність позиції наратора, оповідача (розповідача) до «точки зору» реального автора не завжди усвідомлюється реципієнтами, які сприймають зображені («відтворювані» в автобіографії) події, явища, персонажі в дусі рецептивно-психологічної теорії емпатії, неправомірно ототожнюючи реального (первинного) автора з «умовним» (вторинним), таким, який перебуває у фіктивній реальності створеного тексту.

Наратив «Автобіографій» ґрунтується на *взаємодії фікціонального (fiction) і фактуального (non-fiction) текстів*, які пояснюють специфіку і водночас створюють складність осмислення та аналізу нараційних категорій: образ автора, образ розповідача, образ персонажа і категорій онтологічного і гносеологічного порядку: достовірність – недостовірність, правдивість – неправдивість, істинність – неістинність.

Поліфункціональна природа автора як суб'єкта естетичної діяльності зумовлює процедуру розмежовування автора літературного твору як реальну особу

(«біографічний», «первинний» автор); «образ автора» як сукупність авторських принципів, які експліцитно (частіше імпліцитно) виражають авторську позицію; автора, що постає перед читачем як наратор (оповідач чи розповідач) [8; 9]. Найскладнішим у процесі рецесії літературного твору (передусім це стосується автобіографічного тексту) та аналізу його нараційної структури виступає момент відокремлення автора як реальної особи від автора як творця, «архітектора» художнього світу твору. Автор-творець і автор-людина – це різні естетичні феномени. На цьому наголошували видатний вчений О. Потебня та його учні, представники харківської психологічної школи Д. Овсянико-Куликовський, А. Горнфельд, В. Харцієв, І. Лапшин та ін. Ґрунтовний теоретичний розвиток ідея отримала в теоріях М. Бахтіна, В. Виноградова. Про те, що проблема кореляції позицій первинного (реального) автора і його «медіума»-наратора існувала в свідомості або підсвідомості автобіографів, свідчать зізнання самих письменників (І. Гончаров та ін.).

Автобіографічний дискурс не передбачає неминучості використання нарації від першої особи: нарація може набувати форми розповіді від третьої особи. У силу своєї родової і жанрової природи автобіографія і біографія будуються за *історичним хронотопом*. Аналіз автобіографічних текстів спирається на принцип розрізнення двох процесів: *історія події* та *історія розповідання про цю подію* (наративізація). Двосистемність тексту «Автобіографій» простежується і на інших рівнях.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Робинсон А. Н. Житие Епифания как памятник дидактической автобиографии // Труды Отдела древнерусской литературы / Академия наук СССР. Институт русской литературы (Пушкинский Дом); Отв. ред. Д. С. Лихачев. – М.; Л.: Изд-во АН СССР, 1958. – Т. 15: К Четвертому международному конгрессу славистов. – С. 203–224.

2. Демкова Н. С. Житие протопопа Аввакума: (Творческая история произведения) / Ленингр. гос. ун-т им. Жданова; Отв. ред. В. П. Адрианова-Перетц. – Л.: Изд-во Ленингр. ун-та, 1974. – 168 с.
3. Демкова Н. С. Творческая история Жития протопопа Аввакума // Труды Отдела древнерусской литературы / Академия наук СССР. Институт русской литературы (Пушкинский Дом); Ред.: Д. С. Лихачев, М. А. Салмина. – М.; Л.: Наука, ЛО, 1970. – Т. 25: Памятники русской литературы X–XVII вв. – С. 197–219.
4. Лихачев Д. С. Сочинения протопопа Аввакума // Великое наследие: Классические произведения литературы Древней Руси. – Режим доступа: likhachev.lfond.spb.ru.
5. Лихачев Д. С. Протопоп Аввакум и развитие автобиографической литературы // История всемирной литературы: В 9 томах / АН СССР; Ин-т мировой лит. им. А. М. Горького. – М.: Наука, 1987. – Т. 4. – С. 351–352.
6. Гусев В. Е. О жанре Жития протопопа Аввакума // Труды Отдела древнерусской литературы / Академия наук СССР, Институт русской литературы (Пушкинский дом). – М.; Л.: Изд-во АН СССР, 1958. – Т. XV. – С. 192–202.
7. Латинско-русский словарь / сост. А. М. Малинин. – М.: Гос. изд-во иностр. и нац. словарей, 1961. – 764 с.
8. Нагорная Н. М. Слово и нарративный текст // Слово во времени и пространстве. К 95-летию со дня рождения профессора М. Г. Булахова: Материалы Междунар. науч. конф., Минск, 12–13 нояб. 2014 г. / Бел. гос. пед. ун-т им. М. Танка; отв. ред. А. А. Гируцкий. – Минск: БГПУ, 2014. – С. 265–269.
9. Нагорна Н. М. Слово-Логос і феномен нарації // Наукові праці Кам'янець-Подільського національного ун-ту імені Івана Огієнка: Філологічні науки. – Кам'янець-Подільський: Аксіома, 2015. – Вип. 38. – С. 40–42.

ПРОБЛЕМИ РОЗПОДІЛУ ЗАГАЛЬНОВИРОБНИЧИХ ВИТРАТ НА ПІДПРИЄМСТВІ

Ніколаєнко Світлана Миколаївна

ст. викладач кафедри обліку і аудиту

Складана Владислава Володимирівна

магістрант кафедри обліку і аудиту

Національний університет харчових технологій

м. Київ, Україна

Анотація: В сучасному світі кожне підприємство прагне мінімізувати свої витрати та грамотно визначити точну собівартість кожного виду продукції. Тому розподіл загальновиробничих (накладних) витрат є дуже важливим аспектом для визначення доцільності випуску того чи іншого виду продукції підприємства. Так як загальновиробничі витрати не можна прямо віднести до певного виду продукції, для бухгалтерів процедура розподілу таких витрат є дуже важливим показником для визначення собівартості та доцільності випуску певного виду продукції.

Ключові слова: Загальновиробничі витрати, постійні загальновиробничі витрати, змінні загальновиробничі витрати, собівартість продукції, база розподілу, виробнича потіжність.

Метою даної статті є розкриття проблеми розподілу загальновиробничих витрат на підприємстві та запровадження шляхів щодо вдосконалення самого процесу обліку та розподілу таких витрат.

Проблеми щодо розподілу та обліку загальновиробничих витрат розглядалася багатьма спеціалістами бухгалтерських служб та економістами. Значну увагу загальновиробничим витратам приділили Ю.І. Осадчий, Ф.Ф. Бутинець, С.Ф. Голов, Л.К. Сук, Т.М. Сльозко, В.О. Озеран, В.І. Олейніченко та багато інших. Не зважаючи на це, питання розподілу та обліку загальновиробничих витрат у

теперішніх умовах господарювання не розкрито достатньою мірою та потребують додаткового дослідження спеціалістів.

Як правильно розподіляти загальновиробничі витрати на різні види продукції доволі складно зрозуміти похгалтеру, адже для початку не має навіть чітко визначення загальновиробничих витрат як таких. П(с)БО16 «Витрати» лише визначає їх склад. До того ж розподіл непрямих витрат може бути різним на різних підприємствах залежно від виду їхньої діяльності.

Відповідно до законодачої бази загальновиробничі витрати поділяють на постійні та змінні. Відповідно до П(С)БО 16 «Витрати» підприємство має право самостійновстановлювати перелік та склад постійних і змінних загальновиробничих витрат. Така інформація повинна бути задокументована в наказі про обліку політику підприємства.

Постійні загальновиробничі витрати – ті, які залишаються сталими або майже незмінними відповідно до зміни обсягів виробництва. Змінні витрати змінюються прямопропорційно відповідно до зміни обсягів діяльності підприємства. Для бухгалтерського обліку обох таких витрат використовується рахунок 91 «Загальновиробничі витрати», за дебетом такого рахунку протягом певного періоду накопичуються всі накладні виробничі витрати на організацію роботи та утримання цехів, дільниць, підрозділів, відділень, бригад основного та допоміжного виробництв, утримання машин та обладнання тощо, тобто всіх витрат які пов'язані з виробництвом. Розподіл таких витрат на окремий об'єкт витрат здійснюється за допомогою використання бази розподілу. Базою розподілу можуть бути години праці, заробітна плата робітників основного виробництва, прямі витрати, обсяги діяльності підприємства.

Змінні загальновиробничі витрати (наприклад витрати на сировину, допоміжні матеріали тощо) визначаються за фактичними обліковими даними та повністю списуються на виробничу собівартість (на рахунок 23 «Виробництво»).

Постійні загальновиробничі витрати (витрати на оренду цехів, складів, електроенергія тощо) розподіляються на кожний об'єкт витрат та списуються на

23 рахунок «Виробництво» в межах нормальної потужності (постійні розподілені загальновиробничі витрати).

Загальновиробничі витрати понад звичайну нормальну потужність або нерозподілені загальновиробничі витрати одразу списуються на собівартість реалізованої продукції (робіт, послуг) (рахунок 90 «Собівартість реалізації»). До того ж рівень нормальної виробничої потужності на кожному підприємстві встановлюється самостійно і зазначається в обліковій політиці.

Підприємства здійснюють поділ загальновиробничих витрат на змінні та постійні самостійно й обирають базу їхнього розподілу. І на цьому етапі у багатьох спеціалістів бухгалтерських служб виникають деякі проблеми.

Однією з таких проблем є саме розподіл загальновиробничих витрат на постійні та змінні. Адже більшість підприємств щоб максимально спростити цей процес користуються лише приблизними розрахунками, а не спеціальними методами визначення поведінки витрат відносно обсягу діяльності. Для вирішення такої, здавалось би, незначної проблеми потрібно, на нашу думку, деталізувати план рахунків бухгалтерського обліку в розрізі статей загальновиробничих витрат та вдосконалити на законодавчому рівні класифікацію ознак загальновиробничих витрат. Це допоможе підприємствам більш чітко та зрозуміло розрізняти постійні та змінні загальновиробничі витрати.

Іншою проблемою, з якою стикається кожне підприємство, є вибір оптимальної бази розподілу загальновиробничих витрат. Як зазначалось раніше, кожне підприємство замостійно обирає для себе базу розподілу, це має бути такий показник за зміни величини якого найбільше змінюються загальновиробничі витрати і найбільше вплине на зміну виробничої собівартості окремих виробів. В процесі вибору оптимальної бази розподілу необхідно приділити увагу таким факторам, щоб між зміною накладних витрат та зміною бази розподілу була пропорційна залежність. В процесі вибору кращої бази розподілу потрібно виходити з властивостей та типу самого виробництва, визначати ті витрати, які найбільше впливають на величину собівартості тих чи інших видів продукції.

Наведемо приклади базів розподілу, якими найчастіше користуються підприємства в таблиці 1.

Таблиця 1

Бази розподілу загальновиробничих витрат та їх характеристики

База розподілу	Характеристика
Години роботи	Відпрацьовані станко-години, машино-години, людино-години. Для тих підприємств де немає значної різниці між величиною заробітної плати працівників і вона майже для всіх однакова, або якщо у процесі виробництва продукції використовують значні загальновиробничі витрати, більшою мірою пов'язані з використанням обладнання і техніки.
Основна заробітна плата тих працівників, які безпосередні зайняті виробництвом продукції	Підходить для тих підприємств, де загальновиробничі витрати прямо пов'язані з величиною прямих витрат на оплату праці (ювелірні, взуттєві, швейні, шкіряні, консервні підприємства)
Прямі витрати та їх ціна	Зазвичай використовують на підприємствах, де накладні витрати прямо пов'язані з величиною і кількістю матеріалів, з якими проводиться відповідні технологічні операції в процесі виробництва продукції.
Обсяги випуску продукції	Умови використання цієї бази розподілу: продукція, яка виготовляється підприємством, повинна бути однорідною, мати однакову матеріаломісткість, трудомісткість і споживати однакову кількість машинного часу (наприклад підприємства молочної галузі, хлібопекарської, цукрової тощо)

Суму розподілених постійних загальновиробничих витрат звітного періоду визначають за формулою:

$$\begin{array}{c} \text{Сума постійних} \\ \text{розподілених} \\ \text{загальновиробничих} \\ \text{витрат} \end{array} = \begin{array}{c} \text{Норматив постійних} \\ \text{загальновиробничих} \\ \text{витрат на одиницю} \\ \text{бази розподілу} \end{array} \times \begin{array}{c} \text{База розподілу постійних} \\ \text{загальновиробничих витрат звітного} \\ \text{періоду при фактичній потужності} \end{array}$$

Отже, для максимально рівномірного та коректного розподілу загальновиробничих витрат кожне підприємство має провести аналіз складу таких витрат, які з них можна прямо віднести на окремі види продукції та який вид витрат можна обрати за базу розподілу. Дотримуючись таких не складних рекомендацій кожне підприємство зможе обрати оптимальну базу розподілу,

грамотно розподілити загальновиробничі витрати, що дозволить максимально точно визначити виробничу собівартість продукції, а це , в свою черго, дасть змогу спеціалістам бухгалтерських служб здійснити аналіз доцільності випуску того чи іншого виду продукції і максимізувати прибуток підприємства в умовах кон'юктури ринку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 16 "Витрати", затверджене Наказом Міністерства фінансів України від 31.12.1999 року №318. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0027-00>
2. Куцик П.О. Обліково-аналітична концепція управління загальновиробничими витратами підприємства : монографія. Львів : Растр-7, 2014. 288 с.
3. Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій від 30.11.1999 р. №291 зі змінами та доповненнями. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/z0919-04>.
4. Войтенко Т. Усе про обліку витрат на виробничому підприємстві: [наукове видання] / Т. Войтенко, Н. Вороная. – Х.: Фактор – 2005. – 266 с.

ЗАСТОСУВАННЯ МУЛЬТИМЕДІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В СЦЕНІЧНОМУ МИСТЕЦТВІ

Орлова Тетяна Василівна

магістрант ЛДАКіМ

м. Київ, Україна

Анотація. У статті висвітлюється етимологія поняття «мультимедійні технології» та застосування цих інновацій в сучасному театральному та сценічному мистецтві. Дане поняття включає в себе реалізацію принципу наочності, що використовує різні види та форми подання інформації для створення екстравагантних шоу.

Ключові слова: мультимедійні технології, сценічне, театральне, мистецтво.

Давня українська театральна культура складається з найпоширеніших форм: театралізованих ігор та обрядово-магічних видовищ на кшталт масляничні, весняні, різдвяні, купальські дійства, що разом об'єднані в систему календарно-обрядового циклу та родинно-сімейних обрядів: весільного, поховального та ін. Все це стало основою для формування професійних труп спочатку в балаганно-ярмарковому варіанті, а в подальшому трансформувалося в україно-європейський театр. Так сформувався національний простір сценічного мистецтва.

Процеси модернізації стрімко впроваджуються в наше сьогодення. Феномен сучасності ліг в основу мультимедійних технологій, що активізують та реалізують новаторські шукання в становленні нової естетики сценічного мистецтва.

Про використання мультимедійних технологій у своїх працях зазначають: Г. Липківська [2], М. Синиця [4]; зарубіжні дослідники: Я. Кривоспицька,

А. Смирнов; про використання технічних засобів К. Юдова-Романова, В. Стрельчук, Ю. Чубукова [6] та ін.

Мультимедійні технології - це системи апаратних і програмних засобів, що допомагають працювати в інтерактивному режимі з текстом, графікою, звуком, зображенням, відео, фотографіями, мультиплікацією та просторовим моделюванням в єдиному комплексі. Зокрема, кандидатка педагогічних наук, доцентка М. Синиця у статті «Використання мультимедійних технологій...» [4] подає декілька тлумачень даного поняття. Так, на її думку, мультимедійні технології слід розглядати «...як сучасну інформаційну технологію, що об'єднує за допомогою комп'ютерних засобів графічне та відео зображення, звук та інші спеціальні ефекти, що вміщують текстову і образну інформацію, відеокліпи, таблиці, цифрові сигнали, а також нерухомі та рухомі образи і конструкції...» [4, с. 34].

Інше визначення подає доктор педагогічних наук, професор А. Смирнов «...мультимедійні технології – це складова інформатизації, суть якої полягає в тому, що стають доступними гігантські обсяги інформації в базах даних, в експертних системах, комп'ютерних архівах, електронних довідниках та енциклопедіях...» [5, с. 54].

Вперше термін «мультимедіа» був використаний в США на відомій арт-студії «Фабрика» Енді Воргола художника, кінопродюсера, митця українського походження у Нью-Йорку в 1965 р. Це поняття використовувалося для опису екстравагантних театралізованих шоу, що використовували різні види та форми подання інформації такі як: слайди, кіно -, відео -, аудіо-фрагменти, світлові ефекти та живу музику. Так, наприклад в циклі мультимедійного спектаклю «The Exploding Plastic Inevitable» («Вибух пластику неминучий») було показано концерт, що складався з гри акторів в поєднанні з виступом музикантів із «The Velvet Underground» (Оksamитове підпілля), які за для кращого зображення грали в темному одязі. В цей же час відбувався показ фільмів Енді Воргола «Їжте, спіть» та «Вініл» [3].

Використання сучасних мультимедійних технологій сценічним мистецтвом дозволило краще реалізовувати художню візуалізацію життя. За допомогою комп'ютерної графіки, широкоформатних та плазмових екранів, проєкцій та інших технічних засобів відбувається спроба максимально занурити глядача в те, що відбувається на екрані та на сцені. На думку Я. Кривоспіцької «...мультимедійні технології відкривають реальну перспективу виникнення нового візуального мистецтва, що стирає межі...» [1, с. 74].

Мультимедійні технології дозволили демонструвати навколишній світ, бажання, фантазії, думки, створювати образи, породжувати у просторі, фіксувати зображення, моменти, що минають, відтворювати видимі та невидимі речі та ін. Використання цих методів дозволяє краще доносити думки режисерів до глядачів. Все, що раніше було недоступне, та те, що неможливо було висловити стало реальним, буденним, сюрреалістичним. Активним творчим началом виступає феномен свідомості, інтуїції, екзистенції.

Об'єднання цих компонентів забезпечило якісно новий рівень сприйняття інформації людиною, що включає в себе не тільки пасивне споглядання, а й активне прийняття участі у цих заходах. Системи мультимедійних технологій впливають на кілька органів почуттів та викликають активний інтерес у публіки. Мультимедіа, на думку, кандидатки мистецтвознавства, доцентки В. Липківської «...це інтерактивна система, що формує інформацію, сприйняту різноманітними почуттями: зором, слухом, нюхом, дотиком і т. д...» [2, с.104].

В основі мультимедійних технологій лежить комплексний спосіб реалізації принципу наочності. Для кожної людини провідним є певний вид сенсорної модальності сприйняття інформації. Одні люди легше засвоюють відеоінформацію (візуали), для інших важливу роль відіграє звук (аудіали), третім для закріплення інформації необхідна м'язова активність (кінестетики). Для того, щоб забезпечити максимальний ефект сприйняття інформації, необхідно задіювати всі ці форми сприйняття.

На думку, К. Юдова-Романової, В. Стрельчук, Ю. Чубукової «...поширення та запровадження нових методів доводять, що режисери сучасності використовують технології абсолютно різнобічно...»[6, с. 65].

Отже, застосування мультимедійних технологій стає одними з провідних напрямків у створенні нового сучасного сценічного мистецтва.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Кривоспицкая Я. Современное театральное искусство как феномен виртуальной реальности // Вестник ЧГАКИ. – 2011. – №2 (26). – С. 79 -80.
2. Липківська Г. Мультимедійні засоби на сучасні театральній сцені // Вісник Київського національного університету культури і мистецтв. Серія: Сценічне мистецтво. – 2018. – № 1. – С. 103-115.
3. Музей Енді Воргола. URL: <https://www.warhol.org>. (дата звернення 12.02.2020).
4. Синиця М. Використання мультимедійних технологій у навчальному процесі ВНЗ як засіб формування педагогічних знань // Професійна педагогічна освіта: становлення і розвиток педагогічного знання: монографія. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка. – 2014. – С. 418-438.
5. Смирнов А. Что такое мультимедиа? // Наука и школа. – 2006. – №4. – С. 54-56.
6. Юдова-Романова К., Стрельчук В., Чубукова Ю. Режисерські інновації у використанні технічних засобів і технологій у сценічному мистецтві // Вісник Київського національного університету культури і мистецтв. Серія: Сценічне мистецтво. – 2019. – 2 (1). – С. 52-72.

ДИСТАНЦІЙНА ФОРМА НАВЧАННЯ ЯК ОДНА ІЗ ТЕХНОЛОГІЙ ОРГАНІЗАЦІЇ ІННОВАЦІЙНОГО НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ

Олексін Юрій Петрович

доктор педагогічних наук, професор
завідувач кафедри суспільних дисциплін
Національний університет водного господарства
та природокористування, м. Рівне

Анотація. Життя в умовах карантину яскраво продемонструвало потребу в наявності дистанційної форми навчання.

Дистанційна форма навчання дає сьогодні можливість створення системи масового безперервного самонавчання [1], загального обміну інформацією, незалежно від тимчасових і просторових поясів.

Стаття висвітлює переваги та недоліки дистанційного навчання.

Ключові слова: дистанційне навчання, переваги дистанційного навчання, недоліка дистанційного навчання.

Сучасні дослідники педагогічної творчості приділяють велику увагу впровадження дистанційних технологій у навчальний процес, оскільки результати суспільного прогресу на сьогодні концентруються в інформаційній сфері.

Так, наукового-педагогічні засади дистанційного навчання розробляли вітчизняні науковці В. Кухаренко, В. Олійник, П. Стефаненко та інші; окремі аспекти щодо змісту та організації дистанційного навчання досліджували М. Бесєдіна, К. Власенко, В. Тура; проблемні аспекти дистанційної форми освіти та можливості її використання в Україні вивчали В. Толочко, Ю. Медведєва, М. Зарічкова, Я. Панкратова. Також суттєвий інтерес для

проведення дослідження становлять праці зарубіжних (Дж. Блумстук, Д. Кіган, Дж. Коумі) та російських дослідників.

На думку В. М. Кухаренка дистанційне навчання є формою здобуття освіти, поряд з очною та заочною, при якій в освітньому процесі використовуються кращі традиційні та інноваційні засоби, а також форми навчання, що ґрунтуються на комп'ютерних та телекомунікаційних технологіях [3]. Під дистанційним навчанням розуміють синтетичну, інтегральну, гуманістичну форму навчання, що ґрунтується на використанні широкого спектра традиційних та нових інформаційних технологій та їх технічних засобів, що використовуються для доставки навчального матеріалу, його самостійного вивчення, організації діалогового обміну між викладачем та студентом, коли процес навчання не залежить від їхнього розташування в просторі і в часі, а також до конкретної освітньої установи.

Педагогічна технологія повинна відповідати деяким основним методологічним вимогам [2]:

1. концептуальність (притаманна опора на певну наукову концепцію, що містить філософське, психологічне, дидактичне та соціально-педагогічне обґрунтування досягнення освітньої мети);
2. системність (проявляється у логіці процесу, взаємозв'язок всіх його частин, цілісність);
3. можливість управління (можливість діагностичного цілепокладання, планування, проектування процесу навчання, поетапну діагностику, варіювання засобами та методами з метою корекції результатів);
4. ефективність (технології мають бути ефективними за результатами й оптимальними за витратами, гарантувати досягнення певного стандарту освіти);
5. відтворюваність (можливість використання педагогічної технології в інших ідентичних освітніх закладах, іншими суб'єктами);

5. візуалізація (використання аудіовізуальної та електронно- обчислювальної техніки, а також конструювання та застосування різноманітних дидактичних матеріалів і оригінальних наочних посібників).

Дистанційне навчання є однією із систем, яка дозволяє усім учасникам навчального процесу вибрати зручний час для занять, незалежно від віку, території, освіти, професії. Воно є подальшим розвитком заочної форми навчання.

Система дистанційного навчання враховує основні педагогічні принципи, такі як принцип активності, проблемності, мотивації навчальної діяльності, розвивального навчання, функціональності, індивідуалізації навчання і колективності у навчанні.

Найбільш поширеними є види дистанційного навчання, що ґрунтуються на:

1. інтерактивному телебаченні;
2. комп'ютерних телекомунікаційних мережах (регіональних, глобальних), з різними дидактичними можливостями в залежності від використовуваних конфігурацій (текстових файлів, мультимедійних технологій, відеоконференцій);
3. поєднання технологій компакт-дисків та мережі Інтернет [4].

Таким чином, дистанційне навчання - це таке навчання, в результаті якого відбувається передання істотної частини матеріалу від викладача до студента з використанням сучасних інформаційних технологій: комп'ютерних телекомунікацій, телебачення, мультимедіа, супутникових зв'язків, навчальних систем. Ефективність такого навчання безпосередньо залежить від самого викладача, оскільки він повинен бути підготовленим щодо володіння сучасними педагогічними інформаційними технологіями, бути готовими до роботи з студентами в новому інформаційному просторі.

Тому можна виділити певні переваги та недоліки дистанційного навчання. До переваг дистанційного навчання можна віднести: короткі терміни навчання; висока ефективність професійної підготовки; незалежність студента від

географічного розташування закладу вищої освіти, що дає йому можливість паралельного навчання і в українському і в зарубіжному ЗВО. Недоліками дистанційного навчання виділяють: недолік практичних занять; відсутність постійного контролю; постійний доступ до джерела інформації, для якої потрібна якісна техніка; немає індивідуального підходу у навчанні, оскільки відсутнє безпосереднє спілкування викладача і студента; у студентів, що навчаються не завжди є самодисципліна, свідомість і самостійність, які необхідні за дистанційного навчання.

Варто сказати, що такий вид навчання підходить не для всіх, адже система підготовки не орієнтується на формування самостійності у студентів, а іноді така технологія людині просто не підходить. До того ж, не з усіх спеціальностей можна проводити підготовку фахівців з дистанційних курсів. Також, для закладів вищої освіти дистанційне навчання дає перспективи співробітництва з кращими викладачами, що не залежить від їх місця проживання і така педагогічна технологія добре поєднується із традиційною системою навчання.

Висновки

Отже, дистанційне навчання є єдиним можливим способом придбати нові знання і навички для тих, хто більшу частину дня зайнятий на роботі, з сім'єю або з дітьми. Людина без відриву від виробництва і не ризикуючи втратити хорошу роботу має можливість підвищити кваліфікацію або придбати нові знання. Дистанційне навчання забезпечує можливість вчитися тоді, коли це зручно в певні терміни і в певному темпі та при цьому не потрібно витрачати час на дорогу. Таке навчання здійснюється за допомогою таких технологій, як Інтернет, е-маїі, телефонний і факсимільний зв'язок, відеоконференції та пересилка учбових матеріалів звичайною поштою.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Анненкова І. П. Основні тенденції розвитку системи управління якістю освіти у ВНЗ / І. П. Анненкова // Актуальні проблеми і сучасні тенденції розвитку психології і педагогіки: зб. матеріалів ХІУ-ої Міжнародної науково-практичної конференції (Київ, Лондон, 24 листопада- 28 листопада 2011 р.). - Одеса, 2012. - С. 28-32.
2. Ігнатенко М. Сучасні освітні технології / М. Ігнатенко // Математика в школі. - 2003. - № 4. - С. 2-6.
3. Кухаренко В. М. Дистанційне навчання та умови застосування / В. М. Кухаренко. О. В. Рибалко, Н. Г. Сиротенко. -Х., 2002. - 320 с.
4. Підкасистий П. І. Комп'ютерні технології в системі дистанційного навчання / П. І. Підкасистий, О. Б. Тищенко //Педагогіка. - 2000. -№ 5. -С. 7-12.

**ГЕНДЕРНІ ОСОБЛИВОСТІ ПОКАЗНИКІВ ЛІПІДНОГО ОБМІНУ У
ХВОРИХ З ІНФАРКТОМ МІОКАРДУ І ГОСТРИМ ПОРУШЕННЯМ
МОЗКОВОГО КРОВООБІГУ В АНАМНЕЗІ**

Останіна Тетяна Георгіївна

к.мед.н.

Полушкін Павло Микитович

к.мед.н., доцент

Кривсун Аліна Олександрівна

лікар-інтерн

Дніпровський національний університет імені О. Гончара

м. Дніпро, Україна

Анотація. Статтю присвячено актуальним питанням сучасної діагностики серцево-судинних захворювань – визначенню особливостей порушень ліпідного обміну у деяких категорій хворих дуже високого кардіоваскулярного ризику. Встановлено, що більшість хворих з гострим порушенням мозкового кровообігу та інфарктом міокарду в анамнезі, незалежно від статі, мають найбільш атерогенні типи дисліпідемій за класифікацією Фредріксона – Па та Пб класи, з чим, ймовірно, і пов'язано розвиток у них серцево-судинних ускладнень. Жінки з інфарктом міокарду і гострим порушенням мозкового кровообігу в анамнезі мають декілька вищий рівень ліпопротеїдів низької щільності, ніж чоловіки. Відмінною рисою порушення ліпідного обміну у чоловіків з гострим порушенням мозкового кровообігу в анамнезі є схильність до зниження рівня ліпопротеїдів високої щільності, що, можливо, й обумовлює у них розвиток серцево-судинних ускладнень, а саме гострого порушення мозкового кровообігу, в більш ранньому віці, ніж у жінок.

Ключові слова: ліпідний обмін, гендерні особливості, дисліпідемія, інфаркт міокарду, інсульт.

Незважаючи на досягнення останніх десятиліть в сфері діагностики та лікування серцево-судинних захворювань (ССЗ), вони продовжують залишатися найбільш актуальною проблемою охорони здоров'я більшості країн світу, в тому числі й України. На думку світових експертів з оцінки серцево-судинного ризику, Україна належить до країн із надто високим ризиком серцево-судинної смертності, оскільки рівень смертності перевищує 500 випадків серед чоловіків і 250 випадків серед жінок на 100 тисяч населення впродовж 10 років [7, с. 1635-1701]. Наявність дисліпідемії, в тому числі підвищених концентрацій ліпопротеїдів низької щільності (ЛПНЩ), є передумовою для атеросклерозу, що значною мірою сприяє розвитку ішемічної хвороби серця (ІХС), найчастіше інфаркту міокарда (ІМ), та ішемічного інсульту [8, с. 1-64].

На сьогоднішній день проблема гендерних особливостей перебігу, діагностики і терапії ІМ є досить актуальною [2, с. 63-67]. ІХС здебільшого характерна для чоловіків середнього віку [3, с. 33-35; 6, с. 2371-2380]. В цілому жінки хворіють на ІХС на 10-15 років пізніше, ніж чоловіки. Жінки в пременопаузі завдяки відповідному естроген-прогестероновому фону мають ендогенний захист від ІХС. Жінки до 60-70 років мають менший ризик ІХС, ніж чоловіки, а ІМ у них в середньому на 10 років пізніше, ніж у чоловіків, проте після 60-70 років ризик ІХС зрівнюється у чоловіків і жінок [1, с. 20-24]. Вплив рівня ліпідів і ліпопротеїдів крові на виникнення ІХС у жінок вивчено значно менше, ніж у чоловіків.

До віку настання менопаузи рівень ЛПНЩ у жінок нижчий, ніж у чоловіків. Після настання менопаузи рівень холестерину ЛПНЩ зростає, і пізніше стає вищим, ніж у чоловіків. Рівні тригліцеридів (ТГ), зокрема ліпопротеїну А, також зростають, проте концентрація холестерину ліпопротеїдів високої щільності (ЛПВЩ) знижується після менопаузи. В цілому ж у жінок рівень ЛПВЩ залишається вищим впродовж усього життя. Підвищення рівня холестерину ЛПНЩ після менопаузи може бути пов'язане зі зниженням активності рецепторів до холестерину ЛПНЩ. На концентрацію холестерину

ЛПВЩ також впливає зниження активність ферменту печінкової ліпази зі зниженням рівня естрогенів [5, с. 49-52]. Серед показників ліпідного обміну найбільш значимим фактором ризику ІХС у жінок вважається низький рівень холестерину ЛПВЩ. Високий рівень загального холестерину і ТГ однаково передбачають розвиток ІХС у представників обох статей, хоча деякі дослідники відмічають більшу значимість підвищення ТГ для жінок, а вміст холестерину ЛПНЩ є потужним предиктором розвитку ІМ саме у жінок [4, с. 14-17].

Завданням дослідження було визначити гендерні особливості ліпідного обміну у хворих з інфарктом міокарду та гострим порушенням мозкового кровообігу (ГПМК) в анамнезі. В роботі було використано стандартні методи обстеження хворих (збір анамнезу, визначення індексу маси тіла (ІМТ)); дослідження показників ліпідного спектру крові (загального холестерину (ЗХ), тригліцеридів, ЛПВЩ та ЛПНЩ). Статистична обробка отриманих даних проводилася за допомогою стандартних програм Microsoft Excel. Показники ліпідного профілю визначали на автоматичному біохімічному аналізаторі «Beckman Coulter AU480».

Об'єктом дослідження стали 46 пацієнтів віком від 28 до 95 років, котрих в залежності від наявності в анамнезі обтяжувального фактору (ГІМ або ГПМК) було поділено на 2 групи:

- 1 група (n=13) – пацієнти з АГ, котрі перенесли ГПМК;
- 2 група (n=33) – пацієнти з ІХС, котрі перенесли ІМ.

Обидві групи істотно не відрізнялись за основними досліджуваними показниками (табл. 1), при цьому звертає увагу, що в обох групах середній рівень ЛПНЩ перевищував нормальні значення, а середній рівень тригліцеридів був дещо вищим у другій групі.

Таблиця 1

Характеристика груп обстежених хворих

№ з/п	Показники	Група 1 (n= 13)	Група 2 (n=33)
1	Середній вік, років	65,23 ± 16,62	66,36 ± 8,64
2	ІМТ, кг/м ²	30,89 ± 3,72	29,63 ± 5,34
3	ЗХ, ммоль/л	5,28 ± 1,06	5,28 ± 1,68
4	ЛПВЩ, ммоль/л	1,27 ± 0,30	1,50 ± 0,48
5	ТГ, ммоль/л	1,40 ± 0,72	1,97 ± 1,14
6	ЛПНЩ, ммоль/л	3,60 ± 0,87	3,79 ± 1,71

В залежності від статі хворих, кожна група була розділена на 2 підгрупи: А – чоловіки, Б – жінки з відповідними захворюваннями.

Середній вік пацієнтів першої групи склав 65,23 ± 16,62 років, при цьому чоловіки були значно молодші за жінок: середній вік чоловіків (1А підгрупа, n=6) склав 54,67 ± 15,47 років, в той час як у жінок (1Б підгрупа, n=7) середній вік був 74,29 ± 12,07 роки. Середній вік пацієнтів другої групи склав 66,36 ± 8,64 роки, причому не було достовірних гендерних відмінностей у віці хворих: середній вік чоловіків (3А підгрупа, n=20) склав 65,65 ± 8,58 років, а жінок (3Б підгрупа, n=13) – 67,46 ± 8,97 роки.

Серед пацієнтів першої групи більше половини (53,8%) мали ожиріння та третя (30,8%) – надлишкову масу тіла. У другій групі ожиріння реєструвалося декілька рідше – у треті хворих (36,5%) , а надлишкова вага декілька частіше – у 42,5% обстежених хворих.

Серед пацієнтів 1 групи (з ГПМК в анамнезі) не було достовірних гендерних відмінностей у частоті виявлення розповсюдженості ожиріння (1А підгрупа – 50%, 1Б підгрупа – 57,1%) і надмірної маси тіла (1А підгрупа – 33,3%, 1Б підгрупа – 28,6%). У 2 групі (з ІМ в анамнезі) частота зустрічаємості ожиріння також не залежала від статі хворих (2А підгрупа – 35%, 2Б підгрупа – 38,4%), тоді як майже третя жінок мали нормальну масу тіла (30,8%), і таким чином частота виявлення надмірної ваги у них була в 1,5 рази менше (30,8%), ніж у чоловіків цієї групи (50%).

Провідну роль в патогенезі серцево-судинних захворювань відіграють порушення ліпідного обміну, що проявляються різними варіантами дисліпідемій. При аналізі показників ліпідного спектру крові в залежності від статі хворих було відмічено, що чоловіки обох груп, незалежно від обтяжувального фактору, мали нормальній середній рівень загального холестерину (1А – $4,87 \pm 1,34$ ммоль/л, 2А – $4,79 \pm 1,63$ ммоль/л), тоді як у жінок обох груп відмічено підвищення середнього рівня ЗХ: $5,63 \pm 0,68$ ммоль/л та $6,03 \pm 1,53$ ммоль/л у 1Бі 2Б підгрупах відповідно (табл. 2).

Таблиця 2

Показники ліпідного спектру крові в досліджуваних підгрупах

№ з/п	Показники	Група 1 (n=13)		Група 2 (n=33)	
		1А (n=6)	1Б (n=7)	2А (n=20)	2Б (n=13)
1	ЗХ, ммоль/л	$4,87 \pm 1,34$	$5,63 \pm 0,68$	$4,79 \pm 1,63$	$6,03 \pm 1,53$
2	ЛПВЩ, ммоль/л	$0,98 \pm 0,17$	$1,46 \pm 0,18$	$1,06 \pm 0,34$	$1,85 \pm 0,14$
3	ТГ, ммоль/л	$1,76 \pm 0,93$	$1,09 \pm 0,26$	$2,02 \pm 1,25$	$1,90 \pm 1,00$
4	ЛПНЩ, ммоль/л	$3,51 \pm 1,15$	$3,69 \pm 0,55$	$3,69 \pm 1,91$	$3,95 \pm 1,39$

Середній рівень ЛПВЩ в обох групах, не залежно від статі, був у межах норми, окрім чоловіків 1А підгрупи, де цей показник мав тенденцію до зниження ($0,98 \pm 0,17$ ммоль/л). Також відмічено, що жінки обох груп мали дещо вищий середній рівень ЛПВЩ, ніж чоловіки.

Нормальний середній рівень тригліцеридів мали тільки жінки з ГПМК в анамнезі ($1,09 \pm 0,26$ ммоль/л).

У чоловіків 1А підгрупи середній рівень ТГ мав тенденцію до збільшення ($1,76 \pm 0,93$ ммоль/л), а пацієнти 2 групи, незалежно від статі, мали підвищення середнього рівня ТГ (2А – $2,02 \pm 1,25$ ммоль/л, 2Б – $1,90 \pm 1,00$ ммоль/л). Незалежно від обтяжувального фактору і статі, обстежені пацієнти обох груп мали підвищення середнього рівня ЛПНЩ.

З метою сумарної оцінки порушень ліпідного обміну було проведено аналіз частоти виявлення різних класів дисліпідемій (за класифікацією Фредріксона, 1965) у обстежених хворих (табл. 3).

Таблиця 3

Розподіл пацієнтів відповідно до класу дисліпідемії за Фредріксоном

№ з\п	Клас дисліпідемії	Група 1 (n=13)		Група 2 (n=33)	
		1А (n=6)	1Б (n=7)	2А (n=20)	2Б (n=13)
1	Па	16,7%	57,1%	10%	15,4%
2	Пб	33,3%	0%	50%	46,2%

Встановлено, що більше половини хворих обох груп, незалежно від статі, мала дисліпідемію II класу (1А – 50%, 1Б – 57,1%, 2А – 60%, 2Б – 61,6%). При цьому у чоловіків, незалежно від фактору обтяження, частіше зустрічалась дисліпідемія Пб класу (в 2 рази – у 1 групі і в 5 разів у 3 групі). У жінок 3 групи були подібні дані (Пб клас дисліпідемії реєструвався у 3 рази частіше), а жінки 1 групи мали тільки дисліпідемію Па класу.

Таким чином, більшість хворих з гострим порушенням мозкового кровообігу та інфарктом міокарду в анамнезі мають найбільш атерогенні типи дисліпідемій за класифікацією Фредріксона – Па та Пб класи, з чим й пов'язано розвиток у них серцево-судинних ускладнень. Відмінною рисою порушення ліпідного обміну у чоловіків з ГПМК в анамнезі є тенденція до зниження рівня ЛПВЩ, що, можливо, обумовлює у них розвиток серцево-судинних ускладнень, а саме гострого порушення мозкового кровообігу, в більш ранньому віці, ніж у жінок.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Алмазов В.А., Беркович О.О., Ситніков М.Ю. та співавт. Ішемічна хвороба серця. Ендотеліальна дисфункція у хворих з дебютом ішемічної хвороби серця у різному віці // Кардіологія. – 2001. – № 5. – С. 20-24.
2. Беялов Ф.І. Психосоматичні аспекти ішемічної хвороби серця // Кардіологія. – 2002. – № 8. – С. 63-67.
3. Волков В.І., Страна В.І. Гендерні та вікові особливості ішемічної хвороби серця // Здоров'я України. – 2007. – № 12/1. – С. 33-35.

4. Затеїшкіов Д.А., Минушкин Л.О., Кудряшова О.Ю. та ін. Функціональний стан ендотелію у хворих на артеріальну гіпертонію та ішемічну хворобу серця // Кардіологія. – 2000. – № 6. – С. 14-17.
5. Малацківська О.В. Дінаміка профілю ризику серцево-судинна захворювання у жіночій популяції за 25-Річний Період // Кровообіг та гемостаз. – 2006. – № 3. – С. 49-52.
6. Jollis J.G., Roettig M.L., Aluko A.O. et al. Implementation of a statewide system for coronary reperfusion for ST-segment elevation myocardial infarction // JAMA. – 2007. – № 20. – P. 2371-2380.
7. Perk J., De Backer G., Gohlke H. et al. European guidelines on cardiovascular disease prevention in clinical practice (version 2012): the fifth joint task force of the European society of cardiology and other societies on cardiovascular disease prevention in clinical practice (constituted by representatives of nine societies and by invited experts). // Eur Heart J. – 2012. – 33 (13). – P. 1635-1701.
8. World Health Organization. Use of Anticoagulants in Diagnostic Laboratory Investigations (Stability of Blood, Plasma and serum samples); WHO/DIL/LAB/99.1. – 2002. – Rev. 2. – P. 1-64.

ВІРТУАЛЬНІ ВИСТАВКИ ОСВІТЯНСЬКИХ БІБЛІОТЕК УКРАЇНИ ЯК ІНФОРМАЦІЙНИЙ РЕСУРС: ТРАДИЦІЇ ТА ІННОВАЦІЇ

Павленко Тетяна Степанівна

наук. співробітник

Державна науково-педагогічна бібліотека України

ім. В. О. Сухомлинського, м. Київ, Україна

Анотація. Розглянуто віртуальну виставку як одну з сучасних форм роботи бібліотеки щодо надання широкого спектра можливостей для задоволення інформаційних потреб користувачів, визначено основні засоби створення віртуальних виставок з питань освіти, розкрито питання використання інформаційних ресурсів, їх значення як інструменту представлення та збереження бібліотеками культурних надбань і нових актуальних видань.

Ключові слова: віртуальні виставки, інформаційний простір, інформаційно-бібліотечні ресурси.

Бібліотеки є найбільш поширеними і доступними установами, які відіграють важливу роль у формуванні та інтеграції національних інформаційних ресурсів, забезпечують вільний доступ до них.

Сучасна бібліотека постійно розвивається, трансформується з традиційної книгозбірні в науково-інформаційний центр, який поєднує традиційні та електронні технології для науково-інформаційного забезпечення науковців і фахівців, широкого кола користувачів в усіх регіонах України та за рубежом.

Змінилась філософія бібліотечної роботи – від принципу володіння документом до принципу можливого доступу до нього у віддаленому режимі, яка потребує від бібліотек нових організаційних, теоретичних, методичних і технологічних засад формування бібліотечно-інформаційних ресурсів та створення відповідних методів доступу до них.

Пріоритетними напрямками діяльності освітянських бібліотек, зокрема Державної науково-педагогічної бібліотеки ім. В. О. Сухомлинського, є формування системи документних та електронних ресурсів бібліотеки як галузевого наукового бібліотечно-інформаційного центру, здійснення науково-інформаційного забезпечення розвитку освітянської галузі, досліджень НАПН України.

Провідне місце у структурі бібліотечно-інформаційної діяльності займає виставкова робота. Саме книжкова виставка є засобом розкриття інформаційних ресурсів бібліотеки. Книжкові виставки як напрям бібліотечно-інформаційної діяльності з'явилися лише в середині XIX століття і мали музейний характер.

Інформатизація бібліотечної справи, яка розгорнулася на початку XXI століття, істотно вплинула на таку вже традиційну діяльність бібліотек, як виставкова діяльність. З використанням комп'ютерних технологій бібліотечний сервіс набуває дедалі більшого розвитку та передбачає забезпечення дистанційного доступу до ресурсів бібліотеки широкого кола користувачів інтернету шляхом створення віртуальних виставок.

Особливої популярності віртуальні книжкові виставки набули у європейських країнах, особливо в Німеччині та США. Питання організації віртуальних виставок в Україні досліджували Л. Кудря, С. Моїсєєва, І. Торлін, Н. Збаровська, М. Алфьоров, Л. Бабій, А. Ржеуський, Л. Трачук та інші науковці. На думку Л. Бабій, саме віртуальна книжкова виставка є способом висвітлення інформаційних ресурсів бібліотеки [1, с. 272–276.]. А. Ржеуський і Л. Трачук вивчали питання функціональних можливостей безкоштовних вебсервісів у створенні бібліотечних мультимедійних продуктів, презентацій та відеоматеріалів, які потенційно можуть використовуватися в підготовці віртуальних виставок у бібліотеці [4, с. 17–26; 6, с. 23–26].

Віртуальна виставка – один із ефективних засобів інтенсивного інформаційного ресурсу в бібліотеці. За даними довідника «Науково-інформаційна та соціокультурна діяльність провідних освітянських бібліотек –2020»,

підготовленого у рамках виконання наукового дослідження «Інформаційні ресурси освітянських бібліотек у розвитку педагогіки, психології та освіти», провідні освітянські бібліотеки МОН України та НАПН України планують підготувати 230 віртуальних виставок. Користувачі ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського мають можливість ознайомитись на сайті бібліотеки в розділі «Виставки» з віртуальними виставками (https://dnrb.gov.ua/ua/?post_type=exhibitions). На сайті бібліотеки представлено 35 віртуальних виставок, переважно це персональні виставки, присвячені науковцям-ювілярам НАПН України, та тематичні. Кожна з виставок має свою структуру.

Використання у бібліотечній практиці віртуальних виставок сприяє розв'язанню низки проблем, які неможливо вирішити такими традиційними методами, як забезпечення збереженості документів, оперативність організації виставки та можливість постійного її поповнення новими документами, представлення документів у потрібній кількості назв, необмеженість терміну експонування документів, розкриття змісту видання за допомогою анотації, використання документів і ресурсів, які відсутні у фонді бібліотеки. Робота у віртуальному просторі уможливорює ширше використання додаткових видів інформації – бібліографічної, фактографічної, інформаційної, презентує певні книжки, дає змогу звернутися до інших інтернет - ресурсів за темою.

Сьогодні існують різні моделі віртуальних виставок, серед яких фотовиставки, бібліобанери, виставки з аудіосупроводом, виставки-«листівки» за окремим невеликим літературним твором, виставки-«ілюстрації» з багатим мультимедійним контентом, у тому числі з аудіо- і відеорядом, тематичні, персональні виставки, хроніки тощо. Вони можуть бути зорієнтовані на різні категорії користувачів, зокрема науковців, аспірантів, студентів, учнів. Використання мультимедійних технологій у підготовці віртуальних виставок дає можливість отримати новий сучасний інформаційний ресурс, який характеризується такими властивостями, як мультимедійність, інтерактивність, гіпертекстовість.

Найчастіше віртуальні виставки створюють за допомогою традиційних додатків Microsoft Office, наприклад MS Power Point. Існують також інтернет-сервіси, використання яких дає змогу створювати їх безпосередньо в мережі. Наприклад: AuthorSTREAM (www.authorstream.com), Calaméo (www.calameo.com), Canva (<https://www.canva.com>), Prezi.com (<http://prezi.com>), PhotoPeach (<https://photopeach.com/>). Основні етапи підготовки віртуальних виставок є аналогічними дотрадиційних експозицій: вибір теми виставки, розроблення моделі, добір документів, визначення структури, компоновання матеріалу, оформлення текстів. Структура віртуальної виставки, як і звичайної, складається з розділів, супроводжується вступними статтями, ілюстративним матеріалом, цитатами тощо. Документи можуть бути розташовані за абеткою назв, хронологією або іншими ознаками, що спрощує процес організації виставок. Віртуальна виставка починається з титульного слайда (назва бібліотеки, назва виставки, відомості щодо назви, форма віртуальної виставки, рік її віртуального експонування), потім слайд, що представляє всю сукупність експонованих видань, у наступних слайдах йдеться про окремі видання, авторів, прикінцеві слайди містять контактну інформацію.

Отже, новітні інформаційні технології стали незамінними в розвитку науки, усіх сфер життєдіяльності суспільства. Створення й подальше вдосконалення віртуальних сервісів, до яких можна віднести й віртуальні виставки, є найбільш перспективними напрямками розвитку бібліотеки. Віртуальні виставки сприяють ширшому розкриттю інформаційних ресурсів бібліотеки, забезпечують користувачів ілюстрованою біографічною та фактографічною інформацією. Мобільна й змістовна віртуальна виставка є актуальним провідником у великому потоці інформації, дає можливість бібліотекам розв'язувати актуальні завдання у забезпеченні інтелектуально-творчого розвитку освітян та науково-інформаційних досліджень НАПН України.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Бабій Л. М. Віртуальна книжкова виставка: нова форма інформаційних ресурсів бібліотеки / Л. М. Бабій // Наук. пр. Кам'янець-Поділ. нац. ун-ту ім. І. Огієнка; редкол.: С. А. Копилов, В. С. Прокопчук, П. С. Атаманчук [та ін.]. – Кам'янець-Подільський : Кам'янець-Поділ. нац. ун-т ім. І. Огієнка, 2015. – С. 272–276. – (Бібліотекознавство. Книгознавство ; вип. 4).
2. Моїсєєва С. Віртуальна книжкова виставка в бібліотеці / Світлана Моїсєєва // Шкіл. бібл.-інформ. центр. – 2013. – № 8. – С. 22–26.
3. Науково-інформаційна та соціокультурна діяльність провідних освітянських бібліотек – 2020 : довідник / НАПН України, ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського ; [уклад.: О. Л. Гончаренко, І. І. Хемчян ; наук. ред. Л. О. Пономаренко]. – Київ : [б. в.], 2020. – 153 с.
4. Ржеуський А. Безкоштовні веб-сервіси для створення бібліотечних мультимедійних продуктів: порівняльний аналіз / Антоній Ржеуський, Наталія Кунанець, Остап Малиновський // Бібл. вісн. – 2017. – № 1. – С. 17–26. – Бібліогр.: 8 назв. – Текст статті представлено також в інтернеті: file:///C:/Users/tetan/Downloads/bv_2017_1_5.pdf.
5. Стратегія розвитку Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського на 2017–2026 роки / Держ. наук.-пед. б-ка України ім. В. О. Сухомлинського ; [авт. Березівська Л. Д., Зозуля С. М., Страйгородська Л. І.] ; за заг. ред. Л. Д. Березівської. – Київ, 2017. – 29 с.
6. Трачук Л. Веб-технології в технологічному процесі обслуговування користувачів бібліотек // Вісн. Кн. палати. – 2016. – № 2. – С. 23–26.
7. Туровська, Л. Електронна виставка як комунікаційна модель діяльності наукової бібліотеки / Л. Туровська, І. Смоляр // Вісн. Кн. палати. – 2015. – № 3. – С. 29–31. – *Режим доступу*: (https://dnpb.gov.ua/ua/?post_type=exhibitions) (дата звернення: 18.05.2020). – Назва з екрана.
8. Шестопалова О. В. Віртуальна виставка як сучасна форма бібліотечного обслуговування (з досвіду роботи бібліотеки Криворізького державного педагогічного університету) / О. В. Шестопалова // Бібліотека університету на новому етапі розвитку соціальних комунікацій : матеріали III міжнар. наук.-практ. конф., 1–2 груд. 2016 р. – Дніпро, 2016. – С. 315–320.

УДК 330

ЕФЕКТИВНІСТЬ МАРКЕТИНГОВИХ МОЖЛИВОСТЕЙ В КОНТЕКСТІ НАЦІОНАЛЬНИХ КУЛЬТУР

Петропавловська Світлана Євгенівна

к.е.н., доцент

доцент кафедри маркетингу

Акентьєва Лідія Олександрівна

Студентка

Національний авіаційний університет

м. Київ, Україна

Анотація: робота присвячена розгляду питання щодо «крос-культурної компетенції» і необхідність її використання з урахуванням процесів глобалізації. Розглянуті основні складові культури та взаємозалежність об'єктів культури з поведінкою її представників; необхідність маркетингу та брендингу територій; проведена класифікація та характеристика параметрів культурних відмінностей.

Ключові слова: маркетингова діяльність, крос-культурна компетенція, стратегія, поведінка споживачів, складові культури.

З прогресом сучасної економіки відбувається все більший розвиток процесів глобалізації та інтеграції у світовому господарстві, під егідою якого національні економіки взаємодіють в обумовлених тісних відносинах. Змінюються моделі та масштаби виробництва й споживання в країнах. Попит стає глобальним і поступово глобалізується споживча культура, яка є одним з основних двигунів міжнародної діяльності суб'єктів господарства.

Розширюються глобальні потоки та разом з ними зростають потоки товарно-матеріальних та інтелектуальних цінностей, які не зупиняють не тільки географічні, а й культурні кордони. Але перетин останніх несе основні ризики

для господарчого суб'єкту, який має функціонувати в умовах невизначеності, які пов'язані з особливостями менталітету, традиційних, моральних норм та інших культурних складових. Через це у світовому господарстві стають пріоритетними потреби, які зачіпають національні особливості країн та ринків. Тому, щоб досягти успіху в таких умовах глобальної економіки, особливою складовою ключових компетенцій підприємства повинна бути крос-культурна складова. Вона визначить ефективність маркетингових інструментів в контексті національних культур.

Термін крос-культура (від англ. cross culture – перетин культур) запозичений з соціології та психології. Крос-культурна компетенція як наукова проблема була вивчена різними вченими і трактувалась по-різному. А.П. Садохін описує міжкультурну компетенцію як комплекс знань та вмінь, які дозволяють індивідууму в процесі міжкультурної комунікації адекватно оцінювати комунікативну ситуацію, ефективно використовувати вербальні та невербальні засоби, втілювати на практиці комунікативні наміри та перевіряти результати комунікацій за допомогою зворотнього зв'язку [1].

За думкою Р. Хенві, крос-культурна грамотність – знання особливостей культури та народу – її носія на рівні усвідомлення різниці між своєю та культурою інших [2].

В роботі В.Т. Рощупкіна крос-культурна ефективність описується як вміння приймати зміст та форму культури іншого народу, брати участь у спільній культурній діяльності та тим самим розвиватись [3].

В результаті вивчення поглядів та визначень мною запропоноване трактування визначення крос-культурної компетенції: міжнаціональне явище в економічній та громадянській сферах, яке визначається знанням особливостей різних національних культур, розумінням як елементи культури пов'язані з поведінкою споживачів та як вони впливають на купівлю товарів та послуг, а також включає в себе вміння завдяки цим знанням розроблювати та використовувати маркетингові стратегії та програми, які забезпечують віддачу в контексті певної культури.

Знаючи цінності, погляди, стиль життя та моральні принципи представників певної культури держава, ринок, або окремий бізнес-сектор можуть задовольнити існуючий попит та максимально реалізувати свої маркетингові можливості в контексті окремої культури.

На поведінку споживачів значно впливають культурні фактори, оскільки саме культура є тією середою, яка визначає вибір варіантів дій та вчинків людей.

Існують різні визначення поняття культура. Але на мою думку, Е. Тейлор найбільш точно зауважив, що «культура складається зі знань, вірувань, моральності, законів, звичаїв та інших здібностей та звичок, які були засвоєні людиною, як складовою суспільства [4]. Таким чином, культура є призмою, через яку людина дивиться та взаємодіє в соціально-економічному суспільстві. У таблиці 1 наведені основні об'єкти культури, їх коротка характеристика, та вплив кожного об'єкта на поведінку представників культури у вигляді споживачів.

Складові, які були наведені, мають значний вплив на поведінку споживачів та є основою мотивації здійснення вчинків та приймання рішень. Також зазначу, що «мотиваційний зміст індивідуальної свідомості в рамках однієї культури, як правило, дуже відрізняється від схожої свідомості індивідумів, які є представниками іншої культури [7].

Таблиця 1

**Взаємозалежність об'єктів культури з поведінкою її представників
(складена автором згідно [5; 6])**

Основні елементи культури	Характеристика	Вплив на поведінку
Цінності	Уявлення відносно цілей та основних інструментів їх досягнення, які притаманні більшій частині суспільства	Відображають світ у позитивному або негативному сприйнятті. З цього виходить відношення до роботи, людей, вчинків. Культурні цінності визначають пріоритети, згідно яких діють люди.
Моральні норми	Стандарти та правила поведінки, які встановлюють кордони прийнятного в суспільстві та регулює взаємовідносини між людьми.	Допомагають узгоджувати свою поведінку з відношенням до навколишнього світу, визначають ставлення суспільства до вчинків та рішень.
Звичаї	Звичні та повсякденні дії, які склалися історично, характерні для суспільства або окремої групи людей.	Звичаї є прикладом звичної, загальноприйнятої поведінки данного суспільства, але їм не приділяють особливого морального значення, хоча і дотримуються у повсякденному житті.
Мова	Засоби спілкування у вигляді знаків, які розуміють усі люди та належать до однієї культури.	Є інструментом отримання та передачі інформації щодо навколишнього світу, має сильний асоціативний вплив.
Мода	Явище розповсюдження нового стилю в поведінці та споживанні, яке сприймається суспільством як стиль життя.	Спонукає тих, хто слідує моді, досягати певних цінностей, які визнані більшістю суспільства.

Визначемо різницю національних культур та їх впливу на поведінку споживачів за допомогою культурно-ціннісної моделі, запропонованої Г. Хофстеде, голландським вченим, який проводив дослідження в десятках різних країнах. Модель представлена в таблиці 2.

Таблиця 2

Класифікація параметрів культурних відмінностей [8; 9; 10].

Соціальна орієнтація	
Індивідуалізм	Колективізм
Культурний світогляд, в центрі якого є людина, а головні цінності – незалежність дій та думок, власна гідність.	Культурний світогляд, згідно якого центральну роль відіграє група. Цінності групи розташовуються вище цінностей окремої людини.
Вплив влади	
Великий	Маленький
Велику роль відіграє розташування елементів в ієрархічній структурі. Притаманний авторитарний стиль правління та чиношування.	Вторгнення влади розглядається як порушення прав індивіда.
Відношення до невизначеності	
Високий рівень уникнення невизначеності	Низький рівень уникнення невизначеності
Сприйняття змін як негативне явище, непримирення зі всім новим та неприйняття неоднозначних ситуацій.	Прийняття змін як можливість досягти успіху, використання нових можливостей, визначеність набридає, притаманні ризиковані рішення.
Гендерна ознака	
Фемінні культури	Маскульні культури
Головними є взаєморозуміння та взаємозгода, піклування про інших, скромність, схильність об'єднуватись у групи.	Головними є чоловічі цінності, дух змагання, потреба у визнанні, перевага над іншими, самореалізація.

Першим параметром різниці культур, який запропонував Г. Хофстеде, є соціальна орієнтація. Це уявлення людини відносно цінності індивіда у суспільстві. Даний параметр визначає притаманність культурі рис індивідуалізму. В суспільстві індивідуалістів люди сприймають все через призму своїх інтересів, а також оцінюють рішення в категоріях задоволення своїх потреб[11].

Суспільству з високим рівнем колективізму притаманна чітка соціальна структура, яка складається з великих сімей, кланів та трудових колективів компаній. Поведінка людини в культурній середі такого суспільства характеризується відчуттям сорому; коли група потерпає від невдач, то всі її

учасники сприймають ці невдачі як власні. Також присутнє прагнення створити гармонійну, неконфліктну та урівноважену середу в групі[12].

Культурні відмінності споживачів за соціальною орієнтацією можна визначити за допомогою ставлення людей до терміну «лояльність». В індивідуалістичних культурах спостерігається схильність до нелояльної поведінки. Споживач проявляє свою індивідуальність, коли обирає товари або послуги, тому він зацікавлений у нових торгових марках та продуктах. Згідно цього багато американських компаній визначають маркетингові стратегії, які спонукають покупців бути лояльними. Навпаки ж в колективних культурах вважається, що споживач лояльний, на нього впливає думка оточуючих. Саме тому в таких культурах люди витрачають більше коштів на предмети гардеробу[13].

Другим параметром різновиду національних культур є ієрархія. В культурах з великою дистанцією влади, люди схильні добре відносяться до посадових осіб та приймати їх повноваження за умови, якщо вони займатимуть більш високе положення в ієрархічній системі управління.

Існують культури, які толерантно відносяться до уряду і люди менше звертають увагу на розташування посадових осіб в ієрархічній системі управління. Якщо розглядати господарюючий суб'єкт з точки зору ієрархічної системи, то співробітники, які розташовані нижче, беруть участь у процесі приймання рішень та виражають свої думки.

Третім параметром різниці національних культур є істина. Ставлення до невизначеності – відчуття, яке виникає в двозначних ситуаціях. В культурах, які сприймають невизначеність, двозначність ситуації може спонукати формуванню у індивіда нових можливостей та використання їх собі на користь. Необов'язково докладати зусиль для адаптації компаніям, які проводять маркетингові програми в таких культурах, тому що люди схильні до сприйняття нового, тому можливо сконцентрувати зусилля на підкресленні унікальності продукції та на нових враженнях, які споживач отримає від її придбання.

Представники культури з високим рівнем несприйняття невизначеності намагаються уникнути двозначних пропозицій, вони мають характер небажаних явищ. При розробці маркетингових програм слід звернути увагу на звичаї, традиції та норми, тому що люди схильні негативно ставитись до всього нового.

Згідно запропонованої Г. Хефстеде таблиці 2, четвертим параметром є рід. Культури поділяються за гендерною ознакою на маскульні та фемінні. В перших люди мають активну і цільову поведінку та схильні цінувати матеріальні блага та наполегливість у досягненні цілей.

Фемінні культури характеризуються пасивною цільовою поведінкою, люди схильні цінувати взаємовідносини у суспільстві, якість життя та піклування про рідних. Необхідно приділити багато уваги соціальним складовим при розробці маркетингових програм.

В результаті проведених дослідів зазначу, що знання про особливості різниці культур та параметрів їх відмінностей покращують розуміння споживачів, їх поведінки, мотивів прийняття тих чи інших рішень. Таким чином можна визначити найбільш ефективні методи впливу на споживачів, уникнути помилок, які можуть виникнути при взаємодії з новою культурою. На мою думку в сучасних умовах, коли культури стикаються не тільки на міжнародних ринках, а і в рамках одного господарюючого суб'єкта, наявність крос-культурної компетенції є однією з основних складових успіху компанії. Завдяки їй підприємство може уникнути багато ризиків функціонування в умовах невизначеності та, вдало визначивши маркетингову стратегію, мінімізувати зусилля на збут, що призведе до зниження витрат і внаслідок покращить переваги над конкурентами.

Маркетинг певної території спрямований безпосередньо на жителів цієї місцевості та звертається до головної складової якості життя – культури. В основі брэнда будь-якої території є цінності, пов'язані з менталітетом, стереотипами та поведінкою людей. Саме розвинене інтелектуальне та художнє середовище, можливість самореалізації приваблюють туристів та забезпечують

толерантність населенню. Тому багато країн починають застосовувати інструменти маркетингу – просувають свої інтереси за допомогою брендингу, демонструють світу свою ідентичність, сутність в яскравих, привабливих символах та виняткових культурних подіях. Грунтом такого підходу є історико-географічні дослідження, за допомогою яких відбувається формування привабливого для жителів та туристів контенту.

Об'єктивні потреби в розвитку територій (країн, регіонів, міст) зумовили актуалізацію проблем маркетингу, іміджу та бренду територій. Сьогодні репутація та імідж території є дуже важливими нематеріальними активами національної економіки. Необхідність маркетингу та брендингу територій підвищується в зв'язку з ростом потреби інформації для забезпечення конкурентних переваг ринкових, господарських та політичних суб'єктів в умовах соціально-економічного розвитку, який спрямований підвищити інвестиційну активність та формування сприятливого іміджу територій.

Сучасна модель маркетингу територій складається з нових складових, які забезпечують можливість детально проаналізувати складові регіонального розвитку спираючись на маркетингову стратегію.

Група теоретиків на чолі з Е.А. Качагіним вважають, що в науковій сфері панує думка, що принципи маркетингу діють однаково для різних об'єктів, тобто маркетинг організації є прототипом маркетингу для всіх об'єктів, до яких застосовується маркетинговий підхід, включаючи і території.

Ця концепція маркетингу трансформується в залежності від рівня території (від глобального до рівня робочого місця). Економічний склад визначення «територія» може бути групами характеристик, які з'являються на різних рівнях: особливості розвитку, ресурсна база, спеціалізація. Кожній групі характеристик притаманний особливий тип хронотопів території (людський, інституціональний, інформаційний, природно-ресурсний, організаційний та техніко-технологічний. Традиційний комплекс маркетингу трансформований в «10Р» та враховує специфіку території. Для формування тривалої та надійної конкурентоспроможності території необхідно розробити стратегію її розвитку,

яка забезпечує комплексний аналіз території, враховуючи її специфіку, недоліки та переваги, можливості та «точки росту». Таким комплексний підхід може бути в рамках концепції територіального маркетингу, який є актуальним напрямком сьогодні, дозволяє провести детальний аналіз регіону та створити ефективну програму його подальшого розвитку. Ця концепція орієнтована на основних споживачів територіального продукту (населення, бізнес, держава), вона прагне якнайбільше врахувати їх інтереси та підвищити рівень життя. Це питання є особливо актуальним для тих територій, в яких наявний обмежений спектр галузей та ресурсний потенціал, є значні демографічні та соціальні проблеми.

Території є суб'єктами конкуренції і кожна по-різному використовує свій територіальний потенціал. Економічні процеси розвитку територій допомагають формувати вдалий імідж територій, їх унікальність та привабливість завдяки неповторності певної території та її знакового тяжіння, тобто формувати особливий бренд території.

Таким чином, застосування маркетингу територій як нового інструменту управління веде до успішного соціально-економічного розвитку за допомогою раціонального використання потенціалу території та залучення фінансових, трудових та матеріальних ресурсів. При цьому маркетинг враховує інтереси громадян, привертає їх до процесу територіального управління та дозволяє оцінювати якість діяльності виконавчих органів.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Садохин А.П. Міжкультурна комунікація: уч. посібник. М., 2009.
2. Хенвей Р. Досяжна глобальна перспектива / пер. з англ. Я.М. Колкера і ін. Рязань, 2004.
3. Рощупкин В.Г. Формування крос-культурної грамотності студентів в процесі навчання в педагогічному університеті: дис. канд. пед. наук. Самара 2009.

4. Тайлор Е.Б. Первісна культура URL:
<http://religion.historic.ru/books/item/f00/s00/z00000015/index.shtml>
5. Симонова Л.М. Міжнародний бізнес: крос-культурний вимір (Тюменський державний університет). [Електроний ресурс]. URL:
<http://law.admttyumen.ru>
6. Сагінова О.В. Крос-культурний маркетинг: уч. посібник. М., 2011
7. Maslow A.H. Motivation and Personality. New-York: Harper & Bros., 1954.
8. Сагінова О.В. Указ. тв.
9. Гришина Е.А. Різниця в культурних цінностях як стрес-фактор крос-культурної адаптації. [Електроний ресурс]. URL:
<https://linguanet.ru/science/informatsionno-bibliotechnyy-tsentr/elektronnaya-biblioteka/vestnik-mglu/>
10. Трейдинг – международный бизнес. Пять факторов Г. Хофстеде. [Електроний ресурс]. URL: www.yang-lang.com
11. Там же.
12. Там же.
13. Сагінова О.В. Указ. тв.

СОВРЕМЕННЫЙ ЧЕЛОВЕК КАК “Я ПОТРЕБЛЯЮЩИЙ” И ПРЕДЕЛЬНЫЕ ЭКЗИСТЕНЦИАЛЬНЫЕ БЕСПОКОЙСТВА

Прокофьева Олеся Алексеевна

к.психол.н., доцент

Смирнов Богдан Игоревич

студент

Мелитопольский государственный педагогический университет

имени Богдана Хмельницкого

г. Мелитополь, Украина

Аннотация: в статье рассматриваются современный человек и потребление контента как замещение предельных экзистенциальных беспокойств, приоритетные экзистенциальные беспокойства для современного человека, влияние контента на человека, потребление контента как невротически-компульсивный защитный механизм, причины потребления контента молодежью.

Ключевые слова: беспокойство, экзистенциализм, ответственность, свобода, изоляция, тревога, контент.

Человек, существуя, сталкивается со свободой, изоляцией, бессмысленностью и смертью. И это те самые предельные экзистенциальные беспокойства, которые следуют за человеком все его существование.

Свобода, изоляция, бессмысленность выдаются человеку с его рождением. Естественный процесс рождения человека, нового сознания в этом мире сталкивается с таким извечным вопросом: “кто имеет право давать новое сознание, обрекать его на эти данности, за которыми последует смерть”.

Свобода, следом идет ответственность, а за ней и смысл жизни для человека.

Ответственность означает авторство. Осознавать ответственность – значит осознавать творение самим собой своего “я”, своей судьбы, своих жизненных неприятностей, своих чувств и также своих страданий если они имеют место [1, с. 152].

Вселенной безразлично существование человека и его процесс жизни, человек сталкивается с бессмысленностью этого мира, с пониманием того, что он рожден без смысла, но для существования.

Подведем итоги сказанному, человек абсолютно предоставлен себе и жизнь его не имеет смысла во вселенском масштабе.

Это вызывает у человека высокий уровень тревоги. Человек, не может принять этого и избегает этих данностей при помощи защитных механизмов психики. Важно сказать, что мы говорим о защитных механизмах с точки зрения экзистенциальной психологии. В отличие от психоаналитического подхода они действуют следующим образом. Сознание конечной данности – тревога – защитный механизм [1, с. 7].

В экзистенциализме тревога происходит от страха смерти, пустоты, изоляции и бессмысленности, а защитные механизмы могут быть двух типов. 1) конвенциональные механизмы защиты из тех, что подробно описаны З. Фрейдом, А. Фрейд и Г. Салливаном, ограждающие индивида от всякой тревоги, независимо от ее источника, 2) специфические защиты, которые будут описаны ниже, служащие специфической функции преодоления одного из первичных экзистенциальных страхов [1, с. 8].

Современный человек подвержен влиянию этих механизмов более явно, чем древний. У древнего человека сущность формировала сознание, то есть окружающая среда влияла таким образом, что главной целью существования становилась возможность жить.

У современного же человека сознание формирует сущность, иными словами, мы формируем смысл бытия.

В XXI веке человек предпочитает избегать мыслей об ответственности и сделать это легче, чем принять ее, но, в любом случае, оба выбора остаются все еще неприятными и нежелательными сознанию человека.

Избегание принятия ответственности, пожалуй, самый распространенный невроз среди современного человека. Проще всего избегать помогает информационный контент в современном мире.

Одна из наиболее распространенных динамических защит от сознания ответственности – создание психического мира в котором нет переживания свободы, а есть существование под властью некой непреодолимой, чуждой для Эго “не Я” силы. Экзистенциалисты называют эту защиту “компульсивностью” [1, с. 156].

Контент принимает сакральное значение для человека, не употребить его здесь и сейчас равносильно смерти, контент стал той самой “не Я” чуждой для Эго силой.

Современный человек стал потребителем с нуждой в поглощении информации, постоянно и без остановок. Бессмысленные листания лент социальных сетей перед сном, во время пробуждения, постоянный просмотр фильмов, сериалов, игр, чтение новостей и еще много другого.

Это поведение свойственно для того, кто старается избегать контакта с собой чтобы не столкнуться с нежелательными мыслями. Такая психопатология – следствие той самой экзистенциальной тревоги.

Следственно, к такому невротическому поведению приводит удовлетворения базовых потребностей и достатка, что наталкивает на мысли о своем существовании. Дабы избежать этого современный человек выбирает путь малого сопротивления, потребление контента как защитный механизм в целом.

Причем сам контент не является ценностным в духовном или интеллектуальном плане для человека, а используется для заполнения фона. Важно отметить, что сам контент может быть ценностным в своей сути, но используется он с иной ранее озвученной целью. Как много из просмотренного вы можете вспомнить спустя день?

Потребление контента уже в невротической трактовке – это компульсии, которые не связанные с обсессиями, не выполнение этих компульсий, а точнее информационный вакуум, вызывает экзистенциальную тревогу у современного молодого человека, что может в итоге привести к чувству ужаса и беспомощности, а дальше как следствие, ведет к психологической травме.

Стоит добавить, что такое потребление контента привело к дофаминовой ловушке – постоянному желанию получать эмоциональные стимулы.

Яркое проявление такого поведения у молодых людей в виде уробороса из: базового желания быть принятым – чтобы быть принятым нужно взаимодействовать – для взаимодействия нужно быть информационно осознанным – чтобы стать таковым нужно потреблять постоянно информацию.

Скорость появления контента в современном быстрее чем его потребление, молодые люди не могут отказаться его потреблять так как будут выброшены за социальный борт, а за этим последует данность в виде одиночества, изоляции.

Изоляция – актуальная проблема, но я предполагаю, что за одиночеством в XXI веке стоит самодостаточность, а точнее ее отсутствие. В связи с бурным развитием технологий человек разучился быть сам с собой, насыщать себя без контакта с людьми ведь доступ к людям, контенту, это все у вас под рукой.

Но стоит заметить, что подростки и юноши довольно часто чувствуют себя изолированными от общества и недопонимание с его стороны. С моей же точки зрения, это ощущение изоляции вызывает именно отсутствие самодостаточности, человек не находится наедине, ведь весь фон заполнен контентом, а без контакта с самим собой невозможно получить здравый контакт с социумом. Без целого внутри невозможно получить целое из вне.

Для современной молодежи нет возможности, а самое главное причин, для того чтобы остановить этот процесс и задуматься про бытие, бессмысленность происходящего, свою насыщенность информацией и отсутствие контакта с истинным “Я - существующий”, а не “Я – потребляющий”.

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ

1. Ялом И.Я. Экзистенциальная психотерапия / И.Я. Ялом, пер. с англ. Т.С. Драбкиной. – М.: Класс, 1999. – 576 с.
2. Мэй Р. Открытие бытия: очерки экзистенциальной психологии [Электронный ресурс] / Мэй Р. // Институт общегуманитарных исследований. – 2004. – Режим доступа: <http://psylib.org.ua/books/meyro03/>.
3. Мэй Р. Экзистенциальная психология [Электронный ресурс] / Р. Мэй // Апрель Пресс & ЭКСМО-Пресс. – 2001. – Режим доступа: <http://psylib.org.ua/books/meyro04/index.htm>.
4. Сиваш С.В. Индивидуальное психологическое консультирование: основы теории и практики / С.В. Сиваш. – Киев, 2019. – 148 с.
5. Мэй Р. Теория и практика экзистенциальной психологии: практическое пособие / Р. Мэй. – Москва, 2016. – 337 с.

УДК 536.2

**СВОЙСТВО ОТНОСИТЕЛЬНОЙ ЛОКАЛИЗАЦИИ СПЕЦИФИКИ
ПРОЯВЛЕНИЯ УСЛОВИЙ ОДНОЗНАЧНОСТИ В ПРОЦЕССАХ
ПЕРЕНОСА**

Прокопов Виктор Григорьевич

д.т.н., профессор, вед.науч. сотр.

Фиалко Наталия Михайловна

д.т.н., профессор, чл.-корр. НАН Украины, зав. отделом

Шеренковский Юлий Владиславович

Меранова Наталия Олеговна

к.т.н., ст.науч.сотр., вед. науч. сотр.

Институт технической теплофизики НАН Украины

г. Киев, Украина

Свойство относительной локализации процессов переноса лежит в основе целого ряда на первый взгляд совершенно различных явлений, теорий, методов, принципов, широко используемых при исследованиях процессов переноса различной природы [1-3]. В качестве примеров отметим некоторые из них: теория пограничного слоя Л. Прандтля, теория регулярного режима Г.М. Кондратьева, метод Т. Гудмена, принцип местного влияния источников теплоты Н.Н. Рыкалина, принцип стабильности теплового потока А.И. Вейника, принцип Сен-Венана, явления гидродинамической и тепловой стабилизации течения и теплообмена в каналах, подход Г.Н. Дульнева и т.д.

Данная работа посвящена установлению общих закономерностей взаимосвязи между особенностями проявления локализованных условий однозначности и обусловленными ими характеристиками процессов переноса.

Сущность свойства относительной локализации особенностей процесса переноса заключается в следующем. Область, в которой протекает данный процесс, в целом ряде случаев естественным образом как бы разделяется на

отдельные подобласти (две и более в зависимости от конкретных условий), в каждой из которых характер протекания процесса оказывается существенно различным. В частности возможны ситуации, когда процесс переноса реализуется лишь в ограниченной области, т.е. имеет место подобласть, в которой процесс практически отсутствует – так называемая невозмущенная зона. В определенных условиях локализуется (т.е. имеет местный характер) существенное проявление лишь отдельных особенностей рассматриваемого процесса. Таким образом, здесь речь идет об ограниченности (локализации) зоны проявления либо процесса как такового, либо тех или иных его особенностей. Подчеркнем, что описанная картина прекращения процесса и уменьшения проявления отдельных его особенностей, как правило, носит асимптотический характер, ввиду этого в общем случае можно говорить не об абсолютном, а лишь об относительном затухании процесса или исчезновении отдельных его особенностей, т.е. об относительной локализации.

Соответственно этому введем понятие зоны специфики процесса. Под зоной специфики процесса понимается пространственная и (или) временная подобласть, в пределах которой наблюдается проявление определенных особенностей процесса. За пределами указанной зоны проявление этих особенностей пренебрежимо мало.

Определение понятий относительной локализации особенностей процесса переноса и зон специфики процесса может быть также освещено с несколько других позиций и соответственно дано в другой терминологии. Так, свойство относительной локализации особенностей процесса может быть охарактеризовано как явление относительной локализации специфики проявления условий однозначности и, соответственно, зоны специфики процесса – как зоны специфики проявлений условий однозначности. Возможность введения таких тождественных друг другу понятий базируется на следующих предположениях. Выше отмечалось, что различные индивидуальные особенности конкретного процесса, выделяющие его из класса процессов данной природы, обуславливаются спецификой условий

однозначности. Иначе говоря, особенности условий однозначности и соответствующие им особенности процессов переноса взаимосвязаны – последние определяются первыми. То есть, именно наличие конкретной специфики в условиях однозначности порождает отвечающий ей характер процесса переноса. И очевидно, что если локализуется (оказывается ограниченной в пределах некоторой пространственно-временной области) специфика проявления определенных условий однозначности, то это по существу означает, что локализуется та или иная особенность процесса либо в целом процесс как таковой. Ввиду этого утверждения о наличии локализации специфики проявления условий однозначности и локализации особенностей процесса переноса тождественны. Очевидно, указанное соответствие касается также понятий зоны специфики процесса и зоны специфики проявления условий однозначности. Причем, если во втором названии (зоны специфики проявления условий однозначности) указывается на причины, обусловившие данные особенности процесса, т.е. на специфику воздействия условий однозначности, то в первом названии (зоны специфики процесса) отражается окончательный результат этого воздействия – определенные особенности процесса.

Очевидно, отнюдь не во всех случаях зоны специфики процесса выражены настолько четко, чтобы они могли быть выделены в конкретном многомерном процессе вполне однозначно. Характерными являются также ситуации, когда оказывается возможным определение зон специфики процесса существенно различным образом в зависимости от того, какой критерий или признак положен в основу выделения таких зон. В настоящей работе в качестве признаков, в соответствии с которыми осуществляется выделение зон специфики процесса (или зон специфики проявления условий однозначности) принимаются определенные характеристики влияния особенностей условий однозначности в пределах данной зоны. Подчеркнем, что речь здесь идет лишь о локализованных условиях однозначности (УО). Предлагаемая в настоящей

работе классификация зон специфики процесса (или зон специфики проявления условий однозначности) представлена на рис.1.

Как уже отмечалось, влияние конкретного условия однозначности в целом или некоторой его особенности в определенных ситуациях может проявляться лишь в ограниченной части области, практически не распространяясь за ее пределы. Именно данное свойство и используется в качестве критерия при выделении зон специфики проявления условия однозначности. В соответствии с этим альтернативно вводится две группы зон: в первую из них входят зоны локализации влияния особенностей условия однозначности, во вторую - зоны отсутствия влияния особенностей условия однозначности или зоны автономности (рис. 1). Зоной локализации влияния особенностей условия однозначности (или кратко зоной локализации) называется пространственная и (или) временная подобласть Ω^L , пределами которой ограничивается влияние на процесс конкретной специфики данного условия однозначности или же всего его как такового. За пределами этой зоны воздействие отмеченных факторов оказывается несущественным. Под зоной отсутствия влияния особенностей условия однозначности - зоной автономности - понимается пространственная и (или) временная подобласть Ω^A , в пределах которой проявление тех или иных особенностей данного условия однозначности либо всего его как такового отсутствует или пренебрежимо мало.

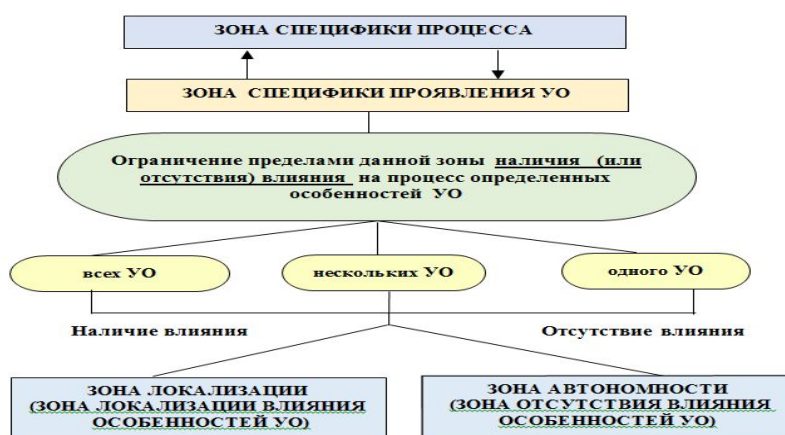

Рис.1.Классификация зон специфики процесса (зон специфики проявления условий однозначности)

Приведенные определения зоны локализации Ω^I и зоны автономности Ω^A касаются лишь одного условия однозначности. Аналогичным образом данные понятия могут быть распространены на несколько условий однозначности и на совокупность всех без исключения локализованных условий однозначности рассматриваемого многомерного процесса.

Таким образом, в работе показано, что определенная специфика проявления условий однозначности приводит к относительной локализации особенностей многомерных процессов. На базе данного обстоятельства вводятся две группы зон, характеризующих пространственно-временные особенности процессов - зоны локализации и зоны автономности, которые могут быть положены в основу анализа общих закономерностей протекания процессов переноса.

ЛИТЕРАТУРА

1. Прокопов В.Г., Фиалко Н.М., Шеренковский Ю.В. Основные принципы теории локализации // Доповіді Національної академії наук України, №6, 2002.- С.98-104.
2. Прокопов В.Г., Фиалко Н.М., Шеренковский Ю.В. Основной принцип теории локализации // Технологические системы 2002, вып.2.- с.137-140.
3. Прокопов В.Г., Фиалко Н.М., Шеренковский Ю.В. Основы теории локализации. Киев, ИТТФ НАНУ, 2003.- 214 с.

УДК 377.8

**ТЕОРІЯ І МЕТОДИКА ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ
ФАХІВЦІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ У ЗАКЛАДАХ ФАХОВОЇ
ПЕРЕДВИЩОЇ ОСВІТИ**

Просенюк Анжела Іванівна

к.п.н.

Горанська Валентина Павлівна

магістрант

ДЗ «Південноукраїнський національний
педагогічний університет імені К.Д.Ушинського»

м. Одеса, Україна

Анотація: У статті розглянуто теоретичний аспект сучасної професійної підготовки майбутніх вихователів. Визначено та обґрунтовано особливості сучасної професійної підготовки майбутніх фахівців дошкільної освіти у закладах фахової передвищої освіти. Розглянуто сучасні підходи до дошкільної освіти в сучасній педагогічній науці та практиці.

Ключові слова: професійна підготовка, майбутні фахівці, фахова передвища освіта, студенти (здобувачі освіти), заклади дошкільної освіти, заклади вищої освіти.

Однією з важливих умов ефективної діяльності закладу дошкільної освіти є його забезпеченість кваліфікованими фахівцями, які володіють знаннями з дошкільної педагогіки і психології, а також різними методиками освітньої діяльності, які здатні використовувати у своїй роботі інноваційні технології, методи, прийоми та форми.

На сучасному етапі, у світлі реформ значна увага приділяється проблемі професійної підготовки фахівців дошкільної освіти. Адже головною постаттю, від якої залежить виховання, навчання і розвиток дітей дошкільного віку, є

вихователь. Саме від якісної підготовки вихователя значною мірою залежить розвиток особистості дошкільників, підготовленість до якісної життєдіяльності у подальшому житті. Вихователь дошкільного закладу повинен оволодіти певною сукупністю знань, умінь, виховувати в собі позитивні особистісні якості кваліфікованого фахівця.

Сьогодні заклади дошкільної освіти потребують кваліфікованих фахівців, вихователів з конкурентно придатним європейським та світовим рівнем кваліфікації. Саме тому освітній процес підготовки фахівців дошкільної освіти у закладах передвищої освіти здійснюється з урахуванням можливостей сучасних інформаційних технологій навчання, орієнтується на формування освіченої, компетентної, гармонійно розвиненої особистості, здатної до постійного оновлення наукових знань, професійної мобільності, швидкої адаптації до змін у соціально-культурній сфері, систем управління та організації праці в умовах ринкової економіки.

Мета статті: розкрити особливості формування фахових професійних навичок у майбутніх фахівців дошкільної освіти та дати теоретичне обґрунтування специфіки забезпечення їх в умовах закладів фахової передвищої освіти.

Зміст підготовки фахівців забезпечується науково обґрунтованою системою дидактично та методично оформленого навчального матеріалу і визначається освітньо-професійними програмами, в яких визначено нормативний та варіативний зміст навчання, встановлено вимоги до обсягу та рівня освітньо-професійної підготовки фахівців спеціальності «Дошкільна освіта».

Сьогодні підготовка майбутніх фахівців дошкільної освіти розглядається науковцями як багатофакторна структура, головне завдання якої полягає у набутті кожним студентом особистісного смислу діяльності, формуванні фахової майстерності, постійно зростаючому інтересі до роботи з дітьми та їхніми батьками, а також у розвитку успішності в діяльності (А. Богуш, Н. Гавриш, Н. Савченко та ін.).

У численних наукових працях (Н. Бібік, М. Євтух, І. Зязюн, Е. Карпова, Н. Кічук, В. Кремень, В. Кузь, Н. Кузьміна, А. Ліненко, Л. Міщик, Г. Нагорна,

Л. Хомич та інші), присвяченим питанням підготовки фахівців дошкільної освіти, зазначено про необхідність поетапності цього процесу. Науковому осмисленню проблеми управління освітнім процесом студентів сприяють також наукові розвідки вітчизняних та зарубіжних учених, які присвячені важливим питанням становлення та розвитку готовності студентів до певного виду педагогічної діяльності (А. Богуш, В. Бондар, Н. Волкова, Т. Жаровцева, С. Литвиненко, Г. Троцько, О. Шпак та інші); формуванню готовності, спрямованої на особистісне і професійне удосконалення майбутніх педагогів: морально-психологічної готовності (І. Бех, Л. Кондрашова, Л. Хоружа), готовності до професійного саморозвитку (Н. Гузій, О. Пехота), готовності до інноваційної професійної діяльності (Л. Артемова, І. Богданова, І. Дичківська, Н. Гавриш, Т. Поніманська), готовності до саморегуляції педагогічної діяльності (В. Чайка) та ін.

Також дослідницька робота з виявлення переліку педагогічних умінь молодими фахівцями активно проводилась зарубіжними вченими, наприклад, вченими Стенфордського університету США, які розробили «технічну характеристику дій педагога», ці дослідження стосувались вивчення професійних знань та умінь педагога [1, с. 19].

У доробках А. Богуш, С. Вітвіцької, Н. Гавриш, В. Кузьменко, Т. Поніманської та інших обґрунтовано необхідність особистісного розвитку майбутніх вихователів, формування умінь педагогічної діагностики, моделювання педагогічних ситуацій, формування здатності до активної діяльності.

Як наголошує Т. Поніманська, особистісноорієнтована модель освіти пред'являє вихователю високі вимоги до його особистісного, професійного розвитку, комунікативних умінь і навичок, особливо до уміння бути активним учасником особистісно-орієнтованого спілкування.

Для досягнення високих результатів у вихованні педагог повинен володіти певними особистісними якостями:

- здатність до рефлексії (усвідомлення суб'єктом того, як його сприймає об'єкт по спілкуванню) і контролю результатів педагогічної діяльності, співробітництва з дитиною на засадах гуманізму, розвитку її особистості;
- здатність виявляти і враховувати інтереси дітей, їхнє право на повагу, емоційно і морально підтримувати їх, прагнення до емоційної близькості у спілкуванні з ними, уміння спрямовувати його на забезпечення психологічного комфорту і своєчасного розвитку особистості;
- постійна налаштованість на розширення знань, самонавчання і самовиховання для вдосконалення своєї педагогічної майстерності [3, с. 64].

На думку дослідниці, сучасні реалії орієнтують на спеціальну підготовку вихователя як гуманістично зорієнтованої особистості, здатної оперативно реагувати на динаміку соціально-економічних процесів, умов власної професійної діяльності, розробляти і впроваджувати нові технології у процес навчання і виховання [3, с. 64].

Т. Поніманська також наголошувала на тому, що для успішного здійснення педагогічної діяльності вихователь оволодіває знаннями з дошкільної педагогіки, дитячої психології, індивідуальних психологічних характеристик, вікової фізіології, педіатрії та гігієни, правил охорони життя і зміцнення здоров'я дітей. Одночасно йому необхідно опановувати засади, які на загальнотеоретичному рівні розкривають мету, завдання, принципи, зміст виховання і навчання дітей, а також оптимальні умови, форми, методи і засоби здійснення навчально-виховного процесу, організації ігор, інтелектуальної та фізичної праці, художньої творчості, облаштування простору життєдіяльності дітей [3, с. 63].

Окремі сторони підготовки фахівців дошкільного профілю висвітлено в роботах Г. Беленької (формування фахової компетентності); Н. Денисенко (керівництво роботою з фізичного виховання дошкільників в умовах дошкільного навчального закладу); Е. Карпової (аспект формування

системності знань у студентів); Н. Лисенко, З. Плохій (підготовка вихователів до організації еколого-дослідницької діяльності дітей у природі); Г. Підкурғанної (формування у майбутніх вихователів професійних умінь розвитку художньої творчості дітей) та інші.

Низка публікацій вітчизняних дослідників яскраво ілюструє, що підготовка педагога дошкільного закладу, у першу чергу, повинна відповідати вимогам сучасності, адже це перша освітня ланка, від якої залежить рівень освіченості й вихованості майбутнього покоління. Вона має свою специфіку, ґрунтується на основних дидактичних закономірностях побудови процесу фахової підготовки у закладі вищої освіти.

Щоб сформувати компетентного працівника у сфері педагогічної освіти, випускнику необхідно сформулювати визначений обсяг компетенцій, які потрібні йому для подальшої професійної діяльності. Безперечно професійна компетентність не є сталою величиною. Процес формування професійної компетентності ніколи не завершується і може удосконалюватися постійно. Вона змінюється, а рівень та якість її можна оцінити лише в конкретних ситуаціях професійної діяльності вихователя [1, с 21].

Необхідно зауважити, що проблема професійної компетентності є складною, багатоаспектною, від її розробки на теоретичному та прикладному рівнях значною мірою залежить якість підготовки сучасного педагога. Над даною проблемою працюють корифеї сучасної дошкільної педагогіки Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»: А. Богуш, Е. Карпова, І. Княжева, О. Листопад, Ю. Руденко, А. Просенюк, І. Непомнящая, О. Соцька, О. Кудрявцева.

Тому дуже важливо, щоб розробка і впровадження навчальних планів і дисципліни у закладах фахової передвищої освіти ґрунтувалася на розвиненій науково-методичній, практичній, лабораторній та інформаційній базі, щоб освітній процес передбачав використання сучасного обладнання та новітніх технологій навчання, різних форм і методик викладання.

Очевидно, що сучасна освіта на всіх її ланках потребує інноваційних підходів, оптимізації освітнього процесу, опанування новими професійними компетенціями. Наприклад, ситуація, яка виникла з нещодавнім введенням карантину чітко показала логічність удосконалення та розробки форм та методів дистанційного навчання студентів – майбутніх вихователів ЗДО, оскільки готовність до освітньої діяльності в дошкільному закладі становить базис фахової підготовки до педагогічної діяльності і потребує пошуків у створенні цілісної ефективної системи цієї підготовки. Фахова підготовка у вищій школі базується на ефективній побудові освітнього процесу, забезпечуючи поступову трансформацію пізнавальної діяльності у професійно спрямовану.

Саме тому пріоритетним завданням підготовки у закладах вищої педагогічної освіти є формування в майбутнього фахівця таких професійних якостей, які забезпечують розуміння особистості та орієнтацію на розвиток і саморозвиток індивідуальності вихованця з формуванням таких необхідних професійних якостей як ментальна гнучкість, дисциплінованість, самоорганізація, самоконтроль тощо.

Відтак, на нашу думку, готовність майбутніх фахівців до роботи з дітьми дошкільного віку буде вища з урахуванням своєрідності і специфіки педагогічної діяльності вихователя в процесі навчання у ЗВО.

Процеси реформування та модернізації, які відбуваються наразі в системі вищої педагогічної освіти, об'єктивно спрямовані на її подальший прогресивний розвиток, забезпечення потреб суспільства та держави у кваліфікованих фахівцях, що передбачає відповідні зміни у професійно-педагогічній підготовці вихователів до роботи з дітьми дошкільного віку.

Для удосконалення та покращення якості підготовки майбутніх фахівців дошкільної освіти в освітньому процесі закладів фахової передвищої освіти ми активно впроваджуємо нові методи та форми роботи зі студентами, використовуємо сучасні інноваційні підходи до вивчення навчальних дисциплін.

Так, в Комунальному закладі «Одеський педагогічний коледж» впроваджують інноваційні методи та форми роботи зі студентами.

Впродовж навчального року студенти коледжу отримували ґрунтовні знання з професійно-орієнтованих дисциплін, які було націлено на формування предметних компетентностей. Серед них варто зазначити: набуття когнітивних вмінь та навичок предметної галузі; набуття практичних навичок та набуття загальних вмінь і навичок предметної галузі.

Зокрема набуття студентами когнітивних вмінь та навичок предметної галузі зорієнтовані на отримання ними вмінь та навичок абстрактного і конкретного мислення, здатності до творчої і результативної праці; здатності застосовувати вміння, знання та навички для розв'язання практичних завдань в галузі педагогічної освіти; здатності до оцінювання, інтерпретації та синтезу інформації отриманої з різних джерел; навички письмової та усної презентації наукового та практичного матеріалу; вміння та навички володіння педагогічними технологіями у майбутній професійній діяльності [4, с 31].

Результати впровадження такої роботи засвідчили, що освітній процес підготовки фахівців дошкільної освіти в педагогічному коледжі здійснювався з урахуванням можливостей сучасних інформаційних технологій навчання та був зорієнтованим на формування освіченої, компетентної, гармонійно розвиненої особистості, здатної до постійного оновлення наукових знань, професійної мобільності, швидкої адаптації до змін у соціально-культурній сфері, систем управління та організації праці в умовах ринкової економіки.

Зміст підготовки фахівців забезпечувався науково обґрунтованою системою дидактично та методично оформленого навчального матеріалу і визначався відповідними освітньо-професійними програмами, в яких визначено нормативний та варіативний зміст навчання, встановлено вимоги до обсягу та рівня освітньо-професійної підготовки фахівців спеціальності «Дошкільна освіта».

Висновок. Результат аналізу особливостей сучасної професійної підготовки майбутніх фахівців дошкільної освіти свідчить, що для педагогічних закладів

фахової передвищої освіти є пріоритетним підготовка кваліфікованих фахівців, які володіють не тільки знаннями з дошкільної педагогіки і психології, різних методик освітньої діяльності, а також здатні використовувати у своїй діяльності інноваційні технології, сучасні методи, прийоми та форми роботи. А освітня діяльність закладів фахової передвищої освіти спрямована на формування професійно-творчої особистості, фахівця інноваційного типу, який здатний реалізувати освітні професійні програми, впроваджувати нові освітні технології, ефективно організувати цілісну професійну підготовку кваліфікованого фахівця.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Беленька Г.В. Підготовка вихователя до розвитку особистості дитини в дошкільному віці : монографія / Г. В. Беленька, О. Л. Богініч, З. Н. Борисова та ін. ; за заг. ред. І. І. Загарницької. — К. : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2009. — 310 с. 3. Вишнякова С. М. Профессиональное образование.
2. Куліш Р.В.. Підготовка майбутніх фахівців дошкільної освіти до професійної діяльності. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://Nvmdup_2014_1.45_18.pdf
3. Поніманська Т. І. Дошкільна педагогіка : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закладів / Т. І. Поніманська. – К. : Академвидав, 2006. – 456 с.
4. Положення про організацію освітнього процесу комунального закладу «Одеський педагогічний коледж» 2019 рік / Департамент освіти і науки Одеської обласної державної адміністрації – Одеса, 2019. – 35 с.

УДК 37.015.325

РОЛЬ ТРЕНЕРА В ПСИХОЛОГІЧНІЙ ПІДГОТОВЦІ ЛЕГКОАТЛЕТА У ПОЗАШКІЛЬНІЙ РОБОТІ З ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ І СПОРТУ

Полулященко Тетяна Леонідівна

к.п.н., ст. викладач

Жигайлова Юлія Вікторівна

Студентка

ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка»

Навчально-науковий інститут фізичного виховання і спорту

м. Старобільськ, Україна

Вступ. Легка атлетика – один з найбільш популярних та розвинених видів спорту в світі, оскільки цим видом спорту займаються мільйони дітей і дорослих. Змагальна діяльність в легкій атлетиці характеризується високим рівнем конкуренції на міжнародній спортивній арені, що стимулює фахівців до постійної оптимізації системи підготовки та удосконалювання її окремих компонентів.

Як показує практика, діти що активно займаються легкою атлетикою, краще своїх однолітків опановують навчання в загальноосвітній школі. Крім того активно займаючись легкою атлетикою на свіжому повітрі, у учнів підвищується стійкість до простудних захворювань.

Підготовка легкоатлета передбачає складний багаторічний процес, а поєднання інтегральної підготовленості дозволяє спортсмену показати свої найкращі досягнення. Де психологічна підготовка є важливою ланкою у реалізації інтегральної підготовленості, адже психоемоційний стан юного спортсмена має позитивний або негативний вплив на спортивний результат під час тренувальних занять та спортивних змагань.

Мета дослідження – дослідити процес психологічної підготовки спортсменів, які займаються у спортивній секції з легкої атлетики та розробити методику корекції психологічних станів під час тренування та виступу на змаганнях.

Завдання дослідження:

1. Проаналізувати теоретичні особливості психологічної підготовки юних легкоатлетів.
2. Обґрунтувати роль тренера в психологічній підготовці легкоатлета.
3. Експериментально дослідити психологічну підготовку юних легкоатлетів та розробити методику корекції психологічних станів під час тренування та виступу на змаганнях.

Методи та організація дослідження. Для вирішення поставлених завдань було використано метод аналізу, спостереження, тестування, педагогічний експеримент. Діагностичною базою дослідження стали наступні методи: - Шкала психологічного стресу PSM-25; Ставлення спортсмена до майбутніх змагань Ю. Л. Ханіна; Техніка тривожної конкурентоспроможної особистості. У експериментальному дослідженні брало участь 20 осіб віком від 10 до 14 років, які займаються у секціях з легкої атлетики на базі ДЮСШ м. Кремінна, Луганської області.

Результати та їх обговорення. Проблемою дослідження різних психологічних складових у спортивній діяльності займалися такі вчені як Бабушкіна Г. Д., Костюкевич В.М. (2007р.), Ільїн Е. П.(2008), Кулик Н.А. (2016р) та інші.

Вчителям фізичної культури, тренерам необхідно враховувати особливості психологічної сумісності учнів під час комплектування спортивних груп особливо це стосується командних видів спорту, які суттєво сприятимуть підготовці та виступу на змаганнях.

Аналіз літературних джерел з дослідження теоретичних проблем психології людини її поведінки, розвитку особистості, мотивації, взаємних відносин тощо свідчить про те, що змагання з легкої атлетики пред'являють до спортсменів високі вимоги як фізичної так і психологічної підготовки [2, с. 83].

Тренувальний та змагальний процес потребує від спортсмена прояву морально-вольових якостей виконуючи велике фізичне навантаження яке супроводжується психологічним напруженням. В спортивній практиці можна спостерігати вплив рівня напруженості спортсмена перед стартом на кінцевий результат. За даними спортивних психологів стан психічної напруженості, тобто несприятливий психічний стан, виникає у спортсмена в процесі важкої і відповідальної діяльності саме в період очікування старту.

Тому дослідження спеціальної психологічної підготовки легкоатлета є дуже важливим. Особливої уваги варто уділити виявленню психологічних показників від яких залежить загальний психологічний настрій в день змагань, а також дослідити вплив та значення тренера в тренувальному процесі психологічної підготовки легкоатлетів.

Виконуючи друге завдання дослідження розкрили психологічне значення підготовки юних легкоатлетів.

Працюючи над другим завданням з'ясували, що в позашкільній роботі з фізичного виховання в спеціалізованих закладах освіти на рівні районів, обласних міст не передбачено посади спортивного психолога, окрім посади медсестри в ДЮСШ, але завдання даних напрямків зовсім різні тому роль психолога тобто як спортивного психолога в процесі секційних занять відводиться на тренера і є дуже важлива. Психологічна підготовка юних легкоатлетів починається з вивчення особистості, як унікальних носіїв ієрархії мотивів, що виражаються через ідеали і переконання [3, с. 95].

Всі властивості психіки тренер може розвивати і вдосконалювати, отримуючи величезний потенціал зростання загальних і спеціалізованих якостей особистості і це потребує системного підходу.

Тренер в позашкільній роботі звертає увагу не тільки на психологічні тести, але і на поведінку легкоатлетів під час тренувань. Особливої уваги тренер надає в критичні моменти під час участі у спортивних змаганнях, коли спортсмену необхідна психологічна підтримка. Саме тренер вивчає властивості юного

організму, та допомагає йому психологічною підтримкою перенести значні навантаження під час тренувальних та змагальних виступів [6, с. 153].

На передодні та під час змагань тренер обирає та використовує психологічні методи впливу індивідуально до кожного спортсмена. Чим більше інформації про спортсмена отримав тренер в навчально-тренувальному процесі вивчення його можливостей, тим якіснішими будуть обрані психологічні методи допомогти з метою адаптування спортсмена до всієї спортивної діяльності і відповідно тим краще буде спортивний результат.

Враховуючи вище сказане можна стверджувати, що на плечі тренера лягає робота не тільки тренерська а й психолога так як для успішної психологічної підготовки тренер повинен дотримуватися наступних порад:

- психологічне забезпечення повинно здійснюватися постійно;
- в залежності від етапу підготовки зміст психологічного забезпечення розробляти на «випередження» таким чином адаптувати спортсмена до переходу на наступний етап;
- повинні бути послуги спортивного психолога;
- за неможливості мати спортивного психолога його роль відводиться тренеру.

З метою організації психологічної підготовки юних легкоатлетів була розроблена програма оптимізації психічного стану на основі аудіовізуальних засобів масової інформації. Було запропоновано ознайомити тренерів та спортсменів з можливістю регулювання психічних станів за допомогою аудіовізуальних засобів, з метою допомогти досягти оптимального психічного стану.

Програма включала наступні аудіовізуальні засоби: - художні та мультфільми; - картинки із зображенням пейзажів та олімпійських легкоатлетичних манежів; - музичні твори різного роду; - відео для відпочинку; - мотиваційні спортивні відеоролики, спрямовані на підвищення рівня емоційного збудження.

Усі засоби, які було використано мали два типи впливу: активізуючий (підняття моралі та настрою) та розслабляючий (відновлення організму та зняття втоми). При відборі аудіовізуальних засобів масової інформації велика увага

приділялася мотиваційним компонентам (виграти, подолати труднощі спортивної діяльності, самовдосконалення, досягти найвищих результатів, організувати сприятливий психологічний клімат у колективі).

Тренер впроваджував психологічну роботу через індивідуальні та групові тематичні бесіди з юними спортсменами. При необхідності передивлявся весь анімаційний фільм, або окремі його фрагменти, пов'язані з темою розмови. Бажано залучати до таких бесід і батьків. В процесі вивчення педагогічних умов виховання фізичних якостей учнів основної школи в процесі позакласних занять велосипедним спортом доведено важливість створення єдиного педагогічного супроводу «Школа-Секція» де важливе значення у вихованні фізичних якостей має спільна робота тренера з батьками [4, с.12].

Для зняття емоційного стресу, тривожності та втоми, розслаблення та одужання тренер використовував за можливості аудіо, відео для релаксації

До програми формування аудіовізуального сповіщення віднесли обрані різні картинки із зображенням відомих легкоатлетів України та світу з різних дисциплін, спортивних змагань з різних дисциплін легкої атлетики. Фото, відео у чергуванні з ритмічною музикою. Тобто використовувалась музика, яка стимулювала діяльність центральної нервової системи, сприяючи збільшенню частоти серцевих скорочень, піднесенню настрою, налаштуванню на активні тренування та змагання. Обрані аудіовізуальні носії за рекомендаціями психологів використовувались кілька два, три рази на тиждень.

Такий підхід дав змогу сформувати стан оповіщення перед тренувальними та змагальними заходами, а також зняти емоційну напругу та покращити відновлення після тренування. Вибір спрямованості психологічних засобів залежав від індивідуальних особливостей юних легкоатлетів, їх запитів, та проблем мікроклімату групи з якими вони стикались.

Враховуючи специфіку навчання у легкій атлетиці, а також особливості та принципи сприйняття тренування, доцільно використовувати аудіовізуальні засоби, наприклад, перегляд відео техніки вправи, самостійне прослуховування аудіо записів. Такий підхід дозволить підвищити рівень сприйняття, служить

засобом різноманітності навчального процесу та є ефективним засобом психологічної підготовки.

Впровадження аудіовізуального психологічного тренінгу було здійснено у тренувальному процесі на базі ДЮСШ м. Кремінна, Луганської області. Використання аудіовізуальних засобів дозволило оптимізувати психічний стан юних спортсменів на секції з легкої атлетики, сформувати стресову стійкість та підвищити рівень мотивації до занять та змагальної діяльності, що сприяло вдосконаленню навчально-тренувальному процесу. За допомогою використання таких психологічних методики як «Ставлення спортсмена до майбутнього змагання (за мет. Ю. Л. Ханіна)», «Змагальна особистісна тривожність», «Шкала психологічного стресу PSM-25» було встановлено, що юні легкоатлети мають недостатній рівнем розвитку спеціальної психологічної підготовки, більшість юних легкоатлетів відчувають тривожність і стрес перед та під час змаганнями див. табл. 1 *Рівень стресу майбутніх спортсменів під час підготовки у спортивній секції з легкої атлетики та табл. 2. Показники ставлення юних легкоатлетів до змагальної діяльності*

Таблиця 1.

Рівень стресу майбутніх спортсменів під час підготовки у спортивній секції з легкої атлетики

Рівень стресу (%)	Кількість опитаних (%)	
	На початку	В кінці
Високий рівень	30	20
Середній рівень	50	60
Низький рівень	20	40

Таблиця 2.

Показники ставлення юних легкоатлетів до змагальної діяльності

Показник	Кількість опитаних (%)	
	На початку	В кінці
Впевненість у собі	5	30
Сприйняття можливостей суперника (що суперник сильніший)	15	10
Дзеркальна самооцінка (оцінка відношення з боку інших людей)	80	60

Шкала психологічного стресу PSM-25 Основна установка полягає в реалізації наміченої тактики і на перемогу.

Результати діагностики шкали психологічного стресу PSM-25 після впровадження запропонованої психологічної методики свідчить про те, що змагальна особистісна тривожність не має негативного знаку (-), тобто вона переросла у позитивні зміни до та після змагання. Аналіз проведених тестів дозволив нам зробити наступні висновки див. табл..1, табл.. 2): - в результаті реалізованої роботи у спортсменів підвищилася впевненість в собі і своїх силах, вони показали високий рівень готовності до майбутніх змагань, своє прагнення зробити все, що в їх силах, для перемоги у змаганнях; - юні легкоатлети стали більш адекватно оцінювати свої сили порівняно з суперниками, стали менше їх боятися, навчилися вірити в те, що вони можуть перемагати; - змагальна особистісна тривожність у легкоатлетів значно знизилася, спортсмени стали більш спокійно і впевнено відноситися до майбутніх змагань; - крім того, у більшості спортсменів значно знизився рівень стресу, що виникає безпосередньо перед важливими змаганнями.

Висновки. За результатами проведеного дослідження можна зробити наступні висновки:

1. Аналіз літературних джерел з різних сторін підготовки спортсменів легкоатлетів свідчить про значний вплив на спортивний результат як під час змагань так і під час тренування має рівень психологічної підготовленості.
2. Психологічна підготовка юного легкоатлета залежить від фахової компетентності тренера в області знань з загальної та спортивної психології.
3. Експериментально досліджено, що юні легкоатлети мають недостатній рівень розвитку спеціальної психологічної підготовки, більшість юних легкоатлетів відчувають тривожність і стрес перед та під час виступу на змаганнях. Використання запропонованої методики сприяло пом'якшити змагальну тривожність, стали більш спокійно знизився рівень стресу перед важливими змаганнями, у спортсменів підвищилася впевненість в собі і своїх силах, вони показали високий рівень готовності до майбутніх змагань, стали

більш адекватно оцінювати свої сили порівняно з суперниками, навчилися вірити в те, що вони можуть перемагати.

ЛІТЕРАТУРА.

1. Ільїн Е. П. Психологія спорту / Е. П. Ільїн // Видавництво "Пітер", 2008. – 352 с.
2. Костюкевич В.М. Теорія і методика тренування спортсменів високої кваліфікації: Навчальний посібник. – Вінниця: «Планер», 2007. – 273с. (182-методи)
3. Кулик Н.А. Врахування психологічних особливостей легкоатлетів у тренувальному процесі. II Всеукраїнська науково-практична конференція, Харків, 2016. С. 93-98.
4. Педагогічні умови виховання фізичних якостей учнів основної школи у процесі позакласних занять з велосипедного спорту [Текст] : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.07 / Полулященко Тетяна Леонідівна ; Держ. закл. "Луган. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка". - Старобільськ, 2019. - 20 с. : рис.
5. Стамбулова Н. Б. О формировании спортивно-важных психических свойств спортсмена // Спортивная психология в трудах отечественных психологов. – СПб.: Питер 2003, - С. - 64-73.
6. Фотуйма О. Саморегуляція ситуативної агресії в діяльності спортсмена // Оптимізація процесу фізичного виховання в системі освіти: Матеріали Всеукр. наук. конф., Тернопіль, 20-21 листопада 2003 р. – Тернопіль, 2003. – С. 152-154.

**ДЕЯКІ ПРОБЛЕМИ ВИКЛАДАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ НА
КАФЕДРІ МОВНОЇ ПІДГОТОВКИ ЗДМУ**

Рамазанова Діана Гаджимагомедівна

викладач кафедри мовної підготовки

Запорізький державний медичний університет

м.Запоріжжя, Україна

Анотація: Стаття присвячена огляду деяких проблем, з якими зіткнулися викладачі кафедри мовної підготовки ЗДМУ з переходом на українську форму викладання студентам – іноземним громадянам. Зроблена спроба розглянути головні аспекти нагальних питань у викладанні української мови як іноземної.

Ключові слова: українська мова як іноземна, методика викладання, мотивація, студенти-інофони, методичні матеріали.

Вивчення української мови студентами-іноземцями набуває останні роки неабиякої популярності. Це пов'язано з активною інтеграцією України у міжнародний освітній, економічний, соціально-культурний простори, а разом із тим, підвищенням мобільності студентів у пересуванні до різних країн європейського регіону, та, безпосередньої зацікавленістю до української медичної освіти. Іноземні громадяни з Марокко, Індії, Гани, Нігерії, Екватору, Намібії, Зімбабве, Лівану, Тунісу бажають навчатися у Запоріжжі, вивчати культуру, історію, мову, традиції нашої держави.

Викладання дисципліни «Українська мова» на кафедрі мовної підготовки Запорізького державного медичного університету розпочалося у 2016р. Під час роботи викладачі зіткнулися з різними актуальними проблемами, серед яких: відсутність навчальних програм та навчально-методичних матеріалів з української мови як іноземної, необхідних для потреб навчання, недостатньої розробленості стратегії методики викладання української мови як іноземної,

брак технічного забезпечення навчальних аудиторій, які б допомагали викладачу створювати атмосферу інтерактиву на заняттях, сприяли кращому засвоєнню інформації, підвищували мотивацію студентів, та інші, нестача комунікації українською студентів-іноземців в умовах білінгвізму міста Запоріжжя, а разом з тим і слабка мотивація студентів до вивчення мови.

Однією серед нагальних проблем - це *відсутність єдиного робочого навчального плану для студентів – медиків*, які вивчають українську мову. Крім того, кожного року змінюється навантаження, кількість робочих годин, відведених на вивчення дисципліни, а разом з тим і зміст тематичних планів. Брак годин відображається на якості засвоєння матеріалу. В результаті навчальний план курсу з української мови передбачає складання заліку чи екзамену, під час яких студенти демонструють свої знання з граматики, лексики, читають та перекладають тексти, беруть участь у діалозі з однієї з розмовних тем.

Під час викладання української мови як іноземної викладачі зіткнулись з проблемою як *саме викладати українську мову іноземцям*, яка перебуває нині на початковому етапі свого становлення. Спочатку викладачі в більшості орієнтувалися на методику викладання російської мови як іноземної та екстраполювали цей досвід у практиці викладання української мови. Крім того, стало питання швидкої перекваліфікації та професійної переорієнтації викладачів.

Важливий аспект роботи кафедри - орієнтація на сучасний освітній процес з урахуванням потреб студентів та світової глобалізації. Кожен викладач на кафедрі прагне, щоб його заняття було цікаве для іноземця, динамічне, та відповідало вимогам сучасності. Для цього неабияку роль відіграє використання мультимедійного супровіду та відповідного технічного забезпечення (смарт-панелі, планшети, онлайн-проектори та інші гаджети). Крім того, за допомогою технічного забезпечення та гаджетів можна використовувати *хмарні сервіси*, які допомагають працювати у віртуальному середовищі у взаємодії студент-викладач, створювати інтерактивні форми

завдань, швидко обмінюватися інформацією, колективно корегувати завдання, створювати онлайн-наради, та ін. Звичайно, що для сучасних студентів такі форми роботи більш цікаві, ніж «класичне» аудиторне заняття. Більшість аудиторій кафедри мовної підготовки вже мають технічне обладнання для проведення занять з використанням мультимедійного компонента, але не всі.

Але, яким би різноманітним та цікавим не було використання мультимедійних технологій у дії, роль підручника з дисципліни головна. Тому, найбільшою та нагальною проблемою навчання – є *відсутність підручників* з української мови, які повністю відповідали професійно-комунікативним потребам студентів-інофонів.

Зараз на кафедрі активно займаються розробкою навчальних посібників, які б відповідали всім освітнім вимогам сучасності, та поєднували у собі головні види мовленнєвої діяльності (говоріння, читання, аудіювання, письмо), були комунікативно орієнтовані.

Так, наприклад, для англomовних студентів, які навчаються на I курсі був розроблений навчальний посібник «Українська мова для іноземців», який складається з двох частин. Перша частина навчального посібника – це вступний фонетико-комунікативний курс, а друга - морфолого-синтаксичний. Він адресований студентам, які тільки починають вивчати українську мову у вищому навчальному закладі, тому спрямований на поетапне формування мовних та мовленнєвих навичок і вмінь за всіма видами мовленнєвої діяльності. Основною одиницею презентації навчального матеріалу посібника – є мовний чи мовленнєвий зразок, за допомогою яких можна реалізовувати різні інтенції у визначених ситуаціях комунікації. Мовленнєві зразки навчального посібника представлено різними структурами простого та складного речення, а також діалогічними єдностями.

Навчальні матеріали посібника мають країнознавчу орієнтацію: познайомлять з Україною та мовною поведінкою українців (етикетом) у різних ситуаціях спілкування. Для закріплення нового мовного й мовленнєвого матеріалу після кожного уроку є розділ «Виконай сам».

В умовах білінгвізму південно-східного регіону для іноземних студентів проблемою залишається вплив російської мови та слабка мотивація до вивчення української мови. Мовна проблема зросійщеного середовища піддає сумніву потребу у спілкуванні українською, що ускладнює роботу викладачеві та позитивні очікування в цілому. В таких умовах «потрібно докладати великих зусиль для створення благодатної сфери опанування іноземцями української мови, для формування в них поваги до держави, в якій здобувають освіту» [3, с 15].

Отже, можна зробити висновок, що з переходом кафедри на українську форму навчання, викладачі зіткнулися з такими проблемами, як: відсутність навчальних планів, які б відповідали кількості відведених годин на дисципліну, необхідних для потреб навчання; відсутність навчально-методичних матеріалів та уніфікованого підручника з української мови як іноземної; нестача комунікації українською студентів-іноземців в російськомовному середовищі, і, як результат – слабка мотивація до навчання.

ЛІТЕРАТУРА

1. Даниленко Л. В., Рамазанова Д.Г. «Як мотивувати іноземних студентів до вивчення української мови в російськомовному середовищі (на прикладі роботи з індійськими студентами) // Молодий вчений №6.1 (70.1) червень 2019р. – С. 13-17.
2. Гейченко К.І. «Українська мова для іноземців (Вступний фонетико-комунікативний курс)» Навчальний посібник для іноземних студентів вищих навчальних закладів. - Запоріжжя: ЗДМУ, 2019 . – 274с.
3. Гейченко К.І., Агіна О.І., Коновальчук Н.О., Манаєва Г.С., Цупікова О.А. «Українська мова для іноземців (Морфолого-синтаксичний курс)» Навчальний посібник для іноземних студентів вищих навчальних закладів. - Запоріжжя: ЗДМУ, 2019. – 303с.

УДК 378. 013.42

ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА СОЦІАЛЬНИХ ПЕДАГОГІВ ДО РОБОТИ З ОБДАРОВАНИМИ ДІТЬМИ

Ревть Алла Борисівна

к.пед.н., доцент

Гриник Ігор Миронович

к.пед.н., доцент

Дрогобицький державний педагогічний

університет ім. Івана Франка

м.Дрогобич, Україна

Анотація. У статті проаналізовано проблему підготовки соціальних педагогів до роботи з обдарованими дітьми, висвітлено соціально-педагогічні засади роботи, що забезпечують розвиток особистості, охарактеризовано моделі та компоненти підготовки соціальних педагогів, умови підвищення їх професійного рівня.

Ключові слова: професійна підготовка, соціальний педагог, компоненти, рівні, моделі підготовки соціальних педагогів, робота з обдарованими дітьми.

Різноманітні зміни, що відбуваються у суспільно-політичному й економічному житті, перетворення України на високорозвинену демократичну державу, активна модернізація освітнього простору потребують розв'язання багатьох важливих завдань сучасної школи, одним із найважливіших з яких є створення умов для формування творчої, обдарованої особистості, реалізації творчих можливостей. Безперечно, вкрай необхідною умовою у формуванні творчої особистості є виховна робота як система цілеспрямованого впливу на «дитиноцентризм», культивування дитини та плекання у неї високоморальних просоціальних поглядів, цінностей, установок тощо.

Проте, на сьогодні не завжди враховується рівень сформованості творчої та обдарованої особистості, у школах панує «педагогіка проведення виховних заходів», формальний підхід учительського складу до згаданої проблеми. Однак ситуацію, що склалася, не можна виправити окремими заходами. Потрібно впроваджувати більш ефективні методики.

Виходячи з основної умови ефективного управління загальноосвітнім навчальним закладом: створення сприятливого психологічного та соціально-педагогічного середовища для розвитку здібностей учнів, особливого значення набувають питання підготовки спеціалістів, які б змогли впроваджувати технології, спрямовані на розвиток потенціалу кожного учня. Враховуючи вище зазначене, постає необхідність залучення соціальних педагогів до роботи з обдарованими учнями у навчальних закладах.

Метою пропонованої статті є аналіз проблеми професійної підготовки майбутнього соціального педагога до роботи з обдарованими дітьми.

Аналіз наукових досліджень з питань підготовки студентів до роботи у навчальних закладах свідчить про те що, незважаючи на значну кількість досліджень з питань формування готовності майбутніх педагогів та соціальних педагогів до роботи з сім'ями, учнями в межах закладу та у позанавчальний час, питання підготовки студентів – майбутніх соціальних педагогів до роботи з обдарованими учнями в умовах ЗВО висвітлено недостатньо, і потребує розробки моделі підготовки студента – майбутнього соціального педагога до роботи з обдарованими дітьми в умовах загальноосвітніх навчальних закладів. Необхідність упровадження нових технологій у роботі соціального педагога з обдарованими учнями, з одного боку, і недостатня розробленість питання підготовки спеціаліста до роботи із зазначеною категорією дітей – з іншого, породжує протиріччя, на розв'язання якого спрямоване наше наукове дослідження.

Зміст сучасної професійно-педагогічної підготовки соціальних педагогів відображено у роботах А. Блінова, І. Звереві, А. Капської, С. Хлебик. Питання організації соціально-педагогічної діяльності з обдарованими учнями

розглядається у роботах С. Архипової, Г. Майбороди, Ю. Василькової, А. Капської. Так, С. Архиповою, Г. Майбородою розроблено спецкурс для майбутніх соціальних педагогів з метою формування готовності студентів до здійснення соціально-педагогічної діяльності у різних її напрямках. У даному спецкурсі є заняття з питання організації соціально-педагогічної діяльності з обдарованими учнями. Ю. Василькова серед напрямів роботи соціального педагога виокремлює роботу зі здібними учнями. А. Капська, С. Харченко описують технології роботи соціального педагога з обдарованими дітьми.

Питання професійної підготовки соціальних педагогів розглянуто у роботах К. Бакланова, Л. Бондаря, Р. Вайноли, Ю. Галагузової, О. Гури, О. Межрицького, Л. Міщик, О. Москалюк, С. Пащенко, О. Пономаренко, З. Фалинської. Так, у працях К. Бакланова, Р. Вайноли, О. Пономаренко, Л. Міщик наведено моделі професійної підготовки соціального педагога з урахуванням етапів підготовки та визначенням її основних компонентів.

На початку ХХІ ст. в Україні спостерігається стійке підвищення інтересу до вивчення особистісних, індивідуальних аспектів професійної підготовки соціальних педагогів – сукупності характеристик, що впливають на ефективність професійної діяльності.

К. Бакланов розробив модель, яка містить три основні рівні професійного розвитку, які проходить соціальний педагог у процесі підготовки і самовдосконалення (рівень формування основ оволодіння майбутньою професією; рівень закінчення професійної підготовки і оволодіння системою професійних знань, умінь та навичок, рівень сформованого професіонала, який має досвід професійної діяльності і володіє професійною духовністю). Вважаємо, що зазначені автором рівні підготовки важливі у процесі формування готовності соціальних педагогів до роботи з обдарованими дітьми в умовах загальноосвітнього навчального закладу [1, с. 48].

Р. Вайнола описує модель професійної підготовки соціального педагога в контексті його особистісного розвитку та у процесі здійснення професійної діяльності. Автор приділяє увагу особистісним якостям соціального педагога,

розглядаючи їх як основу професійної підготовки майбутнього спеціаліста. На думку автора, формування творчого чи обдарованого школяра гальмується низьким рівнем підготовки вчителя до означеного виду діяльності. Така ситуація зумовлена недостатньою розробленістю дефініцій педагогічної творчості школяра, методів педагогічного оцінювання його творчих рис і властивостей. Творчі якості не враховуються при плануванні виховного процесу, виборі організаційних форм роботи [2, с. 223].

Ю. Мельник, С. Шаргородська розглядають модель професійної діяльності соціального педагога з обдарованими учнями. Беручи за основу усі аспекти професійної діяльності, ця модель складається з таких компонентів [3, с. 6]: професійні та етичні стандарти діяльності соціального педагога з обдарованими учнями; функції соціального педагога, який працює з обдарованими учнями; принципи діяльності соціального педагога з обдарованими дітьми; якості соціального педагога, необхідні для роботи з обдарованими дітьми; знання та вміння, якими володіє соціальний педагог; права і обов'язки соціального педагога у роботі з обдарованими дітьми.

Використання цих компонентів у системі підготовки майбутнього спеціаліста забезпечить ефективність його діяльності, сприятиме розвитку необхідних вмінь, професійних та особистісних якостей.

Отже, майбутній соціальний педагог повинен володіти відповідною педагогічною технікою з метою стимулювання активності здібних до навчання та творчої діяльності учнів, а також мобілізувати власні творчі здібності з метою ефективної організації власної діяльності.

Саме тому ми можемо констатувати, що сьогодні важливими умовами формування творчої особистості учня є: наявність соціального педагога, здатного показати шлях до самовдосконалення; творчого вчителя, орієнтація на пошук творчої особистості, на впровадження у практику особистісно орієнтованих технологій навчання; усвідомлення пріоритетності освіти, науки, що на сьогодні, на жаль, не є актуальним.

Вищого рівня розвитку творчої особистості школяра можна досягти тоді, коли в навчально-виховному процесі забезпечуватиметься така педагогічна умова, як педагогічно доцільне поєднання традиційних та інтерактивних освітніх технологій, спрямованих на створення духовної взаємодії у процесі суб'єкт-суб'єктних відносин.

Життя людини як члена суспільства в суспільному середовищі, розв'язання нею економічних, політичних, культурно-освітніх проблем вимагає не директивних рішень, а вільного, усвідомленого, самостійного їх практикування. Виховання людини – саме творчої людини – допоможе інтегруватися у європейський (економічний, політичний, культурний і т. ін.) простір і забезпечить процвітання нації.

Отож, можна констатувати, що трансформаційні умови нашого суспільства потребують інноваційних підходів до розв'язання складних соціально-психологічних проблем. Нагальні потреби інтеграції в європейський соціокультурний контекст спричиняють особливу увагу сучасної вітчизняної освіти до проблем обдарованості людини. Селекція, пошук, відбір здібних, обдарованих дітей зумовлені факторами пошуку і плекання власної еліти, яка змогла б здійснити економічний і соціальний «прорив» до стабільного й забезпеченого суспільства [4, с. 14].

Проблеми обдарованості, здібностей, таланту, креативності особистості внаслідок своєї непересічної значущості набувають у сучасній психолого-педагогічній науці особливої актуальності та окремого наукового статусу. Наявність значної кількості концепцій, теорій, напрямків і шкіл з дослідження феномену обдарованості особистості засвідчують важливість окресленої проблематики для розвитку наукових засад оптимального функціонування людського суспільства, яке неминуче потребує здібної, обдарованої та продуктивної еліти, що формується насамперед з талановитих і креативних людей. Творчий, інтелектуальний потенціал людей є рушієм прогресу суспільства, тому обдарованість необхідно своєчасно виявити і розвивати. Тому

важливою є спеціальна підготовка соціальних педагогів до роботи з обдарованими дітьми.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Бакланов К.В. Формирование основ самосознания социального педагога в процессе профессиональной подготовки: дис. канд. пед. наук : 13.00.08 / Бакланов Константин Владимирович. – М., 1998. – 180 с.
2. Вайнола Р.Х. Особистісний розвиток майбутнього соціального педагога в процесі професійної підготовки : монографія / Вайнола Р.Х.; за ред. С.О. Сисоєвої. – Запоріжжя: Хортицький навчально-реабілітаційний багатопрофільний центр, 2008. – 460 с.
3. Мельник Ю., Шаргородська С. Орієнтовна модель професійної діяльності соціального педагога./ Мельник Ю., Шаргородська С. // Соціальний педагог. – 2006. – №3 – С. 5 - 11.
4. Фалинська З.З. Практична підготовка майбутніх соціальних педагогів у вищих навчальних закладах : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія та методика професійної освіти» / З. З. Фалинська. – Вінниця, 2006. – 23 с.

ПЕРЕКОДУВАННЯ КУЛЬТУРОЛОГІЧНО ОБУМОВЛЕНОЇ ЛЕКСИКИ ЯК ЗАСІБ МІЖКУЛЬТУРНОЇ АДАПТАЦІЇ ТЕКСТІВ

Рубцова Карина Володимирівна

магістр

Маріупольський державний університет

Активний розвиток міжкультурного діалогу України з іноземними партнерами наголошує на необхідності застосування ефективних практик, серед яких на перший план постають проблеми взаємного пізнання культурного надбання учасників комунікації з метою подальшого зближення та порозуміння. Своєрідним джерелом реалізації цих процесів виступає художня література, що вміщує у собі дух нації і є відбитком її культурного, історичного і духовного розвитку. У контексті окресленої проблеми актуальними постають питання, пов'язані з адекватним перекодуванням культурологічно обумовленої лексики як засобу міжкультурної адаптації текстів й отже, розробкою таких підходів до перекладу, які сприяють точному

відображенню змісту оригінального твору й донесенню усіх його особливостей до іншомовного реципієнта – носія іншої культури.

У зв'язку з цим з'явився цілий ряд наукових праць, присвячених різноманітним аспектам вивчення цієї проблеми, коли йдеться про такі теоретичні аспекти перекладу, як еквівалентність і адекватність, дослідження ідіостилю (Р. Зорівчак, В. Комісаров, Г. Мірам, А. Нойберт, О. Швейцер та ін.), перекладності / неперекладності (В. Коллер, В. Коптілов, Т. Некряч, О. Павленко, Г. Турі та ін.), колористики (Л. Калинович, І. Ковальська, Г. Шумейко та ін.), культурологічних складових (Ж. Мунен, Л. Коломієць, М. Новикова, О. Павленко, К. Райс та ін.). Перспективним, на нашу думку, є орієнтованість культуру реципієнта, опосередковану часом, традиціями і читацьким сприйняттям [13].

Розуміння міжмовної та міжкультурної асиметрії знайшло своє відбиття у наукових доробках В. Гака, І. Голубовської, С. Карцевського, Ш. Баллі, Ф. де Соссюра та інших, а також висвітлюється в дослідженнях з білінгвізму та інтерференції, семіотики культури, теорії міжкультурної комунікації, теорії мовних актів, когнітивній лінгвістиці та лінгвокультурології (В. Алімов, Л. Бараннікова, М. Дебрєнн, Г. Денисової, Ю. Лотман, З. Попова, В. Телія, У. Еко та ін.).

Ключовою у зазначених розвідках постає теза про те, що текст, створений в умовах однієї національної культури, містить певну міру імпліцитного культурологічного змісту, який можуть впізнати носії цієї культури. Перекодування одиниць тексту оригіналу є ключем для розуміння імпліцитного змісту тексту представниками інших культур, тому чим більше мова перекладу віддалена від мови оригіналу, тим більш значуща передача імпліцитної і експліцитної інформації в тексті перекладу. Лексика з національно-культурним компонентом традиційно відноситься до розряду безеквівалентної, але не є неперекладною. До розряду безеквівалентної лексики відносяться слова, культурні асоціації які не є релевантними для інтеркультурної комунікації. До таких О. Павленко зараховує переклад історичних чи етнічних реалій та інших лексико-стилістичних одиниць з «нестандартною залежністю від контексту» [2, с.277]. Явище лакуарності, пов'язане з ситуативною асиметрією спостерігаємо в перекладі поезії, оскільки «якість “поетичної промови” формується певним набором компонентів», і якщо рамкове римування в тексті оригіналу просте, внутрішнє може бути відтворено описово, оскільки «членування в поетичному тексті якісно відрізняється від членування у прозовому тексті що ще більше ускладнює процес перекладу» [11, с.15].

Отже доцільним вважаємо дослідження культурологічно обумовленої лексики, оскільки саме з нею, як слушно спостерігає дослідниця, <...> і «пов'язана проблематичність відтворення внутрішньої форми, виникнення явища неперекладності» [6, с.92]. Визначення чинників, за допомогою яких здійснюється адаптація текстів мовами двох культур через відтворення

лінгвокультурологічно обумовленої інформації тексту оригіналу мовою перекладу, здійснюється через застосування вихідних положень лінгвокультурології, яка виявляє здібності носіїв мови до культурно-мовних інтроспекцій (термін В. Телія). Це означає, що дослідження культурної специфіки перекладу має здійснюватися через подолання відмінностей в культурі народів, що уможлиблюється на основі загальнолюдського буттєвого базису. Його наявність свідчить про взаємопроникнення, взаємозбагачення культур різних етносів у процесі комунікації.

Загальнолюдський буттєвий базис відкриває можливості для передачі лінгвокультурологічно обумовленої інформації оригіналу в тексті перекладу. Оскільки мовний знак і соціальна ситуація нерозривно пов'язані між собою, перший не може бути абстрагований від соціального середовища, не змінюючи своє семіотичне значення. Адаптація реалій іншої культури до понять іншомовного реципієнта є одним із завдань художнього перекладу. Йдеться, зокрема, про те, що в ході історичного розвитку народів в їх уявленні уклалися різні мовні картини світу, тому подібні відмінності знаходять своє віддзеркалення в особливостях лексичної семантики і граматичної структури національних мов, через що при відтворенні тексту іншою мовою перекладачеві не можна не враховувати відмінності картин світу мов перекладу і оригіналу. Культурологічна відносність мовної картини світу виявляється у варіативності форм і категоризації системи значень. Компоненти, що становлять цю систему, відображують специфіку життєдіяльності й культуру соціальної і національної спільноти, що окреслюється в тексті [3, с.34], її співвіднесення з філософським поняттям «культурний контекст», який «визначає впливовий спосіб культурного будівництва – засіб, за допомогою якого нові нації можуть встановити свою ідентичність серед сусідніх країн [12, с.10].

Включення в український культурний контекст художніх перекладів з інших мов визначається, перш за все, через розуміння перекладацької творчості як «способу оновлення естетичного коду оригіналу, його художньої рекреативності, зумовленої максимальним проникненням у текст оригіналу з

його подальшою проекцією на текст цільової культури» [7, с.301]. Тому важливим для перекладача є врахування правил «компромісу» (У. Еко), за якими здійснюється «взаємодія двох національних культур, опосередкована перекладом», й такі «перетворення і культурні зсуви мають бути доречними і послідовними, не викривляючи й не спотворюючи інтенції автора оригіналу, а відтак – можливі читацькі експектації» [8, с.177]. Іншими словами, перекладач повинен відображати сучасні моделі комунікативної компетенції, які вимагають вміння розбиратися з соціокультурними аспектами спілкування в цільових мовних ситуаціях.

Реалії, які виступають проявами мовної картини народу; позначені поняттями, пов'язаними з побутом і світоглядом суспільства, яке створило їх, бо вони надають національний колорит тексту оригіналу. Перекодування національних мовних реалій вирішує питання передачі історичної і культурної своєрідності інформації, закладеної в тексті оригіналу іншою мовою [2, с.47]. Реалії національної культури, як відомо, реалізуються в іншій мові через культурами, які є комплексними міжрівневими одиницями з діалектичною єдністю стилістичного і екстралінгвістичного (понятійного або предметного) змісту [1, с.44]. Культурами є відособленою групою знаків мовної картини світу, які несуть в собі сукупність ознак культурологічного фонду того або іншого народу. Лінгвокультурами, як відомо, відображають взаємодію реалії-предмета [1, с.134], яка вміщує в себе усі властиві цій реалії характеристики, а також її план змісту і вираження. Культурологічна семантика реалій художнього тексту, як системи мовних знаків, формується на основі взаємодії двох різних, предметних галузей – мови і культури [1, с.14]. Мовні знаки набувають також здатності виконувати функції знаків культури, що дозволяє передавати мовними засобами культурно-національну ментальність того або іншого народу в оригінальному творі й вимагає перекодування при перекладі. Культурами запозичуються з однієї культури в іншу, тому перекладач може віднайти необхідний еквівалент в мові перекладу. Симетрична/асиметрична передача лінгвокультурами в тексті перекладу залежить від багатьох чинників і вимагає

від перекладача додаткових знань традицій і звичаїв народу, мовою якої здійснюється переклад.

Аналогічні міркування з цього приводу висловлює у своїй дисертації О. Павленко, у якій дослідниця визначає підходи перекладачів-практиків (Л. Качуровська, Ю. Ткач) до здійснення самоаналізу власної перекладацької практики, яка <...> враховує два рівноважливі аспекти: *троніку* перекладу і *етику* перекладу», підкреслюючи тим самим, що «дослівно-буквалістичний переклад не здатний передати “дух” першотвору» [9, с.137]. Яскравим свідченням цієї тези є наведені дослідницею приклади контекстуальних відповідників у тексті оригіналу й перекладу. Зокрема, такими, як слушно наголошує О. Павленко, в романі І. Качуровського «Шлях Невідомого» є перекладацька лексична трансформація генералізації значення, внаслідок якої слово вузької семантики в оригіналі замінюється словом ширшої, що вимагає від перекладача певної креативності мислення.

У процесі трансляції лексичних елементів твору перекладні відповідники можуть утворюватися не тільки за рахунок розширення, а й звуження значення. Лексичною перекладацькою трансформацією, що дисонує з трансформацією генералізації є конкретизація. Так не зовсім точно в плані семантики передано лексему «баба»: «Найстарша широкоспинна баба з коромислом на плечах» – “The oldest, a broded-backed baba with the yoke on her shoulder”. Тут лексема «баба» вживається як просторічно- знижена, і автор навмисно вживає «баба» замість «жінка», отже, перекладач використав прийом транслітерації, відтворивши цю лексему англійською мовою. В іншому контексті: «А от чи ви мужчина, чи баба. Я ще й досі не розібрала»– “I still haven’t worked out whether you’re a man or an old woman” маємо невідповідність української та англійської лексем: old woman – стара жінка, а не баба. Показово, що в перекладі одне й те є слово може піддаватися лексичній трансформації в протилежних напрямках, тобто виступати як в ролі об’єкта конкретизації, так і генералізації [10, с. 331].

Отже, передача культурем з мови оригіналу на мову перекладу розкриває особливості прояву симетрії/асиметрії планів мовного знаку, які виникають в

семіотичному, парадигматичному і синтагматичному аспектах, при перекладі культурем на рівні змісту, вираження, а також на рівні існування реалії в культурі народу, мовою якою здійснюється переклад. Явище симетрії і асиметрії планів мовного знаку при перекладі пояснюється особливостями мовної картини світу кожного народу, наявністю загальнобуттєвого базису й переходом культурем реалій-предметів з однієї мови і культури в іншу.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Воробьев В.В. Лингвокультурология (Теория и методы):[монографія] / Воробьев В. – М.: РУНД, 1997. – 331 с.
2. Гак В.Г. Асимметрия / В.Г. Гак // Языкознание. Большой энциклопедический словарь/ Гл. ред. В.Н. Ярцева. – 2-е изд. М.: Большая Российская энциклопедия, 2001. – С. 47, с.47].
3. Мечковская Н.Б. Семиотика: Язык. Природа. Культура: Курс лекций: Учеб. пособие для студ. филол., лингв. и переводовед. фак. высш. учеб. заведений/ Н.Б. Мечковская. М.: Издательский центр «Академия», 2004. – 432 с.
4. О.Павленко. Авторські концепції перекладацтва другої половини ХХ століття: компаративний аспект):[монографія] /О. Павленко.–К.: Логос.–2015.– 444 с.
5. Павленко О. Г Категорія лакуарності в художньому перекладі / О. Г. Павленко // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Літературознавство. – 2012. – Вип. 35. – С. 272-285.
6. Павленко О. Г. Фактори зменшення рівня еквівалентності в художньому перекладі (на матеріалі прози Дж. Фаулза) / О. Г. Павленко // Наукові записки. Серія : Філологічні науки (мовознавство). – Кіровоград : РВВ КДПУ ім. В. Винниченка. – 2010. – Вип. 89 (1). – С. 91–94.

7. Павленко О. Г. Методи нейтралізації культурних бар'єрів у художньому перекладі / О. Г. Павленко // Вісник університету імені Альфреда Нобеля. Серія : Філологічні науки – 2018. №1 (15). С. 301-307.
8. Павленко О. Г. Художній переклад як носій культурної пам'яті / О. Г. Павленко // Питання літературознавства. – 2018. – Вип. 97. – С. 175-190.
9. Павленко О. Г. .Рецепція прози І. Качуровського в англomовному світі (на матеріалі англomовних перекладів романів «Шлях невідомого», «По той бік безодні»): дис... канд. філолог. наук: спец. 10.01.05. Порівняльне літературознавство / Павленко Олена Георгіївна; Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. – К., 2007. – 185 с.
10. Павленко О. Г. Аспект міжмовної трансформації в художньому перекладі / О. Г. Павленко // Література. Фольклор. Проблеми поетики : зб. наук. пр. – Київ : Вид -поліграф. центр «Київ. ун-т», 2009. – Вип. 32, ч. 1. – С. 328–335, с. 331.
11. *Olga Morgunova, Tetiana Shkurko, Olena Pavlenko. English vers libre prosody (auditory analysis results)/ Advanced Education. – 2019. – Том 6. Bun.13. – С. 11-17.*
12. Pavlenko O. Cultural attribute in language learning. Bulletin of ZKGU. – 2019. – № 3. – P. 10–16.
13. Pavlenko O. Globalisation and Translation: a Culture-bound Aspect. Internationalization of Higher Education of Ukraine in the Multicultural World Space: Status, Problems, Prospects: Second International. Science- Pract. Conf., April 18-19, 2018. Mariupol: MSU, 2018. С.581-583.

**ОБОБЩЕННЫЕ ПОЛЯ ПОВЕРХНОСТЕЙ И ТРАЕКТОРИЙ
НЕБЕСНЫХ ТЕЛ, ПОЛЕВОЙ ИНСТАНТОН И ДРУГИЕ АДАПТАЦИИ
СВОЙСТВ МИКРОМИРА.**

Рыжий Михаил Сергеевич

инженер-исследователь

Гомельский государственный университет

им. Фр. Скорины

Аннотация: Рассмотрены параметры протона и электрона в качестве полевого инстантона [1], существующего во времени. Определены возможные связи параметров атома водорода, скорости света, Солнечной системы и галактики Млечный Путь. Рассмотрены также возможности адаптации временных промежутков макромира (год, месяц, сутки) к промежуткам микромира посредством масштабирования через остроту зрения [2].

Ключевые слова: атом, гравитация, Солнце, Земля, антропный принцип
Вычисления, превышающие точность измерений предлагаются для удобства прогностической и технической коррекции.

Полевой инстантон. $1836.15267343^2/8\pi=1.3414599742473*10^5$, где 1836.15267343 – масса протона в единицах массы электрона [3].

$\sqrt{(1.3414599742473*10^5)}=366.2594673516713$, где 366.2594673516713 – сидерический год плюс 1 сутки [4].

$31558149.8/86400=365.2563634259259$, где 31558149.8 – сидерический год в секундах.

$(366.2594673516713-1)/365.2563634259259=1.0000084979375$, где 1.0000084979375 – поправка на массы планет в третьем законе Кеплера [5,6].

$^3\sqrt{1.0000084979375^2}=1.0000056652836$, где 1.0000056652836 – поправка на массы планет (Меркурий, Венера, Земля, Луна плюс неизвестная поправка).

$1.0000056652836/1.000005654286=1.0000000109975$, где 1.000005654286 – массы планет (МВЗЛ), 1.0000000109975 – неизвестная поправка.

Возьмем корень 5-й степени из неизвестной поправки:

$\sqrt[5]{1.0000000109975}=1.0000000021995$, квадрат этой величины даст нам поправку на удаленность орбиты Земли (уоЗ) при расчете продолжительности года относительно «неподвижных» внегалактических объектов Вселенной.

$1.0000000021995^2-1=4.399*10^{-9}$, где $4.399*10^{-9}$ – поправка на (уоЗ).

Третья степень (третий закон Кеплера):

$1.0000000021995^3-1=6.598*10^{-9}$, даст нам поправку на продолжительность года относительно Вселенной (пгоВ).

Корень 4-й степени из корня 5-й степени неизвестной поправки:

$\sqrt[4]{(1.0000000021996)-1}=5.499*10^{-10}$, где $5.499*10^{-10}$ – поправка на разницу относительных расстояний (рор) Солнца и орбиты Земли до центра Галактики.

С учетом погрешности в таблицах CODATA (1.0000000000599) [3]:

$4.519*10^{-9}$; $6.778*10^{-9}$; $5.648*10^{-10}$, имеем соответственно уоз, пгоВ и рор.

Постоянная Ридберга, атом водорода, скорость света и гравитация.

$10973731.568160\text{м}^{-1}$ – постоянная Ридберга, 10967877.4м^{-1} – оптический предел атома водорода [7], 2741132.937м/сек – модифицированная орбитальная скорость электрона в атоме водорода, $5.29177210903*10^{-11}\text{м}$ – радиус Бора, $6.62607015*10^{-34}\text{Дж*сек}$ – постоянная Планка, $9.1093837015*10^{-31}\text{кг}$ – масса электрона, 299792458м/сек – скорость света.

$6.62607015*10^{-34}/9.1093837015*10^{-31}*5.29177210903*10^{-11}*2\pi=2187691.26365$,

где 2187691.2636м/сек – орбитальная скорость электрона.

$2187691.26365*\sqrt{2\pi}=2741864.38881$, где $2741864.38881\text{м/сек}$ – модифицированная орбитальная скорость с учетом постоянной Ридберга.

$(2741864.388132*\sqrt{10967877.4/2741132.937*\sqrt{10973731.568160)})-1=5.85*10^{-10}$, где $5.85*10^{-10}$ – поправка на разницу относительных расстояний Солнца и орбиты Земли до центра Галактики (рор).

$299792458 \cdot \sqrt{2/1836.15267343} = 230901.58358606$, где 1836.15267343 – масса протона в единицах массы электрона, 230901.58358606 м/сек – гипотетическая скорость движения протона на галактической орбите Солнца.

$230901.58358606/1.0123000371^{2/3} = 229027.38245198$, где 1.0123000371 – влияние массы Луны [8,9] на скорость движения по галактической орбите, 229027.38245198 м/сек – та же гипотетическая скорость с учетом влияния Луны.

$2741132.937/(2\pi \cdot \pi^{0.5} \cdot 0.75^{0.25}) = 229055.43926906$, где 229055.43926906 м/сек – среднегеометрическая скорость в спектральном диапазоне атома водорода.

$229055.43926906/229027.38245198 = 1.0001225041599$, где 1.0001225041599 – соотношение среднегеометрической и гипотетической скорости с учетом влияния Луны.

$(31558149.8/31556925.1)^3 = 1.0001164322119$, где 31558149.8 - сидерический год, 31556925.1 - тропический год, 1.0001164322119 – смещение тропического года относительно сидерического.

$\sqrt{(1.0001225041599/1.0001164322119)} = 1.0000030356159$, где 1.0000030356159 – поправка на влияние массы Земли (Земли+Луны).

$1.0000030356159/(1+332946.0487^{-1}) = 1.0000000321262$, где $(1+332946.0487^{-1})$ – поправка на долю массы Земли, 1.0000000321262 – поправка на годовое смещение восходящего узла экватора Солнца плюс (pop).

$1.0000000321262/1.000000031608 - 1 = 5.182 \cdot 10^{-10}$, где $5.182 \cdot 10^{-10}$ – (pop).

$(1+328900.5614^{-1})/1.0000030356159 = 1.0000000048167$,

$(1.0000000048167/1.00000000441)^{4/3} - 1 = 5.423 \cdot 10^{-10}$, где $5.423 \cdot 10^{-10}$ – (pop).

Адаптация сидерического года. $31558149.8/21600^2/\pi = 0.021530521241$, где 31558149.8 сек – сидерический год, 21600'' – острота зрения, 0.021530521241 сек – адаптированное время.

$0.021530521241/(6371006.045/299792458) = 1.0131338925387$, где 6371006.045 м – средний радиус Земли, 299792458 м/сек – скорость света, 1.0131338925387 – неизвестная поправка (нп).

$^{24}\sqrt{1.0131338925387 - 1} = 5.438307725778 \cdot 10^{-4}$,

$(5.438307725778 \cdot 10^{-4})^{-1} = 1838.8073099651$, где $1838.8073099651 \approx$ масса нейтрона в единицах массы электрона.

$1838.8073099651 / (1836.15267343 \cdot 1.00137841931) = 1.0000672482366$, где $1836.15267343 \cdot 1.00137841931$ – масса нейтрона в единицах массы электрона, 1.0000672482366 – (нп).

$1.0000672482366 / (1 + 19773^{-1}) = 1.0000166733783$, где $(1 + 19773^{-1})$ – среднее смещение «тени» Земли на поверхности Солнца, 1.0000166733783 – (нп).

$\sqrt[3]{1.0000166733783} = 1.0000055577619$, где $1.0000055577619 \approx$ поправка на массы верхних планет (Меркурия и Венеры), Земли и Луны.

$1.0000055577619 / 1.0000055577619 = 1.0000000965236$, где 1.0000000965236 (нп).

$\sqrt[3]{1.0000000965236} = 1.0000000321745$,

$1.0000000321745 / 1.00000003161 - 1 = 5.645 \cdot 10^{-10}$, где $5.645 \cdot 10^{-10}$ – (pop).

$\sqrt[12]{1.0000672482366} = 1.000005603847$,

$1.000005603847 / 1.000005603847 = 1.0000000504387$,

$\sqrt[8]{1.0000000504387} = 1.0000000063048$, где 1.0000000063048 – поправка при расчете продолжительности года относительно «неподвижных» внегалактических объектов.

$1.0000000063048 / 1.0000000063048 = 1.0000000003482$,

$1.0000000003482^{3/2} - 1 = 5.223 \cdot 10^{-10}$, где $5.223 \cdot 10^{-10}$ – (pop).

$(1 + 1838.683661731^{-1}) / 1.0005438307726 = 1.0000000365518$,

$1.0000000365518 / 1.0000000365518 = 1.0000000003912$,

$1.0000000003912^{4/3} - 1 = 5.216 \cdot 10^{-10}$, где $5.216 \cdot 10^{-10}$ – (pop).

Адаптация спектрального диапазона атома водорода.

$(365.2563634259259 + 27.3216610) / 365.2563634259259 = 1.0748013278776$, где $365,2563634259259$ – сидерический год, 27.3216610 – сидерический период Луны в сутках, 1.0748013278776 – относительный сидерический период Луны.

$1.0748013278776^4 = 1.3344821752434$, где 1.3344821752434 – относительный диапазон адаптации (ода).

$1.3344821752434 \cdot 0.75 = 1.0008616314326$, где 1.0008616314326 – параметр связи (пс) диапазонов адаптации.

Рассмотрим положение Луны в Солнечной системе:

$384467000 * \sqrt{\cos 5.1453972222222} = 383691578.36493$, где 384467000м – среднее расстояние Луны от Земли, 5.1453972222222° – наклон лунной орбиты к эклиптике, 383691578.36493м – среднее расстояние с учетом наклона лунной орбиты.

$383691578.36493 / 149576987000 + 1 = 1.0025651778797$, где 149576987000м – среднее расстояние от центра Солнца до орбиты Земли, 1.0025651778797 – относительное расстояние до Луны, Земли и Солнца.

$\sqrt{(1.0025651778797) / 1.008616314326^{3/2}} = 0.9999890561112$,

$\arccos 0.9999890561112 = 0.2680549689^\circ$, где 0.2680549689° – видимый радиус Луны (Солнца).

$(365.2563634259259 + 29.530588) / 365.2563634259259 = 1.0808489350412$, где 29.530588 – синодический период Луны, 1.0808489350412 – относительный синодический период Луны.

$1.0808489350412^4 = 1.3647716609599$, где 1.3647716609599 – (ода).

$(1.3647716609599 * 0.75) * 3 / \pi = 1.0004926458168$, где 1.0004926458168 – (пс).

$1.0004926458168^3 / 1.00137841931 = 1.0001001083684$, где 1.00137841931 – масса нейтрона в единицах протона, 1.0001001083684 – (пс).

$(1 + 19773^{-1}) / \sqrt{1.0001001083684} = 1.0000005210574$, где $(1 + 19773^{-1})$ – среднее смещение «тени» Земли на поверхности Солнца, 1.0000005210574 – (пс).

$1.00000105726665 / 1.0000005210574^2 = 1.0000000151516$, где 1.00000105726665 – коррекция астрономической единицы (P.K.Seidelmann), 1.0000000151516 – (пс).

$1.00000003161 / 1.0000000151516^2 = 1.000000001307$, где 1.00000003161 – годовое смещение восходящего узла экватора Солнца, 1.000000001307 – (пс).

$^5\sqrt{1.000000001307 - 1} = 5.227 * 10^{-10}$, где $5.227 * 10^{-10}$ – (pop).

$(365.2563634259259 + 27.3216610 + 29.530588)^2 / 365.2563634259259^2 =$

1.3355275301842 , где 1.3355275301842 – (пс).

$1.3355275301842 * 0.75 = 1.0016456476382$, где 1.0016456476382 – (пс).

$^3\sqrt{1.0016456476382 / (1 + 1836.15267343^{-1})} = 1.0000036295831$,

$1.0000036295831^{-1 * 3} = 0.9999891113297$,

$\arccos 0.9999891113297 = 0.26737785^\circ$, где 0.26737786° – видимый угловой радиус Луны (Солнца).

Оптический предел атома водорода – драконический месяц Луны.

$10967877.4 * 299792458 = 3.2880869247886 * 10^{15}$, где $10967877.4 \text{ м}^{-1}$ – оптический предел атома водорода (оп), 299792458 м/сек – скорость света, $3.2880869247886 * 10^{15} \text{ сек}^{-1}$ – частота (чоп).

$(3.2880869247886 * 10^{15} / 21600^5 = 6.9931772231172 * 10^{-7}$, где $21600''$ – острота зрения (угловых секунд в окружности), $6.99317722311 * 10^{-7} \text{ сек}^{-1}$ – адаптированная по зрению частота (чоп).

$6.9931772231172 * 10^{-7} * 86400 = 0.0604210512077^{-1}$, где 86400 сек – число секунд в сутках, $0.0604210512077^{-1} \text{ сут}^{-1}$ – (чоп) в сутках.

$0.0604210512077^{-1} * 2/33 = 1.0030620023098$, где $0.0604210512077^{-1} = 16.5505230402215 \text{ сут}$, 2 – коэффициент и 33 дня – период солнечных затмений (интеллектуальный ритм), 1.0030620023098 – расхождение при счете в сутках.

$0.0030620023098347^{-1} / 12 = 27.2153071425449$, где 0.0030620023098347^{-1} – компенсация расхождения в сутках, 12 – коэффициент, $27.2153071425449 \text{ сут} \approx$ драконический период Луны.

$27.2153071425449 / 27.2122204 = 1.000113432219$, где 27.2122204 – драконический месяц Луны, $1.000113432219 \approx$ третья степень смещения тропического года относительно сидерического.

$\sqrt[3]{1.000113432219} = 1.0000378093101$,

$1.000038809 / 1.0000378093101 = 1.0000009996521$, где 1.000038809 – смещение тропического года, $1.0000378093101 \approx$ смещение без учета массы, 1.0000009996521 – массовый коэффициент.

$(1 + 332946.0509^{-1}) / 1.0000009996521^3 - 1 = 4.5303 * 10^{-9}$, где $4.5303 * 10^{-9}$ – поправка (yo3).

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ.

1. V.Kuvshinov, A.Kuzmin Chaos Assisted Tunneling. Instanton Approach/ V.Kuvshinov, A.Kuzmin// NONLINEAR PHENOMENA IN COMPLEX SYSTEMS (XXIY NPCS) 2017 (May 16-19, 2017). – Minsk: JINR – Sosny NAS Belarus, 2017
2. Булат В.Л. Оптические явления в природе. М., «Просвещение» 1974. – 149с.
3. CODATA Recommended Values for Fundamental Physical Constants, 2014
4. Rpp2019 rev astrophysical constants.
5. Астрономические постоянные. Википедия.
6. Explanatory supplement to the astronomical almanac. Edited by P.Kenneth Seidelmann/ University science books, Mill Valley, California.
7. Физические величины. Справочник. Под редакцией И.С.Григорьева, Е.З.Мейлихова – Москва: Энергоатомиздат – 1991.
8. Луна. Википедия.
9. Ryzhy M. S. Generalized fields of surfaces and trajectories of celestial bodies – a new concept of the microcosm/ Ryzhy M. S.// VI Международная научно-практическая конференция “TOPICAL ISSUES OF THE DEVELOPMENT OF MODERN SCIENCE” 12-14 февраля 2020 года София, Болгария. Архив - p.144.
https://sci-conf.com.ua/vi-mezhdunarodnaya-nauchno-prakticheskaya-konferenciya-topical-issues-of-the-development-of-modern-science-12-14-fevralya-2020-goda-sofiya-bolgariya-2/?utm_source=eSputnik-promo&utm_medium=email&utm_campaign=MATERIALY_BOLGARIJa&utm_content=744899072

УДК 37.011.3

СУТНІСТЬ ФАСИЛІТУЮЧОЇ ПОЗИЦІЇ ПЕДАГОГА ДОШКІЛЬНОГО ЗАКЛАДУ ЯК ПЕДАГОГІЧНОГО ЯВИЩА

Самсонова Олена Олександрівна

к.п.н.

Скірко Ганна Захаріна

к.п.н.

доценти кафедри дошкільної та початкової освіти

Чорна Ганна Володимирівна

викладач кафедри дошкільної та початкової освіти

Запорізький національний університет

Україна, м.Запоріжжя

Анотація. В статті розкрито сутність фасилітуючої позиції педагога закладу дошкільної освіти як педагогічного явища. Відзначено вплив педагогічної позиції вихователя на встановлення взаємодії з дітьми, створення ситуації успіху, прийняття дитини.

Ключові слова: фасилітуюча позиція, емпатія, особистісна взаємодія, саморозвиток, індивідуальний стиль діяльності.

В останні роки відбувається активне реформування вітчизняної системи дошкільної освіти на засадах особистісно орієнтованої педагогіки. Це вимагає якісно нового підходу до організації педагогічної взаємодії між педагогом і дитиною.

Відповідно до традиційних поглядів на навчально-виховний процес, які тривалий час домінували в науковій літературі, педагог виступає активним

суб'єктом, основна функція якого зводиться до трансляції дітям як об'єктам педагогічного впливу певних істин.

Принципово інші ідеї покладено в основу гуманістичної парадигми освіти, за якою педагогічний процес є співтворчістю педагога і дитиною, спільним пошуком, спрямованим на обговорення екзистенціальних (загальнолюдських) проблем. У такій ситуації педагог не стільки транслює дошкільникам доробки культури, скільки культивує її подальший розвиток у процесі педагогічної творчості. У свою чергу, це вимагає від педагога виявлення сформованих умінь побудувати з кожною дитиною ефективну співпрацю, готовності сприймати її як унікальну особистість, розуміти її думки та прагнення.

Актуальна необхідність у зміні основних ролей педагога в навчально-виховному процесі вимагає глибокого переосмислення сутності фасилітації у психолого-педагогічному сенсі. Цим і пояснюється значне підвищення інтересу сучасних науковців до дослідження цього явища.

У педагогічну теорію та практику термін «фасилітація» було введено відомим психотерапевтом і педагогом К. Роджерсом. Однак окремі аспекти цього багатозначного феномена докладно описано у працях багатьох науковців, зокрема відомих класиків педагогіки К.Д. Ушинського, А. С. Макаренка, В.О. Сухомлинського та інших. Так, К.Д. Ушинський писав, що головним шляхом виховання особистості є переконання, а «на переконання можна впливати тільки переконанням». Причому вихователь не може просто сліпо виконувати дані йому інструкції, адже інструкція, яка не зігріта «теплом особистого переконання» вчителя, не буде мати виховної сили на дитину [6, с 168-169]. А.С. Макаренко підкреслював, що вихователь має сприймати вихованця не як об'єкт вивчення, а як суб'єкт виховання. А це вимагає, щоб будь-яка отримана ним нова інформація про дитину негайно перетворювалася у практичну дію, конкретну пораду, відображаючи постійне прагнення педагога допомогти в її особистісному становленні [2, с. 127-128].

Ідею про необхідність забезпечити педагогічній взаємодії фасилітуючого характеру відстоював у своїй працях і В.О. Сухомлинський. Він писав, що у

шкільному закладі має домінувати «дух поваги до людського достоїнства, дух взаємної довіри вихователів і вихованців, дух віри в людину» [4, с.139-140]. Продовжуючи цю думку, в іншій своїй праці видатний педагог підкреслює, що педагог у силу своїх професійних обов'язків має постійно постигати складний духовний світ кожної дитини, знати та відчувати її душу, розуміти внутрішній світ [5, с. 6-7].

Освітній процес у дошкільному закладі є складною динамічною системою, яка поєднує в собі різні види взаємодій: між педагогом і окремою дитиною, між педагогом і групою дітей, дітей між собою. Всі ці види взаємодій тісно пов'язані між собою й суттєво впливають один на одного. Забезпечення фасилітації під час здійснення навчально-виховного процесу дозволяє створити особливі взаємовідносини між його суб'єктами, які допомагають кожному з них прийняти себе як унікальну цінність, відкритися власному внутрішньому досвіду, сформувати мотивацію до позитивних самозмін. Адже, як підкреслював К. Роджерс, в кожній людині від природи закладено прагнення до самоактуалізації, а відносини фасилітуючого характеру допомагають людині прийняти себе як самоцінність, відкритися власному внутрішньому досвіду й на цій основі змінитися на краще [3, с. 75].

Як справедливо зазначають науковці (І.Ісаєв, В.Сластьонін, А. Чернявська, Є. Шиянов та інші), важливою передумовою становлення суб'єкт-суб'єктного підходу у дошкільній освіті, розвитку гуманних і взаємоповажливих стосунків між всіма учасниками педагогічного процесу є зміна професійної позиції педагога. Професійна позиція педагога в навчально-виховній взаємодії з дітьми має забезпечувати ефект фасилітації, адже тільки в цьому випадку досягається «особистісне вимірювання» дошкільної освіти.

Коломийченко С.Ю. визначає сутність фасилітуючої позиції, основуючись на працях сучасних педагогів гуманістичної школи: в умовах фасилітуючої взаємодії дитину не «формують», а лише допомагають їй стати собою ; таку взаємодію забезпечують внутрішні умови (установки, потреби, здібності) для розвитку «самості», для саморозвитку дитини і дорослого; відносини, що

допомагають, звернені не тільки до розуму і пам'яті дитини, але й до цілісності особистості; вони допомагають їй виробити власний спосіб буття в культурі зокрема в освіті. У процесі фасилітуючих відносин здійснюється спільне особистісне зростання педагога і дітей, їхній спільний особистісний розвиток [1, 18-26].

На думку Н. Боритко, яка зазначає, що в основу педагогічної позиції має бути покладені такі тези:

- дитина, хоч і знаходиться у процесі інтенсивного розвитку, вже є цілісною особистістю, яка живе в певному соціумі, маючи свої індивідуальні цілі, інтереси й потреби, тому дошкільне навчання й виховання повинні не готувати її до майбутнього життя, а організовувати її сьогодишню життєдіяльність таким чином, щоб забезпечити оптимальний вплив на особистісне зростання;
- процесуально освіта не «передає» дітям певний досвід і не «виліплює» з них осіб з попередньо визначеними якостями, вона може виступати тільки як процес самостановлення людини;
- «сходження» дошкільника до себе не може відбуватися без значущого іншого, тобто поза навчально-виховної взаємодії й педагогічної підтримки з боку дорослого.

Педагогічна позиція педагога – це складне особистісне утворення, яке формується під впливом зовнішнього середовища й виявляється в його ставленні до різних аспектів педагогічної діяльності. Така позиція є результатом перетворення зовнішніх вимог до стану сформованості професійно-особистісних якостей, цінностей, знань і умінь майбутнього фахівця в його внутрішні вимоги до власного професійного зростання. У свою чергу, фасилітуюча позиція передбачає, що педагог не намагається формувати особистостей з попередньо визначеними якостями, а допомагає їм саморозвиватися на основі врахування власних схильностей і прагнень, відпрацьовувати індивідуальний спосіб життя. Причому фасилітація для кожної дитини розбудовується на основі врахування її індивідуального досвіду, життєвих принципів, уподобань і т. ін.

ЛІТЕРАТУРА

1. Коломийченко С.Ю. Сутність фасилітуючої педагогічної взаємодії. / С.Ю. Коломийченко// збірник наукових праць. –Серія «Педагогіка і психологія».-Вип 34. Запоріжжя.: Видавництво ЗДПУ, 2007.- . С. 18-26.
2. Макаренко А. С. Методика виховної роботи. /А.С.Макаренко. – К.: Рад. шк., 1990. – 366 с.
3. Роджерс К. Р. Взгляд на психотерапию. Становление человека / К. Р. Роджерс. – М. : Издательская группа «Прогресс»-«Универс», 1994. – 480 с.
4. Сухомлинський В. О. Розмова з молодим директором школи. / В.О. Сухомлинський.– К.: «Радянська школа», 1977 – Т.4.- 1977.- 638 с.
5. Сухомлинський В. О. Сто порад учителяві./ В.О. Сухомлинський. – К.: «Радянська школа», 1976 – Т.2.- 1976. - 668 с.
6. Ушинский К.Д. Педагогические сочинения. – В 6 т. / Сост. С.Ф.Егоров. – М. : Педагогика, 1989. – Т. 3. – 512 с.

УДОСКОНАЛЕННЯ ОБ'ЄМНО-ПЛАНУВАЛЬНИХ РІШЕНЬ РЕКРЕАЦІЙНО-ТУРИСТИЧНИХ КОМПЛЕКСІВ НА ПРИКЛАДІ БАГАТОФУНКЦІОНАЛЬНОГО ОФІСНО-ГОТЕЛЬНОГО КОМПЛЕКСУ

Семикіна Олена Вячеславівна

кандидат архітектури, доцент

Свєчніков Юрій Юрійович

Студент кафедри архітектурно-проектної справи

відокремленого структурного підрозділу «інститут інноваційної освіти

Київського національного університету будівництва і архітектури»

м. Київ, Україна

Вступ. Розвиток рекреаційно-туристичного комплексу є важливою складовою для туристичної сфери країни. На сьогоднішній день відпочинок, рекреація, туризм, оздоровлення - це найвища соціальна цінність.

Тому в останні роки ці види діяльності набувають особливого значення. Це пов'язано, в першу чергу, із ростом доходів населення економічно розвинутих країн, зростанням загальноосвітнього рівня людей, розвитком транспортного сполучення та рекламною діяльністю/піаром країни.

Крім того, індустріальний розвиток цивілізації, забруднення екологічних систем навколо великих промислових районів, збільшення психологічного навантаження на людину через прискорення темпу життя, змушує все більшу кількість людей шукати відпочинок та оздоровлення екологічно привабливих регіонах.

Таким чином, у багатьох державах обслуговування туристів стало не лише самостійною галуззю економіки, але й життєво необхідною формою потреб людини. Туризм і рекреація є одними з найбільш вагомих джерел утворення робочих місць. В Україні туризм став сферою реалізації ринкових механізмів, джерелом поповнення державного та місцевих бюджетів, засобом загальнодоступного і повноцінного відпочинку та оздоровлення, а також

ознайомлення з історико-культурною спадщиною та сьогоденням нашого народу та держави.

Ключові слова: офісно-готельний комплекс, будівля, забудова, готельні комплекси, багатофункціональні готелі, дослідження.

Мета дослідження. Дослідження та удосконалення об'ємно-планувальної схеми готельно-офісних комплексів, поєднання багатофункціональних приміщень, їхній зв'язок та модернізація сталих концепцій.

Завдання дослідження. проаналізувати проекти вітчизняних і закордонних архітекторів їхні принципи проектування та особливості залежно від ландшафту та місцевої архітектури.

Визначити основні об'ємно-просторові рішення та їхнє втілення у проекти. На основі узагальненого досвіду спроектувати офісно-готельний комплекс багатофункціонального призначення.

Об'єкт досліджень – готельно-офісний комплекс.

Предмет дослідження – багатофункціональний офісно-готельний комплекс.

Методи дослідження. У роботі використані методи:

- статистичного та фактологічного аналізу літературних джерел;
- графоаналітичного та ретроспективного аналізу;
- експертної оцінки та анкетування;
- типологічного аналізу та функціонального моделювання;
- експериментального проектування, графічного моделювання.

Наукова новизна одержаних результатів:

- вперше науково обґрунтовано новий тип курортного готелю;
- удосконалено та застосовано методи експертної оцінки та анкетування працівників готельного господарства у курортних готелях;
- сформульовано основні принципи архітектурно-планувальної організації курортних готелів;
- запропоновано три типи курортних готелів з введенням нових ознак (загальнокурортні, спеціалізовані, багатофункціональні);;

-отримали подальший розвиток рекомендації щодо прийомів удосконалення об'ємно-просторових та архітектурно-композиційних рішень.

Конгресс-готель – різновид бізнес-готелю, який спеціалізується на проведенні різних масових зібрань: конференцій, з'їздів, нарад, семінарів, тренінгів та ін.

Такі готелі зазвичай мають високий рівень комфорту.

Вони мають розвинену структуру приміщень громадського призначення (зали для проведення конгресів, навчальні аудиторії, приміщення для нарад, барів, різні типи ресторанів, Інтернет, банкомати, сауни, та ін.

У XIX ст. розгорнулося будівництво готелів у південній Україні. Найрозвиненішим портовим містом стала Одеса, якій у 1817 р. було надано право користування порто-франко терміном на 30 років, що потім неодноразово подовжувалось до 1859 р.

Це сприяло розширенню економічних зв'язків між країнами та народами, поживавленню торгівлі, зростанню міста та його населення. Все це й зумовило широкий розвиток готельного господарства. У XIX ст. в Одесі було 34 готелі та 6 заїжджих дворів.

На той час туристична галузь в місті ще тільки створювалась, вона накопичувала світовий досвід, удосконалювала сферу готельного господарства та сферу послуг (перукарні, ресторани, музеї тощо), з кожним роком займаючи все більші площі.

З часом почали набувати популярності готелі, які пропонували своїм постояльцям різноманітні сфери послуг, що давало клієнтові відчуття розкоші, тому через попит таких закладів, в подальшому вони перетворились у багатофункціональні готелі.

Результати й обговорення. Результати даних досліджень впроваджені в експериментальному проектуванні багатофункціонального у місті Одеса.

Висновки. На основі проведеного аналізу літературних джерел та аналізу закордонного і вітчизняного досвіду проектування, визначено, що будівництво багатофункціональних офісно-готельних комплексів на основі визначених типів планувань, об'ємів та місця розташування є базою для створення саме

сучасних готельних комплексів, як в нашій країні, так і в країнах Європи та Азії.

Проведено структурний аналіз існуючих статей та теоретичних досліджень, який дав змогу виявити основні поняття, їхній склад та зробити висновки щодо принципів, типів та форм багатофункціональних офісно-готельних комплексів.

**РЕАЛІЗАЦІЯ ПРИНЦИПУ ПРОБЛЕМНОГО НАВЧАННЯ В
НАВЧАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ ІНОЗЕМНИХ СТУДЕНТІВ-НЕФІЛОЛОГІВ**

Сенік Лілія Миколаївна

к.пед.н., доцент

Лебеденко Ірина Леонідівна

старший викладач

Новосьолова Альона Костянтинівна

магістр, викладач

Запорізький державний медичний університет

м. Запоріжжя, Україна

Анотація. Дана стаття присвячена розгляду теоретичних питань проблемного навчання та практичної реалізації прийомів проблемного навчання в іншомовній аудиторії при навчанні студентів-нефілологів. Сьогодні під проблемним розуміється таке навчання, яке передбачає наявність в навчальному процесі ситуацій, які не мають однозначного рішення, і активізацію самостійної діяльності учнів з вирішення зазначених проблем. У чому ж цінність проблемного навчання в плані формування достатнього для навчання рівня мотивації?

Ключові слова: проблемне навчання, проблемна ситуація, навчальний матеріал, активізація розумової діяльності, частково пошукові завдання.

Для сучасного рівня розвитку методичної думки характерне розуміння навчальної діяльності як складної динамічної системи взаємодії двох суб'єктів – педагога й учня. Їхні зв'язок та взаємодія здійснюються через зміст навчального предмета і системи засобів управління. Це ставить перед викладачами завдання створення таких зовнішніх умов, які сприяли б формуванню не тільки навичок і умінь, але і особливого внутрішнього стану учнів, зокрема, мотиваційної

готовності до навчання. Це послужило причиною звернення до практики викладання російської мови як іноземної до таких активних форм навчання, як колективні форми пізнавальної діяльності, навчальні рольові ігри, інтенсивні методи навчання, а також проблемне навчання, про що піде мова в статті.

Використання прийомів проблемного навчання в іншомовній аудиторії стосується різних видів мовної діяльності, сфер та етапів навчання. Описана методика їх застосування при вивченні художніх текстів іноземцями, перегляді автентичних телепередач для створення рольових проблемних ситуацій, визначено принципи проблемного навчання в роботі з іноземними студентами технічного профілю навчання, створені навчальні проблемні ситуації в монокультурній аудиторії на початковому етапі навчання та інше (І.І. Яценко, А.В. Шадрін, Н.В. Суворова, С.А. Агілар, Г.Ф. Юлдашева, І.А. Ушакова та інші).

Зазвичай в ситуації навчання розрізняють дві групи мотивів: внутрішні, що мають місце у пізнавальній потребі учня "зустрітися" з предметом діяльності (орієнтація учня на процес і результат діяльності) та зовнішні, які супроводжують діяльність, спрямовану на самоствердження, на уникнення труднощів тощо. Всі вони є зовнішніми по відношенню до безпосередньої мети навчання. Знання та вміння в цих випадках служать лише засобом для досягнення інших цілей – самоствердження, престиж, позитивна оцінка діяльності.

Практичні спостереження і анкетування іноземних студентів-медиків 1-2 курсів з метою з'ясування їх мотиваційної орієнтації дозволили прийти до наступних висновків: 1) у студентів рідко спостерігається якийсь один мотив діяльності, а присутнє, як правило, поєднання різних; 2) найбільш оптимальним є поєднання "процесуальна і результативна мотивація", для яких характерний інтерес як до самого процесу навчання, так і до отримання знань; 3) мотиваційна орієнтація залежить не тільки від рівня мовних умінь, але і від змісту навчання, методів, прийомів, форм роботи на занятті.

У практиці викладання російської мови як іноземної ситуація характеризується дефіцитом практичних розробок. Актуальною і перспективною є практична реалізація прийомів такого навчання в навчально-професійній сфері, найбільш значущою для цього контингенту.

Метою статті є спроба висвітлити теоретичний і практичний досвід кафедри мовної підготовки іноземних громадян Запорізького державного медичного університету по використанню принципів проблемного навчання і проаналізувати його вплив на мотиваційну орієнтацію студентів, на ефективність навчання в цілому.

Принципово важливою для такого навчання є зміна стратегії "від знань до проблеми" на стратегію "від проблеми до знань". Проблемна ситуація, основне призначення якої – викликати інтерес до поставленої проблеми, актуалізувати мотиви оволодіння конкретними знаннями, виявляє, що для вирішення певної задачі знань недостатньо. Виникає пізнавальне протиріччя між наявними знаннями й вимогами завдання, процес згладжування якого розвиває мислення студентів. Ще С.Л. Рубінштейн вказував, що процес мислення включається тільки для вирішення проблемних ситуацій.

У науковій літературі в основу однієї з класифікацій проблемних ситуацій покладено тип протиріччя, що виникає в пізнавальному процесі. Так, якщо навчально-пізнавальна діяльність спрямована на пошук нових знань, "проблемна ситуація може виникати як наслідок протиріч між: вихідними знаннями і новими для студента фактами, які руйнують відому теорію; розумінням наукової важливості проблеми і відсутністю теоретичної бази для її вирішення; різноманіттям концепцій і відсутністю надійної теорії для пояснення даних фактів; між теоретично можливим способом вирішення і практичною доцільністю ... "[1, с. 224].

Пропоновані для сприйняття (читання і слухання) тексти повинні мати проблемний характер, тобто виключати аксіоматичні висновки, містити в собі різні точки зору на проблему, можливість альтернативних варіантів рішення.

Крім того, вони повинні бути професійно значущими. Тим самим створюються умови для продуктивного мислення учнів [2].

Адекватність (або наближеність) змісту і форм спілкування студентів на уроках російської мови характеру їх спілкування на заняттях зі спеціальних дисциплін є найдієвішим джерелом збереження і підтримки їх інтересу до цього предмету. Так, типовими комунікативними ситуаціями в навчально-професійній сфері на I курсі є конспектування лекцій та спілкування на практичних заняттях з таких базових предметів, як біологія, анатомія і гістологія. Інформація в них, в основному, не містить суперечливих моментів і в силу її великого обсягу, представляється учням рутинною і в певній мірі монотонною. Щоб урізноманітнити презентацію навчального матеріалу, наповнити її емоційно-експресивними елементами, а отже, стимулювати когнітивні механізми учнів, лектори та викладачі-предметники часто додають до необхідної інформації питання, додаткові і ілюстративні приклади. Такі відступи представляють багатий матеріал для методистів на заняттях з мовної підготовки в силу того, що дозволяють: а) поповнювати арсенал формально-граматичних засобів спілкування студентів-іноземців за рахунок мовних одиниць, які не включені в програму початкового етапу; б) озброювати учнів аргументами, необхідними для побудови монологу-міркування і ведення дискусії в навчальній аудиторії; в) формувати вміння логіко-сислової інтерпретації вузькоспеціальної інформації в плані міжпредметної координації.

Проаналізувавши аудіозаписи 38 навчальних лекцій з уже названих предметів, ми виділили проблемні і альтернативні питання з метою їх подальшої лінгвометодичної інтерпретації на заняттях з навчання мови спеціальності. Як показала практика, вони виявилися досить ефективними в рамках післятекстових завдань (виводять учнів у спонтанну мову) при аудіюванні фрагментів навчальних лекцій за фахом. По-перше, при цьому закріплюються і доводяться до автоматизму лексико-граматичні одиниці (лінгвістична компетенція), по-друге, логіко-граматичні операції все тісніше пов'язуються у свідомості учнів з релевантним формально-граматичними засобами вираження

(мовна компетенція), а головне – сприяють поповненню "банку" довготривалої пам'яті і вдосконалення вмінь професійного спілкування (предметна компетенція).

Так, найбільш частотними на цьому етапі навчального спілкування в нефілологічних аудиторії є граматичні конструкції, які виражають причинно-наслідкові відносини. При їх закріпленні в ході розгляду на заняттях з вивчення мови спеціальності, наприклад теми "Рефлекторна діяльність нервової системи", цілком доречним могло би бути альтернативне питання: "Чи можна людину, у якої пошкоджено задні спинномозкові корінці, назвати нездатною самостійно пересуватися ногами?". При вивченні ж теми "Органи зору" когнітивні механізми учнів в поєднанні з лексико-граматичними одиницями можна активізувати питаннями типу: "Чи може той, хто страждає на дальтонізм, водити машину?". Введені на заняттях лексичні одиниці (наприклад, антонімічні пари дієслів) виражають причинно-наслідкові зв'язки.

У текстах, які відбиралися для занять на II курсі, висвітлюються проблеми деонтології (медичної етики), наприклад, лікарський обов'язок і відповідальність, лікарська таємниця, етика трансплантології, експериментальної медицини тощо, котрі за своїми характеристиками є оптимальними для створення проблемних ситуацій у навчальній аудиторії. Аналізуючи тексти, викладач виділяє положення, на основі яких буде створена відповідна комунікативна ситуація, а також мовний та мовленнєвий матеріал, актуальний для вирішення проблеми. Потім розробляється система спеціальних питань, які направляють в певне русло діяльність студентів і поступово підводять до виходу з проблемної ситуації. У літературі зазначається, що недоцільність ставити відразу всі проблемні питання учням, оскільки "їх зміст і остаточна послідовність вже вказують шлях до їх вирішення" [1, с. 225].

На початку роботи здійснюється введення в проблему за допомогою навідних питань. Ми поділяємо точку зору, згідно якої їх доцільно пропонувати студенту до роботи з текстом в якості домашнього завдання [3]. Це дасть

можливість осмислити проблему, стимулює інтерес до неї, виявляє недостатність знань для її вирішення і викликає потребу в зверненні до тексту.

Орієнтуючі питання доцільно вибудовувати за принципом "від простого до складного", щоб перші з них не викликали труднощів, а наступні виявляли брак знань для його вирішення. Наприклад, до теми "Деонтологія в експериментальній медицині" ми пропонуємо учням орієнтуючі питання в такій послідовності: 1. "Як ви вважаєте, чим є тварини для людини: робочою силою, друзями, захисниками?" 2. "Чи можна, на вашу думку, проводити експерименти на тваринах, завдаючи їм болю і роблячи на все життя залежними від експерименту?" 3. "Чи можна і потрібно проводити експерименти на тваринах, якщо це допомагає в боротьбі з хворобами?" 4. "Віддали б ви вашу домашню кішку, собаку для проведення експерименту?" 5. "Яким має бути правильне рішення: а) заборонити експерименти на тваринах, б) дозволити експерименти, в) інше рішення. Аргументуйте відповідь".

Необхідно відзначити, що успішність проблемного навчання на всіх етапах виходу з ситуації залежить від "рівня проблемності", який визначається двома факторами: ступенем складності проблеми для тих, хто навчається (мовна і фактологічна готовність) і рівнем творчої участі студентів у вирішенні проблеми. Тому при створенні навчальних матеріалів слід пам'ятати про раціональне співвідношення відомого і нового для студентів в рамках даної проблеми, а також слідувати дидактичному принципу єдності і оптимального взаємозв'язку репродуктивної і пошукової навчальної діяльності [4]. Залежно від співвідношення відтворюючих і творчих елементів виділяються: репродуктивні завдання, завдання за зразком, реконструктивно-варіантні завдання, частково-пошукові завдання, які відрізняються тим, що для їх виконання студент повинен визначити, яким чином це зробити при нових для нього умовах і уміннях. Якийсь елемент в структурі діяльності студента буде самостійним, творчим. Нормативна творча діяльність – антипод власне творчої діяльності. Вона містить лише приписаний (за ступенем складності і обсягу) творчий інтелектуальний компонент, спрямований на вирішення завдань при

відсутності у студентів будь-яких знань. Найбільш придатними для введення нормативного творчого компонента є частково-пошукові завдання. Дослідницькі завдання відрізняються тим, що студент, орієнтований на рішення неструктурованої проблеми, сам визначає шляхи, послідовність виходу з ситуації, знаходиться в пошуку інформації, якої бракує.

Предтекстова робота спрямована не тільки на зняття лексико-граматичних труднощів, але і на часткове знайомство з інформацією з проблеми. Велика увага приділяється розвитку у студентів умінь структурування і смислового аналізу тексту, а також механізму прогнозування. Крім того, як предтекстовий, так і післятекстовий етапи передбачають вивчення і практику використання різноманітних моделей, що забезпечують участь студентів в бесіді, дискусії: вираз згоди / незгоди з чиеюсь точкою зору, висловлювання власної думки, порівняння, доказ, висновок і інше.

Читання тексту є наступним етапом вирішення проблеми, поставленої в завданнях.

На етапі післятекстові роботи здійснюється вихід з проблемної ситуації. У використовуваних нами текстах деонтології, як правило, представлені дві або кілька протилежних точок зору на проблему, і існуючі протиріччя вирішується на користь однієї з них. Втім, тексти даної тематики привабливі і тим, що навіть після того, як ті, яких навчають отримують фактичну інформацію і вирішують ряд навчальних завдань, що ведуть до виходу з проблемної ситуації, залишається поле для полеміки і розбіжності точок зору на проблему. У такій ситуації завдання викладача полягає в тому, щоб за допомогою набору послідовних завдань управляти розумовою діяльністю студентів, що сприятиме адекватному вирішенню проблеми. Післятекстові завдання контролюють розуміння фактичного змісту тексту, спрямовані на аналіз його структурно-смислової організації: виділення інформативних центрів тексту, виокремлення ілюстративних, аргументуючих, інформаційних. Наприклад: "виділіть в тексті смислові частини, з частини пропозицій знайдіть ті, які можуть служити

назвами до основних частин тексту", "знайдіть абзац, в якому йдеться про роль експерименту в медицині, виділіть в ньому ілюстративну інформацію".

Наступні мовні завдання націлені, по-перше, на визначення шляхів вирішення проблеми з точки зору автора тексту і, по-друге, з точки зору тих, хто навчається. В результаті самостійної активної діяльності, що спирається на отриману з тексту інформацію, здійснюється вихід з проблемної ситуації. Робота на цьому етапі емоційно забарвлена, основна увага направлена на пошук необхідних аргументів, ілюстрацій, доказів. Це сприяє ефективному розвитку навичок і умінь говоріння. Наведемо приклади: "виділіть в тексті інформацію, яка підкріплювала (спростовувала) б положення про необхідність експериментальної роботи над тваринами. Передайте цю інформацію в тому вигляді, в якому вона може слугувати обґрунтуванням цього положення", "порівняйте точки зору прихильників і противників використання тварин в експериментальній медицині. Що об'єднує підходи цих вчених до проблеми? У чому їх позиції розходяться? Які питання, на вашу думку, в зв'язку з цим потребують подальшого вивчення?", "запишіть факти, на підставі яких автор будує свої доводи. Коротко сформулюйте точку зору автора з проблеми", "викладіть ваше ставлення до висловленої автором позиції: чи поділяєте ви її повністю, частково або не поділяєте? Якщо ні, то викладіть свої впогляди на цю тему (детально розкрийте ті положення, за якими ваша точка зору не збігається з позицією автора".

Підсумком проблемного заняття або ряду тематично близьких занять може служити підготовка студентами доповідей на засідання студентського наукового товариства, а також дискусії на їхніх основах. Усвідомлюючи доцільність цієї діяльності, відчуваючи задоволення від самого процесу роботи, студенти творчо підходять до таких завдань.

Висновки. Як показали спостереження, використання в аудиторії іноземних студентів-медиків прийомів проблемного навчання, по-перше, сприяє їх самореалізації в навчальному процесі. Діяльність виходить за рамки формально виконуваних завдань, приймає форму емоційно-забарвлених дискусій. По-

друге, у значної кількості учнів відбуваються зміни в мотиваційній орієнтації. Так, майже всі слабкі студенти з орієнтацією на оцінку починають проявляти зацікавленість до процесу роботи. Вони відчують свою значущість в пошуку вирішення проблеми, що робить діяльність цілеспрямованою, активною і самостійною. Іншими словами, у студентів з'являється процесуально-результативна мотиваційна орієнтація. Результати навчання говорять про те, що студенти засвоюють знання, оволодівають навичками і вміннями швидше, ніж при традиційному навчанні, а в подальшому неодноразово використовують в навчальному процесі засвоєний на таких заняттях матеріал.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Агилар С.А., Педросо Х.Є. Вопросы проблемного обучения в нефилологической аудитории // Русский язык за рубежом. – 1987. №2. – С. 32-34.
2. Бондаренко Н.Б. Сутність, зміст і структура мотивів опанування іноземної мови // Педагогіка і психологія творчої особистості: проблеми і пошуки. – Київ; Запоріжжя. – 2006. – Вип. 37. – С. 315-319
3. Калошина И.П. Структура и механизмы творческой деятельности (нормативный подход). – М.: Издв-во Моск. ун-та, 1983. – 168 с.
4. Ушакова И.А., Юлдашева Г.Ф. Использование принципа проблемного обучения в преподавании русского языка как иностранного // Русский язык за рубежом. – 1990. – №2. – С. 37-43.
5. Чапаев Н. К. Педагогическая интеграция: методология, теория, технология: 2-е изд., испр. и доп. Екатеринбург: Изд-во Рос. гос. проф.-пед. ун-та; Кемерово: Изд-во Кемеровского гос. проф.-пед. колледжа, 2005. 325 с.
6. Чернилевский Д. В. Дидактические технологии в высшей школе: Учеб. пособие для вузов. М.: ЮНИТИДАНА, 2002. 437 с.

ПСИХОЛОГІЧНИЙ ВПЛИВ РЕКЛАМИ НА СПОЖИВАЧІВ

Сербіненко Наталія Вікторівна

Кандидат економічних наук, доцент

Доцент кафедри економіко-природничих дисциплін

Крутько Єлизавета Вадимівна

студентка 1 курсу спеціальності «Психологія»

Хортицька національна академія

м. Запоріжжя, Україна

Введення. Сьогодні це дуже актуальна та цікава тема, адже не кожен елемент маркетингової комунікації має здатність чинити психологічний вплив на споживача, наприклад рекламу, що визначає її особливу роль у підтримці існуючих та нових ринків збуту – цільової аудиторії. Реклама – одна із складових маркетингу. Популярність товарів на ринку, продажі, імідж компанії залежить від ефективності реклами. Тому рекламі приділяють особливу увагу виробники та учасники каналів збуту. У літературі існує багато підходів до визначення поняття реклами. Реклама – це будь-яка платна форма індивідуального представлення фактів про товари, послуги чи ідеї групі людей [8]; реклама – це поширення інформації про товари та послуги з метою прискорення продажів [6]. Інформація надсилається для заохочення потенційних споживачів вжити заходів щодо отримання (використання) товарів та послуг. (Комітет з ідентифікації американської торгової асоціації) Американська асоціація маркетингу пропонує таке визначення: «Реклама – це налагоджена ідея, продукт чи послуга, яку сплачує замовник. нерозповсюдження та будь-яка форма розгортання » [8]. Сучасна реклама мотивує споживачів купувати пропоновані товари, а тому компанія отримує прибуток, забезпечує конкурентну перевагу та стабільну позицію на ринку. Завдяки рекламі, а також маркетингу в цілому компанії вибудовують відносини

з клієнтами та іншими учасниками ринку, що визначає досягнення торгових і комунікаційних цілей, встановлених цими компаніями [7]. При цьому психологічна складова маркетингу та реклами має важливе значення у налагодженні такого зв'язку, може пояснити та покращити результативність маркетингових та рекламних дій. Відповідно, проблеми психологічного впливу в рекламі на споживачів є актуальними і інтенсивно обговорюються у вітчизняній та зарубіжній науково-практичній літературі.

Погляди сучасних експертів на ці питання неоднакові. Одні вважають, що існує прямий причинно-наслідковий зв'язок між рекламою та поведінкою споживачів, а інші вважають, що це значно обмежує ефективність психологічних наслідків [1]. Проте, як показує практика, різноманітні сугестивні методи і технології рекламного впливу користуються попитом і знаходять своє практичне застосування. Теоретичні, методологічні та окремі практичні аспекти психології реклами як галузі психологічної науки в цілому досліджували вітчизняні та зарубіжні вчені, а саме: Х. Алдер, З. Антонова, Л. Геращенко, В. Заикин, О. Зазимко, М. Корольчук, В. Корольчук, Т. Лагутіна, О. Лебедев-Любимов, Д. Леонт'єв, С. Миронець, Р. Мокшанцев, О. Проніна, Г. Ржевський, У. Скотт, В. Шуванов та інші [6]. З огляду на швидко зростаючу увагу до психології реклами, існує об'єктивна потреба у поглибленому вивченні важливих питань, включаючи методи психологічного впливу на споживачів та їх поведінку в сучасній рекламі. [5].

Застосування психологічної науки дозволяє створити умови, при яких між споживачем товару і рекламодавцем виникає «діалог», що сприяє ефективному збуту товарів, послуг, взаєморозуміння [4]. Рекламу можна розглядати як один із основних засобів вигоди та ефективних інструментів розвитку як окремого підприємства, так і галузі країни в цілому [3].

Фахівці стверджують, що реклама – могутній засіб впливу і маніпуляції людиною. Вона здатна формувати і змінювати світогляд і поведінку людей. Саме тому науковці нині так ретельно вивчають це явище. Щоправда, з різною

метою: одні – щоб захистити людину від її негативного впливу, інші, навпаки, щоб навчитися якомога краще на неї впливати і керувати нею [5].

Психологи вважають, що це найпотужніший інструмент впливу на масову свідомість. Нарешті, переконливий підхід у рекламі створює лише ілюзію вільного вибору, що нав'язує певні стереотипи, стандарти та цінності [7]. Реклама має значний психологічний та соціокультурний вплив на споживачів та спонукає їх до певних дій. Таким чином, реклама допомагає компаніям розвивати нові ринки збуту, розширювати продажі та збільшувати прибуток. За найпоширенішим визначенням, реклама – це платна, неперсональна форма поширення інформації про компанію та її продукцію чи послуги.

З психологічної точки зору реклама є одним із можливих посередників між потребою та суб'єктом, який її задовольняє, а також спілкуванням та взаємодією. Реклама прямо чи опосередковано впливає на споживача, його свідомість і свідомість, його думки, ставлення, ставлення і, як наслідок, формує поведінку конкретного споживача [5].

Методи та результати. Для посилення рекламного впливу і, відповідно, підвищення ефективності самої реклами використовуються різні методи психологічного впливу: переконання, навіювання, психоаналітичний метод, еріксонівський гіпноз, нейролінгвістичне програмування, лінгвістичне маніпулювання, соціально-психологічні установки, стереотипи, ідентифікація, механізм «ореолу», наслідування, психологічне зараження, рекламні шоу та технологія «25-го кадру».

Впевненість як метод рекламного впливу полягає в тому, щоб показати споживачеві переваги цього товару та необхідність його придбання. Процес переконання споживача передбачає критичне розуміння отриманої рекламної інформації та її зв'язку з попереднім життям. Особливістю процесу переконання є те, що він зосереджується на раціональній сфері свідомості потенційного споживача, тобто. Реклама звертається до свідомості, розуму споживача. Переконати споживача в необхідності придбання товару можливо лише в тому випадку, якщо у споживача є конкретна потреба в ньому, і він

зацікавлений у товарі. Використовуючи метод переконання, споживач повинен запропонувати та заздальгідь скасувати будь-які протипоказання. Для цього потрібно знати припущення та власні аргументи споживачів.

Сугестія або навіювання – це процес впливу на психіку людини, який пов'язаний із зниженням усвідомленості і критичності сприйняття навіюваного змісту, що не потребує ні розширеного логічного аналізу, ні оцінки. Сугестія – це прямий і неаргументований вплив однієї людини на іншу [4].

Виділяють два види навіювання: психомоторне навіювання – готовність погоджуватися з інформацією на основі некритичності сприйняття; престижне навіювання – зміна поглядів під впливом інформації, отриманої з високоавторитетного джерела. Навіювання здійснюється з метою створення певних станів або спонукань до певних дій. Суть навіювання полягає у впливі на почуття людини, а через них – на його волю і розум. Сила впливу значно залежить від наочності, доступності, логічності інформації та авторитету сугестора [3]. Ефект сильніший, коли пропозиція відповідає потребам та інтересам особи. Пропозиція також залежатиме від індивідуальних обставин та обставин пропозиції. Невпевненість у собі, низька самооцінка, слабкість, слабкість логічного аналізу; певні психічні стани (стрес, втома, біль); низький рівень обізнаності, компетентності; високий ступінь; Невизначеність – значно підвищує ефективність пропозиції [4].

Нейролінгвістичне програмування (НЛП) – це специфічний підхід впливу на людину з метою здійснення впливу на його психіку, а відповідно і на поведінку.

Модель НЛП включає три поведінкових етапи впливу зі сторони суб'єкта спілкування:

- 1) встановлення психологічного контакту з об'єктом;
- 2) налагоджування і підтримування з ним процесу комунікації;
- 3) спонукання об'єкта до відповідної бажаної поведінки [3].

НЛП також складається з трьох елементів: з'єднання, консолідація та утримання інтерв'ю (клієнта). Використання НЛП дозволяє створити необхідні стереотипи мислення та поведінки цільових споживачів, отримати від них

необхідні психологічні реакції та конкретні дії. НЛП прагне вирішити ще одну проблему – формування нових потреб, створення нових стереотипів мислення та поведінки покупців, зміна їх «способу життя» [2].

Лінгвістичне (мовне) маніпулювання – це використання особливостей мови і правил її вживання з метою прихованого впливу на адресата в потрібному для розмовника напрямку. Прихованому впливі – це неусвідомлюваного адресатом. В рекламі часто використовуються прийоми мовного маніпулювання – мовні метафори, хибні аналогії, багатозначність, непрямі мовні акти, пресуппозиції та ін. [4].

Ефект «25-го кадру» виникає завдяки фізіологічним властивостям зору. Зір людини має певну інертність і може сприйняти 24 кадри відеоролика в секунду. Якщо додати 25-й кадр, що не належить основному сюжету, то він буде непомітним для людського зору. Інформація про цей кадр не надходить до зорового центру, але 25-й кадр попадає у мозок, у зону підсвідомого і вважається, підштовхує людину до здійснення визначених, запрограмованих дій. При цьому індивід не усвідомлює, що його потреба була нав'язана ззовні і розцінює її як свою власну [3]. Відмітимо, що більшість зарубіжних і вітчизняних вчених технологію «25-го кадру» розглядають як одну з найяскравіших містифікацій у галузі маркетингу і реклами [2].

Висновки. Психологія реклами є популярною сьогодні дослідницькою сферою, оскільки сучасний ринок потребує значно більш насиченого та сучасного споживача. Реклама використовує різноманітні способи, прийоми, соціальні впливи, психологічні впливи та маніпуляції в рекламі. Зокрема, різні форми гіпнозу, навіювання, наслідування, зараження, переконання, соціально-психологічний підхід. Раціональне застосування принципів психології реклами значно підвищує ефективність рекламних комунікацій та створює найбільш сприятливі умови для взаємовідносин між виробником, рекламодавцем та споживачем. В результаті досліджень у процесі створення сучасної реклами використовуються різні методи психологічного впливу, які тісно пов'язані між собою, і їх природа може бути як позитивною, так і негативною. Дослідження

споживчих мотивів є основою для розробки ефективної рекламної програми. Вони вважають, що ця програма буде ефективною, якщо вона поєднується з людськими бажаннями і не намагатиметься їх змінити.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Окландер М. Нейромаркетинг – теорія та практика впливу на підсвідомість споживача / М. Окландер, Ю. Губарева // Економіст. - 2014. - № 11. - С. 59-62.
2. Психологія реклами: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / О. В. Зазимко, М. С. Корольчук, В. М. Корольчук та ін. – Київ: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2016. – 384 с.
3. Бутенко Н. Ю. Соціальна психологія в рекламі / Н. Ю. Бутенко. Веб-сайт. URL: <http://www.readbook.com.ua/book/37/912/>
4. Карпова С. В. К21 Рекламна справа: Навчальний метод. посібник і практикум. - М.: Фінанси і статистика, 2014. - 224 с.
5. Голев С. В. Політична психологія. Словник-довідник: навч. посібник. Херсон, 2016.
6. Джефкінс, Френк. Реклама: Практичний посібник. - К. : Знання, 2016. - 456 с.
7. Балабанова Л. В. Маркетинг: підруч. для студ. вищ. навч. закл.: / Л. В. Балабанова; Донец. нац. ун-т економіки і торгівлі ім. М.І.Туган-Барановського. - 3-те вид. перероб. і допов. - Донецьк: ДонНУЕТ, 2011. – 517 с.
8. Іванова Л. О. Маркетинг послуг : навчальний посібник / Л. О. Іванова, Б. Б. Семак, О. М. Вовчанська. – Львів : Видавництво Львівського торговельно-економічного університету, 2018. – 508 с.

УДК: 541.123.5

РАСТВОРИМОСТЬ СИСТЕМЫ
 $\text{NaClO}_3 \cdot \text{CO}(\text{NH}_2)_2 \cdot \text{N}(\text{C}_2\text{H}_4\text{OH})_3 \cdot \text{H}_2\text{SO}_4 \cdot \text{H}_2\text{O}$

Сидиков Абдулазиз Абдуманоп угли

базовый докторант

Тогашаров Ахат Салимович

Шукуров Жамшид Султанович

доктора технических наук

Тухтаев Саидахрал

Проф., академик

Ахмаджанова Манзурахон Холдаровна

младший научный сотрудник

Институт общей и неорганической химии АН РУз,

г. Ташкент, Узбекистан

Аннотация: Визуально-политермическим методом изучена растворимость в системе монокарбамидохлорат натрия - сульфат триэтаноламмония - вода. Соответственно были изучены бинарные системы сульфат триэтаноламмония – вода и монокарбамидохлорат натрия - вода. На основе политерм бинарных систем и внутренних разрезов построена фазовая диаграмма системы $\text{NaClO}_3 \cdot \text{CO}(\text{NH}_2)_2 \cdot \text{N}(\text{C}_2\text{H}_4\text{OH})_3 \cdot \text{H}_2\text{SO}_4 \cdot \text{H}_2\text{O}$ от -33 до 60 С.

Ключевые слова: дефолиант, физиологически активные вещества, растворимость, политермическая диаграмма, монокарбамидохлорат натрия, сульфат триэтаноламмоний.

Роль агрохимических мер в сельском хозяйстве неопределима. Дефолиация является одной из наиболее важных мер, принимаемых в хлопководстве для своевременного, эффективного и качественного сбора урожая [1, с. 6].

В настоящее время существующие хлоратные дефолианты относительно менее токсичны и недороги, но их «жесткое» воздействие на хлопчатник снижает качество и урожайность растений. В связи с этим рекомендуемые для применения хлоратные дефолианты не полностью соответствуют современным требованиям сельского хозяйства и органов здравоохранения к химическим средствам защиты растений [2, с. 6].

Эффективным способом решения этой проблемы является использование хлоратов вместе с физиологически активными добавками, которые улучшают действие хлоратов и приводят к быстрому росту и развитию сельскохозяйственных культур [3, с. 4].

Объектами исследования являются монокарбамид хлората натрия, синтезированный сплавлением карбамида с хлоратом натрия при мольном соотношении 1:1 и сульфат триэтаноламмония, синтезированный путем взаимодействия 94%-ной сульфатной кислоты с 90%-ным триэтаноломином, взятых при мольном соотношении 1:2 и интенсивном перемешивании.

Бинарная система монокарбамидохлорат натрия - вода, исследована нами в интервале температуры от -33,0 до 100, 0°C. На кривой растворимости системы установлены ветви кристаллизации льда, карбамида, монокарбамидохлората натрия. Полученные результаты согласуются с литературными данными, приведенными в работе [4, с. 61].

Бинарная система сульфат триэтаноламмоний-вода ($\text{N}(\text{C}_2\text{H}_4\text{OH})_3 \cdot \text{H}_2\text{SO}_4 \cdot \text{H}_2\text{O}$) исследована в интервале температур от -24,0 до 18,2°C. На её диаграмме растворимости разграничены ветви кристаллизации льда и сульфат триэтаноламмония. Эвтектическая точка бинарной системы соответствует 61,9% $\text{N}(\text{C}_2\text{H}_4\text{OH})_3 \cdot \text{H}_2\text{SO}_4$ и 38,9% H_2O при температуре -24,0°C.

Политермическая диаграмма растворимости системы монокарбамидохлорат натрия-сульфат триэтаноламмония-вода ($\text{NaClO}_3 \cdot \text{CO}(\text{NH}_2)_2 \cdot \text{N}(\text{C}_2\text{H}_4\text{OH})_3 \cdot \text{H}_2\text{SO}_4 \cdot \text{H}_2\text{O}$) была построена с использованием изученных бинарных систем и внутренних разрезов. На диаграмме состояния системы разграничены поля кристаллизации: льда, $\text{N}(\text{C}_2\text{H}_4\text{OH})_3 \cdot \text{H}_2\text{SO}_4$, $\text{CO}(\text{NH}_2)_2$ и $\text{NaClO}_3 \cdot \text{CO}(\text{NH}_2)_2$.

Получены новые сведения о растворимости компонентов системы. Результаты свидетельствуют, о возможности совместного использования монокарбамидохлорат натрия с сульфатом триэтаноламмония для получения дефолианта, обладающего физиологической активностью. Полученные данные являются научной основой разработки технологии получения новых дефолиантов хлопчатника.

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ

1. Ж.С. Шукуров, А.С. Тогашаров, М.К. Аскарова, С.Тухтаев. Комплекснодействующие дефолианты, обладающие физиологически активными и инсектицидными свойствами. Т.: Издательство «Навруз», 2019. - 136с.
2. А.С. Тогашаров, Ж.С. Шукуров, С.Тухтаев. Новые дефолианты на основе хлоратов и техногенных отходов хлопкоочистительных заводов. Т.: Издательство «Навруз», 2019. -156с.
3. Адилова М.Ш. Получение дефолиантов на основе хлората натрия, магния, карбамида и моноэтаноламинных солей карбоновых кислот: Автореф. дис.канд.техн.наук. -Ташкент, 2009. - 24с.
4. Shukurov J.S., Askarova M.K., Tukhtaev S. Study of solubility of components in the system $[98,0 \% \text{NaClO}_3 \cdot \text{CO}(\text{NH}_2)_2 + 2,0\% \text{H}_3\text{PO}_4 \cdot \text{CO}(\text{NH}_2)_2] - \text{NH}_2\text{C}_2\text{H}_4\text{OH} - \text{H}_2\text{O}$ // East European Scientific Journal Wschodnioeuropejskie Czasopismo Naukowe. 2016 Vol. 3. -№8. P. 60-63.

УДК [378.011.3-051:81'243]:005.963

РЕФЛЕКСИВНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ МАЙБУТНІХ ВИКЛАДАЧІВ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ ДЛЯ ЕКОНОМІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ

Скіба Наталія Ярославівна

к. пед. н.,

асистент кафедри іноземних мов для природничих факультетів

Козолуп Марія Степанівна

к. пед. н.

доцент кафедри іноземних мов для природничих факультетів

Львівський національний університет імені Івана Франка

м. Львів, Україна

Анотація. У статті розкрито сутність рефлексивної компетентності майбутніх викладачів англійської мови для економічних спеціальностей, як одного із компонентів методичної компетентності педагога. Проведено аналіз визначення понять «рефлексія», «рефлексивна компетентність викладача (вчителя) іноземної мови» у працях вітчизняних та зарубіжних фахівців. Окреслено функції, які виконує викладач англійської мови для економічних спеціальностей у межах згаданої компетентності, зокрема рефлексивно-дослідницьку і функцію самовдосконалення та саморозвитку.

Ключові слова: рефлексія; рефлексивна компетентність; методична компетентність; викладач іноземної мови; викладач англійської мови для економічних спеціальностей; англійська мова за професійним спрямуванням.

Рефлексивна компетентність викладача англійської мови за професійним спрямуванням, зокрема для студентів економічних спеціальностей, належить до одного із компонентів методичної компетентності. Згадана компетентність є надзвичайно важливою особистісно-професійною характеристикою педагога,

що визначає його здатність та готовність до ефективної організації процесу навчання англійської мови за професійним спрямуванням.

Розглянемо трактування поняття «рефлексія», «рефлексивна компетентність викладача (вчителя) іноземної мови» різними науковцями у науково-педагогічній літературі.

Рефлексію викладача (вчителя) визначають, як процес пізнання себе як професіонала, аналіз власних думок і переживань стосовно професійно-педагогічної діяльності, роздуми про себе як особистість, самоспостереження, бажання розуміти власні почуття і вчинки [1, с. 248].

Рефлексія у професійній діяльності викладача ЗВО означає осмислення минулого та передбачення майбутнього, що дозволяє викладачу поглянути на себе з боку, проаналізувати свої дії, думки, почуття, скоригувати свої знання, уявлення та діяльність [2, с. 122].

Професійна рефлексія викладача іноземної мови потребує його вміння аналізувати і адекватно застосовувати свій власний досвід вивчення іноземних мов; готовності аналізувати і критично оцінювати результати власної діяльності; вміння адекватно оцінювати свої досягнення, аналізувати позитивні сторони та недоліки у викладанні; прагнення до вдосконалення методичної майстерності тощо [3].

Методичну рефлексію характеризують як самоаналіз власної діяльності в процесі учіння, а у професійно-методичній діяльності викладача – самоаналіз ефективності прогнозування, конструювання, проектування та реалізації освітнього процесу [4]. Підтримуючи думку Н. Майєр [4], вважаємо, що методична рефлексія учіння майбутніх викладачів англійської мови для економічних спеціальностей реалізується у двох аспектах: 1) під час опрацювання навчально-методичних матеріалів з англійської мови за професійним спрямуванням, виконання навчально-методичних завдань та задач, запропонованих викладачем для формування методичної компетентності, коли студенти засвоюють методичні знання, формують методичні навички й уміння; 2) у реальних умовах освітнього процесу під час проходження

педагогічної практики на спеціалізованих кафедрах іноземних мов ЗВО, коли студенти розвивають набуті методичні знання, сформовані методичні навички й уміння на різних етапах їхньої діяльності як викладача англійської мови за професійним спрямуванням.

Слід зауважити, що методична рефлексія розвивається у майбутніх викладачів із використанням різних методів, наприклад, спостереження за стратегіями комунікативної поведінки на практичних заняттях, аналіз окремих практичних занять, спостереження за методичними діями викладачів та колег під час проходження педагогічної практики [4].

Чимало науковців виокремлюють рефлексивну компетентність у структурі методичної компетентності викладача іноземної мови, зокрема А. Дубаков, А. Люботинський, С. Макеева, С. Татарніцева та ін. Згадана компетентність трактується як здатність і готовність вирішувати стратегічні й тактичні завдання за допомогою рефлексії своєї діяльності [5, с. 824]; здатність до аналізу, осмислення і оцінювання ефективності професійної діяльності у процесі формування іншомовної комунікативної компетентності студентів, визначення стратегій її вдосконалення [6, с.14]; готовність до професійного самоаналізу і на його основі подальшої корекції власної діяльності [7].

Предметом рефлексії, на думку В. Черниш [8], виступають такі етапи професійної діяльності викладача англійської мови: планування занять, конструювання та підготовка різноманітних навчальних матеріалів, проведення занять, керування навчальним процесом, виступ з доповіддю чи презентацією, оцінювання власної діяльності, досягнутих результатів (успіху і невдач) та формулювання перспектив подальшого професійного розвитку.

На нашу думку, рефлексивна компетентність майбутнього викладача англійської мови для економічних спеціальностей тісно пов'язана із рефлексивно-дослідницькою функцією: здатністю і готовністю досліджувати, аналізувати та критично оцінювати власні дії та поведінку, що сприяє розвитку і саморозвитку особистості; здійснювати аналіз індивідуального стилю учіння та методичної діяльності; усвідомлювати, аналізувати позитивні сторони та

переосмислювати недоліки у викладанні; застосовувати власний досвід вивчення іноземних мов зі своїми студентами. Згадана компетентність також асоціюється із функцією самовдосконалення та саморозвитку, що передбачає уміння поповнювати свої знання за допомогою самоосвіти; навчатися разом із студентами, зокрема професійної (економічної) термінології; удосконалюватися професійно, вивчаючи досвід колег та беручи участь у науково-методичних заходах [9, с. 63-64].

Варто зазначити, що рефлексивна компетентність сприяє оцінюванню та осмисленню результатів діяльності викладача не лише ним самим, а й колегами, у процесі чого здійснюється аналіз причин успіхів та невдач для подальшої корекції дій. Таким чином, викладач менш схильний переоцінити або недооцінити себе, свідомий своїх прогалин і потреб у саморозвитку, самовдосконаленні та підвищенні кваліфікації. Розвиток потреби в особистісному самовдосконаленні вимагає від майбутнього викладача чіткого усвідомлення мети своєї діяльності, важливості професії, а також оволодіння як уміннями самостійного навчання, так і професійними якостями.

Таким чином, рефлексивна компетентність майбутніх викладачів англійської мови для економічних спеціальностей – це їх особистісно-професійна якість, що дозволяє ефективно здійснювати рефлексивні процеси, реалізовувати рефлексивні здібності впродовж навчання під час засвоєння методичних знань, формування методичних навичок і вмінь та в процесі проходження педагогічної практики під час розвитку набутих методичних знань, сформованих методичних навичок і вмінь. Рефлексивна компетентність є важливою якістю фахівця, що впливає на розвиток та становлення особистості як професіонала.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Азимов Э. Г., Щукин А.Н. Новый словарь методических терминов и понятий (теория и практика обучения языкам). Москва: ИКАР, 2009. 448 с.
2. Професійно-педагогічна компетентність викладача вищого навчального закладу: навчальний посібник / А. Давідчук, С. Зеленюк та ін.; за ред. І. Л. Холковської. Вінниця : ТОВ «Нілан ЛТД», 2017. 144 с.
3. Татарницева С. Н. Структура и содержание методической компетенции лингвиста-преподавателя. *Вектор науки Тольяттинского государственного университета. Педагогика, психология*. 2015. № 4 (23). С. 182–186.
4. Майєр Н. В. Рефлексивний підхід до формування методичної компетентності у майбутніх викладачів іноземних мов у процесі самостійної роботи. *Педагогічний процес: теорія і практика*, 2016. Вип. 4. С. 129–135.
5. Люботинский А.А. Структурно-функциональная модель методической компетентности будущих учителей иностранного языка в условиях инновационной образовательной среды. *Молодой ученый*. 2014. № 8. С. 820–825.
6. Макеева С.Н. Формирование методической компетенции у будущего бакалавра педагогического образования в процессе профессионального направленного обучения иностранному языку: автореф. дисс. ... канд. пед. наук: 13.00.02. Нижний Новгород, 2013. 26 с.
7. Дубаков А. В. Формирование методической компетенции будущего учителя иностранного языка: содержательные и организационно-технологические аспекты. *Научно-методический электронный журнал «Концепт»*. 2015. Т. 13. С. 2576–2580.
8. Черниш В. В. Формування професійно орієнтованої компетентності в говорінні у майбутніх учителів англійської мови в аспекті рефлексивного підходу. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Педагогічні науки*. Чернігів, 2016. Вип. 141. С. 209–213.
9. Скіба Н.Я. Інтегроване формування іншомовної комунікативної та методичної компетентностей майбутніх викладачів англійської мови для економічних спеціальностей: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02. Тернопіль, 2019. 337 с.

ТЕМПОРАЛЬНА МЕРЕЖА ТЕКСТІВ АМЕРИКАНСЬКОГО ВИКОНАВЦЯ “ЕМІНЕМ (МАРШАЛЛ БРЮС МЕТЕРС)”

Старцев Вадим Євгенович

студент юридичного факультету

Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Кузьменко Анастасія Олексіївна

к. філол. н., доцент

доцент кафедри соціально-гуманітарних дисциплін

Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Анотація У статті розглядається темпоральна мережа англomовних пісенних текстів американського виконавця Емінем (Маршалл Брюс Метерс III). Це найвідоміший репер, музичний продюсер, композитор та актер у світі, під сценічним псевдонімом Емінем або ще як його називають Слим Шейди. Окрім сольних виступів, Емінем входив до складу групи як “D12” та хіп-хордуети “Bad Meets Evil”. Пісні Емінема є одними найвідомішими, та продажними у світі, та також продажними артистом навіть у 2000 роках. Його прозвали одним із самих великих музикантів всіх часів многими журналами, такі як “Rolling Stone”, котрі вивклав сам Емінем під номером 83 у списки котрий очолював 100 самих великих артистів. Цей журнал назвав Емінем Королем хіп-хопа. Якщо вважати і студійні роботи його груп, то можна вважати що в нього є 13 альбомів котрі досягали найпершої строки в “Billboard 200”. Як сольний артист він продав більш ніж 100 мільонів альбоів по всьму світу та більше ніж 107 мільонів своїх записів и 44 мільони копій своїх альбомів тільки у США. Після виходу свого незалежного та дебютного альбому “Infinite” в 1996 року, Емінем досяг великої популярності в 1999 році с релізом свого альбоама “The Slim Shady LP” на мейджор-лейбе. Це лонгплей приніс йому його першу нагороду Греммі за найкращий реп-альбом. Інші дві платівки: “The Marshall Mathers LP” “The Eminem Show” також завоювавши перемогу на

Греммі у тій же самій категорії, зробивши Емінема першим артистом, який виграв цю нагороду за найкращий реп-альбом три рази підряд. У 2010 році состоялся реліз сьомого студійного альбому “Recovery”, котрий відмітився всесвітнім успіхом и був назван самим продажним альбомом того року, як і “The Eminem Show” в 2002 році. Емінем займався різною діяльністю, у нього є власний звукозаписний лейбл, котрим він керує разом зі своїм менеджером Полом Розенбергом, а також має власну радіостанцію. У 2002 році він знявся у полуавтобіографічній хіп-хоп-драмі “Восьма миля”. Він також отримав премію “Оскар” за найкращу пісню у фільмі, став першим реп-артистом, отримав цю нагороду.

У статті розглядається темпоральна мережа англomовних пісенних текстів американського репера Емінема (Маршалл Брюс Метерс III) . Об'єктом цього дослідження є безпосередньо англomовні пісенні тексти виконавця

Предмет їх темпоральна мережа Метою є характеристика сукупності засобів вираження темпоральності англomовних пісенних текстів.

Темпоральність - тимчасова сутність явищ, породжена динамікою їх особливого руху, на відміну від тих тимчасових характеристик, які визначаються відношенням руху даного явища до історичних, астрономічних, біологічних, фізичних і інших тимчасових координатами. У сучасній філософській культурі поняття темпоральності увійшло через екзистенціаліста традицію, в якій темпоральність людського буття протиставляється речі, відчуженому, бескачественному, нав'язливому, переважній часу. У феноменологічеськи орієнтованій соціології, а також в психології і культурології поняття темпоральності широко використовується для опису таких динамічних об'єктів, як особистість, соціальна група, клас, суспільство, цінність. Ідея аналізу взаємодіючих соціальних явищ через зіставлення їх темпоральності лягла в основу методології темпорального аналізу.

Це найвідоміший репер, музичний продюсер, композитор та актор у світі, під сценічним псевдонімом Емінем або ще як його називають Слим Шейди. Окрім сольних виступів, Емінем входив до складу групи як “D12” та хіп-хор-дуети

“Bad Meets Evil”. Пісні Емінема є одними найвідомішими, та продажними у світі, та також продажними артистом навіть у 2000 роках. Його прозвали одним із самих великих музикантів всіх часів многими журналами, такі як “Rolling Stone”, котрі вивклав сам Емінем під номером 83 у списки котрий очолював 100 самих великих артистів. Цей журнал назвав Емінем Королем хіп-хопа. Якщо вважати і студійні роботи його груп, то можна вважати що в нього є 13 альбомів котрі досягали найпершої строки в “Billboard 200”. Як сольний артист він продав більш ніж 100 мільйонів альбоів по всьму світу та більше ніж 107 мільйонів своїх записів и 44 мільйони копій своїх альбомів тільки у США. Після виходу свого незалежного та дебютного альбому “Infinite” в 1996 року, Емінем досяг великої популярності в 1999 році с релізом свого альбоама “The Slim Shady LP” на мейджор-лейбе. Це лонгплей приніс йому його першу нагороду Греммі за найкращий реп-альбом. Інші дві платівки: “The Marshall Mathers LP” “The Eminem Show” також завоювавши перемогу на Греммі у тій жі самій категорії, зробивши Емінема першим артистом, який виграв цю нагороду за найкращий реп-альбом три рази підряд. У 2010 році состоявся реліз сьомого студійного альбома “Recovery”, котрий відмітився всесвітнім успіхом и був назван самим продажним альбомом того року, как і “The Eminem Show” в 2002 році. Емінем займався різною діяльністю, у нього є власний звукозаписний лейбл, котрим він керує разом зі своїм менеджером Полом Розенбергом, а також має власну радіостанцію. У 2002 році він знявся у полуавтобіографічній хіп-хоп-драмі “Восьма миля”. Він також отримав премію “Оскар” за найкращу пісня у фільмі, став першим реп-артистом, отримав цю нагороду.

Емінем назвав кілька MCs, як впливає на його реп стиль, в тому числі Ешем, Kool G Rap, Masta Ace, Big Daddy Kane, Newcleus, Ice-T, Mantronix, Melle Mel (на "The Message"), LL Cool J, Beastie Boys, Run-DMC, Rakim і Boogie Down Productions. В Як Rap, партизанська Чорний зазначає, що Eminem вивчали інші MCs відточити свою техніку реп: «Eminem слухав все, і це те, що зробило його одним з великих». У книзі, інші MCs славити аспекти його техніки струшування; різноманітний, гумористичний предмет, з'єднуючись зі своєю

аудиторією, несучи концепцією по серії альбомів, складних схеми рими, згинаючи слова, щоб вони рими, багатоскладові рими, багато рим до бару, складним ритмам, ясної дикції і використання мелодії і синкопи. Eminem відомо написати більшу частину своєї лірики на папері (документально в The Way I Am), займає кілька днів або тижднів, щоб обробити текст, будучи «трудоголіком» і «штабелирования» вокал. Приклади хіп - хоп піджанрів, що музика Емінема було описано, як включити Horrocore, комедія хіп - хоп і хардкор хіп - хоп.

Видова Форма часу Present Simple становить **60%** тексту виконавця, а Past та Future не використовується, Present Simple підкреслює почуття, емоційний стан людини, ставлення людини до життя та дівчина:

I'm not afraid to take a stand

Everybody come take my hand

We'll walk this road together, through the storm

Whatever weather, cold or warm

Just lettin' you know that, you're not alone

Holla if you feel that you've been down the same road”

«Not afraid»

Дослідження показало, що відповідно до відсоткових показників усієї темпоральної мережі простий теперішній час зберігає свою позицію серед усіх видо-часових форм загалом, так як становить близько **90%** з використання **теперішнього часу**. А саме:

I'm not afraid to take a stand

Everybody come take my hand

We'll walk this road together, through the storm

Whatever weather, cold or warm

Just lettin' you know that, you're not alone

Holla if you feel that you've been down the same road

Too late for the other side.

Caught in a chase - 25 to life.

Too late for the other side

Caught in a chase - 25 to life. (yeah!) Too late... (I can't keep chasing 'em! Takin' my life back!)

Caught in a chase - 25 to life.

Just gonna stand there

And watch me burn

But that's alright

Because I like

The way it hurts

Just gonna stand there

And hear me cry

But that's alright

Because I love

The way you lie

I love the way you lie

I love the way you lie

And I just can't keep living this way

So starting today, I'm breaking out of this cage

I'm standing up, Imma face my demons

I'm manning up, Imma hold my ground

I've had enough, now I'm so fed up

Time to put my life back together right now

It was my decision to get clean, I did it for me

Admittedly i probably did it subliminally for you

So I could come back a brand new me, you helped see me through

And don't even realize what you did, believe me you
I been through the wringer, but they can do little to the middle finger
I think I got a tear in my eye, I feel like the king of
My world, haters can make like bees with no stingers, and drop dead
No more beef flingers, no more drama from now on, I promise
To focus solely on handling my responsibility's as a father
So I solemnly swear to always
Treat this roof like my daughters and raise it
You couldn't lift a single shingle on it
Cause the way I feel, I'm strong enough to go to the club
Or the corner pub and lift the whole liquor counter up
Cause I'm raising the bar, I shoot for the moon
But I'm too busy gazing at stars, I feel amazing and

Meet Eddie, twenty-three years old.

Fed up with life and the way things are going, he decides to rob a liquor store.
("I can't take this no more, I can't take it no more homes")
But on his way in, he has a sudden change of heart.
And suddenly, his conscience comes into play...
("Shit is mine, I gotta do this.. gotta do this")

Таке явище можна пояснити тим, що мова репу виражає особливості повсякденності. де превалюють форми Present Simple , таким чином. реп зберігає традиційність мови. Вид Continuous зустрічається лише у **5%** усіх англомовних текстах виконавця. Present Continuous складає **20%**, Future Continuous - **2%**, Past Continuous - **5%**

You can try and read my lyrics off of this paper before I lay 'em
But you won't take the sting out these words before I say 'em
Cause ain't no way I'm let you stop me from causing mayhem

When I say 'em or do something I do it

You better lose yourself in the music, the moment

You own it, you better never let it go

You only get one shot, do not miss your chance to blow

This opportunity comes once in a lifetime you

My tea's gone cold, I'm wonderin why i got out of bed at all.

the morning rain clouds up my window and i can't see at all.

And even if i could it'd all be grey. with your picture on my wall.

It reminds me that it's not so bad, it's not so bad.

Present Simple може передавати процес виконання фізичної дії',

що залежить від виконавця , а також стан, у якому перебуває людина

під час переживання певних емоцій та почуттів

Випадки вживання Perfect, Past continuous взагалі не зустрічаються в тексті виконавця, Можна стверджувати, що ця форма видового часу не притаманна темпоральній мережі через своє навантаження , що

суперечить розмовному стилю та легкості передачі інформації

середовищу. Отже, темпоральна мережа англомовних пісенних текстів американського Емінем (Маршалл Брюс Метерс III) представлена соціальна група та ідея аналізу взаємнорухливих соціальних явищ через зіставлення їх темпоральності. Характерні ознаки- використання видових форм Present Simple. Future Continuous. Англомовні пісенні тексти стилю Репу передають вживання часових маркерів, процес виконання фізичної дії, що залежить від виконавця, а також стан, у якому перебуває людина під час переживання певних емоцій та почуттів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ноздріна ЛА.. Взаимодействие грамматических категорий в художественном тексте: на материале немецкого языка: автореф. дисс,... докт. филол, наук: 10.02.19;МГПИИЯ им. Мориса Тореза. Москва41997.40 с./Eminem
The Slim Shady LP (1999)
2. Чурсіна ЛВ, Пісенний текст як ефективний засіб меморизації лексики, граматичних форм та синтаксичних конструкцій: Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, Україна. 2016. 57 с./Eminem
The Slim Shady LP (1999)
3. I'm not afraid to take a stand Everybody come take my hand
We'll walk this road together, through the storm Whatever weather, cold or warm Just lettin' you know that, you're not alone Holla if you feel that you've been down the same road/Eminem
The Slim Shady LP (1999)
4. You can try and read my lyrics off of this paper before I lay 'em
But you won't take the sting out these words before I say 'em
Cause ain't no way I'm let you stop me from causing mayhem
When I say 'em or do something I do it/Eminem
The Slim Shady LP (1999)
5. Guilty conscience/Eminem
The Slim Shady LP (1999)
6. Stan/Eminem
The Slim Shady LP (1999)
7. Not afraid/Eminem
The Slim Shady LP (1999)

УДК 026:37](477.411):001.89:[016:929]

**НАУКОВО-ІНФОРМАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ ДЕРЖАВНОЇ НАУКОВО-
ПЕДАГОГІЧНОЇ БІБЛІОТЕКИ УКРАЇНИ ІМЕНІ В. О.
СУХОМЛИНСЬКОГО КРИЗЬ ПРИЗМУ БІОБІБЛІОГРАФІЧНИХ
РЕСУРСІВ**

Страйгородська Людмила Іванівна

канд. іст. наук

старший науковий співробітник

Державна науково-педагогічна

бібліотека України імені В.О. Сухомлинського

м. Київ, Україна

Анотація: у статті висвітлено один із провідних напрямів науково-інформаційної діяльності Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В.О. Сухомлинського НАПН України – укладання біобібліографічних видань і формування електронного ресурсу «Видатні педагоги України та світу» як складників інформаційно-освітнього середовища.

Ключові слова: науково-інформаційна діяльність, електронний ресурс, біобібліографічний показник, біографістика, видатні педагоги.

У сучасних умовах розвитку системи освіти і науки особливе місце належить науковим біографічним розвідкам, присвяченим вивченню творчої спадщини видатних постатей задля впровадження кращих ідей у педагогічну практику. Їх багатогранна діяльність найбільш повно представлена у біобібліографічній продукції, яка всебічно розкриває життєвий і творчий шлях ученого та є одним із основних документальних джерел інформації й становить основу проведення історичних досліджень.

Державна науково-педагогічна бібліотека України імені В.О. Сухомлинського НАПН України (далі – ДНПБ) – провідна наукова установа, що здійснює

наукові дослідження з проблем бібліотекознавства, бібліографознавства, книгознавства, інформаційної діяльності, педагогічного джерелознавства й біографістики, історії освіти задля науково-інформаційного забезпечення розвитку національної освітньої сфери. Бібліотека формує галузеві ресурси, надає вільний і необмежений доступ до інформаційних баз даних та пошукових систем [1]. Головним завданням бібліотеки є формування галузевих інформаційних ресурсів шляхом комплектування документного фонду, підготовки інформаційних продуктів, зокрема, укладання наукової й бібліографічної продукції, створення власних баз даних (електронний каталог, Науково-педагогічна електронна бібліотека, бібліографічні ресурси тощо).

Важливим складником інтегрованого інформаційного ресурсу ДНПБ є бібліографічні покажчики, що найбільш повно відображають масив друкованої продукції з актуальних проблем освіти, педагогіки. Особливе місце в науковій діяльності бібліотеки належить укладанню біобібліографічних покажчиків у серіях «Видатні педагоги світу», «Академіки НАПН України», «Ювіляри НАПН України», зміст яких відображає творчу спадщину видатних учених та впровадження їх ідей у педагогічній діяльності. Ці видання мають на меті відображення внеску відомих особистостей, зокрема вчених-педагогів НАПН України, у розвиток вітчизняної і світової педагогічної науки й практики та сприяють науково-інформаційному забезпеченню сфери освіти.

Фахівцями ДНПБ загалом підготовлено 12 випусків із серії «Видатні педагоги світу», присвячених відзначенню ювілейних дат народження видатних педагогів. Зокрема серед яких: «Яків Феофанович Чепіга (Зеленкевич) – видатний педагог, психолог, громадський діяч» (2013), «Микола Іванович Пирогов – видатний хірург, педагог і громадський діяч» (2011), «Ідеї К. Д. Ушинського в контексті сучасної педагогічної освіти та науки: 1991-2010 рр.» (2010), «Софія Русова – педагог, державний діяч, просвітитель» (2010), «Спадщина А. С. Макаренка і педагогічні пріоритети сучасності: 1991–2008 рр.» (2008), «Польський педагог-гуманіст Януш Корчак (1878-1942)» (2003). Важливо, що у зазначених виданнях також представлена інформація про

маловідомі документи, які вперше введені до наукового обігу, що становлять джерельну базу для здійснення історичних розвідок [2].

Із 2003 р. ДНПБ є провідним центром із вивчення, поширення та популяризації творчої спадщини видатного педагога В. Сухомлинського. Творчий доробок Василя Олександровича завжди був і залишається об'єктом численних досліджень українських і зарубіжних учених, що зумовлює потребу комплексної бібліографічної систематизації. Принагідно зазначу, що фахівцями бібліотеки підготовлено низку бібліографічних посібників, присвячених українському педагогу (2001, 2008, 2013), зокрема три з яких підготовлено в серії «Видатні педагоги світу». Так, з нагоди ювілею підготовлено біобібліографічне видання «Василь Олександрович Сухомлинський: до 100-річчя від дня народження» (2018). До покажчика ввійшли матеріали п'яти попередніх видань, підготовлених різними установами за сприяння близьких і родичів педагога. Водночас це перше ґрунтовне видання, яке розкриває цілісний значущий творчий доробок видатного українського педагога. У ньому представлено праці (1945–2018 рр.), що присвячені вивченню життя й діяльності ученого та впровадженню його педагогічних ідей у освітню практику.

Надзвичайно вагоме місце в інформаційно-освітньому просторі належить віртуальному проєкту ДНПБ «Видатні педагоги України та світу» (науковий керівник – Л.Д. Березівська, директор бібліотеки, доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент НАПН України, провідний учений у сфері освіти) [3]. Формування цього інформаційно-бібліографічного ресурсу розпочато фахівцями ДНПБ у 2008 р. із метою сприяння популяризації кращих здобутків української та зарубіжної педагогічної та психологічної наук й освіти шляхом консолідації інформації про визначних осіб, висвітлення їх життя й діяльності, творчої спадщини та втілення їх ідей у практику. У вебресурсі представлено понад 50 персоналій, інформація про яких оновлюється систематично до ювілейних дат. Щорічно до проєкту вносяться відомості про нові персоналії, які були об'єктом наукових досліджень установи [4].

Електронний інформаційно-бібліографічний ресурс сформовано з розділів, які презентують: біографічні віхи, що розкривають життєвий та трудовий шлях постаті, бібліографічний список творчого доробку вченого, перелік документів (монографії, навчальні та довідкові видання, статті у наукових й періодичних виданнях, електронні ресурси тощо), на сторінках яких висвітлено діяльність педагога, його наукові здобутки та внесок у розвиток освіти й науки, окремо подані світлини, які суттєво доповнюють біографічний нарис і документально підтверджують факти життя та діяльності особи. Варто відзначити, що проєкт активно розвивається, доповнюється та оновлюється, враховуючи нові історико-педагогічні дослідження, особливо в контексті біографістики [5].

Вивчення історії освіти та педагогічної думки є підґрунтям наукових розвідок з історії України, зокрема висвітлення внеску визначних просвітителів та громадських діячів у соціально важливі процеси, що відбувалися в суспільстві. Таким чином, інформаційно-бібліографічна продукція ДНПБ ґрунтовно презентує багатогранну педагогічну, наукову, громадську та освітню діяльність відомих вчених. Підготовлені матеріали є вагомою джерельною базою для здійснення історико-педагогічних розвідок та сприятимуть підвищенню якості досліджень із питань історії педагогічної науки, освіти та суміжних галузей знань. Зазначені ресурси становлять комплекс інформаційних матеріалів про життя й діяльність видатних постатей, які складаються з наукових, довідкових, біобібліографічних й інших документів. Водночас вони слугуватимуть глибокому розкриттю внеску особистості у розвиток науки й практики та стануть у нагоді вченим при підготовці навчальних посібників, підручників, монографій із питань історії освіти, педагогіки, психології.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Стратегія розвитку Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського на 2017–2026 роки [Електронний ресурс] / НАПН України, ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського ; [авт.: Березівська Л. Д., Зозуля С. М., Страйгородська Л. І. ; за заг. ред. Л. Д. Березівської]. – Київ, 2017. – 27 с. – Режим доступу: http://dnpb.gov.ua/wp-content/uploads/2017/12/Development-strategy-2017-2026_ukr.pdf (дата звернення: 20.05.2020).
2. Страйгородська, Л. І. Біобібліографічні показники як вид наукової продукції ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського [Електронний ресурс] / Л. І. Страйгородська // Інформаційне забезпечення сфери освіти України : матеріали звіт. наук.-практ. конф. ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського за результатами наук. дослідж. у 2017 р., 26 груд. 2017 р., Київ : [тези] / НАПН України, Від-ня заг. педагогіки та філософії освіти, ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського. – Київ, 2018. – С. 35–36.
3. Електронний інформаційно-бібліографічний ресурс «Видатні педагоги України та світу» [Електронний ресурс] // Державна науково-педагогічна бібліотека України імені В.О. Сухомлинського: офіційний вебпортал. – Текст. дані. – Режим доступу: <https://dnpb.gov.ua/ua/%d1%96%d0> (дата звернення: 19.05.2020).
4. Березівська Л. Д. Електронний інформаційно-бібліографічний ресурс «Видатні педагоги України та світу» як основа професійної підготовки педагогів / Березівська Л. Д. // Освіта для миру = Edukacja dla pokoju : зб. наук. пр. : у 2т. / НАПН України та ін. – Київ, 2019. – Т.2. – С. 222–228.
5. Березівська Л. Д. Електронний ресурс «Видатні педагоги України та світу» й онлайн-проект «Ми стоїмо на плечах наших попередників: видатні педагоги-ювіляри» [Електронний ресурс] / Березівська Лариса Дмитрівна, Дерев'янко Тетяна Михайлівна // Вісник Національної академії педагогічних наук України : електронне наукове періодичне видання відкритого доступу. – Текст. дані. – 2020. – Т. 2, № 1. – Режим доступу: <http://visnyk.naps.gov.ua/index.php/journal/article/view/54> (дата звернення: 06.05.2020). – Назва з екрану.

ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА ПІДПРИЄМСТВА: СУТНІСТЬ ТА СИСТЕМА ПОКАЗНИКІВ ОЦІНЮВАННЯ

Сопільник Любомир Іванович

д.ю.н., д.т.н., професор

Свідерський Григорій Мілетійович

Львівський університет бізнесу та права

м. Львів, Україна

Анотація: Розкрито сутність економічної безпеки підприємства. Представлено систему показників оцінювання економічної безпеки підприємства, яка включає розрахунок таких показників, як: рівень безпеки за фінансовою складовою; рівень безпеки за кадрово-інтелектуальною складовою; рівень безпеки за інноваційно-техніко-технологічною складовою; рівень безпеки за інвестиційною складовою; рівень безпеки за маркетингово-ринковою складовою; рівень безпеки за політико-правовою складовою; рівень безпеки за обліково-аналітико-інформаційною складовою; рівень безпеки за екологічною складовою.

Ключові слова: підприємство, економічна безпека, система показників, інструментарій, методи.

Сучасний розвиток економіки призвів до того, що функціонування підприємств сьогодні відбувається в умовах невизначеності та непередбачуваності зовнішнього середовища. У цих умовах нині важливого значення набуває формування системи оцінювання стану економічної безпеки підприємства на засадах показників з метою прийняття ефективних управлінських рішень, спрямованих на встановлення подальших напрямів та перспектив розвитку підприємства [1].

Як засвідчує аналіз наукової літератури [1–4], виникає питання необхідності

уточнення сутності поняття “економічна безпека підприємства”.

З метою уточнення та глибшого розуміння сутності економічної безпеки підприємства, на підставі аналізу праць [1–3] визначено такі підходи до його формулювання: 1) стратегічний (стан захисту від зовнішніх та внутрішніх небезпек); 2) ресурсно-функціональний (результативне використання ресурсів чи потенціалу із виокремленням певних функціональних складових); 3) ринковий (результативне використання ресурсів з метою забезпечення розвитку підприємства в ринкових умовах); 4) комплексний (незалежний стан від неспокою); 5) системний (гарантоване збереження рівноваги та стійкості, а також рівень захисту від різноманітних загроз); 6) кримінальний (захищеність щодо економічних злочинів); 7) конкурентний (присутність конкурентних переваг підприємства та ефективність функціонування підприємства у конкурентному середовищі); 8) специфічний (розгляд економічної безпеки підприємства за певними специфічними ознаками та рисами) [1; 2, с. 274–275; 3, с. 307].

В контексті цього з’ясовано, що кожна функціональна складова впливає по-різному на рівень економічної безпеки підприємства. Тому процес забезпечення високого рівня економічної безпеки передбачає встановлення, аналізування та оцінку ризиків і загроз кожної функціональної складової економічної безпеки з метою їх попередження та протидії [1, с. 416].

У праці А. Ткаченко та О. Резнікова [3] визначено, що оцінка рівня економічної безпеки підприємства переважно проводиться: 1) загалом по підприємству із використанням експертних методів чи однакових показників для усіх складових економічної безпеки підприємства; 2) за окремим розглядом складових економічної безпеки підприємства, а потім методом інтегрування зводиться до загального значення. Водночас Н. Гічова [4] стверджує, що оцінювання економічної безпеки підприємства охоплює: 1) оцінку рівня поточної безпеки (інтегральна оцінка фінансово-економічного стану підприємства); 2) оцінку рівня тактичної безпеки (оцінка стану підприємства за виробничо-технічною, інтелектуально-кадровою і комерційною складовими); 3) оцінку рівня

стратегічної безпеки (оцінка стану підприємства за ринковою, соціальною, інноваційно-технологічною, сировинною та енергетичною і екологічною складовими).

За результатами проведеного дослідження з'ясовано, що [1–4]:

1. Економічна безпека підприємства – це система захисних заходів, головна мета котрої полягає у цілеспрямованому та повсякденному забезпеченні безперебійної та водночас економічно ефективної і результативної діяльності підприємства за рахунок боротьби із різними чинниками та факторами, що негативно впливають на цю діяльність [1–4].

2. Основними показниками оцінювання економічної безпеки підприємства є [1]:

- рівень безпеки за фінансовою складовою;
- рівень безпеки за кадрово-інтелектуальною складовою;
- рівень безпеки за інноваційно-техніко-технологічною складовою;
- рівень безпеки за інвестиційною складовою;
- рівень безпеки за маркетингово-ринковою складовою;
- рівень безпеки за політико-правовою складовою;
- рівень безпеки за обліково-аналітико-інформаційною складовою;
- рівень безпеки за екологічною складовою.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Скриньковський Р. М. Економічна безпека підприємства: сутність, класифікація та система діагностики. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2015. Вип. 3. С. 414–418.
2. Фалович А. Дослідження сучасних напрямків визначення сутності економічної безпеки підприємства. *Соціально-економічні проблеми і держава*. 2013. Вип. 1(8). С. 271–278.
6. Федоренко І. А., Мейта В. І. Розвиток концептуальних підходів до визначення економічної безпеки промислових підприємств. *Інноваційна економіка*. Тернопіль, 2013. № 5. С. 304–308.

3. Ткаченко А. М., Резніков О. Л. Оцінка рівня економічної безпеки підприємства. *Вісник економічної науки України*. 2010. № 1(17). С. 101–106.
4. Гічова Н. Ю. *Діагностика та підвищення економічної безпеки підприємства*: автореф. дис. ... канд. екон. наук: 08.00.04; Національний гірничий університет. Дніпропетровськ, 2010. 23 с.

**МОРФОМЕТРИЧНІ ВЛАСТИВОСТІ ПРОСТОРІВ ТА
УЗГОДЖЕННЯ СОЦІАЛЬНИХ ДІЙ В НИХ**

Соснова Надія Степанівна

к.арх., доцент

Кунанець Ігор Михайлович

Кухарук Дар'я Сергіївна

Студенти

Національний університет «Львівська політехніка»

м. Львів, Україна

Анотація: Досліджено відповідність параметрів громадських просторів міста Новояворівськ до дій, для яких вони були створені, проведено їх комплексний аналіз згідно основних характеристик та сформульовано пропозиції щодо покращення цих просторів для перебування людей в них.

Ключові слова: громадський простір, тактичний урбанізм, площа, двір, пішохідна зона.

Актуальність дослідження. Новояворівськ був заснований в кінці 60-их років, як поселення на одну тисячу мешканців для працівників гірничо-хімічного комбінату. З занепадом промисловості і виробництва активізувалася сфера торгівлі та обслуговування. Активізація нових видів діяльності, що поки не мали місця в структурі міста, обумовили містобудівні зміни. Найбільш експансивно піддаються змінам центральні громадські простори [1, с. 171-177]. Актуальним є дослідження відповідності параметрів просторів, сформованих під функції «спального» міста функціонуванню в умовах збільшення урбаністичної щільності.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. В світі постіндустріального "інформаційного" суспільства, основними цінностями вважають: екологічну

безпеку, сталий розвиток, здоровий спосіб життя, громадянську активність. Актуальною стає ідея модернізації та формування нових громадських просторів, як місця неформальних комунікацій [2, с. 14]. В громадських просторах зосереджено суспільне життя, розташовані магазини, кафе, культурні центри. Активність просторів залежить від їх статусу: у дворі багатоквартирного будинку спілкуються між собою сусіди, на житловій вулиці зустрічаються мешканці навколишніх будинків, в структурі житлового району – вздовж центральної алеї, площі, в першому рівні багатоквартирної забудови зосереджені громадські об'єкти побутового характеру, які є об'єктами щоденного відвідування мешканцями району. Найбільш активними просторами міста є пішохідні вулиці і міські площі загальноміського центру [3, с. 80-81]. Чим активніші громадські простори в місті, тим вищим є потенціал можливості міста стати успішним і конкурентоспроможним [4, с. 57].

К. Ф. Міллер визначає публічний простір як «свого роду гібрид фізичних просторів і громадських сфер» [5, с. 31]. Громадський простір не існує як статичний фізичний об'єкт, а являє собою сукупність ідей та процесів. В свою чергу Г. Шафто стверджує, що «лакмусовим папірцем успішного простору є люди, що затримуються в ньому» [6, с. 11].

Згідно теорії тактичного урбанізму (або теорії малих справ) позитивне перетворення міста залежить не тільки від діяльності влади, а й від ініціатив городян. Засновник течії тактичного урбанізму М. Лайдон визначає цей напрям як «рух відвоювання просторів міст за допомогою дій, які не займають багато часу, але мають довгострокову перспективу» [7, с. 35]. Тактичними діями можуть бути збільшення площі озелених територій міста, шляхом створення скверів на занедбаних незабудованих територіях. Наступним заходом у покращенні функціонування міського простору є встановлення вуличних меблів.

Метою статті є встановлення залежностей між формою та вмістом громадських просторів монофункціонального міста, їх відповідністю потребам користувачів.

Методи дослідження. У даній статті проведений аналіз 9 міських просторів міста Новояворівськ на предмет відповідності їх параметрів та просторової організації до дій, для яких вони були створені. На першому етапі роботи графоаналітичним методом встановлено параметри досліджуваних просторів та їх просторові характеристики. На другому етапі методом натурних обстежень визначено основні процеси та дії, що відбуваються в межах досліджуваних просторів. Аналіз наукових джерел дозволив встановити первинні завдання просторів, що покладалися на них на час створення. В підсумку, проведено порівняльний аналіз завдань досліджуваних просторів, їх сучасного використання та відповідності їх геометричних параметрів до їх функціонування.

Основний виклад матеріалу

Новояворівськ, як мале монофункціональне місто складається з кількох житлових груп та загальноміського центру, де зосереджена інфраструктура обслуговування. Відповідно, більшість громадських просторів локалізовані у загальноміському центрі. До них належать: площа перед церквою св. Петра і Павла по вул. 50-річчя УПА; площа перед ТЦ по вул. С. Бандери, 13; простір при ТЦ "Янтар", вул. Шевченка, 8г; Громадський простір перед ТЦ "Підкова", вул.С. Бандери, 21а.

В структурі житлових кварталів проаналізовано наступні простори: прибудинковий простір по вул. Січових Стрільців 3-7; спортивні майданчики по вул.Січових Стрільців, 7-9; внутрішньодворовий простір, вул. І. Мазепи, 7; внутрішньодворовий простір, вул. С. Бандери, 18-20; Міжквартальний громадський простір, вул. С. Бандери, 5.

За групою показників, а саме: площа об'єкту, транспортна та пішохідна активність, щільність забудови, що формує периметр простору, відсоток відкритого простору до забудованого проаналізовано громадські простори міста.

Загальноміська центральна площа перед церквою св. Петра і Павла по вул. 50-річчя УПА – це один з найбільших просторів в м. Новояворівськ (рис. 1). В її

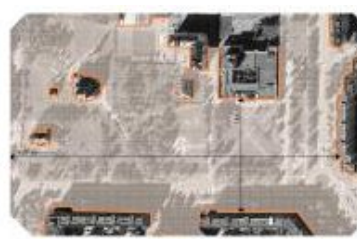
межах є міська рада, палац культури, льодова арена та сакральні споруди. Простір сформований середньоповерховою житловою забудовою з комерційними об'єктами на першому поверсі. Основними діями в межах простору є масові заходи, комунікація та прогулянки жителів міста. Іншими функціями, що здійснюються в межах простору є транзитна, рекреаційна, в меншій мірі розважальна. Великі площі газонного покриття дають можливість для використання території для влаштування фестивалів, ярмарків, активних ігор (до прикладу, фрізбі та бадмінтон), влаштування пікніків, проте замало є озеленення, що забезпечувало б затіненість.

Функціональні зони даного громадського простору, це: прифасадна зона будівель, що використовується як простір входу у комерційні об'єкти, місця паркування, зона зупинок громадського транспорту, багатофункціональна зона біля відкритої сцени, зона активного відпочинку, що представлена дитячим майданчиком. Проблемами функціонування площі є: великий відсоток незадіяного простору, відсутність композиційної цілісності, функціональні зони простору погано зв'язані між собою, зона пасивного відпочинку не має достатньої кількості вуличних меблів. Досліджений простір потребує оптимізації траєкторій пішохідного руху від житлових груп до об'єктів громадсько-ділової інфраструктури та влаштування акцентних об'єктів.

Загальний вигляд

План

Основні функції

пішохідний
транзит,
рекреація,
комерція

Рис. 1. Площа перед церквою св. Петра і Павла по вул. 50-річчя УПА.

Авторська розробка

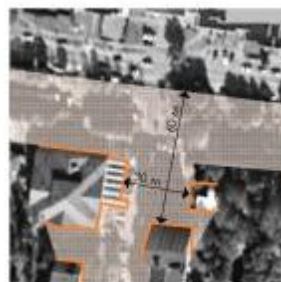
Площа перед ТЦ по вул. Степана Бандери 13 створена при торговому центрі (рис. 2). На сьогодні вона використовується як місце стихійної торгівлі, вуличного кафе, а також для транзитного руху, оскільки знаходиться на перетині транспортних та пішохідних зв'язків. Плюсом і одночасно мінусом

цього простору є огорожа, що відмежує простір від дороги. Вона унеможлиблює використання простору під стихійну автостоянку, але й одночасно перетворює простір у відмежоване складно доступне середовище. Також проблемами функціонування площі є недостатнє освітлення та високі бордюри. В сумі, перелічені проблеми функціонування простору роблять його не інклюзивним.

Загальний вигляд

План

Основні функції

пішохідний та
транспортний
транзит, торгівля,
розваги

Рис. 2. Площа перед ТЦ по вул. С. Бандери 13.

Авторська розробка

Простір при ТЦ "Янтар", вул. Шевченка, 8г призначений для відпочинку відвідувачів торгового центру (рис. 3). Можна виділити дві основні зони простору: площу біля ТЦ, на якій розміщуються прибудовані приміщення, павільйони та кіоски, та дорогу з неорганізованим рухом та хаотичною автостоянкою. В основному весь простір складається з суцільного мощення та пари вуличних меблів.

Основною проблемою для функціонування простору є те, що для пішоходів, яких біля ТЦ велика кількість, виділено незначну площу. Також є такі проблеми як важкодоступність для маломобільних верств населення та відсутність озеленення на території. Для максимально повноцінного використання, простір потребує організації зв'язку із великим внутрішньодворовим простором житлового масиву через дорогу. Тобто в зоні об'єднання необхідно організувати підняття дорожнього полотна в рівень з пішохідним простором, що зробить його інклюзивним та сповільнить рух автомобілів.

Загальний вигляд

План

Основні функції

пішохідний та
транспортний
транзит, торгівля

Рис. 3. Простір при ТЦ "Янтар", вул. Шевченка, 8г.

Авторська розробка

Громадський простір перед ТЦ "Підкова", вул.С. Бандери, 21а був створений для відвідувачів торгового центру (рис. 4). Простір сформований між ТЦ та ринком. На площі інтенсивний транспортний та пішохідний рух, проте зона для пішоходів представлена лише невеличкою заасфальтованою зоною перед ТЦ далі пішохідні хідники, які б сполучали простір з містом, відсутні. Весь інший простір використовується як хаотичний паркінг.

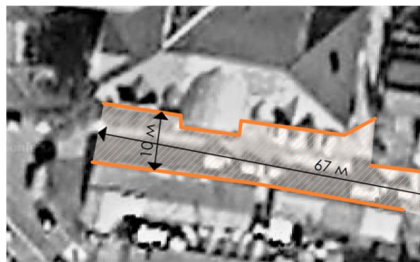
Проблемами функціонування простору є: відсутність репрезентативної зони біля ТЦ, зовсім немає вуличних меблів, повністю відсутнє озеленення.

Як і в інших просторах міста біля комерційних споруд, потребує облагородження та максимального пристосування під потреби пішоходів.

Загальний вигляд

План

Основні функції

пішохідний та
транспортний
транзит,
торгівля

Рис. 4. Громадський простір перед ТЦ "Підкова", вул.С. Бандери, 21а.

Авторська розробка

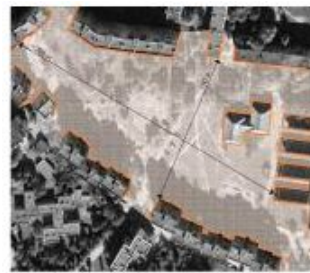
Прибудинковий простір, вул. Січових Стрільців 3-7 знаходиться в структурі житлового масиву, обмежений середньоповерховою забудовою, містить навчальні заклади і створений для комунікації мешканців сусідніх кварталів (рис. 5). Простір має сформовану композиційну вісь – алею, яка є основним пішохідним зв'язком між кварталами. У межах даного простору, окрім

скейтплощини, відсутня активна соціальна взаємодія. Проблемами функціонування площі є: відсутність мощення пішохідних зв'язків, недоцільне використання великої території простору, відсутність організованого паркінгу, несформовані і нерозвинуті функціональні зони, відсутність освітлення та вуличних меблів.

Загальний вигляд

План

Основні функції

пішохідний транзит

Рис. 5. Прибудинковий простір по вул.Січових Стрільців 3-7.

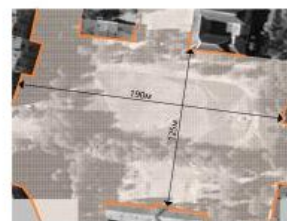
Авторська розробка

Спортивні майданчики по вул. Січових Стрільців, 7-9 розташовуються між двома закладами середньої освіти (рис. 6). В минулому, повноцінний стадіон, наразі використовується як спортмайданчик. Майданчики розташовані на перехресті пішохідних зв'язків і внаслідок цього активно використовуються молоддю і школярами. Основними проблемами цього простору є відсутність мощення, якісних вуличних меблів. Актуальним для даної території було б влаштування активного громадського простору для молоді загальноміського значення.

Загальний вигляд

План

Основні функції

пішохідний
транзит, рекреація,
активний
відпочинок

Рис. 6. Спортивні майданчики по вул.Січових Стрільців 7-9.

Авторська розробка

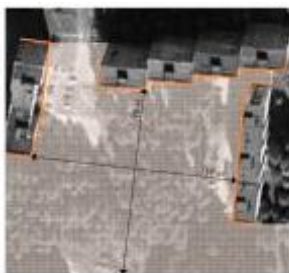
Внутрішньодворовий простір, вул. І. Мазепи, 7 створений для соціальної взаємодії жителів прилеглих будинків (рис. 7). Будинки формують напівзамкнутий простір двору. Двір поділений на зони: господарська, зона активного відпочинку (дитячий та спортивний майданчики), зона пасивного відпочинку (недостатньо розвинута), пішохідні зв'язки між вулицями. Характерний дефіцит продумано розташованих паркувальних місць, тому пішохідні зв'язки, озеленені ділянки та пожежні проїзди зайняті стихійною парковкою. Рекреаційні площадки двору недостатньо різноманітні.

Позитивною стороною даного простору є велика кількість озеленення, що добре впливає як на візуальну так і на екологічну якість простору.

Загальний вигляд

План

Основні функції

рекреація

Рис. 7. Внутрішньодворовий простір, вул. І. Мазепи, 7.

Авторська розробка

Внутрішньодворовий простір, вул. С. Бандери, 18-20 створений для соціальної взаємодії між мешканцями (рис. 8). Межі двору сформовані суцільним фронтом багатоквартирної забудови, що відділяє його від оточуючих вулиць. Входи в будинки розміщені зі сторони двору.

Проблемами функціонування двору є: паркування транспорту на пішохідних шляхах, озеленених ділянках, пожежних проїздах. Громадський простір недостатньо комфортний та естетично не привабливий для користувачів. На кордоні кварталу є школа, але підходи до неї неорганізовані та представляють собою стежки через рекреаційні та господарські майданчики.

В таких громадських просторах криється великий потенціал. Значний відсоток озеленення та велика територія дають змогу провести правильне зонування, влаштувати якісні майданчики тихого та шумного відпочинку, організувати

пішохідний рух, а також долучити до цих процесів мешканців двору. Це дозволить вирішити одну з сучасних проблем, а саме соціальної взаємодії мешканців.

Загальний вигляд

План

Основні функції
рекреація

Рис. 8. Внутрішньодворовий простір, вул. С. Бандери, 18-20.

Авторська розробка

Міжквартальний громадський простір, вул. С. Бандери, 5 сформований розрідженим фронтом забудови (рис. 9). Кордони між загальним простором вулиці та внутрішньоквартальною територією є нечіткими. Велика відстань між будинками формує обширні, немасштабні відкриті простори, які представлені недоглянутими ділянками озеленення. Рекреаційні майданчики нерізноманітні та їхня кількість незадовільняє потреби мешканців. Вкотре є проблема з неорганізованою автостоянкою. Простір сформований на досить крутому рельєфі, що дає можливість проєкспериментувати з різнорівневими майданчиками.

Загальний вигляд

План

Основні функції
пішохідний
транзит, рекреація

Рис. 9. Міжквартальний громадський простір, вул. С. Бандери, 5.

Авторська розробка

Таблиця 1

Характеристика громадських просторів м. Новояворівськ

		Роль у структурі міста	Площа об'єкту	Пішохідна активність	Транспортна активність на прилеглих вулицях	Щільність забудови, що формує периметр простору	Відсоток відкритого простору до забудованого	Об'єкти торгівлі та послуг в межах простору
1	Площа перед церквою св. Петра і Павла по вул. 50-річчя УПА	площа перед сакральним об'єктом	11,9 га	висока (за 5-ти бальною шкалою - "5")	висока (за 5-ти бальною шкалою - "5")	середня (за 5-ти бальною шкалою - "3")	відкритий - 60%, забудований - 40 %	Майже відсутні
2	Площа перед ТЦ по вул. С. Бандери 13	Площа перед торговим об'єктом	0,6 га	висока (за 5-ти бальною шкалою - "5")	висока (за 5-ти бальною шкалою - "5")	Середня (за 5-ти бальною шкалою - "3")	Відкритий - 53%, забудований - 47 %	Домінують у просторі
3	Простір при ТЦ "Янтар", вул. Шевченка, 8г	Площа перед торговим об'єктом	0,37 га	висока (за 5-ти бальною шкалою - "5")	висока (за 5-ти бальною шкалою - "5")	висока (за 5-ти бальною шкалою - "5")	Відкритий - 24%, забудований - 76 %	По периметру
4	Громадський простір перед ТЦ "Підкова", вул.С. Бандери, 21а	Площа перед торговим об'єктом	0,7 га	висока (за 5-ти бальною шкалою - "5")	висока (за 5-ти бальною шкалою - "5")	висока (за 5-ти бальною шкалою - "5")	Відкритий - 28%, забудований - 72 %	З двох сторін вулиці
5	Прибудинковий простір по вул.Січових Стрільців 3-7	Загальноквартальний простір	3,9 га	висока (за 5-ти бальною шкалою - "5")	середня (за 5-ти бальною шкалою - "3")	Вище середнього (за 5-ти бальною шкалою - "4")	Відкритий - 52%, забудований - 48 %	Чергують з житловою забудовою
6	Спортивні майданчики	простір при	2,7 га	висока (за 5-ти	низька (за 5-ти	Вище середнь	Відкритий -	Чергують з

	по вул.Січових Стрільців 7-9	спортивних громадських споруд		бальною шкалою - "5")	бальною шкалою - "2")	ого (за 5-ти бальною шкалою - "4")	46%, забудованих - 54 %	житловою забудовою
7	Внутрішньо дворівний простір, вул. І. Мазепи, 7	Загальн оквартальний простір	1,6 га	середня (за 5-ти бальною шкалою - "3")	низька (за 5-ти бальною шкалою - "2")	висока (за 5-ти бальною шкалою - "5")	відкритий - 33%, забудованих - 67 %	Майже відсутні
8	Внутрішньо дворівний простір, вул. С. Бандери, 18-20	Загальн оквартальний простір	1,37 га	середня (за 5-ти бальною шкалою - "3")	низька (за 5-ти бальною шкалою - "2")	висока (за 5-ти бальною шкалою - "5")	відкритий - 18%, забудованих - 82 %	Майже відсутні
9	Міжквартальний громадський простір, вул. С. Бандери, 5	Загальн оквартальний простір	1,15 га	Середня (за 5-ти бальною шкалою - "4")	Низька (за 5-ти бальною шкалою - "2")	Висока (за 5-ти бальною шкалою - "5")	Відкритий - 20%, забудованих - 80 %	Чергують з житловою забудовою

Авторська розробка

Висновки

Проаналізувавши громадські простори м. Новояворівськ можна виділити такі основні принципи їх влаштування (табл. 1):

- пішохідна доступність є поганою, в більшості випадків відсутнє мощення хідників, інклюзивність відсутня у всіх просторах;
- безпека просторів є недостатньою для комфортного перебування людей в них, особливо у вечірній час;
- «обладнаність» просторів є дуже незадовільна (мала кількість місць для сидіння, майже немає смітників, ліхтарів, обладнання дитячих майданчиків та повна відсутність громадських вбиралень);
- можливість дій в просторі є мінімальною, основні дії населення в цих просторах це - пішохідний транзит та рекреація;

- можливість «саморепрезентації» (участь в громадському житті) практично відсутня, так як в просторах немає достатньо активностей, які залучають населення до громадського життя;
- мультифункціональність є недостатньо розвинута, тому що кількість функцій на простір є мінімальною, подекуди простори є монофункціональними.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Соснова Н.С. Трансформація міського простору міста Новояворівськ в умовах економічних змін / Н.С.Соснова, Т.Р.Нечипір // Вісник НУ «ЛП» “Архітектура”. № 816. – Видавництво Львівської політехніки, 2015. – С. 171-177.
2. Дунгер-Лёпер Х; пер. с англ. - "Интерлингва". Дизайн для всех. Общественное свободное пространство. Управление сената по градостроительству. Берлин, 2010. – С. 14.
3. Kohn M. Brave New Neighborhoods.The privatization of public space // Routledge 29 W 35th Street New York, 2004. – С. 80-81.
4. Woolley H. Urban open spaces // Spon Press 11 New Fetter Lane, London. 2003. – С. 57.
5. Miller. K. F. Designs on the Public: The Private Lives of New York's Public Spaces // University of Minnesota Press, Minneapolis, MN, US, 2007. – С. 31.
6. Shaftoe H. Convivial urban spaces : creating effective public places // London ; Sterling, VA : Earthscan in association with the International Institute for Environment and Development, 2008. – С. 11.
7. Лайдон М., Гарсиа Э. Тактический урбанизм: краткосрочные действия - долгосрочные перемены. Strelka Press, 2019. – С. 35.

АНАЛІЗ ОСОБЛИВОСТЕЙ ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ТА ВПРОВАДЖЕННЯ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ ПРИ ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ ВИКОНАВЦІВ ХУДОЖНЬО-ОФОРМЛЮВАЛЬНИХ РОБІТ

Титаренко Віталій Васильович

аспірант

Вінницький державний педагогічний університет

імені Михайла Коцюбинського

м. Вінниця, Україна

Анотація. У статті проаналізовано особливості використання інформаційно-комунікаційних технологій та впровадження дистанційного навчання у мистецькій освіті при підготовці майбутніх виконавців художньо-оформлювальних робіт. Вивчено зміст статей законів України, які визначають форми освіти. Акцентується увага на дистанційному навчанні, що набуває поширення на сучасному етапі розвитку освіти. Наведено приклад організації занять виробничої практики у формі дистанційного навчання з використанням інформаційно-комунікаційних технологій для підготовки майбутніх виконавців художньо-оформлювальних робіт, що дозволяє проводити дискусії в режимі on-line або off-line та здійснювати контроль й управління навчальною діяльністю учнів.

Ключові слова: інформаційно-комунікаційних технологій, компетентність, виробнича практика, дистанційне навчання, практична підготовка

Початок третього тисячоліття ознаменовано народженням суспільства нового типу – інформаційного, в якому основним стратегічним ресурсом постає інформація. Життя в інформаційному суспільстві потребує від людини нових компетентностей, спрямовують її до оволодіння інформаційно-комунікаційних

технологій, новому пошуку та обробки інформації. Сучасні інформаційні технології дають змогу підвищити та вдосконалити ефективність освітнього процесу. Прогресивно розробляється концепція дистанційної освіти, що передбачає розробку різноманітних технологій, у тому числі технології змішаного навчання.

На сучасному етапі освіти відбувається процес переходу від традиційного навчання до навчання на базі комп'ютерних технологій. Це стало можливим здебільшого з розвитком мережі Інтернет, що дало можливість пересилати необхідну кількість даних з одного кінця світу в інший, вільно вести дискусії з іншими користувачами мережі в on-line режимі і розміщувати інформацію на Інтернет-сайтах, роблячи її доступною для всіх бажаючих [1, с.7].

Застосування мультимедійних технологій у навчальному процесі розглядали В. Гузеєв, Р. Гуревич, М. Жалдак, В. Євдокімов, І. Коровець, О. Молянінова, О. Пінчук, С. Сисоєва, та ін. Проблемам з питань розвитку дистанційної освіти присвячені роботи багатьох зарубіжних та вітчизняних науковців, таких як: О. Андрєєв, Р. Деллінг, А. Кларк, І. Козубовська, М. Мур, В. Олійник, Є. Полат, Г. Рамбле, А. Хуторський.

Метою статті є аналіз особливостей використання інформаційно-комунікаційних технологій та впровадження дистанційного навчання у мистецькій освіті при підготовці майбутніх виконавців художньо-оформлювальних робіт.

Важливим фактором життя суспільства постає інформація, що потребує від кожного культури спілкування з медіа, здатності критичного ставлення до ЗМІ-повідомлень, уміння уникати негативного впливу мас-медіа. Сучасні інформаційні медіа вимагають розвитку комунікативних здібностей для обміну та роботи з інформацією у соціальних мережах. Основні тенденції використання інформаційно-комунікаційних технологій та впровадження дистанційного навчання у мистецькій освіті знайшли відображення в законах України «Про освіту» (2017) [2], «Про вищу освіту» (2014) [3], «Про інформацію» (2019) [4],

У мистецькій освіті широкого застосування набувають інформаційно-комунікаційні технології. Однією з форм організації освітнього процесу з використанням інформаційно-комунікаційних технологій є дистанційне навчання, що набуває поширення на сучасному етапі розвитку освіти. Стаття 9 Закону України «Про освіту» (2017) визначає: «Дистанційна форма здобуття освіти – це індивідуалізований процес здобуття освіти, який відбувається в основному за опосередкованої взаємодії віддалених один від одного учасників освітнього процесу у спеціалізованому середовищі, що функціонує на базі сучасних психолого-педагогічних та інформаційно-комунікаційних технологій» [2].

Впровадження дистанційної освіти (мультимедійні технології, комп'ютерне моделювання, телекомунікаційні проекти) передбачає завдання:

- диференціація навчання
- активізація діяльності тих, хто навчається
- самостійна робота з текстом
- самостійна робота, щодо ліквідації прогалин у знаннях
- формування культури розумової праці
- обмін думками, дискусії в режимі on-line або off-line
- здійснення контролю й управління навчальною діяльністю учнів
- консультації викладача
- контакти з зовнішніми партнерами, що не є безпосередніми учасниками даного навчального процесу
- спільна діяльність із партнерами з проектною діяльністю в інших регіонах, країнах [5, с 138-139].

При підготовці майбутніх виконавців художньо-оформлювальних робіт дистанційна форма навчання дає можливість бути учасником інформаційно-комунікаційного середовища. Для практичної підготовки є пріоритетним впровадження інформаційно-комунікаційних технологій у освітній процес.

З метою застосування цифрових технологій на виробничій практиці майстром виробничого навчання було обрано форма дистанційного навчання для

проведення уроків виробничого навчання в майстернях Вищого художнього професійно-технічного училища № 5 при практичній підготовці художників-оформлювачів.

Для оволодіння та вдосконалення навичок та прийомів виконання художніх робіт на виробничій практиці майстром було поставлено завдання виконання об'ємної літери з використанням сучасних матеріалів.

Для виконання завдання учні самостійно опрацьовують матеріал Інтернет-ресурсів. Вони користуються Інтернетом, електронними текстами, переглядають відеосюжети, мультимедійні презентації, знайомляться з усіма видами сучасних матеріалів та прийомами роботи з ними, такими як ПВХ, Оракал, оргскло, різні види клеїв, алюмінієві композитні панелі, що будуть використовуватись в подальшій практичній роботі. Учні аналізують отриману з Інтернету інформацію, здійснюють аналіз технологічного процесу і послідовності практичних операцій, завдяки яким можна буде виконати об'ємне конструювання літери з новітніх матеріалів.

Опрацювавши і проаналізувавши електронний матеріал, учні підготовлюють на заняття з виробничої практики по 3 зразка літери. Майстер проводить імітаційне заняття у вигляді дискусії. Він спілкується з групою за допомогою програми «Zoom» в режимі on-line конференції, під час якої всі учні групи стають активними учасниками обговорення кращих зразків для виконання об'ємної літери .

Після вибору кращих зразків і погодження їх з майстром, розпочинається робота по конструюванню об'ємної літери (рис. 1).

Рис. 1. Об'ємна літери.

Учні використовують теоретичні знання, які отримали з професійних предметів, що дозволить виконати отримане практичне завдання.

Для подальшого вдосконалення умінь і навичок оформлювальних робіт майстер виробничого навчання спілкується з групою в режимі on-line за допомогою смартфонів учнів. У режимі on-line група отримує від майстра завдання підібрати в Інтернеті зразки фірмового знаку.

Відібрані зразки учні відправляють в on-line режимі майстру. Кожен учень індивідуально обговорює свій проект майбутньої роботи з майстром. Надіслана інформація в on-line режимі дуже спрощує об'єм роботи, дає можливість швидко замінювати зразки іншими.

Погодивши зразки, учні виконують малюнок фірмового знаку. Після перевірки малюнка та виправлення помилок учні виготовляють шаблони для виконання елементів завдання з картону та щільного паперу, розвивають та вдосконалюють практичні навички роботи, виконуючи фірмовий знак з сучасних матеріалів згідно затвердженого зразка (рис. 2).

Рис. 2. Фірмовий знак

Використання майстром режиму on-line за допомогою смартфонів учнів дає такі переваги:

- сучасність і актуальність
- динамічність і мобільність
- велика наочність
- психологічний комфорт для тих, хто навчається
- багатоплановість підібраного матеріалу для виконання завдання
- можливість побачити творчий і креативний підхід до поставленої задачі кожного учня

- розширення меж комунікації
- гнучке і мобільне усунення всіх недоліків та помилок у виконанні завдання
- можливості для гармонійно розвинутої особистості.

Отже можна зробити наступні висновки, що використання інформаційно-комунікаційних технологій дає змогу формувати уміння пошуку та обробки інформації, розвивати культуру спілкування, навички роботи у соціальних мережах. Наведено приклад впровадження інформаційно-комунікаційних технологій та дистанційного навчання при практичній підготовці виконавців художньо-оформлювальних робіт.

Перспективами подальших наукових досліджень є вивчення та впровадження інформаційно-комунікаційних технологій, сучасних форм освіти, що дадуть можливість досягти більшого результату, краще сприймати і запам'ятовувати інформацію та покращити підготовку майбутніх виконавців художньо-оформлювальних робіт.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Андрусенко Н. Дистанційне навчання як сучасна освітня технологія матеріали міжвузівського вебінару (м. Вінниця, 31 березня 2017 р.) / відп. ред. Л.Б.Ліщинська. – Вінниця : ВТЕІ КНТЕУ, 2017. – 102 с. URL: http://www.vtei.com.ua/images/VN/31_03.pdf
2. Закон України «Про освіту» URL: <https://zakon.rada.gov.ua>.
3. Закон України «Про вищу освіту» URL: <https://zakon.rada.gov.ua>.
4. Закон України «Про інформацію» URL: <https://zakon.rada.gov.ua>.
5. Підготовка майбутніх учителів в освітньо-інформаційному середовищі закладів вищої освіти засобами інформаційно-комунікаційних технологій: [монографія] / Р. С. Гуревич, М. Ю. Кадемія, В. М. Бойчук, Г. Б. Гордійчук, Л. Л. Коношевський, О. Л. Коношевський, Н. Р. Опушко, О. В. Шестопа; НАПН України Р. С. Гуревича. – Вінниця: ТОВ Фірма «Планер», 2019. – 564 с. с. 35-36, 138-139

УДК 004

**ПРОГРАМНИЙ МУЛЬТИПЛЕКСОР ДЛЯ БАГАТОКАНАЛЬНОЇ
ПЕРЕДАЧІ ДАНИХ ТЕЛЕМЕТРІЇ ЧЕРЕЗ МОДИФІКОВАНИЙ
ІНТЕРФЕЙС ETHERNET**

Тіхонов Віктор Іванович

Д.Т.Н., доцент

Негальчук Олександр Леонідович

Студент

Одеська національна академія зв'язку

м. Одеса, Україна

Анотація: В роботі розглядаються варіант побудови програмного мультиплексора для багатоканальної передачі даних телеметрії через модифікований інтерфейс Raw Socket Ethernet. Програмний мультиплексор може бути реалізовано на провідному каналі Ethernet, а також на безпроводних каналах WiFi з метою розробки і тестування прикладних інтерфейсів для сенсорних мереж Інтернету речей.

Ключові слова: Інтернет речей, сенсорна мережа, телеметрія, інтерфейс, сирий сокет.

На сьогоднішній день Інтернет речей став невід'ємною частиною в усіх сферах життя суспільства. Також через збільшення кількості кінцевих пристроїв які підключаються до мережі Інтернет, виникає необхідність розширення та створення нових протоколів для підвищення QoS та сумісності. Однією з важливих характеристик IoT є M2M (міжмашинна взаємодія) - передача команд управління та інформації про стан об'єкта у реальному часі. Так, вимоги до періодичності посилення команд управління дуже різні, і залежать від типу обладнання. Блоки даних реального часу про поточний стан об'єкта і команди

управління також різняться за об'ємом, та можуть мати доволі обмежений розмір (декілька байт).

Передача коротких повідомлень реального часу по стеку TCP/IP економічно не вигідна через високу надлишковість схеми інкапсуляції, рис.1.

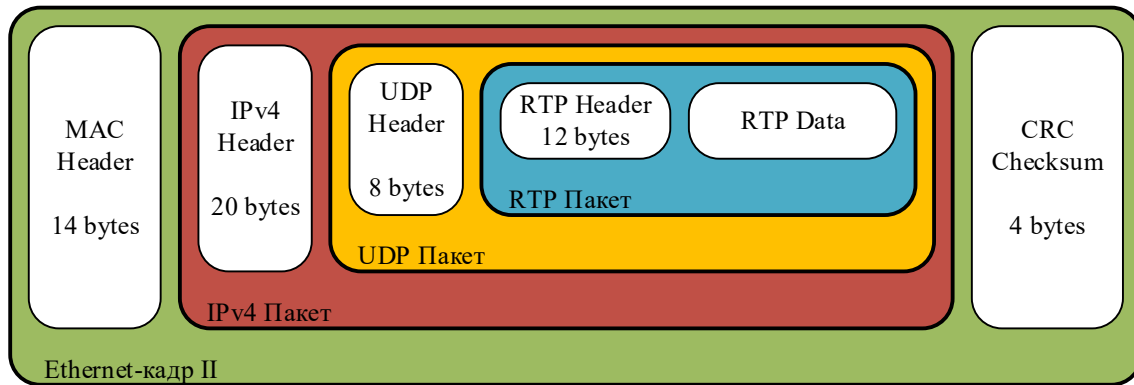

Рис. 1 Схема інкапсуляції даних реального часу за протоколом RTP

Надлишковість інкапсуляції даних реального часу обумовлена тим, що цифрові дані доставляються в сегментах протоколу RTP (має заголовок 12 байт, [1]); в свою чергу, сегменти протоколу RTP упаковуються в сегменти транспортного протоколу UDP (має заголовок 8 байт [2]); далі, сегменти UDP вкладаються в IP-пакет (для IPv4 довжина заголовка складає 20 байт, [3]), а IP-пакети інкапсулюються у фрейми канального рівня (як правило, у фрейми Ethernet з заголовком 18 байт, [4]). Разом, сумарна довжина всіх заголовків даної схеми інкапсуляції становить 58 байт. Якщо стан об'єкта або команда управління представлені 2 байтами (цієї точності цілком достатньо для більшості додатків реального часу), то на кожен байт корисного навантаження у стеку TCP/IP доведеться 29 байт. При цьому використання ресурсів каналу передачі даних складає $2 / (2 + 58) = 0,033 = 3.3\%$. З економічної точки зору, таке використання потенційних ресурсів пропускної здатності каналів зв'язку є вкрай неефективним.

В рамках наукових досліджень по NGN, на кафедрі мереж зв'язку ОНАЗ ім. О.С. Попова запропонована концепція забезпечення інтер-операбельності для різних типів мереж на основі механізму конвеєрно-модульного переносу мультимедійних даних з контролем затримок шляхом адаптації технологій

канального рівня (перш за все, Ethernet) і розширення стека TCP/IP на мережевому рівні.

У багатьох мережевих операційних системах і мовах програмування (наприклад, в системі Linux Ubuntu на мові програмування Python, [5]) даний спосіб нестандартного формування структури фрейму Ethernet передбачений режимом Raw Socket ([6], [7]).

Розширення пакетної мережі передбачає впровадження одного додаткового протоколу комутації віртуальних каналів VCP ([8]) на рівні міжмережевої взаємодії (IP-рівень в моделі TCP/IP), поряд з чинним протоколом IP (незалежно від конкретної версії протоколу IP).

У міжмережевому стику локальна мережа утворюється одним каналом зв'язку і парою мережевих інтерфейсів Ethernet. У локальній мережі такого типу відсутня необхідність використання MAC-адрес (оскільки пара адрес для відправника і одержувача заздалегідь відомі); тому два поля MAC-адрес по 6 байт додаються до корисного вмісту фрейму і зменшують довжину заголовка на 12 байт. Далі, замість традиційного IP-пакету в один фрейм Ethernet вкладаються два блоки даних: а) блок даних реального часу змінної довжини (який містить кортеж сегментів даних реального часу, наприклад, телеметрії); б) блок пакетних даних, який містить один або кілька фрагментів загальної пакетної черги; довжина цього блоку динамічно обчислюється як залишок загальної ємності корисного навантаження фрейму після заповнення блоку даних реального часу.

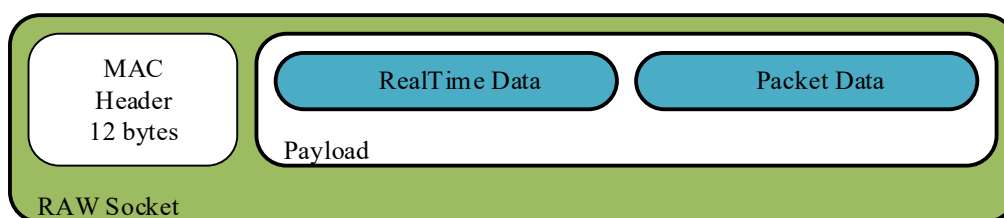

Рис. 2 Модифікований RAW Socket

Особливості алгоритму роботи мультиплексора:

- кожне з'єднання має унікальну мітку, яка визначає фіксовану частоту слідування і розмір сегментів;
- об'єднання декількох з'єднань даних реального часу у один потік, з розміткою кожного з'єднання (2 байти на 1 з'єднання);
- місце, що залишилося в кожному фреймі заповнюється фрагментами пакетної черги;
- фрагменти пакетної черги дрібняться на частини, так щоб заповнити фрейм;
- якщо фрагмент пакетної черги не заповнює фрейм до кінця, додається мітка - «новий фрагмент пакетної черги»;
- якщо фрагменти пакетної черги закінчилися, додається мітка - «закінчення пакетної черги».

Особливість розглянутого мультиплексору полягає в тому, що в кожному циклі передачі, блок пакетних даних необхідної довжини (рівній вільному місцю у фреймі) «відрізається» з пакетної черги незалежно від її конкретної структури. Тому при наявності черги пакетних даних фрейм завжди заповнюється цілком, забезпечуючи високу ефективність використання каналу зв'язку (більше 90%, [9]).

Висновок: Основним результатом роботи є практична реалізація програмного симулятора, який моделює процеси багатоканального мультиплексування даних телеметрії в сенсорних мережах Інтернету речей. Дана робота може розглядатися як черговий крок до розв'язання актуальної науково-прикладної задачі, а саме розробка мультиплексора для передачі даних телеметрії в мережах Інтернету речей на основі механізму конвеєрно-модульного переносу мультимедійних даних з контролем затримок.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Вікіпедія - вільна енциклопедія, «Real-time Transport Protocol,» 20 09 2019. [Онлайновий]. Available: https://ru.wikipedia.org/wiki/Real-time_Transport_Protocol. [Дата звернення: 10 05 2020].
2. Вікіпедія - вільна енциклопедія, «UDP,» 28 06 2019. [Онлайновий]. Available: <https://ru.wikipedia.org/wiki/UDP>. [Дата звернення: 10 05 2020].
3. Вікіпедія - вільна енциклопедія, «IPv4,» 01 10 2019. [Онлайновий]. Available: <https://ru.wikipedia.org/wiki/IPv4>. [Дата звернення: 10 05 2020].
4. Вікіпедія - вільна енциклопедія, «Ethernet,» 30 09 2019. [Онлайновий]. Available: <https://ru.wikipedia.org/wiki/Ethernet>. [Дата звернення: 10 05 2020].
5. Ltd. Ubuntu, «Ubuntu for the Internet of Things,» [Онлайновий]. Available: <https://ubuntu.com/internet-of-things>. [Дата звернення: 11 05 2020].
6. Python Software Foundation, «socket — Low-level networking interface,» [Онлайновий]. Available: <https://docs.python.org/3/library/socket.html>. [Дата звернення: 11 05 2020].
7. Вікіпедія - вільна енциклопедія, «Network socket,» 09 09 2019. [Онлайновий]. Available: https://en.wikipedia.org/wiki/Network_socket#Raw_socket. [Дата звернення: 11 05 2020].
8. Вікіпедія - вільна енциклопедія, «Virtual circuit,» 10 04 2019. [Онлайновий]. Available: https://en.wikipedia.org/wiki/Virtual_circuit. [Дата звернення: 12 05 2020].
9. Уолтон, Шон, «Об'єктно орієнтовані сокети,» в *Створення мережесих додатків в середовищі Linux*, Київ, Видавничий дім "Вільямс", 2001, р. 464.

ВПЛИВ ХРІЗАТИЛОВОГО АЗБЕСТУ НА ФІЗИКО-МЕХАНІЧНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ АРОМАТИЧНОГО ПОЛІАМІДУ ФЕНІЛОН

Томіна Анна-Марія Вадимівна

Буря Олександр Іванович

асистент

к.т.н., професор

Набережний Євгеній Олексійович

Зубенко Олександр Олегович

студенти

Дніпровський державний технічний університет

м. Кам'янське, Україна

Анотація: У роботі розглянуто вплив хризатилового азбесту на фізико-механічні характеристики ароматичного поліаміду фенілон марки С-2. Встановлено, що введення наповнювача у кількості 5-15 мас.% призводить до збільшення модуля пружності вихідного полімеру на 30 %.

Ключові слова: фізико-механічні, характеристики, поліамід, фенілон С-2

У наш час полімерні матеріали (поліамід, політетрафторетилен, поліетилен та ін.) впевнено витісняють традиційні матеріали (сталь, чавун, бронзу, бабіт тощо) конструкційного та триботехнічного призначення. Використання різноманітних наповнювачів, у тому числі дисперсних порошків, дозволяє істотно розширити корисні властивості полімерних матеріалів, збільшити їх технологічність і довговічність [1, с. 874]. Широкого використання для розширення асортименту полімерних матеріалів набули порошкові наповнювачі: метали, графіт, шунгіт, дисульфід молібдену [2, с. 33].

Враховуючи зазначене, мета даної роботи полягала у дослідженні впливу порошкового наповнювача на фізико-механічні характеристики ароматичного поліаміду фенілон марки С-2.

Ароматичний поліамід фенілон марки С-2 (розмір часток 20-40 мкм) характеризується високими фізико-механічними та теплофізичними показниками, хімічною стійкістю до агресивних середовищ, стабільністю форм у широкому температурному інтервалі [3, с. 207].

Як наповнювач був обраний порошок хризотилового азбесту, який поєднує високу механічну міцність, термічну та хімічну стійкість, довговічність [4].

Приготування композитів на основі ароматичного поліаміду фенілон марки С-2, що містять 5-20 мас.% хризотилового азбесту, здійснювали методом сухого змішування в апараті з обертальним електромагнітним полем (0,12 Тл) за допомогою феромагнітних часток, які з приготовленої композиції вилучали методом магнітної сепарації. Далі готові суміші таблетували при кімнатній температурі та навантаженні 25 МПа. Сформовані таким чином препреги завантажували до прес-форму, попередньо нагріту до 523 К, нагрівали до 598 К і витримували при даній температурі 5 хв. без навантаження та 5 хв. під ним 40 МПа.

Механічні показники вихідного полімеру та композитів на його основі (модуль пружності, межу плинності та пропорційності) визначали на універсальній дослідній машині FP-100. Експериментальну густину визначали гідростатичним зважуванням.

На рис. 1 наведена залежність напруження (σ , МПа) від деформації (ϵ , %). Криві 1 (вихідний полімер) та 2 (композит, що містить 5 мас.% азбесту), за класифікацією Херцберга [5, с. 42] відносять до кривих V типу, яким притаманна пружна гетерогенно-пластична поведінка: до 150 МПа, спостерігається повністю пружна поведінка матеріалу, далі форма кривих являє собою результат конкурентного розвитку двох процесів. Перший процес характеризується пластичною течією, за рахунок руйнування вихідної структури полімеру, результатом чого звичайно є падіння навантаження.

Другий процес характеризується перебудовою зруйнованої структури у нову, за рахунок накопичених деформаційних напружень.

Композити, що містять 10-20 мас.% наповнювача, за класифікацією Херцберга [5, с. 27] відносяться до кривих II типу – що характеризують пружну гомогенно-пластичну поведінку. Окрім прямолінійної ділянки, що відповідає пружній деформації зразків, спостерігається параболічна ділянка кривої, що описує гомогенно-пластичну деформацію, що зумовлює незворотні зміни форми зразків (з'являється тріщини по повздовжнім площинам), що і підтверджують фотографії зразків (див. рис. 2). Пластична деформація виникає в результаті незворотного руху дислокацій (незворотне переміщення макромолекул в'язучого відносно одна одної під впливом прикладеного ззовні зусилля) у результаті крива в своїй параболічній частині піднімається до деякого максимального значення, за рахунок зростаючого опору зі сторони композиту зростанню пластичної деформації. Окрім того, для даного типу кривих характерна відсутня межа плинності (див. табл.1), що свідчить про не здатність матеріалу зберегти форму до критичного навантаження.

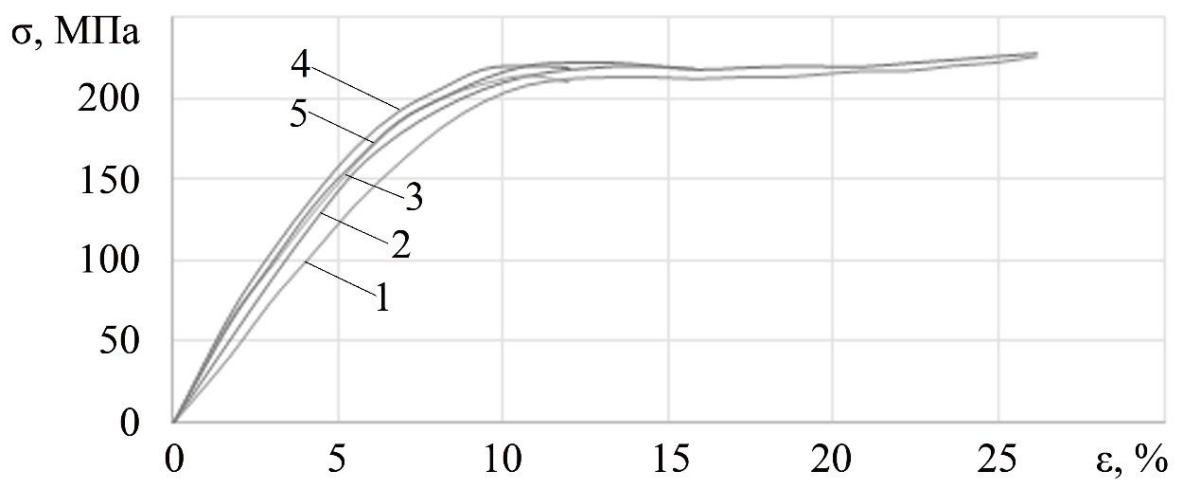

Рис.1. Криві напруження (σ , МПа) – деформація (ϵ , %) вихідного полімеру (1) та композитів на його основі, наповнених 5(2); 10(3); 15(4); 20(5) мас. % азбесту

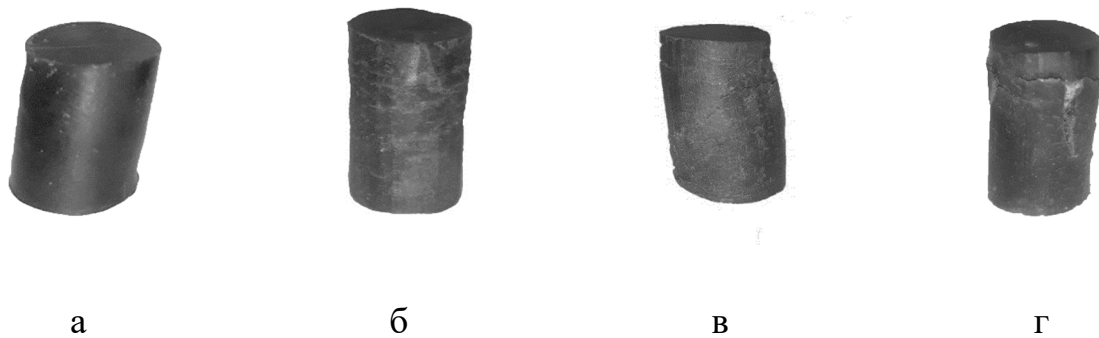

Рис.2. Загальний вигляд зразків після стиснення фенілону С-2 (а), та

композитів на його основі, наповнених 5(б); 10(в); 15(г) мас. % азбесту

Аналіз результатів фізико-механічних характеристик вихідного полімеру та композитів на його основі показав, що введення 5-15 мас.% азбесту призводить до збільшення модуля пружності фенілону марки С-2 на 30 % (табл. 1). Подальше збільшення кількості наповнювача у полімерному в'язучому (до 20 мас.%) призводить до їхнього різкого спаду, що імовірно можна пояснити зростанням чисельності дефектів (пор та тріщин) на межі поділу «в'язуче-азбест». Дану гіпотезу, можна підтвердити порівнянням експериментальної (гідростатичної) та розрахункової (адитивної) густини розроблених композитів.

Таблиця 1

Фізико-механічні характеристики композитів наповнених хризотіловим азбестом

Показник	Вміст волокна, мас.%				
	—	5	10	15	20
Модуль пружності, E , МПа	2749	3290	3410	3515	3490
Межа плинності, σ_n , МПа	212	221	—	—	—

Із рис.3 видно, що при вмісті азбесту 5-15 мас.% гідростатична густина більша за розрахункову, тобто процес впорядкування полімерного в'язучого превалює над розвпорядкуванням на межі поділу «фенілон-азбест», а при наповненні 20 мас.% азбесту навпаки.

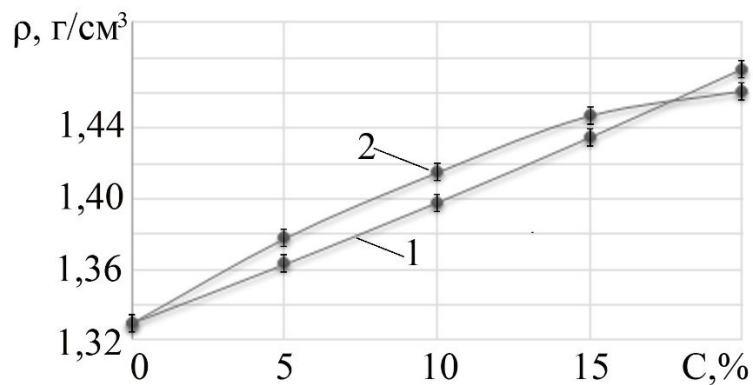

Рис. 3. Залежність розрахункової (1) та експериментальної (2) густини (ρ , г/см³) фенолону від вмісту азбесту (C, %)

Аналіз результатів фізико-механічних досліджень вихідного полімеру та композитів на його основі показав, що використання порошку азбесту для розширення корисних властивостей ароматичного поліаміду фенолон марки С-2, є перспективним шляхом.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Утевская Л. В. Полимерные композиционные материалы конструкционного назначения // Вісник ХДАДМ. – 2010. – № 1. – С.59–62.
2. Буря О. І., Єрьоміна К. А., Лисенко О.Б., Кончиць А.А., Морозов О.Ф. Полімерні композити на основі термопластичних в'яжучих: монографія. – Дніпро: Середняк Т.К., 2019. – 239 с.
3. Кабат О. С., Сытарь В. И., Евдокименко Н. М., Клименко А. П. Исследование триботехнических характеристик пары трения фенолон-сталь 45 при различных значениях твердости и шероховатости стали // Вопросы химии и химической технологии. – 2011. – № 6. – С. 207–210.
4. Порошок азбестовий / [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://focus.ua/technologies/413492-asbest-i-xrizotilovyj-asbest-svojstva-primenenie-i-karakteristiki>
5. Херцберг Р.В. Деформация и механика разрушения конструкционных материалов. / пер. с англ. под. ред. Бернштейна М.Л. Москва: Металлургия, 1989. 560 с.

ГОРМОНАЛЬНІ ЕФЕКТИ ЖИРОВОЇ ТКАНИНИ

Фадєєва Анастасія Володимирівна

Валентьєва Аліна Віталіївна

Студенти

Науковий керівник:

Сімачова Алла Василівна

к.мед.н., доцент

Харківський національний медичний університет

м. Харків, Україна

Анотація: гормони – це біологічно активні речовини органічної природи, що виробляються у спеціалізованих клітинах залоз внутрішньої секреції та розташованих окремо залозистих клітин. Вони є важливими регуляторами метаболічних процесів у клітині. Наразі поширена думка, що гормони продукуються лише в спеціальних залозах, але в останній час визначили, що це можливо і в неспецифічних клітинах, зокрема, адипоцитах жирової тканини.

Ключові слова: гормони, жирова тканина, адипоцит, лептин, адипонектин, резистин.

Відомо, що гормони можуть вироблятися двома типами клітин: власне адипоцитами та нежировими клітинами. Відомі такі жирові гормони (адипокіни) як лептин, адипонектин, резистин, адипсин, інтерлейкін-6, вістафін, апелін, фактор некрозу пухлини α , ароматаза.

Лептин. Гормон пептидного походження, що складається з 167 амінокислот. Він забезпечує відчуття насиченості їжею через вплив на гіпоталамус і таким чином керує харчовою поведінкою. Також цей гормон забезпечує нормальну швидкість росту нервових закінчень дугоподібного ядра (n. arcuatus) гіпоталамуса. Лептин знижує витрати енергії шляхом зменшення

теплоутворення та синтезу гормонів щитоподібної залози та мобілізації енергетичних ресурсів [1, с. 961].

Адипонектин. Поліпептид із 244 амінокислот, що синтезується у прошарку вісцеральної жирової тканини. Він забезпечує протизапальний та антиатерогенний ефекти, можливо, гальмує проліферацію судинної стінки, підтримує захист від інсулінорезистентності та гіперглікемії, модулює чутливість до інсуліну та гомеостаз глюкози [2].

Резистин. Дія цього гормону викликає припинення стимульованого інсуліном входу глюкози в клітину, порушення толерантності до глюкози, формування інсулін резистентності. Може викликати появу надмірної ваги. Є функціональним антагоністом адипонектину [3].

Адипсин. Є одним з найбільш пізніх маркерів дозрівання адипоцитів. Підсилює ліпідний та вуглеводний обміни шляхом активації специфічних ферментів (ліпопротеїнова ліпаза) та підсилення інсулін-залежного утворення глюкози.

Інтерлейкін-6. Протизапальний цитокін. Виробляється тканинними макрофагами та є головним медіатором запалення. Стимулює мобілізацію енергії, синтез білків у печінці, проліферацію та диференціацію лімфоцитів [4].

Вістафін. Синтезується переважно у вісцеральній жировій тканині та володіє інсулін-імітуючим ефектом.

Апелін. Синтез його посилюється під дією інсуліну, а сам апелін пригнічує утворення інсуліну («принцип зворотного зв'язку»). Сприяє утворенню нових кровоносних судин та розслабленню їх стінки [5].

Фактор некрозу пухлини α . Синтезується пре- та зрілими адипоцитами. Знижує активність інсулінового рецептора та підсилює ліполіз. Можливо, селективно стимулює апоптоз в клітинах-мішенях.

Ароматаза. Фермент (ізоформа цитохрому P450), що стимулює перетворення тестостерону на естрадіол. Хоч фактично ароматаза фермент, а не гормон, вона забезпечує вплив жирової тканини на гормональний стан організму [6].

Висновки. Жирова тканина, на відміну від поширеної думки, володіє яскраво вираженою гормональною активністю, а дія її біологічно активних речовин

переважно спрямована на регуляцію ліпідного та вуглеводного обміну шляхом підтримки чи пригнічення дії та секреції інсуліну.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Nelson D.L., Cox M.M. Lehninger Principles of Biochemistry — 6th. — W. H. Freeman (англ.)русск., 2013
2. Ukkola O, Santaniemi M (November 2002). "Adiponectin: a link between excess adiposity and associated comorbidities?". *Journal of Molecular Medicine*. 80 (11)
3. Lazar MA (October 2007). "Resistin- and Obesity-associated metabolic diseases". *Horm. Metab. Res*. 39 (10)
4. Monzillo, Lais U. (2003) "Effect of Lifestyle Modification on Adipokine Levels in Obese Subjects with Insulin Resistance" *Obesity Research* 11(9)
5. Lee DK, Cheng R, Nguyen T, Fan T, Kariyawasam AP, Liu Y, Osmond DH, George SR, O'Dowd BF. Characterization of apelin, the ligand for the APJ receptor. *J Neurochem*. 74: 34-41, 2000
6. Carlos Stocco. Tissue physiology and pathology of aromatase // *Steroids*. — 2012-01-01. — Т. 77, вып. 1-2. — С. 27–35

САМООСВІТНЯ ДІЯЛЬНІСТЬ ВИКЛАДАЧА – УМОВА ПРОФЕСІЙНОГО РОСТУ.

Федик Оксана Василівна

к. психол. н, доцент

ДВНЗ «Прикарпатський національний
університет імені Василя Стефаника»

м.Івано-Франківськ, Україна

*Формальна освіта допоможе вам вижити
а самоосвіта приведе вас до успіху.*

Джимі Рон

Анотація. Самоосвіта як важлива складова компонента безперервної освіти розглядається в контексті професійного росту особистості, підвищення її соціальної активності, що є необхідним для забезпечення успішного функціонування і розвитку закладу вищої освіти. Аналізуються підходи до змісту поняття «самоосвіта», визначається роль та значення самоосвіти.

Ключові слова: викладач, саморозвиток, самоосвіта, засоби самоосвіти, дистанційна освіта.

В сучасних умовах європейської інтеграція освітніх систем та посилення якості підготовки майбутніх фахівців у вищих навчальних закладах висуває нові вимоги до професійного саморозвитку та самоосвіти викладача.

Розумові здобутки старіють та амортизуються від часу. Якщо не поновлювати і не збагачувати свого розумового багажу з дня в день, в розумінні своєї професійної придатності, то спеціалісти будуть відставати від вимог поточного дня, а знання будуть втрачати смисл і цінність.

Сьогодні ми повинні постійно адаптуватися до соціально економічних перетворень, що відбуваються у суспільстві, опановувати нові шляхи

отримання знань, осмислювати своє місце у соціокультурному середовищі, бути професійно мобільними. Як тільки ми перестанемо вчитися, ми потрапляємо в ситуацію професійної некомпетентності.

Аналіз літературних джерел показує, що професійна діяльність викладача закладу вищої освіти – багаторівнева. Вона поєднує наукову, викладацьку, навчальну та методичну роботу. Системна самоосвіта викладача є важливим засобом професійного розвитку, підвищення ефективності його педагогічної діяльності, фактором активізації і розширення самосвідомості.

Самоосвіту необхідно розглядати, як процес саморозвитку, який слід розуміти як індивідуально-особистісну діяльність, спрямовану на засвоєння, осмислення та наповнення новим змістом знань, формування нових відношень до своєї діяльності, вироблення та коригування на основі цього відповідних умінь, навичок, звичок та якостей. Самоосвіта дає ефективні результати у тому випадку, коли вона здійснюється цілеспрямовано, рівномірно й систематично.

Особливості підготовки викладачів до самостійної творчої діяльності, питання професійної самоосвіти висвітлено в працях О. Бугрій, О. Браже, А.Громцева, Г. Гусєв, М. Заборщикова, Кривильової. Психологічні основи самоосвіти досліджені О. Аретом, В. Буряком, А. Громцевою, Л. Рувінським, А. Усовою та ін. Форми організації самоосвіти у сучасній педагогічній практиці висвітлені в працях О. Демченко, Наумченко, О. Прокопова, В.Скнар, Р. Скульський Л. Глушко, М. Мізюк.

За визначенням енциклопедії освіти самоосвіта – це «самостійна пізнавальна діяльність людини, спрямована на досягнення певних особистісно значущих освітніх цілей: задоволення загальнокультурних запитів, пізнавальних інтересів у будь-якій сфері діяльності, підвищення професійної кваліфікації тощо» [1, с.798].

Самоосвіта особистості як усвідомлений вид діяльності, що спрямований відповідно до мотивації і мети особистості, – є необхідною складовою саморозвитку особистості, що слід вважати вимогою сучасності.

Самоосвіту не можна ототожнювати із самостійною роботою, тому що вона – це є цілеспрямоване добровільне вдосконалення особистості у сфері науки, культури за допомогою самостійної та науково-дослідницької діяльності. Самоосвіту можемо розглядати, як вид пізнавальної діяльності, яка характеризується активністю, самостійністю, добровільністю й спрямованістю на вдосконалення розумових здібностей, формування культури розумової праці [2, с.76].

А.Громцева в самоосвітній діяльності вбачає "задоволення потреби особистості, що розвивається, які визначає свій смисл життя, своє призначення у суспільстві. До того ж, не лише задоволення потреби в знаннях через самоосвіту, але це і реалізація потреби в діяльності самоутвердження". Більш того, вона вважає, що потреба в самоосвіті тим вища, чим в більшій мірі має місце суб'єктивна представленість наступних утворень: пізнавальний інтерес, сформованість ідеалів, життєвих планів та цілеспрямованість[3, С.473].

Під самоосвітою ми розуміємо індивідуально-особистісну діяльність, спрямовану на засвоєння, осмислення і наповнення новим змістом знань, формування нових ставлень до своєї діяльності і дійсності взагалі, вироблення і корегування в зв'язку з цим, відповідних вмінь, навичок, звичок і якостей. Хотілось би акцентувати увагу, в першу чергу, на ту особливість визначення, яка, власне, репрезентує психологічний зміст самоосвіти. Це стосується всього, що складає новизну особистісних відносин, до осмислення і наповнення новим змістом знань, діяльності і, на основі цього, переоцінок та переосмислення способів самоорганізації та самовдосконалення. Саме ці процеси детерміновані людською самосвідомістю і можливі завдяки інтенсивній мислительній діяльності.

Для більш повного розуміння самої сутності самоосвітньої діяльності, необхідно чітко собі уявляти, що всі наші знання (навіть найбільш повні і достовірні) не є певним каталогом, з якого при необхідності вони дістаються і куди відкладаються. Важливо пам'ятати, що знання - це інструмент, засіб, а значить їх можна і потрібно доповнювати, вдосконалювати, розвивати, «ремонтувати».

Відомо, що головним з психологічної точки зору, при визначенні змісту самоосвітньої діяльності є те, якими способами діяльності володіє суб'єкт. П.Гальперін виділяє суб'єктивну готовність (мотиви) і об'єктивну (володіння засобами, способами діяльності та самостійність). Однак, на думку А.Маркової, самостійність - це важлива, але все ж додаткова характеристика об'єктивної готовності. Тип учіння визначає не самостійність сама по собі, а спосіб дій, яким оперує суб'єкт [4, С.150].

Оскільки самоосвітня діяльність є вищим рівнем учіння, що виростає і повністю детермінується мірою розвитку навчальної діяльності суб'єкта, то ми можемо поставити їх в один послідовний ряд і вказати на їх спільність. Відмінною особливістю цих двох видів діяльності є те, що самоосвіта спрямована на вдосконалення самої своєї діяльності, збагачення її новими способами, освоєння нових типів соціальних відносин та нової позиції в діяльності, тобто внутрішній глибокий розвиток особистості. В цьому сенсі справжня самоосвіта за своїм змістом завжди невідривна від самовиховання, підпорядкована йому.

Зріла самоосвіта спонукається мотивами особистісного самовдосконалення (в т.ч. вдосконалення навчальної діяльності), які визначаються соціальними вимогами суспільства. Зміст, способи та джерела самоосвіти підпорядковані цим мотивам.

Процес становлення мотиваційної сфери самоосвітньої діяльності включає в себе наступну динаміку пізнавальної спрямованості: широкий пізнавальний мотив (детермінує спрямованість на засвоєння нових знань); навчально-пізнавальний мотив, що стимулює суб'єкта до оволодіння способами здобуття знань; мотив самоосвіти (спрямований на постійне вдосконалення способів здобуття знань, своєї навчальної та пізнавальної діяльності в цілому).

Шляхом системної організації самоосвітньої діяльності постійно удосконалюється професійна майстерність і, як наслідок, формується авторитет та особистий імідж викладача.

На сьогодні одним з найважливіших резервів підвищення ефективності неперервної освіти і самоосвіти педагогічних та науково-педагогічних працівників стає впровадження нових інформаційних і комунікаційних технологій, що передбачають здатність працювати в умовах «інформаційного суспільства».

Виникає реальна потреба самих викладачів ліквідувати прогалини у своїх знаннях, систематизувати наявні знання і навички, відчувати себе впевнено у взаєминах із сучасними технологіями.

Стосовно Internet-самоосвіти необхідно зазначити, що опанування методикою пошуку інформації в Internet є нині обов'язковою умовою ефективності самоосвіти, оскільки «інтернетизація» освітнього простору відкриває величезні можливості для удосконалення теорії і практики самоосвіти [5,с.11].

Події останніх двох місяців кардинально трансформували умови навчання та самоосвіти студентів та викладачів. Оголошена пандемія змушує здобувати нові шляхи та розкривати нові ресурси для отримання знань. З'явився новий освітнянський софт та онлайн-комунікації. Час вимушеного карантину може стати часом потужного саморозвитку та самоосвіти, вдосконаленням медіаграмотності та пошуку нових можливостей, а сучасні інтернет-платформи дають нам їх.

Успішність самоосвіти прямо залежить від рівня сформованості звички до систематичної розумової праці; від характеру узагальнень та критичності розуму; від різних форм самоспонування, (самопереконавання, самонаказу, самозаставляння). В системі засобів, що сприяють формуванню самоосвітньої діяльності провідне місце повинно належати відпрацюванню дій самоконтролю та самооцінки, що складають основу суб'єктивного механізму виховання способів самостійного поповнення знань та самоосвіти.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Енциклопедія освіти / [голов. ред. В.Г.Кремень]. – К.: Юрінком Інтер, 2008. – 1040с.
2. Мішин С. Теоретичне обґрунтування поняття «самоосвіта» в процесі професійної педагогічної діяльності майбутнього фахівця. Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві. 2012. № 2 (18). С. 74-77.
3. Федик О.В. Самоосвіта та її роль у професійному становленні майбутніх учителів «Особистість у розбудові відкритого демократичного суспільства в Україні». Збірник матеріалів Другої міжнародної науково-практичної конференції «Генеza буття особистості». – Дрогобич: -, „Коло”, 2005.- С.472-475
4. Маркова А.К., Матис Т.А., Орлов А.Б. Формирование мотивации учения.- М.: Просвещение, 1990.-192 с.
5. Махия Т.А. Особливості самоосвіти викладачів ВНЗ в умовах інформатизації навчального процесу [Електронний ресурс] / Махия Т.А. // Теорія та методика управління освітою. Електронне наукове фахове видання. – Випуск 1 (10), 2013. – Режим доступу до журн.: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ttmuo_2013_10_

СУТНІСТЬ ТА МЕТОДИ УПРАВЛІННЯ ВИТРАТАМИ

Харчук Іван Леонідович

студент

Національний авіаційний університет

м. Київ, Україна

Анотація: У роботі досліджується сутність поняття «управління витратами», виділено елементи системи управління витратами, визначено основні методи управління витратами та розкрито їх сутність, а також висвітлено ключові переваги кожного з методів та їх основні недоліки.

Ключові слова: управління витратами, методи управління витратами, директ-костинг, стандарт-кост, таргет-костинг, кайзен-костинг, ABC-аналіз, бенчмаркінг витрат, кост-кілінг, CVP-аналіз, LCC-аналіз, метод VCC.

В сучасних умовах розвитку ринкової економіки України підвищення конкурентоспроможності підприємств вимагає більш ефективних підходів до управління господарською діяльністю. Особливу увагу менеджери та підприємці приділяють питанню підвищення ефективності управління витратами підприємства, що в свою чергу дозволить посилити конкурентоспроможність

Цьому питанню значну увагу приділяли такі зарубіжні та вітчизняні вчені, як Є. Виноградова, О. Гарін, І. Давидович, Ф. Бутинець, С. Голов, Т. Карпова, Л. Нападовська, В. Панасюк, О. Попов, Ю. Цал-Цалко, С. Котляров, Є. Майер, Р. Манн, Д. Сигел, А. Турило, Г. Фандель, Д. Шим та інші.

Сьогодні існує багато визначень поняття «управління витратами», що свідчить про неоднозначність досліджуваного питання.

Так, М. Чорна під поняттям управління витратами розглядає динамічний процес, що включає управлінські дії, які здійснюються з метою досягнення високого економічного результату діяльності підприємства. [1, с. 6]

С. Голов у понятті управління витратами вбачав принципово нову систему, що дозволяє чітко відстежувати, аналізувати та контролювати витрати. [2, с. 30]

О. Попов в свою чергу заявляв, що управління витратами являє собою розробку і реалізацію управлінських впливів, заснованих на використанні економічних законів щодо формування та регулювання витрат підприємства відповідно до його стратегічних і поточних цілей. Управління витратами – складова система управлінського обліку.[3, с. 736]

І.Є. Давидович під управлінням витратами розумів комплекс заходів, що спрямовані на формування найбільш необхідних і разом з тим доцільних з економічної і технічної точок зору витрат, яке забезпечується за допомогою раціонального їх нормування, оптимального планування, обґрунтування бухгалтерського обліку, оперативного економічного аналізу та своєчасного і всебічного контролю.[4, с. 17]

С. Жукевич стверджувала, що в сучасних умовах управління витратами означає створення єдиної, раціональної чітко та безперебійно функціонуючої системи з певними цільовими установками та взаємопов'язаними елементами.[5]

Т. Карпова виділяла такі елементи управління витратами: планування, нормування, облік, калькулювання, економічний аналіз, контроль, регулювання та прогнозування витрат.[6, с. 55]

Науковцями не визначено єдиного трактування сутності поняття «управління витратами», тому на основі проведеного теоретичного дослідження та узагальнення було сформовано авторське бачення сутності поняття «управління витратами».

Управління витратами – це система управлінського обліку, основним завданням якої є планування, нормування, облік, калькулювання, економічний аналіз, контроль, регулювання та прогнозування витрат задля одержання підприємством максимального прибутку.

Реалізація функцій цієї системи здійснюється багатьма методами. Методи управління витратами розглядаються як система цілей, процесів, дій та процедур, призначених для реалізації функцій системи управління витратами.

За результатами досліджень виявлено основні методи управління витратами, розглянуто їх сутність, недоліки та переваги. (табл.1).

Таблиця 1

Сутність, переваги та недоліки методів управління витратами

Метод	Сутність методу	Переваги	Недоліки
Директ-костинг	Класифікація витрат на змінні та постійні, облік витрат за видами, місцями виникнення та носіями, аналіз витрат та результатів для прийняття управлінських рішень	1. Спрощення і точність обчислення собівартості продукції 2. Можливість управляти обсягом виробництва товарів при їх масовому випуску на ринок 3. Відсутність складних розрахунків при розподілі постійних витрат	1. Складність виділення постійних та змінних витрат у практичній діяльності 2. Ведення обліку у розрізі лише виробничої собівартості
Стандарт-кост	Розробка норм (стандартів) витрат ресурсів на одиницю продукції	1. Контроль за витратами та оперативний облік відхилень по місяцях та причинах їх виникнення 2. Мінімізація облікової роботи, пов'язаної з калькулюванням собівартості 3. Можливість заздалегідь визначити суму очікуваних витрат, обчислити собівартість одиниці продукції, а також скласти звіти про доходи	1. Складність визначення стандартів в умовах інфляції та при виконанні великої кількості різних замовлень за короткий проміжок часу 2. Відсутність єдиної методики складання стандартів 3. Неможливість встановлення стандартів на деякі види виробничих витрат призводить до послаблення контролю над ними
Таргет-костинг	Встановлення цільової собівартості та її забезпечення шляхом зниження витрат на стадії планування та розроблення	1. Зниження витрат на стадії проектування продукту 2. Концентрація уваги на зовнішніх (ринкових) факторах 3. Можливість інтеграції в стратегічний управлінський облік	1. Необхідність налагодженої взаємодії між підрозділами та працівниками підприємства 2. Кошторисна собівартість може перевищити цільову вже на стадії виробництва
Кайзен-костинг	Встановлення цільової собівартості та її забезпечення шляхом поступового зниження витрат на етапі виробництва	1. Зниження витрат на стадіях виробництва, обслуговування і збуту 2. Можливість використання цього методу практично в будь-якій галузі виробництва 3. Можливість використання в сукупності з іншими методами управління витрат 4. Забезпечення безперервного зниження витрат та утримування їх на заданому рівні	1. Наявність необхідності мотивації співробітників 2. Необхідність корпоративної культури, що буде залучати персонал в діяльність підприємства 3. Складність організації системи
АВС-аналіз	Групування витрат за трьома категоріями (А,В,С) А-невелика кількість об'єктів із значним	1. Можливість оптимізувати обсяг витрат за рахунок вилучення тих, що прямо не пов'язані із процесом виробництва продукції або не	1. Необхідність великих затрат часу та зусиль на навчання персоналу та збір даних як при впровадженні системи, так і при її

	впливом на ефективність господарювання В-середня кількість об'єктів із середнім впливом С- велика кількість об'єктів із з незначним впливом	забезпечують належного рівня віддачі 2. Дає значну економію витрат на оплату праці персоналу 3. Генерує ряд показників нефінансового характеру (вимірників обсягу виробництва і визначення виробничих потужностей підприємства)	використанні 2. Можливість отримання надлишку деталізованої інформації, що призведе до інформаційного переважання підприємства 3. Висока складність методу через наявність довгих і складних продуктових ланцюжків
Бенчмаркінг витрат	Пошук і впровадження практики найбільш успішних підприємств	1. Можливість швидко та з незначними витратами удосконалити власну діяльність 2. Можливість поступового поліпшення управління витратами на основі досвіду та технологій еталонних підприємства 3. Бенчмаркінг дає змогу оцінити діяльність підприємства з боку, дозволяючи вийти за рамки щоденної діяльності та існуючі обмеження	1. Складність здобуття повної, в тому числі конфіденційної та напівконфіденційної інформації про діяльність інших підприємств 2. Існує можливість неправильного вибору еталонного підприємства 3. Бенчмаркінг потребує системного та цілеспрямованого досвіду інших компаній
Кост-кілінг	Оперативна мінімізація витрат підприємства без шкоди його діяльності та перспектив розвитку	1. Можливість оперативного скорочення витрат у внутрішньому та зовнішньому середовищі	1. Жорсткість методу, оскільки він передбачає зниження витрат на оплату праці, скорочення чисельності персоналу. 2. Необхідність системного та постійного використання методу
CVP-аналіз	Зіставлення витрат, доходу й отриманого прибутку підприємства для визначення обсягу реалізації, що забезпечить безбитковість діяльності або запланований фінансовий результат	1. Можливість визначити обсяг реалізації продукції залежно від очікуваного прибутку 2. Простота, наочність та оперативність методу 3. CVP-аналіз дозволяє приймати обґрунтовані щодо ціноутворення	1. Базується на великій кількості припущень 2. Зміна наявних факторів (постійних та змінних витрат, обсягу реалізації та ціни) може призвести до значних відмінностей кінцевого результату
LCC-аналіз	Розрахунок витрат за етапами життєвого циклу продукції	1. Відображає витрати, що були понесені при виробництві конкретного виду продукції в будь-який момент часу 2. Забезпечення стратегічного бачення структури витрат та її зіставлення із структурою доходів 3. Дозволяє точно спрогнозувати витрати і співвідношення отриманого доходу та витрат щодо виробництва в цілому	1. Неоднозначність обліку накладних витрат 2. Складність визначення етапів життєвого циклу продукції 3. Вимагає забезпечення точності інформації
Метод VCC	Розглядає ланцюжок споживчої вартості, передбачає аналіз витрат, що знаходяться поза сферою прямого впливу підприємства	1. Відображає величину витрат з позиції створення нової вартості 2. Дозволяє оцінити доречність дій, процесів та процедур, що призводять до створення витрат 3. Витрати підприємства максимально прив'язуються до очікуваних доходів	1. Метод VCC потребує постійної оптимізації витрат та участі кваліфікованих фахівців 2. Необхідність постійного інформаційного забезпечення

Управління витратами на підприємстві повинно здійснюватися безперервно, адже воно дозволяє підвищити конкурентоспроможність підприємств шляхом оптимального використання ресурсів. Реалізація функцій системи управління витратами здійснюється за допомогою таких методів: «директ-костинг», «стандарт-кост», «таргет-костинг», «кайзен кастинг», «АВС-аналіз», «бенчмаркінг витрат», «кост-кілінг», «CVP-аналіз», «LCC-аналіз», «метод VCC».

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Чорна М.В., Смірнова П.В., Бугріменко Р.М. Управління витратами : навч. посіб. / М. В. Чорна, П. В. Смірнова, Р. М. Бугріменко, 2017. – 166 с.
2. Голов С.Ф. Управлінський облік: Підручник. – К.: Лібра, 2003. – 704 с.
3. Попов О. Управління витратами // Економічна енциклопедія: У 3-х томах. Т. 3. – К.: Видавничий центр «Академія», 2002. – 952 с.
4. Давидович І.Є. Управління витратами: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / І.Є. Давидович. – К. : Центр учбової літератури, 2008. – 320 с
5. Жукевич, С. М. Управління витратами діяльності в контексті забезпечення конкурентоспроможності підприємства / С.М. Жукевич, Р.В. Фроленко // Інноваційна економіка. – 2015. – № 1. – С. 70–74.
6. Карпова Т.П. Управленческий учет. – М.: Аудит-ЮНИТИ, 1998. – 350с.

УДК 1751

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ ТЕХНІЧНИХ ТЕРМІНІВ НА АНГЛІЙСЬКУ МОВУ

Харченко Анна Володимирівна

викладач

Національний університет харчових технологій

м.Київ, Україна

Анотація: перекладацький та викладацький досвід показує, що необхідні, окрім загальних підручників та словників, практичні посібники з перекладу технічних текстів. Процес перекладу складається із трьох етапів: сприймання, розуміння, відтворення. Переклад науково-технічної літератури по праву займає почесне місце серед інших перекладів.

Ключові слова: переклад, науковий, технічний, особливості, лексика, мова, відповідники, інформація.

У зв'язку з бурхливим розвитком техніки та поширенням науково-технічної інформації виросло значення науково-технічного перекладу. Взаємодія наукової та загальнонародної мови, що відбувається в умовах інформаційно-технологічного розвитку суспільства, зумовлює потребу дослідження особливостей перекладу термінів, як основи фахового мовлення. Реалізація інтелектуального потенціалу народу у сфері мовленнєвого виробничо-професійного спілкування нерозривно пов'язана із удосконаленням інженерної та технологічної думки. Вивчення спеціалізованої термінології, процесів наукової номінації сучасного виробництва, відтворення науково-технічних досягнень власними словотворчими ресурсами свідчить про здатність української мови обслуговувати сучасні високотехнологічні виробничі процеси. [1, с. 232].

Перекладацький та викладацький досвід показує, що для успішного навчання вільно читати, розуміти та правильно перекладати науково-технічну літературу необхідні, крім загальних підручників та словників, практичні посібники з перекладу технічних текстів, які направлені на вивчення як лексичних, так і граматичних особливостей англійської мови.

Переклад науково-технічної літератури по праву займає почесне місце серед інших перекладів. Процес перекладу - своєрідна мовна діяльність, яка направлена на найбільш повне відтворення на іншій мові змісту і форми іншомовного тексту.

Процес перекладу складається із трьох етапів: сприймання (читання або слухання) на одній мові, розуміння, відтворення на рідній мові. Задача теорії перекладу полягає у вивченні особливостей прояву закономірностей на основі науково-технічної літератури при перекладі. [2, с. 11].

Переклад науково-технічної літератури пов'язаний з проблемами пошуку точних відповідників у мові перекладу, існування розбіжностей під час перекладання синтаксичних структур, а також стилістичних особливостей тексту науково-технічної літератури як щодо термінології, так і щодо граматики. Загальновідомо, що під час перекладу науково-технічної літератури слід уникати емоційно-забарвлених, експресивноколеритних зворотів, а також намагатися передавати зміст оригіналу сталими нейтральними конструкціями, дотримуючись при цьому основних вимог щодо перекладу, а саме: чіткість, лаконічність, точність. Перекладачеві науково-технічної літератури, потрібно знайти найбільш оптимальне рішення, яке має максимально задовольняти низку взаємосуперечних умов. Тому таке рішення найчастіше є компромісом, а точніше – найкращим його варіантом.

Найбільш типовою лексичною відмінністю науково-технічної літератури є: насиченість тексту спеціальними термінами, термінологічними словосполученнями. Терміни - слова або словосполучення, які мають лінгвістичні властивості як і інші одиниці словникового складу. Відмінність терміна від звичайного слова залежить, перш за все від його значення. Терміни

виражають поняття оброблені, з наукової точки зору і властиві лише конкретній галузі науки і техніки. В лінгвістичному аспекті терміни, як і інші слова мови, мають явище багатозначності. У деяких випадках один і той же термін має різні значення в межах різних наук. Наприклад, в машинобудуванні valve -клапан, а в радіотехніці valve - електронна лампа. Особливі труднощі для перекладу викликають випадки, коли один и той же термін має різне значення в залежності від приладу чи обладнання. Наприклад, термін key - ключ, шпилька, кнопка, перемикач та інші. Вирішальним при перекладі багатозначного терміна є саме контекст. [2, с. 15].

Характерною особливістю науково-технічних текстів є передача змісту за допомогою пасивних конструкцій. У свою чергу пасивні конструкції поділяються на прямий пасив (The Direct Passive), непрямий пасив (The Indirect Passive), прийменниковий пасив (The Prepositional Passive). Саме через стилістичну нейтральність пасивні конструкції є найбільш уживаними в науково-технічних текстах. Проте не завжди вдається передати зміст оригіналу через пасивний зворот, у такому випадку переклад можна здійснити за допомогою емоційно-нейтрального підрядного стверджувального речення.

Говорячи про мовно-стилістичні норми англійської і української мов, потрібно враховувати особливості жанру і стилю під час перекладу. Жанрово-стилістичні помилки є менш серйозними, ніж смислові, проте вони знижують якість перекладу. Такі помилки є характерними для науково-технічних текстів, тому для їхнього запобігання слід дотримуватися стилістичних норм мови [1]. Сталі необразні, емоційно нейтральні фрази зазвичай перекладаються за допомогою вже існуючого відповідника. Тому перекладачу потрібно уникати дослівного або машинного перекладу. Можна навести наступні приклади: in a sense – у певному сенсі; in the course of time – з часом; in the same way – подібним чином. Беручи до уваги мовно-стилістичні норми української і англійської мов, потрібно особливо зважити на правильний граматичний аналіз будови речення, морфологічний склад і структурні аспекти вираження реалій

мовою перекладу. Розуміння тексту оригіналу перекладачем – обов’язкова умова повноцінного перекладу. [3, с. 342].

Говорячи про переклад термінів з точки зору теорії, можна наголошувати на тому, що термін – однозначний; термін не має конотативних значень; він позбавлений синонімів; незалежно від тексту термін перекладається терміном – повним та абсолютним еквівалентом. Переклад терміна далеко не завжди є простою заміною слова мови оригіналу словом в мові перекладу. В перекладацькій практиці під терміном слід розуміти слова та словосполучення, що позначають специфічні об’єкти і поняття, якими оперують спеціалісти певної області науки чи техніки. В якості термінів можуть використовуватись як слова, які застосовуються майже виключно в рамках науково-технічного стилю (*asteroid* – “астероїд”, *depth charge* – “глибинна бомба” і т.д.), так і спеціальні значення, які застосовуються і в певній галузі, і в якості загальнонародних слів (*dead* – “бездієвий”; “нерухомий”; “непід’єднаний” (в електриці); “використаний” (в поліграфії), а не тільки “мертвий”), які мають добре всім відомі загальновикористовувані значення.

Звичайно, не всі терміни перекладати важко. Деякі з них, справді, однозначні і не мають жодних інших значень ні в якій іншій сфері. Хорошим прикладом можуть слугувати такі терміни як *echinococcus*, *karyolysis*, *walkaway vertical seismic profiling* – вуглекислий газ, дієприкметник, кам’яне вугілля та ін. Такі терміни мають точні відповідники, які легко знайти в словниках, наприклад: “*dynamic process* – динамічний процес”, “*A-plant* – атомна електростанція”, “*abatvoix* – акустичний екран”, “*lexicology* – лексикологія”.

Труднощі перекладу термінології заключаються в: неоднозначності термінів, відсутності перекладацьких відповідників у випадку неологізмів, національній варіативності термінів. [4, с. 91].

Переклад термінів налічує низку проблем. Слід пам’ятати, що з однієї мови на іншу терміни не перекладаються як звичайні слова. Оптимальним є такий шлях перекладання термінів: “поняття – український термін”, а не “іншомовний термін – український термін”, з якої мови не відбувався б переклад. Тобто

пошук терміна-відповідника починається з аналізу властивостей нового поняття. Цілком можливо, що котрась з властивостей “підкаже” іншу назву цьому поняттю, ніж вона є у мові, з якої здійснюється переклад. Якщо поняття ґрунтується на його найголовнішій властивості чи вдалому порівнянні, то й в інших мовах ці ознаки братимуться за визначальні (наприклад, у комп’ютерній термінології: *user* – користувач, *mouse* – мишка, *reset* – тощо). У таких випадках переклад терміна перетворюється на переклад звичайного слова, що є найпростішим шляхом підбирання власномовної назви до певного наукового поняття.

Інколи для знаходження оптимального національного терміна доцільно зіставити терміни-відповідники з кількох мов і вибрати для перекладу найвдаліший.

Таким чином, переклад науково-технічної літератури по праву займає почесне місце серед інших перекладів. Процес перекладу - своєрідна мовна діяльність, яка направлена на найбільш повне відтворення на іншій мові змісту і форми іншомовного тексту, в тому числі і технічного. На прикладах було досліджено особливості вживання науково-технічних термінів в англійській мові, а також засоби збереження прагматичного потенціалу даних лексичних одиниць під час перекладу з англійської мови на українську. [5, с. 576].

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Білозерська Л.П. Термінологія та переклад: Навчальний посібник для студентів філологічного напрямку підготовки / Л.П. Білозерська. – Вінниця : Нова книга, 2010. – 232 с.
2. Гуревич Р.С., Кадемія М.Ю., Уманець В.О. Інноваційні технології у закладах вищої освіти. Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми : зб. наук. пр., Київ-Вінниця: ТОВ фірма Планер, 2018. Вип. 51. С.11-15.
3. Влахов С., Флорин С. Непереводимое в переводе / С. Влахов, С. Флоис. – М. : Международные отношения, 1980. – 342 с.

4. Биков В. Ю., Спирін О. М., Сороко Н. В., «Електронні бібліометричні системи як засіб інформаційно-аналітичної підтримки науково-педагогічних досліджень», Інформаційно-комунікаційні технології в сучасній освіті: досвід, проблеми, перспективи. С. 91-100.
5. Карабан В.І. Переклад англійської наукової і технічної літератури. – Вінниця, Нова книга, 2004. – 576 с.

**ОПТИМІЗАЦІЯ ДІАГНОСТИКИ СТУПЕНЯ ТЯЖКОСТІ
ПРЕЕКЛАМПСІЇ НА ТЛІ МЕТАБОЛІЧНОГО СИНДРОМУ З ОЦІНКОЮ
ПСИХОСОМАТИЧНОГО СТАНУ ЖІНОК.**

Хміль Стефан Володимирович

директор Медичного центру ПП «Клініка Професора С. Хмілья»

заслужений діяч науки і техніки України

професор, доктор медичних наук

лікар акушер-гінеколог вищої категорії

репродуктолог, лікар УЗД

Франчук Уляна Ярославівна

Аспірант кафедри акушерства та гінекології №1

Франчук Максим Валентинович

канд. мед. наук, асистент кафедри внутрішньої медицини №2.

Тернопільський національний медичний університет

імені І. Я. Горбачевського МОЗ України

Анотація: Преєклампсія (ПЕ) - це специфічний для вагітності гіпертензивний розлад. [2] Гіпертонія впливає на 5-15 % вагітностей. Враховуючи підвищений ризик перебігу гіпертонічної хвороби і, особливо, поєднання з ПЕ, пошук факторів, що лежать в основі або сприяють розвитку цього розладу, був предметом дослідження.[7, с. 409] Пізній гестоз - це специфічне для вагітності порушення судинного ендотелію, яке характеризується ураженням багатьох органів. [10] Вважається, що преєклампсія, пов'язана з вагітністю, впливає на 2-8 % вагітностей у всьому світі. [3]

Нами обстежено 60 вагітних жінок в третьому триместрі вагітності (28-38 тижнів вагітності), котрі в залежності від наявності та відсутності у них преєклампсії, ступеня тяжкості та метаболічного синдрому. При преєклампсії легкого ступеня на тлі метаболічного синдрому рівень сечової кислоти

перевищував контроль приблизно в 1,3 раза, а при преєклампсії середнього ступеня на тлі метаболічного синдрому цей показник перевищував контрольну групу в півтора раза. Таким чином, при наростанні ступеня тяжкості преєклампсії на тлі метаболічного синдрому відбувається підвищення рівня сечової кислоти в крові, що може свідчити прогностичним критерієм виникнення преєклампсії. При визначенні сироваткового заліза ми також виявили досить суттєві зміни. При преєклампсії легкого ступеня рівень сироваткового заліза достовірно підвищувався, порівнюючи з контрольною групою, і ще більше наростав при преєклампсії середнього ступеня. Аналізуючи отримані дані, можна говорити про порушення обміну сироваткового заліза при преєклампсії. Оцінюючи психо-емоційний стан жінок, встановили, що більшість обстежуваних вагітних схильні сприймати ситуації, як загрозливі, реагувати на них станом тривоги, нервозністю та неспокоєм.

Оцінюючи дані дослідження встановлено вагоме значення визначення рівня сечової кислоти та сироваткового заліза, як маркерів оцінки ступеня преєклампсії на тлі метаболічного синдрому.

Ключові слова: преєклампсія, сечова кислота, сироваткове залізо, метаболічний синдром, психосоматичний стан.

Актуальність. Преєклампсія (ПЕ) вважається однією з найважливіших проблем в сучасному акушерстві. Дана патологія вражає 3-5 % вагітних і характеризується набряками, підвищенням артеріального тиску та протеїнурією. Більше того, у жінок з гестозом діагностується дисфункція багатьох органів, таких як нирка і печінка. У країнах з низьким рівнем доходу цей розлад є однією з основних причин смертності матері та дитини. ПЕ впливає на розвиток у подальшому житті серцево-судинних захворювань. [14] Найбільшим фактором ризику розвитку ПЕ є гестоз в анамнезі. В даний час не існує ефективних засобів профілактики ПЕ. Після перенесення ПЕ спостерігаються зміни в внутрішніх органах в подальшому. Приблизно у 39 %

пацієнтів, у яких діагностовано гестоз, є гіпертонія, у 20 % - протеїнурія через 3 місяці після пологів. [5, с. 95] Класичним розладом перфузії плаценти є ПЕ, при якій нирка також є органом-мішенню, що призводить до порушення функції нирок. Імунна відповідь матері на галогенний плід і надмірна активація системи комплементу можуть бути причетні до патогенезу прееклампсії. [4, с. 139]

Метаболічний синдром (МС) – проблема хронічного порушення здоров'я людини, значення якої зростає у всіх галузях медицини. Важливі фактори ризику розвитку метаболічного синдрому, такі як гіперліпідемія, ожиріння, артеріальна гіпертензія та гіперглікемія натще, пов'язують із стресовими чинниками: тютюнопаління, незбалансоване харчування, малорухомий спосіб життя та інші.. ПЕ та метаболічний синдром є багатофакторними умовами і основними причинами захворюваності та смертності матерів та новонароджених у всьому світі. [6, с. 105] Високочутливим тестом ушкодження клітин *in vivo* при МС вважають гіперурикемію. Встановлено, що навіть незначне підвищення концентрації сечової кислоти зумовлює ризик розвитку гіпертензії, цукрового діабету (ЦД) 2 типу. При вивченні взаємозв'язку компонентів МС ряд вчених вивчали залежність між ступенем тяжкості МС і рівнем сечової кислоти в крові. [15, с. 1] Сечова кислота є ключовим фактором, що сприяє патогенезу ПЕ. Ряд досліджень показали, що рівень сечової кислоти в сироватці крові збільшується із вираженістю ПЕ. Інші стверджують, що ПЕ викликає підвищення сечової кислоти. Вчені дослідили, що поєднання підвищення сечової кислоти, гемоглобіну та білірубину є оптимальним для прогнозування низької ваги при народженні у жінок з гестозом. [9,13] Гіперурикемія є ключовою біохімічною ознакою при гестозі, коли підвищений рівень сечової кислоти діагностується ще на 10 тижні вагітності. Внесок сечової кислоти в патогенез гестозу останнім часом досліджується все частіше і може мати діагностичну здатність при виникненні ПЕ. [11, с. 110, 12, с. 106, 15, с. 1] Вчені досліджували частоту алеля мутації FVL при ПЕ та встановили, що мутація була пов'язана із збільшенням сечової кислоти, печінкових ферментів, що свідчить про гостре запалення. [1]

Науковці вивчали питання впливу сироваткового заліза на перебіг преєклампсії, та дослідили, що підвищення рівня сироваткового заліза пов'язано з ПЕ. Захворюваність на тромбоцитопенію була вищою у жінок з гестозом, однак решта гематологічних показників були в нормі. [8, с. 36] ПЕ становить серйозний ризик як для захворюваності матері, так і плоду та смертності. Тому вивчення біомаркерів та кореляційних зв'язків між ними та основною патологією мають вирішальне значення для оцінки ризику та об'єму втручання при гестозі.

Мета: оптимізувати маркери визначення ступеня тяжкості преєклампсії у жінок на тлі метаболічного синдрому з оцінкою їх психосоматичного стану.

Критеріями включення в дослідження були: термін гестації 28 тижнів і більше, наявність метаболічного синдрому в анамнезі. Критеріями виключення із групи дослідження були: гострі інфекційні захворювання, антифосфоліпідний синдром, наркоманія, алкогольна інтоксикація, алергічні реакції, багатоплідна вагітність, вірус імунодефіцита людини, психічні захворювання.

Матеріали і методи дослідження: загально-клінічні методи обстеження вагітних жінок, біохімічні, гематологічні, статистичні методи дослідження. Статистичний аналіз отриманих результатів здійснювали з вирахуванням середнього значення величини (M) та стандартної похибки середнього значення величини (m). Для оцінки взаємозв'язку між окремими показниками використовували кореляційний аналіз (з розрахунком як параметричних (Пірсона), так і непараметричних (Спірмена) коефіцієнтів кореляції. Усі розрахунки здійснювали на персональному комп'ютері за допомогою пакету статистичних програм Statistica 10.0 (StatSoft) Inc., США) і пакету статистичних функцій Microsoft Office Excel 2016 (Microsoft Corp., США).

Результати дослідження: Нами обстежено 60 вагітних жінок в третьому триместрі вагітності (28-38 тижнів вагітності), котрі в залежності від наявності та відсутності у них преєклампсії, ступеня тяжкості та метаболічного синдрому, були розділені на три групи: 1) група - 35 пацієнток – пацієнтки з нормальним перебігом вагітності, 2) група - 17 пацієнток – легка преєклампсія на тлі

метаболічного синдрому, та 3 група 8 пацієток – середня прееклампсія на тлі метаболічного синдрому.

Діагноз виставлявся на основі скарг пацієнтки, анамнеза, даних клінічного, лабораторного і УЗД дослідження. Виділялись підгрупи – прееклампсія легкого та середнього ступеня тяжкості, наведені в МКХ-10 відповідно протоколу 2013 року. Для постановки діагнозу метаболічний синдром, використовували діагностичні критерії: абдомінальне ожиріння, підвищення артеріального тиску, гіперглікемія, гіперхолестеринемія, порушення дихання під час сну та супутні захворювання: ішемічна хвороба серця та ранній атеросклероз. Наявність двох критеріїв підтверджує діагноз. Критеріями ожиріння за індексом маси тіла були наступні: ожиріння I ступеня – 30,0-34,9, ожиріння II ступеня – 35,0-39,9 ожиріння III ступеня – 40 і більше. Індекс маси тіла визначали за формулою вага:ріст². Розподіл хворих за віком показав, що основну кількість хворих склали жінки у віці 18-35 років (табл. 1).

Таблиця 1.

Визначення вікового цензу у жінок досліджувальних груп

Вікова градація	I група	II група	III група
До 20 років	18,7±1,11	18,5±1,12	18,9±1,09
21-25 років	22,58±1,09	23,09±1,08	22,34±1,1
26-30 років	28,16±1,16	27,12±1,12	27,54±1,02
31-35 років	32±1,01	31,1±1,02	31,03±1,01

Кореляційний аналіз оцінювали згідно значень коефіцієнта кореляції 0 – 0,2 – дуже слабкий взаємозв'язок, 0,2 - 0,3 – слабкий, 0,3 – 0,5 – помірний, 0,5 – 0,8 – взаємозв'язок середньої сили, більше 0,8 – сильний взаємозв'язок.

Рівень сечової кислоти при нормальному перебігу вагітності в третьому триместрі становив (236,2 ± 4,94) мкмоль/л, що співпадає з літературними даними.

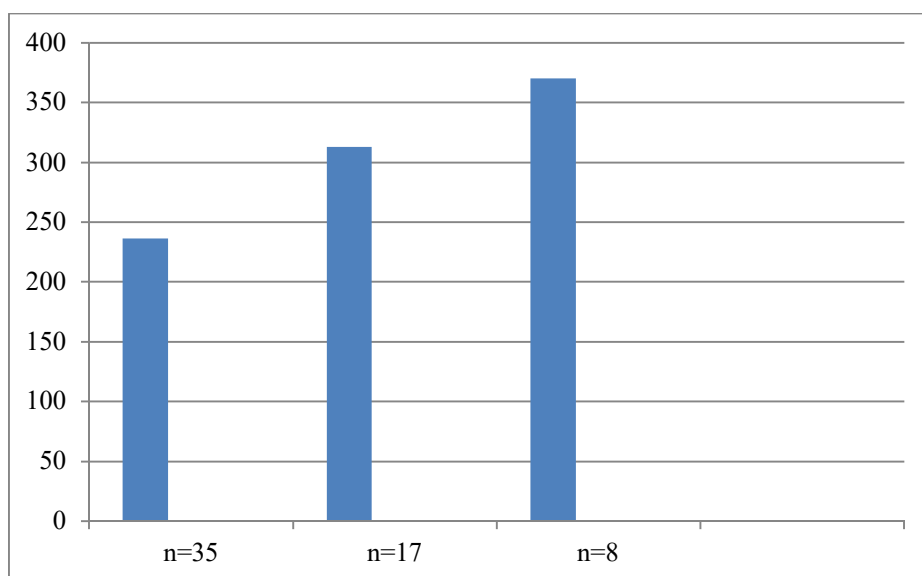

Рис. 1. Рівень сечової кислоти при пreekлампсії різного ступеня тяжкості

При пreekлампсії легкого ступеня на тлі метаболічного синдрому рівень сечової кислоти перевищував контроль приблизно в 1,3 раза, а при пreekлампсії середнього ступеня на тлі МС цей показник перевищував контрольну групу в півтора раза. При визначенні сироваткового заліза ми також виявили досить суттєві зміни.

При нормальному перебігу вагітності в третьому триместрі рівень сироваткового заліза складає $13,8 \pm 0,67$ мкмоль/л. (рис. 1).

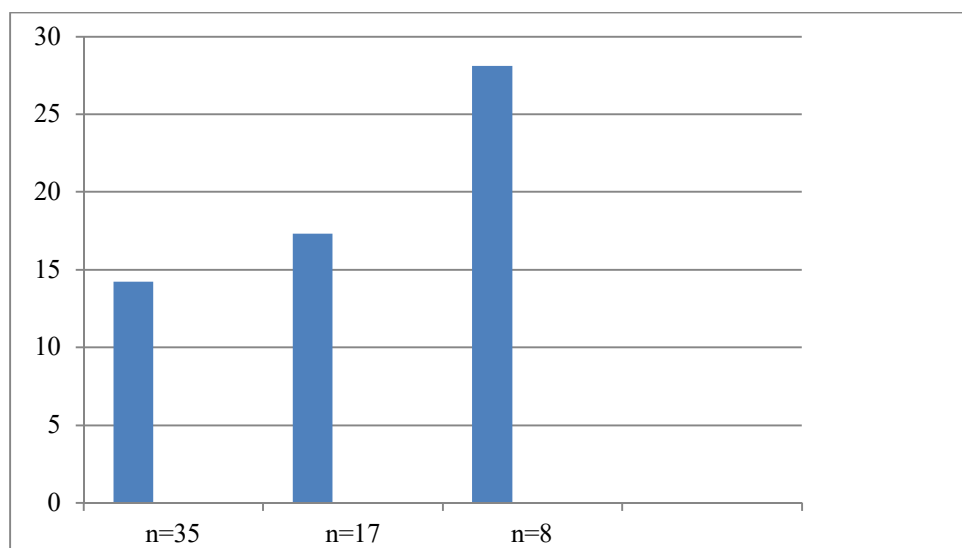

Рис. 2. Рівень сироваткового заліза при пreekлампсії легкого та середнього ступеня на тлі МС

При прееклампсії легкого ступеня рівень сироваткового заліза достовірно підвищувався, порівнюючи з контрольною групою, і ще більше наростав при прееклампсії середнього ступеня. Показники при прееклампсії легкого ступеня були гетерогенні від 11,1 мкмоль/л до 39,6 мкмоль/л, при прееклампсії середнього ступеня нижня границя була 12,4 мкмоль/л, верхня межа 56,4 мкмоль/л (рис. 2).

Таблиця 2.

Визначення сечової кислоти та сироваткового заліза у пацієнток з прееклампсією на тлі метаболічного синдрому

Показник	Контроль	ПЕ легкого ступеня	ПЕ середнього ступеня
Сечова кислота	236,2 ± 1,16*	312,6 ± 2,04**	369,8 ± 2,89***
Залізо	14,2 ± 1,02*	21,3 ± 4,34**	28,1 ± 13,78

Примітка. Показники достовірні, де $p < 0,05$.

Встановлені кореляційні зв'язки між рівнем сечової кислоти в крові та сироватковим залізом у пацієнток з прееклампсією легкого ступеня на тлі метаболічного синдрому $r=0,84$, що свідчить про виражену залежність показників. При прееклампсії середнього ступеня на тлі МС взаємообтяження становило $r=0,81$, що також відповідає взаємозв'язку близькому до функціонального (табл. 2).

Проведено дослідження для самооцінки тривожності за Ч. Д. Спілбергом та Ю. Л. Ханіним у жінок даних обстежуваних груп. Даний тест є інформативним та надійним способом визначення рівня реактивної та особистісної тривожності. У жінок кожної з груп було виявлена низька та помірна тривожність. Дослідили, що у контрольній групі у 30 пацієнток (85,7 %) була присутня низька тривожність, у 5 (14,3 %) – помірна тривожність. У вагітних другої групи у 13 (76,5 %) – виявлена помірна тривожність, у 4 (23,5 %) – низька тривожність. У пацієнток третьої досліджувальної групи у 6 (75 %) – помірна тривожність, у 2 (25%) – низька тривожність. Високої тривожності не було виявлено у жодної вагітної жінки (рис. 3).

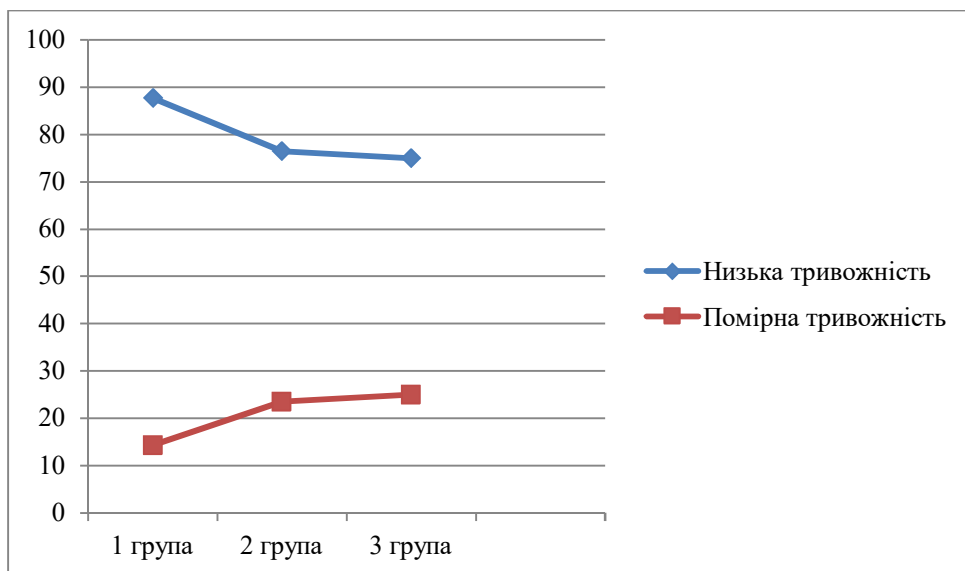

Рис. 3. Визначення рівня тривожності у жінок з преєклампсією на тлі метаболічного синдрому.

Обговорення. Аналізуючи отримані результати, ми виявили, що при наростанні ступеня тяжкості преєклампсії на тлі метаболічного синдрому відбувається підвищення рівня сечової кислоти та сироваткового заліза в крові, що може свідчити прогностичним критерієм виникнення преєклампсії. Відомо, що функція ендотелія порушена при преєклампсії, тому, можна припустити, що підвищення рівня сечової кислоти при вагітності на тлі метаболічного синдрому, може покращувати функцію ендотелію. Сечова кислота здатна діяти як хелатор заліза, що дозволяє інгібувати залізом пошкоджені тканини, в тому числі і ендотелій судин. Варто відмітити, що максимальні цифри сироваткового заліза, в 4 рази перевищують показники контрольної групи, були наявні при преєклампсії середнього ступеня на тлі МС. Більшість обстежуваних вагітних схильні сприймати ситуації, як загрозливі, реагувати на них станом тривоги, нервозністю та неспокоєм. Існуючий протягом тривалого часу «стрес очікування» пологів припускає формування в свідомості жінки відображення майбутньої ситуації та програми її поведінки.

Висновок.

1. Оцінюючи дані виконаного дослідження встановлено вагоме значення визначення рівня сечової кислоти та сироваткового заліза, як маркерів оцінки ступеня преєклампсії на тлі метаболічного синдрому. Таким чином, виявлена

нами гіперурикемія при преєклампсії може бути, одним із механізмів, які беруть участь в дисфункції ендотелія, ушкодження нирок, яке присутнє при преєклампсії. Підвищення рівня сечової кислоти в крові може відображати порушення в системі оксиданти-антиоксиданти в плаценті при преєклампсії.

2. Виявлено вагомий вплив реактивної та особистісної тривожності на перебіг вагітності у жінок з пізніми гестозами на тлі метаболічного синдрому.

Перспективи подальших досліджень. Пов'язані з дослідженням нових маркерів прогнозування виникнення пізнього гестозу на тлі метаболічного синдрому та впровадження їх в повсякденну акушерську практику.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ.

1. Effects of factor v Leiden polymorphism on the pathogenesis and outcomes of preeclampsia / G. Ababio et al. BMC Medical Genetics. 2019. Vol. 20. Issue 1. <https://doi.org/10.1186/s12881-019-0924-6>.
2. Common variants of fetal and maternal complement genes in preeclampsia: pregnancy specific complotype / M. Banadakoppa et al. Scientific Reports. 2020. Vol. 10. Issue 1. <https://doi.org/10.1038/s41598-020-60539-9>.
3. Preeclampsia, hypertension, and a possible treatment for preeclampsia / D. Brown et al. Medical Hypotheses. 2020. Vol. 140. <https://doi.org/10.1016/j.mehy.2020.109669>.
4. Complement Component C4d Deposition in the Placenta of Preeclampsia Patients and Renal Glomeruli in 1 Postpartum Renal Biopsy / S. Choi et al. Applied Immunohistochemistry & Molecular Morphology. 2020. Vol. 28. Issue 2. P. 139-145. <https://doi.org/10.1097/pai.0000000000000755>.
5. Update in the Management of Patients with Preeclampsia / N. Dhariwal et al. Anesthesiology Clinics. 2017. Vol. 35. Issue 1. P. 95-106. <https://doi.org/10.1016/j.anclin.2016.09.009>.
6. Association of resolvins level in pregnant women with preeclampsia and metabolic syndrome / S. Farhat et al. Taiwanese Journal of Obstetrics and Gynecology. 2020. Vol. 59. Issue 1. P. 105-108. <https://doi.org/10.1016/j.tjog.2019.11.016>.

7. Superimposed Preeclampsia / L. Guedes-Martins et al. *Advances in Experimental Medicine and Biology* Hypertension: from Basic Research to Clinical Practice. 2016. P. 409-417. https://doi.org/10.1007/5584_2016_82.
8. Comparative analysis of iron status and other hematological parameters in preeclampsia / C. Gutierrez-Aguirre et al. *Hematology*. 2016. Vol. 22. Issue 1. P. 36-40. <https://doi.org/10.1080/10245332.2016.1220120>.
9. The Role of Uric Acid in Preeclampsia: Is Uric Acid a Causative Factor or a Sign of Preeclampsia? / O. Khaliq et al. *Current Hypertension Reports*. 2018. Vol. 20. Issue 9. <https://doi.org/10.1007/s11906-018-0878-7>.
10. Fetal renal artery impedance in pregnancies affected by preeclampsia / M. Ma'Ayeh et al. *Journal of Perinatal Medicine*. 2020. <https://doi.org/10.1515/jpm-2020-0024>.
11. The Involvement of Uric Acid in the Pathogenesis of Preeclampsia / S. Masoura et al. *Current Hypertension Reviews*. 2015. Vol. 11. Issue 2. P. 110-115. <https://doi.org/10.2174/1573402111666150529130703>.
12. Investigating the diagnostic capacity of uric acid in the occurrence of preeclampsia / S. Pasyar et al. *Pregnancy Hypertension*. 2020. Vol. 19. P. 106-111. <https://doi.org/10.1016/j.preghy.2019.12.010>.
13. Predictive value of serum uric acid levels for adverse perinatal outcomes in preeclampsia / A. Ryu et al. *Medicine*. 2019. Vol. 98. Issue 18. <https://doi.org/10.1097/md.00000000000015462>.
14. Distribution Of Preeclampsia Risk Factors In Pregnant Woman With Mild Preeclampsia In Banyumas District / D. Yuliani et al. *Jurnal Kebidanan*. 2019. Vol. 9. Issue 2. P. 135. <https://doi.org/10.31983/jkb.v9i2.5162>.
15. Uric acid levels in gestational hypertensive women predict preeclampsia and outcome of small-for-gestational-age infants / X. Zhao et al. *The Journal of Maternal-Fetal & Neonatal Medicine*. 2019. P. 1-7. <https://doi.org/10.1080/14767058.2019.1671339>.

ТАКТИКА ХИРУРГИЧЕСКОГО ЛЕЧЕНИЯ БОЛЬНЫХ С ДЕГЕНЕРАТИВНЫМ СПОНДИЛОЛИСТЕЗОМ ПОЯСНИЧНОГО ОТДЕЛА ПОЗВОНОЧНИКА.

Хужаназаров И. Э.

Гадоев К. К.

Абдусаттаров Х. А.

Алимов И. Р.

Косимов А. А.

Ташкентская медицинская академия

Актуальность: Спондилолистез встречается не менее чем у 4-7% людей в разных странах мира (Кавалерский Г.М., с соавторов 2010г). Несмотря на интенсивное развитие хирургии позвоночника и достигнутые в этой области успехи, оперативное лечение спондилолистеза, особенно его тяжелых форм, остается проблемой, требующей дальнейших исследований.

Материал и методы: Исследование проводилось на основании анализа историй болезни 87 больных, находящихся в 2015-2019 гг. на лечении в отделении травматологии и ортопедии РКБ-1 и нейрохирургическом отделении 3-й клиники ТМА. Среди обратившихся больных большинство составляли лица в возрасте от 35 до 50 лет. Мужчины составляли 30 (34,5%), женщины 57 (65,5%). Больные разделены на 4 возрастные группы.

Под наблюдением были пациенты только с нестабильным дегенеративным спондилолистезом с клиникой локальной вертебральной боли без грубой неврологической симптоматики.

Из инструментальных методов исследования у 87 (100%) больных проведена спондилография, у 52 (59,8%) – мультиспиральная компьютерная томография (МСКТ), у 75 (86,2%) – магнитно-резонансная томография (МРТ), у 27 (31,03%) – электронейромиография (ЭНМГ).

При выборе тактики хирургического лечения больных учитывали выраженность болевого синдрома, онемения и степень смещения позвонка.

-установка ТПФ – у 34 (59,6%)

-фиксация межтеловым кейджем – у 8 (14,1%).

- редукция с установкой систем ТПФ+кейдж проведена у 15 (26,3%), больных,

Результаты: Результаты лечения оценивали по следующим критериям: динамика и выраженность болевого синдрома согласно шкале ВАШ, выраженность онемения, данные инструментальных методов лечения (спондилография, МСКТ и МРТ поясничного отдела позвоночника).

Динамика состояния больных оценивалась в раннем и отдаленном периодах лечения, в сроки от 1-й недели до 2-х лет после лечения. В послеоперационном периоде для упрощения оценки результатов лечения было проведена оценка клинического состояния больных согласно шкале ВАШ для каждого метода хирургического лечения отдельно.

У 34 (59,6%) больных с нестабильным дегенеративным спондилолистезом выполнена редукция с установкой ТПФ. В отдаленном периоде болевой синдром, точнее очень сильные боли, сохранялся у 1 больного. Из 28 (82,3%), которые жаловались на сильное онемение, в отдаленном периоде они оставались только у 3 (8,8%). Эти пациенты в пред- и послеоперационном периоде не получали лечебные процедуры. У 6 больных со слабым онемением в отдаленном периоде онемений совсем не наблюдалось.

15 (26,3%) с нестабильным дегенеративным спондилолистезом были установлены ТПФ. У 7 (46,7%) из этих больных до операции отмечался сильный болевой синдром, который в отдаленном периоде сохранялся у 2 (13,3%) из них. В отдаленном послеоперационном периоде у 9 (60%) наблюдалось, у 2 (13,3%) из них сильное онемение обнаруживалось в зонах дерматома. В этой группе у 6 (40%) больных до операции наблюдалось слабое онемение. После операции чувство слабого онемения оставалось только у 1 (6,7%) больного.

Из числа больных, у которых для фиксации нестабильного дегенеративного спондилолистеза был использован межтелным кейджем, слабый болевой синдром до операции наблюдался у 4 (50%), в отдаленном послеоперационном периоде сохраняясь у 2 (25%). В предоперационном периоде болевой синдром средней силы отмечался у 2 (25%) пациентов, в послеоперационном периоде – у 1 (12,5%). Симптом сильного онемения перед операцией имел место у 4 (50%) больных, в отдаленном послеоперационном периоде у 2 (25%). На чувство слабого онемения в предоперационном периоде жаловались 4 (50%) больных, после операции оно сохранялось у 2 больных.

Операция редукции с установкой ТПФ выполнена 34 (59,6%) больным с нестабильным дегенеративным спондилолистезом. Хороший результат получен у 29 (85,3%) из них, у 2 (5,8%) пациентов результат был удовлетворительным, у 3 (8,9%) неудовлетворительный результат был обусловлен за счет клинических признаков (боль и онемение). Из 15 (26,3%), которым был установлен ТПФ, у 9 (60%) наблюдался хороший результат, у 4 (26,7%) – удовлетворительный, у 2 (13,3%) – неудовлетворительный. У остальных 8 (14,1%) пациентов была проведена операция фиксации с помощью кейджа. У 3 (37,5%) получен хороший результат, у 2 (25%) – удовлетворительный, у 3 (37,5%) результат был неудовлетворительным.

Выводы:

Оценка клинического состояния больных с определением выраженности болевого синдрома с помощью шкалы ВАШ и онемение в дерматомной зоне диктуют необходимость адекватного выбора тактики хирургического лечения. Адекватная редукция оси позвоночника методом хирургического лечения с фиксацией способствует значительному снижению болевого синдрома у больных со стабильным дегенеративным спондилолистезом поясничного отдела позвоночника.

ЗАСТОСУВАННЯ МУЛЬТИМЕДІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ВОКАЛЬНИХ ТВОРІВ

Цехмістро Ольга Валентинівна

К. М., СТ. ВИКЛ.

Комунальний заклад

"Харківська гуманітарно-педагогічна академія"

Харківської обласної ради, Україна

Анотація: У статті актуалізовано питання використання мультимедійних технологій у освітньому процесі, зокрема, у навчанні співу. Визначено основні форми застосування інтернет-ресурсів і мультимедійних технологій під час вивчення вокальних творів здобувачами вищої спеціалізованої освіти – майбутніми викладачами музичного мистецтва. Вважаємо це питання актуальним для сьогодення.

Ключові слова: інтернет-ресурси, мультимедійні технології, навчання співу, вища спеціалізована освіта, музична педагогіка.

Введення. Сучасна культурна парадигма орієнтує освіту на засвоєння та запровадження цифрових мультимедійних технологій у навчальний процес. Це відбувається на всіх рівнях: від відцифрування всіх носіїв інформації до застосування інтернет-ресурсів і мультимедійної техніки безпосередньо на заняттях, зокрема вокального класу, особливо якщо йдеться про естрадний спів.

Мета роботи. Визначити форми застосування інтернет-ресурсів і мультимедійних технологій при вивченні вокальних творів.

Матеріали та методи. Ефективне запровадження мультимедійних засобів у освіту викликає зацікавлення у науковців та безпосередніх учасників освітнього процесу. Дослідженням різних аспектів залучення інформаційних ресурсів і мультимедійних технологій займалося багато дослідників. Зокрема, відомі

роботи О. В. Бондаренка, А. О. Лановенко, Т. В. Палієвої, О. А. Реутської, Д. О. Старікова та інших. Проте процес упровадження мультимедії як засобу фахової підготовки ще потребує роз'яснень.

У процесі підготовки роботи використано методи аналізу та синтезу, абстрагування тощо, за допомогою котрих визначено форми застосування мультимедійних технологій і закономірності їх використання з отриманими результатами навчання.

Результати та обговорення. За визначенням у Тлумачному словнику, мультимедіа – інтерактивна технологія, що забезпечує за допомогою технічних і програмних засобів роботу з анімованою комп'ютерною графікою та текстом, мовою, високоякісним звуком, нерухомими зображеннями та рухомими відео [2]. Так, сучасне життя неможливо уявити без усіх технічних надбань, що оточують людину. Нині маємо можливість почути, побачити виконавців з різних кутків світу, порівняти різні інтерпретації одного того ж музичного твору. Також є доступ до фонограм- у різному аранжуванні. Все це відкриває нові можливості при вивченні вокального твору. Для кращого засвоєння навчального матеріалу доцільно використовувати презентаційні моделі, зокрема при вивченні нового твору. Такі презентації нададуть здобувачам освіти можливість отримати глибші знання про авторів, задум твору, епоху створення музики, віршів тощо. При вивченні вокального твору іноземною мовою корисним здобувачеві є різні перекладацькі комп'ютерні доповнення, сайти з наданням транскрипції промовляння тексту пісень.

Корисним вважаємо використання самозапису в аудіо- або медіа- форматі. Це надає можливість почути і побачити себе та проаналізувати свій виступ і зробити певні висновки щодо покращення виконання вокального твору.

Висновки. Отже, підсумовуючи, визначимо такі основні форми застосування інтернет-ресурсів і мультимедійних технологій:

- застосування презентаційних моделей для знайомства з новим вокальним твором, його авторами, культурною епохою, коли був створений вокальний твір;

- використання аудіо- та медіа- інтернет ресурсів для співставлення інтерпретацій і пошуку власного трактування вокального твору;
- використання інтернет-бібліотек для пошуку нот, також програм для електронного набору нот;
- пошук фонограм- для розучування естрадних пісень;
- застосування аудіо- та медіа- можливостей для запису власного виконання та наступного самоаналізу. Також відеозаписи можна надсилати на дистанційні конкурси-фестивалі.

Таким чином, засвоєння та запровадження цифрових мультимедійних технологій у навчальний процес є необхідною умовою успішного навчання та стало невід'ємною частиною сучасної освіти в цілому. Дослідження форм застосування, впливу цифрових технологій є перспективним і відкриває нові грані взаємодії людини та техніки.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Бондаренко А. В. Формування пізнавальної самостійності майбутніх учителів музики з використанням мультимедійних технологій : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.02 Теорія та методика навчання музики / А. В. Бондаренко. – Київ, 2013. – 20 с.
2. Дрот В. Л., Новиков Ф. А. Толковый словарь современной компьютерной лексики [Електронний ресурс].–Режим доступу : <http://comp.vslavar.org.ru/603.html>
3. Лановенко А. О. Використання засобів мультимедіа при підготовці вчителів гуманітарних спеціальностей / А. О.Лановенко // Комп'ютерно-інтегровані технології : освіта, наука, виробництво. – Луцьк, 2011.– Вип. № 4. – С. 50-54.
4. Палиева Т. В., Реутская О. А. Модель применения интерактивных презентаций в самостоятельной учебной работе учащихся / Т. В.Палиева, О. А. Реутская // Веснік МДПУ імя І.П.Шамякіна: Научный журнал. – Республика Беларусь, 2011. – С. 120-126.
5. Стариков Д. А. О понятии мультимедиа технологии и их использовании в образовательном процессе / Д. А. Стариков // Журнал Научные исследования в образовании. – Москва, 2011. – № 2.– С. 53-55.

УДК 637.146.1

ВИКОРИСТАННЯ СИРОПУ ІЗ ФІНІКІВ В ТЕХНОЛОГІЇ ВИГОТОВЛЕННЯ ЙОГУРТІВ

Цигура Вікторія Вікторівна

Старший викладач кафедри технології молока і м'яса

Янковський Роман Володимирович

Студент 4 курсу

Сумський національний аграрний університет

м. Суми, Україна

Анотація: Розширення асортименту кисломолочних продуктів необхідне для задоволення потреб вимогливих споживачів. Застосування сиропу фініків дозволяє виробити не тільки йогурт з гарними органолептичними показниками, але й корисними властивостями. За результатами дегустації найкращими органолептичними показниками володів йогурт з внесенням 10% наповнювачу сироп з фініків.

Ключові слова: йогурт, кисломолочні напої, сироп фініковий, резервуарний спосіб виробництва.

Вступ. В сучасних умовах перевантаження стресовими факторами та несприятливою екологією важливим є повноцінне і збалансоване харчування. Використання в харчовому раціоні кисломолочних напоїв має позитивний вплив на роботу організму. Крім того значну роль на підтримку здоров'я населення мають мінеральні речовини, вітаміни та біологічно-активні речовини природного походження.

В умовах погіршення стану навколишнього середовища та зростання захворюваності населення актуальним є створення харчових продуктів які сприяють збереженню та покращенню здоров'я. До таких продуктів належать

кисломолочні продукти, що містять життєздатні молочно-кислі бактерії, які нормалізують процеси травлення.

Великим попитом серед різних верств населення користуються йогурти. Традиційно наповнювачами є фруктово-ягідні пюре вітчизняного виробництва та імпорتنі. Їх використовують у вигляді пюре, джемів, сиропів, концентратів та ін. При виборі наповнювача керувалися смаковими властивостями, хімічним складом, саме тому ми обрали сироп «Фініковий».

Фініковий сироп має ряд корисних властивостей завдяки своєму хімічному складу. В сиропі міститься вітамін А необхідний для здоров'я очей шкіри та імунітету, вітаміни групи В відповідають за ефективну роботу нервової системи, вітамін С бере участь у виробництві еластину і колагену, укріплює кровоносні судини.

Сироп - це чудова джерело таких мінеральних речовин, як калій, фосфор, магній. Також присутні цинк, хром, натрій, залізо, кальцій, марганець. Крім того в сиропі містяться природні антиоксиданти, які захищають від розвитку тяжких захворювань та раннього старіння. Не можна залишити без уваги, що фініковий сироп містить природні саліцилати, які стимулюють роботу кишечника та мають знеболювальний ефект.

Завдяки такому складу сироп із фініків регулює обмін речовин, укріплює організм, сприяє нормалізації роботи нервової системи, сприяє регулюванню рівня цукру, холестерину та тригліцеридів в крові, покращує роботу серця, має протимікробну та протизапальну дію.

Метою роботи є розробка рецептури йогурту з наповнювачем з сиропу фініків.

Предметом дослідження є йогурт з сиропом із фініків.

Матеріали і методи. Наукові дослідження проводилися у лабораторіях кафедри технології молока і м'яса Сумського національного аграрного університету.

Проведено експериментальні дослідження по розробленню рецептури фруктового йогурту. З метою розширення асортименту нами запропоновано

виробництво фруктового йогурту (м.ч.ж. 2,5 %) з фініковим сиропом торгової марки «countrylife».

Сироп фініковий не потребує додаткової перед внесенням, а можна вносити у сквашену нормалізовану суміш при постійному перемішуванні. Виробництво йогурту із використанням наповнювача сироп з фініків можливе при резервуарному способі виробництва.

Для дослідження було розроблено 5 зразків: зразок №1 (контроль, без наповнювача), зразок № 2 (8 % наповнювача), зразок № 3 (10 % наповнювача), зразок № 4 (12 % наповнювача), зразок №5 (8 % наповнювача внесеного в нормалізовану суміш до сквашування). Виробництво зразків проводили резервуарним способом, крім зразка №5.

Результати досліджень. Для визначення органолептичних показників було проведене дегустацію [1]. Органолептичні дослідження зразка №5 не проводили, так як згусток не утворився. Результати органолептичних досліджень наведені в таблиці 1.

Таблиця 1

Органолептичні показники йогуртів з додаванням сиропу з фініків

Назва показника	Нормативні вимоги	Дослідні зразки			
		Зразок 1	Зразок 2	Зразок 3	Зразок 4
Зовнішній вид і консистенція	Однорідна, з порушенням згустком для питного, десертного, з наявністю дрібних частин плодів і ягід	Однорідна, з порушенням згустком	Однорідна, з порушенням згустком	Однорідна, з порушенням згустком	Однорідна, з порушенням згустком
Смак і запах	Кисломолочний, без сторонніх присмаків і запахів, з відповідним смаком і ароматом внесених наповнювачів чи ароматизаторів, в міру солодкий	Кисломолочний, без сторонніх присмаків і запахів	Кисломолочний, з присмаком фініків, злегка солодкуватий	Кисломолочний, з присмаком і ароматом фініків, в міру солодкий	Кисломолочний, з присмаком і ароматом фініків, солодкий
Колір	Молочно-білий чи обумовлений кольором внесеного фруктового наповнювача (при виготовленні з фруктовими наповнювачами, рівномірний по всій масі	Молочно-білий	Кремовий	Рожево-кремовий	Рожево-кремовий

Висновки. За результатами досліджень визначено, що кращими органолептичними показниками дослідний зразок № 3 з 10 % наповнювача сироп з фініків. Доведено, що виробництво йогурту з сиропом із фініків можливе лише резервуарним способом з внесенням наповнювача в сквашену суміш. Так як додавання сиропу в нормалізовану суміш до сквашування призвело до пригнічення розвитку бактеріальної закваски і згусток не утворився. Це можна пояснити тим, що сироп має протимікробну дію. Таким чином, застосування сиропу з фініків розширює асортимент йогурту із нормативними органолептичними показниками.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. ДСТУ 4343:2004. Йогурти. Загальні технічні умови. – Офіц. вид – К. : Держспоживстандарт України, 2005. – 10 с
2. Власенко В.В. Розробка технологій кисломолочных продуктов с использованием растительных наполнителей [Текст]/ В.В. Власенко, А.Н. Соломон, Л.М. Крыжак // науч.-техн. Журнал. – ФГБОУ ВПО «КГТУ» г. Краснодар. – 2013 – Вип. № 5-6, с. 38-42.
3. Патент на корисну модель № 92514 UA Україна, МПК А 23 С 9/00. Йогурт «Ентеробіфід» з підвищеними функціональними властивостями/ В.В. Власенко, Л.М. Крижак, О.О. Шуляк. - № U2014 00964; Заявка 03.02.2014; Опубл. 26.08.2014, Бюл.№ 16. – 4 с.

УДК: 614

ВПЛИВ СІМЕЙНИХ ФАКТОРІВ НА СТАНОВЛЕННЯ ОСОБИСТОСТІ ПІДЛІТКА

Цодікова Ольга Анатоліївна

доктор медичних наук, професор
завідувач кафедри поліклінічної педіатрії

Гарбар Катерина Борисівна

кандидат медичних наук, асистент кафедри поліклінічної педіатрії

Бринцова Світлана Сергіївна

кандидат медичних наук, доцент кафедри поліклінічної педіатрії

Харківська медична академія післядипломної освіти

м. Харків, Україна

Анотація. У статті розглядаються окремі проблеми відносин між підлітками та їх батьками, а також їх роль у формуванні особистості підлітка. Автори статті досліджували вплив чинників сімейного середовища на формування особистості підлітка методом анкетування 201 школяра у віці 10-17 років, які навчалися в закладах загальної середньої освіти різного типу: загальноосвітній школі I-III ступенів, гімназії і загальноосвітній школі-інтернаті для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування. З метою профілактики порушень психічного здоров'я підростаючого покоління обґрунтовано необхідність сумісної роботи медиків, педагогів і психологів з підлітками та їх сім'ями в контексті шкільних соціально-психологічних послуг.

Ключові слова: особистість підлітка, сім'я, батьки, психічне здоров'я, заклади загальної середньої освіти різного типу.

Вступ. Негативні тенденції у стані здоров'я дітей усіх вікових груп, а саме: високий рівень загальної захворюваності та частоти вроджених вад розвитку, зростання хронічних соціально детермінованих хвороб і психічних розладів,

зниження показників фізичного розвитку, резервів та адаптації вимагають використання ефективних заходів для зменшення цих проявів.

Як відомо, здоров'я підлітка та його соціальна зрілість залежать від впливу цілого комплексу біологічних, медичних, соціальних, психологічних та економічних чинників, але одним із найважливішим серед них є психоемоційні стосунки в родині, де виховується підліток [1, с. 121-125]. Стан здоров'я дитини значною мірою визначається й рівнем валеологічної освіти в сім'ях [2, с. 1-136]. Саме сім'я, в першу чергу, повинна залучати дітей до освіти, культури, а також прищеплювати навички здорового способу життя, загальнолюдські духовні цінності, норми суспільного життя [3, с. 13-15; 4, с. 79-81].

Для дитини, зокрема у підлітковому віці, найважливішою є потреба у відчутті особистої безпеки, захищеності, поваги й доброго до себе ставлення. Запорукою останніх є добрі стосунки в родині, перш за все безпосередньо між батьками, а також між батьками та їх дітьми. Будь-яке порушення злагоди між дорослими членами родини, або неадекватне ставлення батьків до виховання своїх дітей стає чинником, що викликає стрес і може спричинити психічний зрив [5, с. 35-38].

Саме у підлітковому віці існують ризики формування порушень психологічного розвитку. У цієї вікової категорії утворюються соціальні і міжособистісні зв'язки, формуються життєві цілі. І саме у підлітковому віці повноцінне спілкування має дуже велике значення, тому що дитина з обмеженим арсеналом соціальних навичок часто не вміє поводити себе в різних життєвих ситуаціях, і в неї часто виникають соціальні фобії [6, с. 1-257; 7, с. 116-127; 8, с. 111-114].

Все вище зазначене диктує необхідність більш детального і ретельного вивчення впливу чинників сімейного середовища на формування особистості сучасних школярів, що і стало теоретичною базою даного дослідження.

Мета роботи – вивчити вплив чинників сімейного середовища на формування особистості міських школярів підліткового віку.

Матеріали та методи. Під час поглиблених профілактичних оглядів було обстежено 201 підлітка (108 дівчаток і 93 хлопчика) у віці 10-17 років (середній вік $12,9 \pm 1,02$ років), які постійно проживали у м. Харкові та навчалися в закладах загальної середньої освіти (ЗЗСО) різного типу, а саме: в загальноосвітній школі-інтернаті для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування (школі-інтернаті) – 62 підлітка (29 хлопчиків і 33 дівчинки), в гімназії – 33 особи (11 хлопчиків і 22 дівчинки) та в загальноосвітній школі I-III ступенів (ЗОШ) – 106 підлітків (53 хлопчика та 53 дівчинки).

Для з'ясування ролі соціальних факторів у формуванні та збереженні здоров'я школярів-підлітків було проведено документоване інтерв'ю за спеціальними анкетами, розробленими фахівцями ІПАГ НАМН України, МОЗ України, Інституту соціального здоров'я Іллінойського університету (Чикаго, США) в рамках міжнародної програми ELSPAC (The European Longitudinal Study of Pregnancy and Childhood), ініційованої ВООЗ.

Відмічено, що навчально-виховний процес в ЗЗСО різного типу відбувався згідно з єдиними нормативними документами (юридично-правовими та санітарно-гігієнічними й ін.). Відмінність полягала тільки в умовах перебування школярів: в ЗОШ та гімназії підлітки жили у родинах, а учні школи-інтернату – постійно (цілодобово, окрім неділі) знаходилися на повному державному утриманні, включаючи харчування, педагогічний та медичний супровід.

Обговорення результатів. За результатами соціологічного дослідження виявлено часті конфлікти між батьками та підлітками – майже у кожного третього учня ЗОШ (27,4 %) та гімназії (у 28,6 %), а серед учнів школи-інтернату – тільки у 6,5 % випадків опитаних. Суперечки з родиною виникали частіше в дівчаток, ніж у хлопчиків, незалежно від типу навчального закладу: в школі-інтернаті – у 8,6 % дівчаток та у 3,7 % хлопчиків, в гімназії – у 36,4 % дівчаток та у 15,4 % хлопчиків і в ЗОШ – у 30,2 % та у 24,5 % осіб відповідно.

Наявність тривалого конфлікту між батьками, часті сварки в сім'ях відмітили підлітки усіх без винятку ЗЗСО. Постійно спостерігаючи конфлікти між

батьками, а й іноді беручи в них участь, підлітки відчують напружену атмосферу в сім'ї, перебувають під перманентним впливом психоемоційної травматизації, що особливо небезпечно для дитини з несформованою психічною сферою. Конфлікти в сім'ї підштовхували дітей навіть до спроби втекти з дому, щоб не бути їх свідком або учасником. У 80% підлітків відзначалася висока поширеність емоційний дискомфорт. Так, серед хлопчиків ЗОШ були виявлені ознаки емоційного збудження, агресії у вигляді роздратованості, гніву, а у дівчаток мали місце розлади емоційної сфери у вигляді агресії, тривожності, занепокоєння і порушення сну.

За даними дослідження відсутність конфліктів з родиною відмітили 16,13 % вихованців школи-інтернату і тільки 6,6 % учнів гімназії. Серед підлітків ЗОШ не виявлено жодної дитини з відсутністю даної проблеми.

У кожній другій сім'ї найактуальнішими проблемами є низькі прибутки та побутові труднощі, а питання моралі – системи поглядів, уявлень, норм, оцінок, що регулюють поведінку людей, відходять на другий план. Через повсякденний брак часу батьки майже не приділяють уваги своїм дітям, мало спілкуються з ними, не займаються спільними справами, не проводять разом години сімейного дозвілля. Виглядає парадоксальним, що вихованці школи-інтернату навіть за практично постійного перебування в навчальному закладі спілкуються з батьками частіше, ніж учні гімназії та ЗОШ. Про це свідчать відповіді підлітків на питання анкети: 50,0 % осіб у школі-інтернаті, 35,3 % учнів гімназії та 48,6 % підлітків у ЗОШ. Кількість підлітків, які мають нечасті контакти з батьками, була однаковою серед учнів ЗЗСО різного типу (37,1 % в школі-інтернаті, 38,2 % в гімназії і 31,4 % в ЗОШ). Найбільша кількість дітей, які зовсім не спілкувалися з батьками, була серед учнів ЗОШ (3,8 %); серед учнів гімназії та школи-інтернату – у 2,9 % та у 1,6 % випадків відповідно.

У процесі виховання дитини в сім'ї її готують до майбутнього дорослого життя, опікуючись здебільшого задоволенням її основних життєвих потреб. Водночас з поля зору батьків часто випадає той факт, що їхні діти також мають стати через певний час батьками й до цього мають бути підготовлені. На обговорення

питань із батьками щодо культури взаємин у повсякденному житті вказує 28,6 % учнів гімназії, значно рідше ця тема звучить у розмовах із підлітками ЗОШ та школи-інтернату (13,7 % та 8,6 % відповідно). Проте тематика бесід відрізняється: вихованцям школи-інтернату батьки частіше прищеплюють гігієнічні навички, а гімназістам – питання людських взаємин.

Як показали результати опитування, в сім'ях недостатньо висвітлюють питання щодо формування репродуктивного здоров'я дівчаток та хлопчиків, не закладають основних гігієнічних навичок: тільки 7,5 % підлітків школи-інтернату, 5,2 % підлітків гімназії та 10,1 % учнів ЗОШ спілкувалися з батьками на теми змін статевих ознак тіла, безпечної поведінки та профілактики статевих інфекцій (4,3 %, 6,5 %, та 8,1 % відповідно).

Досить велика частка школярів, що підлягала спостереженню, має низький рівень знань щодо гігієни взагалі. До того ж тільки у третини ці знання відповідають рекомендованим нормам. Про формування здорового способу життя, профілактику захворювань та дотримання гігієнічних правил ведуть бесіди з батьками 36,6 % вихованців школи-інтернату, 28,6 % учнів гімназії та 33,5 % підлітків ЗОШ. Зрозуміло, що через недостатню обізнаність батьків щодо гігієнічних навичок підлітків, виникає потреба посилити формування цього боку способу життя школярів підліткового віку педагогами та лікарями.

Утім, для сприятливого процесу дорослішання підліток має право на одержання достовірної інформації з усіх цікавих для нього питань: сексуальні відносини, наркотики, кримінальне право, відносини із дорослими та однолітками, прийняття себе (свого тіла, характеру, емоцій) з реальною самооцінкою та розвитком самоповаги, навички гідної поведінки.

Із фазами біологічного статевого дозрівання в підлітків збігаються фази розвитку інтересів. У цей період відносини з однолітками більш значущі, ніж із дорослими, відбувається соціальне відособлення підлітка від своєї генеалогічної сім'ї. Дійсно, як прояв почуття свободи, розвиваються нові відносини із мікросоціальним оточенням. Так, більшість хлопчиків-підлітків гімназії та ЗОШ надають перевагу в спілкуванні одноліткам (83,3 % і 79,2 %

відповідно). Установлено, що 64,2 % дівчаток ЗОШ також надають перевагу одноліткам, що перевищує уподобання дівчаток у школі-інтернаті та гімназії (33,3 % і 16,7 % відповідно).

Цікавим виявився той факт, що хлопчики – вихованці школи-інтернату, полюбують самотністю, що зовсім не є характерним для підлітків у гімназії та ЗОШ, а учні ЗОШ більше переживають конфлікт у сім'ї на відміну від вихованців гімназії та школи-інтернату. Для більшості дівчаток підліткового віку спілкування з родиною (батьками, братами та сестрами) є дуже важливим.

Висновки

1. Особистість підлітків зазнає суттєвих змін, котрі характеризуються віддаленням від батьків, розвитком логічного мислення, переоцінкою шкали цінностей.
2. Школярі підліткового віку активно зорієнтовані на спілкування з однолітками, втім сім'я найбільше впливає на процес становлення особистості.
3. В сім'ях, де є частими конфлікти та сварки, нерозуміння між батьками і дітьми, нестача батьківської уваги і підтримки, дитина відчуває нервово-емоційне напруження і стрес, що вказує не тільки на негативний вплив сімейного оточення на становлення особистості підлітка, а й на стан його психічного здоров'я.
4. Батьки сучасних підлітків недостатньо залучають дітей до освіти, культури і майже не прищеплюють навички здорового способу життя, загальнолюдські духовні цінності та норми суспільного життя.

Для забезпечення успішної профілактики соціально детермінованих хвороб і психічних розладів у підлітків *перспективним* є вивчення впливу шкільного мікроклімату в навчальному колективі на особистість дитини.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Кальницька К. О. Криза непорозуміння у відносинах батьків і дітей-підлітків // Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. – Серія: Психологічні науки. – 2015. – Вип. 128. – С. 121-125. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VchdpuPN_2015_128_29.
2. Статеве виховання і репродуктивне здоров'я підлітків та молоді : навч. посіб. / Лещук Н. О., Савич Ж. В., Голоцван О. А., Сивохоп Я. М. – К., 2014. – 136 с.
3. Амбалова С.А. Влияние семьи на социализацию личности ребенка // Вектор науки Тольяттинского государственного университета. – Серия: Педагогика, психология. – 2015. – № 3 (22). – С. 13-15.
4. Ябатырова Б.Г., Асильдерова М.М. Проблемы социализации детей, лишённых родительской опеки, в условиях учреждений интернатного типа // Вестник науки и образования. – 2018. – №4(40). – С. 79-81.
5. Здоровцева Е.В. Диагностика девиантного поведения подростков в учреждении дополнительного образования // Историческая и социально-образовательная мысль. – 2017. – № S1. – С. 35-38.
6. Кузнєцов М. А., Маннапова К.Р. Життєстійкість підлітків з неповних сімей : монографія. – Харків: Діса плюс. – 2016. – 257 с.
7. Макшанцева Л.В., Зотова М.В. К вопросу изучения внешних и внутренних факторов девиантного поведения подростков // Человеческий капитал. – 2019. – №1 (121). – С. 116-127.
8. Орлова А.В. Влияние стиля семейного воспитания на развитие личности детей школьного возраста // Международный научно-исследовательский журнал – 2017. – Вып. № 8(62) . – С. 111-114.

**МУЗИЧНА ПАМ'ЯТЬ ЯК ВАЖЛИВА СКЛАДОВА ТВОРЧОГО
РОЗВИТКУ МАЙБУТНЬОГО ВИКЛАДАЧА МУЗИЧНОГО
МИСТЕЦТВА**

Цуй Цзянь

магістрант

Харківський національний педагогічний

університет імені Г.С. Сковороди

м. Харків, Україна

Анотація: у статті проаналізовано різні підходи до визначення понять «пам'ять», «музична пам'ять», визначено роль музичної пам'яті у творчому розвитку майбутнього викладача музичного мистецтва. Розглянуто умови та деякі способи розвитку музичної пам'яті особистості.

Ключові слова: пам'ять, музична пам'ять, розвиток, майбутній викладач музичного мистецтва.

Підвищення якості професійної підготовки майбутніх викладачів музичного мистецтва вимагає посилення уваги до їхнього творчого розвитку, що пов'язано з оволодінням значним обсягом умінь та навичок музично-творчої діяльності.

У зв'язку з цим особливого значення набуває питання розвитку музичної пам'яті майбутніх викладачів музичного мистецтва, адже їхня професійна діяльність включає виконання музичних творів та володіння великим музичним репертуаром.

Музична пам'ять включається в різні психічні процеси: мислення, увагу, уяву, відчуття, сприйняття; вона є важливою складовою музичних здібностей.

Проблемі пам'яті, у тому числі музичної пам'яті, приділяли увагу багато вчених, педагогів, музикантів. Існує чимало наукових праць, присвячених формуванню музичних слухових уявлень, запам'ятовуванню, взаємозв'язку

музичної пам'яті та сприйняття музики тощо. Так, у працях М. Блінова, Н. Гарбузова, Л. Готсдінер, Л. Маккіннон, В. Медушевського, Б. Теплової та інших учених представлені основні положення психології про музичні здібності; Б. Асаф'єв, І. Гейнріхс, Є. Назайкинський та інші науковці у своїх дослідженнях виявили закономірності розвитку музичної пам'яті та музичного слуху.

Поняття «пам'ять» докладно розглянуто у психологічній науці П. Блонським, В. Богословським, В. Дружиніним, І. Дубровіною, Є. Роговим та іншими вченими. Аналіз психологічної літератури, дозволив з'ясувати, що пам'ять визначається як: запам'ятовування, збереження й відтворення обставин життя й діяльності особистості. [1, с. 219]; здатність живої системи фіксувати факт взаємодії з середовищем (зовнішнім чи внутрішнім), зберігати результат цієї взаємодії у формі досвіду й використовувати його в поведінці [2, с. 189]; складний психічний процес, що складається з декількох часткових процесів, пов'язаних один з одним [3, с. 235]; запам'ятовування, збереження й наступне відтворення того, що ми раніше сприймали, переживали або робили [4, с.123].

У довідковій літературі музична пам'ять визначається як «здатність запам'ятовувати і впізнавати музику, виконувати її без допомоги нотного запису. Існує кілька видів музичної пам'яті: слухова, коли запам'ятовування музичного твору відбувається шляхом слухового закріплення усіх елементів музики; зорова, коли музичний нотний текст запам'ятовують, «фотографуючи» його зором; моторна, що спирається на автоматизацію рухів, фіксацію м'язових, вібраційних та інших відчуттів» [5, с. 165].

Музична пам'ять являє собою здатність особистості до запам'ятовування, збереження у свідомості й наступне відтворення музичного матеріалу [6, с. 101]. Музична пам'ять має виняткове значення для викладача музичного мистецтва, оскільки гра напам'ять дає можливість якнайяскравіше втілити художній образ, виявити своє ставлення до музичного твору. Виконавський здобуток педагога-музиканта чимало залежить від кількості музичних творів, що зберігаються в його пам'яті.

Гра творів напам'ять особливо цінувалася видатними музикантами. Так, Р. Шуман зазначав, що «акорд, зіграний як завгодно вільно по нотах, і наполовину не звучить так вільно, як зіграний напам'ять» [7, с. 254]. Подібну думку висловлював І. Гофман, «гра напам'ять необхідна для свободи виконання» [8, с. 175].

Розвиток музичної пам'яті відбувається в різних видах діяльності – у прослуховуванні музики, її написанні, виконанні тощо. Але важливим фактором, який впливає на процес запам'ятовування, є активність суб'єкта.

У процесі виконання музичних творів музикант використовує логічну, емоційну, образну і рухову пам'яті, які взаємодіють у процесі гри. Завдяки зв'язкам між цими видами пам'яті, різні уявлення можуть викликати найрізноманітніші асоціації, які перевтілюються в музичні образи. У діяльності викладача музичного мистецтва всі види пам'яті відіграють важливу роль, і тому слід розуміти умови, в яких протікає запам'ятовування й ураховувати це у своїй роботі.

Розвиток музичної пам'яті майбутнього викладача музичного мистецтва потребує цілеспрямованої, систематичної роботи, в якій слід дотримуватись важливого педагогічного принципу: від простого до складного, від меншого до більшого. Не варто одразу ставити непосильні для запам'ятовування завдання. Доцільно починати із творів гомофонного складу, із простою будовою й поступово переходити до складніших творів.

На початковому етапі завдання мають бути невеликі. Можна почати з маленьких п'єс або, якщо твір значний за розміром, з одного або декількох періодів. Лише дотримуючись цього шляху, музичну пам'ять можна підготувати до складних завдань, які її очікують в утворах видатних композиторів [9, с. 132].

У запам'ятовуванні музичного тексту виділяють три групи дій: смислове групування, виявлення смислових опорних пунктів і процеси співвідношення. У процесі оволодіння музичним твором бажано, поряд із триваючою аналітичною роботою, перевіряти стан і надійність звичок шляхом програвання

підряд великих уривків, а час від часу й усього твору в цілому. Виконання без нот – останню стадію роботи – слід відкласти до того моменту, коли звички надійно закріплені.

Вивчати твір напам'ять слід частинами: спочатку один маленький, відносно завершений уривок, потім поступово додати наступні уривки. Важливою умовою надійного запам'ятовування є розучування в повільному темпі. Існують різні способи перевірки надійності засвоєння твору напам'ять, наприклад, почати грати твір з різних місць або раптово припинити виконання, потім чітко уявити, що впливає далі, і продовжувати гру.

Необхідно завжди свідомо підходити до вивчення музичного твору напам'ять. Перед початком вивчення напам'ять музичний твір має бути усвідомленим як цілісний твір з певним образно-емоційним змістом, структурними і технічними особливостями.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Общая психология: учеб. пособ. для студентов пед. ин-тов / [Богословский В.В., Степанов А.А., Виноградова А.Д. и др.]; под общ. ред. В.В. Богословского. – [3-е изд., перераб. и доп.]. – М. : Просвещение, 1981. – 383 с.
2. Психология: ученик для гуманитарных вузов. – [2-е изд.] / Под общ. ред. В.Н. Дружинина. – СПб. : Питер, 2009. – 656 с. – (Серия «Учебник для вузов»).
3. Общая психология: Курс лекций для первой ступени пед. образования / Сост. Е.И. Рогов. – М. : Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 2000. – 448 с.
4. Дубровина И.В. Психология: учебник для студ. сред. пед. учеб. заведений / И.В. Дубровина, Е.Е. Данилова, А.М. Прихожан; под ред. И.В. Дубровиной. – М. : Академия, 2003. – 464 с.
5. Юцевич Ю.Є. Музика. Словник-довідник / Ю.Є. Юцевич. – Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2003. – 352 с.

6. Цыпин Г.М. Обучение игре на фортепиано: учеб. пособ. для студентов пед. ин-тов по спец. №2119 «Музыка и пение» / Г.М. Цыпин. – М. : Просвещение, 1984. – 176 с.
7. Шуман Р. Избранные статьи о музыке / Р. Шуман. – М. : Музгиз, 1956. – 400 с.
8. Гофман И. Фортепианная игра. Ответы на вопросы о фортепианной игре. / И Гофман. – М., 1961. – 224 с.
9. Стоянов А. Искусство пианиста / А. Стоянов. – М. : МУЗГИЗ, 1958. – 131 с.

УДК 378.162

**ОПЫТ СОЗДАНИЯ СТРУКТУРЫ БАЗЫ ДАННЫХ ГЕОЛОГИЧЕСКОГО
МУЗЕЯ СТАХАНОВСКОГО ИНСТИТУТА ГОРНЫХ И
ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ ТЕХНОЛОГИЙ**

Черникова Софья Александровна

к.т.н., доцент

Акиньшин Сергей Николаевич

ст. преподаватель

Линник Дмитрий Викторович

Шевченко Мария Анатольевна

магистры

г.Стаханов ЛНР

Аннотация: В статье описана история создания и развития геологического музея Стахановского института горных и образовательных технологий и роль коллекции музея в подготовке бакалавров и магистров. Изложен опыт многолетней работы по систематизации коллекции. Приводится разработанная логическая схема работы с базами данных различных уровней

Ключевые слова: геологический музей, экспозиция, база данных, логическая структура

В настоящее время во всем мире уделяется огромное внимание сохранению и преумножению природных богатств, в том числе и к сохранению минерального разнообразия. высшая школа должна формировать зрелого гражданина, патриота своей страны, с эстетическими взглядами на мир, донести до сознания каждого гражданина уникальность как биологического, так и геологического разнообразия окружающего нас мира. воплощению этой задачи способствует контрольная работа по пополнению и созданию фондов научных музеев вузов, поддержка создания коллекций на действующих шахтах и геологоразведочных

экспедиции, научно-исследовательская работа. Геологический музей СУНИГОТ вписан в общую систему подготовки студентов инженерно - педагогических специальностей горного профиля. Кроме того, на его базе возможна и необходима просветительская работа в области геологии и задач горного дела на современном этапе.

Геологический музей был создан на базе геологических коллекций городов Харькова, Москвы, Ленинграда в 60-х годах двадцатого века. Основные фонды из Харьковского горного института (в дальнейшем Харьковский институт радиоэлектроники). Создание музея происходило по инициативе проф. Хаджикова Ростислава Николаевича и проф. Канского Николая Елисеевича. Коллекция музея увеличивалась за счет добровольных пополнений студентов и сотрудников, экспонаты получали не только из Украинской ССР, но и с Урала, Сибири, Воркуты, Прибалтики.

В 1967 г. экспонаты музея были перевезены из Харьковского украинского заочного политехнического института в Стахановский факультет Коммунарского горно-металлургического института на кафедру геологии, которой заведовал проф. д.г.м.н. Канский Н.Е.

В настоящее время проведена ревизия образцов коллекции, упорядочена экспозиция, карточки и этикетки представлены на электронных носителях, выполнены стратиграфические разрезы каменноугольных толщ с образцами слоев по данным шахтных геологических отчетов, пополняется коллекция стратиграфических толщ Донбасса, получена коллекция образцов железной руды из криворожских разрезов, новые образцы агатов, кварца и пр.

Принцип систематизации образцов в геологическом музее принят следующий:

- минералогическая коллекция по классам химических соединений;
- коллекция горных пород, классифицированная по генетическому признаку;
- коллекция руд и рудных минералов, систематизированных по содержащемуся в них металлу;

- коллекция строительных материалов;
- коллекция окаменелостей по стратиграфическому признаку.

Региональная коллекция по образцам Донбасса:

- петрография;
- минералогия;
- стратиграфия;
- полезные ископаемые;
- угли;
- стратиграфические колонки с образцами керна каменноугольной толщи по всему разрезу угольного бассейна восточного Донбасса.
- структурные колонки пластов среднего карбона Алмазной, Каменской, Горловской, Максимовской и некоторых других свит, также представлены вмещающие угольный пласт породы непосредственной кровли и почвы.

Для сбережения и дальнейшего успешного функционирования геологического музея постоянно осуществляется системная работа:

- оцифровка образцов и перевод информации в электронный вид для получения наглядного представления о текстурно-структурных особенностях и парагенетических ассоциациях минералов, а также для возможных экспертиз и участия в показе коллекций в интернете;
- выполнение полировочных шлифов и цветных микрофотографий образцов с целью наглядности структуры минералов и горных пород и расширения спектра коллекции;
- диагностирование отдельных образцов с помощью рентгеноструктурного и микро - структурного анализа;
- пополнение образцов по литологической толще Донбасса, создание коллекции кернов;
- налаживание связей и обмен опытом с профильными ВУЗами и музеями.

Одним из главных вопросов в работе любого музея является правильный учет экспонатов — их поступлений, изъятий, передвижений. До недавнего времени

документация выполнялась на специальных бумажных бланках (карточках) и в журналах, занимая многочисленные папки. Даже при хорошей организации хранения таких документов требовались значительные затраты времени на оформление выездных выставок, передачу материалов для исследований, а также каких-либо модернизаций, перемещений внутри самого музея. Появление компьютеров с большим объемом электронной памяти позволило существенно облегчить эту работу.

С использованием современной электронной техники формируются базы данных коллекционного фонда, позволяющие автоматизировать процесс учета. И здесь перед хранителями музеев открываются широкие возможности, обеспечивающие полноту охвата всех экспонатов и данных о них, оперативное редактирование, простоту и упорядоченность информационного поиска объекта, его параметров, происхождения, автора сбора (коллекции) и др. Идеально построенных баз данных по содержанию и простоте систематизации нет, поэтому опыт каждого музея в этом направлении представляется весьма и взаимно полезным, особенно для музеев с широким спектром отделов естественноисторического профиля при учебных заведениях.

При создании базы данных в геологическом музее СУНИГОТ использована компьютерная программа “КАТАЛОГ” (формат MS ACCESS 97/2000)[3], при этом использовался опыт и наработки российских ученых [1,2]. Количество образцов в музее, включая экспонаты по исторической геологии и палеонтологии более трех тысяч и постоянно увеличивается.

База геологического музея предусматривает определенную иерархию:

- отдел (раздел);
- стеллаж (стол);
- экспонат (образец), имеющие свои буквенные и цифровые обозначения и входящие в состав комплексного музейного номера.

Общий каталог сопровождается компьютерным паспортом каждого образца и/или экспоната по аналогичной системе, но с более подробным описанием

(характеристикой), принадлежностью к той или иной тематической коллекции, с цифровой фотографией.

Фотографические образы будут способствовать более надежной сохранности экспонатов и могут стать основными документами при их реставрации в случае каких-либо повреждений. Образцы приведены на рис. 1-3.

Рис. 1 Образцы окаменевших растений каменноугольного периода

Рис. 2 Образец кальцитовой жеоды в алевролите (слева). Яшмы (справа)

Рис. 3 Два образца пейзажных агатов

Полученные в процессе научных исследований новые данные об учтенном ранее образце (экспонате) вносятся сначала только в паспорт, редактируются и затем поступают в каталог. Отдельно вносятся изменения при изъятии и пополнении коллекции или реконструкции витрин (экспозиций). Паспорт экспоната (образца) сохраняется навечно, так как содержит фактическую основу для возможных научных и литературных обобщений. Эффективность работы с коллекцией геологического музея определится решением задач:

1. Автоматизация процессов учета и хранения коллекционного фонда музея;
2. Информационная поддержка научной и педагогической деятельности сотрудников института;
3. Поддержка образовательной и профориентационной деятельности;
4. Презентация коллекционного фонда музея в сети интернет.

Логическая структура базы данных должна отражать как учет и хранение образцов, так и построение курсов изучения профессиональной дисциплины подготовки бакалавров «Геология» для изучения минералогии, петрографии и горного дела, а также отдельных тем дисциплин магистерской подготовки, например «Концепции современного естествознания».

Задача создания структуры базы данных усложняется еще и большой разнородностью коллекционного фонда: от образцов минералов и полезных ископаемых до предметов архивных кино - и фотоматериалов, рукописей.

Современные требования таковы, что база данных должна содержать помимо символьной и числовой информации еще и объекты мультимедиа: фотографии, видеоматериалы, анимации, виртуальные модели и т.п.

Логическая структура взаимозависимости, пополнения коллекций (таблицы COLLECT), системы учета и другими компонентами с ядром системы (PREDMET) представлена на рис.4.

Ядром системы является таблица PREDMET, в которой, как в базовом классе, содержится только неизменяемая часть признаков предмета хранения (в основном, учетная информация). Эти признаки соответствуют полям существующих в настоящее время учетных форм.

Следующий уровень данных — это признаки, специфические для отдельных фондов: основного, научно-вспомогательного, сырьевого. Эта информация появляется в результате обработки предмета хранителем фонда, например, определение, место хранения, возраст образца и пр.

Предметы сгруппированы по коллекциям посредством ссылок. Каждая коллекция имеет свои выделенные признаки, которые содержатся в таблице COLLECT, при перемещении предмета в другую коллекцию изменяется только ссылка на соответствующую коллекцию.

Рис. 4 Логическая структура взаимосвязи уровней геологического музея

В ядре системы существует несколько подсистем: “Минералогия”, “Полезные ископаемые”, “Геологические памятники природы” и др. Некоторые из них уже функционируют, остальные находятся в стадии разработки. Именно эти базовые подсистемы-справочники используются для формирования компетенций образования, входят в конструкцию основных образовательных

программ как материальное обеспечение практических задач по отдельным дисциплинам.

Кроме того, в базе данных содержится большое количество графической информации: плакаты, фотографии, презентации по темам изучаемых дисциплин, объекты виртуальной реальности в формате VRML, гипсометрические шахтные планы и др. с целью организации поиска этой информации, обеспечения защиты данных, а также ссылок на нее как из подсистемы “учет”, так и из подсистем-справочников, она размещена в отдельной таблице. Отдельные признаки предметов хранения являются частью древовидных иерархических структур. Например, такие признаки, как геологический возраст, классификация, геологический регион и т.п. для наглядности визуализируются в виде дерева (возраст, классификация) или в виде карты (регион). Для того, чтобы при просмотре базы автоматически выделялась нужная ветвь дерева или область на карте, необходимо, чтобы эта структура также содержалась в базе данных и на ее элементы можно было устанавливать ссылки.

Описанная структура позволяет решить основные задачи музейной информационной системы, перечисленные выше. Текущая версия системы была реализована в сетевом варианте на базе СУБД INTERBASE.

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ

1. Кухтецкий С.В., и др. Информационная система музея геологии центральной Сибири //в сб.: минералы и руды красноярского края. Красноярск: РИУ КНИИГИМС, 1999. с. 86–89.
2. Шаповалов В.С., Савва Н.Е. Опыт автоматизации учета музейных экспонатов СВКНИИ ДВО РАН, г.Магадан, Россия, museum@neisri.magadan.ru
3. Черникова С.А., Чернышев С.С. Создание базы данных геологического музея СУНИГОТ по технологии Microsoft Office Access// Луганск. Вестник Луганского государственного университета им.В. Даля, 2016г.

ПСИХОЛОГІЯ ОСОБИСТІСНОГО СТАНОВЛЕННЯ СТУДЕНТА-МЕДИКА

Шевченко Олена Миколаївна

к.пед.н., доцент

Українська медична стоматологічна академія

м. Полтава, Україна

Анотація: Стаття присвячена проблемі становлення особистості майбутнього лікаря у процесі навчання у медичному виші. Здійснено огляд концепцій особистісного становлення студента-медика, його професійного розвитку і професіоналізації. Названо особистісно та професійно важливі якості особистості, які розвиваються у процесі учіння студентів-медиків. Здійснений аналіз процесу особистісного становлення майбутнього лікаря.

Ключові слова: фактори розвитку, готовність до діяльності, професіоналізація, медици, становлення.

Вступ. Сучасний соціум перебуває в умовах стрімких трансформаційних змін. В Україні відбуваються зміни в системі освіти, які пов'язані з розумінням людини, як цілісності – особистості та суб'єкта професійної діяльності. Велика увага приділяється становленню особистості майбутнього фахівця у період його навчання у вищому навчальному закладі, спрямовуються зусилля на підготовку конкурентоздатного, компетентного випускника вищого навчального закладу, а саме медичного, який буде готовий до вирішення складних професійних і життєвих завдань. Особистість лікаря розглядається як центральний компонент системи лікарської діяльності, що забезпечує її спрямованість та успішність функціонування у рішенні гуманістичної мети лікарської праці.

Постановка проблеми. Сучасні підходи до медичного обслуговування пацієнтів вимагають від лікаря нового рівня психологічної готовності до здійснення своєї професійної діяльності. Саме в процесі навчання у медичному виші відбуваються значущі особистісні зміни, які обумовлюють успішність розвитку психологічної готовності майбутнього фахівця до професійної діяльності. Отже, актуальним постає питання психології особистісного становлення студента-медика.

Аналіз досліджень і публікацій. Важливі проблеми медичної психології, вплив професійних здібностей на навчання і професійне становлення студентів-медиків ґрунтовно вивчають вітчизняні та зарубіжні дослідники: О. Бондарчук, Л. Божович, Л. Виготський, Л. Карамушка, З. Карпенко, Г. Костюк, С. Кузікова, О. Лазурський, О. Леонтьєв, Г. Ложкін, А. Лосєв, С. Максименко, Г. Олпорт, О. Рюле, Н. Чепелева та ін.

Так, В. Бехтерєв розробив психологічні критерії фахової придатності суб'єкта до отримання медичної освіти. Емпіричну типологію особистості лікаря представлено у працях К. Платонова. Розглядаючи моделі особистісного підходу до хворих, В. Ташликов розкрив психологічні закономірності лікувального процесу. Крім того, науковці досліджували деякі індивідуально-психологічні особливості лікарів, що пов'язані з їхньою спеціалізацією (Г. Караванов, В. Коршунова); проблеми психології взаємин лікаря і хворого (Л. Бурлачук, І. Вольперт, М. Ельштейн, В. Ніколаєнко й ін.); особливості професійної діяльності медичних працівників (І. Вітенко, М. Кабанов, Л. Супрун й ін.); специфіку формування професійного мовлення (М. Лісовий), професійно-етичної культури (А. Агаркова). Поряд з цим маємо констатувати, що залишаються неурочненими питання психології особистісного становлення студентів-медиків.

Виклад основного матеріалу. Професійне становлення лікаря є складним, тривалим і суперечливим процесом, який включає різні змістовні і структурні компоненти. Він залежить, по-перше, від зовнішніх умов. Протягом життя людини змінюються вимоги суспільства до професії та її співвідношення з

іншими професіями. Мотиваційна сфера професійної діяльності, її менталітет та духовні цінності також можуть перетворюватися. Можуть мінятися місцями структурні компоненти професійної діяльності та професійного спілкування (засоби, умови, результати) – те, що було умовою, стає результатом, що було засобом, пізніше може стати умовою. Становлення професіонала залежить, по-друге, і від внутрішніх умов: змінюються уявлення людини про професію, критерії оцінки людиною самої професії, професіоналізму, а також критерії оцінки себе як професіонала. У професійному становленні фахівця важливими залишаються питання особистісного розвитку.

Досліджуючи психологічні особливості студентів-медиків, Т. Бугаєва з'ясувала, що за час навчання в медичному виші значних змін зазнають професійні якості студентів, наближаючи їх до особистості справжнього лікаря, але не завжди рівень сформованості даних якостей відповідає вимогам щодо забезпечення високих показників професійної діяльності і збереження здоров'я лікарського персоналу [1].

Аналіз існуючих досліджень становлення студента-медика дозволив визначити, що психологія особистісного становлення студента-медика є невід'ємною частиною особистісного становлення людини і триває все життя та має стадіальний характер.

Комплекс якостей, що визначає успішність навчання на молодших і старших курсах, істотно розрізняється співвідношенням пізнавальних здібностей та комунікативних характеристик. На молодших курсах провідну роль відіграють якості, що визначають високий рівень розвитку пізнавальних здібностей і значно менше значення надається організаційно-вольовим якостям. На старших курсах ключовими залишаються пізнавальні здібності, проте, на значно нижчому рівні.

Психологічне особистісне становлення студента-медика розпочинається з моменту вступу до медичного вишу, адаптації до навчання та майбутньої професійної діяльності. Саме на цих стадіях відбуваються особистісні психологічні зміни студента-медика, які впливатимуть на психологічну

готовність фахівця до професійної діяльності. Ми погоджуємося із Е. Зеєром [3], який запропонував структуру особистості спеціаліста, що містить такі компоненти: професійну спрямованість, професійну компетентність, професійно важливі психологічні якості, професійно значущі психофізіологічні властивості. До даної психологічної структури студента-медика ми долучаємо важливі особистісно-значущі якості, особистісну компетентність та особистісний досвід діяльності. Особливе значення ми надаємо здібностям, розвиненим до високого рівня, до передбачення і прогнозування (можливо навіть як прояв інтуїції), саморегуляції, а також прийняття рішень (сміливість, креативність, своєчасність, точність), що стали особистісно-професійними якостями. Отже, у професійний портрет студента-медика включаємо індивідуально-психологічні особливості особистості і особливості професійної ролі майбутнього фахівця.

Високому рівню підготовки фахівців медичного профілю в найбільшій мірі сприяє творча атмосфера освіти, відкриває перед майбутнім молодим фахівцем значні можливості в наукових дослідженнях. Розкриття творчого потенціалу особистості, творча самореалізація в професійній діяльності є важливою умовою виникнення особистості фахівця.

Творча робота пробуджує і згодом розвиває “приховані” інтереси і здібності студента. Це дозволяє уникати перевантаження інформацією, підвищує інтерес до досліджуваного предмета, створює задоволення навчанням, сприяє розкриттю особистісного потенціалу та самовдосконалення. Виконання творчих завдань, робота в студентському науковому гуртку сприяє розвитку творчого мислення, що є необхідною передумовою для формування специфіки медичного мислення.

На думку угорського лікаря І. Харді, враховуючи особистісні властивості і виконання службових обов’язків медичними працівниками, їх можна об’єднати в 6 психологічних типів: рутинери; грають завчену роль – “артистичний тип”; нервовий тип; чоловікоподібною (незалежно від статі) тип; фахівець; материнський тип [6].

Успішна лікарська діяльність визначається такими психологічними особливостями, як високий рівень комунікативності та компетентності, який реалізується в процесі роботи з пацієнтами, їх близькими та родичами, а також медичним персоналом.

Важливу роль відіграють незалежність і автономність лікаря, його впевненість у власних силах, високий ступінь стресостійкості до інформаційних і емоційних перевантажень, наявність розвинених механізмів адаптації.

Відтак, теоретичний аналіз досліджень науковців показав, що професійне становлення невіддільне від особистісного і відбувається відповідно до особливостей та закономірностей загального психічного розвитку людини. Розвиток особистості у професійній діяльності являє собою активний процес становлення особистості та її професіоналізму, що відбувається у професійній взаємодії і самореалізації у просторі професії.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Бугаева Т. К. Интеграция личностной и профессиональной готовности медиков к труду в системе здравоохранения: автореф. дис. докт. мед. наук /Т. К. Бугаева. – М, 1996. – 26 с.
2. Дьяченко М. И. Психологические проблемы готовности к деятельности / М. И. Дьяченко, Л. А. Кандыбович. – Минск : Изд-во БГУ, 1976. – 176 с.
3. Зеер Э. Ф. Психология профессионального развития М. : Академия, 2006. – 240 с.
4. Сміла Н. В. Особистісні фактори становлення психологічної готовності майбутніх медиків до професійної діяльності / Н. В. Сміла // Проблеми сучасної психології. – 2017. – Випуск 37. – С.423–433/
5. Філоненко М. М. Деякі аспекти психологічних особливостей професійної підготовки майбутнього лікаря / М. М. Філоненко // Науково-методичні засади управління якістю освіти в університетах: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції. – К. : НПУ, 2009. – С.268 – 272.

6. Харди І. Лікар, сестра, хворий. Психологія роботи з хворими / І. Харді /[4-е видання за редакцією проф. М.В.Коркиної]. – 1981. – С. 15–151.
7. Шевченко О. М. Педагогічні умови підготовки іноземних студентів-медиків у процесі вивчення української мови / О. М. Шевченко // Естетика і етика педагогічної дії : зб. наук. пр. / Інститут пед. освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України, Полтав. нац. пед. ун-т імені В. Г. Короленка.– 2019. – Вип. 20. – С. 178–187.

СПЕЦИФІКА СПІВВІДНОШЕННЯ ФЕНОМЕНІВ «ПІСЕННИЙ ШЛЯГЕР» І «КІТЧ»

Шнур Іванна Володимирівна

кандидат мистецтвознавства

доцент кафедри музично-сценічного мистецтва

Київська академія мистецтв

м. Київ, Україна

Анотація: У даній статті аналізується специфіка співвідношення феноменів «пісенний шлягер» і «кітч». Порівнюються і осмислюються сутнісні риси цих понять і наводяться принципи їх втілення у творах академічної та популярної музики.

Ключові слова: пісенний шлягер, кітч, популярна музика, масова культура, жанрово-інтонаційний мікст.

При виявленні сутності феномену пісенного шлягеру поняття, яким найчастіше оперують дослідники, виступає кітч. Зауважимо, «пісенний шлягер» і «кітч» ніяк не є синонімічними: попри часте перетинання їх сутнісних ознак, вони є нетотожними. Втім значна кількість дослідників схильні до уподібненого трактування пісенного шлягеру і кітчу, а отже недостатня вивченість специфіки цих феноменів зумовлює актуальність даного дослідження. Об'єктом дослідження виступають пісенний шлягер і кітч, предметом – сутнісні риси та співвідношення феноменів «пісенний шлягер» і «кітч». У роботі використано наступні методи: компаративний (при вивченні сутності означених понять й у процесі вивчення жанрово-інтонаційної компоненти творів), метод інтонаційного аналізу (при дослідженні особливостей розвитку музичного матеріалу, принципів організації цілого) та функційний метод (дозволяє враховувати чинник побутування композицій у суспільній свідомості й реакцію

аудиторії на них).

В українськомовній та російськомовній літературі існують два варіанти написання цього слова – «кіч» і «кітч», які відбивають транслітерацію німецького (*kitsch*) та англійського (*kitch*) слів. У даній розвідці будемо дотримуватися німецькомовного варіанту, за винятком випадків цитування. Поняття кітч – багато в чому пов'язане з поняттям пісенного шлягеру. По-перше, їх виникнення відноситься до одного й того ж історичного періоду (дослідники вважають таким межу XIX–XX ст. [1, с. 147; 2, с. 15]), по-друге – вони обидва найчастіше вживаються для позначення низькопробної, шаблонної і примітивної продукції масового споживання. Крім того, притаманне більшості дефініцій пісенного шлягеру оцінне позиціонування неминуче призводить до співвідношення пісенного шлягеру і кітчу як найближчих за естетикою явищ.

Етимологія слова «кітч» нараховує кілька версій. У «Словнику з естетики» наводяться такі його варіанти: «1. від нім. муз. жаргону початку XX ст. *kitsch* (“халтура”); 2. від нім. *Verkitschen* (“здешевлювати”); 3. від англ. *for the kitchen* (“для кухні”))» [1, с. 147]. Т. Чередниченко додає до названих варіантів ще один. На думку дослідника, кітч також має безпосередній зв'язок з англійським словом «*sketch*» («ескіз, дивертисмент») [3, с. 193], що підкреслює властиві феномену поверхневність, спрощеність структури та незавершеність.

У науковій літературі кітч не має однозначної та послідовної дефініції – його визначення коливається від повного негативізму до абсолютного прийняття. Таку неузгодженість в осмисленні феномену Т. Лисюк пояснює розходженням дослідницьких підходів: одні науковці «схильні трактувати його з естетичної точки зору – як погляд, ставлення до життя в цілому, інші – як цілісне стильове явище, треті – як принцип, прийом, функцію. Звідси відмінності у визначеннях, які дають цьому явищу» [4, с. 140]. Обраний нами порівняльний принцип розгляду передбачає осмислення рис кітчу і як цілісного стильового явища, і як специфічного композиційного прийому.

Зауважимо, що найчастіше в наукових працях, присвячених сутності кітчу, визначення даного феномену взагалі відсутнє через його неоднозначність і

«невловимість». Так, Т. Адорно вважає, що кітч уникає будь-якої, навіть історичної, дефініції. На думку Т. Адорно, кітч є однією зі складових деструкції художніх творів: «те, що було мистецтвом, може стати кітчем» [5, с. 449]; зворотного ж шляху – перетворення кітчу в мистецтво – науковець не визнає (зауважимо, що в разі цілеспрямованого залучення кітчу як пародійно-профанованого прийому він входить до структури мистецтва, наприклад, музичного твору: таким засобом кітчезації виступає, приміром, використання мелодій російських народних пісень *«Вдоль по Питерской»*, *«Ах, вы сени»* та *«Не лёд трещит, не комар пищит»* у балеті *«Петрушка»* С. Стравінського).

Таким чином, вчений виділяє одну з базисних рис даного феномену – деструктивну, що дозволяє атрибутувати кітч як вияв сфери т. зв. «анти-мистецтва». На підставі наданого Т. Адорно осмислення зазначимо схожість явищ кітч і пісенного шлягеру: пісенний шлягер набуває рис кітчу (затертість, «розхожа монета») у результаті численного тиражування. Втім пісенний шлягер високої якості (наприклад, пісні І. Дунаєвського) не втрачає художню цінність навіть внаслідок численного повторення, у той час як властиві кітчу «тривіальність змісту, клішованість, використання стереотипів, засилля штампу і шаблону, “паразиткування” на високому мистецтві та еклектичність» [4, с. 143] через численне відтворення стають все більш очевидними. Крім того, зразки пісенного шлягеру із низькою художньою цінністю часто виявляють такі притаманні кітчу риси як банальність та стандартизація.

У працях межі ХХ-ХХІ ст., які підсумовують накопичені наукові знання про кітч, уміщені наступні визначення.

Л. Акопян розуміє кітч як «поширене позначення претензійного несмаку, який виступає у ролі сурогату високого мистецтва для масового користування» [6, с. 261]. Вважаємо, що дана дефініція виявляє ряд паралелей із характерними рисами пісенного шлягеру. По-перше, властиві кітчу претензійність, загострення уваги на собі, перегукуються з притаманним пісенному шлягеру активним впливом на слухача. По-друге, позиціонування кітчу як несмаку, на наш погляд, порівнянне з такою рисою пісенного шлягеру як еклектичність

(через властиве еkleктичності змішання різнорідних елементів, завдяки чому часто відсутня націленість на високохудожній результат). Однак, якщо стосовно пісенного шлягеру в численних випадках слід говорити про жанрово-інтонаційний мікст, то природа кітчу, яка базується на спрощенні, «здешевленні» композиційної стилістики, цілком відповідає негативній конотації еkleктики – антихудожнього та позбавленого смаку змішання елементів твору. По-третє, бачення кітчу як сурогату високого мистецтва, який адаптований для масового користувача, на наш погляд, співвідноситься не тільки з пісенним шлягером, а й з усім популярно-естрадним мистецтвом, яке часто паразитує на творах академічної сфери музики. У цьому сенсі показовим є твердження В. Сирова про те, що у результаті «вживання шедевр у прикладній, побутовій та повсякденній ситуації, <...> класичний твір <...> стає матеріалом для тиражування, внаслідок якого <...> сам твір перемелюється в якийсь однорідний гомогенізований субстрат-продукт» [7, с. 209]. Серед прикладів наведемо використання мелодій класичних творів, які мають риси шлягеру, як рінгтону мобільного телефону.

Особливого значення набуває представлене у наукових розвідках осмислення кітчу як специфічного композиційного прийому. Вважаємо, що в процесі набуття пісенним шлягером таких властивостей як примітивність і клішованість найбільшу вагу має застосування особливих композиційних прийомів, які іманентні феномену кітчу. У числі таких К. Грінберг називає «формульність», яка передбачає звуження досягнень традиційної культури до резервуару механічно тиражованих тем і формул, що реалізує головну мету даного феномену – стерти різницю між мистецтвом та не-мистецтвом [8, с. 61]. Таким чином, вчений виділяє важливу особливість кітчу – паразитування на сформованій культурній традиції шляхом оперування сталими лексемами та образністю. Вважаємо, що названий дослідником кітчевий прийом втілюється у пісенному шлягері завдяки безупинному тиражуванню стійких вербально-інтонаційних зворотів-формул, що є однією з провідних причин невисокої художньої якості певної частини композицій.

Інші властиві кітчу композиційні прийоми виділяє Л. Акопян. На думку науковця, такими є чинники «подачі» кітчевого музичного матеріалу і контекст, в якому він присутній. Дослідник вважає, що кітч виявляється через залучення «простого, невибагливого матеріалу, який “поданий” з особливою багатозначністю: популярна (наприклад, неаполітанська або циганська) пісня, оброблена для великого симфонічного оркестру, сентиментальна мелодія, пристосована до філософського поетичного тексту або слів молитви тощо» [6, с. 261]. Видається, що притаманна кітчу претензійність подачі невибагливого матеріалу багато в чому перегукується з активною комунікативною природою пісенного шлягеру (щодо цього показовим є часто вживане на естраді виконання пісенного шлягеру в супроводі симфонічного оркестру, наприклад, композиція М. Носкова *«Это здорово»*). Стосовно ж другого кітчевого прийому – невідповідність матеріалу контексту, в якому він присутній – слід згадати зазначену О. Зінкевич базисну рису масової музики: їй властиве перманентне «вчинення “набігів” на чужу територію і <...> привласнення вподобаного» [9, с. 530] (разом із тим, вчений констатує, що аналогічна експропріаторна позиція притаманна й елітарній музиці щодо масової). Показовим прикладом для цього прийому виступає пісенний шлягер А. Пугачової *«Озеро надежды»*, де у вступі застосовані початкові 4 такти п'єси *«Хвороба ляльки»* з *«Дитячого альбому»* П. Чайковського: присутність у контексті популярної естрадної пісні надає академічному музичному матеріалу своєрідне «здешевлення» (яке посилюється через деяке пришвидшення темпу та застосування електро-синтезованого звучання), які цілком відповідають естетиці кітчу.

Значну роль у розробці поняття кітч має дослідження Т. Гундорової, яка доповнює і впорядковує існуючі концепції кітчу. Вчений серед його ключових прийомів називає фетишизацію художнього твору: «споживач сприймає мистецьку річ не через її автономність та індивідуальність, а так, як відповідає ця річ його власним потребам та інтересам, як відбиває вона його власні уявлення про реальність» [2, с. 25]. На наш погляд, цінність даного осмислення

полягає у соціокультурному трактуванні сутності кітч, в якому споживач стає одним із творців кітчевого твору. Вважаємо, що зазначене вченим утилітарно-прикладне існування твору як один з механізмів його кітчезації виявляє безпосередній зв'язок із соціокультурною природою пісенного шлягеру. Це виражається у властивому пісенному шлягеру естетичному трактуванні композиції як явища буденного, повсякденного, широко відомого та доступного для розуміння без попередньої спеціальної підготовки.

Вважаємо, що найважливішою компонентою концепції Т. Гундорової є виділення двох видів кітч: наївного і ненаївного (Л. Акопян називає їх очуднений і навмисний).

На думку дослідниці, перший з них «виникає спонтанно і є елементом отоварення естетичних об'єктів, здійснюваного масовою культурою» [2, с. 7]. Це полягає у перетворенні масовою культурою будь-якого мистецького твору на тиражований товар. Думаємо, що наївний кітч має кількісну перевагу втілень, яка зумовлена двома причинами. По-перше, він присутній у своєму первісному вигляді, а по-друге, слухацька затребуваність є на порядок вищою у власне кітчевих творах, аніж у тих, де кітч застосований у навмисному вигляді (знову-таки з пародійної метою). Слід також зауважити, що крім низькопробних, розрахованих на масового слухача творів, ненавмисний кітч також наявний і у творах «високого» мистецтва, що зумовлене, на думку Л. Акопяна, «прорахунками смаку або недостатньою увагою до якості тематичного матеріалу» [6, с. 261]. Прикладом цього виду кітч дослідник називає «*Танець семи покривал*» з опери «*Саломея*» Р. Штрауса, у якому «тривіальність зворотів у дусі поширеного європейського орієнталізму вступає в явне протиріччя з пишністю і витонченістю оркестровки та напруженим характером драматургічної ситуації» [6, с. 261]. Видається, що у представленій Л. Акопяном думці емоційність переважає над науковою об'єктивністю. Вважаємо, що властиве «*Танцю семи покривал*» образне «зниження» продиктоване, радше, композиторським задумом (націленість на акцентування розважально-гедоністичної природи цього епізоду опери), ніж зазначеним

«прорахунком смаку».

Ненаївний (навмисний за Л. Акопяном) кітч, як вважає Т. Гундорова, «постає внаслідок усвідомленого творення кітч, використання наявного кітч, нарощення його у формі “кітч кітч”, і є пародійним, симульованим та керованим феноменом» [2, с. 7]. Цей вид кітч сформувався і тривалий час розвивався у сфері «серйозної» музики, де його застосування було пов'язане з реалізацією певних драматургічних завдань – створення ефекту «піднесення кітч до ступеню, “апофеозу вульгарності”» [6, с. 261] (як приклад назвемо «Раёк» М. Мусоргського, 3-ю частину 1-ї симфонії Г. Малера, «Арію Додона» із «Золотого півника» М. Римського-Корсакова, «Вальс Венери» з «Енеїди» М. Лисенка, «Весняні води» із «Сатир» та «Антиформалістичний райок» Д. Шостаковича). Зауважимо, однак, що в розважальному мистецтві межі ХХ-ХХІ ст. також вималювалася тенденція до застосування навмисного кітч, яскравим прикладом цього може служити творчість Верки Сердючки.

При співвіднесенні кітч із пісенним шлягером слід зазначити, що пісенний шлягер часто звертається до естетики кітч. Це виявляється завдяки висуненню на перший план зазначеного Т. Гундоровою критерію відповідності запитам споживача. Важливе значення має належність обох феноменів до сфери розважального мистецтва, для якого процес популяризації відіграє стратегічну роль.

Обидва феномени – кітч і пісенний шлягер – базуються на стандартизації мови сформованої культурної традиції, що виражається у вільному оперуванні стійкими жанрово-інтонаційними та вербальними лексемами. Головна особливість кітч ж полягає у навмисному протиставленні себе «високому» мистецтву, яке виражається в іманентній баналізації матеріалу. У системі координат «оригінальне – банальне», «якісне – низькопробне» кітч не може переміщатися хоча б із тією часткою свободи, яка доступна пісенному шлягеру. Таким чином, доходимо наступного висновку: будучи характерною властивістю безлічі пісенних шлягерів, кітч, тим не менш, не є їх обов'язковою якістю.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Эстетика : Словарь / общ. ред. А. Беляев. Москва : Политиздат, 1989. 447 с.
2. Гундорова Т. І. Кітч і література. Травестії. Київ : Факт, 2008. 284 с
3. Чередниченко Т. В. До соціології кітч // Всесвіт. 1978. № 3. С. 193–197.
4. Лысюк Т. Н. Кич и концептуализм (В. Гончаренко «Мы строили коммунизм») // Научный вестник Национальной музыкальной академии Украины имени П. И. Чайковского. Вип. 97 : збірник наукових статей. Київ : Видавництво НДУ ім. М. Гоголя, 2011. С. 140–147.
5. Адорно Т. Эстетическая теория / пер. с нем. А. В. Дранова. Москва : Республика, 2001. 527 с.
6. Акопян Л. О. Музыка XX века. Энциклопедический словарь. Москва : «Практика», 2010. 855 с.
7. Сыров В. Н. Жизнь музыкального шедевра в изменяющемся мире. Диалог или потребление? // Искусство XX века : диалог эпох и поколений. Сб. статей в 2-х томах. Нижний Новгород, 1999. Url: <http://www.people.nnov.ru>. Дата звернення: 20.10.2019.
8. Гринберг К. Авангард и китч // Художественный журнал. 2005. № 12 (60). Url: <http://xz.gif.ru/numbers/60/avangard-i-kitch/>. Дата звернення: 18.10.2019.
9. Зинькевич Е. С. Массовое и элитарное : взаимопревращения? // Mundis musicae. Тексты и контексты. Избранные статьи. Київ : ТОВ Задруга, 2007. С. 529–542.

ЗАСОБИ НАВЧАННЯ ЯК МОТИВАЦІЙНИЙ ФАКТОР У НАВЧАННІ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

Шуменко Ольга Анатоліївна

канд. філол. наук., доцент

Сумський державний університет

Архіпова Єлізавета Євгеніївна

студентка

Сумський державний університет

м. Суми, Україна

Анотація: в статті розглянуто сучасні засоби навчання, визначено вплив застосування засобів на мотивацію учнів у навчанні та проаналізовано мотиваційний фактор у процесі навчання іноземної мови. Також розглянуто застосування інформаційних технологій, засобів наочності та інтерактивних ігор у навчанні іноземних мов. В результаті з'ясовано роль засобів навчання у вивченні іноземної мови. Виокремлено класифікацію засобів навчання, та сфокусовано увагу на визначенні навчальної мотивації.

Ключові слова: засоби навчання, мотивація, мотив, наочність, інформаційні технології, інтерактивні ігри.

Головною метою навчання іноземних мов є розвиток якісної здатності учня до спілкування іноземною мовою. Реалізація цієї мети поєднана з формуванням в учня низки комунікативних навичок: розуміння і творення іншомовних висловлювань в певних ситуаціях спілкування, здійснювання своєї комунікативної поведінки відповідно до правил спілкування та національними особливостями. Задля досягнення такої мети необхідно знаходити сучасні підходи та засоби навчання для успішного освітнього процесу. Саме тому,

сьогодні в методиці викладання іноземних мов все частіше виникають нові методи та засоби навчання [1].

Існує велика кількість особистих значень засобів навчання. Деякі вчені вважають *засоби навчання* матеріальними об'єктами, що залучають до навчального процесу як носії інформації та знань, і також як інструмент взаємодії між учнями та вчителем. Інші визначають це поняття як різноманітні види джерела знань, котрі використовуються для формування знань та навичок у студентів та учнів [8].

Засоби навчання з іноземних мов – це комплекс матеріалів та навчальних інструментів, які дають змогу організовувати результативне викладання іноземної мови та дає змогу ефективно оволодіти мовою [5]. Для ефективного навчання застосовуються такі сучасні засоби та методи, які можуть не тільки зацікавити, але і змотивувати учнів до вивчення іноземних мов.

Головна класифікація засобів навчання – розподіл на чотири групи [5]:

- об'ємні (наукове обладнання, наприклад, моделі та макети);
- друковані (словники, підручники, вправи, інструкції, методичні вказівки, тощо);
- екранні (відеозаписи, діафільми, тощо);
- звукові (аудіо-матеріали, підкасти).

Одним з найважливіших факторів успіху учня у вивченні іноземних мов є *мотивація*. Ефективність плідної роботи учнів напряду залежить від бажання та зацікавленості до навчання. Вважається, що мовні стратегії не спрацюють, якщо в учня немає вмотивованості вивчати мову [4].

Навчальна мотивація – це система мотивів, які забезпечують енергійну діяльність учнів і визначають їх цілеспрямованість та ґрунтуються на потребах, які збуджують жагу до пізнання в учнів, їх бажання до отримання нових знань [11]. *Навчальна мотивація* визначається як сукупність природних та соціальних чинників, які спонукають індивіда залучитися до освітнього процесу та впливають на його ефективність. З поняттям *мотивації* розрізняють також термін *мотиву*.

Мотив – це схиляння до дії для задоволення будь-яких потреб людей. Саме *мотив* відображає причини для чого учням потрібно навчатися. Існує два типи *мотивів*: розуміючі та діючі мотиви. Учень може розуміти, для чого йому необхідна освіта, але це не завжди буде спонукати його навчатися. Лише за певних умов перший тип мотиву може перетворитися у другий тип.

Задля ефективного вивчання іноземних мов необхідно використовувати *інформаційні технології*. Сучасні комп'ютерні технології в навчальному процесі підвищують пізнавальну активність та мотивацію в учнів до отримання знань, результативного та ефективного навчання, розвитку творчих здібностей.

Один із передових засобів інноваційного навчання – *мультимедійний комплекс (МК)*, який складається з мультимедійного проектора та інтерактивної дошки. Пояснення будь-якого матеріалу на заняттях з іноземної мови повинне бути в супроводі з якісними та сучасними наочними прикладами, які мають бути висвітлені на інтерактивній дошці [6]. Це дуже економить час, пришвидшує темп заняття та допомагає зосередити увагу на новому матеріалі та краще засвоїти його.

Завдяки мультимедійному комплексу можна проектувати мультимедійні програми для навчання та різноманітні презентації з інформацією [10]. Наприклад, у середніх класах учням пропонується підготувати проект за допомогою презентацій на тему *My favorite dish*. Учні готують свою улюблену страву вдома, знімають цей процес на відео, використовуючи англійську лексику та граматику, роблять презентацію з фотографіями та відео приготування та приносять приготовані страви, щоб куштувати їх разом з однокласниками під час обговорення рецептів використовуючи іноземну мову. Завдяки цьому учні вивчають та використовують на практиці нову лексику, тренують свої знання англійської граматики та вимову, набувають нових навичок та розвивають свої комунікативні вміння. Презентації допомагають розвивати уяву учнів, навчитися підбирати інформацію та формують пізнавальну і творчу компетенції.

Існує багато переваг *МК*, одна з них – можливість транслювати учням навчальні фільми та відеоролики іноземною мовою [13]. Наприклад, при вивченні теми *London Landmarks* учням пропонується подивитися фільм на англійській мові про всі визначні місця Лондона, а потім виконати вправи та висловити свою думку на дану тему. Завдяки цьому учні мають змогу поринути в іншомовну атмосферу, застосувати свої знання на практиці, звикнути до вимови та мовлення носіїв, практикувати власну вимову та зрозуміти важливість вивчення іноземних мов, які перспективи мова відкриває в майбутній професії та в знайомстві з представниками інших країн.

Завдяки *інформаційним технологіям* в навчальному процесі можливе використання різноманітних інтернет-ресурсів, створювання проєктів та презентацій, транслювання учням навчальних фільмів та організування зустрічей на міжнародному рівні. Усе це неймовірно мотивує до ефективнішого опанування іноземною мовою, допомагає поєднувати практику та теорію, формує нові навички роботи з комп'ютером та пізнавально-інформаційну компетенцію, стимулює жагу до саморозвитку, а також допомагає заощадити час та урізноманітнити заняття.

Ще однією з найважливіших умов проведення уроків з іноземних мов є використання додаткових навчальних засобів, які ілюструють *наочність*. Поняття *наочність* означає принцип навчання, який створює іншу дійсність в освітньому процесі та забезпечує ті умови, які потрібні для емоційного сприйняття нового матеріалу [2]. Саме вони є основою посилення сприйняття та розуміння нової інформації, швидкого її засвоєння. Для занурення в іншомовне середовище та активізування пізнавального фактору необхідне створення спеціальних умов практичного використання набутих знань.

Для викликання зацікавленості учнів до нової інформації, потрібно поєднувати різні типи *наочності*. Наприклад, матеріали у вигляді фотографій та малюнків, карточок, таблиць та схем, невеликих моделей деяких об'єктів можуть транслювати реальний предмет, який неможливо показати на уроці (події, явища природи, звірі та інше). Як приклад, учням молодшої школи на уроці

англійської мови по темі *Food* пропонується подивитися малюнки з різноманітними видами їжі. Учні розглядають малюнки та вивчають нову лексику з великим інтересом завдяки асоціаціям. Саме такі засоби наочності допомагають учням сформувати образи та уявлення, розвинути культуру мислення, спостережливість і пам'ять, мотивувати до навчання.

Таким чином, використання зображень на уроках сприяє тому, що учні задоволено слухають інформацію по малюнку, завдяки цьому вони швидше можуть зрозуміти сутність іноземної мови та заохочено висловлювати свою думку щодо теми [12]. Результативним є також користування тематичними та сюжетними картинками для розвитку мовлення, у яких учні можуть використати вивчений матеріал. Завдяки цьому краще запам'ятаються правильні конструкції висловлювань та необхідні фрази.

Іграшки, зображення та малюнки – це джерело сприйняття, під час його ілюстрування на уроці зорове сприймання разом із слуховим формують повноцінне сприйняття нових слів та швидке їх запам'ятовування [9]. За допомогою іграшок учні можуть швидко зацікавитися та більше поринути у процес вивчення мови. Можна використовувати іграшки у ефективному вивченні нової лексики, наприклад, слова з теми *Animal* легко пояснити за допомогою іграшок у вигляді різноманітних тваринок, учні дуже швидко зацікавляться та запам'ятають слова. Все це не тільки формує уявлення про образи і об'єкти, а ще викликає в учнів асоціації, тому що має вплив на сприйняття інформації.

Існує ще один вид *наочності* – флеш картки. Картки допомагають цікаво подати новий лексичний матеріал та швидко його повторювати. З флеш-картками можна придумати багату кількість завдань, наприклад, створити магічну коробку – *Mystery Box*, покласти туди слова за темою *Nature*, щоб учні вгадували які слова лежать в коробці. Завдяки такій цікавій подачі нових слів учні швидше та ефективніше запам'ятовують їх. Заняття з наочними засобами навчання, а саме з картками, малюнками, плакатами та колажами, таблицями, схемами та моделями об'єктів урізноманітнюють освітній процес, активізують

увагу дітей, збуджують інтерес до вивчення іноземних мов та підвищують результати навчання.

Провідне місце в методиці викладання належить *інтерактивним іграм*. Саме під час ігор учні здатні швидко та з легкістю отримати нові навички та знання та освоїти величезний обсяг нової інформації [7]. В цілому, *інтерактивне навчання* – це навчання, яке в першу чергу базується на рівноправних взаємодіях та співпраці вчителя та учня, а також на активних взаємовідносинах між усіма однокласниками. У такій атмосфері учні набагато швидше можуть навчитися самостійності та критичному мислення, правильно спілкуватися та поважати думки інших учнів.

Щодо творчих ігор, вони мотивують креативно підходити до вивчення нового матеріалу, стимулюють формуванню мовленнєвих умінь та навчають швидко реагувати в процесі навчання і комунікації. Творчі ігри часто називають рольовими. *Рольова гра* – це різновид ігрової діяльності, у процесі якого учні грають різні ролі та, звісно ж, формують і розвивають свої знання та навички [3]. Задля результативності будь-якої ігрової діяльності варто не забувати про її ретельну організацію. Якщо гра має елементи театральності, треба обов'язково використовувати костюми та декорації. Наприклад, учням старшої школи при вивченні теми *Theater* пропонується взяти участь у грі, де треба обрати собі роль, зробити костюм та розіграти сценку *Romeo and Juliet* на англійській мові. Завдяки цьому учні можуть знайти спільну мову між собою та зануритись у іншомовну цікаву атмосферу, в якій вони мають змогу тренувати власні знання граматики і лексики та бути дуже мотивовані до навчального процесу [9].

Як правило, основою *рольових ігор* є діалог. Для правильного побудування діалогу необхідне оволодіння мовними діалогічними одиницями та схемами складання діалогу. Наприклад, учням пропонується інтерактивна гра *Snow Ball*. Такі ігри активізують мислення учнів, допомагають ефективно запам'ятовувати нову лексику та використовувати її на практиці.

Отже, проаналізувавши види сучасних *засобів навчання* з іноземної мови, було встановлено, що для створення дружньої атмосфери в класі та для сформування

позитивної мотивації на уроці іноземної мови, необхідно використовувати саме такі *засоби навчання*, як *додаткові засоби наочності* (малюнки і картки, таблиці, схеми, іграшки, тощо.) та *інтерактивні ігри*. Ігри сприяють розвитку мовного потенціалу учнів, знайомлять з помилками та їх виправленням в спілкуванні іноземною мовою.

За допомогою засобів наочності учні швидше занурюються в мовне середовище, щоб ефективніше зрозуміти сутність мови. Учням дуже цікаво вчитися з наочними засобами, а саме грати з флеш-картками, розфарбовувати, малювати та інше. Навчальна діяльність, яка приносить учням задоволення та зацікавленість, допомагає легше запам'ятовувати новий лексичний та граматичний матеріал та викликає неабиякий інтерес до навчання. Все це доводить учням, що навчання – це не нудні одноманітні підручники, а цікавий процес пізнання світу.

Ця тема є актуальною та потребує подальшого дослідження, у яких слід більш поглиблено вивчати особистості учнів, аналізу їх бажань та здібностей та, авжеж, шукати нові ефективні засоби у навчанні іноземної мови, які будуть ще більше сприяти мотивації до вивчення мов.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Андрійко І. Ф. Методика навчання іноземних мов у загальноосвітніх навчальних закладах: підруч. / І. Ф. Андрійко, Л. С. Панова, С. В. Тезікова. – Київ: Академія, 2010. – 327 с.
2. Безкоровайна Ю. М. Наочність як засіб формування іншомовної лексичної компетенції учнів / Ю. М. Безкоровайна / Студентський науковий альманах факультету іноземних мов, 2010. – 230–234 с.
3. Білик О. С. Рольові ігри на уроках іноземної мови: [метод. матеріали] / Білик О. С. / English. Шкільний світ: language & culture: weekly. – 2010. – 7–9 с.
4. Гриценко Л. І. Мотивація навчальної діяльності як психолого-педагогічна проблема / Л. І. Гриценко, Л. В. Дзюбко / Зб. наук. Праць ДВНЗ «Переяслав-

Хмельницький державн. пед. ун-тет імені Григорія Сковороди». – Переяслав-Хмельницький: ПП «СКД», 2010. – 33–43 с.

5. Засоби навчання. [Електронний ресурс] / Вільна Енциклопедія – Режим доступу: https://uk.wikipedia.org/wiki/Технічні_засоби_навчання. – (05.04.2019).

6. Коваленко Р. Р., Коберник С. Г., Скуратович О. Я. Методика навчання у загальноосвітніх навчальних закладах: Навчально-методичний посібник. / Р. Р. Коваленко, С. Г. Коберник, О. Я. Скуратович. – 2010. – 15–24 с.

7. Крамаренко С. Г. Інтерактивні техніки навчання, як засіб розвитку творчого потенціалу учнів. / С. Г. Крамаренко / Відкритий урок. – 2009. – 7–10с.

8. Стадник О. О. Засоби навчання, як один з компонентів педагогічної системи / О. О. Стадник / Новий Колегіум. – 2013. – 54–57 с.

9. Хрістоєва Л. П. Англійська для початківців. Ігри, п'єси, дидактичні матеріали: /посібник / Л. П. Хрістоєва. – Основа: – 2011. – 176 с.

10. Coetzee-Van Rooy S. Integrativeness: Untenable for world Englishes learners. World Englishes / S. Coetzee-Van Rooy / 2010. – [Electronic resource] – Access mode: <http://dx.doi.org/10.1111/j.1467-971X.2006.00479.x>. – (03.04.2019).

11. Gardner R. C. and Lambert W. E. Fifty years and counting. Canadian Association of Applied Linguistics Symposium presentation / R. C. Gardner, W. E. Lambert / Ottawa, 2010. – [Electronic resource] – Access mode: <http://publish.uwo.ca/gardner/>. – (03.04.2019).

12. Harvey Andy, Oakley John A Teacher's Resource Book of Activities for 29 English Language Learners / Andy Harvey, John Oakley / EU: Express Publishing, 2012. – 232 p.

13. Harmer J. How to Teach English: An Introduction to the Practice of English Language Teaching (With DVD) / Jeremy Harmer. – 2-nd ed. – London: Pearson Education Ltd., 2010. – 190 p.